

**T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM
DALI**

**ÇOCUK YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE BİR SOSYAL
POLİTİKA ÖNERİSİ: ASGARİ GELİR GARANTİSİ MODELİ**

**Hazırlayan
Kerem BERKMAN**

**Danışman
Doç. Dr. Çağla ÜNLÜTÜRK ULUTAŞ**

**Mart 2022
DENİZLİ**

**ÇOCUK YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE BİR SOSYAL
POLİTİKA ÖNERİSİ: ASGARİ GELİR GARANTİSİ MODELİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Tezi
Çalışma İlişkileri ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı
Çalışma İlişkileri ve Endüstri İlişkileri Programı**

Kerem BERKMAN

Danışman: Doç. Dr. Çağla ÜNLÜTÜRK ULUTAŞ

**Mart 2022
DENİZLİ**

DOKTORA TEZİ ONAY FORMU

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bilim Dalı doktora programı öğrencisi Kerem BERKMAN tarafından Doç. Dr. Çağla ÜNLÜTÜRK ULUTAŞ yönetiminde hazırlanan “**ÇOCUK YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE BİR SOSYAL POLİTİKA ÖNERİSİ: ASGARİ GELİR GARANTİSİ MODELİ**” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 15/03/2022 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Jüri-Danışman

Jüri

Jüri

Jüri

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 13/04/2022 tarih ve 08/01 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

.....
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Kerem BERKMAN

YÖK 100/2000 DOKTORA PROJESİ NOTU

Bu tez çalışması, YÖK 100/2000 Doktora Projesi “Yoksulluk” tematik alanı kapsamında doktora ders ve tez aşamaları boyunca YÖK tarafından finanse edilmiştir.

ÖNSÖZ

Tüm bilimsel çalışmalar gibi uzun soluklu ve her anında heyecan duyulan bu çalışma da güçlü bir birlikteliğin emeğinin sonucudur. Doktora tezinin düşünsel temellerinde, planlanmasında, araştırılmasında, somut hale gelmesinde ve nihayetlendirilmesinde çok sayıda ismin dokunuşu bulundu. Doktora sürecinde beni yüreklendiren, teşvik eden ve sabırla davranan sevgili eşim Sevcan Kutlu Berkman'a, en küçük hallerinde yeterince yanında olamadığım biricik oğlum Can Berkman'a, oğlumun bu süreçte bakımında destek olan eşimin annesine ve babasına, beni bugünlere getiren annem ve babama, fikirleri ile hep şaşırtan kardeşime tüm fedakarlıkları için müteşekkirim.

Akademik bir çalışmada tek bir şans faktörünüz varsa, o da danışmanınız ve onun engin bilgi ve deneyim birikimidir. Çok değerli ve her görüşme toplantısını ipe çektiğim danışman hocam Doç. Dr. Çağla Ünlütürk Ulutaş, bu süreçte sadece bilginin değil, bilginin nasıl sentezleneceğinin, nasıl ilmek ilmek işleneceğinin ve yalın bir dile dönüşeceğinin yollarını ıslık ıslık bir meşale olarak, hiç esirgemediği emeğiyle ve sabrı ile göstererek, hayat boyu edineceğim düstura önemli katkılarda bulunduğu için en büyük teşekkürü, tüm içtenliğim ve saygılarımla sunuyorum. Yıllar sonra akademiye dönüşümde beni karşılayan ve öğrenmenin sonu olamayacağını ve bunun hep heyecan verici yeni fikirlere yol açacağını, okyanus kadar geniş bilgi ve deneyimine karşın, mütevaziliği ile içimizi ısıtan kıymetli hocam Prof. Dr. Oğuz Karadeniz'e, tez izleme jürilerinde çalışmamı önemli katkıları ile zenginleştiren Doç. Dr. Recep Kapar'a, farklı düşünmemi sağlayan, hayatı ve bilmeyi her daim pozitif bir bakış ile yakalamamı öğreten can hocamız Prof. Dr. Kâmil Orhan'a, her daim sorularımda güler yüzle destek olan naif ve azimli hocam Doç. Dr. Nagihan Durusoy Öztepe'ye, disiplinli çalışmayı ve yılmamayı, bunu yaparken de insanları kırmamayı gösteren değerli hocam Prof. Dr. Handan Kumaş'a, yoksulluk çalışmalarını yürütürken tüm samimiyetiyle ekip olmamızı güçlendiren değerli hocam Prof. Dr. Simay Karaalp Orhan'a geniş bir bakış açısı ile anlattığı dersleri ile tezime bilmeden de olsa dokunuşları olan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Aslıcan Kalfa Topateş'e, okumanın sonsuz güzelliğini kelimelerine ve anlatımlarına yansıtan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Hakan Topateş'e ve yöntem konusunda her aramamda vakit ayıran Arş. Gör. Dr. Nursel Durmaz Bodur'a teşekkürlerimi sunarım. Doktora yeterlilik sınavı öncesi aşırı heyecanımı sakin konuşmaları ile rahatlatarak, yeterliliği geçmemdeki katkısı yanında doktora tez aşamasında fikirleri ile destek olan Dr. Mehmet Öcal'a teşekkürlerimi sunarım.

100/2000 Doktora Projesi kapsamında birlikte 4 sene aynı odayı paylaştığımız ve düşünce, öneri ve destekleri ile hep yanımda olan Nurgül Evcim'e, Nedim Mercan'a ve Erdal Kaya'ya tüm katkıları için teşekkürlerimi sunmak isterim.

Doktora eğitim sürecinde 100/2000 Doktora Projesi kapsamında finansal destek sağlayan YÖK'e teşekkür ve saygılarımı sunarım.

ÖZET

ÇOCUK YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE BİR SOSYAL POLİTİKA ÖNERİSİ: ASGARI GELİR GARANTİSİ MODELİ

Berkman, Kerem

Doktora Tezi

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı
Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Çağla Ünlütürk Ulutaş

Mart 2022, XII+311 sayfa

Bu çalışma, Türkiye’de kemikleşmiş bir sorun olan çocuk yoksulluğuna gelir temelli bir çözüm önerisi geliştirmek üzere asgari gelir garantisi sunumunu içeren modelleri incelemektedir. Türkiye’deki çocuk yoksulluğunun anlaşılmasına yönelik olarak 2006-2020 arasındaki yıllar için çocuk yoksulluğunun detaylı bir analizi TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları mikro veri seti üzerinden yapılmıştır. İlgili yazında üç konuda ilk kez gerçekleştirilen diğer analizler ile çocuk yoksulluğuna geniş bir bakış kazandırılmaya çalışılmıştır.

İlk olarak çocukların yaşadıkları yoksunluklara yıllara (2006-2020) ve maddi yoksunluk ölçütlerine göre yer verilerek, çocuk yoksulluğunun boyutları ortaya konulmuştur. İkinci analizde ise Türkiye’de sosyal harcamaların yoksulluk üzerindeki etkilerinin fert bazındaki incelenmesinde Beckerman’ın (1979) yoksulluğu azaltmada etkinlik modeli ve Kim’in (2000) ayrıştırma analizi kullanılmıştır. Bu analizler ışığında Türkiye’de kamu aracılığıyla yapılan sosyal harcamalar çocuk yoksulluğunu yıllara göre (2006-2020) ortalama %0,7 gibi çok düşük bir düzeyde azaltabilmektedir. Öte yandan Türkiye’de yoksulluk ve çocuk yoksulluğunun azaltılamamasının, sosyal harcamaların etkin olmamasından kaynaklandığı da tespit edilmiştir. Son olarak tezin odak noktasını oluşturan çocuk yoksulluğu ile mücadele için bir sosyal politika aracı olarak evrensel ve seçici nitelikli 45 farklı asgari gelir güvencesi modeli oluşturulmuştur. Bu modellerin yedisinin en etkin modeller olduğu saptanmıştır. Etkin olan modeller kendi aralarında kapsayıcılık, maliyet ve ek olarak meydana gelen etkiler bakımından karşılaştırılmaya tabi tutulmuş, tercih edilecek model veya modeller politika oluşturuculara bırakılmıştır. B16 modeli etkin modeller arasında %0,003 ile çocuk yoksulluğunu ortadan kaldırmaktadır. Etkin modellerin yalnızca çocuk yoksulluğunu değil, Türkiye’deki genel yoksulluğu da ortadan kaldırdıkları bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: (Çocuk yoksulluğu, çocuk maddi yoksunluğu, asgari gelir garantisi, sosyal harcamalar)

ABSTRACT

A SOCIAL POLICY PROPOSAL AGAINST CHILD POVERTY: A MINIMUM INCOME GUARANTEE MODEL

Berkman, Kerem

Doctoral Thesis

Labor Economics and Industrial Relations Department

Labor Economics and Industrial Relations Programme

Adviser of Thesis: Assoc. Dr. Çağla Ünlütürk Ulutaş

March 2022, XII+311 Pages

This study examines the models that include the minimum income guarantee in order to develop an income-based solution to child poverty, which is an entrenched problem in Turkey. In order to understand child poverty in Turkey, a detailed analysis of child poverty for the years 2006-2020 was made through the TurkStat Income and Living Conditions micro data set. In the related literature, it has been tried to gain a broad perspective on child poverty with other analyzes carried out for the first time on three subjects.

First of all, the deprivations experienced by children are included according to years (2006-2020) and material deprivation criteria, and the dimensions of child poverty are revealed. In the second analysis, Beckerman's (1979) poverty reduction efficiency model and Kim's (2000) decomposition analysis were used to analyze the effects of social expenditures on poverty on an individual basis in Turkey. In the light of these analyses, social expenditures made through the public sector in Turkey can reduce child poverty by an average of 0.7% over the years (2006-2020). On the other hand, it has been determined that the inability to reduce poverty and child poverty in Turkey is due to the ineffectiveness of social expenditures. Finally, as a social policy tool to combat child poverty, which is the focus of the thesis, 45 different minimum income assurance models of universal and selective nature have been created. Seven of these models were found to be the most effective models. Effective models were compared among themselves in terms of inclusiveness, cost and additional effects, and the preferred model or models were left to policy makers. The B16 model eliminates child poverty with 0.003% among the effective models. Effective models have been found to eliminate not only child poverty but also general poverty in Turkey.

Keywords: (Child poverty, child material deprivation, minimum income guarantee, social expenditures)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM ASGARİ GELİR GARANTİSİ

1.1 Asgari Gelir Garantisi	8
1.1.1 Asgari Gelir Garantisinin Kavramsal Çerçevesi, Tanımı, Tarihsel ve Kuramsal Kökenleri	10
1.1.1.1 Kavramsal Çerçevesi ve Tanımı	10
1.1.1.2 Kavramın Doğuşu ve Gelişimi	11
1.1.1.3 Paine'den Standing'e Kuramsal Yaklaşımlarda Asgari Gelir Garantisi	18
1.1.2 Unsurları	28
1.1.3 Türleri	29
1.1.3.1 Temel Gelir	29
1.1.3.2 Negatif Gelir Vergisi	29
1.1.3.3 Artan Oranlı Gelir Desteği	30
1.1.3.4 Vatandaşlık Kar Payı	30
1.1.3.5 Asgari Gelir Garantisi	30
1.2 Dönüşen Dünya ve Sosyal Politikanın İşlev Kaybı	31
1.2.1 Önlenemeyen Sorun: Yoksulluk	31
1.2.2 Bismarkyen Sosyal Güvenlik ve Refah Devletinin Düşünsel ve Sistemsel Krizi	33
1.2.3 Dezavantajlı Grupların Genişlemesi	36
1.2.4 Çalışmanın Değişen Doğası	38
1.3 Asgari Gelir Garantisi Uygulamaları	43
1.3.1 Fransa	43
1.3.2 Almanya	46
1.3.3 Danimarka	48
1.3.4 Finlandiya	50
1.3.5 İspanya	51
1.3.6 İtalya	53
1.3.7 Romanya	54
1.3.8 İngiltere	56
1.4 Asgari Gelir Garantisi Uygulamalarının Avrupa Birliği Ülkelerinde Yoksullukla Mücadeledeki Etkileri	57
1.5 Covid 19 Pandemisi ile Birlikte Dünyada ve Türkiye'de Gelir Destekleri/Garantileri Çabaları	67

İKİNCİ BÖLÜM ÇOCUK YOKSULLUĞU VE TÜRKİYE'DE ÇOCUK YOKSULLUĞUNUN YAPISI

2.1 Tarihsel Süreç İçinde Yoksulluk	75
2.1.1 Çocuk Yoksulluğunun Kökenleri	82

2.1.2 Refah Devleti ve Çocuk Yoksulluğu.....	86
2.2 Yoksulluğun İçindeki Çocuk: Çocuk Yoksulluğunun Kavramsal Çatısı.....	87
2.2.1 Geleneksel Yaklaşımlarda Çocuk Yoksulluğu.....	87
2.2.2 İnsan Hakları Çatı Kavramı ile Çocuk Yoksulluğu.....	89
2.2.3 Yoksulluk İçinde Yaşayan Çocukların Tanımlanması Çabaları	90
2.3 Maddi Yoksunluk.....	94
2.3.1 Çocuk Maddi Yoksunluğu.....	99
2.3.2 Çocuk Maddi Yoksunluğunun Mikro ve Makro Belirleyicileri.....	102
2.4 Ulusal ve Uluslararası Yazındaki Çocuk Yoksulluğu ile İlgili Ampirik Çalışmalar.....	110
2.5 Çocuk Yoksulluğunun Nedenleri.....	116
2.5.1 Hanehalkının Gelir Seviyesi.....	116
2.5.2 İşsizlik/ Niteliksiz İşlerde İstihdam.....	117
2.5.3 Tek Ebeveynli Hanehalkı ve Ebeveyn Farklılığı	118
2.5.4. Hanehalkında Bulunan Çocuk Sayısı	119
2.5.5 Aile Yapısındaki Sorunlar	120
2.5.6 Göçmenlik veya Mültecilik	121
2.5.7 Ülkenin Ekonomik Koşulları.....	122
2.5.8 Irk ve Etnisite	123
2.6 Çocuk Yoksulluğunun Sonuçları	124
2.6.1 Yaşam Kalitesinde Yetersizlikler	124
2.6.2 Fiziksel ve Ruhsal Bozukluklar.....	124
2.6.3 Çocuk Ölümleri	125
2.6.4 Eğitim Yetersizlikleri	126
2.6.5 Çocuk Emeği ve Çocuk İstismarı	127
2.7 Çocuk Yoksulluğunun Dünya'daki Genel Yapısı ve Mücadele Süreci.....	131
2.8 Türkiye'de Çocuk Yoksulluğuna İlişkin Yazınının İncelenmesi.....	144
2.9 Türkiye'de Çocuk Yoksulluğunun Analizi	153
2.10 Türkiye'de Çocuk Maddi Yoksunluğunun Analizi.....	167
2.11 Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Yardımlar	179
2.11.1 Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına Bağlı Sosyal Yardım Kurumları	181
2.11.1.1 Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.....	182
2.11.1.1.1 Ailelere Yapılan Sosyal Yardımlar.....	183
2.11.1.1.2 Eğitim Yardımları	184
2.11.1.1.3 Sağlık Yardımları.....	186
2.11.1.1.4 Özel Amaçlı Yardımlar.....	187
2.11.1.1.5 Proje Destekleri ve İstihdam Yardımları	187
2.11.1.2 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)	188
2.11.1.3 Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü	188
2.11.1.3.1 Koruyucu ve Önleyici Faaliyetler.....	189
2.11.1.3.2 Bakım Hizmetine Yönelik Faaliyetler	192
2.11.2 Millî Eğitim Bakanlığı.....	193
2.11.3 Belediyeler.....	194
2.11.4 Vakıflar Genel Müdürlüğü	195

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÇOCUK YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE ASGARİ GELİR GARANTİSİ MODELLERİ ANALİZİ

3.1 Sosyal Yardım Harcamalarının Yoksulluk ile Mücadelede Etkinliği.....	197
3.1.1 Yoksulluk Üzerindeki Sosyal Yardım Harcamalarının Etkisinin Ölçümleri ve Analiz Yöntemi	198

3.1.2 Yoksulluk Açığı Üzerindeki Sosyal Yardım Harcamalarının Etkisinin Analizi	198
3.1.2.1 Yoksulluğu Azaltma Etkinliği Modeli	199
3.1.2.2 Yoksulluk Açığının Ayrıştırılması Analizi	200
3.2 Sosyal Yardım Harcamalarının Yoksulluk Oranı Üzerindeki Etkisi	202
3.3 Yoksulluk Açığı Üzerinde Sosyal Transfer Harcamalarının Etkisi	221
3.3.1 Yoksulluk Açığı Üzerindeki Sosyal Transfer Harcamalarının Etkisini Belirleyen Unsurlar	227
3.3.2 Yoksulluk Açığı Üzerindeki Sosyal Transfer Harcamalarının Etkin Kullanımı	230
3.4 Toplam Sosyal Transfer Harcamaları İçin Ayrıştırma Analizi	231
3.5 Çocuk Yoksulluğu ile Mücadelede Asgari Gelir Garantisi Uygulamasına Yönelik Geliştirilen Model Önerileri	237
3.5.1 Amaç ve Alan	237
3.5.2 Yöntemi ve Sınırlılıkları	237
3.5.3 Asgari Gelir Garantisinin Miktarının Belirlenmesinde Kullanılan Kriterler ...	238
3.5.4 Çocuk Yoksulluğu ile Mücadelede Asgari Gelir Garantisi Modelleri	239
3.5.4.1 Evrensel Nitelikli Asgari Gelir Garantisi Modelleri	239
3.5.4.1.1 Türkiye'deki Tüm Bireylere Yönelik Modellerin Analizi	239
3.5.4.1.2 Tüm Yoksul Bireylere Yönelik Modellerin Analizi	241
3.5.4.1.3 Çocuklu Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireylere Yönelik Modellerin Analizi	245
3.5.4.1.4 Tüm Çocuklara Yönelik Modellerin Analizi	247
3.5.4.2 Seçici Nitelikli Asgari Gelir Garantisi Modelleri	248
3.5.4.2.1 Çocuklu Yoksul Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Yoksul Bireylere Yönelik Modellerin Analizi	249
3.5.4.2.2 Yoksul Çocuklara Yönelik Modeller	252
3.6 Çocuk Yoksulluğu ile Mücadelede Asgari Gelir Garantisi Modellerinin Karşılaştırılması	256
3.7 Çocuk Yoksulluğu ile Mücadelede Asgari Gelir Garantisi Modelinin Finansmanına Yönelik Temel Öneriler	263
SONUÇ	274
KAYNAKLAR	285
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1: Çocuk Emegi ve Çalışan Çocuklar.....	129
Şekil 2: Yoksulluğu Azaltma Etkinliği Modeli.....	199
Şekil 3: Yoksulluk Açığı Ayrıştırılmasının Analitik YapısıI.....	201
Şekil 4: Türkiye’de Toplam Sosyal Harcamalar Öncesi ve Sonrası Genel Yoksulluk..... (2006-2020).....	204
Şekil 5: Türkiye’de Toplam Sosyal Harcamalar Öncesi ve Sonrası Çocuk Yoksulluğu..... (2006-2020).....	205
Şekil 6: Türkiye’de Sosyal Harcama Türlerinin Yoksulluğu Azaltmada Etkileri.	207
Şekil 7: Türkiye’de Sosyal Harcama Türlerinin Çocuk Yoksulluğunu Azaltmada Etkileri.	212
Şekil 8: Türkiye’de Emekli Aylığı ve İkramesinin Tek Transfer Ödemesi ve Toplam.... Transfer Ödemelerinden Hariç Tutularak Yoksulluk Üzerindeki Etkileri (2006-2020)...	218
Şekil 9: Yoksul Bireylere Yönelik Sosyal Transfer Sunulduktan Sonra Yoksulluk..... Durumları (2006-2020).....	220
Şekil 10: Yoksulluk Açığı Üzerindeki Sosyal Transfer Harcamalarının Etkisi (2006-2020)...	225
Şekil 11: Toplam Sosyal Transfer Harcamalarının Beckerman Modelindeki A, B ve C..... Alanlarına Göre Dağılımı (2006-2020),.....	229
Şekil 12: Türkiye’de 2006-2020 Yılları Arası Sosyal Transfer Harcamaları..... Sonrası Yoksulluk Açığındaki Azalmanın Yapısı.	230

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1: Robot Yatırımları Sonucunda İşgücü Maliyetlerinde Tasarruf	40
Tablo 2: Otomasyon Çağında Risk Altında ve Yeni Meslekler.....	41
Tablo 3: Üretimde Robot Kullanımının Avantaj ve Dezavantajları	42
Tablo 4: Otomasyon ve Robot Kökenli Teknolojilerin Etkileri.....	42
Tablo 5: Fransa Asgari Gelir Garantisi Programı	45
Tablo 6: Almanya Asgari Gelir Garantisi Programı	47
Tablo 7: Danimarka Asgari Gelir Garantisi Programı	49
Tablo 8: Finlandiya Asgari Gelir Garantisi Programı.....	50
Tablo 9: İspanya Asgari Gelir Garantisi Programı	52
Tablo 10: İtalya Asgari Gelir Garantisi Programı.....	53
Tablo 11: Romanya Asgari Gelir Garantisi Programı.....	55
Tablo 12: İngiltere Asgari Gelir Garantisi Programı	56
Tablo 13: Avrupa’da Asgari Gelir Garantisi Programlarının Tipolojisi	65
Tablo 14: Mart-Aralık 2020 Tarihleri Arası Sosyal Koruma Uygulayan Ülke/Bölge Sayısı ve Uygulanan Sosyal Koruma Önlem Programlarının Sayısı.....	68
Tablo 15: Covid-19 Pandemisinde Dünyada Sosyal Koruma ve Sosyal Yardımların Dağılımı.	68
Tablo 16: Dünyada Gelir Grupları ve Bölgelere Göre Sosyal Korumanın Bileşimi	69
Tablo 17: Covid-19 Pandemisinde Sosyal Sigorta Programları	70
Tablo 18: Covid-19 Pandemisinde Sosyal Yardım Programları.....	70
Tablo 19: Covid-19 Pandemisinde Türkiye’de Açıklanan Ekonomik İstikrar Paketi	71
Tablo 20: IMF Verilerine Göre Ülkelerin Yurttaşlarına Sağladığı Gelir Desteği Dağılımları (GSYİH%).	72
Tablo 21: Covid-19 Pandemisinde AÇSHB’nın Yaptığı Sosyal Desteklerin Dağılımı.....	72
Tablo 22: Covid-19 Pandemisinde Kayıtlı Çalışanlara Yönelik Destek Programları.....	73
Tablo 23: Covid-19 Pandemisi ve Türkiye’de Ödeneklerin Asgari Ücrete Göre Miktarları.....	74
Tablo 24: Maddi Yoksunluk Ölçütleri Seçiminde Kullanılan Unsurlar	98
Tablo 25: Maddi Yoksunluk Güncellenmiş Ölçütleri.....	99
Tablo 26: Çocuk Maddi Yoksunluğu Ölçütleri.....	101
Tablo 27: Yazında Çocuk Yoksunluğunun Mikro ve Makro Düzey Belirleyicilerine Yönelik Seçili Çalışmalar	107
Tablo 28: Mikro Veri Setleri İle Yapılan Seçili Çalışmalar	111
Tablo 29: Makro Veri Setleri ile Yapılan Seçili Çalışmalar	115
Tablo 30: Çocukların Korunması Yönelik Uluslararası Çalışmalar	137
Tablo 31: Yoksulluk İçindeki Çocuklara Yönelik Küresel Tahminler (2013-2017)	140
Tablo 32: 2017 Yılı İtibariyle Dünya’daki Bölgelere Göre Çocuk Yoksulluk Oranları..... (1,90 USD SGP).....	140
Tablo 33: 2017 Yılı İtibariyle Yaş Guruplarına Göre Yoksulluk Oranları (1,90 USD SGP) ...	141
Tablo 34: 2017 Yılı Yaş Grupları ve 3,20 USD ve 5,50 USD Yoksulluk Eşiklerine Göre Yoksulluk Oranları.....	142
Tablo 35: 2017 Yılı İtibariyle Cinsiyete Göre Dünya’da Çocuk Yoksulluğu.....	142
Tablo 36: 2017 Yılı İtibariyle Dünya’da Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Çocuk Yoksulluğu... 143	143
Tablo 37: 2017 Yılı İtibariyle Hanehalkı Reisinin Eğitim Düzeyine Göre Çocuk Yoksulluğu 143	143
Tablo 38: Türkiye’deki Çocuk Yoksulluğu Yazınındaki Bazı Çalışmalar	147
Tablo 39: Türkiye’de Yıllara Göre Farklı Ölçüm Yöntemlerine Göre Yoksulluk Oranları (2006-2020), (%)	154
Tablo 40: Türkiye’de Yıllara ve Yaş Gruplarına Göre Yoksulluk Oranları % (2006-2020), (%)	154

Tablo 41: Türkiye’de Yıllara ve Cinsiyete Göre Çocuk Yoksulluk Oranları (2006-2020), (%)	155
Tablo 42: Türkiye’de Çocuk Yaş Gruplarına Göre Yoksulluk Oranları (2006-2020), (%).....	155
Tablo 43: Türkiye’de Çocuk Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Yoksulluk Oranları (2006-2020), (%).....	156
Tablo 44: Türkiye’de TÜİK İstatistiki Düzey 1 Bölgelere Göre Çocuk Yoksulluğu (2006-2020), (%).....	156
Tablo 45: Türkiye’de TÜİK İstatistiki Düzey 1 Bölgelere ve Cinsiyete Göre Çocuk Yoksulluğu (2006-2020), (%).....	157
Tablo 46: TÜİK 2020 Yılı GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye Genel Yoksulluk Durumu	158
Tablo 47: TÜİK 2020 Yılı GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye’de Cinsiyete Bağlı Yoksulluk Oranları ve Sayıları	158
Tablo 48: TÜİK 2020 Yılı GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye’de Hanehalkı Türüne Göre Yoksulluk Oranları.....	159
Tablo 49: TÜİK 2020 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Setine Göre Türkiye Yaş Gruplarına Göre Yoksulluk Oranları	159
Tablo 50: TÜİK 2020 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Setine Göre Türkiye’de Çocuk Yaş Gruplarına Göre Yoksulluk Oranları	159
Tablo 51: TÜİK 2020 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Setine Göre Türkiye’de Çocuk Yoksulların Cinsiyete Göre Yoksulluk Oranları	159
Tablo 52: TÜİK 2020 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Setine Göre Türkiye’deki Çocuk Yoksulların Hanehalkı Sorumlusunun İşteki Durumu.....	160
Tablo 53: TÜİK 2020 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Setine Göre Türkiye’deki Çocuk Yoksulların Anne/Baba Eğitim Durumu	161
Tablo 54: TÜİK 2014-2020 Yılları GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye’de Düzey-2 Bölgelere Göre Çocuk Yoksulluk Oranları (%).....	162
Tablo 55: 2014-2020 Yılları İçin TÜİK GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye İstatistiki Düzey-2 Bölgelerinde Çocuk Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Çocuk Yoksulluk Oranları (%).....	164
Tablo 56: TÜİK 2020 Yılı TÜİK GYKA Mikro Veri Seti ve Cinsiyete Göre Türkiye Genel Yoksulluk Durumu Karşılaştırması (Medyan Gelirin %60, %65 ve %70 Yoksulluk Eşiği Varsayımı ile).....	166
Tablo 57: Türkiye’de Maddi Yoksunluk Ölçütlerine Göre ve Genel Çocuk Yaşadığı Maddi Yoksunlukları (2006-2020), (%).....	168
Tablo 58: Türkiye’de Yıllara ve Yaş Gruplarına Göre Maddi Yoksunluk Oranları (2006-2020), (%).....	169
Tablo 59: Türkiye’de Yıllara ve Cinsiyete Göre Çocuk Maddi Yoksunluk Oranları (2006-2020), (%).....	169
Tablo 60: Türkiye’de Çocuk Yaş Gruplarına Göre Maddi Yoksunluk Oranları (2006-2020), (%)	170
Tablo 61: Türkiye’de TÜİK İstatistiki Düzey 1 Bölgelere Göre Çocuk Maddi Yoksunluğu (2006-2020), (%).....	171
Tablo 62: Türkiye’de TÜİK İstatistiki Düzey 1 Bölgelere ve Cinsiyete Göre Çocuk Maddi Yoksunluğu (2006-2020), (%)	172
Tablo 63: TÜİK 2020 Yılı GYKA Mikro Veri Seti ile Türkiye’de Hanehalkı Türüne Göre Çocuk Maddi Yoksunluğu	172
Tablo 64: TÜİK 2020 Yılı GYKA Mikro Veri Seti ile Türkiye’deki Maddi Çocuk Yoksunların Hanehalkı Sorumlusunun İşteki Durumu (%).....	173
Tablo 65: TÜİK 2020 Yılı GYKA Mikro Veri Setine ile Türkiye’deki Çocuk Maddi Yoksunların Anne/Baba Eğitim Durumu (Kişi Sayısı, %)	173

Tablo 66: TÜİK 2014-2020 Yılları GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye’de Düzey-2 Bölgelere Göre Çocuk Maddi Yoksunluk Oranları (%)	175
Tablo 67: 2014-2020 Yılları İçin TÜİK GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye İstatistiki Düzey-2 Bölgelerinde Çocuk Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Çocuk Maddi Yoksunluk Oranları (%)	177
Tablo 68: Toplam Sosyal Yardım Harcamalarının Yoksulluk Oranına Etkisi (2006-2020), (%)	203
Tablo 69: Yoksulluk Eşiğine Göre Gelir Aralıklarının Nüfus Dağılımı	221
Tablo 70: Yoksulluk Açığı Üzerinde Sosyal Transfer Harcamaların Etkisi (%)	223
Tablo 71: Beckerman Yoksulluğu Azaltmada Etkinlik Modeli Türkiye Analizi (2006-2020)	228
Tablo 72: Türkiye’de 2006-2020 Yılları Toplam Sosyal Transfer Harcamalarının Miktarı ve Etkinliği Üzerinden Yoksulluk Açığı Analizi	232
Tablo 73: Türkiye’de 2020 Yılı Sosyal Transfer Harcama Türlerinin Ayırıştırılması Analizi..	234
Tablo 74: Asgari Ücretin Yüzdesi Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Bireyler)	240
Tablo 75: Yoksulluk Eşiği Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Bireyler)	241
Tablo 76: Asgari Ücretin Yüzdesi Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Yoksul Bireyler)	242
Tablo 77: Yoksulluk Eşiği Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Yoksul Bireyler)	242
Tablo 78: Yoksulluk Açığına Göre Asgari Ücret Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Yoksul Bireyler)	243
Tablo 79: Yoksulluk Açığına Göre Yoksulluk Sınırı Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Yoksul Bireyler)	244
Tablo 80: Yoksulluk Açığına Göre Yoksulluk Sınırının Farklı Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Yoksul Bireyler)	245
Tablo 81: Asgari Ücretin Yüzdesi Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Çocuklu Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireyler)	246
Tablo 82: Yoksulluk Eşiği Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Çocuklu Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireyler)	247
Tablo 83: Asgari Ücretin Yüzdesi Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Çocuklara Yönelik)	247
Tablo 84: Yoksulluk Eşiği Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Çocuklara Yönelik)	248
Tablo 85: Asgari Ücretin Yüzdesi Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Çocuklu Yoksul Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireyler)	249
Tablo 86: Yoksulluk Eşiği Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Çocuklu Yoksul Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireyler)	250
Tablo 87: Yoksulluk Açığına Göre Asgari Ücret Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Çocuklu Yoksul Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireyler)	250
Tablo 88: Yoksulluk Açığına Göre Yoksulluk Sınırı Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Çocuklu Yoksul Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireyler)	251
Tablo 89: Yoksulluk Açığına Göre Yoksulluk Sınırının Farklı Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Çocuklu Yoksul Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireyler)	252
Tablo 90: Asgari Ücretin Yüzdesi Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Yoksul Çocuklara Yönelik)	253
Tablo 91: Yoksulluk Eşiği Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Yoksul Çocuklara Yönelik)	253
Tablo 92: Yoksulluk Açığına Göre Asgari Ücret Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Yoksul Çocuklara Yönelik)	254
Tablo 93: Yoksulluk Açığına Göre Yoksulluk Sınırı Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Yoksul Çocuklara Yönelik)	255

Tablo 94: Yoksulluk Açığına Göre Yoksulluk Sınırının Farklı Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Yoksul Çocuklara Yönelik).....	256
Tablo 95: A13 Modelinin Maliyeti, GSYİH ve Sosyal Harcamalar İçindeki Payı.....	257
Tablo 96: Evrensel Nitelikli Modellerin Karşılaştırılması.....	258
Tablo 97: B7 Modelinin Maliyeti, GSYİH ve Sosyal Harcamalar İçindeki Payı.....	259
Tablo 98: Etkin AGG Modelleri Sunumu Sonrasında Türkiye ve Çocuk Yoksulluk Oranları	259
Tablo 99: Seçici Nitelikli Modellerin Karşılaştırılması.....	260
Tablo 100: Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu ile Mücadelede Etkin Olan Evrensel ve Seçici Asgari Gelir Garantisi Modellerinin Karşılaştırılması.....	261
Tablo 101: Avrupa Birliği’nde Asgari Gelir Garantisi Programlarının Finansman ve Sorumluluk Düzeyleri.....	264
Tablo 102: Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Yardım Türlerine Göre Dağılımı (2011-2019) (Milyon TL).....	267
Tablo 103: Türkiye’de Merkezi Yönetim Bütçesinden Gerçekleşen Sosyal Transferler (2011-2020) (Milyon TL).....	269
Tablo 104: Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam ve Vergi Kayıpları.....	273

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AÇSHB	Aile ve Çalışma Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AGG	Asgari Gelir Garantisi
AÜ	Asgari Ücret
BIEN	Basic Income Earth Network
BM	Birleşmiş Milletler
CCF	The Christian Children's Fund
CHIP	The Childhood Poverty Research An Policy Centre
CIDA	The Canadian International Development Agency
CPAG	Child Poverty Action Group
CRPC	Chronic Povert Research Centre
DB	Dünya Bankası
EC	European Commission
EFÖGKBG	Eşdeğer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelir
EFÖGMG	Eşdeğer Fert Ölçeğe Göre Medyan Gelir
GBP	Great Britain Pound
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GYKA	Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Seti
IDASA	The Institute For Democracy In South Africa
ILO	International Labour Organization
IPEC	International Programme On The Elimination Of Child Labour
IMF	International Monetary Fund
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MISSOC	Mutual Information System On Social Protection
RMI	Revenu Minimum d'Active
SCS	Save The Children Sweeden
SED	Sosyal Ekonomik Destek
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SGP	Satınalma Gücü Paritesi
SH	Sosyal Harcamalar
SRAP	Sosyal Riski Azaltma Projesi
SYDF	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu
SYDGM	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
SYDTF	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
şNT	şartlı Nakit Transferi
TTB	Türk Tabipler Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UÇÖ	Uluslararası Çalışma Örgütü
UK	United Kingdom
UN	United Nations
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Founds
USD	United States Dollar
VGM	Vakıflar Genel Müdürlüğü
WB	World Bank
WHO	World Health Organization
YA	Yoksulluk Açığı
YE	Yoksulluk Eşiği

“Siz yardım edilmiş yoksullar istiyorsunuz, biz ise ortadan kaldırılmış bir yoksulluk”.

Victor M. Hugo

GİRİŞ

Yoksulluk tarihsel olarak iktisadi, sosyal ve siyasi bir sorun olmasının yanı sıra sınıfsal bir yapıya sahiptir ve yönetimin tahakküm aracı olma özelliği taşıyan bir olgudur. Yazında yoksulluk kavramının doğuşu 16. yüzyıldan başlamakla birlikte, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren küresel boyutta bir soruna evrilmiştir. 1500’lü yıllardan önce yoksulluğun konumlandırılması ve yoksullara olan bakış açısı farklı toplumların özgün yapılarına göre şekillenmiştir. (Ravallion, 2016: 19). Toplumların yoksullukla ilgili modern zaman öncesi ortak tasviri, açlığa güçlü ve acımasızca bağlı olan sefalet ve güvensiz yaşam ortamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern çağ öncesi yoksulluk nedenleri irdelendiğinde, bireysel yoksulluk ve konjonktürel kitle yoksulluğu yaşanmaktadır. Bireysel olarak yaşanan şansızlık ve kader olarak görülen durumlara eşlik eden evrelerden oluşmaktadır (Li, 1982: 689-690).

Ortaçağ Avrupası’nda tarımsal faaliyetlerin ilk dönemlerinde kıtlık ve gıda yoksulluğu serfler için daha az etkili olmuştur; çünkü malikane sahibi lordlar için hayatta kalmaları önem teşkil etmektedir (Geremek, 1994: 50-54). Bu dönemde toprak sahibi olmayan yevmiyeli çalışanlar ile, ücretleri gıda fiyatlarını bile karşılayamayan kent işçileri arasında giderek artan bir yoksulluk sorunu ortaya çıkmıştır. (Ray vd., 2014: 137).

16. yüzyıla doğru modern dünyanın nüveleri şekillenmeye başlamıştır. Coğrafi keşiflerin de etkisiyle dönüşen ekonomik ve sosyal yapı, önceki çağlardaki yoksulluk sorununun hem nitelik hem de nicelik olarak boyutlarının artışı beraberinde getirmiştir. Yaşlılar, yetimler ve çalışamayacak durumda olanlar başta olmak üzere yoksulluk içindeki toplumsal gruplar varlıklarını sürdürmede güçlüklerle karşılaşmışlardır (Beaudoin, 2006: 44-46). Öte yandan, 16. yüzyılda seçkinler, eli ayağı tutan yoksullar için sık sık hapsedilme biçimlerinde, başıboşluğa karşı savaş açmışlardı. Özellikle yapısal ve konjonktürel yoksulluk, bireyi dilencilikğe yöneltiyorsa, bunun kişisel başarısızlıklardan ileri geldiği öne sürülmekteydi (Wang, 1992: 52-58). Bir sonraki yaklaşım olarak genel hastane ve çalışma evleri, tutuklanma üzerindeki odağı 18. yüzyılda değiştirmeye başlamıştır. Çalışma evi dışındaki yardımlar (*outdoor relief*) ve kamu işlerinde çalıştırılan yoksul bireyler de ıslah stratejileri açısından geri planda

bırakılmamakla birlikte, çalışma evleri dışındaki yardımların asıl işlevi, bu evlerin dışında çalışan yoksulların aç kalmamasına yöneliktir (Cavallo, 1995: 98-146).

Yoksulluk tarihine bakıldığında 1750-1945 yılları arasındaki dönemin çok karmaşık bir yapı sergilediği görülmektedir. En yoksul bölgelerde dahi, gıda kıtlığından kaynaklanan ölüm oranları, büyük ölçüde azalırken, sanayileşmiş ülkelerde eş görülmemiş bir ekonomik büyüme yaşanmıştır (Harnetty, 1991: 462-469). Sanayi Devrimi ile üretimin makineleşmesi, genişleyen şehirlerdeki yetersiz sağlık ve beslenme koşulları, konut yetersizlikleri yapısal yoksulluğun şiddetli biçimde yaşanmasına neden olmuştur (Ravallion, 2016: 64-66). Fordist üretim biçiminin kitle piyasalarından sağladığı kazançlı ekonomik yapı, 20. yüzyılın başlarında yüksek yoksulluk oranlarına neden olmuştur. İşçi sınıfının büyük bir kısmı, sefalet koşullarında yetersiz beslenme ve hastalığa yatkın hale gelmiştir (Thorp, 1998: 68). Refah devleti döneminde, yüksek örgütlülük düzeyi, ücretler genel düzeyindeki yükseliş ve geniş bir sosyal koruma kapsamı aracılığıyla yoksulluk sorununda görece bir azalma gerçekleştirmişse de belli toplumsal gruplar için özellikle de kadınlar için, ekonomik sorunlar devam etmiştir. Sosyal refah ve sosyal sigorta, sanayileşmiş toplumlarda yalnızca sınıf ayırımı değil, aynı zamanda güçlü bir şekilde toplumsal cinsiyet ayırımını da içeren eşitsizlikler üzerine kurulmuştur. Refah devleti politikaları zamanla sosyal riskler açısından daha kapsamlı bir hale gelmesine rağmen, kadınlar açısından annelik rolü ile çalışma yaşamına katılımı birleştirme konusunda kadınlara yönelik güçlü bir alan yaratamamıştır (Beaudoin, 2006: 92-93).

1970'li yıllarda dünyada iktisadi daralmanın baş göstermesiyle birlikte refah devletinin krize girmesi, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde içe dönük sanayileşme modelinin gelir dağılımını sağlamada ve yoksullukla mücadelede başarı sağlamadığı söylemlerini doğurmuş ve neoliberal politikaların zeminini hazırlamıştır. Eş zamanlı olarak Dünya Bankası'nın yoksulluğa yönelik ilgisi ve çalışmaları artmıştır. Dünya Bankası önderliğindeki uluslararası kuruluşların istikrar ve uyum politikaları adı altındaki neoliberal politikaların bu ülkelere dayatılması ile ihracata dayanan ve şiddetli rekabetin yaşandığı iktisadi politikalara dönüşen iklim, tüm ülkelerde siyasi, sosyal, iktisadi ve kültürel dönüşümlere neden olmuştur. Bunun sonucunda ise 1980'li yıllarla başlayan süreç 1990'lı yıllarla birlikte ağırlaşarak tüm toplumlarda yoksulluğu derinleştirmiş, karmaşıklştırmış ve yeni yoksulluk biçimleri doğurmuştur. Süreç içerisinde uluslararası kuruluşların politik bir aracı özelliğine bürünen yoksulluk, ülkelerdeki gelir dağılımı adaletsizlikleri ve derinleşen yoksulluğu görmezden gelerek,

daha çok düşük gelirli ülkelerde ve o ülkelerdeki en yoksullara yönelik söylemler geliştirilmeye başlanmıştır.

2000’li yıllara gelindiğinde, yoksul yardımlarının uluslararası hale gelmesi ve iktisadi büyümenin artışı, toplumlar açısından daha iyi bir refah açısından umutların oluşmasına neden olmuştur. Öte yandan, uluslararası rekabet koşullarının ağırlaşmasının yanı sıra uluslararası ve uluslar ötesi kuruluşların bu ağırlaşan koşulları göz ardı etmesi ile yoksulluk yeniden konumlanarak, büyüyen dünya ekonomisine karşın, gelir dağılımı adaletsizliğinin daha da arttığı bir ortamda yeni biçimlerine dönüşmüştür. 2008 finansal krizi ile dünya ekonomisinde başlayan ekonomik durgunluk ve finansal dar boğaz, 2020 yılında ortaya çıkan Covid-19 pandemisi ile perçinlenerek, yoksulluğun yayılımını toplumun alt ve orta gelir kesimlerine doğru güçlü bir biçimde yöneltmiştir. Halihazırda yoksulluk içerisindekileri ise, çok daha derin yoksulluk, yoksunluk ve sosyal dışlanma ile karşı karşıya bırakmıştır.

Yoksulluğun derin tarihsel arka planına rağmen yoksulluk çalışmaları, Bretton Woods Anlaşması’nın 2. Dünya Savaşı sonrasında şekillendirdiği dünyada, Dünya Bankası önderliğindeki uluslararası kuruluşların politikaları bağlı olarak yoğunluk kazanmıştır. Yoksulluk çalışmalarındaki bu yoğunluk, hâkim güçlerin çıkarlarına bağlı bir biçimde dalgalanma göstermiştir. 1950’li ve 1960’lı yıllarda komünizm tehlikesine karşı yoksul toplumların eksen kaymalarının önüne geçilmesi ön plana çıkmıştır. 1970’li yıllarda ise gelişmiş ülkelerin ihtiyaç duyduğu pazarların oluşumunda, az gelişmiş yoksul toplumların desteklenmesi ile yoksulluk çalışmaları koşturarak artmıştır. 1980’li yıllarla birlikte neoliberal politikalar çerçevesinde azalan yoksulluk konusuna olan eğilim, 2000’li yıllarla birlikte günümüzde söylem düzeyinde yeniden güçlenmiş, somut yaklaşımlar bakımından ise yavaş bir gelişim içerisinde (Şenses, 2017: 31-60). Çalışmanın konusu olan çocuk yoksulluğu ise ancak geçen yüzyılın başında Britanya kökenli çalışmalarda görülmektedir. Türkiye’deki yoksulluk çalışmalarına olan ilgi, 1990’lı yılların sonunda Devlet İstatistik Enstitüsü ve Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde yürütülen çalışmalarla artmış, akademik çalışmalarla birlikte hız kazanmıştır (Şenses, 2008: 5-7). Öte yandan hız kazanan yoksulluk çalışmaları içerisinde çocuklar pek az odaklanılan bir gruptur. Oysa yoksulluğa bağlı dezavantaj yaşayan gruplar arasında çocuklar, çocuk işçiler, mülteciler/göçmenler, engelliler, yaşlılar, kadınlar ve çalışanlar başta gelmektedir. Bu bakımdan, özellikle Türkiye’deki yoksullar açısından işlev kaybı yaşayan sosyal politikaların yeniden düşünülerek, başta yeni bir biçim alan ve sosyal dışlanma ile güçlü bir şekilde eklenen yoksulluğun, eşitsizlikler, çalışma

yaşamındaki radikal dönüşümlerle birlikte değerlendirilmesi gerekliliği hasıl olmuştur. Özellikle seslerini duyuramayan ve kendi hakları konusunda kolektif bir tavır sergileyemeyen çocukları, ekonomik ve sosyal anlamda güçlendirecek sosyal politika ve uygulamaların hayata geçirilmesi, hem farklı alanlardaki (fiziksel, zihinsel, ruhsal, bilişsel, vb.) gelişimsel kaygılar hem de yetişkinlikte yaşamalarındaki muhtemel yoksulluk ve yoksunlukların önüne geçilmesi açısından önem taşımaktadır. Son on beş yılda (2006-2020) Türkiye'nin çocuk yoksulluk ve çocuk maddi yoksunluk oranlarına bakıldığında, %32'ler seviyesinde kemikleşmiş bir yapı ve her üç çocuktan birinin yoksulluk/yoksunluk içinde olduğu gerçeği, ivedi bir sosyal politika yaklaşımın da gerekliliğini açığa çıkarmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'de çocuk yoksulluğunun azaltılmasına yönelik, özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan, asgari gelir garantisi modellerini konu almaktadır. Yoksulluk, çocuk yoksulluğu olgularının, yazında pek bulunmayan yönü olan tarihsel bakışa yer verilerek, yoksulluğun boyutlarının açılımı ve neden süregelen bir sorun olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Çocuk yoksulluğu ile mücadele tarafında ise bu mücadelede kullanılan yöntemlerin bir bacağı olan asgari gelir garantisi kavramının da benzer şekilde kuramsal ve tarihsel kökenleri açıklanarak, sosyal adalet ve eşitlik olgularına dayanan felsefi, düşünsel ve işlevsel kökenleri ortaya konulmuştur. Diğer taraftan, asgari gelir garantilerinin işlevlerinin, özellikle ekonomik ve sosyal geçiş dönemlerinde, uygulanan ülkelerdeki bireyleri yoksunluktan korumadaki önemi ve etkisi anlatılmıştır. Bu bakımdan çalışma, üç temel sac ayağı üzerinde yer almaktadır. Birincisi, çocuk yoksulluğu ile mücadelede çözüm araçlarından biri olan asgari gelir garantisinin kuramsal ve tarihsel arka planının içselleştirilerek, sadece palyatif bir çözüm değil, fırsat ve sonuç eşitlikleri bağlamında meydana getirdiği etkilere odaklanmaktadır. Bir diğeri, yoksulluk ve çocuk yoksulluğunun tarihsel kökenlerinin açıklanması ve 2006-2020 yıllarına ait veriler ışığında Türkiye'nin bu konudaki haritasını çizmektir. Üçüncüsü ise, Türkiye'de çocuk yoksulluğu ile mücadelede halihazırdaki sosyal harcamaların etkinliği ve çalışmanın amacına dönük olarak çocuk yoksulluğu ile mücadeleye yönelik geliştirilen asgari gelir garantisi modellerinden oluşmaktadır. Asgari gelir garantisi modelleri için TÜİK GYKA 2020 yılı mikro veri seti ile yoksul çocuklar ve bu çocukların yaşadıkları hanelerde yaşayanları temel alan kategorilerde, çıkarımsal istatistik yöntemi ile 45 farklı model kurgulanmıştır. Asgari ücret, yoksulluk eşiği ve yoksulluk açığı kriterlerine bağlı sunulan asgari gelir garantisi sonrası oluşan her yeni durumdaki medyan gelire göre

oluşan yoksulluk ve çocuk yoksulluğu oranları karşılaştırılarak etkin modeller tespit edilmiştir.

Birinci bölümde asgari gelir garantisinin tarihsel ve kuramsal kökenleri, türleri ve AB ülkelerindeki uygulama programları açıklanmıştır. AB uygulamalarının yanı sıra bu uygulamaların AB’de yoksullukla mücadeledeki etkileri, Natili’nin (2019) çalışmasında oluşturduğu tipolojiler üzerinden değerlendirilmektedir. Yoksulları koruma ve aktivasyon (etkinleştirme) paradigmasına ülkelerin yaklaşımları üzerinden sınıflandırma yapılarak, yoksulluk üzerindeki etkinlikleri belirlenmektedir. Öte yandan, günümüzde kalıntı refah devletlerinin dekomodifikasyon derecelerine göre farklılaşan sosyal politikaların, mevcut dönüşümlerde yaşadığı işlev kaybı açıklanmıştır. Bu bakımdan Covid-19 pandemisi sürecinde dünya ve Türkiye’de sosyal desteklerin de genel bir incelemesi yapılmıştır. Halihazırda, gelir garantisini içeren sosyal desteklerin, aslında giderek temel bir sosyal desteğe evrildiği tespit edilmiştir. Özellikle dezavantajlı toplumsal grupların genişlemesi, atipik istihdam modellerinin artışı ve geniş kitlelerin atipik istihdamda yer almasının yanı sıra işsizliğin artışıyla birlikte çalışma ile bağları kopan Bismarkyen sosyal sigorta sisteminin sosyal koruma niteliğini yitirmesi ile asgari gelir garantisi önem kazanmaktadır. İşsizliğin tüm dünyada derinleşen bir sorun alanı olmasının yanı sıra iktisadi koşulların ortaya çıkardığı çalışan yoksulluğu da giderek yaygınlaşmaktadır. Dezavantajlı toplumsal grup ve şartların hızlı bir biçimde artışı, gelir yetersizliğini doğurarak yoksulluğu/yoksunluğu yaygınlaştırmaktadır. Gelir dağılımı adaletsizliğinin güçlü etkileri ile eklemlenen bu durum, bireyleri ve aileleri yoksulluk karşısında koruyacak politika setlerini gerektirmektedir. Bu bölümde yoksullukla mücadele tartışmalarının kökenine eğilerek, asgari gelir garantisinin, kısmi olarak da sosyal adaletin ve eşitliğin kuramsal temelleri tartışılmıştır.

İkinci bölümde ise, yoksulluk ve çocuk yoksulluğunun tarihsel kökenlerine değinilerek, yazındaki boşluğa katkı da sağlanmaya çalışılmıştır. Öte yandan farklı yaklaşımlardaki tanımlama çabalarına yer verilerek, geniş bir kavramsal ve olgusal yelpazenin analiz edilmesine özen gösterilmiştir. Yoksulluğun meydana getirdiği yoksunlukların, çocukları nasıl ve ne oranda etkilediği, maddi yoksunluk ölçütleri ve yazındaki çalışmalar bakımından ele alınmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kız çocukları aleyhine Türkiye’de toplumsal yaşamın neredeyse tüm alanlarına yansıdığı, yine kız çocukların yaşadığı yoksulluk ve yoksunlukları belirlediği de hem nicel verilerden hem de alandaki çalışmalardan anlaşılmaktadır. Türkiye’deki çocuk yoksulluğu ve çocuk maddi yoksunluğu yazınının derinlemesine incelenmesi ile

yaşanılan bu yoksulluk ve yoksunlukların nedenleri ve sonuçları da ortaya konmaya çalışılmıştır. 2006-2020 yıllarına göre ve 2020 yılı güncel verileriyle Türkiye'deki çocuk yoksulluğunun ve çocuk maddi yoksunluğunun boyutları TÜİK GYKA mikro veri seti detaylarında tüm açılardan incelenmiştir. Bu bakımdan bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen yıllara göre (2006-2020) çocuk maddi yoksunluğu analizi yazındaki ilk çalışma niteliğindedir. Türkiye'de yerleşmiş ve kemikleşmiş çocuk yoksulluğu ve çocuk maddi yoksunluğu sorunlarının varlığı yıllara göre tespit edilmiştir. Halihazırda kamunun yürüttüğü çocuklara yönelik sosyal yardım ve hizmetlerin de açıklanması ile Türkiye'nin çocuk yoksulluğu mücadelesinde mevcut sosyal politika bakışının anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölüm, Türkiye'deki sosyal harcamaların yoksulluk ve çocuk yoksulluğunu azaltmadaki etkileri, tezin amacını oluşturan çocuk yoksulluğu ile mücadelede oluşturulan asgari gelir garantisi modelleri ve bu modellere dönük olarak temel finansman kaynaklarının önerilerinden oluşmaktadır.

Türkiye'deki sosyal harcamaların yoksulluk ve çocuk yoksulluğunu azaltmadaki etkileri, Beckerman'ın (1979) yoksulluğu azaltmada etkinlik modeli ve Kim'in (2000) sosyal harcamaların ayrıştırma analizleri üzerinden incelenmiştir. Her iki analiz de TÜİK GYKA mikro veri setine bağlı olarak 2006-2020 yıllarına göre, fert bazında yapılmış ve bu anlamda alandaki ilk çalışmadır.

2006-2020 yıllarına göre yapılan yoksulluk analizlerde Türkiye'de kemikleşmiş ve yapısal bir soruna dönüşmüş çocuk yoksulluğu durumu tespit edilmiştir. Diğer yandan çocuk yoksulluğu ile koşul olarak çocuk maddi yoksunluğu da yüksek oranlarda gerçekleşmektedir. Bu bakımdan Türkiye'de her üç çocuktan biri yoksulluk/yoksunluk içinde yaşamaktadır. Beckerman'ın modeline göre, Türkiye'deki sosyal harcamalar 2006-2020 yıllarına göre çocuk yoksulluğunu ve çocuk maddi yoksunluğunu sabit bir seviyede tutmakta, azaltmamaktadır. Kim'in sosyal harcamaların ayrıştırılması analizinde ise emekli aylığı ve ikramiyeleri, dul ve yetim aylıkları ve kamu dışı sosyal transferler (hanelerden hanelere veya bireylere) haricindeki sosyal harcamaların yoksulluk açığını azaltmadaki etkileri yok denecek kadar azdır. Bu bakımdan Türkiye'de sosyal harcamaların özellikle çocuk yoksulluğu ile mücadeledeki etkileri çok zayıf düzeyde kalmaktadır.

Tez çalışmasının amacını oluşturan çocuk yoksulluğu ile mücadelede oluşturulan asgari gelir garantisi modelleri, Türkiye'de alana yenilik getiren ve uygulamaya dönük ve bu konuda yazındaki ilk sosyal politika aracı önerisidir. TÜİK GYKA 2020 mikro veri

setine bağı olarak evrensel ve seçici nitelikli 45 farklı model kurgulanmıştır. Evrensel nitelikli 27 model, dört kategoriden oluşmaktadır: Türkiye'deki tüm bireylere (temel gelir), tüm yoksullara, çocuklu hanelerdeki çocuklar dahil tüm bireylere ve tüm çocuklara yönelik modeller. Seçici nitelikli 18 model ise iki kategorilidir: Yoksul çocuklu hanelerdeki çocuklar dahil tüm bireyler ve tüm yoksul çocuklara yönelik modeller. Asgari gelir garantisine yönelik tüm modeller kategorilerine bağı olarak detayları ile açıklanmıştır. Kategorilerinde etkin olan ve çocuk yoksulluğunu en fazla azaltan modeller öncelikle evrensel ve seçici nitelikli kategorilerinde ayrı ayrı karşılaştırılmıştır. Sonrasında evrensel ve seçici nitelikli en etkin yedi model son bir karşılaştırmaya tabi tutularak çocuk yoksulluğunu azaltmada etkileri, kapsayıcılık ve maliyet unsurlarına göre değerlendirilmişlerdir. Bu modeller çocuk yoksulluğunu azaltmada etkin olmakla birlikte, neredeyse ortadan kaldırmaktadır. Öte yandan ek bir etki meydana getirerek, Türkiye'deki genel yoksulluğu da güçlü bir biçimde azalttıkları bulgulanmıştır.

Üçüncü bölümde son olarak, oluşturulan asgari gelir garantisi modellerinin yaratacağı ek maliyete yönelik, servetin vergilendirilmesi, dijital hizmetlerin vergilendirilmesi, yeraltı kaynaklarının işletilmesine yönelik ulusal fon, vb. temel finansman kaynak önerilerine yer verilmiştir. Yazında temel gelir tartışmaları ile eklemlenen gelir garantilerine yönelik kaynak önerilerinin yanı sıra, Türkiye'nin kendi iktisadi, mali ve vergi yapıları bakımından kaynak oluşturacak olan doğrudan vergilendirmede yaşanan vergi kayıpları ve kayıt dışı üretim/istihdamın kayıt altına alınması ile yaratılacak kaynakların temel bir açıklamasına yer verilmiştir. Finansman kaynak önerileri değerlendirildiğinde, çocuk yoksulluğu ile mücadelede asgari gelir garantisi modellerinin, yoksulluğun ortadan kaldırılmasına karşın, önemli düzeyde maliyet yükleri getirmediği tespit edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ASGARİ GELİR GARANTİSİ

1.1 Asgari Gelir Garantisi

Sosyal politika öncelikle bireylerin esenlik ve refahlarının korunması, sonrasında ise geliştirilmesini şiar edinen politika setleri ile refah rejimlerinin temelini oluşturmaktadır. Asgari gelir garantisi diğer adıyla güvenceli asgari gelir ise, bu bakımdan bir sosyal politika olarak ve sosyal güvenlik hukuku açısından yeni sayılabilecek bir kavramdır. Asgari gelir garantisi, toplumda görece ortalama yaşam şeklinden dışlanmış ve yoksul olan bireylerin, asgari geçim olanaklarına erişimi ve toplum ile bütünleştirilmelerinin sağlanmasında kamu tarafından sağlanan, bir sosyal yardım türü olarak ifade edilebilir. Asgari teriminin ortaya çıkardığı durum, yaşamak için zorunlu olan fiziki ihtiyaçlar yanında insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürebilmek için gerekli kültürel ve sosyal ihtiyaçları da içermektedir (Gökçeoğlu Balcı, 2007: 15-19).

Asgari gelir garantisi, çalışamayacak durumda olan veya çalışma yaşamından elde edilen gelirin, hane veya bireyi yoksulluk sınırı altında yaşamaya mahkûm etmesi nedeniyle sunulan ve çalışma karşılığı olmayan bir gelirdir. Öte yandan çalışma karşılığı olmamasının yanı sıra gelir olarak ifade edilmesi, sunulan ödemenin süreklilik özelliğini belirtmektedir (Marx, 2007: 11-13).

Yoksullukla doğrudan mücadele aracı olan asgari gelir garantisi, sosyal yardımlardan farklı olarak değerlendirilmektedir. Düşünsel kökenleri evrensel hak veya yurttaşlık, sosyal adalet ve eşitlik hakkı nüvelerine sahip olmakla birlikte, görece yoksulluk ölçütünde karşılık bulmakta ve bireylerin belirli bir yaşam düzeyinin altına düşmemesi temel gayesini taşımaktadır. Asgari gelir garantisi düşüncesinin öncülerinden Paine, liberalizm öğretisi ile temel kaynaklara erişim hakkı ve fırsat eşitliğinin birbiriyle koşut ve uyumlu olabileceğinden bahsetmektedir (Widerquist, 2019: 33-34). Öte yandan, bu koşulların sağlandığı yapıdaki bir devletin yönetimiyle sosyal adaletin ve eşitliğin sağlanması yönünde başarılı olunacağını da belirtmektedir (Bauman, 1999: 67-68). Böylece asgari gelir garantisi toplumda yoksul ve ihtiyaç halindeki birey ve hanelerin, bu ihtiyaçlarının asgari düzeyde karşılanması olarak da düşünülebilmektedir. Ancak bu fonksiyonu yerine getirirken, insan onuruna yaraşır bir yaşamın tesisi, toplumla

bütünleşmenin sağlanması ve haklara erişim unsurları dahilinde bir bakış açısı, özellikle günümüz sosyoekonomik şartlarına göre önem arz etmektedir.

Liberal bakış açısı ile asgari gelir garantisi, piyasa sisteminde asgari gelir seviyesini sağlayamayanlara yönelik kabul edilmekle birlikte piyasa adaleti ihlali sonucunu doğurabileceği ileri sürülmektedir. Hayek, bu konuda refahın sağlanmasında totaliter olunmamasının yanı sıra piyasanın da hakkaniyet ilkesiyle dağıtım amacına dönük bir sunum sağlayıcısı olmasına zorlanmaması gerekliliğini vurgulamaktadır (Crespigny, 1975: 59-66). Öte yandan çağdaşlarının (Nozick, Bresson, Murray, Widerquist, Parisj) temel argümanları ise devletin sosyal politikada etkinliğinin azaltılmasına karşı, temel bir gelirin sağlanması yönündedir.

Sosyal demokrasinin savunularına göre sosyal adaletsizliğin yoksulluğu meydana getirdiğini savunmaktadırlar. Rawls bu konuda, asgari gelir garantisinin gerekliliğini, eşitsizliğin toplum yararına gözeterek ortadan kaldırmasının yanı sıra özellikle yoksulların özgürlüklerini de koruduğunda kabul edilebilir olduğunu belirtmektedir (Parijs, 2017: 109-110). Günümüzdeki görüşlere bakıldığında Aznar, Gorz ve Standing'in asgari gelir garantisine dönük temel argümanları tamamlayıcı nitelikte olmasına vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu bakımdan tamamlayıcı nitelikte olmasının şiarı, gelir garantilerinin kişilerin sosyal korunmasında tek başına yetersiz kalacağı, toplumda özgürlüklerin korunması ve artırılması için diğer sosyal politika uygulamalarına da ihtiyaç bulunduğunu savunmaktadırlar (Standing, 2017: 41-47).

Sosyal güvenlik hukuku ve sosyal koruma bağlamında değerlendirilen asgari gelir garantisi, yoksul bireylere sunulan ve hak özellikli bir kavramdır. Süjesinin yoksul bireyler olmasından hareketle, yoksul hale gelen bireyler (engellik nedeniyle çalışma hakkında mahrum kalanlar, işsizler, a-tipik ve bu şekilde güvencesiz ve esnek çalışma biçiminde çalışanlar, çalışan yoksullar, yaşlılar, tek ebeveynli aileler, bakım nedeniyle gelir kaybı yaşayanlar, yoksullar, marjinal kabul edilen toplumsal gruba dahil olanlar, sosyal dışlanma yaşayanlar) devlet tarafından sunulan bu gelire hak kazanmaktadır.

1.1.1 Asgari Gelir Garantisinin Kavramsal Çerçevesi, Tanımı, Tarihsel ve Kuramsal Kökenleri

1.1.1.1 Kavramsal Çerçevesi ve Tanımı

Asgari gelir garantisi, farklı adlandırmalarla karşımıza çıkmaktadır¹. Gelir güvenceleri, Bismarkyen sosyal güvenlik temeline dayanan refah devleti uygulamalarının bireylere sosyal koruma sağlamada yetersiz kaldığı noktalarda, temel ihtiyaçları için yeterli gelir sağlayamayan birey ve hanehalklarının yaşamlarını sürdürmelerinde sunulan nakit bir gelir olarak ifade edilmektedir (Casas, 2013: 123-124). Asgari gelir garantisi, neoliberal politikalar ve bu politikaların küresel uygulayıcıları olan uluslararası kuruluşların meydana getirdiği ekonomik sistemin periyodik olarak yarattığı küresel /bölgesel ekonomik krizler ve bu krizlerin sonucunda oluşan yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadelede güncel çözümlerden biri olarak da ortaya çıkmaktadır (Karaaslan, 2016: 4-6).

Asgari gelir garantisi, bir nedene ihtiyaç duyulmaksızın, yoksulluk sınırı altında yaşayan bireylere yönelik kamu eli ile sunulan genel nitelikli sosyal yardım olarak tanımlanabilir (Balcı, 2007: 80). Toplumun yoksul ve hâkim görelî yaşam biçiminden dışlanma yaşayan birey ve toplumsal grupların hem toplumla bütünleşmelerinin hem de hayatı idame etme imkanlarına, kamu tarafından sağlanan asgari gelir ile kavuşturulması amaçlanmaktadır (Gökçeoğlu Balcı, 2007: 80-82).

Asgari gelir garantisinin seviyesi, toplumda hiçbir vatandaşın altında bulunması kabul edilemeyecek en düşük gelir ölçüsünü belirtmektedir. Asgari gelir garantisi, bireyleri yoksulluk eşiği üzerinde tutmaya yönelik, karşılıksız olma normuna sahip sosyal hakkı içermektedir. Öte yandan çoğu asgari gelir garantisi düzeyi, resmi olarak belirlenen yoksulluk eşiğinin altındaki bir miktarda belirlenmektedir. Yüksek bir düzeyde gelir garantisinin çalışmamayı teşvik edeceği ve kamu maliyesine ağır yük yaratması endişeleri temel nedenleri oluşturmaktadır (Alvaredo ve Saez 2010: 510-511; Wispelaere ve Noguera 2012: 26-28).

Gelir garantileri, gelirleri belirli bir düzeyin altındaki toplum üyelerine kamu kaynaklarından aktarılan nakit transferleridir. Günümüzde sosyoekonomik ve sosyokültürel alanlarda yaşanan güçlü değişimlerin meydana getirdiği yoksulluk ve

¹ Asgari gelir güvencesi, güvenceli gelir, gelir garantisi, asgari gelir destekleri, vatandaşlık geliri.

sosyal dışlanma sorunları, toplumların önemli sayıda üyesini etkilemekle birlikte, gelir garantisini tartışmalarını da sosyal politikaların odağına yerleştirmektedir (Erdem, 2005: 1-2). Yaşanan dönüşümler, çalışma biçimlerinin giderek esnek ve güvencesiz hale gelmesi, üretim yapısının hızla otomasyon teknolojisi, robot teknolojileri ve yapay zekaya evrilmesi yanı sıra demografik yapının değişmesi, yaşlı nüfusun artışı ve bakım sorunları, emeklilik reformlarının olumsuz gelir etkileri, tek ebeveynli ailelerin sayısındaki artış sosyal dışlanma ve yoksulluğu çeşitlendirmektedir. Böylece başta çalışanlar, kadınlar, yaşlılar, engelliler ve çocuklar olmak üzere, sosyal koruma sistemi yeni durumda toplumu ve riskleri kapsamada yetersizlikler yaşamaktadır.

Sosyal yardımlar, belirli bir seviyede yoksullukla mücadele etmekle birlikte, (asgari) gelir garantileri açık olarak yoksulluk ile mücadele için kurgulanmış ve yeterli düzeyde bir yaşam düzeyi hedeflemektedir. Bu hedefin ise, ancak hak temelli bir sunum ile eklenmesi, yoksullukla mücadelede güçlü sonuçlar ortaya koyabilecektir. Kaldı ki seçici nitelikli sistemlerin, izleme ve bürokratik işlemler ile kaynak israfına neden olduğu belirtilmektedir. Asgari gelir garantileri, özellikle AB’de yoksulluk ile mücadelede önemli rol oynamaktadır. Uluslararası kuruluşlar tarafından da bu role vurgu yapılmaktadır. Avrupa sosyal politika modelinin önemli bir unsuru haline geldiği ifade edilmektedir (Saraceno, 2002: 5-9).

Sosyal yardımların yoksullukla mücadelede etkinlik sağlamasında, asgari gelir garantilerinin, hak sahibi olma normları önem teşkil etmektedir. Bu bakımdan, gelir garantileri için, hak sahipliğinde normların tespitinde odağın yanlış seçimi (yoksulluk sınırı vb.), birçok ailenin bu destekten yararlanamaması anlamına gelmektedir (Kuivalainen ve Heikkilä 2006: 32-37). Özellikle hanehalkı yapısı (örneğin, engelli ve aynı zamanda yoksul olunması) faktörü, asgari gelir garantisinin belirlenmesinde göz önünde bulundurulmalıdır. Bireylerin ellerinde olmayan nedenlerden kaynaklanan bu farklılıkların pozitif ayrımcılık ile gözetilmesi, sosyal adaletin, fırsat ve sonuç eşitliğinin tesisinde önem taşımaktadır.

1.1.1.2 Kavramın Doğuşu ve Gelişimi

Devletin tüm vatandaşlarına bir gelir garantisi sunumuna yönelik ilk düşünce M.Ö. 461’de Atina’da alt tabakanın önde gelenleri Perikles ve Efiates’e aittir. Efiates, vatandaşların jüri üyeliği görevlerine karşılık olarak bir ödeme yapılmasını da kapsayan birtakım demokratik reformlara öncülük etmiştir. Siyasi çekişmeler neticesinde suikasta

uğrayan Efiates'in düşüncelerini Perikles sürdürmüştür. Perikles, vatandaşların kentin siyasi yaşamına katılımlarına karşılık harcadıkları zamanın karşılığı bir ödeme yapılması uygulamasını başlatmıştır. Uygulamanın temel amacı preblerin² kent siyasetine katılımlarının sağlanmasıydı. Vatandaşlık geliri ödemesi için doğrudan katılım şartı aranmamıştır. M.Ö. 411'de oligarşik yönetimlerin başa gelmesi ile uygulama sona erdirilmiştir (Standing, 2017: 18-19).

Gelir garantilerinin Ortaçağ düşüncesi kökenlerinde "Orman Sözleşmesi"³ 'ne rastlanmaktadır. Sözleşme, halkın geçimini sağlama hakkı olduğu vurgulanmakta ve hayatlarını idame ettirebilmek için ihtiyaç duydukları "estover"⁴ 'lerin ortak kullanımını içermektedir. Kiliseler 13. Yüzyılda, yılda dört kez bu sözleşmeyi okumakla sorumluydu. Daha sonra "Orman Sözleşmesini" 'de içeren "Magna Carta", boşanmış kadınların gelir hakkı bulunduğunu, bu hakkın da yakıt, yiyecek ve yapı malzemesi gibi ortak kullanımlardan faydalanabileceğinden bahsetmektedir (Ackerman, B., Alstott, 2006: 47-51).

Gelir garantisinin nasıl bir toplum içereceğine ait ilk tasviri yapan kişi Thomas More olarak karşımıza çıkmaktadır. More, o dönemde yoğun olarak gerçekleşen hırsızlığa karşı cezalandırma yöntemi olan kişilerin asılmasına karşı, gelir garantisinin bir çözüm olacağını belirtmektedir. Aynı yıllarda, Johannes Vives ise aynı dönemde, kentin sınırları içinde yaşayan her yurttaşın asgari bir yaşam güvencesi olmasını savunmaktadır. Vives'in önerisi Ypres Kasabası'nda bir süreliğine uygulanmıştır. Vives bu uygulamayı karşılıklılık ilkesiyle, yani çalışma refahı bağlamında değerlendirmektedir. Ayrıca keyfi olan kilise yardımları yerine, kamunun finansmanını sağladığı yoksulluk yardımı fikrinin önemli bir öncüsüdür⁵ (Standing, 2020: 27).

Montesquieu ve Condercet ise 18. Yüzyılın ortalarında ortak bir argümanı paylaşmaktadırlar. Argüman, kamunun tüm yurttaşlarına belli bir gelir güvencesi ile yiyecek, giyecek ve sağlıklı yaşama sahip olma fırsatı sağlama zorunluluğunu ileri sürmektedir (Standing, 2017: 19).

² Günümüzdeki prekaryanın karşılığı olarak ifade edilmektedir (Standing, 2020: 26).

³ Orman Sözleşmesi: Gelir garantilerinin Ortaçağ'a uzanan kökenlerine 1217'de Magna Carta ile birlikte imzalanan Orman Sözleşmesi'ne rastlanmaktadır. Sözleşme, halkın geçimini sağlama hakkı olduğunu belirterek, sıradan insanların hayatlarını idame ettirmelerinde toplumdaki ortak müşterekleri (estover) kullanma haklarını içermektedir (Standing, 2017: 32).

⁴ Estover: Ortaçağ döneminde halkın müşterek kullanımına açık yiyecek, yakıt ve inşaat malzemelerini ifade eden terimdir (Standing, 2020: 26).

⁵ Bazı kaynaklarda sosyal politikanın ilk örneği olduğu belirtilmektedir.

On sekizinci yüzyılın sonlarında asgari gelir garantisine dair önemli görüşler ile Thomas Paine tarih sahnesine çıkmaktadır. 1795 yılında “Tarımsal Adalet” adlı eserinde, 21 yaşına gelmiş gençlere bir sermaye hibesi, yaşlı yurttaşlara da temel bir gelir garantisi sağlanmasını önermiştir (King ve Marangos, 2006: 57-58). Sonrasında ise Paine, bir hak ve adalet kaynağı olarak gördüğü gelir garantisini “sosyal kâr payı” adı altında ifade etmektedir (Fleischer ve Lehto, 2019: 451-452).

Charles Fourier, François Huet ve Joseph Charlier on dokuzuncu yüzyılda, veraset ve intikal vergileri aracılığıyla finansmanı sağlanacak ve tüm genç yetişkinlere sunulacak karşılıksız bir ödemeyi öne sürmüşlerdir. Bu dönemde komünist düşünce akımının öne çıkması ve sosyal demokratların paternalist düşünce sistematüğinde uygulama alanı bulamamıştır (Widerquist, 2019: 33-34).

Birinci Dünya savaşı ve devam eden yıllardaki gelir garantilerine yönelik düşüncelere Bertrand Rusell, Mable ve Denis Mille, Bentham Pickard, G. D. Hcok katkı sağlamışlardır. Rusell’in ön plana çıkan görüşünde, çalışma karşılığı olmaksızın herkese gelir sağlanması yanı sıra, bireylerin eğitiminin sona ermesi ile kimsenin çalışmaya zorlanmamasıdır. Öte yandan üretimdeki toplam miktara göre, toplumsal yarar sağlayan işlerde gönüllü çalışan kişilere de daha fazla gelir ödenmesi yapılması önerilmiştir. O yıllardaki ağırlıktaki İşçi Partisi’nin karşıt görüşlerinin baskınlığı nedeni ile tasarı hayata geçirilememiştir (Torry, 2012: 250-251).

Büyük resesyona çalkanan 1930’un ağır koşullarının dünyasında Fracis Townsend, ABD hükümetine 60 yaş ve üzeri yaşlı bireylere aylık 200 USD gelir ödemesi yapılması önerisiyle gitmiştir. Ulusal iyileşme-tazmin ve refahı ile ilgili olarak Yaşlı Döner Ödemeli Emeklilik Sistemi ile liberal finansal emeklilik sistemi birleştirilmesinin gerekliliğinden bahsetmektedir. Geri ödemenin ve refahın sağlanması için yaşlı bireylerin ücretli işlerinden ayrılması ve her ay ödemenin tamamının harcanması beklenilmektedir. Böylece genç yetişkinlere iş imkânı yaratılabilecektir. Gelir ödemesi miktarında artış sağlanabilmesi için tüm ticari işlemlerden %2 oranında satış vergisi koyulabileceğini belirtmektedir. Townsend adlı bu derneğe 2,2 milyon kişi katılmış ve sosyal güvenlik sistemi düşüncesinde de önemli bir rol oynamıştır (Torry, 2012: 243-244).

ABD’de diğer önemli bir öneri Huey Long tarafından 1934 yılında yapılmıştır. “*Servetimizi Paylaşalım*” adlı garantili gelir derneği uygulamasında yıllık olarak her aileye 5000 USD gelir sağlanması hedeflenmektedir. 1935 yılına gelindiğinde her

eyalette olmak üzere, 7,7 milyon üyeye ulaşılmıştır. Öte yandan Long, sunulan gelir ödemesinde artış sağlanması için zengin bireylere yönelik servet vergileri konulmasını önermektedir (Widerquist, 2019: 34).

İngiltere’de ise 1920’li yıllarda C. H. Douglas “*sosyal kredi*”⁶’yi ortaya çıkarmaktadır. Teknolojik dönüşümün yanında işçilerin gelirleri ile satın alma güçleri arasındaki derinleşen uçuruma dikkat çekerek, bu uygulamanın gelir dağılımı açısından eşitsizlikle mücadelede katkı sağlayacağı düşüncesindedir (Yamamori, 2012: 201-212).

Hayek’in “*Kölelik Yolu*” adlı 1944 yılındaki ünlü eserinde, uygun bulunan bireylere yönelik, seçici nitelikteki güvenceli bir gelir garantisi sunumundan bahsetmektedir. Çalışma kapasitesine sahip her birey için asgari düzeyde yiyecek, barınma ve giyecek ihtiyaçlarının karşılanacağı bir gelirin garanti edilebileceğini ileri sürmektedir. Bu bakımdan, piyasa sisteminin tamamlayıcılığı ile birlikte devlet tarafından da sağlanmasını kabul etmektedir (Lewis, Pressman ve Widerquist, 2005: 589).

Evrensel nitelikli bir gelir hakkını, “*Sağlıklı Toplum*” adlı kaleme aldığı çalışmasında 1955 yılında talep eden Erich Fromm, gelir hakkının psikolojik boyutlarının etkilerini açıklamaktadır. Güçlendirilmiş bireyler ve gelecek için daha fazla çaba sarf edilmesinde bu hakkın önemini ön plana çıkarmaktadır. Refah devletinin o yıllardaki güçlü emek yanlısı ilkeleri nedeniyle düşünce kabul görmemiştir (Standing, 2017: 20).

Peter F. Drucker “*Yeni Toplum*” adlı kitabında işçilerin günümüzde bilinmeyen ve derin bir güvensizlik içerisinde olduğu, öngörülebilir gelir sağlanması ile bu belirsizliklerin ortadan kaldırılmasını savunmaktadır. Öneri, ekonomik koşulların değişkenliğine bağlı olarak, yenilenmesi ya da güncellenmesi üzerinedir. İşlerin ve ücretlerin güvenceli olması fikrini gerçekçi bulmamaktadır (Sabotnova, 2017: 12).

Milton Friedman 1962’de kaleme aldığı “*Kapitalizm ve Özgürlük*” eserinde, yoksulluğun giderilmesinde işlevsel gerekçelerle negatif gelir vergisinin olumlu etkilerini

⁶ Social Credit (Sosyal Kredi): Clifford Hugh Douglas yaptığı 1920’lerde İngiliz Hava Kuvvetlerinde çalışmalarda, üretilen malların fiyatının işçilere ödenen maaşların, ücretlerin ve primlerin toplamından fazla olduğunu görmüştür. Üretime eş değer bir satın alma gücünün sağlanmasının işçileri sistemden özgürleştireceğini ileri sürmektedir. Söz konusu sosyal kredi reformunun iki temel unsuru bulunmaktadır. İlki, parayı tüm vatandaşlara eşit olarak dağıtmak üzere “*Milli Kar Payı Sistemi*”⁷’dir. Milli kâr payı sistemi, satın alma gücü ile fiyatlar arasındaki farkın kapatılması için vatandaşlara kazançlarının üzerinde (faiz yükü olmayan) kredi verilmesi önerilmektedir. Reformun diğer unsuru, adil fiyat mekanizmasının kurulması ile enflasyonun engellenmesi sağlanmaktadır (Hutchinson ve Burkitt, 2001: 115-118).

anlatmaktadır. Liberal tabanlı görüşlerin asgari gelir garantisine yönelik yaklaşımını ortaya koyan bakış açısı, yoksulluk sorunu özelinde bireylere nakit bir ödeme yapılmasının, diğer tüm yardımların yerine geçecek bir sistem ile daha az maliyetli olacağı görüşündedir. Refah devletinin uygulamalarının, kapsamlı tek bir programa indirgenmesini tavsiye etmektedir (Fleischer ve Lehto, 2019: 451-452).

Robert Theobald 1963 yılındaki “Özgür Adam ve Özgür Piyasalar” adlı eserinde hızlı büyüyen ekonomilerin zaman içinde aynı hızda istihdam yaratamayacağını belirtmektedir. Öte yandan ekonomik büyüme ve üretim, tüketim ile de bağlantılıdır. Theobald, bu bakımdan istihdam ve gelir arasında bazı ilkeler ortaya koymuştur. Belirli bir gelir düzeyinin altında kalan her birey tespit edilmeli ve kamunun yürüteceği, sosyal güvenlik çatısı altında “*Temel Ekonomi Güvenliği*” adı altında bir kurum oluşturulmalıdır. Çalışma ile bağlantılı bir sosyal güvenlik sisteminin, giderek toplumsal sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde yetersiz kalacağı, mutlak ve güvence sağlayan bir gelirin anayasal bir hak olması ifade edilmektedir (Hayes, 1969: 79-82).

1968 yılında Paul Samuelson önderliğindeki dört iktisatçı -John Kenneth Galbraith, Robert Lampman, Harol Watts ve James Tobin- ABD Kongresi’ne garantili gelir önerisini içeren ve 1200 akademisyen tarafından imzalanan, ulusal gelir sistemi ile ilgili kamuya aç bir mektup yazmıştır (Sabotnova, 2017: 13). Aynı dönemde Lyndon Johnson, ABD Ulusal gelir Koruma Komisyonuna ABD’deki yoksul bireylerin durumlarının incelenmesi ve yoksulluk programlarına yönelik tavsiyelerde bulunmaktadırlar. Yirmi iki ay süren incelemeler sonucunda rapor oluşturulmuştur. Rapora göre, federal hükümet tarafından finanse edilen ve tüm vatandaşlara -evrensel nitelikli- bir ödeme yapılmasını içermektedir (Sabotnova, 2017: 13). Böylece yoksul birey ve haneler için de asgari bir temel gelir ödemesi sunulmuş olacaktır.

Gelir garantisinin geçerli ve güçlü bir örneği olan Alaska Daimî Fonu, sürekli ulusal fonların yaratılması amacıyla yenilenemez doğal kaynakların satışının kullanılmasıdır. Fon, petrol gelirleri ile dünya çapında yapılan uluslararası piyasa yatırımlarının yanı sıra Alaska’nın petrol çıkarma ve satışı sayesinde biriktirilmiş bir geliri içermektedir. Bu fonun geçen beş yıl içindeki performansı indekslenmiş, yüzyılın başından beri ortalama kişi başına yaklaşık 1200 \$’ı, diğer bir ifade ile Alaska’da kişi başına GSYİH’sinin yaklaşık %2’si, bu yol ile fonlanarak sunulması sorunsuz olarak gerçekleşmiştir (Goldsmith, 2012: 49-61).

1986 yılında kurulan Temel Gelir Avrupa Ağı, 2004 yılında Temel Gelir Dünya Ağı'na (BIEN) dönüşmüştür. Kurumun amacı tüm dünya ülkelerinde uygulanacak evrensel, koşulsuz, sürekli ve nakit ödeme biçiminde gerçekleşecek bir gelir sunumudur. 2008 krizi ile ön plana çıkan temel gelir tartışmaları, kurumun çalışmalarının dikkat çekmesini sağlamıştır (BIEN, 2020). Covid-19 pandemisinin meydana getirdiği olumsuz iktisadi, sosyal etkiler ve derinleşen yoksulluk, tüm dünyada bu alandaki tartışmaları alevlendirmiştir.

Teknoloji ve ekonomik trendler analisti Jeremy Rifkin, 1995 yılındaki “*Çalışmanın Sonu*” adlı kitabında otomasyon, robotlar ve bilgi çağı toplumunun, işçilerin işlerini elinden alacağını belirtmektedir. Teknolojik gelişmeler ve dönüşümler koşulluğunda makinelerin, robotik teknolojiler ve yapay zekanın etkisiyle üretkenliğinin artışı, verimliliği arttırmakta; işgücü piyasalarına olan talep ise giderek azalış sergilemektedir. Üretim yapılarının böylece dönüşümü, vergilerle finanse edilen ve bu sayede işverenlerin artık sadece işçiler için değil, toplum yararına sunacağı fayda ile kamu yönetiminin sunacağı bağımsız garantili gelir, işçiler için hem temel bir kaynak hem de yeni koşullara uyum sağlamada kendilerini geliştirme olanakları yaratabilecektir (Rifkin, 1995: 86-89).

Yale Üniversitesi'nden hukuk profesörleri Bruce Ackerman ve Anne Alstott, 1999 yılında “*Paydaş Topluluğu*” kavramı ile her ABD vatandaşına yönelik, yetişkinliğe erişildiğinde 80.000 USD paydaş geliri sunumunun daha demokratik daha özgür ve üretken bir toplumu meydana getireceğini savunmaktadır (Ackerman ve Alstott, 2006: 47-51.).

Gelir garantisi ya da gelir hakkı tartışmalarına günümüzde küresel şirketler de katılmaktadır. Zipcar, Y Combinator, Albert Wenger, Facebook, Solar City, Space X, Salesforce, eBay ve Google gelir garantisine finansman desteği sağlayacaklarını beyan etmişlerdir (Standig, 2020: 32-33). Bu durum, sermayenin de dönüşen yapılarla birlikte oluşan gelir dağılımı adaletsizliğinin bir konsensüse ihtiyaç duyduğunun ortaya koymaktadır. Öte yandan, liberal cenahta özellikle temel gelir kökenli tartışmalar, diğer sosyal koruma hakları yerine geçebilecek bir gelir güvencesinden bahsetmektedir.

Asgari gelir garantisinin tarihsel süreci özetlendiğinde, ilk dönemde yani endüstri kapitalizminde ücretli çalışmada, çalışmanın değerinin korunmasına yönelik olarak görülmektedir. İkinci aşamada, toplumsal adalet arayışları, Birinci Dünya Savaşı'nın

yarattığı yıkımın yeniden inşası sürecinde işçi sınıfının güçlendirilmesi önem kazanmıştır. Öte yandan, bu aşamada komünistlerin, Fabiancı sosyalistlerin, sosyal demokratların, sendikaların ve emek yanlısı kurumların yaklaşımları nedeniyle etki yaratamamıştır. Sonraki süreçte, teknolojik işsizlik korkusu ile yeniden gündeme gelmekle birlikte, kısa sürede etkisini kaybetmiştir. İçinde bulunulan son dönemde, kitlesel güvensizliğin güçlü bir şekilde ortaya çıkması, yoksulluğun, eşitsizliklerin ve sosyal dışlanmanın yüksek düzeyde artışı yanı sıra, işgücünün yerini robotik teknolojilerin, otomasyonun ve yapay zekanın alması/alacak olması yönündeki kaygıların hissedilir düzeyde gerçekleşmesi, bu alandaki tartışmaları yeniden alevlendirmiştir. Son olarak Covid 19 pandemisinin yarattığı çarpıcı ekonomik daralma, bu tartışmaların daha da güçlenmesine neden olmaktadır. Sosyal demokrat yanlısı görüşler, emek yanlısı düşünce yapıları ve kurumların artık miadını doldurduğunu, muhafazakâr ve liberal cenahtaki görüşler ise kronik güvencesizlik, eşitsiz piyasanın yarattığı istikrarsızlığı ve sosyal adaletsizlikte sürdürülemezliğini kabul ederek, bu dönemdeki gelir garantisi tartışmalarına katılmak ve böylece kamuoyunda merkezi bir konuma yerleştirme çabasıdadır. Ancak, liberal görüş savunucuları gelir garantisinin diğer tüm sosyal koruma sistemlerini ikame etmesini savunurken; sosyal demokrat görüşü benimseyenler, sosyal koruma sistemlerini tamamlayıcı bir yapı ile asgari gelir garantisinin mevcut ekonomik-sosyal sorun ve eşitsizliklerle mücadelede etkinlik yaratabileceğini öne sürmektedirler. Böylece topluma sunulacak olan gelir garantisinin, hak temelli, tamamlayıcı nitelikte ve insan onuruna yaraşır bir biçimde, yoksulların toplumsal yaşamla entegre olabilmelerini destekleyen bir yaklaşımla kurulması, yoksullukla mücadele amacıyla katkı sağlayabilecektir. Bu amaca yönelik olarak asgari gelir garantisinin tarih süreci içerisinde, eşitlik ve sosyal adalet kuramsal kökleri bakımından, nasıl bir seyir izlediği anlaşılması da önem taşımaktadır. Sonraki alt bölümde, kuramsal yaklaşımlarda, asgari gelir garantisine bakarken, kuramsal kökenleri⁷ olan eşitlik ve sosyal adalete de yer yer değinilmiştir.

⁷ Asgari gelir garantisinin kuramsal kökenleri olan adalet, sosyal adalet ve eşitlik çok geniş kuramsal arka planlara sahip alanlardan oluşmaktadır. Bu arka plandaki görüşlerin açıklanması bu çalışmanın boyutlarını aşmaktadır. Bu bakımdan, kuramsal arka plan, yeri geldikçe dip notlarda kavramsal olarak açıklanarak bütünlük korunmaya çalışılmıştır.

1.1.1.3 Paine'den Standing'e Kuramsal Yaklaşımlarda Asgari Gelir Garantisi

Asgari gelir garantisine yönelik kuramsal yaklaşımlar eşitlik ve sosyal adalet çatı kavramları temelinde ele alınmaktadır. Eşitliğe olan bakış, her siyasi düşüncenin ve bağlı ekonomik sistemin kendi kökenleri üzerinden farklılaşmaktadır. Kapitalist toplumda, toplumsal kaynak ve zenginliklerin denetimi üzerine mücadele eden bireyler rekabetçi bir çatışma ortamının oluşmasını neden olmaktadır. Bu argümanın tarihsel nüvesi ise mülkiyetçi bireycilik anlayışından kaynaklanmaktadır. Rekabete dayalı bir ideoloji olarak kapitalizmde bireycilik, fırsat eşitliği yanında yetenek ve becerilere açık bir toplum yapısı içermektedir (Turner, 1997: 30). Kapitalizm ve serbest piyasa ekonomisinde, güçlü bir ekonomik artık değere eşitsiz bir toplum eşlik etmektedir. Öte yandan sosyal demokrasinin bulunduğu toplumlarda ise, toplumsal tepki hareketleri, sendikal hareket, ayrıcalıksız grupların kurduğu örgütlenmeler bölüşüm normlarının değişimi için dolayısıyla rekabetten zarar görmemek için siyasal yönetimi baskı altına almaktadırlar. Toplumsal yapının değişimi, şartlarda eşitlik ve gelir dağılımı adaletsizliği için baskı unsurlarını meydana getirmektedirler. Çağdaş toplum bu nedenle, bireycilik ve fırsatlar (monetarist politikalarla ilintili) ile şartlarda ve sonuçlarda eşitlik (Keynesyen politikalarla ilintili) arasındaki bir mücadele alanı haline gelmektedir (Marshall, 1981: 67-71). Bu bağlamda liberal cenahta, gelir güvencesi ve benzeri sosyal politikalara olan yaklaşım, piyasa bakımından totaliter olmamasının yanı sıra piyasadaki elde edilen gelirden düşük kalmasıyla kabul edilebileceği ifade edilmektedir. Diğer taraftan yeniden dağıtım kanallarının da dışında tutulmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.

Sosyal demokrasiler bakışı ile günümüz ekonomik, siyasal ve sosyal sorunların kökenlerine bakıldığında, mevcut kapitalist iktisadi sistemde şiddetli eşitsizlik süreçlerinin olduğu vurgusu bulunmaktadır. Yoksulluk döngüleri ve özellikle de sosyal dışlanmanın yarattığı güçlü sorunlara yol açan bu süreçlerle mücadelede, sonuç eşitliğini sağlayacak ve gelir adaletsizliğini ortadan kaldıracak aynı güçte, radikal ve süreklilik arz edecek sosyal politikalara ihtiyacın varlığı benimsenmektedir.

Asgari gelir garantisinin bir diğer kuramsal temeli olan sosyal adalet, hakların ve bölüşümün eşitliğini toplumsal gerçeklik üzerinden ele alan bir kavram olduğu ifade edilmektedir. Temel iki ideali olan eşitlik ve özgürlük arasında bir dengeyi içermektedir (Baştaymaz, 2016: 52-53). Yazında sosyal adalet, liberal düşünce temelli (faydacı, sözleşmeci, eşitlikçi ve liberteryen) ve sosyalist düşünce kökenli (radikal sosyal adalet)

kuramlardan meydan gelmektedir. Faydacı (pragmatik) kuram, sonuç-çıktı ekseninde, tüm toplumun refah toplamı yaklaşımı yanı sıra mutluluk-haz elde edilmesi düşüncesi ile, toplumsal dezavantajlı grupların, yoksulların, sosyal dışlanma yaşayanların refah durumlarını görmezden gelerek ihmal edilebilir görmektedir. Sözleşmecî kuram ise, insanların yaşamlarını güvence altına alma istekleri ve buna bağlı eşitsizliklerin ve çatışmaların kaynaklarının belirlenerek toplumsal barış için ortak bir sözleşme altında yaşamak ve geleceğin belirsizliklerine karşı güvence kaygılarının giderilmesi ekseninde ortaya çıkmıştır (Russell, 2008: 34-35; Kesby, 2012: 15; Tully, 2013: 222-223).

Sosyalist düşünce kökenli radikal sosyal adalet kuramında, adalet ve hak gibi kavramlara eleştirel olarak yaklaşırken; komünist toplumlarda bu türde olgulara ihtiyacın kalmayacağını savunmaktadır. Marx'a (1970: 27-34) göre dağıtıcı adalet, sosyalist toplum aşamasında da eşitlik ve sosyal adaletin tesisinde kusurlu gerçekleşmektedir.

Eşitlikçi kuramlarda, eşitsizliklerin giderilmesi ve dolayısıyla sosyal adalete ulaşabilme yolunda kaynakların (eşit) dağıtımı, yeniden dağıtımı ve yeniden dağıtımı sırasında oluşabilecek yeni eşitsizliklerin telafisi yanı sıra, refah yaratmada da fırsat eşitliğine önem verilmektedir. Bu eşitliğin de sağlanabilmesi, bireylerin kapasite ve yapılabirliklerinin⁸ artırılması yönündeki politika, mekanizma ve uygulamalardır (Mithaug, 1996: 161-166).

Liberteryen kuram, bireylerin kaynak ve eylemlerini tamamen kendi kararlarına bağlı olarak dağıtma/belirleme özgürlüğü düşüncesinde hayat bulmaktadır (Locke, 2000: 34-35). Liberteryen görüşün savunucuları, bireylerin kendi haklarını kendilerinin kullanmasını ve hak ettiğini elde etmede elinden geleni yapmasının gerekliliğini savunmaktadırlar (Nozick, 1993: 72). Eşitlik kaygıları ile gerçekleştirilen yeniden dağıtım mekanizmalarının, toplumun üyelerine yapmak istedikleri konusunda serbesti tanıyan bir toplumdaki özgürlük anlayışına aykırılığından bahsetmektedirler.

⁸ Sen'in sosyal adaletin sağlanmasına yönelik görüşleri, eşitlik barındıran, ancak kapasitelerin artırılması ve yapılabirliklerin sağlanmasının da önem taşıdığına vurgu yapan bir yapıdadır. Faydacı yaklaşımların her türlü toplumsal dezavantajlı grup için güçlü bir tahakküm yaratacağını güçlü bir biçimde ifade etmektedir (Sen, 2000: 61-63). Rawls'ın eşitlik görüşleri ile koşutluk taşıyan önerilerinde, en iyileştirilmiş çözüm yaklaşımları yerine, "neyin eşitliği" sorusuna bağlı bir yaklaşım izlemektedir. Soruya verilen yanıt, insanların yapılabirliklerinin geliştirilmesi ve daha önemli olanın ise bu yapılabirliklerinin ve kapasite gelişiminin, fırsatların eşit dağılımı ve çeşitli mal, hizmet ve haklara erişim sağlanması aracılığıyla eşitlenmelerinin sosyal adaleti tesis edeceği yönündedir (Sen, 2000: 65-74).

Tez çalışmasında yoksulluk ile mücadelede bir çözüm yolu olarak öne sürülen asgari gelir garantisi önerine yönelik yukarıdaki kuramsal görüşler ışığında, sosyal adalet bozulan bölüşüm ilişkilerinin yeniden sağlanması yolundaki bir düşünceyi ifade etmektedir. Gelir güvenceleri bu bakımdan gelir dağılımı adaletsizlikleri ile güçlü bir mücadele imkânı verebilecektir. Öte yandan toplumda bozulan gelir dağılımı eşitsizliğinin yeniden tesisi için de önem taşımaktadır. Fırsat eşitliğinin korunması yanı sıra, sonuç eşitliğine yönelik de bir katkı unsuru olarak gelir güvencelerinin giderek bir gereklilik halini aldığı, hem periyodik yaşanan finansal ve iktisadi krizler hem de Covid-19 pandemisinin ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal koşullarda belirgin hale gelmiştir. Bu bakımdan, tarihsel bir bakış ile asgari gelir garantilerine kuramsal yaklaşımların incelenmesi hem kavramın gelişim sürecinin anlaşılması hem de günümüze yansımalarının değerlendirilmesi bakımından yarar sağlayacaktır. Kuramsal olarak yazında başlangıcı 19. yüzyıl olarak kabul edilen asgari gelir garantileri, günümüzdeki en önde gelen savunucularından Guy Standing'e kadar irdelenmeye çalışılmıştır.

Thomas Paine 19. yüzyıl başlarında, dönemin birey ve piyasa merkezli diğer liberal görüşlerden farklı bir yaklaşım göstermektedir. Paine, liberalizm öğretisi ile temel kaynaklara erişim hakkı ve fırsat eşitliğinin⁹ birbirleriyle koşut ve uyumlu olabileceğinden bahsetmektedir (Widerquist, 2019: 33-34). Yoksulların mutluluk ve refahının sağlandığı, eğitimsiz olmadığı, sokaklarda dilenen insanların bulunmadığı, vergilerin yurttaşların yaşamını olumsuz etkilemediği bir toplum tasviri yanında bu

⁹ Siyasal yapıların yasalarına belli bir eşitlik düşüncesi yansımıştır. Bu süreçte ortaya çıkan dört eşitlik türü bulunmaktadır. İlki varlıksal (kişiler arasındaki özsel) eşitliktir. Diğerleri, amaçlara ulaşılmasında sağlanan fırsat eşitliğidir. Üçüncüsü, toplumsal yaşam şartlarında eşitlik olarak ifade edilmektedir. Sonuncusu ve gerçek eşitliği içeren sonuçlarda eşitlikten meydana gelmektedir (Flew, 1989: 165-174). Bireyler arasında varlıksal eşitlik olduğu düşüncesi, geleneksel bağlamda belirli dinlerde ve ahlak öğretilerinde karşılaşılan bir eşitlik türüdür (Lucas, 1997: 85-86). Batı toplumlarının demokrasi anlayışında en çok görülen eşitlik yaklaşımı, fırsat eşitliği ve şartlarda eşitlik şeklinde görülmektedir. Fırsat eşitliği yaklaşımı, toplumsal kurumlarda yer alma ve temsil hakkının tüm bireylere tanınmasının yanı sıra başarı ve yetenek gibi esaslara tabi olunmasını içermektedir. Fırsat eşitliğinde bireyin yükselmesi ve başarısında, ailevi ve sınıfsal kökenlerine bakılmaksızın, yeteneğe, beceriye ve zekaya dayanan çağdaş eğitim kurumları etki sağlamaktadır (Roemer ve Trannoy, 2015: 267-269). Meritokrasi kavramı ile karşılık bulan bu etki, bir toplumun meslek yapısının mevcut olan statüler, yaş, cinsiyet veya varsıllık gibi sağlanmış niteliklere değil; kişisel beceri temelinde, evrensel kıstaslara göre oluşturulmasını ifade etmektedir (Roemer ve Trannoy, 2015: 267).

Fırsat eşitliği, şartlarda eşitlik düşüncesiyle yakından ilintili bir unsurdur ve şartlarda eşitlikten ayrı tutulmamalıdır. Bu bağlamda, ailenin sahip olduğu üstünlükleri çocuklarına aktarabildiği noktada, başlangıçta bir eşitsizlik meydana gelmektedir (Arneson, 1999: 84). Fırsat eşitliği kavramının içinin doldurulabilmesi, şartlarda eşitlik, diğer bir ifade ile bireylerin yarışa aynı noktadan ve normal kabul edilebilecek engellerle başlamaları ile sağlanabilecektir. Sonuçlarda eşitlik, başlama noktası ve doğal becerilerle bakılmaksızın, yasama veyahut diğer siyasal araçlar ile sonuçları etkileyebilmektedir. Çocuklar, kadınlar ve azınlıklar gibi dezavantajlı gruplar lehine olumlu ayrıcalıklar sağlayan toplumsal kurum ve programlar, sonuç eşitliğini güvence altına almanın yanı sıra fırsat eşitliği için koşullarda önemli eşitsizliklerin de önüne geçebilmektedir (Fredman, 2001: 155-156).

koşulların sağlandığı yapıdaki bir devletin yönetimiyle sosyal adaletin¹⁰ tesisi yönünde başarılı olunabileceğini ifade etmektedir (Bauman, 1999: 67-68).

Paine, yoksullara sadaka olarak değil, bir vatandaşlık hakkı olarak koşulsuz bir gelir garantisi sunumunun gerekliliğini belirtmektedir (Buğra ve Sınmazdemir 2007 85; Horne, 1988: 107). Çalışma çağına gelen ve yeni aile kuran bireylerin desteklenmesinin gerekliliği ile gelir sunumunun öneminden bahsetmektedir (Keane, 1995: 70). Öte yandan 1796'da kaleme aldığı "*Tarımda Adalet*" adlı eserinde, 21 yaşına gelen her birey için belirli bir miktarda gelirin koşulsuz olarak sağlanmasını önermektedir (Gökçeoğlu Balcı, 2007: 55-57; Parijs, 1992: 23-24; Standing, 2020: 28). Bireylere sunulacak koşulsuz gelir, dünyanın herkese ait olduğu şiarında, dünya kaynaklarını üretim mülkiyeti üzerinden kullananların, bu kullanım karşılığında üretim mülkiyetine sahip olmayanlara yönelik kira benzeri bir ödeme yapmaları olarak görülmektedir (Torry, 2012: 250-251). Paine, toplumda en dezavantajlı olan bireylere, yoksul ve yaşlılara kömür satışından sağlanan vergilerin kaynak sağlayacağı bir fon ile sosyal ödeme yapılmasını da önermiştir. Sosyal transfer önerisinde, o dönemde İngiltere nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan yoksulların ve yine bu yoksul bireylerin çoğunluğunun yaşlı, çok çocuklu ailelerden meydana geldiğini belirterek, kurulan fondan yoksulların, çocuklarının eğitimi, doğum ve evlenme gibi nedenlerle sosyal transfer yapılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Öte yandan, özellikle yoksul aileler ve yaşlıların temel ihtiyaçları için bu transferlerin koşulsuz olarak sunumunun gerekliliğini ifade etmektedir. Yardımların yanında yoksul bireylere iş bulunmasının yolları da aranmalıdır (Fleischer ve Lehto 2019: 452-453). Sosyal yardımlar, Paine'in düşünce yapısında herhangi bir sadaka veya lütuf gibi paternalist bir yapıda değil; yurttaşlığın gereği bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁰ Kavram olarak sosyal adalet, toplumdaki bölüşüm eşitsizliğini adalet normlarına ve ilkelerine uygun hale getirmek yanında, bu çabanın gerçekçi zemininin oluşturulmasını sağlanmaya çalışmaktadır (Markovsky, 1991: 49-50). Sosyal adalet, "*hak etme ve değer*" ile "*ihtiyaç ve eşitlik*" gibi iki ana unsur üzerinde kuruludur. İlk unsorda fırsat eşitliği şiarı ile toplum üyeleri arasında haklar ve olanaklara erişim sağlanmasında eşitlik amacı taşınmaktadır. Diğer unsorda ise toplum imkanlarının dağılımında, tüm toplum üyelerini yararlandıracak bir biçimde eşit işlem yapılması önem arz etmektedir (Miller, 1995: 13-16). Sosyal adalet, eşitlik ve özgürlük arasındaki dengeyi gözettiğinden dolayı, bireyleri değil, toplumun kendisi üzerinden düşünsel ve felsefi temellerini, amaçlarını ve hedeflerini oluşturur. Bu bakımdan, öncelikle toplumdaki bireylerin özgürlüklerinin sınırını, toplumdaki diğer bireylerin özgürlüklerini engellememesi oluşturmaktadır. Toplumsal yaşam içerisinde birbirinden farklı amaçlarla hareket eden bireylerin, toplumsal yararın tesisi için karşılıklı yardımlaşma, dayanışma ve anlayış içinde olmalarının da bir zorunluluk haline gelmesi kaçınılmaz olmaktadır. Toplumsal düzen haklarla birlikte, görev ve sorumlulukların korunmasını da gerektirmektedir. Sosyal adalet burada dengeyi sağlamaya çalışan ana bir unsur olarak, toplumsal çatışma ve eşitsizliklerin karşısında önlemlerin geliştirilmesi anlayışını ortaya çıkarmaktadır (Arneson, 2004: 82-86).

Liberal görüşün¹¹ güçlü savunucusu ve çağdaşlarından olan Hayek, liberal öğretide inşa edilen bir toplum ile sosyal adaletin birlikte yürütülemeyeceğini iddia etmektedir. Öte yandan asgari gelir garantisi düşüncesine, piyasada elde edilen gelirden düşük olması ve yeniden dağıtım kanalının dışında kalması koşuluyla katılmaktadır (Milano, 1995: 94-97; Jost ve Kay, 2010: 1132-1133).

Hayek'e göre devletin sistem içerisindeki rolü, minimal devlet anlayışı anlamında tehditlere karşı ortak güvenliğin sağlanması, hukukun toplumda en üst kurum olarak korunması ve yoksulluğun azaltılması ile sınırlandırılmalıdır. Dolayısıyla sosyal adalet ve buna bağlı geliştirilen sosyal politikaları hem piyasa bakımından zararlı hem de totaliter bir yaklaşım olarak görmektedir¹². Çünkü bu görüş, toplumsal ve örgütlü çıkarları korumaya yönelik çabalarla¹³, piyasa adaletinin bozulmasının yanı sıra bireysel hak ve özgürlüklerin ihlali sonucunu doğurmaktadır (Epstein, 2003: 3-7). Ancak kamunun sağlayacağı bir asgari gelir garantisini yoksulluğun azaltılması anlamında desteklemektedir (Widerquist, 2018: 106; Fleischer ve Lehto, 2019: 450-451). Öte yandan sunulan gelir ve hizmetlerin kamu otoritesi tarafından belirlendiği ve bireysel çabalara yön veren bireysel özgürlüğün mekanizmalarına müdahale edildiğinde sorunlara

¹¹ Sosyal adalete bakışı ile liberteryen kuram, Locke'un bireylerin kaynak ve eylemlerini tamamen kendi kararlarına bağlı olarak dağıtma/belirleme özgürlüğü düşüncesinde hayat bulmaktadır (Locke, 2000: 34-35). Sonrasında Nozick gibi liberteryen görüşün savunucuları, bireylerin kendi haklarını kendilerinin kullanmasını ve hak ettiğini elde etmede elinden geleni yapmasının gerekliliğini savunmaktadırlar (Nozick, 1993: 72). Libertenyenler eşitlik kaygıları ile gerçekleştirilen yeniden dağıtım mekanizmalarının, toplumun üyelerine yapmak istedikleri konusunda serbesti tanıyan bir toplumdaki özgürlük anlayışına aykırılığın bahsetmektedirler.

¹² Evrensel ve eşitlikçi değerlerden meydana gelen çağdaş toplumlar, fiili olarak eşitliğe sahip olmamakla birlikte, siyasal yaşamda daha fazla eşitlik için verilen mücadelede birleşmektedirler. Eşitsizliğin serbest piyasa koşullarındaki fiili mevcudiyeti ile siyasal mecradaki demokratik eşitlik mücadelesi arasında bir çatışma bulunmaktadır. Bu şekilde eşitlik için verilen mücadele ile toplumların dönüştürülmesi kaçınılmaz bir hal almaktadır (Moore, 1974: 413-414). Feodalizmin çöküşü, bu noktada eşitlikçi siyaset türlerinin ortaya çıkmasında bir koşul olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, demokratik siyasal sistemlerin ortaya çıkış süreci, çağdaş dönem öncesi siyasal mutlakiyet ve despotizmi yıkmaya mücadelesi olarak görülebilmektedir. Mücadeleler ile sivil toplumun sınırları, yurttaşları evrensel ve eşitlikçi bir çekirdekte çevreleyecek şekilde genişlemiştir. Eşitlikçi toplumsal yapının temelleri, feodal kurumların ve ilişkilerin ortadan kaldırılmasına neden olan şiddete dayalı toplumsal sınıf çatışmalarında bulunmaktadır (Seligman, 2002: 24-27). Toplumsal değişim ve çağdaş toplumsal bilincin oluşumu sınıf formasyonu ve çatışmaları ile sağlanmıştır.

¹³ Sınıfsal çatışma, toplumsal değişim ve çağdaş bilincin oluşmasına yönelik incelemeler büyük ölçüde Karl Marx'ın çalışmaları ile ortaya çıkmıştır. İşçi sınıfının hâkim iktidar ve sömürüye karşı, sınıfsal durumunu ayırt edici bilinç seviyesi ile kolektif harekete geçmesi, eşitlik taleplerinin gerçekleşmesinde güçlü ve önemli bir adım olarak tarihsel süreçte yerini almaktadır (Levitas, 2010: 607). Diğer bir önemli etken ise savaş koşullarının meydan getirdiği çatışma ve huzursuzluk koşullarına eşitlik özlemi taleplerinin eşlik etmesidir. Bu bakımdan, işçi sınıfı hakları ile kadın haklarının yaygın hale gelmesi, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında kadınların işgücüne katılımı, işçi sınıfındaki erkeklere savaş sonrası süreçte daha iyi eğitim, barınma, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerindeki gelişmeler, savaş şartlarında devlet müdahalesinin güdümündeki emek ve sermaye arasında yaşanan pazarlığın bir parçası olarak görülmektedir (Turner, 1997: 28).

neden olacağını da belirtmektedir (Lukes, 1997: 70-71). Piyasa sistemi işleyişi yurttaşların tüm ihtiyaçlarını sağlamada yetersiz kalabilmektedir. Kamu, toplumun genel refah seviyesi ölçüsünde piyasa sisteminden asgari gelir seviyesini sağlayamayanlara yönelik müdahalede bulunarak yardım etmelidir. Ancak refahın sağlanmasında totaliter olunmamasının yanı sıra piyasanın da hakkaniyet ilkesiyle dağıtım amacına yönelik bir sunum sağlayıcısı olmasına zorlanmaması gerektiğini vurgulamaktadır (Crespigny, 1975: 59-66).

Rawls'un "*bilgisizlik perdesi*"¹⁴ kaynaklı sosyal adalet yaklaşımında¹⁵, ilk durumdakilerin¹⁶ (doğa durumu) toplumsal sosyo-politik ve sosyoekonomik yapısını konu alan iki temel ilkedен yola çıkmaktadır. Sosyo-politik yapıyı konu alan ilke, eşit özgürlükler ilkesi olarak tanımlanır. Temel özgürlüklerde (düşünce özgürlüğü, oy hakkı, mülkiyet hakkı, vb.) tüm yurttaşlar birbirleriyle eşit olacaktır¹⁷. Toplumsal ve ekonomik eşitsizlikleri konu edinen sosyoekonomik ilkeye göre, ilk olarak fark ilkesi, dezavantajlı olan yurttaşların faydasına olacak şekilde; ikinci olarak ise fırsat eşitliği ilkesince açık sorumluluk ve konumlara bağlı olacak şekilde ekonomik eşitsizlikler düzenlenecektir (Rawls, 1999: 91-94). Fark ilkesinde iktisadi yapıdaki bir düzenleme, yoksul bireylerin refahını iyileştirici bir yapıda ise diğer toplumsal sınıfların yaşayacağı refah kaybı kabul edilebilir. Bu bakımdan eşit olmayan dağıtım, toplumsal dezavantajlı grupların refah seviyesini yükseltiyorsa, eşit olana tercih edilmelidir (Michellbach, Scott, Matland ve Borstein, 2003: 525-528).

¹⁴ "*Veil Of Ignorance*" (Watts ve Hodgson, 2019: 122).

¹⁵ Bilgisizlik perdesi ardındaki bireylerin, kendilerinin ve diğer bireylerin çıkarları hakkında bilgileri bulunmamaktadır. Eşit ve en fazla özgürlük durumunda olabilecekleri toplum düzenini tercih etme eğilimde olacaklardır. Öte yandan her bir bireyin tercih ve kararları sonucunda herhangi bir refah seviyesinde ulaşmaktadırlar. Refah düzeyi en alt seviyedeki bireylere yönelik uygulanacak sosyal politika uygulamaları, onların refah seviyesini yükseltmektedir. Refah düzeyi daha yüksek seviyede olan bireyler, aleyhte gelişen bu yeniden dağıtım, refah düzeylerini bilmemelerinden dolayı kabul edeceklerdir. Adalet ilkesinin bu noktadan hareket ile tespiti, herkesin eşit olduğu, hiç kimsenin kendi çıkarlarını gözetmediği ve avantajlılık veya dezavantajlılık durumunun ortadan kaldırdığı bir yapıyı meydana getirmektedir. Kuramın temelinde iki ana adalet ilkesi bulunmaktadır. İlki, toplumdaki eşitsizlikler ancak dezavantajlı durumda olan bireylerin faydalarına olmaları ile kabul edilmektedir. Ayrıca, servet, gelir, yetki ve sorumluluğun adil dağılımı yoluyla da bireylere fırsatlar yaratılmalıdır. İkincisi ise bireylerin olabildiğince fazla özgürlük haklarına sahip olmalıdır (Rawls, 1999: 17-22).

Rawls'un dağıtım adaleti açısından en önemli düşüncesi, adaletsizliğin sadece iktisadi olarak değerlendirilmemesidir. Öz saygı ve bireyler arasında fırsat eşitliğinin de eşit olarak dağıtımını savunmaktadır. Eşitlik sağlamayan bir durum, sadece yoksul birey ve grupların yararına yönelik bir eylemse, adalet ilkesi unsuruna göre kabul edilebilir (Öztürk, 2007: 63).

¹⁶ İlk Durum (Doğa Durumu): İnsanların toplumsal yaşamı kurumsal anlamda oluşturmadıkları yaşam biçimlerini ifade etmek için kullanılır. İnsanlar özgür ve eşittirler. Ancak, özgürlük halindeki yaşamları güvenlikten yoksundur. Güvensizlik ve belirsizlik nedeniyle kararlı bir yapıda yaşam meydana gelememektedir (Russell, 2008: 15-16).

¹⁷ Eşitlikle ilgili, kuramsal farklılıklarının ileri okumaları için Turner (1997) "*Equality*" eseri incelenebilir.

Rawls'un kuramı, sosyal adaletsizliğin yoksulluğu meydana getirdiğini söylemektedir. Asgari gelir garantisinin gerekliliğini, bir eşitsizlik toplum yararını sağladığında ve bunu özgürlüklerle birlikte koruduğunda, anlaşılabilir görmektedir (Parijs, 2017: 109-110). Uluslararası yazında Rawls'un asgari gelir garantisi düşüncesinin hangi ilkelere dayandığı konusundaki farklı görüşler bulunmakla birlikte, iki ana görüş ön plana çıkmaktadır. İlki, yurttaşlık yardımı konusunda fark ilkesine göre adil bir toplumda, eşitsizlikler tüm yurttaşların, özellikle de toplumsal dezavantajlı grupların refahını yükseltecek biçimde sağlanmalıdır. Diğeri ise, insan onuru ile ilgili görüşler merkezli, insanın her şeyden üstün olduğu ve bu üstünlüğün tüm alanlarda geçerli olduğuna dairdir. Toplumdaki tüm vatandaşların onurunu güvence altına alınmasında sorumluluk duyan bir yapıdaki asgari gelir güvencesinin ahlaki bir gereklilik olduğunu savunulmaktadır (Parijs ve Vanderborcht 2017: 112-113). Böylece sosyal adalet kuramı güncel sosyoekonomik koşullar ve somut toplumsal gerçeklerle yeniden bağlantı kurulmasının sağlanması ile yeniden anlamının içeriğini doldurabilecektir¹⁸.

Gelir destekleri/garantilerine yönelik son dönemdeki tartışmalar ağırlık olarak temel gelir¹⁹ ekseninde sürdürülmektedir. Liberteyenler ve cumhuriyetçi özgürlükçülerden oluşan iki farklı bakış açısındaki temel tartışma, gelir garantisinin ikame edici mi yoksa tamamlayıcı nitelikte mi olacağı yönündedir. Liberteryen görüşün günümüzdeki öncüleri Robert Nozick (1993), Yoland Bresson (2000), Charles Murray (2006), Karl Widerquist (2018) ve Phillippe Van Parijs (1992) olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel argümanları, devletin sosyal politikada etkinliğinin azaltılması karşısında, gelir garantisi, diğer adıyla temel gelirin desteklenmesidir. Öte yandan Guy Aznar (1994), Andre Gorz (1999) ve Guy Standing (2017) gibi tamamlayıcı nitelikte gelir garantilerini de savunan düşünürler bulunmaktadır. Tamamlayıcı nitelikte gelir garantisinin felsefesi, gelir garantileri gerekliliğine vurgu yaparken, yetersiz kalacağını belirtmektedir. Toplumda özgürlüğün arttırılabilmesi ve korunması için başka kurumlara ve sosyal politikalara da ihtiyaç bulunmaktadır.

¹⁸ Cohen'in bu bağlamdaki sosyal adalet düşüncesine göre, kişilerin kendi tercihleri dışındaki faktörler nedeniyle karşı karşıya kaldıkları eşitsizliklerin telafi edilmesi gerekmektedir. Bireylerin refahını oluşturulmasında ihtiyaçları duydukları sosyal desteklerin (eğitim, kaynaklar, vb.) olduğunu belirtmektedir. Haklara erişim ve bu hakların özgürce kullanımı için fırsat eşitliğinin mutlaka oluşturulmasının önemini vurgulamaktadır (Pogge, 2000: 155-156). Cohen'in görüşü, liberal eksenli, piyasa başarısızlıklarının yarattığı olumsuzluk ve eşitsizliklerin giderilmesini ifade etmektedir.

¹⁹ Temel Gelir: Bir ülkenin vatandaşlarına, sadece o toplumun üyesi olmasına bağlı olarak sunduğu, koşulsuz, sürekli ve düzenli, evrensel nitelikli ve kamu kaynakları ile finanse edilen bir nakdi ödemedir (BIEN, 2020).

İkame edici görüş savunucularından Parisj, toplumdaki yurttaşların tümü çevre ve istihdam gibi alanlarda hakların eşit olmasının hakkaniyet ilkesinin gereği olduğunu ifade etmektedir. İnsanlar dünyadaki ortak kaynaklardan eşit olarak yararlanılamıyor ise evrensel bir yardım mekanizmasının gerekliliğinden bahsetmektedir (Parijs: 1992: 26-27). Toplumsal sorunlar karşısında çalışma hakkını içeren çözüm arayışlarının, dönüşen üretimin yapısı ve toplumsal eşitsizliklerin arttığı koşullarda çözüm yaramayacağını ve evrensel bir gelir sağlamanın daha gerçekçi olduğu görüşündedir (Standing, 2017: 34).

Bresson, bilgi toplumuna geçiş ile birlikte, emeğe olan ihtiyacın gün geçtikçe azalmasından hareketle klasik liberal öğretinin üzerinde durmadığı, “*zamanın değeri*²⁰” kavramı ile dönemin koşullarına farklı bir bakış açısı getirmektedir. Ekonominin tarım kaynaklı olduğu dönemde toprağın, sanayi devrimi ile ise emeğin temel değer olduğu toplumsal yapıdan, zamanın değer kabul edildiği bir döneme geçildiğini ortaya koymaktadır. Esnek çalışma biçimlerinin giderek artışı, tam istihdam yapısını değiştirerek “*tam faaliyet*²¹” ile yer değiştirmesi sonucunu doğuracaktır. Toplumdaki tüm vatandaşlara asgari bir gelir hakkı tanınması ile her birey kendi tercihiyle, yaşamının ne kadarını ücretli bir işe ne kadarını farklı faaliyetlere ayırma özgürlüğüne kavuşacaktır. Otomasyon, robotlar, yapay zekâ ve yeni teknolojilerin yarattığı dönüşüm ve değişimler, sosyal değişimi de tetiklemektedir. Bu dönemde özgürlüğüne kavuşacak olanların işçiler ve ücretli emek olduğunu ileri sürmektedir (Bresson, 2008: 2-6). Böylece boş zamanında üretici faaliyete dönüşeceği bir parasal değeri oluşacaktır. Bireyler hem çalışma sürelerini/boş zamanlarını belirleme olanağına kavuşacak hem de yeni çalışma koşullarına adapte olabilmek için kendini geliştirmesi için zaman yaratabilecektir.

İkame edici asgari gelir garantisi görüşüne en güçlü karşı çıkışlardan birini yapan Guy Aznar’a (1994) göre, ikame edici asgari gelir, bireyi sosyal açıdan bağımlı hale getirmekte, çalışmayı değersizleştirmekte, bireyi sosyal yaşamdan dışlamaktadır. Öte yandan adalet ve demokrasinin tüm vatandaşlara iş imkânı sunulmasıyla gerçekleşeceğini savunmaktadır. Sosyal dışlanma yaşayanlara iş yerine doğrudan parasal bir yardım

²⁰ Zamanın Değeri: Bresson’ın (2008:4) tanımladığı kavram, boş zamanın da çalışılan zaman kadar üretici olduğunu savunmaktadır. Kamu eli ile her yurttaşa düzenli olarak asgari bir gelir sunulduğu takdirde, her birey baskı unsuru olmaksızın, yaşamının ne kadarını ücret karşılığı çalışmaya ne kadarını kendi belirlediği faaliyetlere ayıracağı konusunda özgür olacaktır. Bireyin kendi belirlediği bu zaman diliminde eğitime, kişisel gelişimine, boş zaman değerlendirme faaliyetlerine, sosyalleşme ilişkilerine ayıracağıdır.

²¹ Tam Faaliyet: Bresson (2008:3), zamanın değeri kavramı ile bağlantılı olarak, artık firmaların, istihdam biçimlerinin esnekleşmesi, a-tipik ve geçici işlerde çalışmayı teşvik ettiğinden dem vurarak, artık tam istihdam toplumundan tam faaliyet toplumuna geçişi öngörmektedir. Tam faaliyet toplumunu çalışma zamanı ve boş zamanın etkin olarak kullanımını ifade etmektedir.

sağlanması, adaletsizlik ve sosyal gerilimlere yol açabilecektir. Kitlese işten çıkarmaları tetikleyebileceği gibi nüfusun büyük bir bölümünü sosyal dışlanma ve toplumsal yabancılaşmaya da sürükleyebilecektir.

Aznar'a (1994) göre, sanayi toplumlarında, iktisadi büyümenin artmasıyla ters orantılı olarak çalışmanın sürekli azalması, gelirin ve refahın yeniden dağıtımının yeni mekanizmalarının meydana getirilmesini gerektirmektedir. Aznar bu noktada çözüm olarak çalışma sürelerinin kısaltılmasını önermektedir. Böylece herkese iş fırsatı yaratılarak sosyal dışlanmanın ve toplumsal yabancılaşmanın önüne geçilebilecektir. Ancak daha az çalışarak aynı ücretin alınamaması, herkese bir "iş paylaşma tazminatı" ödenmesini gerekli kılacaktır. Üretici alanın ve özgür zamanının oluşturacağı bu yeni ekosistemde, çalışma ve gelir arasındaki güçlü bağlar yumuşatılabilecektir.

Tamamlayıcı asgari gelir garantisi savunucularından Andre Gorz'a (1999) göre, tam istihdama dayanan refah devletinin sürdürülmesi, otomasyon başta olmak üzere, istihdamsız büyümenin yarattığı yeni koşullarda, zor görünmektedir. Tam istihdama dayalı refah devletinin yerini, toplumsal yaşamın sürekliliği için gerekli olan çalışmayı tüm vatandaşların zamanlarını serbestçe kullanabilecekleri şekilde adaletli bir biçimde asgariye indirecek, demokratik ve kapitalizm sonrası bir toplumun alması gerekmektedir.

Gorz (1999), iyi bir gelir hakkının, tam zamanlı istihdama bağlı kaldığı sürece, herkese istihdam yaratmakla sorumlu olduğunu belirtmektedir. Öte yandan, üretim yapısının tam istihdama artık gereksinim duymaması ve bunu sağlamaktan yoksun olması, gelir elde edilmesi ile çalışma arasındaki bağı çelişkili hale getirmektedir. Bu nedenle Gorz, yeterli bir asgari gelir hakkının gelinen noktada zorunluluk olduğunu söylemekle birlikte, sosyal dışlanma ve yabancılaşma sorunlarının da ortaya çıkabileceğini vurgulamaktadır. Yeterli bir asgari gelir garantisinin, çalışma hakkı ile bağlanması ve her vatandaşın bir yıl içerisinde ve yaşamı boyunca da belirli bir dönemde çalışmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Gelir desteği garantisi tartışmalarının son dönemlerdeki öncülerinden ve BIEN²²'in kurucularından Guy Standing'in görüşleri, temel gelir eksenli olmakla birlikte, bir gelir desteğinin ilkeleri açısından önem taşımaktadır. Sosyal politika uygulaması olan gelir garanti türleri için iki önemli ilkedden bahsetmektedir. İlki olan paternalizmin yoklama ilkesinde, bir sosyal politikanın, toplumdaki refah seviyesi yüksek ve en özgür

²² Basic Income Earth Network (Temel Gelir Dünya Ağı).

toplumsal gruplar üzerinde uygulamadığı denetim mekanizmalarını, diğer toplumsal gruplar üzerinde kuruyor ise, o sosyal politikanın adil olamayacağını savunmaktadır. Bireylerin eylemleri ve davranışlarının ne olup olmayacağı veyahut belli bir biçimde davranışa yönlendirmeye sevk eden politikalar bu ilkeyi ihlal ederek paternalizmi destekleyecektir. Yoksulların yüzyıllardır yönlendirilen eylem ve davranışlarının, onların refah seviyesini ortalamanın bile üzerine çıkartamadığı, bir gerçektir. Öte yandan eylem ve davranışları paternalist olarak yönlendiren hiçbir otorite veya kurum, bu yönlendirmelerinin sonuçlarının sorumluluğunu da üzerine almamıştır. İkinci ilke ise genel özgürlük ve sosyal adalet ilkesi olarak tanımlanmaktadır. Gelir garantisi hakkının, yardım değil, bir vatandaşlık hakkı olması şiarından hareketle bir sosyal politikanın, politika uygulayıcılarının gücünü ve takdir yetkisini yükseltmeyi değil; bu politika uygulamasından yararlanan vatandaşların hak ve özgürlüklerini arttırabildiği ölçüde adil ve kabul edilebilir olduğu görüşünü savunmaktadır (Standing, 2017: 36-41). Sosyal koruma politikası en azından davranış özgürlüğü konusunda yansız bir yaklaşıma sahip olmalıdır. Totaliter, ahlaki kriter edinen, yönlendirici, baskıcı, cezalandırıcı, paternalist ve patronaj ilişkilerinden uzak tutulması ile bireyleri özgürlüğünü koruyacaktır.

Günümüzde sosyal politika, toplumsal sorunların çözümünde bir dönüşüm sancısı içerisindedir. Piyasaların liberizasyonu, işgücü piyasalarının giderek esnekleşmesi, kamu refah harcamalarının azaltılması ile birlikte uzun süreli işsizlik, yoksulluk ve sosyal dışlanma, dünyayı saran ve yoğun ekonomik/toplumsal sorunları barındıran şiddetlenen bir kriz haline gelmiştir. Sosyal politikalarda dönüşümün gerekliliği tartışmalarının temel nüveleri, refah devleti krizi sorunsalına yönelik anlayışlara dayandığından, bu krizin anlaşılma biçimi çözüm önerileri bakımından önem taşımaktadır. Gelir garantilerini ortaya atan yaklaşımlar, Bismarkyen sistem üzerine inşa edilen refah devletinin yetersizlikleri ve yeni oluşan ekonomik ve sosyal yapının olumsuzlukları ile mücadelede bireyleri ekonomik olarak güçlendirerek, gelir adaletsizliklerinin belirli bir ölçüde giderilmesi yanı sıra, fırsat eşitliğine erişimde dayanak teşkil etmesi, sonuç eşitliğine yönelik de bir adım olarak değerlendirilebilir²³. Bu bakımından toplumsal, iktisadi ve

²³ Çağdaş toplumlarda eşitlik sorununun dayandığı nokta, siyaset ile ekonomi arasındaki karmaşık ilişkilerden meydana gelmektedir. Bireyler yasal değişiklikler sonucunda eşitliğin eskiye göre daha güçlü gözetildiği bir toplumsal yapıya evrilsen de güç, zenginlik ve saygınlık gibi temel eşitsizlik nüveleri halen sürmektedir (Coleman, 1973: 130). Şeffaf yönetim ve tarafsızlık gibi kamusal ilkelerin şiar edinildiği demokratik yönetimlerde, siyasal sistem ile süregelen eşitsizlikler (kapitalist ekonominin yapısal temellerinden kaynaklı) arasındaki çelişki halihazırdaki yerini korumaktadır. Çağdaş demokrasiler çağdaş yurttaşlığın meydana getirdiği siyasal eşitlikle ekonomik eşitsizlik arasındaki çatışmadan kaynaklı tutarsızlıklar sergilemektedir. Böylece bireyler demokrasilerin özgür ve eşit olduğunu dile getiren siyasal

yoksulluğa dair sorunların mevcut sistem içindeki kaynaklarının tespiti, çözüme yönelik öneri ve yaklaşımlarda bir gereklilik halini almaktadır.

Yoksullukla mücadelede asgari gelir garantisinin kuramsal temelleri ve neden gerekli olduğuna dair açıklamalardan sonra, aşağıdaki alt bölümlerde asgari gelir garantisini daha da detaylandırmak adına unsurları ve türlerine yer verilmiştir.

1.1.2 Unsurları

Yoksulluk ve dışlanmanın çeşitlenen biçimlerinden etkilenen birey ve gruplara yönelik asgari düzeyde geçim olanakları sağlanması ve toplumla bütünleşme aracı olarak kamu tarafından yürütülen gelir desteği uygulamaları, asgari gelir güvencesi, gelir desteği, tutunma geliri, garantili asgari gelir gibi ülkelere göre farklı adlandırılabilir.

Asgari gelir garantisi, öncelikle garantili bir gelir hakkı olmakla birlikte belirli bir katkı sağlanması koşulunu da içermemektedir. Gelir garantisi sunulan bireylere asgari bir yaşam standardının garanti edilmesi ve çalışma karşılığı olmaksızın bir gelirden bahsedilmektedir. Öte yandan asgari yaşam standardı ile ifade edilmek istenilen, temel yaşamsal ihtiyaçların yanında sosyal asgari olarak insan onuruna yaraşır, manevi, kültürel ve sosyal ihtiyaçları da kapsamaktadır (Gökçeoğlu Balcı, 2007: 42).

İkinci olarak, asgari gelir garantisi nakdi bir ödemedir. Nakdi olarak sağlanması, bireyin özgür tercihlerini kullanabilmesi ve paternalist bir yapıdan uzak kalmasını sağlamaktadır (Balcı, 2007: 43). Ancak nakdi olarak sunulan bu gelirin verilmiş biçimi bireyleri damgalayıcı özellikte olmamalıdır.

Asgari gelir garantisinin diğer bir unsuru gelir testlerine bağlı olarak sunumudur. Gelir garantisinin uygulamasında gelir düzeyi belirli bir seviyenin altında kalan vatandaşlar hedef faydalanıcı olmaktadır (Miller, Yamamori ve Zelleke 2019: 146).

Son olarak, gelir garantileri düzenlilik ve süreklilik arz etmektedir. Gelir kavramının kullanılması çalışma karşılığı olmamakla birlikte, gelir garantisinin süreklilik

söylemlerine karşın, ekonomik anlamda eşitliğin bulunmadığı bir toplum içerisinde yaşamaktadırlar (Turner, 1997: 55-57). Bu bakımdan kapitalist demokrasilerin sorunsalı, rekabet ile refahın nasıl bir araya getirileceği noktasında ortaya çıkmaktadır. Çünkü, mevcut kapitalist iktisadi sistemde refahı doğuracak bölüşümcü adaletin varlığı, ekonomik artığın sürekliliğine, keza sürekli bir ekonomik büyümenin varlığına ihtiyaç duymaktadır. Böylece iktisadi sistem değişmediği sürece oluşacak yeni eşitsizlikleri telafi edici sosyal politikalara ihtiyaç hep hasıl olacaktır.

niteliğinden kaynaklanmaktadır. Gelir ifadesinin seçimi, bireylere güven hissi sağlanmasından dolayı önemsenmektedir.

1.1.3 Türleri

Vatandaşlık geliri çatı kavramı altında gelir garantisi düşüncesi, zengin ve üreten kesimlerin yoksullara bu zenginlikten kırıntılar bahşetmesini değil, her insanın vatandaş olarak kabulünün hayata yansımaları içeren ve her bireyin asgari bir maddi yaşam hakkına sahip olduğu temel anlayışının sosyoekonomik aracıdır (İnsel, 2007: 50-51). Bu bağlamda vatandaşlık geliri çerçevesinde değerlendirilebilecek gelir garantisi türleri ele alınacaktır.

1.1.3.1 Temel Gelir

Gelir desteği türlerinden ilki temel gelirdir. Yaklaşık 200 yıllık bir geçmişe sahip olan temel gelir kavramına dair ilk nüvelere Thomas More'un "Ütopya" eserinde rastlanılmaktadır.

Temel gelir, esas itibarıyla şartsız vatandaşlık geliridir (Karaaslan, 2016: 9). Bir asgari gelir garantisi olan temel gelir, bazı Avrupa ülkelerinde mevcut uygulamalardan üç yönüyle farklılaşmaktadır. Bu farklardan ilki, temel gelirin bir bütün olarak hanehalkına değil, bireylere ödenmesidir. İkinci fark, temel gelir ödemesinde bireyin başka gelir kaynaklarına sahip olup/olmamasının dikkate alınmamasıdır. Üçüncü fark ise, temel gelirin ödemesinde herhangi bir işte çalışıp/çalışmamak ile bağlantısının bulunmamasıdır (Metin, 2012: 121-125).

Dolayısıyla bir toplumda yaşayan tüm bireylere, çalışma hayatındaki geçmiş ve mevcut konumlarından bağımsız olarak, sadece toplumun bir ferdi olmaları sebebiyle, gelir testi yapılmaksızın ve koşulsuz olarak sağlanan düzenli nakit transferleridir (Zararsız, 2010: 41-42).

1.1.3.2 Negatif Gelir Vergisi

Gelir garantisi türlerinden biri olan negatif gelir vergisi ilk kez Fransız iktisatçı Augustin Cournot'un çalışmasında 1838'de ortaya çıkmıştır. Daha sonrasında ise Milton Friedman tarafından bireylerin refah durumunun düzenlenmesi için bir çözüm önerisi olarak sunulmuştur ve nihayetinde de James Tobin ve arkadaşları tarafından yoksullukla mücadele aracı haline getirilmiştir (Parijs ve Vanderborght 2017: 32-33). Friedman

herkese uygulanacak olan negatif gelir vergisi yoluyla, elde edilen geliri belirli bir miktarın altında olanlara net bir transferin yapılmasını önermektedir (Friedman 1962: 191-194).

Piyasadaki kaynak dağıtımını süreçlerinde oluşabilecek sapmalara engel olarak, sefaleti önlemeyi amaçlayan bu fikir, tüketim sürecinde parasını neye harcayacağı kararını bireye bırakmakta; böylece ihtiyaçların paternalist ilişkilere içinde başkaları tarafından tespiti engellenmiş olacaktır (Buğra ve Sınmazdemir, 2007: 89).

1.1.3.3 Artan Oranlı Gelir Desteği

Gelir desteği türlerinden bir diğeri artan oranlı desteklerdir. İngiliz Hükümeti 2004 yılı bütçe raporunda artan oranlı destek kavramını “*herkes için destek en çok ihtiyacı olanlar için en çok ihtiyaç duydukları zamanda daha fazla destek sağlayarak güvence*” olarak tanımlamaktadır. Diğer bir ifade ile temel gelir kapsamında her bireye ya asgari gelir desteği veya negatif gelir vergisi ile halkın daha az bir kesimine haftada belli bir miktar sağlamaktansa, artan oranlı destek kapsamında en zenginler hariç, herkese alt ve üst limitleri belirli farklı miktarlardan, basamaklandırılmış bir gelir sağlanması düşünülmektedir. Böylece en düşük gelir grupları en üst limitten gelir elde edebileceklerdir (EuropeAid, 2017: 3-4).

Artan oranlı gelir desteğini savunanlara göre, sistemde neredeyse herkesin yararlanabileceği ve en çok gereksinim duyanların en büyük desteği almaları nedeniyle toplumun büyük kesimine yardım sağlanmasının sistemin avantajı olarak ifade edilmektedir (EuropeAid, 2017: 6-7).

1.1.3.4 Vatandaşlık Kar Payı

Sosyal politika kavramı ve gelir garantisi türü olan vatandaşlık kar payı, doğal kaynakların tüm insanlığın ortak malvarlığı olduğu fikrine dayanmaktadır. Kavram, doğal kaynakların sahibi olan devletin, ülkenin petrol, doğalgaz, vb. doğal kaynaklarının satışı, işletmesi veya kiralaması aracılığı ile elde edilen karlardan vatandaşlarına pay vermesini ifade eden bir sosyal transfer uygulamasıdır (Zararsız, 2010: 2-4).

1.1.3.5 Asgari Gelir Garantisi

Asgari gelir hakkı sosyal yardımı da içeren daha geniş bir kavramdır. Ancak aynı zamanda benzer işlevlerdeki hedeflenen diğer programları da içermektedir. Asgari gelir

hakkı, asgari güvenlik ağı ile ilgili net faydalar, sosyal yardımlar ve son çare yardımları biçiminde farklı isimlerle ifade edilen ve farklı ülkelerde farklı içeriklere sahip olan asgari gelir desteği uygulamaları, doğrudan yoksullukla mücadele amacına yöneliktir (Hacımahmutoğlu, 2009: 43-44).

Herhangi bir karşılıklılık içermeyen, devlet tarafından asgari düzeyde bir gelirin güvence altına alınmasına yönelik bu uygulamalar aynı zamanda, sosyal dışlanma ile mücadelede kullanılan en etkin araçlardır. Asgari gelir garantisi, öncelikle Avrupa’da yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı hukuksal çözüm arayışlarının sonucu olarak gündeme getirilen bir sosyal kurum haline gelmiştir. Gelir garantisinin bu türü, devlet tarafından sağlanan bir tür sosyal yardımdır (Sapançalı, 2005: 212).

Asgari gelir garantisini diğer sosyal yardımlardan ayıran önemli bir özelliği bulunmaktadır. Sosyal yardımlar yaşlılık, engellilik, vb. gibi nedenlere dayanan ve gereksinim durumuna düşen kimselere yapılan sosyal yardımlardır. Öte yandan asgari gelir garantisi uygulamasında bir neden aranmamakta ve yoksulluk sınırının altında kalan bireylere genel nitelikli olan bu yardımlar sunulmaktadır (Gökçeoğlu Balcı, 2010: 35-36). Asgari gelir garantisi, garantili ve katkı yapılamayan özelliktedir. Sosyal koruma ile ilgili sosyal sigorta sistemine daha önce katkı yapılmış olup/olmadığına bakılmaksızın evrensel temelde sunulmaktadır (Casas, 2013: 17-19). Hak niteliği taşıyan ve faydalanıcılarına belirli bir düzeyde yaşam standardı sağlanmasını garanti eden bu gelir destekleri, aynı zamanda çalışma karşılığı da değildirler (Hacımahmutoğlu, 2009: 43).

Sonraki alt bölümlerde gelir garantilerine ihtiyaç duyulmasının koşullarını ortaya koyan sosyal politika sorunlarının ve halihazırdaki politikaların yaşadığı işlev kayıpları üzerine değerlendirmeler yapılarak, bütüncül bir yaklaşımı izlenmeye çalışılmıştır.

1.2 Dönüşen Dünya ve Sosyal Politikanın İşlev Kaybı

1.2.1 Önlenemeyen Sorun: Yoksulluk

Çeşitlenen, karmaşıklaşan ve yapısal değişim gösteren yoksulluk, günümüzde değerlendirildiğinde, önce sosyal dışlanmaya sonrasında ise yoksulluk – sosyal dışlanma döngüsüne neden olabilmektedir. Yoksulluk öznesi ile birlikte ele alındığında tarih süreci içerisinde, politik bir eylem araçsallığına sahip; bu nedenle de sürdürülebilir düzeyde kalması beklenen bir kavramdır. Tarihsel bakış açısıyla yoksulluğu kavramsallaştırma çabalarının değiştiği ve bireyden gruplara doğru yönelen bir yayılma özelliği gösterdiği,

kaderin ve doğal olması kabulünün dışına taşan, ancak sosyal dışlanma ve yoksunluğa, dolayısıyla da haklara erişimin sağlanamaması yanında yapılabirliklerden de giderek uzaklaştığı görülmektedir (Berkman ve Kumaş, 2021: 44).

Yazında, geçen yüzyılın son çeyreğinden günümüze kadar olan süreçte küreselleşme ve neoliberal politikaların etkileri tartışılmaktadır. Bu etkiler zaman içerisinde, öncelikle çalışma yaşamı ve dezavantajlı gruplar olmak üzere, toplumun tüm kesimlerinde etkilerini göstermektedir. Her iki kavramın da sosyal politikalarda yarattığı aşınmalar, gelişmişlik düzeyinden bağımsız biçimde, tüm toplumları etkilemiş ve dönüştürmüştür. Sosyal politika kurum ve aktörlerinin büyük ölçüde güçlerini kaybetmesi ile geleceğe yönelik belirsizlikler, güvencesizlikler ve endişeler artmaktadır. Küreselleşme, neoliberal politikalar ve uluslararası kuruluşların meydana getirdiği bu sorunlar, çok boyutlu bir duruma dönüşümü ile gücünü yitiren ve siyasal zemini çöküntüye uğrayan sosyal politikalar, çoğu zaman yetersiz kalabilmektedir.

Yoksulluğun çeşitlenerek karmaşıklaşması, yoksullukla mücadelede, sorunun farklılık taşıyan yanlarının boyut ve nedenlerinin tam olarak anlaşılması, üretilecek politikalar açısından önem taşımaktadır. Yoksulluğa kaynaklık eden temel sorunlar gelir dağılımının hızla bozularak, adeta toplumsal sınıflar açısından uçuruma dönüştürmektedir. Büyüme odaklı, ihracata ve dolayısıyla küresel rekabete dayalı makro iktisadi politikaların istihdam yaratamaması, hatta istihdamsız büyümeye doğru evrilmesi, çalışma yaşamında istihdam edilmekte birlikte, esnek çalışma, a-tipik çalışma, güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışma sonucunda yoksullaşan yeni bir yoksul grubun (çalışan yoksullar) oluşmasına neden olmaktadır. Endüstri 4.0 ile niteliksiz işgücü, giderek artan sürekli işsizler ordusuna dahil olan/olacak bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2011: 195-198).

Çalışmaya dayalı olarak sosyal risklere karşı korunma sağlayan sosyal güvenlik sistemi kapsamı da giderek daralmakta, koşulları giderek zorlaşmaktadır. Sosyal yardım ve hizmetlerin, ağır şartlara sahip, yetersiz ve parçalı yapıda olması yoksul birey ve grupların daha da dışlanmaları yanı sıra kronik ve hatta kuşaklar arası yoksulluk yaşamalarına neden olmaktadır. Öte yandan sürekli işsizlik, işsizlik ödeneğinin koşullarının sağlanmasındaki zorluklar, ödeme yapılan sürenin kısa olması, süreklilik arz eden ekonomik krizlerin de etkisiyle, halihazırdaki yoksul birey sayısını arttırmaktadır (DB, 2017: 30).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) "İstihdam ve Sosyal Eğilimler 2020 Raporu" 'nda belirtilen insana yaraşır iş eksikliği, artan işsizlik ve devam eden eşitsizlikler, insanların mevcut çalışma yaşamı koşullarında refaha ulaşma ya da iyi yaşama yönelik çabalarını anlamsızlaştırmaktadır. Küresel düzeyde yaklaşık yarım milyar insanın tam zamanlı ve ücretli işe erişimi bulunmamaktadır. Öte yandan işgücü arzı ve talebi arasındaki uyumsuzluk, işsizlik kavramının ötesinde geniş çaplı bir işgücü kullanım eksikliğine neden olmaktadır. Dünya'da 188 milyon işsiz bireye ek olarak, 165 milyon birey de yetersiz düzeyde ücretle çalışmaktadır. Aktif olarak iş aramayı bırakmış veya mevcut işgücü piyasalarına erişmeyen 120 milyon birey dahil edildiğinde, dünya genelinde 470 milyon insanı etkilemektedir. Gelir dağılımına bakıldığında ise ulusal gelirlerde emeğin payı 2004-2017 yılları arasında %54'den %51'e gerilemiştir. Çalışan yoksulluğu 630 milyon çalışanı, diğer bir anlatımla dünyadaki tüm çalışan nüfusun beşte birini etkilemektedir. 15-24 yaş grubundaki 267 milyon genç birey ne eğitimde ne de istihdamda yer almaktadır. Tahmini olarak bu sayının üzerindeki genç bireyler ise güvencesiz ve kayıt dışı işlerde yetersiz ücret koşullarında çalışmaktadır (ILO, 2020: 28-30). Yoksulluk, artık gelir düzeyi ve gelir dağılımı adaletsizliği ile birlikte, gelir düzensizliği ve belirsizliği ile ilgili bir olguya dönüşmektedir. Gelir düzensizliği ve belirsizliği ise yoksulluk ve sosyal dışlanma yaşayan bireylerin sayısını her geçen gün daha da arttırmaktadır. Çalışan yoksullar, sosyal dışlanma içindeki marjinal toplumsal gruplar, kadın, çocuk, yaşlı ve engelli gibi dezavantajlı gruplar ise kronik bir yoksulluk döngüsüne doğru itilmektedirler.

1.2.2 Bismarkyen Sosyal Güvenlik ve Refah Devletin Düşünsel ve Sistemsel Krizi

Yirminci yüzyılın son çeyreğinden beri süregelen en önemli tartışma konularından biri refah devletinin içinde bulunduğu kriz sorunsalıdır. Refah devleti kendi gelişimi içinde, kendini yeniden üretememesi ve refah devleti kurumlarının yönetilmesine ilişkin yetersizlikler bir ön tespit olarak değerlendirilebilir. Öte yandan ulusal ve uluslararası yazında ön plana çıktığı şekliyle, yaşanan sadece bir finansal krizden oluşmamaktadır. Sorunun kaynağında finansal boyutun yanında siyasi ve düşünsel ya da felsefi boyutları da bulunmaktadır.

1970'li yıllarda başlayan iki önemli ekonomik kriz yaşanan sorunların başlangıcı kabul edilir. 1980'li yıllarda muhafazakar liberal görüşün politikaları ile yaşanan

ideolojik kriz ile devam eden süreç, 1990'lı yılların getirdiği neoliberal politikaların etkisini arttırması ve bunun sonucunda sosyal, toplumsal ve ekonomik yapıların dönüşümü ve değişimi, teknolojik dönüşümün ise hiç olmadığı bir biçimde yaşamın her alanında köklü değişimleri meydana getirmesi, nihayetinde düşünsel ya da felsefi seviyede bir krizi tetiklemiştir (Greve, 2006: 99-111; Starke, Kaasch ve Hooren, 2013: 53-99).

Refah devleti krizinde bahsedilen boyutları dışında, toplumsal yaşamda yeni bir aşamaya geçilmesinin de etkileri oluşmaktadır. Çalışma ilişkileri ve yoksulluğun niteliğindeki değişimler başta olmak üzere, refah devletinin kurucu öğeleri olan laik ve modern devlet anlayışı, sosyal yurttaşlık, çalışma etiği, toplum sözleşmesi ve sosyal koruma hukuku yeniden şekillenen toplumlardaki ihtiyaçlara cevap verememektedir. Hak kavramının gözden geçirilmesi, alışlagelmiş kavramların yeni koşullara göre düşünülmesi, adil ve hakkaniyetli olanın yeniden tanımlanması ve toplumsal dayanışmanın yeni biçimlerinin geliştirilmesine ihtiyaç doğmaktadır (Rosanvallon, 2000: 38-40).

Refah devletini yeniden ayakta tutacak sac ayağı olan düşünsel temellerdeki sorunların farkında olunmaması, çözüm oluşturulamamasına kaynak teşkil etmektedir. Özellikle toplumsal dayanışma ilkelerini düzenleyen yapının giderek aşınması ve sosyal hak kavramının, sosyal dışlanma yaşayan birey ve gruplara yönelik çözüm önerilerinde yetersiz, hatta başarısız kalınması günümüzdeki en önemli sorunlardandır (Rosanvallon, 2000: 43-46).

Refah devletinin ortaya koyduğu dayanışma ağları, sosyal güvenlik sistemi üzerine inşa edilmiştir. Öte yandan 1990'lı yıllarda başlayan ve günümüze değin giderek hızlanan neoliberal politikaların etkileri, otomasyon ve robotik teknolojilerin hızla gelişimi, demografik yapıdaki değişim, aile yapılarındaki evrilmenin yaşanması, sosyal sigorta anlayışı ile toplumsal dayanışma arasında kurulan bağlantılarda kopmalar yaratmaktadır. Hastalık, kısa süreli işsizlik gibi sosyal risklerin karşılanmasına yönelik kurgulanan bir mekanizma, kitlesel işsizlik, döngüsel yoksulluk ve giderek artan sosyal dışlanma ve marjinalleşme yaşayanlar gibi toplumsal dezavantajlı grupların sorunları karşısında yetersiz kalmaktadır (Olson, 2006: 112-115).

Pek çok refah rejiminin temel dayanağını meydana getiren sosyal sigorta modeli işlevini yitirerek etkisizleşmekte, bireylerin benzer risklerle karşı karşıya olduğu fikrine

dayanan varsayım değişmektedir. Sosyal sigorta kurumunun dayanışma ilkeleri, riskleri geçici olarak kabul etmektedir. Genel, birleştirici ve homojenlik içeren risk algısı, bugünün sosyal ve iktisadi sorunlarını karşılamamaktadır. Uzun süreli işsizlik, sosyal dışlanma ve yoksulluk sorunları, yaşlı bakımı, marjinalleşme yaşayan gruplar, kalıcı ve süreklilik gösteren durumlar olarak mevcut sistem tarafından içerilememektedir (Rosanvallon, 2000: 87-88).

Sosyal dışlanma, yoksulluk ve dezavantaj içerisindeki birey ve gruplar toplumdaki hâkim sosyoekonomik ve sosyokültürel olanaklardan dışlanmaktadır. Ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel haklara erişimde güçlük yaşamaktadırlar. Günümüzde şiddetlenerek artış gösteren ve toplumsal alandan kopuşu ifade eden bu sorunlar ile 19. Yüzyıl endüstri işçilerinin yaşadığı ağır koşullarla koşutluk kurulabilir. İçinde yaşanan çağın yeni sefilleri, dışlananlar ve ağır yoksulluk içinde olan bireylerdir (Huber ve Stephens, 2001: 46-47; Starke, Kaasch ve Hooren 2013: 102-104).

Gelişmiş kapitalist ve sanayileşmiş ülkelerde ortaya çıkan ve genişleyerek devam eden bu sorunların kökeninde, neoliberal uygulamalarla birlikte artan işsizlik, otomasyon ve robotik teknolojilerin artan kullanımı ve emeğin verimliliğinin arttırılmasıyla giderek derinleşmesi yatmaktadır. Belirli bir süre çalışanları kapsama alan işsizlik sigortaları ve yardımları, koşullara bağlı olması ve bu koşulların ağırlığı nedeniyle az sayıda işsizi kapsamakta, uzun süreli işsizleri, çalışma yaşamına hiç dahil olmamış işsizleri içermediği gibi, çalışan yoksullarla dışlanmış birey ve grupların yoksulluk sorunlarının çözümünde tamamen etkisiz kalmaktadır.

İstihdamda yaşanan sorunlar yanında, yoksulluk ve sosyal dışlanmanın diğer nedenlerine bakıldığında, demografik yapının geçirdiği önemli değişimlerle yaşanan nüfus ve aile yapısındaki köklü değişimler de bulunmaktadır. Geleneksel dayanışma ağlarının işlevsizleşmesi, giderek artan seviyede yalnız yaşayan bireylerin oluşturduğu toplumlarda, korunma ihtiyacı içerisindeki özneler sosyolojik anlamda güçlü değişimler yaşanmaktadır (Huber ve Stephens 2001: 39-41).

Tarihsel özellikleri benzerlik gösteren toplumsal grup ve sınıfların sorunlarının çözümünde kolektif bir çaba ve toplumsal mutabakat ile meydana gelen refah devleti, yeni sosyal sülhelerin sorunlarını çözecek kurumları geliştirememektedir. Öte yandan her birinin bireysel tarihsel süreci farklılaştığından dolayı, refah devleti kurumlarının karşısında homojen özelliklere sahip toplumsal gruplardan da söz edilememektedir.

Sosyal dışlanma ve yoksulluk içindeki bireyler başta olmak üzere, dezavantajlı gruplar, sanayi devrimi sürecindeki gibi kolektif bir örgütlenme oluşturamamaktadırlar (Bell, 2007: 10-11). Bu durum, halkın dezavantajlı kesimlerinin haklara ve kaynaklara ve siyasal temsil olanaklarına erişim engellerini aşmak üzere mücadele olanakları geliştirmelerini de mümkün kılmamaktadır. Haklara erişim ve kullanımdaki yetersizlikler, sosyal bütünleşme ve sosyal adaletin sağlanması önünde de engel oluşturmaktadır.

Yoksulluk, sosyal dışlanma ve dezavantajlı grupların sorunlarının, çalışma koşuluna bağlı sosyal koruma sistemleri ile çözülememektedir. Şiari tam istihdam olan refah devletinin altın çağında sosyal risklere karşı toplumun geniş kesimlerini koruma gücüne sahip olan sosyal koruma sistemleri, dönüşen ekonomik, teknolojik ve sosyal yapı ve kurumlar karşısında krize girmiştir.

1970'li yıllarda yaşanan ekonomik krizler, 1980'lerde siyasal zemine taşınmıştır. Neoliberal politikalarla kriz içine giren refah devleti ve sosyal sigorta sistemi ile birlikte asgari gelir güvencesi ve temel gelir tartışmalarını alevlendirmiştir.

İstihdam ve gelir arasındaki ilişki ise geçen yüzyılın son çeyreği döneminde ve yeni yüzyılda önemli dönüşümler yaşamış, bunun sonucunda da çalışma ile sağlanan gelir seviyesi ve sağlanan refah ile sosyal koruma sistemlerinin sunduğu haklar arasındaki bağ nerdeyse kopmuştur. Özellikle makro ekonomik politikaların istihdam yaratamaması sorunsalı başta olmak üzere, istihdam ile hayatı idame arasındaki tutarlılık ortadan kalkarak, çalışan yoksulluğunu doğurmuştur (Buğra ve Sınmazdemir, 2007: 90-93). Dönüşümlerin yarattığı sorunlar da bunlara eklenildiğinde yoksulluk ve sosyal dışlanmanın çeşitlenen biçimlerine mevcut sosyal koruma şemsiyesi yetersiz gelmektedir. Tüm yaşanan gelişmeler ışığında, arayış içinde olan ülkelerde asgari gelir garantileri önem kazanmıştır. Asgari gelir garantisi, nakit gelir destek modellerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Göktürk, 2018: 51).

1.2.3 Dezavantajlı Grupların Genişlemesi

Yoksulluk başta olmak üzere, cinsiyet, yaş, engellilik durumu, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve sosyal dışlanma içindeki toplumsal grupların kaynak ve haklara erişimdeki yaşadığı yetersizlik durumu dezavantajlılık olarak değerlendirilebilir. Doğuştan gelen özellikler ve/veya toplum içerisinde zamanla meydana gelen din, dil, ırk gibi özelliklerin yanı sıra yeni sosyoekonomik şartlarda sosyal dışlanma ve marjinalleşme yaşayan

toplumsal gruplar ve sürekli işsizlik içindeki bireyler de dezavantajlı gruplara eklenmektedir (Mayer, 2003: 2-5).

Demografik yapının köklü değişimi ile yaşlı bireylerin, nüfus dağılımı payı içindeki artışının oluşturduğu sorunlar, kadın bireyler başta olma üzere, sosyal yapının evrilmesinin getirdiği tek ebeveynli ailelerin ve yalnız yaşayan bireylerin sayısındaki artışın etkileri ile dezavantajlı grupların genişlemesi süreklilik göstermektedir. Sosyal ve ekonomik sorunlar nedeniyle, toplumsal bütünleşmede yoksunluk içindeki başlıca toplumsal gruplar; kronik yoksullar, sosyal dışlanma yaşayanlar, kronik ya da sürekli işsizler, güvencesiz işlerde çalışanlar, mülteciler ve marjinalleşme içindeki toplumsal gruplardan oluşmaktadır (Voyvoda ve Yeldan 2020: 3-6).

Tüm dünyada yaşlı nüfus artarken, gelir dağılımı adaletsizlikleri yaşlıların dezavantajlı konumlarını pekiştirmektedir. Örneğin, Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin sağladığı emeklilik aylıklarının miktarı, bireylere yeterli bir koruma sağlamamaktadır. 2022 sayılı kanunla 65 yaş ve üzeri yaşlı bireylere sunulan nakdi sosyal yardım aylığının miktarı yaşam ve bakım maliyetlerini karşılamaktan çok uzaktır. Yaşlı yoksulluğunun temel nedenleri, çalışma yaşamında, işgücü piyasalarındaki eşitsizliklerden, sosyal güvenlik sisteminin kapsam yetersizliklerinden ve kayıt dışı çalışmadan kaynaklanmaktadır (Çelik, 2020: 112-118). Çalışma yaşamındaki yoksulluğun yani çalışan yoksulluğunun, yaşlılık dönemindeki bir devamı olarak görülebilir. Türkiye’de 1999-2008 yılları arası 4447 ve 5510 sayılı yasalarla gerçekleştirilen reformlar ile emeklilik aylığı alt sınırı ve aylık bağlama oranları düşürülmüştür. Öte yandan ödenen prim ile aylıklar arasındaki ilişki de kuvvetlendirilmiştir (Gümüş, 2012: 238). Yakın gelecekte yaşlı yoksulluğunun artacağı, ve aile yapılarındaki değişimlerin yarattığı bakım sorunlarının da yoksulluk içindeki bu bireylerin yaşamda tutunmalarını zorlaştıracığı öngörülmektedir (Berkman, 2019: 979).

Yoksulluk sosyoekonomik açıdan önemli sorunlara yol açmanın yanında sosyal dışlanma ile birleştiğinde çok daha ciddi ve süreklilik gösteren diğer sorunlara neden olabilmektedir. Sosyoekonomik yapı ve üretim biçimlerinin her dönemde farklılıklar taşıyan koşulları, yoksulluk ve yoksulların yapısını da değiştirmektedir. Küreselleşme ve neoliberal politikaların, uluslararası kuruluşlar eliyle 1970’lerden bu yana şekillendirdiği ekonomik, siyasi ve sosyal yapının olumsuz sonuçlarından biri de çeşitlenerek farklılaşan, tip ve boyutları değişen yoksulluk ve onu daha derin hale getiren sosyal dışlanmadır. Öte

yandan güçlü ve hızlı teknolojik dönüşümün, başta üretim biçimleri olmak üzere çalışma biçimlerini, emeği, istihdamı, işgücü piyasalarını ve sermayenin yönünü değiştirmekte ve yeniden biçimlendirmektedir (Ayata, 2020: 23-28).

Yoksulluğun yanı sıra, kadınların yoksulluğu yüksek oranlarda seyretmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği başta olmak üzere, tek ebeveynli ailelerde, hane içi eşitsizliklerde ve çalışma yaşamında yoksulluğun en çok etkilendiği toplumsal dezavantajlı grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Düşük ücretli ve niteliksiz işlerde çalışma, kayıt dışı istihdamda yer alınması, eğitim seviyesinin düşük olması, kırdan kente göçün etkileri ve aile içi bakım sorumluluklarındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yarattığı istihdam dışında kalınması, kadınların daha da yoksullaşmalarına neden olmaktadır (Açıkgöz, 2010: 58-59). Yaşanan bu yoksulluk ve güvencesizlik, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin örüntüleriyle, kadın bireylerin yaşlılık dönemini de etkilenmesi ile daha da derinleşmektedir. Özellikle eşi vefat etmiş ve eşinden ayrılmış kadın bireylerde bu durum daha da ağırlaşmaktadır (Karadeniz ve Öztepe, 2013: 86-87).

Yoksulluktan en çok etkilenenler çocuklardır (Bales, 2004: 109). Çocuk yoksulluğu Türkiye’de hem bölgesel hem de ülke düzeyinde yüksek seviyelerde seyretmekte; yoksulluk gençleşerek, başta eğitim ve sağlık haklarına erişmeme olmak üzere, potansiyel geleceğin yoksullarını doğurarak, nesiller arası aktarımına neden olmaktadır (Bayırbağ, Göksel, ve Çelik 2018: 392-396).

Gelir yetersizliklerine bağlı eğitim, sağlık, beslenme, gelişim, vb. olanaklardan yoksunluk yaşamaları yanında, çoğunlukla çocuk işçi olarak, zihinsel ve bedensel sağlıklarına olumsuz etkilere sahip işlerde çalıştırılmaktadırlar (Avşar Kurnaz, 2007: 54). Aile desteğinden uzak kalmış sokakta yaşayan çocuklar madde bağımlılığı, şiddet, istismar, fuhuş, suç işleme, bulaşıcı hastalık ve toplumsal alandan dışlanma riskleri ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Barış, 2009: 91-93, Shinn, Gibbons-Benton ve Brown 2015: 105-106).

1.2.4 Çalışmanın Değişen Doğası

Endüstri 4.0’ın ortaya koyduğu otomasyon, yapay zekâ ve robotik teknolojiler²⁴ birçok alanda fırsatlar ve kolaylıklar sunmaktadır. “*Robonomics*” adı verilen robot

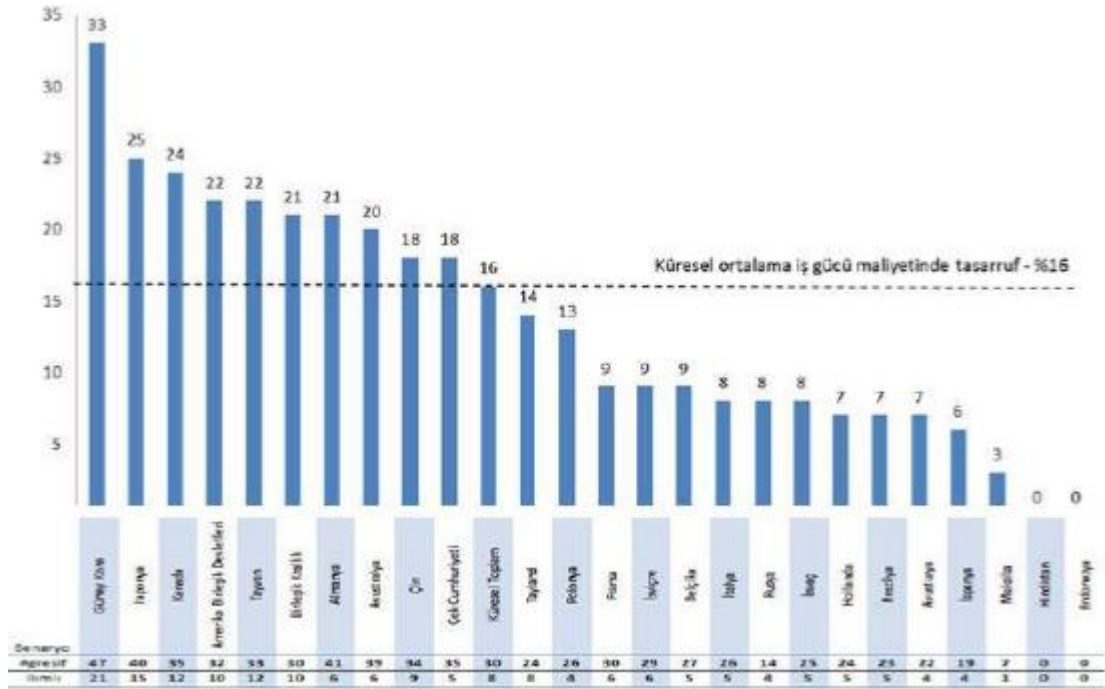
²⁴ Endüstriyel otomasyon uygulamalarında kullanılan yerine sabitlenmiş veya hareketli olarak sabitlenebilen üç veya daha fazla eksenle programlanabilen, otomatik yürütülen sisteme sahip, yeniden programlanabilir çok amaçlı manüplatör olarak tanımlanmaktadır (Wildhaber, 2018: 580).

teknolojisi kökenli ekonomi anlayışı ile hem özel amaçlı hem de endüstriyel üretimde robotların, otomasyon ve yapay zekanın kullanımı giderek artış göstermektedir. Endüstri 4.0'a bağlı bu teknolojilerin artan şekilde kullanımı işletmelerde verimlilik, rekabet edebilirlik ve üretim-işgücü maliyetleri gibi birden çok avantaj sunmaktadır (Wildhaber, 2018: 578-581). Ekonomi ve üretim yapısında önemli dönüşümler yaratan/yaratacak olan bu gelişmeler robot kökenli ekonominin yükselişi olarak değerlendirilebilir.

Gelişen algoritma yapıları ve yapay zekâ bileşenleri ile karar verme yetisine sahip robotlar, üretimde tehlikeli, ağır ve nitelik gerektirmeyen işler dışında rutin olmayan, karmaşık işlevleri de yapabilmektedir. Nesnelere algılayan ve onlar hakkında karar alabilen daha ileri robot temelli teknolojiler, kalite değerlendirmesi ve geri bildirim alma ve verme kabiliyetlerine sahiptirler. Öte yandan yeniden programlanabilme özellikleri ile farklı tasarlanan görevleri de gerçekleştirebilmektedirler. Yakın gelecekte robot ve insan birlikteliği ile şekillenen yeni bir üretim süreci ve çalışma yaşamının rutin hale gelmesi beklenmektedir (Kılıç, 2019: 17-18).

Somut olarak, kollobratif robotlar olarak adlandırılan “*cobots*”lar, halihazırda fabrika işçilerine yardımcı pozisyonda yer alarak üretim yapısında süreçleri hızlandırarak, verimlilik artışı yanında maliyetleri de oldukça düşürmektedir (Sirkin, Zinser ve Rose 2015: 12). Üretim süreçlerinde verimliliği artırıcı yanları dışında, mevcut durumda her seviyede çalışanların rakipleri olmaları da çok uzak görünmemektedir. Rekabet unsuru haline gelmesi ile robot kökenli endüstriyel teknolojilerin, emek ve işgücü piyasaları öncelikli olmak üzere verimlilik, maliyetler, GSYİH gibi iktisadi faktörlerde de etkileri önemli boyutlara ulaşmaktadır (Schwab, 2016: 31-32).

Tablo 1’de küresel ortalama işgücü maliyetlerindeki tasarrufun 2015 yılı itibariyle %16 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Teknolojik ikamenin zaman içinde daha da artması beklenmektedir.

Tablo 1: Robot Yatırımları Sonucunda İşgücü Maliyetlerinde Tasarruf

Kaynak: (Sirkin, Zinser ve Rose, 2015: 21).

Endüstri 4.0, robot kökenli teknolojilerin kullanımı ile insan emeğine göre robotların etkinliği, sektörlere giriş kısıtlarını kaldırması ve küçük ölçekli işletmelerin erişebileceği sistemlerin giderek yaygınlaşmasını ön plana çıkarmaktadır (IFR, 2018: 18-22).

Otomasyona dayanan robot kökenli teknolojilerin kullanımının artışı ile çoğu iş çok kısa sürede, az maliyetle ve daha kaliteli bir şekilde yapılabilecektir. Fabrikaların ve işletmelerin karlarında artışı yakalayabilmek adına otomasyon teknolojisi kullanımı, bu sürecin doğal bir sonucu olacaktır. Manyijka ve arkadaşlarının (2017: 2-6) çalışmasındaki bulgulara göre, 2030 yılına kadar 75 milyon ila 375 milyon kişinin işsizlik tehlikesi ile karşı karşıya kalmasını öngörmektedir. Öte yandan Degryse'nin (2016: 22-25) çalışmasında, mesleklerdeki otomasyon ve robot kökenli teknolojiler karşısındaki durumunu Tablo 2'de ortaya koymaktadır.

Tablo 2: Otomasyon Çağında Risk Altında ve Yeni Meslekler

Otomasyon ile Birlikte Yüksek Risk İçeren Meslekler	Otomasyon ile Birlikte Orta Risk İçeren Meslekler	Otomasyon ile Birlikte Yeni Meslekler
Büro ve sekreterlik işleri	Eğitim, sanat ve medya işleri	Veri madenciliği işleri, veri mühendisliği ve veri analiz işleri
Satış ve ticaret	Yönetim, insan kaynakları yönetimi ve işletmecilik	Yazılım ve uygulama geliştirme işleri
Taşıma ve lojistik	Finansal hizmetlerin bazıları	Network uzmanlığı, yapay zekâ uzmanlığı, akıllı makine tasarımcısı
İmalat sanayi	Tıbbi hizmet sağlayıcıları	Dijital pazarlama ve e-ticaret uzmanlığı
İnşaat sektörü	Bilgisayar teknisyeni, mühendislik ve bilim adamı	
Finansal hizmetlerin bazıları	Hizmet sektörleri (kuaför, güzellik uzmanlığı vb.)	
Hizmet sektörleri (çevirmenlik, vb.)		

Kaynak: (Degryse, 2016: 23).

İşgücü piyasalarını olumsuz etkileyecek yeni durumda, gelişen ileri teknolojiler şu anda mevcut bile olmayan birçok meslek grubunu da doğurabilecektir. Ancak oluşacak muhtemel yeni meslek gruplarının istihdamında, mevcut bilgi stoku ve becerilerin, yeni teknoloji, üretim süreçleri ve biçimlerine bağlı koşullara adaptasyonuna da ihtiyaç bulunmaktadır. Yeni dünyanın üretim koşullarına uyum sağlanabildiği ölçüde bireyler emek piyasasında talep görebilecekler; uyum sağlayamayanla ise teknolojik işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalabileceklerdir.

Endüstri 4.0'a dayanan teknolojiler insanın yaşam kalitesi üzerinde olumlu sonuçlar meydana getirmesinin yanı sıra, halihazırdaki üretim süreçlerini, yapısını ve statükoyu dönüştürmesi ile birçok toplumsal kesimi etkileyen iktisadi ve sosyolojik tarafları da bulunmaktadır. Üretim yapısının kökenlerini sarsarak, özellikle imalat sanayindeki dijitalleşmenin en üst düzeye taşınması ile emeğe olan ihtiyacın giderek azaldığı, insana dayanan hataların en az düzeye indirildiği bir yapıya evrilmektedir (Ersoy, 2016: 8-13).

Endüstri 4.0 devriminin üretim süreçlerine dahil olması, öncelikli olarak mavi yakalılar olmak üzere tüm çalışanlar üzerinde etkisi kaçınılmaz görünmektedir. Yeni dönemde ileri teknolojileri tasarlayan, kullanımını sağlayabilen ve geliştiren insanların istihdamı düşünülmektedir.

Ivanov'un (2017: 285) çalışmasındaki insanların yerine robot ve robot temelli teknolojilerin kullanımının avantaj ve dezavantajları Tablo. 3'te görülmektedir.

Tablo 3: Üretimde Robot Kullanımının Avantaj ve Dezavantajları

Avantajları	Dezavantajları
<ul style="list-style-type: none"> • Robotlar için çalışma saati sınırı yoktur • Yazılım ve donanımları sayesinde farklı görevleri yapabilirler • Sabit veya artan kalite sağlanabilir • İşleri hatasız ve zamanında yerine getirebilirler • Rutin işleri sürekli bir halde yapabilirler • Hasta olmazlar, greve çıkmazlar, ayrımcılık yapmazlar, verilen işi bırakmazlar, olumsuz duygular göstermezler ve işten kaçmazlar 	<ul style="list-style-type: none"> • Yaratıcı değildiler. • Yakın gelecekte halen insan denetiminde olacaklar • Empati kuramazlar • Yapısal durumlarda yönlendirilebilirler • İnsanlar tarafından tehdit olarak algılanabilirler (Neo-Ludizm)

Kaynak: (Ivanov, 2017: 285).

Yazındaki diğer çalışmalara incelendiğinde yakın geleceğin üretim süreçleri ve yapıları, emek piyasaları ve çalışma yaşamı üzerinde güçlü etkilere sahip olacağını, Tablo 4'te göstermektedir. Gelir ve istihdam arasındaki ilişkinin halihazırda aşınması, endüstri 4.0 ile kopma noktasına gelebilecektir.

Tablo 4: Otomasyon ve Robot Kökenli Teknolojilerin Etkileri

Çalışma	Çalışma Yılı	Bulgular
“Automation, Skills Use and Training” (Nedelkoska ve Quintini, 2018)	2018	32 OECD ülkesinde mesleklerin %14'nün otomasyona geçeceğini hesaplanmıştır. Çalışma kapsamındaki 32 ülkede 66 milyon insan etkileneneceği belirtilmektedir.
“Jobs Lost, Jobs Gained: Workforce Transitions in a Time of Automation” (Manyika vd., 2017)	2017	Küresel ekonominin yaklaşık %90'ına tekabül eden 46 ülke ve 800'den fazla meslek dalını kapsayan araştırmada, 2030 yılına kadar 400 milyon ila 800 milyon insanın işini kaybedeceği öngörülmektedir.
“The Future of Jobs Report” (WEF 2018)	2018	2022 yılına kadar teknolojik gelişmelerin neden olduğu gelişmelere bağlı olarak 75 milyon işin kaybolacağı, buna karşılık ise 133 milyon yeni işin yaratılacağı belirtilmektedir. Öte yandan otomasyonun emek piyasasında yaratacağı etkilere bağlı olarak nette 58 milyon yeni iş yaratılabilecektir.
“Robots and Jobs: Evidence From US labor Markets” (Acemoglu ve Restrepo, 2019)	2019	Çalışmada ABD emek piyasasında 1990-2007 yılları arasındaki robotik teknolojilerin etkisi incelenmiştir. Hesaplamaya göre, bu yıllar arasında 360.000 ila 670.000 kişi işini bu sebepten kaybetmiştir.
“The Impact of Industrial Robots on EU Employment and Wages” (Chiacchio, Petropoulos ve Pichler, 2018)	2018	AB endüstriyel robot pazarının %85,5 oluşturduğu altı ülkenin ²⁵ 1995-2007 verileri incelenmiştir. Bulgulara göre bin işçi başına bir robotun istihdam oranı %0,16-%0,20, ücretleri de %0,63 oranında azalttığı tespit edilmiştir. Robotların işsizliği arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Kaynak: Yazar tarafından yazın incelemesi ile derlenmiştir.

²⁵ Fransa, Almanya, İtalya, Finlandiya, İspanya ve İsveç.

Çalışmanın ve çalışma biçimlerinin değişimi özellikle yoksulların yeni duruma uyum gösterememelerinin neticesinde uzun süreli işsizliğe veya düşük gelirli niteliksiz işlerde çalışmaları ile bir yoksulluk döngüsü sonucunu doğurmaktadır. Asgari gelir garantisi bu bağlamda hem yoksul bireylerin yaşama tutunmalarını hem de değişen koşullara uyumda kendilerini geliştirme fırsatları da sağlayabilecektir.

1.3 Asgari Gelir Garantisi Uygulamaları

Gelir garantileri Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğunda uygulanan bir sosyal transfer türüdür. Asgari gelir garantisi Avrupa Birliği'nde uygulanmakta olan refah programlarının oluşturduğu genel sosyal koruma programlarına ek olarak, ülkelere göre farklı biçimlerde ve dönemlerde “insan onuruna yaraşır” ve “temel ihtiyaçları” karşılamaya yönelik biçimde kurgulanmıştır. Sosyal yardım programlarında, refah devleti uygulamaları çerçevesinde belirli bir birikime sahip Avrupa Birliği ülkelerinde, asgari gelir garantisi programlarının oluşturulma amacı, tam istihdama ulaşma sürecinde oluşabilecek refah kayıplarının önüne geçilmesi amacı taşımaktaydı. Ancak, yapısal hale dönüşen uzun süreli işsizlik, yoksulluk ve sosyal dışlanma yaşayan birey ve grupların sayısındaki artış, dönüşmeye başlayan üretim süreçleri ve yapısı, demografik unsurlar ve aile yapılarındaki değişimler ile sosyal politikanın görece yetersizlikleri, bu programları ön plana taşımış ve önem kazanması ile sonuçlanmıştır (Casas, 2013: 94-96). Aşağıda Fransa, Almanya, Danimarka, Finlandiya, İspanya, İtalya, Romanya ve İngiltere ülkelerindeki başlıca asgari gelir garantisi uygulamalarına yer verilecektir.

1.3.1 Fransa

Fransa'daki asgari gelir garantisinin kavramsal anlamı, diğer Avrupa ülkelerine göre farklılık taşımaktadır. Asgari gelir garantisinin Fransa'daki karşılığı “*tutunma geliri*” olarak karşımıza çıkmaktadır. Tutunma geliri ifadesi, Fransa'da gelir desteğinde hedeflenen toplumsal grubun, diğer ülkelere göre farklı olduğunu göstermektedir. Hedef grup, sosyal dışlanma yaşayanlar, yani tutunamayanlardır (Gökçeoğlu Balcı, 2007: 28).

Asgari gelir garantisinin Fransa'daki kendine özgü yapısının diğer bir niteliği ise toplumsal bütünleşmeye yönelik ortak istek ve kolektif sorumluluğu içeren bir dayanışma mutabakatıdır (Sapançalı, 2005: 212-215). Garantili gelirin yararlanıcıların sosyal entegrasyon uygulamasını kabul ettiklerine yönelik anlaşmaya taraf olmaları zorunluluktur. Böylece sosyal içermeye yönelik süreçte kullanılacak araçlar,

gerçekleştirilecek uygulama ve faaliyetler ve karşılıklı sorumlulukların programı meydana gelmektedir (Gökçeoğlu Balcı, 2010: 43).

Asgari gelir garantisi uygulaması, RMI (Revenu Minimum d'Insertaion – Asgari Tutunma Geliri) programı tarafından yürütölmektedir. RMI, diğer ölkelerdeki yoksulluk yardımlarından farklı olarak, hedef grup içermeksizin ikameti bulunan 25 yaş üzerindeki ihtiyaç halindeki tüm vatandaşları kapsamaktadır. Gelir desteklerinin evrensel niteliğe kavuşmasında önemli bir uygulama olarak görölmektedir (Terracol, 2009: 173).

Tablo 5: Fransa Asgari Gelir Garantisi Programı

Fransa -RMA (CI)		
Kriterler		
Asgari Kaynakların Belirlenmesi	Asgari Gelir Düzeyi	Süre ve Zaman Sınırları
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Aktif dayanışma geliri (revenu de solidarité active,RSA) ve istihdam bonusu (prime d'activité) : • Aile durumuna ve başvuru sahibinin hanehalkında mevcut olan kaynaklara bağlı olarak değişir. • Hanehalkındaki ilk ek kişi için %50 ek, daha sonraki her ek kişi için %30, eğer hanehalkında 25 yaşından küçük ikiden fazla (çocuk veya diğerleri, eş dışında) içerdiğinde, her ek kişi için kişi başına %40 eklenir. • 12 ay boyunca bekar ebeveynler için çocuk sayısına bağlı olarak yüzdesel olarak değişen ek destek ödemesi sunulmaktadır. Çocuk, 3 yaşına gelene kadar verilmektedir. ➤ Engelli yetişkinler için ödenek: • (hanehalkındaki ek engelli yetişkinler için) kaynak tavanı ödenek miktarının 3 veya 12 katı olarak belirlenmektedir. (hanehalkı kaynakları üç ayda bir veya bir yılda incelenmektedir). • Yararlanıcı bir eşle birlikte yaşarken tavan %81; bağımlı her çocuk için %50'ye kadar arttırılır. Ödenek tutarı, maksimum 900 € 'ya bağlı olarak, geçerli tavan ile kaynaklar arasındaki farkın üçte biri veya on ikide birine karşılık gelmektedir. ➤ Ücretli bir işte çalışmayan ve hanehalkından bağımsız faydalananlar ek ödeme alabilmektedir. ➤ Yaşlılar için dayanışma ödeneği ve tamamlayıcı malullük ödeneği: • Ödenek tutarı, tek kişi için ödeme üst limiti kadar ve bir eşle yaşayanlar için ise, ödeme üst limiti için hanehalkı durumuna bağlıdır. Bir eşle yaşayanlar için ödeme alınabilmesi için her ikisinin de hakkı olması gereklidir. ➤ Belirli dayanışma ödeneği: • Kaynak tavanları bekar insanlar ve çiftler için farklıdır. (Bekar bireyler için günlük ASS'nin 70 katı, çiftler için günlük ASS'nin 110 katı) 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktif Dayanışma Geliri Aylık Ödemeler; • Tek kişi: € 559,74 aylık • 2 Çocuklu çift: 1.175,47 € • Diğer yardımlar (konut desteği, özel yardımlar hariç aile yardımları) nedeniyle yukarıdaki ödeme tutarları azaltılabilmektedir. • İstihdam bonusu (Prime d'activité) : • Aylık 551,51 € sabit bir ödemedir. Etkin bir şekilde ödenen tutar = (sabit oranlı tutar (artı herhangi bir artış) + mesleki gelirin% 61'i + bireysel sübvansiyonlar) – hanehalkında geliri hesabında dikkate alınanlar) • Engelli yetişkinler için ödenek: • Hanehalkı yapısından bağımsız olarak başka geliri olmayan bireyler için ayda 900 €, ek ihtiyaç olduğunda aylık 104,77 €. • Belirli dayanışma ödeneği : • Günlük 16,74 €. • Yaşlılar için dayanışma ödeneği : • Tek bir kişi için ayda maksimum 903,20 € veya bir çift için ayda 1.402,22 €. • Tamamlayıcı Engelli ödeneği : • Bir kişi için aylık 415,98 €. • Aktif dayanışma geliri (RSA) veya belirli dayanışma ödeneği (ASS) yararlanıcılarına Noel bonusu ödemesi de yapılmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktif dayanışma geliri: • Üç ayda bir gelire göre yeniden değerlendirilir ve azami tutar hane halkı gelirini aşana kadar sunulmaktadır. • İstihdam bonusu: • Her seferinde yeni bir gelir beyanına tabi olmak üzere 3 aylık periyotlarda ödenir. • Engelli yetişkinler için sunulan ödenek, • En az 1 yıl, en fazla 5 yıl veya engellilik durumu ortadan kalkmaz ise süresizdir. • Spesifik dayanışma ödeneği : ➤ 6 ayda bir yenilenmektedir. • Yaşlılar için dayanışma ödeneği : ➤ Koşullar karşılandığı sürece. • Ek iş göremezlik ödeneği : ➤ Yasal emeklilik yaşına kadar.

Kaynak: MISSOC, 2020

Gelir garantisine yönelik uygulamadaki şartlar yaş, uyruk ve bireysel kaynak durumuna göre belirlenmektedir. Yaş koşulu 25 yaş üzerinde olunmasını gerektirirken, RMI'dan faydalanmak için yararlanıcıların en az üç yıllık oturma izinlerini olması zorunlu tutulmaktadır. Hanehalkının asgari gelir kaynaklarının durumu ile ilgili koşul ise, aile durumuna ve başvuru sahibinin bulunduğu hanedeki mevcut gelir kaynaklarına bağlı olarak tespit edilen gelirin, belirli bir miktardan daha düşük olması halinde RMI'dan faydalanabilmektedir. Asgari gelir garantisinin miktarı, hanehalkının geliri ile ortalama gelir eşiği arasındaki fark ile tespit edilmektedir. İkincil ve tamamlayıcı ödeme özelliğe sahip bir gelir garantisidir (Barbier ve Théret 2000: 42).

RMI'ya 2004 yılından itibaren yeni kurallar getirilerek RMA-CI (Revenu Minimum d'Active – Contrat d'Insertion – Asgari Etkinlik Geliri – Entegrasyon Akdi) adını almıştır. Yeni kurallar programın yararlanıcıları açısından daha fazla çalışma teşviki yanında işverenler için de istihdam teşvikleri sağlamaktadır (Terracol, 2009: 174-175). Öte yandan akdin imzalanmaması veya uyulmaması durumunda, gelir ödemelerinin kısmen/tamamen durdurulması gündeme gelebilmektedir (Değirmenci, 2005: 45-46).

Genel olarak değerlendirildiğinde tutunma geliri, Fransız Sosyal Güvenlik Hukuku'na göre özgü, nakdi gelir ödemesine dayanan yardımlar ile sosyal dışlanma yaşayan bireylerin korunması arasında ilişki kurma çabası içerisindedir. Diğer Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında, çalışma refahı (workfare) ilkesini benimsemiş Anglo-Sakson refah rejimlerine göre sosyal demokrat kalıntı refah rejimine sahip Kuzey ülkeleri uygulamalarına daha yakın durmaktadır. Tutunma geliri hak kazanma koşuluna dayanmaktan daha çok genel nitelikli bir hizmet sunumu özelliği taşımaktadır.

1.3.2 Almanya

Fransa ile benzer kalıntı refah devleti rejimi içerisinde kabul edilen Almanya, bireysel ihtiyaçlardan çok katkı paylarını içeren sosyal sigorta sistemini benimsemiştir. Sosyal yardımlar görece olarak düşük düzeylerde oluşmakta, hak kazanımlarına önem verilmektedir. Eyaletler seviyesindeki uygulamalar, bireyleri işgücü piyasalarına yeniden kazanımını sağlayan, güçlü bir asgari gelir garantisi programını içermektedir (Crepaldi, Gambino, Baldi, Roit ve Ortigosa, 2007: 28-31).

Almanya'daki gelir garantisi sistemi, bireyin kaynaklarının asgari bir sınırın altında kaldığı durumlar için meydana getirilmiştir. Eyaletlere bağlı yerel temelde yürütülen sistem, kendi içinde küçük farklılıklar taşımaktadır. 1970'lerin sonundan

itibaren artan işsizlik ile birlikte, sisteme dahil olan bireylerin sayısı artış göstermiştir. Gelir desteğinde göçmenlere yönelik farklı uygulamalar sunulmakla birlikte, ülkede ikameti olan tüm Alman vatandaşları faydalanabilmektedirler (GökçeoğluBalcı, 2007: 111).

Tablo 6: Almanya Asgari Gelir Garantisi Programı

Almanya		
Kriterler		
Asgari Kaynakların Belirlenmesi	Asgari Gelir Düzeyi	Süre ve Zaman Sınırları
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Geçim Yardımı/ Yaşlılar ve Düşük Gelirli İçin Yardım/ İş Arayanlar İçin Yardım (OrtakKriterler) <ul style="list-style-type: none"> • Beslenme, kişisel hijyen, ev eşyası ve günlük ihtiyaçlar gözetilerek sağlanmaktadır. • Barınma ve ısınma giderleri makul olması koşuluyla ödenmektedir. • Sağlık ve bakım sigortası tutarları karşılanmaktadır. • Belirli grupların (hamile, tek ebeveyn, sürekli hastalık durumu) ek ihtiyaçları sağlanmaktadır. • Asgari gelir garantisi kapsamında bulunmayan, tek seferlik gereksinimler (ev aletleri, konut ekipmanları, tedavi edici ekipmanlar) • Çocuklar, ergenler ve öğrenciler için eğitim giderleri ➤ Geçim Yardımı: <ul style="list-style-type: none"> • Evde yaşayan küçük çocukların geliri ve mal varlıkları incelenerek sunulmaktadır. Çocuklar için ödenen tutar, çocukların ihtiyaçlarına yatırılır. ➤ Yaşlılar ve Düşük Kazançlı İçin Yardımlar <ul style="list-style-type: none"> • Hanehalkında sadece eşlerin gelirleri dikkate alınır. Faydalancılardan çocuk ve ebeveynlerinden yıllık 100.000 €'yu geçmediği sürece ödeme alabilmektedirler. • Hanehalkında yetişkin çocuklar bulunduğu, karşılıklı yardım birliği olmaması için ebeveynlerin geliri dikkate alınmaz. ➤ İşsizlik Yardımı: <ul style="list-style-type: none"> • Hanehalkı fertlerinin tümünün gelirleri ve mal varlıkları dikkate alınmaktadır. Her fert kendi adına bu hakkı talep edebilir. • Ebeveynler geçim masrafları için yardım aldığı, haneyi paylaşmayan çocukları nafaka ödemek zorundadır. Tersi durum da geçerlidir. • Bir veya daha fazla reşit olmayan çocuğa bakan tek ebeveynli haneler, ek ödeme almaktadırlar. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Geçim Yardımı/ Yaşlılar ve Düşük Gelirli İçin Yardım/ İş Arayanlar İçin Yardım (OrtakKriterler) (Aylık) <ul style="list-style-type: none"> • Yalnız yaşayanlar veya tek ebeveynler için 432 € • Birlikte yaşayan eşler veya çiftler için 389 € • Evi dışında kalan yetişkinler için 345 € • 15 yaş üzeri çocuklar 328 € • 7-14 yaş arası çocuklar 308 € • 6 yaşından küçük çocuklar 250 € • Bu ödemelere ek olarak, makul bir konutun barınma ve ısınma giderleri de ödenmektedir. • Sosyo-kültürel ihtiyaçların karşılanmasında, (örneğin iki ebeveyn ve 5 ile 8 yaşlarında iki çocuk durumunda) <ul style="list-style-type: none"> *Ebeveynler: 382*2 € *Çocuk (5 yaş): 245 € *Çocuk (8 yaş): 302 € • Eğitim ve muhtemel artış yaratabilecek giderler de karşılanmaktadır. ➤ Sağlık ve sosyal bakım sigortaları da sağlanmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Geçim Yardımı: İhtiyaç halinde sınırsız ➤ Yaşlılar ve Düşük Gelirli bireyler: İhtiyaç sürdüğü sürece sınırsız. 12 ayda bir gözden geçirilmektedir. ➤ İş Arayanlar İçin: İhtiyaç sürdüğü sürece sınırsız. 12 ayda bir gözden geçirilmektedir.

Kaynak: MISSOC, 2020.

Almanya'daki süre koşulu, sıkı kanunlara bağlı olmanın yanı sıra, temel süre ölçütü, ihtiyacın sürekliliğidir. Ancak Kuzey ülkelerine göre daha düşük kalan gelir ödemesi miktarı yanında piyasada kısmi çalışmalar, işgücü piyasalarında iş arama faaliyetleri ve mesleki eğitim gibi programlara katılım beklenilmektedir. Garantili gelir ödemesi alan bireylere teklif edilen işin kabul edilmemesi halinde, gelir ödemelerinde %25'lik bir kesinti uygulanmaktadır (Crepaldi, Gambino, Baldi, Roit ve Ortigosa, 2007: 30).

Alman refah sisteminde, refah rejimi araçsal olarak aile önem taşımaktadır. Aile eksenli uygulamaların sistem içindeki ağırlığı hissedilir düzeydedir. Gelir garantilerinin yapısı da aile birlikteliğinin devamlılığını içermektedir (Erdem, 2005: 8-9).

1.3.3 Danimarka

Danimarka yoksullukla mücadelede, katkı içermeyen ve son çare önlemi olarak kurgulanan garantili asgari gelir konusunda etkin bir ülkedir. Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında, sosyal dışlanma yaşayan bireylere yönelik sosyal transferler öncelikli olmak üzere konut yardımları ile ilgili olarak en yüksek seviyede sosyal harcama gerçekleştirmektedir. Evrensel niteliğe sahip, katkıya dayanmayan malullük ve yaşlılık programları da bulunmakla birlikte, yoksulluğun azaltılmasında etkinlik göstermektedir. (Nelson, 2008: 116-118).

Tablo 7: Danimarka Asgari Gelir Garantisi Programı

Danimarka		
Kriterler		
Asgari Kaynakların Belirlenmesi	Asgari Gelir Düzeyi	Süre ve Zaman Sınırları
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sosyal yardım ve kendi kendine yeterlilik ve geri dönüş ödeneği veya geçiş yardımı söz konusu olduğunda, asgari kaynak eşiği hanedeki 18 yaşın altındaki çocukların sayısından veya eğer kişi, ev dışındaki çocuklara bakmakla yükümlüdür. Miktar şu şekilde hesaplanır: • Danimarka'da yaşayan çocukları olan ebeveynler için maksimum işsizlik ödeneğinin% 80'i; • Çocuksuz kişiler için bu maksimumun% 60'ı. ➤ Eğitimi (uddannelseshjælpe) temelinde Devlet eğitimi (Statens uddannelsesstøtte) karşılık gelir. Miktar, kişinin yaşına, bir gençlik eğitim programını takip edip etmediğine veya yüksek öğretim kurslarına kayıtlı olmasına, ebeveynlerinin yanında yaşayıp yaşamadığına ve çocuk sahibi olup olmadığına bağlıdır. Örneğin, yüksek öğrenim kurslarına kaydolun 20 yaşında veya daha büyük (çocuksuz) bir kişi, ayda 6,333 DKK (844 €) alma hakkına sahiptir. ➤ Çocuklara, 30 yaşın altındaki hamile kadınlara, belirli ruhsal hastalıklardan muzdarip olanlara ve 3 ay içinde işe başlayamayacak veya bir yıl içinde eğitime başlayamayacak kişilere ek ödemeler sunulmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ 8 ve 4 yaşlarındaki iki çocukla çalışmayan çift: • Sosyalyardım (kontanthjælpe) : Çiftteki her bir kişi, en az bir çocuğu olan 30 yaş ve üzerindeki kişiler için ödenek alma hakkına sahiptir. Çift ayda 30.710 DKK (4.094 €) alıyor; • Eğitimi (uddannelseshjælpe): Her iki ebeveyn de 30 yaşın altındaysa ve öğrenciyse, çift en az bir çocuğu olan bir çift için aylık 17.724 DKK (2.372 €) alır; • Kendi kendine yeterlilik ve geri dönüş yardımı veya geçiş yardımı (selvforsørgelses- og hjemrejseydelse veya overgangsydelse) : çift ayda 17,192 DKK (2,292 €) alır. ➤ Bakmakla yükümlü olduğu kişi olmadan işsiz 35 yaşında bekar kişi: • Sosyal yardım (kontanthjælpe) : bu kişi, çocuksuz 30 yaş ve üzeri kişiler için temel miktarı alır, yani ayda 11,554 DKK (1,540 €); • Eğitim yardımı (uddannelseshjælpe) : uygulanamaz; • Kendi kendine yeterlilik ve geri dönüş ya da geçiş yardımı (selvforsørgelses- og hjemrejseydelse veya overgangsydelse) : aylık 6,142 DKK (819 €). ➤ Yardımlar her ay ödenir. ➤ Bu yardımlardan yararlananlar ek ödemeler alabilirler: • Aile desteği veya barınma için ciddi masrafları karşılama ihtiyacına dayalı konut eki (særlig støtte) ; • önemli ve öngörülemez masrafların olduğu özel durumlarda diğer ilaveler mümkündür. ➤ Ancak bazı indirimler de mümkündür: • faaliyetlere katılmayı reddetme durumunda olası indirimler; • Çalışabilecek durumda olan bir kişi son 12 ayda en az 225 saat çalışmamışsa, önceki üç yıl içinde bir yıl süreyle yardım aldıktan sonra indirim; • toplam yardım miktarı, konut eki (særlig støtte) ve Bireysel Konut Yardımı (bireysel boligstøtte) üst sınırı. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sınırsız. ➤ Çalışabilecek durumda olan kişi, son 12 ayda en az 225 saat çalışmamış ve son üç yıl içinde bir yıl süreyle yardım almışsa ödenen miktarın azaltılması.

Kaynak: MISSOC, 2020

Gelir desteğine yönelik, vergilerle finansmanı sağlanan sosyal yardımlarda, çocuk yardımları, sosyal yardım düzeyinden bağımsızdır. Tek ebeveynli aileler ayrı bir sosyal grup olarak kabul edilerek, çocuk parası yardımlarında artışlara gidilebilmektedir. Konut harcamalarına yönelik nakdi ödemeler sosyal yardımların, tek kişi için %45-47'sini, tek ebeveynli aileler için %51-56'sını, çift ebeveynli aileler için ise %25-33'üne karşılık gelmektedir. Konut yardımı, tespit edilen azami miktarlarda sağlanmaktadır (Crepaldi, Gambino, Baldi, Roit ve Ortigosa, 2007: 29).

1.3.4 Finlandiya

Finlandiya'da sunulan gelir destekleri uzun süreli, haneye bağlı olarak ve diğer Avrupa ülkelerine göre cömert düzeydedir. Asgari gelir garantisi, yoksullukla mücadelede tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Diğer Kuzey Avrupa ülkelerine göre yardımlar için şartlar görece yüksek normlara sahiptir (Parth ve Nyby, 2020: 8). Sosyal yardım uygulamaları 1994 yılına kadar herhangi bir çalışma ve seçiciliği barındıran kriter içermemekteydi. Ancak bu yıldan itibaren bireylerin işgücü piyasalarında etkinliği hedeflenerek, önemli yapısal dönüşümler gerçekleşti. Düşük ücretli ve geçici işler dahi olsa istihdam koşulları giderek ön plana çıkartıldı. Böylece çalışma refahını güçlendirici çalışma teşvik söylemleri bir yandan artarken, diğer yandan gelir desteklerinin miktarları düşürülmeye çalışılmaktadır. Bireylere yönelik çalışma teşvik önerilerinin reddedilmesi ise %20 ve üzerindeki oranlarda gelir garantisinin azalışı ile neticelenmektedir (Crepaldi, Gambino, Baldi, Roit ve Ortigosa, 2007: 27-30).

Tablo 8: Finlandiya Asgari Gelir Garantisi Programı

Finlandiya		
Kriterler		
Asgari Kaynakların Belirlenmesi	Asgari Gelir Düzeyi	Süre ve Zaman Sınırları
<ul style="list-style-type: none"> ➤ İhtiyaç duyulan sosyal yardım düzeyi yasada belirlenir ve her hane üyesine yaşa ve hanehalkı bileşimine göre değişen kavramsal miktarlar atılarak hesaplanır. Günlük yaşamın temel maliyetleri temelinde, 2020'de yalnız yaşayan bir kişi için 502,21 € artı konut, önemli tıbbi giderler ve çocuk bakımı gibi makul diğer temel giderlere eşittir. Aynı evde yaşayan diğer kişiler için temel yardım miktarı, bir yetişkinin temel miktarının yüzdesi olarak belirlenir. ➤ Birlikte yaşayan ebeveynler, küçük çocukları, diğer ebeveynlerin küçük çocukları, evli çiftler ve çift olarak birlikte yaşayan diğer iki kişi hane olarak kabul edilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yalnız yaşayan kişi: 502,21 € <ul style="list-style-type: none"> • Tek kişi ve Tek ebeveynli: 572,52 € • 18 yaş: 486,64 € • 18 yaşından büyükler ve ebeveyni ile yaşayan çocuk: 417,93 € • 10-17 yaş arası çocuklar: 400,76 € • 10 yaşın altındaki çocuklar: 360,68 € • 18 yaş altı çocukları olan aileler için 2. Çocuktan itibaren %5, üçüncü çocuktan itibaren %10 tutarında azaltılır. ➤ Tamamlayıcı ve önleyici sosyal yardımlar, maktu değil, harcama bazlı verilmektedir. (Örneğin çocuğa bilgisayar alınması) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sınırsız. ➤ Genellikle, temel sosyal yardım bir seferde veya iki ayda bir verilir. Bundan sonra başvuru yenilenebilir. Ödeme süresi, ödeme tutarını etkilememektedir.

Kaynak: MISSOC, 2020.

Sistemin işleyişine bakıldığında yerel bazlı bir yönetim anlayışı izlenmektedir. İki kategoriye sahip belediyelerde, brüt normlara sahip ilk kategorideki belediyelerin normları daha üst seviyede belirlenmektedir (Erdem, 2005: 3-5).

Finlandiya'daki sosyal korumanın gelir desteği uygulamaları, yeterli yaşam kalitesinin tesis edilmesi minvalinde, yeterli olanaklara sahip olmayan bireyler için kurgulanmıştır. Reform süreci ile dönüşüm yaşanan sistemde, sosyal harcamaların azaltılması ve özellikle genç istihdamının güçlü bir şekilde sağlanmasında etkinlik amaçlanmaktadır.

1.3.5 İspanya

İspanya'da doğrudan ulusal bir gelir garantisi programı bulunmamakla birlikte, farklı bölgesel uygulamalara sahiptir. Kategorik olarak meydana getirilen yapıda, işsizler, yaşlılar ve engelliler gibi toplumsal dezavantajlı gruplar kapsamaktadır. Yoksullukla mücadelede yaşlılara yönelik transferler dışındaki sunulan gelir ödemelerinin miktarı ve etkinliği çok düşük seviyelerde kalmaktadır. Katkılara dayanmayan programlar, gelir testleri ekseninde gerçekleştirilmektedir (Erdem, 2005: 13). Öte yandan, temel gereksinimlerin karşılanmasında zorluk içindeki tüm vatandaşlara yönelik olması bir nevi evrensellik anlamı taşımaktadır.

Tablo 9: İspanya Asgari Gelir Garantisi Programı

İspanya		
Kriterler		
Asgari Kaynakların Belirlenmesi	Asgari Gelir Düzeyi	Süre ve Zaman Sınırları
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Bir yerel birim (= ekonomik birim), yararlanıcının, yararlanıcı olsun ya da olmasın, diğer kişilerle ikinci dereceye kadar evlilik veya kan bağıyla bağlantılı olarak yaşadığı her durumda mevcuttur. ➤ <i>Katkısız yaşlılık parası (Pensión de jubilación katkı payı yok)</i> ve primsiz maluliyet parası (<i>Pensión de invalidez katkı payı yok</i>) : ➤ Kişinin, toplam yıllık tahmini, ödeneğin toplam yıllık tahmininden (yılıda 5,038,40 €) daha az olması durumunda, yeterli araç veya gelire sahip olmadığı kabul edilir. ➤ Kaynak birikimi limiti, aynı ekonomik birimde birlikte yaşayan kişi sayısına bağlı olarak artırılır ve yıllık ödeneğin toplam tutarı artı bu miktarın% 70'inin birlikte yaşayan insan sayısı ile çarpımına eşittir, eksi bir. ➤ Başvuru sahibi ile aynı ekonomik birimde birlikte yaşayan kişiler, onun birinci dereceden torunları veya yükselmişleri ise, kaynak birikimi yukarıda belirtilen hesaplamanın yapılmasından kaynaklanan miktarın iki buçuk katı olacaktır. ➤ Yurtdışında ikamet eden İspanyollar için asgari (<i>Prestación por razón de necesidad a favor de los españoles residentes en el outside</i>): Kaynak birikimi sınırı, aynı ekonomik birimde birlikte yaşayan kişilerin sayısına bağlı olarak artırılabilecektir. Ekonomik birimler için kaynak birikimi limiti, her ülke için belirlenen hesaplama esasının yıllık miktarı artı bu miktarın% 70'inin birlikte yaşayan insan sayısı ile çarpılması sonucuna (eksi bir) eşittir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Katkısız yaşlılık parası (Pensión de jubilación katkı payı yok)</i> ve primsiz maluliyet parası (<i>Pensión de invalidez katkı payı yok</i>) : ➤ Her ay ödenir; Yılıda 14 ödeme. ➤ Temel miktar: aylık 395,60 €. ➤ Ekonomik birimde birden fazla yararlanıcı varsa, her bir yararlanıcı için tutar, yararlanıcı sayısına bölünmenin sonucudur, ödeneğin temel tutarı artı yararlanıcı sayısının 70'i yararlanıcı sayısı eksi 1 ile çarpılır. ➤ Yararlanıcının yıllık geliri veya gelirleri, primsiz yardımın yıllık tutarının% 35 oranında aşarsa, primsiz ödenek, bu eşliği aşan gelir veya gelirlere eşdeğer bir miktar azaltılır. Bununla birlikte, ödenek miktarı yılda 1.384.60 Euro'nun altında olmamalıdır. ➤ Katkısız malullük ödeneği için, engellilik derecesi \geq % 75 ise ve diğer kişilerden yaşamın en temel işlevlerini yerine getirmek için yardıma ihtiyaç duyuluyorsa, ödenek miktarına değerinin% 50'si eklenir. ➤ Yurtdışında ikamet eden ve geri dönen İspanyollar için asgari (<i>Prestación por razón de necesidad a favor de los españoles residentes en el outside y retornados</i>) : • Yurtdışında ikamet eden İspanyollar: Her yıl Göç Genel Bürosu (<i>Dirección General de Emigración</i>) tarafından belirlenir ; • Geri dönen: primsiz yaşlılık ödeneği ile aynı, ancak 12 ödeme var. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sınırsız

Kaynak: MISSOC, 2020

Gelir desteği için bireylerin 25-65 yaş aralığında olması gerekmektedir. Gereksinim halindeki engelli bireyler ve 25 altı, çocuklu hane reisleri kapsama dahil edilmektedirler (Natilli, 2019: 7). Yerel eksenli yürütülen gelir desteği uygulamaları aile büyüklüğü bazında benzer bir gelir seviyesi sunmaktadır. Diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak, konut yardımı sağlanmakta; düşük düzeyde de olsa desteklenmektedir. Çocuklu ailelere yönelik ek ödemelerin sunumu yanı sıra gelir desteklerine toplamda %3 oranında genel ve yerel vergi kesintileri uygulanmaktadır (Riba, Ballart ve Blasco 2011: 46-47).

İspanya'daki gelir garantisi programı, Fransa'daki uygulamaya benzer şekilde, bireyin istihdamına yönelik bir uyum sözleşmesini barındırmaktadır. Bu sayede gelir

desteklerinin sosyal entegrasyonla birleştirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışma zorunluluğunun daha katı uygulandığı bölgesel programlarda, işgücü piyasasına katılımı zorunlu kılan eğitim ve programlara katılım da zorunlu kılınmaktadır.

1.3.6 İtalya

İtalya’da asgari gelir garantisi programları bölgesel nitelikli olarak yürütülmektedir. Yoksulluğun azaltılmasında, yaşlı bireyleri kapsayan sosyal harcamalar haricindeki bölgesel programların genelinde harcamalar çok düşük kalmaktadır. Özellikle konut ve sosyal dışlanmaya yönelik sosyal harcamalar, diğer Avrupa ülkelerine göre en alt seviyede gerçekleşmektedir (Metin, 2012: 134).

Gelir garantilerinin birçoğu katkıya dayalı olmakla birlikte, kategorilerden meydana gelmektedir.

Tablo 10: İtalya Asgari Gelir Garantisi Programı

İtalya		
Kriterler		
Asgari Kaynakların Belirlenmesi	Asgari Gelir Düzeyi	Süre ve Zaman Sınırları
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sosyal yardım hanehalkı bileşimine göre değişir ve farklı hanehalkı türleri için bir gelir düzeyi tanımlanarak hesaplanır. Yıllık kişisel gelir, tek kişilik bir hanehalkı için 5.977,79 € eşliğinin altında ve 2020’de bir çift hanehalkı için 11.955,58 € eşliğinin altında olmalıdır. ➤ Emeklinin 70 yaşın üstündeyken ayda 649,45 € 'ya kadar çıkabilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Garantili Asgari Gelir yıllık 6.000 € 'ya kadar veya 7.560 € 'ya kadar olan aile gelirine ek, • kira bedeli veya ipoteği yıllık 3.360 € 'yu geçmeyen ve 280 € 'ya eşit olan bir sübvansiyon; yıllık 1.800 € 'yu aşmamak üzere aylık 150 € • Toplam tutar, yılda 9.360 € 'luk bir tavanı geçemez ve yıllık 480 € 'dan düşük olamaz. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ En fazla 18 ay süre ile verilebilir. Nakit fayda, yenilemeden bir ay önce durdurulması şartıyla 18 ay daha yenilenebilir. Diğer yandan, vatandaşlık temel emekliliğinin kesilmesine gerek yoktur, bu nedenle otomatik olarak yenilenir.

Kaynak: MISSOC, 2020

Tablo’da belirtilen gelir desteği sisteminin kökeni 1988 yılında Asgari Katılım Gelirine (Reddito Minimo d’Inserimento) dayanmaktadır. Sosyal dışlanma riskleri ile karşı karşıya bulunan birey ve gruplar öncelikli olmak üzere, bireyin kendisinin veya sorumluluğu altındaki diğer bireylerin hayatını idamesinin sağlanması ve yoksulluktan korunması amaçlanmaktadır. Gelir garantilerinin süresi bir yıl olmakla birlikte, gereksinim tespitine göre uzatılabilmektedir (Crepaldi, Gambino, Baldi, Roit ve Ortigosa, 2007: 29-31).

İtalya, kendine özgü toplumsal ve geleneksel yapısının özelliklerinin doğal sonucu olarak aile yardımları, asgari gelir garantisine dahil edilmemektedir. Ayrıca

programların bölgesel temelli olması uygulamalarda farklılık gösterebilmektedir. Bazı bölgelerde konut ve ısıtma harcamalarının karşılanması için ek ödemeler de yapılmaktadır. Ancak %3 oranında yerel bir vergi kesintisi de yapılmaktadır (Nelson, 2008: 10-11).

Yerel yönetimlerin yürüttüğü uygulama ve yönetim işlevlerinin kaynağı merkezi yönetim tarafından finansa edilmektedir. Faydalanıcıların ilgili belediyenin sorumluluk bölgesinde 12 aydır ikameti yanı sıra İtalyan veya AB vatandaşı olması şartlar arasındadır. Diğer bireylerde ise en az üç yıl ikamet şartı bulunmaktadır. İşsiz bireylerin mesleki eğitim kurslarına katılım zorunluluğu ve sunulan iş tekliflerini kabulü, bir diğer koşul olarak karşımıza çıkmaktadır (Metin 2012: 132-133).

İtalya'nın aile merkezli kalıntı refah rejimi özellikleri taşıyan ve doğal olarak önümüze gelen şart ise bireyin yasal sorumluluk taşıyan bir akrabasının varlığı, asgari gelir garantisi desteği almasına engel teşkil etmektedir.

1.3.7 Romanya

Romanya'daki gelir garantisi programı, tamamlayıcı ve geliştirilmiş bir yapı göstermektedir. Ekonomik durum tespitine dayanan, dolayısıyla gelir testlerinin bulunduğu bir sistemdir. Romanya'da ikameti olan, oturma izni olan ve mülteci statüsündeki yaşlı ve düşük düzeyde gelir elden eden bireyler faydalanabilmektedir. Öte yandan uygulama, engelli çocuk yardımı, ısıtma yardımı, cenaze yardımı ve aile ödeneği gibi ek destekleri de kapsamaktadır (Crepaldi, Gambino, Baldi, Roit ve Ortigosa, 2007: 32).

Tablo 11: Romanya Asgari Gelir Garantisi Programı

Romanya		
Kriterler		
Asgari Kaynakların Belirlenmesi	Asgari Gelir Düzeyi	Süre ve Zaman Sınırları
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Aylık net gelir Garantili Asgari Gelirden (venit minim garantat) düşük olduğunda, bir birey veya aile muhtaçtır . ➤ Garantili Asgari Gelirin (venit minim garantat) aylık miktarı , aile üyelerinin sayısına göre değişir. Aile üyelerinin yaşına bağlı değildir. Takviye yok. ➤ Hanehalkı sayısı <p>1 kişi 0,283 * RSI</p> <p>2 kişi 0,510 * RSI</p> <p>3 kişi 0,714 * RSI</p> <p>4 kişi 0,884 * RSI</p> <p>5 kişi 1,054 * RSI</p> <p>5'ten fazla üyesi olan aileler, altıncı üyeden başlayarak kişi başına 0,073 * RSI alır.</p> <p>*RSI = Referans Sosyal Gösterge (gösterge sosyal de referinta) = 500 RON (104 €)</p>	<p>Social Aid (ajutor social) formülü:</p> <p>SA = GMI-NI</p> <p>SA = Sosyal Yardım (aylık miktar)</p> <p>GMI = Garantili Minimum Gelir</p> <p>NI = Net gelir</p> <p>En az bir aile <i>ferdinin</i> çalışıyor olması durumunda, Sosyal Yardım (<i>sosyal yardım</i>) miktarı, çalışan aile üyelerinin sayısına bakılmaksızın bir kez% 15 artırılır.</p> <p>Örnekler:</p> <p>a) 8 ve 4 yaşlarındaki iki çocukla çalışmayan çift:</p> <p>Net gelir = RON 200</p> <p>Sosyal Yardım = (0,884 * 500) -200 = 242 RON (50 €)</p> <p>b) bakmakla yükümlü olduğu kişi olmadan işsiz 35 yaşında bekar kişi:</p> <p>Net gelir = 70 RON</p> <p>Sosyal Yardım = (0,283 * 500) -70 = 71,5 RON (15 €)</p> <p>Ödeme sıklığı: aylık. Ek ödeme yok.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sosyal Yardımın (ajutor social) süresi , koşulları ya da daha sonraki yükümlülükleri yerine getirmeyi bırakma tarihine kadar (bkz. Tablo XI, "Koşullar"). Yetki her 6 ayda bir veya gerektiğinde belediye başkanı tarafından değerlendirilir. Ödenen miktar zamanla azalmaz. ➤ Sosyal Yardım, süre sona erdikten sonra yararlanıcının koşulları karşıladığı kadar yenilenebilir. Ödeme süresi, incelemeler arasındaki aralık veya geri alma ihtiyacı, önceki ödeme dönemlerinin sayısına göre değişmez.

Kaynak: MISSOC, 2020

Tablodaki uygulama 2001 tarihli 461 sayılı kanun temeline dayanmaktadır. Kanuna göre asgari gelir garantisi, sosyal yardımlarla birleştirilmektedir. Asker eşlerine sunulan gelir destekleri merkezi kamu bütçesinden, asgari gelir desteği, çocuk yardımı ve cenaze yardımı gibi sosyal yardımlar ise yerel kaynaklı bütçeden karşılanmaktadır. Gelir garantisi nakdi ödemeler dışında, mal ve hizmet yardımlarını içeren aynı ödemeler şeklinde de yapılabilmektedir.

Romanya'nın içinde bulunduğu ekonomik yetersizliklere bağlı olarak, sosyal transferler yoksullukla mücadelede çok düşük bir etkinliğe sahiptir. Gelir testlerine bağlı, herhangi bir evrensel özellik taşımayan, sosyal içerme mekanizmaları da içermeyen çok parçalı/karmaşık bir yapıdan meydana gelmektedir. Gelir garantisinin bölgeler arasında en yüksek düzeyi, asgari ücretin %45'dir. Romanya'daki gelir garantisi uygulamasının kendine özgü ağır ekonomik koşullara rağmen aşırı yoksulluk ile mücadelede önemli bir işlev üstlenmektedir (Stroe ve Cojanu 2018: 277-278).

1.3.8 İngiltere

İngiltere’de son dönemlerdeki hükümetlerin gelir dağılımını yeniden düzenleyen sosyal politikalarla ilgili düşünceleri açıkça, çalışabilecek durumda olanlara iş sağlanması, çalışamayacak olanlara ise güvenlik ve ücretli iş imkanları oluşturulması yönündedir. Öte yandan sosyal güvenlik birimleri kapatılarak, yerlerine çalışma ve emeklilik birimleri kurulmuştur. Bu yaklaşım ve uygulamalar, hükümetlerin sosyal yardım ve istihdam konusundaki serbest piyasacı düşüncelerinin en açık kanıtı niteliğindedir (Erdem, 2005: 11-12).

Siyasal tarafta sosyal güvenlik sistemine katılımı aktif ve paternalistik hale getirme çabaları diğer süreçlere eklenmektedir. Böylece İngiltere’nin gelir desteği sistemleri daha da kategorik, dar kapsamlı ve karar alıcıların inisiyatifine dayanan bir sisteme dönüşmüştür. Sonuçta, İngiliz sosyal politika uygulamaları, yoksulluktan gittikçe daha fazla zarar gören bağımlı birey ve gruplar oluşturmaya devam etmekte ve çalışma refahı politikaları nedeniyle çalışan yoksulların sınırları genişlemektedir (Nelson, 2008: 10-14).

Tablo 12: İngiltere Asgari Gelir Garantisi Programı

İngiltere		
Kriterler		
Asgari Kaynakların Belirlenmesi	Asgari Gelir Düzeyi	Süre ve Zaman Sınırları
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Gelir Desteği, İş arayanların Ödeneği, İstihdam ve Destek Ödeneği ve Konut Yardımı: ➤ Bu yardımların ana bileşenleri, yaş ve aile durumuna göre ödenen kişisel ödeneklerdir. Bunlar, yetişkin davacıların normal günlük yaşam masraflarını karşılamak için ihtiyaç duydukları miktarlardır. Ayrıca engelliler ve bakıcılar gibi özel ihtiyaçları olduğu kabul edilen gruplar için sabit oranlı primler bulunmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kişisel Ödenekler (haftalık tutarlar): <ul style="list-style-type: none"> • Tek kişilik 25 yaşında veya daha büyük: 73,10 GBP (82 €); • Yalnız ebeveyn 18 veya üzeri: 73,10 GBP (82 €); • Her ikisini de 18 veya üzeri birleştirin: 114,85 GBP (128 €); • Bağımlı çocuk: 18 yaş altı: 66,90 GBP (75 €). ➤ Primler (haftalık tutarlar): <ul style="list-style-type: none"> • Aile: 17,45 GBP (20 €); • Emekliler (fiyat herkes için geçerlidir): Çift: 116 GBP (130 €); • Engelli:- <ul style="list-style-type: none"> -Tek kişi: 32,25 GBP (36 €); -Çift: 45,95 GBP (51 €). -Şiddetli sakatlık (tek): 61,85 GBP (69 €). -Şiddetli sakatlık, çift (biri / ikisi de yeterlidir): -Bunlardan biri: 61.85 GBP (69 €); -Her ikisi de hak kazanıyor: 123,70 GBP (138 €) - daha yüksek oran. • Geliştirilmiş sakatlık primi: <ul style="list-style-type: none"> -Tek kişi: 15,55 GBP (17 €); -Çift: 22,35 GBP (25 €). -Engelli çocuk: 59.50 GBP (67 €); -Nitelikli çocuk başına gelişmiş özürüllülük primi: 24,43 GBP (27 €); -Bakıcı: 34,60 GBP (39 €). 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Koşullar sürdürüğü sürece sınırsız.

Kaynak: MISSOC, 2019

İngiltere’de aile yardımları, sağlanan herhangi bir sosyal desteğe karşı hesaplanmakta ve asgari gelir korumasına dahil edilmemektedir. Kira giderleri ise bir

konut yardımı ile tam olarak karşılanmakta ve asgari gelir korumasına dahil edilmektedir. Bu durum, belediye vergisi için de geçerlidir. İngiltere’de düşük gelirli hanehalklarına belediye vergisi yardımı yapılabilmektedir. Asgari gelir garantisi desteği alanlar için %80’i karşılanırken, sadece belediye yardımı alanların ise tüm tutarı kapsamaktadır. Belediye vergisi yardımı, kira bedelinin 1,5 katı olarak gerçekleşmektedir (Nelson, 2008: 13-15).

Asgari gelir garantisi uygulamalarının genel özellikleri, toplumda görece ortalama yaşam şekline dışlanmış ve yoksul olan bireylerin, asgari geçim olanaklarına erişimi ve toplum ile bütünleştirilmelerinin sağlanmasında kamu tarafından sağlanan, hak nitelikli, sürekli ve yaşam koşullarını gözetilen bir yapıdadır. Öte yandan asgari gelir garantisi, çalışmayacak durumda olan veya çalışma yaşamından elde edilen gelirin, hane veya bireyi yoksulluk sınırı altında yaşamaya mahkûm etmesi nedeniyle sunulan ve çalışma karşılığı olmayan bir gelirdir. Öte yandan çalışma karşılığı olmamasının yanı sıra gelir olarak ifade edilmesi, sunulan ödemenin süreklilik özelliğini belirtmektedir.

1.4 Asgari Gelir Garantisi Uygulamalarının Avrupa Birliği Ülkelerinde Yoksullukla Mücadeledeki Etkileri

Asgari gelir garantisi programları, AB’nin sosyal koruma sistemlerinin genel mimarisinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu programlar nihai ve temel bir koruma katmanı sağlamaktadır ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı çerçevesinde, yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadelede sunulan sosyal yardımlar olarak ifade edilmektedir. (Moreira, 2008: 1-2, Eardley, Bradshaw, Ditch, Gough, Whiteford 1997: 28, Cox 1998: 397). Tüm bireylerin onurlu bir yaşam sürme hakkı olduğu ve hiç kimsenin, bir diğer kimseye ihtiyaç duymaması gerektiği temel düşüncesinden hareketle, toplumsal bir taahhüdün ifadesidir (Moreira, 2008: 1-2). Bu bakımdan asgari gelir garantisi programları, bireysel/hane geliri, ulusal sosyal (görelî) asgari düzeyin altında olan bireyler için bir mali sosyal koruma ağı sunan programlar olarak tanımlanabilir. Sosyal koruma sistemi içerisinde ikincil özellikleri sebebiyle, garantili asgari gelir planları, yalnızca (aile yardımları gibi bazı istisnalar hariç tutulmak üzere) diğer gelir koruması türlerinden yoksun bireyler için geçerlidir. Kategorik sosyal yardım türlerinin aksine, bu planlar (yarı) evrenseldir, yani belirli toplumsal grupları ve sosyal riskleri hedef almamaktadırlar (Eardley, Bradshaw, Ditch, Gough, Whiteford 1997: 28-29). İşsizlik, yaşlılık ve hastalık gibi (çalışma ve prim ödeme koşullarına tabi olanlar) sosyal risklere

karşı, prim ödemesine dayalı koruma sağlayan sosyal sigortaların aksine, garantili asgari gelir programları primsiz bir yapıdaki bir sosyal koruma biçimidir.

Avrupa Birliği'nde, asgari gelir garantisi programlarının temel işlevleri, gelir desteği ve aşırı marjinalleşmenin önüne geçilmesi olarak görülmekteydi. 1948 yılında Birleşik Krallık, toplumdaki en kötü durumdakilerin, yaşam boyu temel ihtiyaçlarının karşılanmasında yeterli kaynakları sağlamayı amaçlayan bir gelir desteği planı uygulamaya koyan ilk ülke olmuştur. Sonrasında ise, İsveç (1956), Fransa (1956), Almanya (1961), İtalya (1969), Danimarka (1974), Belçika (1974), İrlanda (1975), Portekiz (1980) ve İspanya (1988) bu programları uygulama almıştır (Madama, 2015: 219, Natili, 2019: 3).

1980'li yıllar ile son kırk yıl içerisinde yaşanan dönüşümde ekonomik ve sosyal değişimlerin yanı sıra bu değişimlere eşlik eden kalıntı refah rejimi yaklaşımları belirleyici olmuştur. 1980'lerin sonlarında neoliberal politikaların etkisiyle şekillenmeye başlayan küreselleşme ile birlikte, tam istihdama dayanan sosyal koruma sistemi, giderek sosyal yardım ağlarının yayılması ve bunun yanında 'aktivasyon' paradigmasının da ortaya çıktığı yeni bir aşamayı beraberinde getirmiştir. Süreç içerisinde Fransa'nın (RMI) öncü rol oynadığı ve kategorik fayda sunan sosyal yardımlardan, tam teşekküllü asgari gelir garantisi programlarına geçilmiş, Avrupa ülkelerinde bu yönde uygulamalar birer birer devreye girmeye başlamıştır (Rat, 2009: 166-167).

Asgari gelir garantisi programlarının güçlü bir şekilde, Avrupa sosyal politikasının içerisinde yer alması ile, yoksullukla mücadele programları 'Altın Çağ'ın' güvenlik ağlarından derin bir şekilde farklılaşarak, üçüncü nesil sosyal yardım programlarına dönüşmüştür (Minas ve Qverbye, 2010: 223). Asgari gelir garantisi programlarının işlevi ve kapsamı, birçok Avrupa refah rejiminin bir parçası olarak, transfer odaklı refahtan aktif hizmet odaklı bir refaha evrilerek, sosyal içerme ve işgücü piyasası entegrasyonunu kapsayacak biçimde genişletilmiştir (Hemerijck, 2013: 29). Öte yandan, işgücü piyasası yapılarında ve politikalarındaki küreselleşme etkileri birlikte meydana gelen büyük dönüşümler²⁶ sosyal yardımı sıradan Avrupa vatandaşları için önemli bir yoksulluktan koruma kurumu haline getirmiştir (Marx 2007: 57, Rosanvallon 2000: 12-13). Sosyal koruma rejimlerinin bu en son kademe kurumsal tasarımı, Avrupa genelinde ve ülkeler bazında büyük ölçüde farklılaşmakta ve bu programların özel konfigürasyonları, Avrupa vatandaşlarının yoksulluktan korunması için farklı faydalar

²⁶ İstihdamın esnekleştirilmesi, atipik işlerin yaygınlaşması ve/veya işsizlik sigortalarının korumasının giderek aşınması, vb.

meydana getirmektedir (Frazer ve Marlier, 2016: 62-63, Immervoll, 2010: 7, Marx ve Nelson, 2013: 18-19).

Sosyal içermeye yönelik aktivasyon ile ilgili Avrupa Birliği düzeyinde çok az anlaşma metni olduğu için, programlar aktivasyon işlevini çok farklı biçimlerde gerçekleştirmektedirler. Geniş anlamda aktivasyon, asgari gelir garantisi faydalanıcılarının ücretli istihdam yolu ile kendi kendilerine yeterli hale gelmelerine yardımcı olma nihai amacı ile negatif ve pozitif teşvikleri birleştirme politikası olarak ifade edilmektedir (Moreira, 2008: 37-39). Bu bakımdan, mevzuat, mali teşvikler ve sosyal veya işgücü piyasası hizmetleri gibi bir politika seti içermektedir (Bonoli, 2011: 322).

Avrupa Birliği'nde asgari gelir garantilerine yönelik güncel sosyal politika metinleri incelendiğinde, temel olarak Avrupa Birliği Komisyonu²⁷ ve Avrupa Birliği Parlamentosu'nun²⁸ yanı sıra önde gelen sivil toplum kuruluşlarının²⁹ tavsiye kararları ve çağruları karşımıza çıkmaktadır. Metinlerde ortak düşünce Avrupa Birliği düzeyinde genel prensip ve ihtiyaçların tespiti ve genel bir çerçeveye bağlı olarak bir yapı kurulması yönündedir. Öte yandan AB Komisyonu bu yapının tavsiye kararlarına bağlı olarak oluşturulmasını savunmaktadır. AB Parlamentosu ve sivil toplum kuruluşları ise, bu yapının direktifler bağlamında güçlü bir şekilde kurgulanmasının mevcut yoksullukla mücadele sorunları bakımından gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Caritas Europa, 2020; European Parliament, 2021; Union Council of the European, 2020).

Asgari gelir garantisi programlarının AB'de yapısal değişiminin yönü, aktivasyon politikaları yerine, yukarıda bahsedildiği üzere, etkinleştirme hizmetlerinin yapılabirlikleri arttırmasına yönelik birlik düzeyinde programların geliştirilmesidir. Etkinleştirme hizmetleri uygulayan üye ülkelerin programlarının yoksulluktan koruma, gelir ve cinsiyet eşitsizlikleri dahil olmak üzere tüm fırsat eşitsizlikleri, sosyal koruma üzerindeki etkilerinin incelenmesi ile birlik düzeyinde kurgulanan programlar başarılı olacaktır. Özellikle yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altındaki çocukların sosyoekonomik olarak güçlendirilmelerine yönelik etkilerinin ampirik analizlerle tespiti

²⁷ "Strengthening Minimum Income Protection to Combat Poverty and Social Exclusion In The COVID-19 Pandemic and Beyond".

²⁸ "Strengthening Minimum Income Protection In The EU".

²⁹ "Following The Council Conclusions on Minimum Income, It Is Time For The European Commission to Respond With Courage and Propose A Legally Binding EU Framework For Minimum Income" (Caritas Europa, EAPN, Confederation Syndicat European Trade Union, Eurodiaconia, Social Platform ortak metni) ve "Expert Study on A Binding EU Framework on Adequate National Minimum Income Schmes: Making The Case For An EU Framework Directive on Minimum Income" (EAPN).

ve mevcut yapının da bu sonuçlarla geliştirilmesi yararlı olabilecektir. Covid-19 pandemisi ve 2008 krizinden bu yana dünya ekonomisinde yaşanan darboğaz ile bir paradigma değişimi yaşanmaktadır. Süreç içerisinde Avrupa Birliği'nin sosyal politikaları yeniden şekillenmiştir. Bu değişimde, asgari gelir garantisi programları güçlü bir sosyal koruma ögesi olmuştur. İnsan onuruna yaraşır bir yaşam hakkı şiarı ile bireylerin yoksulluktan ve sosyal dışlanmadan korunması yanı sıra etkinleştirme (aktivasyon) hizmetleri aracılığıyla gelişmelerinin sağlanması ile sosyal katılım ve işgücüne katılımlarının sağlanması vurgulanmaktadır. Halihazırda yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma sorunları ile birlikte, Covid-19 pandemisinin yarattığı olumsuz ve sosyal koşullar ve yaşanabilecek ekonomik krizlerde, bireylerin ve toplumsal istikrarın korunması hedeflenmektedir (Caritas Europa, 2020; European Parliament, 2021; Union Council of the European, 2020). Öte yandan, AB Komisyonu, Ekim 2020'deki tavsiye kararları arasında, asgari gelir garantisi programlarının bir sosyal koruma unsuru olarak özellikle yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altındaki çocuklar için sosyoekonomik güçlendirilmelerinin sağlanması da bulunmaktadır. Diğer taraftan, beşerî sermaye gelişimleri ile birlikte fırsat eşitliğine de katkıda bulunması hedeflenmiştir (Council of the European Union, 2020: 3).

Avrupa Birliği ülkelerinde asgari gelir garantisi programları, birbirinden farklı yapılara ve uygulamalara sahiptir. Örneğin Fransa'da, yaşlılık, engellilik, yetişkin ve sığınmacı temel ödenekleri ile birlikte on farklı gelir garantisi programı bulunmaktadır. Temel yapıyı, ulusal olarak düzenlenmiş Aktif Dayanışma Geliri (Revenu de Solidarite Active- RSA) oluşturmaktadır. RSA, hanelerin garantili bir gelir düzeyine Devlet, gelir eşikleri kriterlerini, prosedürleri ve gelir garantisinin miktarını belirlemektedir. Başvuruların ve ödemelerin yapılması ise, yerel konseyler tarafından yürütülmektedir. Öte yandan, ülkede yerel bazda programlar da bulunmaktadır. Asgari gelir garantisi düzenlemesi hakkında, mevcut planların birleştirilmesi veya koşulsuz temel bir gelirin uygulanması yönünde güncel tartışmalar da bulunmaktadır. Fransa'da halihazırdaki programların yapısı işgücü aktivasyon politikalarının teşvik edilmesiyle, bireysel sorumluluk kavramına dayanmaktadır (Eydoux, 2015: 6-7). Amacı, yoksullukla mücadele için yeterli yaşam koşullarını garanti etmek ve sosyal bütünleşmeye yardımcı olmak için mesleki faaliyet uygulamalarının teşvik edilmesidir. RSA'da herhangi bir süre sınırı bulunmamaktadır. Fakat, hak sahiplerinin gelirlerini üç ayda bir beyan etmeleri gerekmektedir (Dalli, 2019: 237-238).

Almanya'daki asgari gelir garantisi uygulamaları, karmaşık bir kategorik yardım programları sistemine dayanmaktadır. Programların kurgulanması ve düzenlenmesi federal hükümet yasal yetkisindedir. Finansman ve uygulamalar ise, farklı programlar arasında farklılıklar barındırmaktadır. Tüm programlarda, hak temelli bir yaklaşım benimsenmekle birlikte, aynı zamanda takdir unsurları da içermektedir. Çalışma çağındaki bireyler (ve onlarla birlikte yaşayan aile üyeleri), uygulamada olan beş sosyal asgari gelir programının her birine başvurabilmektedir. Öte yandan, çalışabilecek durumda kişilerin, tüm asgari gelir garantisi yararlanıcılarının büyük çoğunluğunun dahil olduğu, “iş arayanlar için temel gelir desteği” programına başvurmaları gerekmektedir. Programlara erişim, bir dizi karmaşık uygunluk koşuluna ve koşulluluk kuralına dayanmaktadır. Temel olarak, ihtiyaç durumu devam ettiği sürece, sınırsız bir süre için sunulmaktadır. Asgari Gelir Koruma Göstergeleri (MIPI) veri seti, tüm hanehalkı türleri için, asgari gelir programları tarafından sunulan net gelir ile hanehalkına özgü yoksulluk riski eşikleri arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Saatlik yasal brüt asgari ücret düzeyi, çalışan bekar hanehalkını ve çocuksuz iki gelirli hanehalkını yoksulluk üzerine çıkarmaktadır. Diğer taraftan hanehalkında sadece yalnızca bir kişi ücret elde ediyorsa ve/veya çocukların varlığı söz konusu ise, bu düşük ücreti, “iş arayanlar için temel gelir” desteği ile tamamlaması ihtiyacı doğmaktadır (Hanesch, 2016: 5-6).

Polonya'nın asgari gelir garantisi programları, çeşitli nakdi ve ayni transferleri içeren ve ihtiyacı olan bireyler için sunulan primsiz yardımlardır. Bazı durumlarda, nakit ödenekler bazı sosyal güvenlik yardımlarıyla birleştirilebilmektedir (örneğin emekli maaşları ve işsizlik ödenekleri). Düşük gelirleri, yaşları veya engellilik durumları nedeniyle çalışma kapasitesinde yetersizlikler yaşayan bireyler “Düzenli Sosyal Ödenek” almaya hak kazanırlar. Transferler için gelir eşikleri, tek yetişkin bulunan haneler ve aileler için ayrı ayrı belirlenmekle birlikte, kişi başı ödeme yapılmaktadır. Sosyal güvenlik çatısı altında bir emeklilik maaşı almaya uygun olmayan yaşlılar, engelliler veya kalıcı hastalık nedeniyle istihdama dahil olamayan bireyler, sosyal güvenlik kurumunun onayına bağlı olarak standart gelir garantileri ödeneklerinden faydalanabilmektedirler. Yardım miktarları, hane üyelerinin sayısına ve hane gelirine bağlı, ancak aylık belli bir aralıkta olmalıdır. Primli sistem içerisinde yer alan işsizlik ödeneği süresi bitenlere ise, yine “Düzenli Sosyal Yardım” ödeneği sunulmaktadır (Szarfenberg, 2014: 6-7; Temesváry, 2018: 117).

Finlandiya sosyal koruma sistem, sosyal sigortayı, kategorik asgari gelir planları ve sosyal yardımı kapsayan farklı sosyal yardım kategorileri içermektedir. Sosyal yardım, Finlandiya’da son başvurulacak asgari gelir garantisi programlarını temsil etmekte üç bileşenden oluşmaktadır: temel sosyal sigortalar kurumu KEELA tarafından yürütülen sosyal yardımlar; yerel belediye sosyal hizmetleri tarafından düzenlenen tamamlayıcı sosyal yardımlar ve önleyici yardımlar. Finlandiya’da asgari gelir garantisi, bireylerin veya ailelerin yaşamlarını sağlamayı, bağımsız olarak başa çıkmalarına yardımcı olunması ve onurlu bir yaşam için, son çare mali yardımı olarak tanımlanmaktadır. Temel ihtiyaçlara yönelik programlar hak temelli, ek ve önleyici programlar ise, uygunluk koşulları ve isteğe bağlı olarak yürütülmektedir. Asgari gelir garantine yönelik gelir testi aylık olarak yapılır ve koşulların geçerliliği ile gelir desteği süresi sınırsızdır (Dalli, 2019: 236-237).

İspanya sosyal koruma sistemi, devlet düzeyinde düzenlenen sosyal güvenlikle ilgili yardımların yanı sıra, sosyal yardımların yerel ve özerk topluluklar tarafında da sunulan asgari gelir garantisi ödeneklerini de kapsamaktadır. Güney Avrupa ülkelerindeki sosyal yardımlardaki parçalı yapının tipik örneği, bu programlarda da kendini göstermektedir. 2000’li yılların başlarında bölgesel düzeyde genişlemeler, garanti edilen gelir miktarının artırılması ve asgari gelir garantisinin hak temelli olması yönünde reformlar yapılmıştır. Öte yandan, bu bölgesel düzenlemeler ve bahsedilen ortak eğilimlere karşın, asgari gelir garantisi programlarının özelliklerinin şekillenmesinde önemli farklılıklar barındırmaktadır. (Dalli, 2019: 239-241). Bu durumda da ülkenin genel ve bölgesel yoksulluk ve sosyal dışlanma sorunları ile mücadelede etkinliği azalmaktadır. Gelir garantisi programları dahilinde, ağırlıkla hanelere temel ihtiyaçların karşılanmasında aylık ödemeler yapılmaktadır. Yardımların süresi çoğunlukla 6 ila 12 ay arasında değişmektedir. Öte yandan bazı bölgelerde (Asturias, Cantabria, Castile Leon, Madrid ve Valensiya) koşullar sürdüğü müddetçe asgari gelir garantisi süresiz olarak sunulmaktadır.

Yunanistan’daki asgari gelir programları temel olarak üç sac ayağından oluşmaktadır: gelir destekleri, sosyal hizmetlere ve mallara erişim ve işgücü piyasası entegrasyonu/yeniden entegrasyon önlemleri. Bu programlar genel vergilendirme ile finanse edilirler ve koşulları karşılayan tüm bireylerin kabul edilen asgari bir yaşam standardı için gerekli düzeyde gelir elde etmesini amaçlarlar. Programların uygulanması, yerel yönetimler ve kurumlar iş birliğinde, Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı

sorumluluğundadır. İspanya’da olduğu gibi tipik bir Güney Avrupa ülkesi yaklaşımı ile parçalı ve bölgesel farklılıklar taşıyan bir yapıyı yansıtmaktadır. Asgari gelir garantisi, hanehalkının sayısına ve yaşlarına göre değişmektedir. Tek yetişkinin yaşadığı haneler için baz alınan miktar (2020 yılı için 200 Euro) üzerinden yetişkin başına 100 Euro ve çocuk başına 50 Euro artış göstermektedir. Öte yandan tek ebeveynli ailede ilk bağımlı çocuk yetişkin oranında gelir garantisi almaktadır. Bu programlarda barınma masrafları dikkate alınmamaktadır. Öte yandan, hane için asgari gelir garantisinin bir üst limiti (2020 yılı için 900 Euro) bulunmaktadır (Lalio ve Koutsampelas, 2021: 229-230).

Avrupa Birliği geneli değerlendirildiğinde, asgari gelir garantisi programlarının aktif içerme (sosyal içerme) politikalarına bağlı olarak şekillendiği görülmektedir. Aktivasyon politikalarının farklı ölçü ve araçlardan oluşan geniş kümesini anlamak için yazında farklı yazarlar aktif içerme hizmetleri tipolojileri oluşturmuşlardır. Bu tipolojilerin sentezinden kendi tipolojisini oluşturan (Natili, 2019: 10-13) çalışmasında, asgari gelir garantisi programlarının koşulluluk derecelerine bakarak farkı ‘aktivasyon hizmetleri yaklaşımları’ arasında ayırarak bir tipoloji ortaya koymuştur. Tipolojinin ilk boyutunda, tüm Avrupa ülkeleri, gelir garantisi desteklerine erişimi, yararlanıcıların kendilerini ‘aktive etme’ isteklerine bağlamaktadır. Burada temel fikir, daha fazla bireyi istihdama dahil etmede yararlanıcılarına katı davranış kurallarının uygulanması gerekliliğidir³⁰.

Tipolojinin ikinci boyutunda ise pür aktivasyon politikalarının katılımı yerine, yararlanıcıların yoksulluk ve yoksunluk durumlarını tersine çevirmeyi amaçlayan çok düzeyli ve çok boyutlu bir strateji bağlamında değerlendirilmiştir. Özellikle tipolojinin bu ikinci boyutu, farklı türdeki asgari gelir garantisi programlarının özelliklerini odağa almaktadır. Bu bakımdan iş arayışından ziyade, bireyin sağlık sorunlarından kurtulması, uygun bir ortamda yaşama imkânı, beşerî sermaye geliştirme, vb. gibi bireysel durumlarını incelemektedir. Avrupa ülkelerinin bu bağlamda sınıflandırılmasında, sosyal yardım programlarının yalnızca iş edindirmeye yönelik bir kapsamı mı, yoksa daha geniş bir kapsamı mı olduğunun tespitinde ‘Etkinleştirme’ ve ‘Hizmet’ boyutları değerlendirilmektedir. Hizmet boyutu, asgari gelir garantisi faydalanıcılarına, sunulan hizmetlerin çeşitliliğini ve aynı zamanda ailelerin çocuk bakım maliyet yüklerini dikkate

³⁰ Bu tür bir yaklaşımın göstergeleri; iş bulunabilirliği, yaptırımlara daha fazla başvurma ve uygun bir iş teklifinin daha geniş bir tanımı ile daha katı bir değerlendirmenin varlığıdır (Natili, 2019: 11). Almanya, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Portekiz ve Birleşik Krallık bu yaklaşıma sahip ülkelere örnek gösterilebilir (Frazer ve Marlier, 2016: 29).

alan bir endeks aracılığıyla bu programlardan yararlananların gerçek ‘kaliteli sosyal hizmet erişimi’ olup olmadığı incelenmektedir. Etkinleştirme boyutu ise, yararlanıcıların beşerî sermaye gelişimini desteklemesi gereken hizmetlere erişiminin olup olmadığını değerlendirir. Buradaki fikir, ülkeler bu endekste ne kadar iyi bir değer sağarlarsa, aktif içerme politikalarının, faydalanıcılara işe geri döndürmeyi amaçlayan bir bakış açısından daha geniş bir perspektife sahip olduğunu açıklamaktır (Natili, 2019: 11). Tipolojinin ikinci boyutundaki kriterlerin uygun bir bileşiminin, bireyleri önce yoksulluktan korumasının yanı sıra, fırsat eşitliğini sağlayabileceği; sonuç eşitliği için de önemli bir adım olduğu Tablo 13’teki bu yaklaşımı uygulayan ülkelerde de görülmektedir.

Natili (2019) çalışmasında, tüm bu boyutların önemli dağıtıcı ve normatif sonuçları olduğunu vurgulamaktadır. Öte yandan, bu farklı boyutların birleşimi ile normatif temeller hakkında açıklayıcı nitelikte ve ülkelere özgü asgari gelir garantisi programlarının konfigürasyonları da ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan Avrupa’daki asgari gelir garantisi programlarını, iki temel kriter üzerinden bir tipolojide açıklamaktadır:

- i.** Yoksul bireyleri koruma yetenekleri
- ii.** Asgari gelir garantisi programına bağlı aktif katılım hizmetlerinin türü

Tablo 13: Avrupa’da Asgari Gelir Garantisi Programlarının Tipolojisi

Ülke	Kurumsal Rol	Cömertlik	Kapsam	Harcama	İçerme Rejimi
Yoksulları Korumada Yetersiz					
Bulgaristan	*	Düşük	Düşük	Düşük	Pasif
Hırvatistan	*	Düşük	*	Düşük	*
Çek Cum.	Tamamlayıcı	Düşük	*	Düşük	Pasif
İtalya (2018)	Koruyucu	Düşük	Düşük	Düşük	Paternalist
Letonya	*	Düşük	Düşük	Düşük	*
Yoksulları Korumada Yapıtırma Dayalı					
Portekiz	Tamamlayıcı	Düşük	Düşük	Düşük	Çalıştırmacı (Workfare)
İspanya	Tamamlayıcı	Orta	Düşük	Düşük	*
Birleşik Krallık	Temel	Düşük	Düşük	Düşük	Çalıştırmacı (Workfare)
Estonya	*	Düşük	Orta	Düşük	Çalıştırmacı (Workfare)
Litvanya	*	Orta	Düşük	Orta	Çalıştırmacı (Workfare)
Yoksulları Korumada Koruyucu					
Almanya	Temel	Orta	Yüksek	Yüksek	Paternalist
Yunanistan	Tamamlayıcı	Orta	Orta	Orta	*
Lüksemburg	Koruyucu	Yüksek	*	Orta	Paternalist
Hollanda	Koruyucu	Yüksek	Orta	Yüksek	Paternalist
İrlanda	Temel	Orta	Yüksek	Yüksek	
Yoksulları Korumada Hem Koruyucu Hem De Fırsat Yaratıcı					
Avusturya	Tamamlayıcı	Yüksek	Orta	Orta	Fırsat Yaratıcı
Belçika	Koruyucu	Yüksek	*	Orta	Fırsat Yaratıcı
Danimarka	Koruyucu	Yüksek	Orta	Yüksek	Fırsat Yaratıcı
Finlandiya	Tamamlayıcı	Orta	Yüksek	Orta	Fırsat Yaratıcı
Fransa	Tamamlayıcı	Orta	Yüksek	Orta	Fırsat Yaratıcı
İsveç	Tamamlayıcı	Düşük	Yüksek	Orta	Fırsat Yaratıcı

Kaynak: Natili (2019: 15).

Bireyleri yoksulluktan koruma yeteneği, birçok farklı şeye bağlı olmakla birlikte, özellikle asgari gelir garantisi programlarının cömertliğine ve herhangi bir ihtiyaç durumunda, bu ihtiyaca yönelik bulunmalarına bağlıdır. Yoksulluktan koruma boyutu oldukça basit görünmesine rağmen, Tablo 13’teki gibi faktörlerle birlikte değerlendirilmektedir.

Natili (2019: 15) oluşturduğu tipolojisinde, özellikle kapsayıcılık derecesi yüksek veya orta olduğunda ve asgari gelir garantisi gelir idame sistemindeki rolü tamamlayıcı olduğunda ‘kabul edilebilir/uygun’ bir yapıda olduğu ifade edilmektedir. Birkaç ülkede

(Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Letonya ve İtalya (2018)), aktif içerme hizmetleri zayıf olmasının yanı sıra yoksul bireylere asgari bir düzeyde koruma sağlamadıklarından ötürü yetersiz olarak sınıflandırılmaktadır. Yaptırımlı olarak ifade edilen ikinci sınıflandırmada (Portekiz, İspanya, vd.), düşük bir koruma seviyesi ve çok güçlü bir çalışma ücreti birleşimi ortaya konulmaktadır. Üçüncü tür sınıflandırmada (Almanya, Yunanistan (2017), vd.), koruyucu model genellikle adil bir düzeyde cömertlik ve kapsayıcılık ile güçlü etkinleştirme gereksinimini birleştirmenin yanı sıra iş arama faaliyetleri ile sınırlıdır. Yoksul bireyler, böylece yaşamda karşılaştıkları temel ihtiyaçların yoksunluklarından korunmalarının yanı sıra, fırsatların yaratılmasında bireylerin taleplerine daha az önem verilmektedir. Son olarak dördüncü türde ise (Avusturya, Finlandiya, vd.), etkinleştirme modelinin etkinliği, gelir desteğinin cömert olması, kapsamın tüm yoksulları içermesi ve geniş bir yelpazedeki aktif katılım hizmetlerine erişim sağlanmaktadır. Bu hizmetlerde, bireylerin doğrudan işgücü piyasalarına döndürülmesi amaçlanmamaktadır. Böylece hem bireyi yoksulluktan korumakta hem de yapılabirlikler noktasında gelişimini sağlaması ile sosyal entegrasyonda da etkinlik sağlamaktadır.

Asgari gelir garantisi programlarının (kapsama, cömertlik, harcama) koruyuculuğu ve aktivasyon profilleri ile ilgili boyutları değerlendirildiğinde, iki boyut birbiri ile ilişkilidir. Aktivasyon kriterlerine ağırlık vermek bireyleri yoksulluktan kurtaramamakta, aksine daha da yoksulluk döngüsü içerisinde bırakmaktadır. Etkinleştirme modeli, yoksulları koruma yetenekleri bağlamında bireyin yoksunluklarının karşılanması yanı sıra beşerî sermaye gelişimini sağlamaktadır. Böylece sosyal katılımın sağlanması ve nihayetinde işgücü piyasalarına katılım, yoksullukla mücadelede bu minvalde asgari gelir garantisi programlarının kurgulanmasının gerekliliğini de ortaya çıkarmaktadır.

Asgari gelir garantisi uygulamaları, AB ülkelerinde Covid-19 pandemi sürecinde bireyleri gelir kayıplarına karşı koruma altına almıştır. Süreç içerisinde bu programları birlik düzeyinde sağlanmasına yönelik tartışmalar yeniden alevlenmiştir. AB Parlamentosu ve önde gelen sivil toplum kuruluşları bu konunun gündemde tutulmasını sağlamaktadırlar. Keza pandemi sürecinde dünyada da ülkelerin tamamına yakını vatandaşlarına gelir desteği vb. uygulamalarla gelir kaybı ile yaşanan yoksulluğa koruma altına almaya çalışmışlardır. Böylece tüm dünyada gelir güvencesi tartışmaları ülke

gündemlerine girerek, süreklilik gösteren bir sosyal politika olması yönünde tartışmalar sürdürülmektedir.

1.5 Covid 19 Pandemisi ile Birlikte Dünyada ve Türkiye’de Gelir Destekleri/Garantileri Çabaları

Bulaşma hızı ve neden olduğu ölümlerin sayısının hızla artmasıyla birlikte Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 11 Mart 2020 tarihi itibariyle tüm dünyada pandemi ilan etmiştir (WHO, 2020).

Pandeminin bulaşıcılığının meydana getirdiği hastalığın bulaşma riskine yönelik dünyadaki korku iklimi, ülkelerin son derece güçlü ve katı önlemler almasının yanı sıra sosyal ve ekonomik yaşamın, salgının bulaşma riski nedeniyle tamamen kısıtlanmasına (sokağa çıkma yasakları), kısa zamanda üretim ve hizmetlerin azalmasına, işsizliğin hızlı bir ivmelenme göstermesine, mevcut sosyal koruma güvencesizliklerinin en açık biçimleriyle ortaya çıkmasına, ekonomik güçlüklerle ve yoksulluğun daha da artmasına yol açmıştır³¹ (Yasin, 2020: 432-433).

Toplumdaki kırılgan gruplar, tasarruf sahibi olamayanlar, herhangi bir sosyal güvencesi bulunmayanlar, günlük işlerde ve yevmiye usulü çalışanlar, bu süre zarfında işten çıkartılanlar, işyerlerini, kapatmak zorunda kalan küçük esnaf ve işletmeler, mevcut halde işsizlik içinde olanlar ve ücretsiz izne çıkarılan bireyler bir bilinmezliğin içerisinde ikili bir mücadelenin ortasında bırakılmışlardır (Aktan, 2020; Blundell, Dias, Joyce ve Xu, 2020: 299-300) .

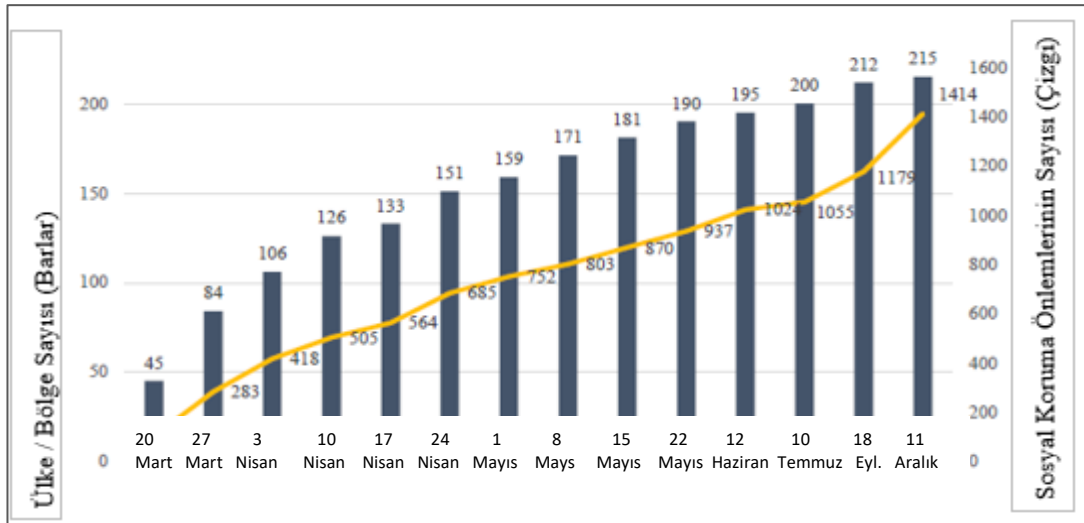
Dünya Bankası’nın Aralık 2020 itibariyle dünyadaki tüm ülkeleri kapsayan raporunda Mart-Aralık 2020 arası dokuz aylık zamanda, Covid-19 pandemisinin yarattığı ekonomik koşullarla mücadelede sosyal yardım/gelir destekleri, sosyal sigorta ve aktif işgücü piyasasına yönelik dünya ülkelerinde uygulanan programları göstermektedir.

Tablo 14’te 11 Aralık 2020 itibariyle, 215 bölge ve ülkede 1414 sosyal koruma önlemi planlanmış veya uygulanmaktadır³².

³¹ Covid-19 pandemisinin yarattığı sosyoekonomik etkilerin yanı sıra, eşitsizlikler ve sınıfsal çözümlenmelere bağlı olarak birey ve toplumsal grupların yaşadıkları farklı etkilerin açıklaması için TTB Covid-19 6. Aylık Raporu incelenebilir.

³² Eylül 2020’de yayınlanan Dünya Bankası raporu güncellemesinden bu yana, uygulanan sosyal koruma programlarında %20 oranında artış sağlanmıştır.

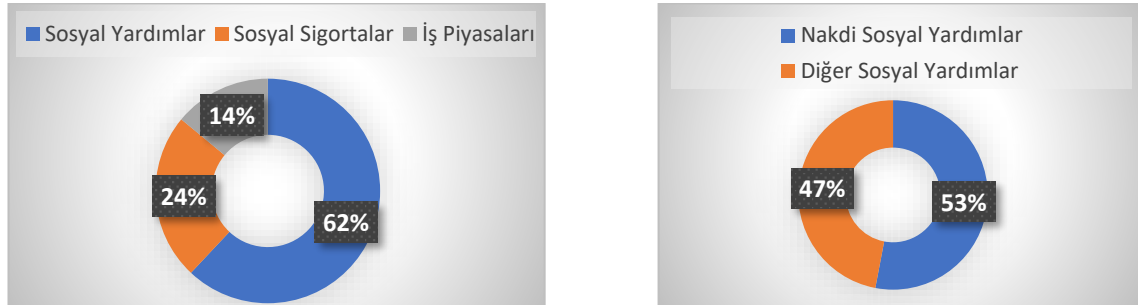
Tablo 14: Mart-Aralık 2020 Tarihleri Arası Sosyal Koruma Uygulayan Ülke/Bölge Sayısı ve Uygulanan Sosyal Koruma Önlem Programlarının Sayısı

Kaynak: (Gentilini vd., 2020: 2).

Sosyal koruma programları içinde uygulamaya alınanlardan %62'si sosyal yardımlar/gelir destekleri oluştururken, sosyal yardımların %53'ü ise doğrudan nakit transferlerini içermektedir (Tablo 15).

Tablo 15: Covid-19 Pandemisinde Dünyada Sosyal Koruma ve Sosyal Yardımların Dağılımı

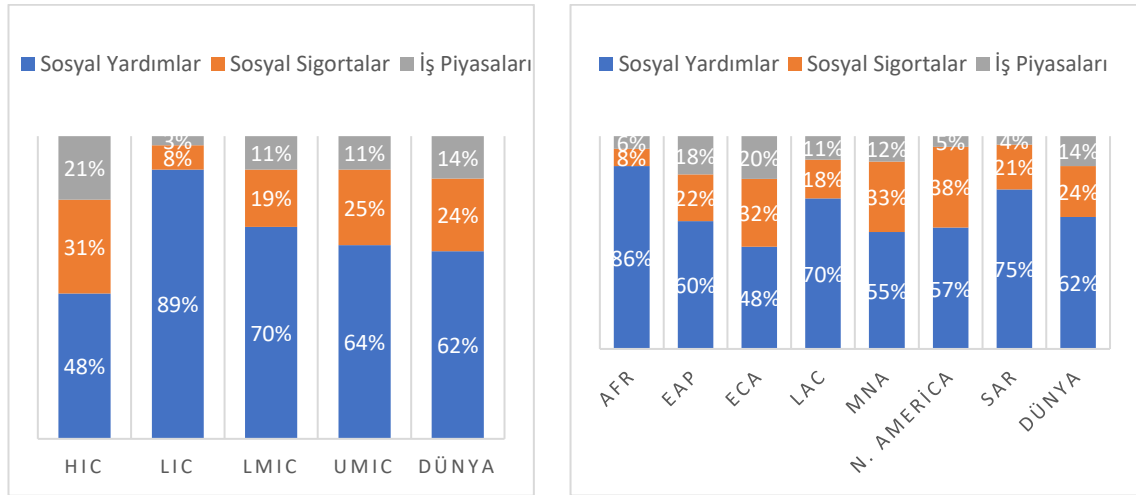
Kaynak: (Gentilini vd., 2020: 2).

Sosyal korumanın niteliği, gelir gruplarına ve bölgelere göre farklılıklar taşımaktadır. Sosyal yardımlar düşük gelirli ülkelerde pandeminin yarattığı ekonomik güçlüklerle mücadelede önlemlerin yaklaşık %90'nı temsil ederken, yüksek gelirli gelişmiş ülkelerde ise yarısından daha az bir oranı göstermektedir. Sosyal sigortalar ise ters yönde, ülkelerin gelir düzeyi gruplarına göre %8 ila %31 arasında değişmektedir. Aktif işgücü piyasası programları ise, keza ülkelerin gelir gruplarına göre düşük gelir grubundaki ülkelerde %3 seviyesinde; yüksek gelir seviyesindeki ülkelerde ise %21 düzeyindedir. Sahra Altı Afrika ülkelerinde pandeminin yarattığı ekonomik ve olumsuz koşullarla mücadelede, %86 oranında sosyal yardımlar ve güvenlik ağları karşımıza

çıkılmaktadır. Sosyal yardımlar bağlamında Güney Asya'da %75, Latin Amerika ve Karayipler'de %70 gibi yüksek bir seviyede gözlemlenmektedir (Tablo 16).

Pandemi döneminde sosyal koruma bileşenlerine ayrıldığında, nakit transferleri 166 ülkede, 429 program dahilinde yürütülmektedir³³. Sosyal emeklilik programları 27 ülkede, 29 plana bağlı olarak gerçekleşmekle birlikte, 18 ülkede 22 istihdam sağlanmasını içeren nakit transfer uygulamaları devreye alınmıştır. Doğrudan transfer ödemeleri birleştirildiğinde, genel sosyal korumanın %34'üne karşılık gelmektedir. Gıda yardımları ise 110 ülkede, 177 program dahilinde yürütülmekle birlikte, 27 ülkede, 30 okulda beslenme biçiminde sosyal koruma yaklaşımları benimsenmektedir. Kamuya olan çeşitli borçlar ve mali yükümlülüklerin yarattığı olumsuzlukla ile mücadelede muafiyetler / ertelemeler / feragatler, 112 ülke bünyesinde 183 programa bağlı yürütülmektedir (Gentilini vd., 2020: 4).

Tablo 16: Dünyada Gelir Grupları³⁴ ve Bölgelere³⁵ Göre Sosyal Korumanın Bileşimi

Kaynak: (Gentilini vd., 2020:4).

Sosyal sigortaların oluşturduğu sosyal koruma yaklaşımları, 136 ülkede 346 uygulama ile kurgulanmıştır. Sosyal koruma bu bakımdan, işsizlik yardımları (103 uygulama), ücretsiz hastalık izni (85 uygulama) ve sosyal güvenlik katkı sübvansiyonları (77 uygulama) alt kategorilerinde farklılaştırılmış programlar da bu çerçevede bireylere

³³ Dünya Bankası'nın Eylül 2020'deki son rapor güncellemesinden bu yana, nakit transferlerine yönelik programlardaki artış %20 düzeyine ulaşmıştır.

³⁴ HIC: Yüksek gelirli ülkeler (ABD, Almanya, vb.), LIC: Düşük gelirli ülkeler (Cad, Etiyopya, vb.), LMIC: Düşük orta gelirli ülkeler (Ürdün, Paragua, vb.), UMIC: Yüksek orta gelirli ülkeler (Türkiye, Çin, vb.).

³⁵ AFR: Afrika ülkeleri, EAP: Doğu Asya ülkeleri, ECA: Avrupa ve Merkez Asya Ülkeleri, LAC: Latin Amerika ve Karayip ülkeleri, MNA: Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri, N. America: Kuzey Amerika Ülkeleri, SAR: Güney Asya ülkeleri.

sunulmuştur. Öte yandan, emeklilik maaşları ve sağlık sigortaları primlerinin desteklenmesi ise, sırasıyla 57 ve 24 tane sosyal koruma programları ile desteklenmektedir (Tablo 17).

Tablo 17: Covid-19 Pandemisinde Sosyal Sigorta Programları

Sosyal Sigorta Programları	Önlem Program Sayısı	Ülke Sayısı
Ücretli Hastalık Destekleri	85	61
Sağlık Sigortası Destekleri	24	21
Emeklilik Aylığı Destekleri	57	38
Sosyal Güvenlik Katkı Feragat/Sübvansiyonları	77	62
İşsizlik Ödeneği	103	73

Kaynak: (Gentilini vd., 2020:4)

Nakit transfer programları uygulamaları detaylı incelendiğinde, kısa süreli bir yapı gösterdiği ve ortalama olarak 33 aylık periyotta sunulduğu anlaşılmaktadır. Pandemi sürecinde giderek artan sürekli işsizlik, gelir güvencesizliğinin ve yoksulluğun meydana getirdiği yoksunlukların sosyoekonomik yapıyı aşındırmasına karşın, 429 doğrudan nakit transfer programından sadece 32'si için ek süre uzatımına gidilmiştir³⁶ (Tablo 18).

Tablo 18: Covid-19 Pandemisinde Sosyal Yardım Programları

Sosyal Yardım Programları	Önlem Programları Sayısı	Ülke Sayısı
<i>Tüm Nakit-Temelli Önlemler</i>	<i>458</i>	<i>166</i>
Koşullu/Koşulsuz Nakit Transferleri	429	166
Sosyal Emeklilik	29	27
<i>Tüm Aynı Yardım Önlemleri</i>	<i>207</i>	<i>121</i>
Aynı Yemek/Kupon Programları	177	110
Okul Beslenme Programları	30	27
<i>Diğer Önlemler</i>	<i>205</i>	<i>130</i>
Finansla Yükümlülük Destekleri (Feragat/Erteleme)	183	112
İş Bulma Karşılığı Nakdi Ödemeler	22	18

Kaynak: (Gentilini vd., 2020:3).

Türkiye’de pandemi sürecinde ekonominin büyüme hızı ve üretim kapasitesi düşmüştür. Öte yandan, ekonominin küçülmesi ile birlikte, özellikle kayıt dışı çalışan işçilerin üçte biri işlerini kaybetmişlerdir (Taymaz, 2020). Kayıtlı çalışan işçiler ise “Ekonomi İstikrar Kalkanı” paketi programına bağlı olarak uygulamaya alınan işten çıkarma yasakları ile, iş kaybından korumakla birlikte, sadece beşte biri kısa çalışma ödeneği ve nakdi ücret desteği hakkına erişebilirken, ödeneklerin düzeyinin düşüklüğü ücret gelirlerinde önemli kayıpları da beraberinde getirmiştir (Dertli, 2020: 21). Bu

³⁶ Bu durum ise ortalama nakdi gelir transfer süresini 28 aya düşürmektedir.

bakımdan gelir güvencelerinin günümüz iktisadi yapısına bağlı olarak bir gereklilik haline gelmesi, pandemi süreciyle daha önemli bir konuma getirmiştir.

Türkiye’de 18 Mart 2020’de açıklanan “Ekonomik İstikrar Kalkanı” paket programına bağlı uygulamalar, mali destek/yardımların genel hatları Tablo 19’da ortaya konulmaktadır.

Tablo 19: Covid-19 Pandemisinde Türkiye’de Açıklanan Ekonomik İstikrar Paketi³⁷

Ekonomik İstikrar Paketinin İçeriği		Milyar TL	Oran (%)
Kullandırılan Toplam Kredi	(1)	267,4	54,1
SGK Prim Erteleme	(2)	40,0	8,1
Vergi Erteleme	(3)	29,4	6,0
Kredi Erteleme	(4)	122,0	24,7
Sosyal Destek Programı	(5)	6,2	1,3
Kısa Çalışma Ödeneği	(6)	18,7	3,8
Nakdi Ücret Desteği	(7)	4,4	0,9
İşsizlik Ödeneği	(8)	3,6	0,7
Diğer	(9)	2,3	0,5
TOPLAM		494,0	100,0
Kullandırılan Krediler ve Borç Ertelemeleri (1+2+3+4)		458,8	92,9
Doğrudan Gelir Destekleri (5+6+7+8)		32,9	6,7
Belirsiz (9)		2,3	0,5
TOPLAM		494,0	100,0

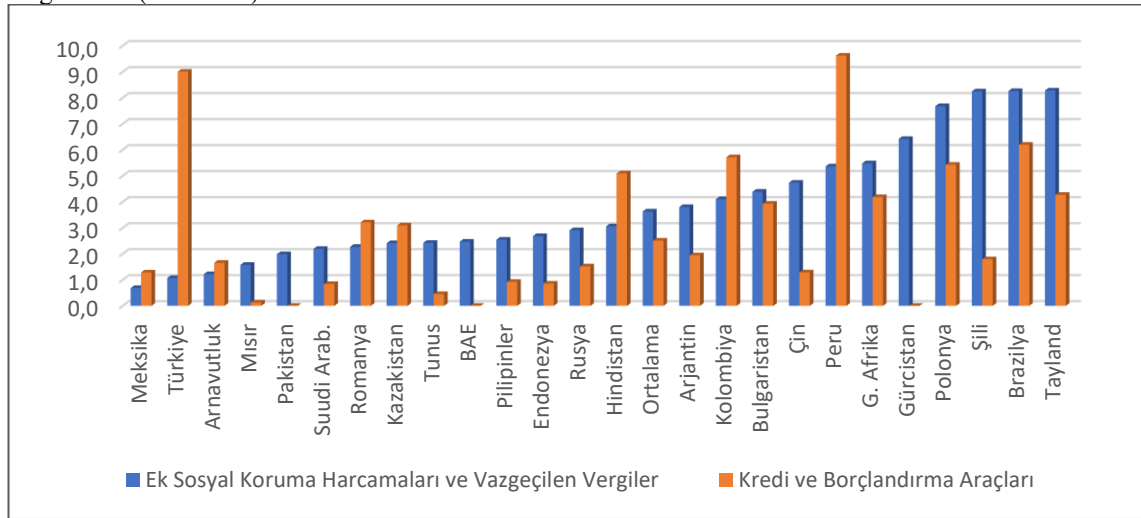
Kaynak: (Dertli, 2020: 16).

Ekonomik İstikrar Kalkanı programında önemli yetersizlikler gözlenmektedir. Öncelikler programda belirtilen kaynakların kullanım açısından kamu borçları ertelemeleri ve kredi kullandırmalarına yönelik yaklaşımlar sergilenirken, gelir kaybı yaşayan ve yoksulluk içinde bulunan birey ve hanelere yönelik doğrudan gelir/nakdi destekleri ise son derece düşük düzeyde kalmıştır³⁸. Türkiye’de pandemi sürecinde sunulan yardımların/desteklerin yapısı ise gelişmekte olan ülkelerin sunduğu yardımlar/destekler ile karşılaştırıldığında, son sıralarda yer aldığı görülmektedir (Tablo 20). Türkiye, kredi uygulamasını ağırlıklı olarak kullanan ülke konumundadır.

³⁷ Veriler Eylül 2020 tarihli T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı’nın kamuoyu bilgilendirmesini dahilinde edinilmiştir.

³⁸ Covid-19 pandemisi ile kırılgan ve dezavantajlı grupların yoksulların yaşadığı güçlükler ve iktisadi, sosyoekonomik yapıdaki etkileri, tezin konusunu aştığından dolayı, bu konularla ilgili detaylı okumalar için şu eserler incelenebilir: Duran ve Acar (2020), Beken (2020), Dertli (2020), TTB (2020), Alpago ve Oduncu Alpago (2020), Kara (2020), Turan ve Hamza Çelikyay (2020), Öçal ve Korkmaz (2020), Budak ve Korkmaz (2020), Durmuş ve Şahin (2020), Soylu (2020), Doğan ve Pekasıl (2020), Eroğlu (2020), Çetin ve Balcı (2020).

Tablo 20: IMF Verilerine Göre Gelişmekte Olan Ülkelerin Yurttaşlarına Sağladığı Gelir Desteği Dağılımları (GSYİH%)

Kaynak: IMF, 2021.

Covid-19 pandemisi sebebiyle Türkiye'deki bireylere sunulan nakdi yardımların temel kaynağı işsizlik sigortası fonudur. Tablo 21'de açıklandığı üzere, salgın döneminde bireylere/hanelere sunulan nakdi yardımlar Kasım 2020 itibarıyla, AÇSHB tarafından açıklanan verilerden oluşmaktadır³⁹. Veriler incelendiğinde bireylere/hanelere sunulan yardımların %66'sı işsizlik sigortası kapsamında prim koşuluna bağlı sosyal korumadan meydana gelmektedir⁴⁰

Tablo 21: Covid-19 Pandemisinde AÇSHB'nın Yaptığı Sosyal Desteklerin Dağılımı

Sosyal Destek Programı	Ödeme Yapılan Hane/Kişi Sayısı		Milyar (TL)
	Faz 1	Faz 2	Faz 3
Sosyal Destek Programı	2.111.254	2.316.010	1.882.840
Biz Bize Yeteriz Türkiyem Kampanyası	Hane		2.038.550
Kısa Çalışma Ödeneği	Çalışan	3.581.156	21.781.618.913
Nakdi Ücret Desteği	Çalışan	2.045.139	5.116.119.331
İşsizlik Ödeneği	Kişi	881.247	4.248.080.994
Normalleşme Desteği	Çalışan	2.216.115	1.660.558.395
TOPLAM			41.155.031.633

Kaynak: (Selçuk, 2020).

³⁹ Veriler ışığında uygulanan programın temel niteliğinin, pandemi sebebiyle meydana gelen iş ve gelir kayıplarının telafisinde, doğrudan nakdi destek sunumu yerine, yeni krediler aracılığıyla yeni borçlanma imkânı sağlanması veya kredi, vergi ve SGK gibi borçların ötelenmesi olduğu anlaşılmaktadır.

⁴⁰ İstikrar paketi dahilindeki doğrudan gelir destekleri, esas olarak işsizlik sigortası fon kaynakları ile gerçekleştirilmiştir. Bu bakımdan işsizlik sigortasının yapısal sorunları, pandemi dönemine de yansımış, hanehalklarına sağlanan gelir ve desteklerin de erişim olanakları ve kısıtlarının çerçevesini çizmiştir (Dertli, 2020: 18-19).

Pandemi nedeniyle gerçekleşen gelir ve iş kayıplarının giderilmesinde, birey ve hanelere doğrudan gelir/nakdi yardımları⁴¹ yerine kredi ile yeni borçlanmalar veya vergi, kredi ve sosyal sigorta ödemelerinin ötelenmesi uygulamaları tercih edilmiştir. Öte yandan, halihazırda Türkiye’deki mevcut sosyal yardımların yapısına içkin sorunlar⁴², pandemi döneminde de kendini göstermektedir. Tablo 22’de kayıtlı çalışanlara yönelik, işsizlik sigortası fonundan sunulan üç farklı program ve uygulamaları belirtilmektedir.

Tablo 22: Covid-19 Pandemisinde Kayıtlı Çalışanlara Yönelik Destek Programları

	Prim Koşulu	Ödeneğin Miktar Tespiti	2020 Yılı Güncel Tutar
İşsizlik Ödeneği	Hizmet akdinin sona ermesinden önceki son 120 gün hizmet akdine tabi olmak. Hizmet akdinin feshinden önceki son üç yıl içinde en az 600 gün süre ile işsizlik sigortası primi ödemiş olmak.	Günlük işsizlik ödeneği, sigortalının son dört aylık prime esas kazançları dikkate alınarak hesaplanan günlük ortalama brüt kazancın %40’dır. Bu şekilde hesaplanan işsizlik ödeneği miktarı aylık asgari ücretin brüt tutarının %80’ini geçemez.	Kazanca bağlı olarak, 1168 TL – 2.336 TL arasında değişmektedir.
Kısa Çalışma Ödeneği	Covid-19’un olumsuz ekonomik etkilerine karşı yapılan kısa çalışma başvurularında son 60 gün hizmet akdiyle çalışmak kaydı ile son 3 yıl içinde 450 gün prim ödeme koşulu aranmaktadır.	Sigortalının son 12 aylık prime esas kazançları dikkate alınarak hesaplanan günlük ortalama brüt kazancın %60’dır. Aylık asgari ücretin brüt tutarının %150’sini geçemez.	Kazanca bağlı olarak, 1580 TL – 4382 TL arasında değişmektedir.
Nakdi Ücret Desteği	Bulunmamaktadır.	Günlük ödeme miktarı: 39,24 TL’dir. Damga vergisi ödendikten sonra, ödemeye hak kazanılan gün sayısı ile çarpılarak elde edilen tutar ödenmektedir.	1168 TL

Kaynak: (Dertli, 2020: 22).

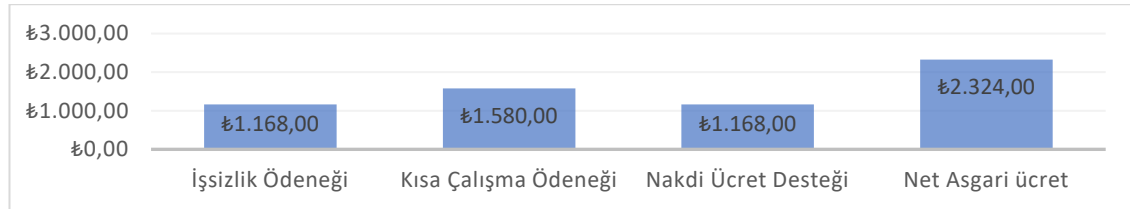
Pandemide bireylerin/hanelerin ve özellikle de yoksul çocukların süt, yiyecek, hijyen ürünleri ve uzaktan eğitim için gerekli internet erişimi, tablet, bilgisayar, akıllı telefon gibi temel ihtiyaçlara erişimlerinde, ekonomik yetersizliklere bağlı yoksunluklar yaşanmıştır. Ekonomik koşullarda ani ve güçlü değişimler, bir yandan yoksul hanelere ve

⁴¹ Pandemi sürecinde Kasım 2020’de AÇSHB’nin açıkladığı koşulsuz nakit destekleri, esas anlamıyla sosyal yardımlardır. Sosyal Destek Programı adı altında sunulan sosyal yardımların miktarı 8,3 milyar TL’dir. Bu rakam, desteklerin %21’ini karşılık gelmektedir. Toplam tutarın 2 milyar TL’lik kısmı ise yurttaşlardan sağlanan “Biz Bize Yeteriz Türkiye’ m Kampanyası” kaynaklıdır. Bu bakımdan kamunun aslında sunduğu tutar 6,3 milyar TL’dir. Öte yandan, Covid-19 pandemisi koşullarının ekonomik ve sosyal etkileri dolayısıyla sunulan nakdi ödemelerin yalnızca %15’i oluşturmaktadır. Sosyal yardımlar, İşsizlik Sigortası Fonu ile oluşturulan Nakdi Ücret Destekleri ile bir arada değerlendirilmeye alındığında dahi yardımların tutarı 13,5 milyar TL ile %34 seviyesine ulaşabilmektedir (Dertli, 2020: 19).

⁴² Türkiye’de sosyal yardımların kurumsal yapısına ya da örgütlenişine bağlı sorunları olan parçalı ve çok aktörlü olması, klientalist özellikleri, keyfi uygulamalara mahal veren kanuni yapı, pandemi döneminde sosyal yardımların dağıtım pratiklerini de geniş ölçüde şekillendirmiştir (Dertli, 2020:19). Pandeminin resmi başlangıcı olan Mart 2020’den verilerin açıklandığı Kasım 2020’ye kadar geçen sürede 8,3 milyon haneye 8,3 milyar TL yardım sunulmuştur. Bu bakımdan hane başına aylık 133 TL gibi bir yardımı ifade etmektedir. Hane başına aylık 133 TL tutar, gıda başta olmak üzere temel ihtiyaçları karşılamaktan çok uzak kalmıştır.

bireylere yenilerini eklemiş, öte yandan bu hanelerin ve çocukların temel gıda maddelerine erişiminde güçlükler yaratmıştır. Bebeklerin ve çocukların bulunduğu hanelerde sorun çok daha şiddetli bir biçimde gerçekleşmiştir. Bireyler/haneler, borçlanma (kredi, vb.) ve temel gereksinimlerinin (hizmet faturaları, kira, vb.) ödenememesine bağlı yıkıcı borç yükleri ile karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle Türkiye’de kayıtlı çalışanların gelir kaybı ve yetersizlikleri minvalinde genel bir sosyal koruma sağlayan yardım programlarının bulunmamasının eksikliği, pandemi ile güçlü bir biçimde görünür hale gelmektedir⁴³. Kısa çalışma ödeneği ve nakdi ücret desteklerinin düzeylerinin, yaşam maliyetlerini karşılamadaki yetersizliği, bu bakımdan kayıtlı istihdamda olanların kapsamlı ve uzun vadeli bir bakış ile sosyal yardım gereksinimlerini doğurmuştur⁴⁴ (Tablo. 23).

Tablo 23: Covid-19 Pandemisi ve Türkiye’de Ödeneklerin Asgari Ücrete Göre Miktarları

Kaynak: (Dertli, 2020: 25).

Son tahlilde, yoksulluk ve yoksunluk yaşayan hanelerin ve bu hanelerde yaşamlarını sürdürmeye çalışan çocukların yanı sıra gelir kaybı ile yoksul hale gelen haneler, keza bu hanelerde bir anda yoksullaşan çocuklar, pandemi döneminde kırılgan gruplar olarak yaşadıkları yoksunluklar, güçlü bir biçimde artış göstermektedir.

⁴³ Kayıt dışı çalışanların, toplam çalışanların %33’üne karşılık geldiği düşünüldüğünde, pandeminin yıkıcı etkileri ve bireylerin/hanelerin yaşadığı güvencesizlik, yetersizlik ve yoksunluk hali açıkça ortaya çıkmaktadır. Kayıt dışı çalışanların oranı tarım sektöründe %85, tarım dışı sektörlerde ise %21’dir. Özellikle kentsel alanlardaki kayıt dışı çalışma hem virüsün bulaş riskini arttırmakta hem de genel kapanma önlemlerinin doğrudan doğruya etkilediği sektör ve işlerde kendini göstermektedir. Atık geri dönüştürücüler (kâğıt, hurda, naylon toplayıcılığı), seyyar satıcılar, tekstil işçileri, inşaat işçileri, ev işçileri ve müzisyenler ilk etkilenen gruplardır. TÜİK istatistiklerine göre, kadınların kayıt dışı çalışma oranı daha yüksektir. Bu bakımdan, gelir desteklerine erişimde pandemi döneminde çok daha fazla güçlükler yaşamaktadırlar (Dertli, 2020: 23).

⁴⁴ Kısa çalışma ödeneği, işsizlik ödeneği ve nakdi ücret desteklerinin, ücretleri ikame oranları çok düşüktür. Çalışanların %40’ının asgari ücret üzerinden sigortalandığı bir yapıda, kısa çalışma ödenekleri ve işsizlik ödeneklerinden faydalananların büyük kısmı için asgari ücret, ödeneklerde ölçüt olarak alınmaktadır. Asgari ölçütler baz alındığında işsizlik ödeneği ve nakdi ücret desteğinin ikame oranı %50 seviyesindedir. Kısa çalışma ödeneğinde bu oran %68’e yükselmektedir. Öte yandan, prim koşullarını karşılayamadığı için kısa çalışma ödeneğinden faydalanamayan 2 milyon kişinin elde ettiği nakdi ücret desteğinin net tutarı, net asgari ücretin yarısı düzeyindedir. Ödenek miktarlarının çok düşük kalması, pandemi sürecinde, çalışanların temel ihtiyaçlarını karşılayamaması yanı sıra, formel ya da informal olarak borçlanma ile ihtiyaçların karşılanması veya sabit giderlerin karşılanamaması sebebiyle, temel mal ve hizmetlere erişemeye neden olmuştur (Dertli, 2020: 24).

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK YOKSULLUĞU VE TÜRKİYE’DE ÇOCUK YOKSULLUĞUNUN YAPISI

2.1 Tarihsel Süreç İçinde Yoksulluk

Çocuk yoksulluğu çağdaş dünyanın yapısal bir sorunudur. Yüz milyonlarca çocuk yetersiz beslenme ve buna bağlı gelişim yetersizlikleri ile yaşama tutunmaya çalışırken, sanitasyon⁴⁵ ve temiz suya erişim güçlükleri, uygun bir zemin olmadan yerde uyumak zorunda kalınması, çoğunlukla hasta durumda bulunma ve önlenemez hastalıklardan yaşamlarını kaybetmektedirler. Eşitsizlik çatısı altında, bir tarafta milyonlarca çocuk yüksek yaşam standartları altında sosyal, eğitim ve sağlık haklarına tam erişim sağlarken, diğer tarafta sayıları milyarı bulan çocuk ise, temel ihtiyaçlara erişimde önemli oranda yetersizliklerle karşılaşmaktadır. Yoksul çocukların yaşama tutunma çabaları, uluslararası toplumun yüzyıla yaklaşan ahlak, eşitlik ve adalet taahhütleri üzerinde büyük sorumluluklar oluşturmaktadır. Çocukların içinde bulunduğu yoksulluk, adaletsizlik ve eşitsizlik örgülerine yönelik oluşturulmuş suni mücadele yapısının, kaçınılmaz bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuklar, ailelerinden miras aldıkları sosyoekonomik konumu, sosyal, ekonomik ve politik kurumlar ve uygulamalarının aracılığıyla (ekonomik sömürü, sosyal tabakalaşma, sosyal dışlanma, kültürel ve politik baskılar, vb.) dezavantajlı konumlarını sürdürmekte; yoksulluktan ve yoksunluklardan kaçınabilecekleri seçenekler sınırlı hale gelmektedir (Brando ve Schweiger, 2019: 2). Öte yandan, çocuk yoksulluğu sadece çocuklarla ilgili bir olgu değildir; çocuk yoksulluğu üzerine 1980’ler ile birlikte yapılan araştırmalar ve felsefi örüntüler, çocukların aileye her açıdan yerleşik olduğunu dikkate almaktadır (Briar-Lawson ve Austin, 2009: 209). Saunders (2015: 45) yaptığı çalışmaya göre ise hanehalkının “kara kutusu” olan çocuğun, geleneksel aile yapısı ile oluşmuş olsun ya da olmasın çocuklar tarafından yaşanan yoksulluğun ölçülmesi dikkate alınması gereken önemli bir faktördür.

⁴⁵ Sanitasyon temiz içme suyunu ifade eden bir kavram olmakla birlikte, atık su ve kanalizasyonun yeterli arıtımı ve bertarafı ile ilgili halk sağlığı koşullarıdır. El yıkama gibi temel bir temizlikte, dışkı ile insan temasının önlenmesi de sanitasyonun bir parçasıdır. Örneğin, çocuklarda yetersiz beslenme ve büyüme durgunluklarının nedenlerinden biri olarak ishal, yeterli sanitasyon ile azaltılabilmektedir (WHO, 2022).

Yoksulluk insanlık tarihi boyunca süregelen bir sorundur. Yazında kavramın doğuşu 16. yüzyıldan başlamakla birlikte, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren küresel boyutta bir soruna dönüşmüştür.

1500'li yıllardan önce yoksulluğun konumlandırılması ve yoksullara olan bakış açısı farklı toplumların özgün yapılarına göre şekillenmektedir. Kıtaları tek bir dünya sistemi ile birbirine bağlayan ve dünyanın her yanına yayılmış ticaret, sermaye ve finansal ağlar çok zayıf bir durumdadır. Böylece bu dönemde yoksulluğun kapsamı yiyecek kaynaklarının bulunabilmesi, dini görüşler ve kurumlar arasında, farklı toplumların sosyoekonomik, politik ve kültürel yapılarına göre belirlenmektedir (Ravallion, 2016: 19).

Toplumların yoksullukla ilgili modern zaman öncesi ortak tasviri, açlığa güçlü ve acımasızca bağlı olan sefalet ve güvensiz yaşam ortamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Döneme özgü teknolojik gelişime⁴⁶ rağmen, 1450'li yılların öncesine ait toplumların gıda tedariki, sınırlı olan tarımsal faaliyet çevresinde bir yapıdan meydana gelmektedir. Teknoloji, tarımsal üretim ve nüfus artışı ilişkileri temelindeki tartışmaları içeren çalışmalar⁴⁷, açlığın temel bir toplumsal korku kaynağı olduğunu açıklamaktadırlar (MacPherson ve Silburn, 2001: 4-5). Yoksulluk, maddi yoksunluk olarak değil, hayatı sürdürülebilme yeteneğinden yoksunluk olarak değerlendirilmektedir.

Modern çağ öncesi yoksulluk nedenleri irdelendiğinde, bireysel yoksulluk ve konjonktürel kitle yoksulluğu yaşanmaktadır. Bireysel yoksulluğun nedenleri, modern çağ öncesi ve modern dönemde ortak bir yapıya sahiptir. Bireysel olarak yaşanan şansızlık ve kader olarak görülen durumlara eşlik eden evrelerden oluşmaktadır. Konjonktürel kitle yoksulluğu ise sel, kuraklık, savaş gibi yerel veya doğal felaketler sonucunda meydana gelmektedir. Yaşanılan felaketler çoğu zaman mahsullerin kaybedilmesi, çiftçilerin tarlalarını işleyememesi ve savaş halinde toplanan ekinlerin dağıtım düzeninin bozulması etkilerini göstermektedir. Doğal ve beşerî felaketlerle ilişkilendirilen yoksulluk, zaman içinde diğer etmenlerle yeniden şekillenmiştir. Kullanılabilir kaynak krizlerinin yarattığı ve yavaş yavaş gelişen diğer unsurlar önemli hale gelmektedir (Li, 1982: 689-690). Özellikle iklimlerdeki uzun vadeli ve büyük

⁴⁶ Çifte koşulmuş hayvanlar, metal sabanlar ve hızla büyüyen tohumlar dönemin koşullarında belirtilen teknolojik gelişimlerdir.

⁴⁷ 'Agriculture' Stoneman (1982), 'Agricultural Growth, Landlessness, Off-farm Employment, and Rural Poverty in the Philippines' Balisacan (1993), 'Poverty and Population: Approaches and Evidence' Rodgers (1984), 'Poverty Dynamics in Eight Countries' Duncan vd. (1993).

değişimler ve silitasyon da su kaynak havzalarını etkileyerek daha büyük kıtlıklara sebep olabilmektedir.

Ortaçağ Avrupası'nda tarımsal faaliyetlerin ilk dönemlerinde kıtlık ve gıda yoksulluğu serfler⁴⁸ için daha az etkili olmuştur; çünkü malikâne⁴⁹ sahibi lordlar için hayatta kalmaları önem teşkil etmektedir. Kentlerde yaşayanlar ise ulaşım ağlarına yakınlıklarına bağlı olarak etkilenmişlerdir. Ekonomik gelişimin seyri ile birlikte ve ulaşım yollarının güvenli hale gelmesi, çiftçilerin ve kentte yaşayanların kaynaklara erişimini kolaylaştırmıştır (Geremek, 1994: 50-54). Öte yandan, modern çağ öncesi dönemlerin temel özelliklerinden olan ataerkil aile yapısı, kadın ve çocukların yoksulluğa karşı, erkeklere göre daha savunmasız bırakılmaktadır (Beaudoin, 2006: 46).

Gıda kıtlığı ve kıtlığın yaşandığı kıt toprak toplumlarında yoksulluk, çok daha derin yaşanırken, yapısal yoksulluk yaygın bir durumu ifade etmektedir. Yoksullaşmanın bu biçiminin gelişimi, yazında aşırı nüfus ve ticari tarımın artışı ile ortaya konulmaktadır. Thomas Malthus bu gelişmeyi, nüfus hipotezi⁵⁰ ile açıklamaktadır. Malthus'un hipotezine göre kıtlık, artan ölüm oranları (doğal seleksiyon) ve yenilenme döngüsüne neden olmaktadır (Ravallion, 2016: 48-49). Öte yandan, bu görüşü benimsemeyen çalışmalar ise birçok toplumun kıtlık ve gıda kıtlığı koşullarında yenilenme döngüsü koşullarını sağlayamadıklarını belirtmektedirler.

Ticari tarımın gelişiminin güçlenmesi, nüfusu arttırarak, kentleşmenin giderek yoğunlaşmasına ve büyümesine neden olmuştur. Kent pazarlarındaki piyasaya yönelimin artması, küçük toprak sahiplerinin geçimini sağladığı toprakları satmaları veya terk etmeleri ile sonuçlanmıştır. Tarımdan elde edilen karların artışı toprak mülkiyeti rantlarını güçlendirmiş ve bu üretim mülkiyeti değişikliği yaratarak, toprağın da değerini arttırmıştır. Sonuç olarak geniş toprak arazileri meydana gelmiştir. Bu gelişme, toprak

⁴⁸ Ortaçağ Avrupası'nda, miras yoluyla kendisine tahsis edilen arazide toprak ağası feodal bey adına çalışan köylü olarak tanımlanmaktadır. Toprağın ve ürünün mülkiyeti toprak ağasına ait olmakla birlikte, serfler yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını karşılayacak kadar ürünü kendilerine ayırabiliyorlardı (Erez, 2017: 54).

⁴⁹ Ortaçağ Avrupası'nda "Fief" olarak adlandırılan topraklar üzerinde yaşayan topluluklar karmaşık bir sosyal yapı içerisindedir. Bu topluluklar; toprakta çalışan köylüler, serfler, özgür köylüler ve malikâne lordlarıdır. Avrupa'da kölelik sistemi devam etmiş, malikâne diye adlandırılan topraklarda çalışan kesimi serfler ve özgür Köylüler oluşturmuştur. Malikânelerin alt yapısını ortaya çıkaran bu çalışan sınıfın statüsü, malikâne Lorduna karşı görevleriyle değişiklik göstermiştir. Bu yükümlülüklerin en önemli boyutu angaryayla sağlanmıştır. Feodal sistemde fief arazilerinin aldığı fizikî yapı, malikâne olarak adlandırılmıştır. Malikâneler verimli toprak arazilerinin yanında, mera, otlak, orman ve ekilmesi güç olan arazilerden meydana gelmiştir. Malikânelerin ekilebilir toprakları ikiye ayrılmıştır. Bunlar doğrudan senyöre ait olan tarlalar ve serflere bırakılan toprak arazileridir (Erez, 2017: 63-64).

⁵⁰ Malthus'un nüfus teorisinde, nüfus 1, 2, 4, 8, 16, 32... olarak geometrik bir dizi biçiminde artarken, gıda maddeleri ise 1, 2, 3, 4, 5, 6 ... şeklinde aritmetik bir dizi olarak artmaktadır (Henderson, 1992: 140-141).

sahibi olmayan yevmiyeli çalışanlar ile, ücretleri gıda fiyatlarını bile karşılayamayan kent işçileri arasında giderek artan bir yoksulluk sorununu da beraberinde getirmiştir (Ray, Sissions, Jones ve Vegeris, 2014: 137). Tarım alanlarının büyüklüğünün oluşturduğu ranta bağlı ekonomik yapı konjonktürel yoksulluğu da biçimlendirerek, hasada olan bağımlılığı ile dönemsel olarak azalıp, artmıştır.

Kıtlık döneminden modern olarak nitelenen 16. yüzyıl ortalarına kadar olan feodal dönemde yoksulluğun birçok önemli nedenini 1500'lerdeki Avrupa'da yaşanan krizler açıklamaktadır. Yoksulluk, bireysel yoksulluktan geniş konjonktürel yoksulluğa dönüşmüştür. Kırsal kesimdeki nüfus artışının baskıladığı ücret artışları, artık daha çok tarımda çalışanları yapısal yoksulluğa taşımaktadır. Tarımsal üretim için yetersiz toprağı olan ve yevmiyeli olarak tarımda çalışanlar, ağır bir yoksulluk yaşamaktadırlar. Tarımsal üretimin yüksek kazançlar getirmesi, dönemin ekonomik ve siyasal yapısından dolayı etkilenmektedir. Tarımsal faaliyetin etkin gerçekleşmemesi önündeki diğer bir set ise, bölünebilir miraslar nedeniyle bir araya getirilemeyen toprakların insanların geçim olanaklarını sınırlandırmasıdır (Boserup, 1981: 81-85). Hasadın kıt olduğu dönemlerden ise yükselen toprak kirası ve vergilerle yoksulluğun boyutu yıkıcı noktalara taşınmaktadır.

Kentte yaşayan yoksullar için hasat kıtlığı, aşırı nüfus artışı ile birlikte yaşanmaktadır. Yoğun nüfus artışı yanı sıra ticarete yaşanan aksamalar, gündelik yevmiyeli çalışanlar için yoksulluğu daha da şiddetlendirmektedir.

Yoksulların yaşamlarını bu dönemde kaynak dağıtım sistemlerinden, resmi ve dini yardım kuruluşlarına kadar birçok unsur etkilemiştir. Soylu yönetici sınıfın sosyal yardımları toplumsal kontrolün aracı olarak politik bir unsur haline getirmesi, isyanlar, hırsızlık, dilencilik ve fahişelik gibi başkaldırlara neden olmuştur (Solar, 1995: 12-13).

16. yüzyıla doğru modern dünyanın nüveleri şekillenmeye başlamıştır. Coğrafi keşiflerin de etkisiyle Amerika kıtasının Avrupa'ya dahil olması, ticaret ağlarının güçlenmesi, küresel bir ekonomiyi ortaya çıkarmaktadır. Dönüşen ekonomik ve sosyal yapı, önceki çağlardaki yoksulluk sorununun hem nitelik hem de nicelik olarak boyutlarının artışıyla beraberinde getirmektedir. Yaşlılar, yetimler ve çalışamayacak durumda olanlar başta olmak üzere yoksulluk içindeki toplumsal gruplar varlıklarını sürdürmede güçlüklerle karşılaşmışlardır (Beaudoin, 2006: 44-46). Yoksulluk genişleyerek, güven kaynağı olan toprak kiracılığını dayanan tarımsal faaliyeti ortadan kaldırarak, çalışma çağındaki bireyleri de kapsayan çok daha büyük bir soruna evrilmiştir.

Yapısal ve konjonktürel yoksulluk daha da artarak, genişleyen ticaret ağlarının güncel etkileriyle entegre bir hale gelmektedir. Ücretli işçiler ve pazarlarda ürünlerini satmaya çalışan çiftçiler, yeni ekonomik koşulların ve dalgalanmaların yarattığı etkilere açık bir ortamda giderek derin bir yoksulluk içine düşmüşlerdir (Flynn ve Giraldez, 2002: 399).

Yoksulluk, ırk ve cinsiyet arasında güçlü duvarlar örmüştür. Amerika’da Afrikalı yerlilerin köleleştirilmesi, yoksulluğun farklı boyutta yaşanmasına neden olmuştur. Öte yandan kadınlar için yeni ekonomik iklim, birçok dezavantaj doğurmuş, yoksulluğu ve bağımlılığı arttırmıştır⁵¹ (Klein, 1988: 212-215; Manning, 2009: 275-278).

Modern çağın başlangıcında dönüşen dünyada Batı Avrupa’da, yoksul yardımlarına bakıldığında ise kendi içinde çelişkiler barındırmaktadır. 16. yüzyılda seçkinler, eli ayağı tutan yoksullar için sık sık hapsedilme biçimlerinde, başıboşluğa karşı savaş açmışlardı. Yapısal ve konjonktürel yoksulluğun, özellikle bireyi dilencilige yöneltiyorsa, bu kişisel başarısızlıklardan ileri geldiği öne sürülmekteydi (Wang, 1992: 52-58). Bu dönemde, tembel dilenciler ve ahlakından şüphe edilen bekar anneler, yoksulluğun yeni yansıması olmaktadır. Bunun yanında iyi düzenlemiş yoksul yardımları, ucuz işgücü konusunda kaygıları olanlar için ekonomik kazanç yaratırken, seçkinler zaman içinde yoksullar arasındaki memnuniyetsizlik ve tepkilerin tehlikeli toplumsal sonuçları olabileceğini fark etmişlerdir. Dönemin ifadesi ile ıslah, yoksullaşmayı hafifletmek ve önlemek için bir sopa vazifesi görmektedir (Bourdelaïs, 2003: 112-119). Bir sonraki yaklaşım olarak genel hastane ve çalışma evleri, tutuklanma üzerindeki odağı 18. yüzyılda değiştirmeye başlamıştır. Çalışma evi dışındaki yardımlar (outdoor relief) ve kamu işlerinde çalıştırılan yoksul bireyler de ıslah stratejileri açısından geri planda bırakılmamakla birlikte, çalışma evleri dışındaki yardımların asıl işlevi olan çalışan yoksulları ihtiyaçlarının giderilmesine yöneliktir. Öte yandan, çalışma evi yöneticileri, çalışma evi dışındaki yardım ettikleri insanların ahlaki karakterlerini tanıma konusunda ısrarcı yaklaşımları, yoksulların istek ve ihtiyaçlarını manipüle ederek, bu bakımdan yoksulların davranışlarını şekillendirmişlerdir. Birçok insan için ekonomik güvencesizlik, sürekli bir endişe yaratmakla birlikte, çalışma evlerine olan tepkiler de gitgide büyümüştür. Islah edilme korkusu, aslında kapitalizmin toplumsal bozulmaya karşı oluşabilecek tepkilere yönelik korku politikası eylemi olarak ifade edilebilir

⁵¹ Yetişkin erkeklere göre kadınlar, daha az ücretli işlere mahkûm edilmişlerdir. Eşler ve anneler de esnafılığı hak etmelerine rağmen, kalfa statüsünde çalışmaktaydılar (Beaudoin, 2006: 46).

(Cavallo, 1995: 98-146). Bu kuvvetli korku politikası, 19. yüzyılda çalışma evlerinin kapatılmasına kadar sürmüştür.

Yoksulluk tarihine bakıldığında 1750-1945 yılları arasındaki dönemin çok karmaşık bir yapı sergilediği görülmektedir. En yoksul bölgelerde dahi, gıda kıtlığından kaynaklanan ölüm oranları, büyük ölçüde azalırken, sanayileşmiş ülkelerde eşi görülmemiş bir ekonomik büyüme yaşanmıştır. Bu durum daha sonra aşırı nüfus artışına ve Sahra Altı Afrika ülkelerinde aşırı mutlak yoksulluğa neden olmasına rağmen, 1945 öncesinde bu bakımdan bir endişe yaratmamaktaydı. Bu gelişmeler zaman içinde yoksulluğun sadece doğasını değiştirmiş; ancak yoksulluğu ortadan kaldıramamıştır (Harnetty, 1991: 462-469).

Fordist üretim biçiminin kitle piyasalarından sağladığı kazançlı ekonomik yapı, 20. yüzyılın başlarında yüksek yoksulluk oranlarına neden olmuştur. Çalışan sınıflarda yer alan insanların büyük bir kısmı, sefalet koşullarında yetersiz beslenme ve hastalığa yatkın hale gelmiştir. Bununla birlikte nüfusun büyük bir kısmı, tüketememekten kaynaklı görece yoksunluk içinde bulunmaktadır (Thorp, 1998: 68). Tarımsal toplumlarda ise gıda ve diğer ihtiyaçlar için piyasaya olan bağımlılık, yoksulluğu yetersiz beslenmeye yani mutlak yoksulluğa dönüştürmüştür.

Sanayi Devrimi ile birlikte üretimin makineleşmesi, genişleyen şehirlerdeki yetersiz sağlık ve beslenme koşulları, konut yetersizlikleri yapısal yoksulluğun şiddetli biçimde yaşanmasına neden olmuştur (Ravallion, 2016: 64-66).

Yaşanan güçlü değişimlerin arasında dünyadaki yoksulluğun birtakım önemli özellikleri de güçlenerek devamlılık göstermiştir. Ücretli işçi uygulaması yaygınlaştıkça yaş ve yoksullaşma arasındaki bağ da kuvvetlenmiştir. Bir başkasının gelirine bağımlı olan özellikle çocuklar ve yaşlılar giderek savunmasızlık içinde kalmışlardır. 1935 yılında ABD’de sosyal güvenlik yasası yürürlüğe girmeden önce, yaşlıların yarısından fazlası yoksulluk içinde yaşamaktaydılar (Beaudoin, 2006: 66, Ravallion, 2016: 70-71). Çocukların geleceği ise, ekonomik güvencesizliğin baş aktörü kadınlara bağlı olmuştur. Hem geleneksel yapıların etkisi hem de resmi sınırlamaların yarattığı toplumsal cinsiyet eşitsizliği⁵², kadınları yapısal ve konjonktürel yoksulluğa karşı çok daha savunmasız kılmıştır. Ekonomik yaşamda kadınlar, erkeklere göre daha az ücret almakta, kazançlı iş fırsatlarından daha az yararlanmakta, ailelerinin geçimini sağlamak için kısıtlı

⁵² Kadınların politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve medeni alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelmektedir (Demirgöz Bal, 2014).

kaynaklarla birlikte yoksulluğu yaşamaktadırlar (Gregg, Washbrook, Propper ve Burgess, 2005: 50-51).

Refah devletinin kurgulandığı dönemde, belli toplumsal gruplar için özellikle de kadınlar için, ekonomik güçsüzlüğü arttıran yapı değiştirilememiştir. Sosyal refah ve sosyal sigorta, sanayileşmiş toplumlarda yalnızca sınıf ayırımı değil, aynı zamanda güçlü bir şekilde toplumsal cinsiyet ayırımını da içeren eşitsizlikler üzerine kurulmuştur. Bu dönemde çoğu devlet, sosyal sigortalar için hane reisini erkek olarak gören bir bakış açısına sahip olmuştur. Öte yandan, ailedeki erkek işçi veya işçilerden biri olmayan herhangi bir hanehalkı ferdi, vatandaşlık haklarına bağlı olarak veyahut tam zamanlı işe sahip olsa dahi sosyal sigorta haklarından yararlanamamaktadırlar. Tam zamanlı çalışan kadınlar, erkeklere göre daha az fayda elde edebilmişlerdir. Hatta evli kadın işçiler, neredeyse hiçbir hak sağlayamamışlardır. Sistemin kurgulanmasında, kadınlar çalışanlar olarak değil, evlerinin hanımı olarak görülmektedir. Refah devleti politikaları zamanla sosyal riskler açısından daha kapsamlı bir hale gelmesine rağmen, kadınlar açısından annelik rolü ile çalışma yaşamına katılımı birleştirme konusunda kadınlara yönelik güçlü bir alan yaratamamıştır (Beaudoin, 2006: 92-93). Kadınlar anne olduğunda, ücretli işçi seçeneklerinin daraltılması ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Böylece, özellikle az gelişmiş ülkelerde ve bölgelerde kadınlar için hayatta kalma toplumsal dayanışma ağları ve kayıt dışı çalışma olarak gerçekleşmektedir.

2000'li yıllara gelindiğinde, yoksul yardımlarının uluslararası hale gelmesi ve ekonomik büyüme amacı, toplumlar açısından daha iyi bir refah açısından umutların oluşmasına neden oluşturmuştur. 1999 yılında dünya nüfusunun %23'ü (10 yıl öncesinde %30'u) aşırı yoksulluk içinde yaşamaktaydı. Öte yandan, gıda güvenliğinin küresel ölçekte belirli bir düzeyde sağlanması ile, göreceli yoksulluk, yoksullaşmanın daha yaygın biçimi haline gelmektedir. Yetersiz beslenme dünyanın önemli bölümünde sorun olmasına karşın, 1969-1971 yılları arasında %37 iken 1990-1992 yılları arasında bu oran %21'e kadar gerilemiştir. Yoksulluğun bir diğer önemli göstergesi olan bebek ölümleri, 1970-2000 yılları gibi kısa sayılabilecek zaman diliminde her bin canlı doğumda 96'dan 56'ya düşmüştür (Dziedzic, 2006: 28). Aşırı yoksulluk günümüzde ise, Dünya Bankası'nın 2017 güncel rakamlarına göre (günlük 1,90 USD altı gelir elde eden bireyler), %9,3 oranındadır (DB, 2021a). Yoksulluk sorununun önemli bir boyutu olan yetersiz beslenme, 2001'de %13,4 oranında iken, 2017 yılı itibariyle, dünya genelinde %8,8 düzeyine gerilemiştir (Roser ve Ritchie, 2017). Öte yandan bebek ölümleri ise 2000

yılından bu yana, yarı yarıya azalarak her bin canlı doğumda 28,2'ye gerilemiştir (DB, 2021b).

Yoksulluğun dünya ölçeğinde halen büyük bir sorun olduğuna dair önemli göstergeler mevcuttur ve 2020 yılında ortaya çıkan Covid-19 pandemisi ile birlikte küresel yoksulluk daha da derinleşmiştir.

Son kertede, dünya genelinde çoğu yoksul, özellikle çocuklar, kadınlar ve yaşlılar, yaşamda kalabilmek için sosyal dayanışma ağlarına tutunmak ve kayıt dışı çalışmaya güvenmek zorunda kalmaktadırlar. Yoksul bireyler, 1945'den bu yana sosyal refah devleti uygulamaları ile yoksulluktan kurtulabileceklerini düşünmüşlerdi. Ancak, 1970'lerin sonu ile birlikte Keynesyen ekonomi politikalarından uzaklaşılması yanı sıra, ihracata dayalı ekonomik büyüme politikalarının yarattığı uluslararası güçlü rekabet koşulları ve refah devleti uygulamalarının giderek aşınması, bu düşüncenin günümüz şartlarında karşılık bulamamasına neden olmaktadır. Bu bakımdan, işlev kaybı yaşayan sosyal politikaların yeniden düşünülerek, başta yeni bir biçim alan ve sosyal dışlanma ile güçlü bir şekilde eklenilen yoksulluğun, eşitsizliklerin, çalışma yaşamındaki radikal dönüşümlerin birlikte değerlendirilerek, insanların başta ekonomik ve sosyal anlamda güçlendirilmesi, dönüşen koşullara da uyumunu sürekli hale getirebilecek sosyal politika ve uygulamaların hayata geçirilmesi, çok büyük önem taşımaktadır.

2.1.1 Çocuk Yoksulluğunun Kökenleri

Çocuk yoksulluğu çalışmalarına daha çok 1980'lerden sonra rastlanılmaktadır (Lichter, 1997: 125). Çocukluk çağına yönelik yoksulluğun bilgi dağarcığının izleri ise, geçen yüzyılın son çeyreğinden itibaren görülmektedir. Çocuk yoksulluğu araştırmaları, Birleşik Krallık (UK) başta olmak üzere Avrupa kökenli çalışmalara dayanmaktadır.

Endüstri öncesi çağda çocukların toplumun her alanında olmasına karşın, buna dair yazılı kayıtların yok denecek kadar az olduğundan bahsedilmektedir. (Burnett, 1994: 3-15). Yoksul çocuklar, kapitalizmin erken dönemlerinde ne çocuk ne de yoksul olarak kabul edilmektedir.

19. yüzyıl Britanya'sında yoksullara yapılan yardımların iki açık biçimi bulunmaktaydı: Yoksul Yasaları kapsamındaki yardımlar ve yoksul evleri dışındaki yardımlar⁵³. 1834'de Yeni Yoksulluk Yasaları ile çocuklara, çalışma evlerinde kalan

⁵³ Kaynaklarda, "Outdoor Relief" olarak ifade edilmektedir.

ebeveynleri ile aynı şekilde bakılacağı varsayılmıştır⁵⁴ (Pinchbeck ve Hewitt, 1973: 388-390, Beaudoin, 2006: 51). Dönemin koşulları göz önüne alındığında, yoksul çocuklar için yetişkinlik döneminde ahlaki onay ve damgalanmanın yarattığı baskı ile Yoksulluk Yasaları'nın çizdiği çerçevede yaşamaları olağan olarak karşılanabilecektir.

Kamuoyunda bu döneme ait çocuk yoksulluğu söylemlerinin çoğu, değirmenlerde, madenlerde ve fabrikalarda çalışan çocukları içermektedir. Yoksul çocuklara yönelik ilgi, çocukların yaşam düzeylerinden kaygı duyan ve yeni bir çocukluk düşüncesini barındıran hayırseverlik türünü doğurmuştur. Dini nüvelerin ön plana çıktığı, kilise eksenli kuruluşların başında Church Of Englands Waifs An Strays bulunmaktadır. Kuruluşun amacı, dini motivasyonu korumak ve çocukları sefaletten kurtarmak için ebeveynlerinin ve çevrelerinin ahlaksızlıklarından uzaklaştırmaktır. Birçok toplum, bakımları altındaki çocuklar üzerinde tam ebeveynlik haklarına sahip olduklarını düşünürken, bu çocukların ebeveynleri ile arasındaki ilişkinin de engellenmesi yönünde dini temelli görüşlerin doğmasına neden olmuştur (Cunningham, 2021: 57-59). Hak sahipliğine yönelik bu bakış açısı, günümüzde gönüllü toplum uygulamalarının ve ebeveyn haklarının devrini içeren mevzuatın da temelini oluşturmaktadır.

1880'lerde hayırseverlik ve kamu arasındaki yakınlaşma artarak, sosyal yardım çalışmalarının devlet tarafından sağlanmasına yönelik bir eğilim meydana gelmiştir. Çocuklara yönelik kaygılar ve buna bağlı olarak kamunun harekete geçmesindeki temel neden, nüfus seviyesine ilişkin endişelerin yanı sıra gelecekteki yurttaşların yaşam standartlarının Birleşik Krallık'ın devamı için önem taşıyacağı düşüncesinden kaynaklanmıştır. Öte yandan, yoksul çocukların yaşadıkları temel sosyal korkular, gelecekteki tehlikeli olabilecek yetişkinler olarak görülmeleri, süregelen ve her zaman vurgulanan sosyal yardımlardaki hak eden/hak etmeyen ayrımının toplumda yarattığı gerginlikler ve nihayetinde çocuklukta yaşanan yoksulluğa ait zorluklar olarak karşımıza çıkmaktadır (Ridge, 2012: 14-17).

⁵⁴ Yoksulluk Hukuk Komiserleri tarafından derlenen bilgilere göre 1838 yılında çalışma evlerinde 42.767 çocuk bulunmaktadır. Bu çocuklar, çalışma evlerinde bulunan toplam insan sayısının yarısını oluşturmaktadır. 1838'de Yoksulluk Hukuk Komiserlerinin yayınladığı dördüncü raporda, nesiller arası yoksulluk sorununun ortadan kaldırılması için eğitimin önemini vurgulamaktadırlar. Raporda, çalışma evindeki çocukların yetişkinlerden ayrı tutulmasını ve temel bir eğitimin sağlanması tavsiye edilmektedir. Ancak, bu öneriler daha çok çalışma evlerindeki çocuklara yöneliktir. Çalışma evleri dışında sağlanan yardımlara (oudoor relief) bağlı çocuklar için ise, temel eğitim çok az düzeyde ya da bulunmamaktadır. Çalışma evi dışındaki yardımlardan yararlanan çocukların sayısı daha fazla olmasına rağmen, eğitimin dışında kalmaktadırlar. Son kertede ciddi kayıtsızlıklar altında aile bakımsızlığının da etkisiyle, yeni muhtaçlık altındaki bireyleri dönüşmektedirler (The Law Commissioners, 1834: 13-21).

19. yüzyıl boyunca yoksulluğun boyutu çok büyük bir sorun teşkil etmeye ve kamuoyunda tartışmalar yaratmaya başlamıştır. 20. Yüzyıl başlarından bu yana ise, yoksulluğun anlaşılması ve ölçülmesi yönünde bilimsel ve sistematik yaklaşımlar geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte, çocuklar nadiren yoksulluk çalışmalarının odağında yer almaktadır.

Çocuk yoksulluğunun kapsamlı ve bilimsel olarak araştırılması ile ölçülmesi, Charles Booth'un on yedi ciltlik sosyolojik araştırma çalışmalarıyla başlamıştır. 1902 ve 1903 yıllarında Londra'daki insanların yaşamı ve emeği üzerine yapılan çalışmada, çocukların yoksulluğu ve çocuk işçiliği konuları da açıklanmaktadır. Booth'un (1904: 4-7) çalışmasına bağlı olarak o dönemdeki yoksul çocukların yaşam koşulları ile ilgili görüşünü, gelecek nesillerin de yoksulluğu ve sefaleti için büyük ölçüde hammadde kaynağı olarak ifade etmektedir. Çocukların ileri düzeyde beslenme sorunları yaşadığını ve bu sorunun çözümünün, doğal hakları olarak, ebeveynleri, hayır kurumları ve kamu tarafından mutlaka sağlanması gerektiğini belirtmektedir. Booth'un endişeleri döneme ilişkin ruh halini de yansıtmaktadır. Çocukların yaşadığı açlığın ve gıda yetersizliğinin giderilmesine yönelik kamunun müdahalesine yönelik düşünceler ile bunun ebeveynlerin kendi sorumluluğu olduğunu içeren düşünceler arasındaki gerilimler, tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Londra'daki Booth'un çalışmasından sonra Seebom Rowntrees'in York şehrindeki çalışması, çocuk yoksulluğunun boyutlarını gözler önüne sermektedir. Rowntrees'in (1902: 56-57) 1899'da yürüttüğü çalışmada York şehrinde mutlak yoksulluktan etkilenen 7230 kişiden 4215'i (%58'i) çocuk yoksullardan oluşmaktadır. Yoksul çocukları içeren çalışmaları Rowntrees'in erken dönem çalışmalarına zemin oluşturmakla birlikte, aile yoksulluğunun keşfi ile yoksulluk araştırması, ailedeki yetişkinlere odaklanmıştır. Yoksulluk içindeki önemli sayıda çocuğu görmezden gelme eğilimine rağmen, Rowntree'nin çalışmalarında yoksulluk içindeki ailelerin iç dinamiklerini önemli oranda yakaladığı belirtilmelidir. Rowntree'nin (1902: 58) çalışmasında geçen aşağıdaki ifade, çocuk ve kadınların yaşadığı yoksulluğun derinliğini ortaya koymaktadır:

“Bir mobilya parçası satın alınması gibi olağanüstü bir harcama durumunda, ailede kadın ve çocukların gıda harcamaları çoğu zaman azalmaktadır. Öte yandan ücreti kazanan erkeğin koruma gücünün önemi kabul edilerek, olağan hakkını almaktadır”.

Rowntree'nin çalışmalarının temelleri, okul çağındaki çocukların yetersiz beslenme ve fiziksel gelişimlerinin Birleşik Krallık'ın harcamalarına yönelik yarattığı endişelere dayanmaktadır. Rowntree'den sonraki 20. yüzyıldaki tartışmalar, bir ülkede yaşayan çocukların sağlığı ve refahı üzerinedir. Rowntree'nin ardılı olan 20. yüzyıldaki tartışmalar, çocukların sağlığı ve refahının sağlanmasında kamu ve ailenin rolü üzerine odaklanmaya başlamıştır.

Birleşik Krallık'taki çocukların korunması ve refahı için teftişlerin yanı sıra 1906 yılında Eğitim Yasası (Yemek Yasası olarak da bilinmektedir) ihtiyacı olan çocuklara gıda sağlanması için oluşturulmuştur. Ancak bu yardımlar yoksullukla mücadeleden daha çok çocukların okul başarılarını sağlamada, eğitim ölçülerinin geliştirilmesi için düşünülmüştür (Dunstan, 1966: 225).

Ulusal sağlık, 20. yüzyıl başlarında daha çok askeri ve endüstriyel ihtiyaçlar bağlamında önem taşımaktadır (Lister, 1980: 120-122). Bununla birlikte savaşların olmadığı dönemlerde yoksulluk ile ilgili önemli araştırmalar da yapılmıştır. Dönemin önde gelen sivil toplum örgütü Çocuk Asgari Konseyi gibi kuruluşlar, özellikle geniş ailelerde çocukların ağır ve orantısız bir biçimde yoksulluk ve yetersiz beslenme yaşadıklarını açıklamaktadırlar. Öte yandan, diğer bir sivil toplum örgütü olan Family Endowment Society ise, hükümet üzerinde kadın ve çocukların yaşam standartlarının yükseltilmesine yönelik baskı oluşturmaya çalışmaktadır.

Rowntree (1941: 473-476) 1936 yılında York kentinde ikinci geniş kapsamlı çalışmasında, çocukları ayrı bir birey olarak değerlendirerek, çocukları içeren ayrı bir yoksulluk kategorisi oluşturmuştur. York şehrinde çocuklar arasında çok şiddetli ve orantısız bir yoksulluğun yaşandığını ortaya koyarken, ivedilikle asgari gelir destekleri ve aile ödeneklerinin sunumu konusunda çağrıda bulunmuştur. Rowntree'nin 1940'lı yıllardaki çocuk yoksulluğunun nedenlerine ait bulguları, hanehalkının işsizliği, düşük ücretler, aile büyüklüğü ve hanehalkı reisinin kadın olduğu (tek ebeveynli aileler) durumlarda yoksulluğun görüldüğünü içermektedir. Çalışmalarını dönemin hükümetinin incelemesi üzerine, 1945 yılındaki İngiltere'deki Aile Ödenekleri Yasası'nın hazırlanmasına ivme kazandırmıştır. Sosyal güvenlik sisteminin modern öncülerinden olan bu yasa ile aile yardımları sosyal yardım kapsamında sunulmaktadır. Kamu tarafından finanse edilen bu yardımlar, vergilerle karşılanmaktadır. Çocuk yardımı yanı sıra çocuk vergi iadesi yardımı temelinde İngiltere'de ikamet eden ve bir veya birden fazla çocuğu olanlara yapılmaktadır (Çınar, 2019: 34).

2.1.2 Refah Devleti ve Çocuk Yoksulluğu

1940'ların ikinci yarısından itibaren refah devletinin doğuşu, tam istihdama yönelik mali ve ekonomik politikalar, ulusal sosyal sigortalar, yeniden dağıtım mekanizmalarını içeren sosyal politikalar her açıdan yoksullukla mücadelede umutlarını arttırmıştır. Bu bakımdan, Sir William Beveridge tarafından kaleme alınan Beveridge Raporu, hastalık, yaşlılık, işsizlik, ölüm ile birlikte yoksulluğu, bireyin refahını tehdit eden unsurlardan biri olarak belirtmektedir (Rosanvallon, 2000: 28-31).

1960'lı yıllara kadar yoksulluğa yönelik çalışmalar ilgi odağı olmuştur. Abel-Smith ve Townsend (Townsend, 1979: 174-176) 1965 yılındaki aile harcamaları anketini içeren analiz bulgularında, önemli sayıdaki çocuk ve ailenin Birleşik Krallık'ta halen yoksulluk içinde olduğunu tespit etmişlerdir. 1948 ve 1967 'de, sadece iki sefer arttırılan aile ödenekleri yetersiz kalarak, düşük gelirli aileleri ve çocukları yoksulluktan uzak tutmakta yetersiz kalmıştır. Beveridge sistemi, Birleşik Krallık'ta ekonomik ve demografik değişimlerle tam olarak başa çıkamamıştır.

Abel, Smith ve Townsend'in "Yoksullar ve En Yoksullar" kitabının yayınlanması ile çocuk yoksulluğunun yeniden keşfedilmesinin yanı sıra yeni bir sivil toplum örgütü olan Child Poverty Action Group (CPAG) ortaya çıkmıştır. Çocuk yoksulluğu ismine rağmen CPAG, daha çok aile yoksulluğu üzerine hükümete yönelik baskı grubu olarak görülmektedir (Gazeley, Newell, Reynolds ve Searle, 2014: 1-3).

1960'ların sonu ve 1970'lerde savaş sonrası yoksulluk ve eşitsizliklerde görülen yükselişi engellemek için adımlar atılmıştır. Çocuk refahı özellikle de çocuk yoksulluğu, kadınlar ve erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı olumsuzluklar politik tartışmaların odağında bulunmaktadır. Böylece ekonomik ve sosyal politika tartışmaları sonucu oluşan olumlu iklim ile düşük ücret, işsizlik ve giderek artan tek ebeveynli ailelerin meydana getirdiği yoksulluk ile mücadele ile, 1979 yılına kadar refah ve yaşam standartlarında iyileştirmeler sağlanmıştır. Refahın artışı, aynı zamanda çocukların sağlık ve gelişim durumlarının da güçlenerek, yoksulluktan korunduğu anlamına gelmektedir (Piachaud, 1999: 86-88; Kiernan, Land ve Lewis, 1998: 355-356).

1979 İngiltere seçimlerinde Thatcher'ın seçilmesi ve aynı dönemde ABD'de politik aktör Reagen'ın yeni sağ ekonomik ve sosyal politikasını barındıran dünya

görüşleri, serbest piyasa eksenli gelişecek yeni dönemi gösterirken, toplumsal sosyal yapıya zarar veren yeni eşitsizlikleri ve yoksullukları da doğurmuştur⁵⁵.

2.2 Yoksulluğun İçindeki Çocuk: Çocuk Yoksulluğunun Kavramsal Çatısı

Yoksulluk ile ilgili tanımlamalar uluslararası kuruluşlar, akademisyenler ve ülkelerin istatistik kurumları tarafından farklı şekillerde yapılmaktadır. Birçok ülke ve uluslararası kuruluş yoksulluk ile mücadele için yoksulluğun ölçümüne yönelik hesaplamalar yapmaktadır. Yoksulluk tanımları ve ölçümleri ekonomik ve sosyal refahı geliştirmek için bir kılavuz olarak sosyal politikaların geliştirilmesinde önem taşımaktadır.

Çocuk genel kabulde, on sekiz yaşın altındaki insanların biyolojik açıdan çocuk olarak tanımlanmasını ifade etmektedir. İnsan hayatının ergenlik ve gençlik dönemlerini de içermektedir (UNICEF, 2020). Ancak kültürel olarak farklı bakış açıları karşımıza çıkmaktadır. İş yaşamı başlangıcı, okul tamamlama veya evlilik gibi faktörler de bu bakış açıları üzerinden çocukluğun bitimi olarak görülebilmektedir. Bakış açılarına göre çeşitlenen çocukluk dönemleri cinsiyet, sınıf ve ırksal olarak farklılaşmaktadır. Bu nedenle çocuk yoksulluğu tanımlamalarında ülke ve bölge gerçeklikleri önem gösterebilecektir (Roelen ve Gassmann, 2008: 10-12). Aşağıda önce geleneksel yaklaşımlarda çocuk yoksulluğuna değinildikten sonra, insan hakları çatı kavramı üzerinden çocuk yoksulluğu tanımlamalarına ve son olarak yoksunluklar ve sosyal dışlanma temelli güncel tanımlamalara yer verilmektedir.

2.2.1 Geleneksel Yaklaşımlarda Çocuk Yoksulluğu

UNICEF'in (2005a) ilk genel tanımında çocuk yoksulluğu,

“Çocukların zihinsel, fiziksel, duygusal ve ruhsal gelişimlerine zarar veren bir çevrede yoksulluğu deneyimlemektedirler. Bu yoksulluğun temel nedeni olan hanehalkının düşük düzeydeki geliri ve/veya düşük tüketim düzeyinden kaynaklanmaktadır” olarak ifade edilmektedir.

Çocuk yoksulluğuna bu bakış açısı, yoksulluğun genel özelliklerinden çocuk yoksulluğunu ayıramamakta ve onun özgül yönlerini kapsamamaktadır.

⁵⁵ Çocuk yoksulluğunun kökenlerini içeren bu alt bölümlerden sonra, 1980 ve sonrası çocuk yoksulluğunun yapısal durumu ile güncel hali, veriler ile birlikte 2.7 Çocuk Yoksulluğunun Dünya'daki Genel Yapısı ve Mücadele Süreci alt bölümünde detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çocuk yoksulluğu ile mücadelenin ele alındığı alt bölüm ile devamlılık sağlanması için bu şekilde tercih edilmiştir.

Yoksulluk üzerine yapılan tartışmalarda, yoksulluğun farklı potansiyel nedenleri ve ulusal/uluslararası karşılaştırmalarda yoksulluğun ölçümü ön plana çıkmaktadır. Yazında parasalcı yaklaşımın, bireysel gelirlerin arttırılarak, yoksulluğun azaltılmasının sağlanmasına yönelik çalışmalar geniş ölçüde görülmektedir (Vandemoortele, 2000: 4-7). Parasal bakış açısının yaygınlığına karşın, sadece parasal terimlerle tanımlanmayan bir olgu olarak gören uluslararası kuruluşlar da bulunmaktadır. Özellikle çocuk yoksulluğunun birçok özelliği olan, karşılaştırmalı stratejileri içeren çok yüzlü bir sorun olarak değerlendirmektedirler (Feeny ve Boyden, 2003: 10-11).

Çocuk yoksulluğunun incelenmesinde parasalcı yaklaşımın uygun olmamasının birçok nedeni bulunmaktadır. Örneğin sadece hanehalkı üzerinden yapılan değerlendirmeler, hanehalkında bulunanların cinsiyet ve yaş gibi temel özellikleri hakkında bilgi vermemektedir. Öte yandan çocukların ihtiyaç ve yoksunluklarının farklı olduğunu da ihmal etmektedirler. Herhangi bir parasalcı yaklaşımı içeren yoksulluk ölçümü, bireysel gelir artışını barındıran çözümü, hanehalkı üyeleri arasındaki yaşanan ayrımcılığı ve hanehalkı gelirinin, üyeleri arasında oransal dağılımının sağlanıp sağlanmadığını da dikkate almamaktadır (Bartlett, 2002: 41). Çocuk işçinin hanedeki varlığı, çoğu zaman hanenin yoksulluk eşiğinin üzerinde kalmasını sağlayabilmektedir. Yoksulluk içerisindeki çocuk işçi, geleneksel gelire dayalı yoksulluk yaklaşımlarında, yoksul olarak kabul edilmemiş olmaktadır (Dayıoğlu, 2006: 942-943). Öte yandan, yazındaki birçok sayıda çalışma⁵⁶, yoksulluğun yükünün yaşa ve cinsiyete uygun olmayan dağılımının, özellikle kadın ve çocukları olumsuz bir şekilde etkilediğini ortaya çıkarmaktadır.

Gelire dayanan yoksulluk yaklaşımı, çocukların refahında piyasa kökenli mal ve hizmetler dışında kalan ihtiyaçlarını da göz ardı etmektedir. Hanehalkı gelirinden ayrı olarak yerel yönetim düzeyinde sağlanan temel hizmetler (ulaşım, alt yapı, oyun alanları, kreş hizmetleri, vb.) ve güvenilir bir oyun çevresi gibi unsurlar, bu yaklaşımda içerilmemektedir. Ayrıca, yeterli geliri bulunan hanehalkının bile doğrudan satın alamayacağı mal ve hizmetlerdir. Sadece gelire dayanan yaklaşımın çocuk refahı üzerindeki etkilerinin ihmali değil, aynı zamanda bu alt yapı hizmetlerinin çocukların

⁵⁶ 'Women and Children Last: The Poverty and Marginalization of One Parent Families' (Winchester, 1990), 'Children and Poverty: Issues in Contemporary Research' (Huston, McLoyd ve Coll, 1994), 'Faces of Poverty: Portraits of Women and Children on Welfare' (Berrick, 1997), 'Poverty, Inequality and discrimination as Sources of Depression Among US Women' (Belle ve Doucet, 2003) , 'Saving Bernice: battered Women, Welfare and Poverty' (Raphael, 2015).

refahı ve gelişimi üzerinde güçlü etkilerinin ortaya çıkarılmasında da önemi bulunmaktadır. Yaş gruplarının tamamının ölüm ve hastalıklarının temel sebeplerinden olan elverişsiz su ve sanitasyon; beş yaş altı çocukların %80'inin ishal ve ishale bağlı hastalıklar yaşamalarına neden olmaktadır. 5-14 yaş grubundaki çocuklarda ise, yoksulluğa bağlı elverişsiz çevrede yaşamaları nedeniyle bağırsak enfeksiyonları, bu yaş grubundaki çocukların hastalık dağılımının %70'ini oluşturmaktadır (WHO, 2020).

Yaşam koşullarının yetersizliği ve elverişsizliği, tüm çocuk yaş grupları için stresli bir yaşam çevresi meydana getirmektedir. Çocukların yaşam koşullarındaki bu olumsuzluklar, bilişsel gelişim, davranışsal sorunlar, düşük motivasyon ve psikomotor becerilerin düşük düzeyde veyahut geç gelişimine yol açmaktadır. Çevresel yoksunluklarına bağlı geniş olumsuz etkiler, çocukları yaşamlarında uzun dönemli gelişimsel sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır (Thelen, 2000: 389). Yetersiz ve uygun olmayan çevresel etkilerden dolayı, parasalcı/gelire dayanan yaklaşım açıkça çocuk yoksulluğunun tanımlanması ve ölçümünde uygun bir yaklaşım olmayabilmektedir. Böylece kavramın tanımlanmasında ve ölçümünde yoksunluk yaklaşımlarını da içeren bir birleşimi, insan hakları kriterleri ile daha kapsayıcı bir yaklaşım sergileyebilecektir.

2.2.2 İnsan Hakları Çatı Kavramı ile Çocuk Yoksulluğu

İnsan hakları kökenli yoksulluk yaklaşımları, yoksulluğun azaltılması analizlerine, insan hakları kavramlarını entegre etmeye çalışmaktadırlar. İnsan haklarını temel alan yaklaşım, yoksullukla mücadelede, İnsan Hakları Beyannamesi ve bu beyannameye bağlı değerleri kılavuz edinmektedir (UN, 2004: 2).

Yoksulluğun azaltılması, hak kavramı ile hayırseverlik ve ahlaki yükümlülükten ziyade, kamuya yasal bir yükümlülük getirmektedir. Ancak programlar klientalizmden uzak olarak uygulanmaksızın ve kamu bütçesinden pay ayrılmaksızın, yasalar bir kâğıt parçası olmadan öteye geçemeyecektir (Minujin, Delamonica, Gonzalez ve Davidziuk, 2005: 7-9).

Yoksulluğun tanımlanmasında insan hakları temelli anlayışlar hem ölçümlemede hem de analizlerde, yoksul bireyin önce insan olduğu düşüncesinden hareket etmektedirler. İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin (UN, 2004: 36) geliştirdiği ve birçok ülkede kabul gören ve ampirik çalışmalara dayanan haklar:

- Yeterli beslenme
- Önlenebilir hastalıkların ve prematüre ölümlerin önlenmesi
- Yeterli barınma/korunma

- Temel eğitim hakkı
- Herhangi bir utanç duymadan toplum içinde yer alma
- Yaşamını idame etmede kazanç elde etme hakkı
- Toplumsal yaşamın tüm alanlarında yer alma hakkı olarak tanımlanmaktadır.

Kriterler, çocuk yoksulluğun tanımlanmasında ve tam olarak ihtiyaçlarının belirlenmesinin yanı sıra yoksullukla mücadelenin analizinde kullanılabilir. Ayrıca, yoksulluğun bu yaklaşımında, hakların uygulanabilirliği varsayımı altında, nihai yasal sorumluluk kamuya ait olacaktır.

2.2.3 Yoksulluk İçinde Yaşayan Çocukların Tanımlanması Çabaları

UNICEF, insan hakları kökenli ve çocuk refahını temel alan sosyal destek ve hizmetlerin ve maddi yoksunluğunun her ikisinin bir dağılımı olarak çocuk yoksulluğunu açıklayan, Çocuk Hakları Anlaşması'nı baz almaktadır. UNICEF'in (2005b) Dünya Çocukları Raporu'nda çocuk yoksulluğu şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Çocukların haklara sahip olmalarını, toplumun tam ve eşit üyeleri olarak tam potansiyellerini ve katılımlarını başarmalarını engelleyen, hayatta kalmak, büyüme ve gelişmek için gerekli olan maddi, ruhsal ve duygusal kaynaklardan yoksun olma hali” olarak ifade edilmektedir.

Esas itibariyle UNICEF'in tanımlaması çocuk yoksulluğunun doğası ile çok yönlü yoksulluğun karşılıklı ilişkilerini vurgulamaktadır. Tanımlama çocuk yoksulluğunun birçok unsurundan sadece biri olan ekonomik güvenceyi ön plana çıkarmanın yanında, çocuk yoksulluğu tanımlamasının merkezinde olan psikolojik gelişim ile özsaygının etkileri yanı sıra sosyal dışlanma ve ayrımcılık, temel hizmetlere erişimdeki yetersizlikleri dikkate almaktadır (Minujin, Delamonica, Gonzalez ve Davidziuk, 2005: 43-46).

The Christian Children's Fund (CCF), çocuk yoksulluğunun azaltılmasındaki politikalara yol gösteren somut terimler aracılığıyla çocuk yoksulluğunu tanımlamaya çalışmaktadır. 2002 yılındaki çocuk üzerine yoksulluk etkilerinin ve deneyimlerinin incelenmesi için bir komisyon kurmuştur (UNICEF, 2005b).

CCF, çocuk yoksulluğunu somut ve soyut (maddi/maddi olmayan) öğelerin her ikisinin meydan getirdiği çok yönlü bir olgu olarak görmektedir. CCF (2004), yoksulluğun çocuklar tarafından derin bir şekilde, birbiriyle ilişkili, nispi olarak dinamik

ve çok yönlü deneyimlediğini tespit etmektedir. Yoksullukla mücadelede eylemlerin geliştirilmesinin nasıl olması gerektiği ve çocukları etkileyen yoksulluğun etkilerinin ortaya konulmasında kavramsal çatıyı CCF bütüncül anlamda üç farklı etki alanı ile açıklamaktadır:

- i. Yoksunluklar: Çocukların tam potansiyellerinin genel olarak gelişimindeki maddi koşullar ve temel hizmetlere erişimde yetersizlikler
- ii. Sosyal Dışlanma: Çocukların değerliliğini, seslerinin duyulmasını ve haklara erişimini engelleyen veya tehdit altında kalmalarına neden olan adaletsiz süreçler
- iii. Savunmasızlık: Çocukların çevrelerinde onlara yönelen olası ve var olan tehditlerle toplumun başa çıkmasındaki yetersizlikler.

CCF'nin çocuk yoksulluğu tanımı, çocukların da seslerinin dahil edildiği katılımcı yaklaşım ile çocukların biricik doğasının tanınmasını sağlayan, kapsamlı yoksulluğu azaltma stratejilerini barındırmaktadır.

The Childhood Poverty Research An Policy Centre'ın (CHIP) Save The Children ile Chronic Poverty Research Centre (CRPC) arasındaki projeye 2004 yılında eklenmesiyle yeni bir çocuk yoksulluğu bakış açısı ve tanımı ortaya çıkmıştır:

“Çocukların tam potansiyellerinin gelişiminde ve refahlarının sağlanmasında yaşamsal öneme sahip kaynakların farklı türlerine erişim olanaklarından yoksun olarak büyümeleridir. Ekonomik, sosyal, fiziksel, çevresel ve siyasal kaynaklara erişilememesinden kaynaklanmaktadır.”

Bu çocuk yoksulluğu tanımı detaylandırıldığında aşağıda belirtilen unsurlar ön plana çıkmaktadır:

- i. Yetersiz Yaşam Koşulları: Gelişim ve yaşamda kalınması için ihtiyaç duyulan kaynaklar (ekonomik, fiziksel ve çevresel/alt yapı, vb.)
- ii. İnsani Gelişim İçin Fırsatlar: Kaliteli eğitime ve yaşam becerilerine, sağlık imkanlarına ve su/sanitasyon kaynaklarına erişimi (sosyal, kültürel ve fiziksel kaynaklar)
- iii. Çocukların Yetiştirilmesi ve Korunmasındaki Aile ve Toplumsal Yapı: Çocukların bakımında aile ve toplumda kaynak, kurum ve mekanizmaların yetersizliği (sosyal ve kültürel kaynaklar)

- iv. Sesini Duyurma Fırsatları: Yoksulluğun diğer yönlerine sıklıkla destek oluşturabilecek sesini duyurma/temsil yoksunluğu ve güçsüzlük/savunmasızlık (siyasal haklar)

UNICEF ve CHIP'in çocuk yoksulluğu tanımları, karşılıklı olarak ilişkili olan çocuk yoksulluğunun farklı yönlerini vurgulama ve çok yönlü olmaları anlamında benzerlikler taşımaktadır. Öte yandan UNICEF gibi CHIP de çocuk yoksulluğunun farklı yönlerine işaret eden kapsamlı yoksullukla mücadele stratejilerini desteklemektedir.

The Canadian International Development Agency (CIDA, 2013: 4-5), kendi çocuk yoksulluğu eylem planını, insan hakları kaynaklı yaklaşımıyla oluşturan bir kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk Hakları Anlaşmasını temel alan bu görüşte, kız ve erkek çocuklar kendi toplumlarının ve kendilerinin gelişiminde gerekli katılımcılığa sahip, ehliyet sahibi bireyler olarak görülmektedir. CIDA'nın (2013: 5) çocuk yoksulluğu tanımında, çocuk yoksulluğunun temel nedeni, insan hakları ihlali olarak değerlendirilmektedir:

“Yoksulluk, çocukların tüm potansiyellerini yakalamalarını engellemektedir. Çocukların potansiyellerini kullanmadaki beslenme, sağlık ve eğitim yetersizlikleri yanı sıra kendilerini etkileyen kararlara katılmama, ayrımcılık, sömürü ve suiistimler insan hakları ihlali bağlamında çocuk yoksulluğunu meydana getirmektedir.”

Save The Children Sweden (Schnell ve Gunnarsson, 2011: 7), çocuk yoksulluğu ile insan hakları arasında güçlü bağlar kurmaktadır. İnsan hakları ile ilgisi, gelişim tartışmalarından çok yoksullukla mücadele anlamındadır. Yoksulluk içindeki çocukların tanımlanmasında, parasal yaklaşımı benimserken, çocuk yoksulluğuna yönelik mücadele politikalarının oluşturulmasında insan hakları temelli bir yaklaşıma sahiptir. İnsan hakları ile çocuk yoksulluğu arasındaki bağlantı nedeniyle, yoksulluk karşıtı eylemlerin,

“... çok açık olarak, uluslararası insan hakları yasalarının meydana getirdiği norm ve değerlere dayanmalıdır.” ilkesi çerçevesinde ele alınmasının zorunluluğunu vurgulamaktadır.

SCS'nin çocuk yoksulluğuna olan yaklaşımı, Birleşmiş Milletler'in (UN) 2002'deki genel oturumunda “A World Fit For Children” önergesi ile bağlantılı olarak ifade edilmektedir. Bu bakımdan SCS'nin çocuk yoksulluğu olgusuna bakışı, bütüncül, insan haklarını içeren bir temelde ve çok yönlüdür.

The Institute For Democracy In South Africa (IDASA) ise 2000’li yıllardaki çalışmasında yoksulluğun azaltılması, devlet bütçesi ve çocuk hakları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, çocuk yoksulluğunun tanımlanmasında, dört farklı yoksunluğu tespit etmektedir:

- i. Gelir ve Gelir Kazanma Fırsatlarındaki Yetersizlikler: Hanehalkı düşük tüketimi ve fırsatlardaki sınırlılıklar ile ihtiyaçlar karşılama ve erişim yetersizliklerinin etkileri çocukların acı çekmesine neden olmaktadır.
- ii. İnsani Gelişim Fırsatlarının Yokluğu: Sağlık, eğitim, sanitasyon hizmetleri ve oyun oynama olanaklarına erişimdeki yetersizlikler ve bu yetersizliklerin uzun vadedeki etkileri referans alınmaktadır.
- iii. Fiziksel ve Ekonomik Güvencesizlik Hali: Ekonomik güvencesizlikler, kamu hizmetlerine erişememe ile işsizlik gibi nedenlerle, hanehalkı gelirindeki dalgalanmalar ifade edilmektedir. Fiziksel güvencesizlikler ise sömürü, istismar, çocuk işçiliği ve özellikle yetim çocukların yaşadığı yoksunlukları açıklamaktadır.
- iv. Güçsüzlük Hissi: Toplum tarafından hor görülme ve dışlanma duygularının çocuklara yaşatılmasının yanında ailede yaşanan zulüm ve eziyetten duyulan sıkıntıların meydana getirdiği durumdur (Cassiem, Perry, Sadan ve Streak 2001: 27-31).

IDASA’nın (2000) çocuk yoksulluğu tanımı, Güney Afrika’daki çocukların yoksulluk ile ilgili ifadelerini içeren katılımcı çabaları içermektedir. Ayrıca, IDASA uluslararası yoksulluk çalışmalarında kullanmakta olduğu tanımlamasında, Çocuk Hakları Anlaşması’ndaki yoksulluk tanımlamasından da yararlanmaktadır.

Çocuk yoksulluğuna yönelik tanımlamalarda, doğrudan tanımlama ile ilgili çok az uluslararası kuruluş ilgilenmektedir. Yapılan tanımlamalarda ortak payda, çocukların seslerinin duyurulması bakımından katılımcılık ve çok boyutluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle örtük veya açık bir biçimde, insan hakları kavramı ve ilkeleri birleştirilmektedir. Öte yandan, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı bu tanımlara tam olarak yansıtılmamaktadır. Kız ve erkek çocukların yoksulluk, güçsüzlük, ayrımcılık ve sosyal dışlanmayı yaşama biçimleri birbirinden çok farklı olabilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin çocuk boyutunun da değerlendirilmesi, tanımlamaların çok daha geniş ve kapsamlı hale gelmesi yanında, çocuk yoksulluğu ölçümlerinde de dikkate alınması ile mümkündür. Tanımlamalarda gelir yetersizlikleri ve temel ihtiyaçların çok

fazla ön planda tutulması ise, çocukların sömürülmesi, istismarı, çocuk işçiliği, çocukların gelişimi için gerekli olan çevresel, psikolojik etmenler yanında ailede yaşadığı sorunların ortaya çıkarılmasının yanı sıra seslerinin ve yaşadıkları yoksunlukların duyurulmasını da engelleyebilecektir. Bu bakımdan çocuk yoksulluğun boyutlarının daha açık bir biçimde anlaşılmasında çocukların yaşadıkları yoksunlukların da ortaya konulması önem taşımaktadır.

2.3 Maddi Yoksunluk

Maddi yoksunluk, son otuz yıl içinde yoksulluğun gelir eksenli pür parasal yaklaşımlarını tamamlayıcı bir kavram olarak, çok yönlü yoksulluk yaklaşımlarının oluşturulması amacını taşımaktadır. Bu bakımdan, çocuk yoksulluğunun boyutlarının geniş kapsamlı bir biçimde ortaya konulması ve yaşanan bu yoksulluğun, bir anlamda nedenlerinin ve sonuçlarının anlaşılması açısından maddi yoksunluk kavramı önem taşımaktadır. Maddi yoksunluk kavramından ilk olarak Townsend (1987: 140-141), birey için sağlıklı, olağan ve yeterli olarak kabul edilen beslenme düzeyi, giyim, konut, hanehalkı olanakları, istihdama yönelik maddi standartlar ile çevresel ve yerel olanakların yeterliliği ölçütleri çerçevesinde bahsetmektedir. Townsend'in (1979: 31) yaklaşımında kavramsal açıdan görelilik olarak vurguladığı “sosyal kabul edilebilirliklerin” özellikleri bu anlamda önem taşımaktadır. Yoksulluğu, temel ve sosyal ihtiyaçların şiddetli yoksunluğu olarak mutlak standartlarla belirleyen öncül açıklamalara göre farklılıklar taşımaktadır (Rowntree, 1902: 57).

Townsend (1979: 27-28), maddi yoksunluk ölçütlerini oluştururken, AB'nin tamamında yaşam koşullarının olağan unsurlarını ve kaynakların yetersizliği ve/veya kaynaklara erişememeden dolayı yaşanan sosyal dışlanma sorunlarını dikkate almıştır. Townsend'in (1979: 31) görelilik yoksunluk teorisini, aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

“Yoksulluk, nesnel ve sürekli kabul gören biçimiyle, ancak görelilik bir kavramsallaştırma ile değerlendirilebilir. [...] Bireyler, aileler ve toplumsal grupların beslenme düzeni kaynaklarından yoksunluk, sosyal aktivitelere katılım eksikliği ve yaygın olan yaşam tarzı ve olanaklara erişimde yaşanan yetersizlikler durumu, yoksulluk olarak değerlendirilir. Bireysel ve hanehalkı kaynaklarının önemli düzeyde, görece ortalamasının altında kalınması olağan yaşam şekli, gelenekleri ve aktivitelerinden dışlanma etkisi yaratmaktadır.”

Böylece Townsend yoksulluğu, yeterli kaynaklara zaman içinde sahip olamama ve kaynakların yetersizliği olarak ifade etmektedir. Yoksunluk bu anlamda yoksulluğun bir sonucu olarak görülmektedir. Yoksunluk hem maddi hem de sosyal aktivite yetersizliği olarak görece bir olgudur.

Maddi yoksunluk, Eurostat (European Community Statistical Office) tarafından belirlenen ölçütler ekseninde şekillenmektedir. AB'nin sosyal dışlanma için temel göstergesi olan maddi yoksunluk, ekonomik, kültürel ve sosyal kaynaklara erişimde yaşanan yetersizlikleri ortaya koymaktadır (Fusco, Guio ve Marlier, 2010: 8-12). Maddi yoksunluğun genel yaklaşımla tanımı, dokuz temel ölçütü içermektedir. Tanımsal olarak daha zayıf ölçüğe göre bu dokuz ölçütten en az üçünün sağlanamaması; daha şiddetli ölçüğe göre ise en az dördünün sağlanamaması durumu maddi yoksunluk olarak ifade edilmektedir. Maddi yoksunluk ölçütleri aşağıda belirtilen hanehalkı malları ve kapasitelerinden oluşmaktadır:

- Beklenmedik masrafları karşılanma durumu
- Bir hafta süreyle evden uzakta tatil yapabilme durumu
- Her iki günde bir et, tavuk veya balık gıdalarını tüketebilme durumu
- Evin yeterince ısıtılabilmesi durumu
- Hanehalkının ipotek, kira, hizmet faturaları, konut kredisi gibi borçlarını ödeyebilme durumu
- Çamaşır makinesi sahipliği durumu
- Renkli televizyon sahipliği durumu
- Telefon sahipliği durumu
- Araba sahipliği durumu (Guio, Gordon, Najera ve Pomati, 2017: 5-6).

12 AB üyesi ve Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri içerisinde farklı yaşam standartları ve görece yüksek refah düzeyine bağlı olarak, mutlak yoksulluk yerine maddi yoksunluğu önemli bir ölçü olarak değerlendirmektedir (Fusco, Guio ve Marlier, 2010: 10-12; Israel, 2016: 621-623). Yoksulluğun ölçüm araçsalı olarak maddi yoksunluğun kullanılması, bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Tüm Avrupa ülkeleri için aynı kaynaklara sahip olunması varsayımı altında, aynı kaynak ölçütlerinin değerlendirilmede kullanılması şüpheli durmaktadır. Ağırlıklandırma kullanılırken ülkeler arası karşılaştırmayı mümkün kılan ölçütlerin, aynı standart veri seti olması yanında tüm ülkelerde toplumun kabul

gören bir parçasını oluşturması gerekmektedir. Fakat Avrupa genelinde farklı yaşam standartları, bu mal ve hizmetlerin AB ülkeleri genelinde tam olarak aynı sosyal önemi taşımadığını da ortaya koymaktadır.

Maddi yoksunluk ölçütleri/göstergeleri 2009 yılında, 27 AB ülkesi tarafından kabul edilmiştir. AB ülkeleri ve EC (European Commission), yoksullukla mücadeledeki ilerlemede ve sosyal alanda AB’da iş birliği bağlamında, sosyal dışlanma için bir izleme unsuru olarak maddi yoksunluğu, AB düzeyinde ve üye ülke düzeylerinde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Maddi yoksunluk ölçütlerinin yeniden bir değerlendirilmesi yapılarak, bu ölçütlerden bazılarının zayıf güvenilirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Maddi yoksunluğun dokuz ölçütü üzerinden oluşturulmuş olan modül, 2009 yılında yeniden gözden geçirilerek EU-SILC’in (European Union-Statistics On Income and Living Conditions) koşulları da maddi yoksunluk ölçütlerine dahil edilmiştir. Modülde hane ihtiyaçları, yetişkin birey ihtiyaçları ve çocukların yoksunlukları yansıtılmaya çalışılmaktadır.

Guio, Gordon ve Marlier (2012: 12-13) ve Guio, ve arkadaşlarının (2016: 221-223) çalışmalarında kurama dayalı analitik uygulamalar için kullanılabilecek, AB düzeyinde ve üye ülkeler düzeyinde izleme amaçları barındıran, güçlü ve karşılaştırılabilir maddi yoksunluk ölçütleri geliştirilmesi yönünde çerçeve oluşturmuşlardır. Maddi yoksunluğun revize edilmesi ile iki yeni maddi yoksunluk ölçeği geliştirilmiştir. Ölçeklerin geliştirilmesinde Birleşik Krallık Yoksulluk ve Dışlanma Anketi kullanılmıştır. İlk tüm AB nüfusunu hem ülkeler hem de birlik düzeyinde değerlendiren genel ölçeği oluşturmaktadır. Diğer ölçek ise aynı uygulamada EU-SILC tarafından 2009 yılında toplanan yoksulluk verilerinin (yaklaşık 50 maddi yoksunluk ögesi) çocukların yoksunluklarına odaklanması ile oluşturulmuştur.

AB’da nüfusun tamamı için hem AB düzeyinde hem de üye ülkeler düzeyinde gerçekleştirilen analiz çalışması, on üç yoksunluk maddesinden oluşan optimal bir maddi yoksunluk ölçeği⁵⁷ ortaya koymaktadır. Hanehalkı yoksunluklarını ifade eden ölçütler;

- Beklenmedik masrafları karşılanma durumu
- Bir hafta süreyle evden uzakta tatil yapabilme durumu

⁵⁷ Altı ölçüt halihazırda mevcut olan 9 maddelik ölçütü içermekle birlikte, çamaşır makinesi sahipliği, renkli televizyon sahipliği ve telefon sahipliği gibi durumları içeren ölçütler, yetersiz yoksunluk ölçütleri olarak görülerek, değerlendirmeden çıkarılmıştır (Guio, Gordon ve Marlier, 2012). Öte yandan EU-SILC’in (Guio, Fusco, and Marlier 2009) analizinin ortaya koyduğu 7 yeni ölçüt değerlendirmeye alınmıştır.

- Her iki günde bir et, tavuk veya balık gıdalarını tüketebilme durumu
- Evin yeterince ısıtılabilmesi durumu
- Hanehalkının ipotek, kira, hizmet faturaları, konut kredisi gibi borçlarını ödeyebilme durumu
- Araba sahipliği durumu

Maddi yoksunluğun güçlendirilmesine yönelik ek ölçütler ise,

- Yıpranmış giysilerin yenileri ile değiştirilmesi
- İki çift uygun şekilde oturan ayakkabı sahipliği
- Her hafta bireyin kendisine yönelik harcama için para ayırabilmesi
- Düzenli boş zaman aktiviteleri yapılabilmesi
- Arkadaşlar/aile ile birlikte ayda en az bir kere yeme/içme için bir araya gelinmesi
- İnternet bağlantısına sahip olma⁵⁸
- Aşınmış mobilyaların değiştirilmesi (Guio, Gordon ve Mariler, 2012: 13).

Alternatif ölçeğin hesaplanmasına, AB ve üye ülkeler düzeyinde, 2013 yılında AB-SILC'in ek yedi ölçütü içeren maddelerine yönelik verilerin elde edilmesi ile başlanmıştır. 2014 yılında ise maddi yoksunluk ile ilgili çocuk yoksunluğunun incelenmesi özel amacına yönelik ayrı bir modül oluşturulmuştur.⁵⁹

Guio ve arkadaşlarının 2012 yılındaki çalışmalarında kullanılan analitik çerçeve, büyük ölçüde 1999 yılında yapılan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Anketi'nin (PSE) yoksunluğun ölçütlerini oluşturma metodolojisi (Gordon vd., 2010: 36; Pantazis, Gordon ve Townsend 2006: 89-90) ve İngiliz Yoksulluk Anketlerinin (Fahmy, Gordon, Dorling, Rigby ve Wheeler, 2011: 595-597) diğer birçok ülke için de karşılaştırılabilir yoksunluk ölçütlerine dayanmaktadır. Metodolojinin önemli yönleri, tanımlama ve seçimde kolaylaştırmaya imkân vermesidir. Kullanılabilir birçok ölçüt maddesi listesinden, yoksunluğu ifade edebilecek ölçüt maddelerinin optimal bir alt kümesi meydana

⁵⁸ Guio ve arkadaşları (2012), 2009 AB-SILC verileriyle ilgili ilk analizlerinde evde bilgisayar bulunmaması ve internet bağlantısı yetersizliği/yokluğunu tek bir yoksunluk göstergesi olarak belirtmektedirler. Guio ve arkadaşlarının (2017) çalışmasında, günümüzde akıllı telefon, tablet, vb. araçlarla da internete erişim sağlandığından dolayı internet bağlantısının olmaması ölçüt olarak benimsenmektedirler.

⁵⁹ Çocuk yoksunluğu modülünün metodolojik temel çalışmasını, Guio ve arkadaşlarının 2012 yılında maddi yoksunluk ölçeğinin geliştirilmelerindeki analizlerinin güncellenmesi ve genişletilmesinden oluşturmaktadır.

getirilmektedir. Ölçeğe dahil edilecek maddi yoksunluk ölçütlerinin nihai optimal listesini belirlemede aşağıda belirtilen Tablo 24'teki dört unsur dikkate alınmaktadır.

Tablo 24: Maddi Yoksunluk Ölçütleri Seçiminde Kullanılan Unsurlar

Maddi Yoksunluk Ölçütleri Seçiminde Kullanılan Unsurlar ⁶⁰	
Uygunluk (Suitability)	Faklı AB üyesi devleti vatandaşlarının (her üye devlet içinde nüfus alt gruplarının) alışagelmış yaşam koşulları ve olanaklarına sahip olunmasının gerekli görüp/görülmediği analizi yapılmaktadır. Uygunluk, AB nüfusu arasında bir görünüş geçerliliğinin tespit edilmesidir.
Geçerlilik (Validity)	Maddi yoksunluk ile kuramsal olarak ilişkili olduğu bilinen (sağlık sorunları, kaynak yetersizliği, düşük gelir, vb.), her bir ölçütün bağımsız değişkenlerle istatistiksel olarak anlamlı olması beklenmektedir.
Güvenirlilik (Reliability)	Ölçeğin bir bütün olarak güvenirliliği, diğer bir ifade ile iç tutarlılığı Klasik Test Teorisi (CTT) ile yapılmaktadır. Ölçekteki her bir ölçütün tutarlılığı ise Ölçüt Tepki Teorisi (IRT) ile değerlendirilmektedir.
Toplanırlık, Eklenebilirlik (Additivity)	Eklenebilirlik, diğer unsurları sağlayan maddi yoksunluk ölçütleri için diğer ölçütlerle birlikte değerlendirilmesi ve ölçeğe katılabilirliğinin analizini ifade etmektedir.

Kaynak: Guio ve arkadaşlarının (2016: 222-229) makalesi ve Guio, Gordon, Najera ve Pomati'nin (2017: 21-43) raporundan derlenmiştir.

Maddi yoksunluk için geliştirilen yeni ölçekte, önceki ölçekteki dokuz ölçüden altı tanesi korunmuştur. Çamaşır makinesi sahipliği, renkli televizyon sahipliği ve telefon sahipliği ölçütleri, ölçüt seçim unsurları testlerinde AB düzeyinde istatistiki olarak anlamsız bulunmuş; AB üye ülkelerinde insanların yoksunlukları üzerinde etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Maddi yoksunluk ölçeklerinin meydana getirdiği ölçekte beş yetişkin ve sekiz hanehalkı ölçeği Tablo 25'te belirtilmiştir.

⁶⁰ Metodolojinin daha ileri okuması ve istatistiki modeli için Guio ve arkadaşlarının (2016) çalışması incelenebilir.

Tablo 25: Maddi Yoksunluk Güncellenmiş Ölçütleri

Maddi Yoksunluk Güncellenmiş Ölçütleri	
Yetişkin Ölçütleri	
Yıpranmış eski giysilerin yerine yenisinin alınabilmesi	Zorunlu yoksunluk -Yeni
İki çift uygun şekilde oturan ayakkabı sahipliği	Zorunlu yoksunluk -Yeni
Her hafta bireyin kendi harcaması için bir miktar para	Zorunlu yoksunluk- Yeni
Düzenli boş vakit aktivitesi yapılabilmesi	Zorunlu yoksunluk- Yeni
Arkadaş/aile birlikte ayda bir yeme/içme	Zorunlu yoksunluk – Yeni
İnternet bağlantısına sahip olma	Zorunlu yoksunluk – Yeni
Hanehalkı Ölçütleri	
Beklenmedik harcamaları karşılayabilme	Mevcut
Bir hafta süreyle evden uzakta tatil yapabilme	Mevcut
İki günde bir et, tavuk veya balık tüketebilme	Mevcut
Evin yeterli düzeyde ısıtılabilmesi	Mevcut
Aşınmış mobilyaların değiştirilebilmesi	Zorunlu yoksunluk – Yeni
İpotek, kira, konut kredisi, hizmet faturaları gibi borçların ödenebilme durumu	Mevcut
Bir araba sahipliği	Mevcut

Kaynak: Guio, Gordon, Najera ve Pomati (2017: 44-45).

Maddi yoksunluk ölçeği, Guio ve arkadaşlarının (2012) analizlerinin (2009 EU-SILC verileri ile) 2014 yılında EU-SILC yoksulluk modülünde toplanan maddi yoksunluk güncellenmesi ile elde edilmiştir. Maddi yoksunluk ölçeğinin yeniden düzenlenmiş hali hem AB hem de üye ülkeler düzeyinde analiz bakımından uygunluk, geçerlilik, güvenilirlik ve eklenebilirlik (additivity) ölçüt seçim unsurlarını sağlamaktadır. Analiz sonuçları, maddi yoksunluk ölçütlerinin kalitesi ve sağlamlığı için veri toplama ve ölçüt tanımlamalarının uyumlaştırılmasının önemini göstermektedir. Öte yandan tek bir ölçüte göre karşılaştırma yerine ölçütlerin tamamı üzerinde bir indeks üzerinden karşılaştırma daha güvenilir sonuçlar vermektedir.

2.3.1 Çocuk Maddi Yoksunluğu

Çocuk yoksulluğu ile mücadele ve çocukların refahının artırılması uzun yıllardır Avrupa Birliği'nin gündeminde yer almaktadır. Şubat 2013'de Avrupa Komisyonu, sonrasında ise AB Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilen “Çocuklara Yatırım: Dezavantajlı Döngünün Kırılması” Tavsiye Kararı (European Commission, 2013) ile somut bir adım atılmıştır. AB tavsiye kararının önemli bir unsuru, üye ülkelere, özellikle çocuk yoksunluğu ile ilgili istatistiksel kapasiteyi güçlendirilmesidir. Genel varsayım olan, kaynakların hanehalkı içinde paylaşılmasından ayrı bir biçimde AB'deki çocukların

gerçek yaşam koşulları hakkında bilgi sağlamanın en iyi yolu, çocuklara özgü yoksunluk göstergeleri oluşturulması olarak belirlenmiştir.

Çocuk yoksunluğu için istatistiksel veri toplanmasına yönelik ilk adım EU-SILC 2009'da ayrı bir modül olarak, çocuk yoksunluğu verilerinin toplanması ve tasnifidir. Guio ve arkadaşlarının (2012) çalışmasında gerçekleştirilen bu verilerin ilk analizinde, optimal bir çocuk yoksunluğu ölçütleri seti belirlenmiş ve çocuk yoksunluğunu içeren bir endeks önerilmiştir. Bu ölçütler daha sonra 2014 EU-SILC'in özel amaçlı modülüne dahil edilmiş ve Guio ve arkadaşları (2019: 5-6) tarafından 2018 yılında geniş bir şekilde analiz edilmiştir. Analiz sonucu oluşturulan çocuk maddi yoksunluğu ölçüt seti, Mart 2018'de AB düzeyinde kabul edilmiştir. Çocuk maddi yoksunluğu ölçüt seti, AB düzeyinde güçlü ve karşılaştırma imkânı sağlayan hem maddi hem de sosyal unsurları kapsayan on yedi maddeden oluşmaktadır.

Çocuk maddi yoksunluğun incelenmesinde 31 Avrupa ülkesinde (28 AB üyesi ülkesi yanı sıra İzlanda, Sırbistan ve İsviçre) yoksunluğun belirleyicileri, AB düzeyinde benimsenen ölçek üzerinden analiz edilmektedir. Verbunt ve Guio (2019: 833), çalışmalarında hem tek düzeyli ölçüt hem de çok düzeyli ölçüt modellerine dayanan analizlerini birleştirmişlerdir. Tek düzeyli ve çok düzeyli birleştirme yapılırken, mikro belirleyiciler (hanehalkı istihdamı, hanehalkı geliri, hanehalkı sayısı, konutla ilgili ihtiyaçlar, sağlık durumu ve ihtiyaçları) ile birlikte bağlamsal belirleyici olan makro etkenlerin ortak ilişkisine dayanan güçlü bir analiz elde edilmeye çalışılmıştır.

Maddi yoksunluktan farklı olarak çocuk maddi yoksunluğu analizi, tek ölçütü içeren modeller ve çoklu ölçütlerin her ikisinin değerlendirilmesine ihtiyaç olduğunu ortaya çıkarmıştır. Tek ölçüte dayanan modeller, belirli ulusal risk faktörlerinin belirlenmesini mümkün kılarken; hanehalkı belirleyicilerinin çocuk yoksunluğu ile ilişkisinde ise ülke içi varyasyonların daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle tek seviyeli modeller, her bir ülkedeki çocuk yoksunluğunun mikro belirleyicilerinin anlaşılmasında önem taşımaktadır. Öte yandan çocuk yoksunluğundaki uluslararası farklılıkları açıklayan faktörleri tanımlamak için ise çok düzeyli modellerden yararlanılmaktadır. Böylece, çocuk yoksunluğu ile mücadelede gereken etkin sosyal politikaların oluşturulmasında kapsamlı bir anlayış oluşturulmaktadır.

Avrupa Birliği düzeyinde belirtilen optimal çocuk yoksunluğu ölçüt seti hem kurama hem de istatistiksel verilere dayanmaktadır. Kuramsal açıdan büyük ölçüde Townsend'in göreceli yoksunluk kavramını içermektedir. İstatistiksel veri bağlamında ise optimal çocuk yoksunluğu ölçütlerinin seçiminde kullanılan analitik çerçeve, 1999

Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma (PSE) Araştırması'nın yoksunluk göstergesi oluşturma metodolojisinden faydalanmaktadır. Ayrıca maddi yoksunluğun ölçütlerinin seçimindeki uygunluk, geçerlilik, güvenilirlik ve toplanabilirlik unsurları, çocuk yoksunluğu ölçüt seçiminde de kullanılmıştır. Dört unsurun belirlediği analitik çerçeveyi sağlayan çocuk yoksunluğu ölçütleri, Guio ve arkadaşları (2019: 6) tarafından yapılan çalışmada bir araya getirilerek, AB ve üye ülkeler düzeyinde çocuk yoksunluğunun hem maddi hem de sosyal yönlerini kapsayan 12 çocuk yoksunluğu ve 5 hanehalkı yoksunluğu ölçütü olarak belirlenmiştir. Çocuk yoksunluğu ölçütleri, aşağıdaki Tablo. 26'da açıklanmıştır.

Tablo 26: Çocuk Maddi Yoksunluğu Ölçütleri

Çocuk Maddi Yoksunluğu Ölçütleri⁶¹	
Çocuk Odaklı Yoksunluk Ölçütleri	
1.	Yeni kıyafet alabilme durumu (İkinci el olmayan)
2.	İki çift uygun ayakkabıya sahip olunması
3.	Günlük taze meyve ve sebze gıdası tüketilmesi
4.	En az iki güne bir et, tavuk ve balık (veya vejeteryan gıdalar için eşit düzeyde) gıda tüketilmesi
5.	Evde çocukların yaşına uygun kitap bulunması durumu
6.	Ev dışı boş zaman değerlendirme aktiviteleri için ekipmana sahip olunması
7.	Ev dışında oyun oynayabilme olanakları
8.	Düzenli boş zaman aktivitesi yapabilme
9.	Özel günlerin (doğum günü vb.) kutlanabilmesi
10.	Arkadaşların zaman zaman oyun oynama ve yemek yeme için davet edilebilmesi
11.	Okul gezilerine ve okul etkinliklerine katılım durumu
12.	Evden uzakta en az bir hafta tatile gitme olanağı
Hanehalkı Yoksunluk Ölçütleri	
13.	Aşınmış mobilyaların değiştirilmesi
14.	İpotek, kira, konut kredisi ve hizmet faturaları gibi borçların ödenebilme durumu
15.	İnternete erişim durumu
16.	Evin yeterli düzeyde ısınması durumu
17.	Özel kullanıma ait bir araba sahipliği durumu

Kaynak: Guio, Marlier, Vandenbroucke ve Verbunt (2020: 8) ve Guio ve Vandenbroucke (2019: 14).

Guio ve arkadaşlarının 2012 ve 2018'deki her iki çalışması da çocukların doğrudan refahını etkileyen ölçütlerin değil, aynı zamanda çocukların refahında dolaylı etkilere sahip muhtemel unsurların da dikkate alınmasını gerektiğini vurgulamaktadır. Nitekim nitel araştırmalar, maddi yetersizlik yaşayan hanelerde yaşayan çocukların, ebeveynlerin stres ve suçluluk duygusundan korunmak için genellikle ihtiyaç duydukları şeyleri ebeveynlerinden isteyemediklerini göstermektedir (Ridge, 2011: 76-77).

⁶¹ Çocuk yoksunluğu ölçütü analizinde, veri toplama ve işleme ile ilgili bazı unsurlar önem taşımaktadır. İlki, AB-SILC verilerinde çocukların yaşam koşullarına ilişkin bilgiler çocukların kendilerinden değil, hanedeki yetişkinlerden elde edilmektedir. İkincisi, belirli bir hanede en az bir çocuk için yoksunluk ölçütü mevcut ise o hanedeki tüm çocukların bu yoksunluk içinde olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayım hanehalkı içinde çocuk yoksunluğu farklılıklarını (örneğin kız çocuklarının, erkek çocuklarına göre veya gençlerin küçük çocuklara göre daha çok yoksunluk yaşadığını) tespitini mümkün kılmamaktadır. Üçüncüsü ise çocuk yoksunluğu ile ilgili veriler 1-15 yaş arası çocuklara sahip haneleri kapsamaktadır. Öte yandan Mart 2018'de resmi olarak 0-17 yaş grubunun tamamı için yoksunluk, çocuklara özgü yoksunluk ve yoksulluk oranlarında kullanılması kabul edilmiştir (Guio, Marlier, Vandenbroucke ve Verbunt, 2020).

Çocuk yoksunluğu oluşturulmasında zorunlu eksiklik⁶² kavramının kullanılmasını nedeni ise kültürel farklılıklar, çocukların yaşı ve ebeveyn uygulamalarındaki farklılıkların etkisinin ortaya çıkarılması çabasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan, zorunlu eksiklik kavramına dayalı bir kategorik durum, basit eksikliğe göre daha kötü durumdaki ve daha iyi durumdaki çocuklar arasında daha iyi bir ayırım yapılmasını ve endeksin güvenilirliğini arttırmaktadır.

2.3.2 Çocuk Maddi Yoksunluğunun Mikro ve Makro Belirleyicileri

Maddi yoksunluğun belirleyicileri hakkında mevcut yazında mikro düzey ve makro düzey belirleyiciler arasında ayırım bulunmaktadır. Mikro düzey maddi yoksunluk belirleyicileri, yoksunluk ile ilişkisi olan, birey ve hanehalkı düzeyinde ölçülen sosyoekonomik özelliklerden meydana gelmektedir⁶³. Diğer taraftan makro düzeydeki belirleyiciler, ülkeler arasındaki yoksunluk farklılıklarının araştırılmasında, GSYİH, işsizlik, eşitsizlik, refah devleti rejimi, vb. gibi makro boyutlu değişkenleri değerlendirmektedir⁶⁴.

Çocuk maddi yoksunluğu ampirik analizler yazını değerlendirildiğinde, havuzlanmış panel veri yöntemi ile bireysel ve ülke özelliklerinin birlikte değerlendirilerek, mikro ve makro düzey yaklaşımların birleştirildiği görülmektedir (Kim, Lee ve Lee 2010: 395-396; Chzhen ve Bradshaw, 2012: 488-490; Nelson, 2012: 151-152; Whelan ve Maitre, 2012: 489-490; Israel ve Spannagel, 2013; Barcena-Martin, Lacomba, Moro-Egido ve Moreno, 2014: 803-805; Chzhen, 2014: 10-13; Visser, Scheepers 2014: 1181-1182; Saltkjel ve Malmberg-Heimonen, 2017: 1288-1291; Barcena-Martin, Blazquez, Budria ve Moro-Egido, 2017: 4-11; Verbunt ve Guio, 2019). Verbunt ve Guio (2019: 837-838), tek düzeyli ve çok düzeyli modellerin birlikte

⁶² Çocuk yoksunluğu ölçeğinin zorunlu bir eksiklik kavramına dayanmaktadır. AB-SILC anketlerinde çocuklara özgü ölçütlerde üç cevap kategorisi bulunmaktadır: 1. Çocuğun bulunduğu hanenin ilgili ölçütteki eşya/duruma sahip olması 2. Çocuğun bulunduğu hanede ilgili ölçütteki eşya/duruma gelir yetersizliğinden sahip olamaması 3. Çocuğun bulunduğu hanede ilgili ölçütteki eşya/duruma başka herhangi bir sebeple sahip olamaması. Bu kriterlere bağlı olarak, sadece satın alınabilirlik nedeniyle (tercih veya başka nedenlerle değil) eşya/duruma sahip olunamaması yoksunluk olarak değerlendirilir. Bununla birlikte zorunlu eksiklik kavramının ortaya çıkardığı birkaç durum vardır (McKnight, 2013: 5-7). Örneğin ebeveynler bir eşyayı/durumu istemeyebilir; bunlara ihtiyaç duymayabilir veya birçok farklı nedenden ötürü, eşya/duruma sahip olunması engellenebilir. (Ebeveynlerin bakım sorumlulukları nedeniyle veya iş nedeniyle zamanının olmaması, bir araca sahip olunması yerine toplu taşıma tercihi, vb.)

⁶³ Maddi yoksunluğun mikro belirleyicileri analizlerine yönelik daha geniş okuma için Perry (2002) ve Boarini ve d'Ercole (2006) çalışmaları incelenebilir.

⁶⁴ Maddi yoksunluğun makro belirleyicilerinin incelenmesinde daha geniş okuma için Kenworthy ve arkadaşlarının (2011) çalışması incelenebilir.

kullanımının yoksulluk riskini açıklamada tamamlayıcı bilgiler sağladığını göstermektedir.

Mikro belirleyiciler değerlendirildiğinde, hanehalkının demografik ve sosyoekonomik özelliklerinin çocuk yoksulluğu ve yoksunluğu üzerindeki etkinliği birçok çalışmada ortaya çıkmaktadır (TARKI, 2011: 80). Yoksunluğun belirleyicisi olarak hem sosyal tabakalaşma hem de kaynaklar birlikte rol almaktadır. Sosyal tabakalaşma ile kaynaklar arasındaki ilişki, amprik bir modelin açıklayabileceği indirgenmiş bir formdan daha karmaşıktır. Öte yandan, sosyal tabakalaşma sadece hanehalkının yönettiği kaynakların seviyesini değil; aynı zamanda kaynakların kullanımlarını da etkilemektedir.

Çocuklar arasında yoksunluğu ve bu yoksunluğun yoğunluğunu belirlemede amprik bir model belirleme zorluklarına rağmen, bunu açıklayabilecek hane düzeyinde üç değişken oluşturulmuştur:

- Kaynakların uzun vadede yönetilebilmesi
- Sağlık ve barınma ihtiyaçları
- Hanehalkının büyüklüğü ve bileşimi (Fusco, Guio ve Marlier 2011: 139).

Yoksunluk, mevcut kaynaklar ile ihtiyaçlar arasındaki uyumsuzluktan doğmaktadır. Ancak hem hanehalkının kaynakları yönetebilmesini hem de ihtiyaçlarını etkileyen faktörlerin tümünün mikro veri setlerinde temsili, makro değişkenlerin de etkilerinin varlığından dolayı mümkün olamamaktadır. Aynı durum çok düzeyli modellerde aynı sosyal yardımları ulusal sosyal harcama değişkeni olarak kullanıldığında da geçerlidir. Keza hem tek düzeyli hem de çok düzeyli modellerde, aileden/arkadaşlardan sağlanan aynı destek, bir refah ölçütü olarak içerilememektedir.

Yoksul/yoksun çocuklara sunulan yardımların oranı, hizmetlerin kalitesi ve ihtiyaçlarını karşılama gücü de önem taşımaktadır. Çocukların maddi refahı, hanehalkının ne kadar tüketebileceğine, tüketim de kaynakların yönetimine bağlıdır. Harcanabilir hane geliri, genellikle kaynakların yönetimi için değişken olarak incelenirse de mevcut gelir ile yoksunluk arasındaki ilişkinin anlaşılmasında, uygun bir açıklama sağlamamaktadır (Whelan, Layte, Maitre ve Nolan, 2001: 369-370; Fusco, Guio ve Marlier, 2011: 15; Verbunt ve Guio, 2019: 833). Eşit kaynaklara sahip hanehalklarının farklı ihtiyaçları ve bu ihtiyaçları farklı maliyetlerle karşılayabilmeleri (özellikle kendi hesabına çalışanlar), gelire eksenli ölçüm ile yoksunluğun tespitinde zorluklar meydana getirmektedir. Böylece mevcut gelir bir hanehalkı için kaynakların yönetimi hususunda sadece bir unsur olarak görülebilmektedir.

Hanehalkının kaynakları yönetimi aynı zamanda önceki, şimdiki ve gelecekteki tahmini geliri, tasarrufları ve borçlanma kapasitesi tarafından belirlenebilmektedir. AB-SILC'in kriterlerinde bulunan, hanehalkı kaynakları üzerinde uzun vadeli yönetimi (halihazırdaki gelire ek olarak) ve kısa vadeli finansal zorluklar üstesinden gelme kapasitesinin araçsallığını içeren üç değişken kullanılmaktadır: eğitime erişim, işsizlik ve göçmenlik.

Eğitim düzeyinin artışı, mevcut gelir düzeyi ve diğer hanehalkı özellikleri sabitken, aşağıda belirtilen istatistiksel ilişkileri meydana getirmektedir:

- İşgücü piyasalarında daha yüksek gelir sağlanması ve gelir şokları karşısında daha az kırılabilirlik
- Eğitim düzeyi artışı ile ebeveynlerin çocuklarına miras yoluyla daha fazla refah seviyesi sağlanması
- Likidite kısıtlamalarının üstesinden gelmede finansal kurumlara erişim
- Gelecekte beşerî sermaye getirisi açısından olanaklar sağlanması (Papadopoulos ve Tsakoglou, 2016: 5-7).

Göçmen ailelerde yaşayan çocuklar için benzer istatistiksel ilişkiler tespit edilmektedir: İşgücü piyasalarında güvencesiz işler ve savunmasız konum, ebeveynlerden daha az tasarruf/miras sağlanması, finansal kurumlara erişememe (Neubourg vd., 2012: 29-31).

İşsizlik, tüm çalışma çağındaki hanehalkı üyeleri açısından işgücü piyasalarında güvencesiz bir konumu işaret etmektedir. Öte yandan, bu güvencesiz çalışma, gelecekteki işsizlik riski durumunda, hanehalkı üyelerinin, beklenmedik harcamalar karşısında yaşanan likidite kısıtlarının üstesinden gelmesinde finansal kurumlara erişimini de engellemektedir.

Hanehalkının kaynaklar üzerinde uzun vadeli yönetimini doğrudan etkileyen ek üç etken, AB-SILC tarafından analize eklenmektedir, İlki, hanehalkı yıllık eşdeğer olmayan geliri, bin hane başına satın alma gücü paritesi olarak ifade edilmektedir. Diğeri, konutla ilgili olarak ipotek, konut kredisi veya diğer kredilerden kaynaklanan borç yükünden meydana gelmektedir. Üçüncüsü ise hanehalkında kendi hesabına çalışanların gelirini ölçmedeki zorlukları analize dahil edilebilmesi için kukla değişkenlerden oluşmaktadır.

Çocuk yoksunluğu ölçeğinde, aynı kaynaklara sahip, ancak farklı ihtiyaçlara sahip hanehalklarında yaşayan çocuklara yönelik olarak, bu ihtiyaçların ve ilgili maliyetlerin

temsil edilmesi için üç değişken belirlenmiştir (Whelan, Layte ve Maitre, 2004: 293-295; Fusco, Guio ve Marlier, 2011: 16; Verbunt ve Guio, 2019: 833). Değişkenlerden ilki, hanehalkında en az birinin sağlık durumunun kötü veya çok kötü olmasıdır. İkinci değişkeni, hanehalkının yaşadığı evin mülk olması ve serbest piyasada veya ücretsiz/indirimli kiralaması oluşturmaktadır. Sonuncu değişken ise hanehalklarının ipotek geri ödemesi (taksit veya faiz) veya sigorta ve hizmet fatura bedelleri (kanalizasyon, atık boşaltma, düzenli bakım, onarım ve diğer masraflar) dahil olmak üzere konut maliyet yükleri olarak belirtilmektedir.

Hanehalkı büyüklüğü ve yapısı da yoksunluğu etkileyen önemli bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Hanedeki bağımlı çocukların sayısını 0-17 yaş tüm çocuklar ve 18-24 yaş arası bağımlı öğrenciler oluşturmaktadır. Hanehalkında bulunan küçük veya büyük çocukların yoksunluk durumundan etkilenme düzeyleri farklılıklar taşımaktadır. Tek ebeveynli ailede yaşama ise son yıllarda güçlü bir yoksunluk unsurunu teşkil etmektedir (Verbunt ve Guio, 2019: 836).

Makro belirleyicilere dönük modellerde, hanehalkı düzeyindeki risk faktörleri, ülke düzeyinde ve/veya bağlamsal değişkenlerle tanımlanmaktadır. Makro düzeydeki bu modeller tipik olarak ülkedeki ortalama hanehalkı geliri düzeyi ile çoğunlukla kişi başına GSYİH yanı sıra genellikle sosyal harcama ölçüleri ile ilişkili olan açıklayıcı değişkenlerle açıklanmaktadır.

Yazındaki çalışmalarda yoksunluğu açıklamada eğitim, sosyoekonomik ve istihdam değişkenleri, hanehalkı gelirine göre daha fazla kullanılmaktadır. Mikro düzeyde bu değişkenlerin kullanılması, hanehalkının uzun dönemde hanenin kaynakları üzerindeki yönetim etkisinden kaynaklanmaktadır. Kim, Callan, Gheorghiu ve Skylark (2018: 525) çalışmalarında ise hanehalkının kaynaklar üzerinde uzun vadeli yönetiminde mevcut gelirin en iyi açıklayıcı değişken olduğunu belirtmişlerdir. Aslında, mikro düzeyde bireysel hanehalkı gelirini hariç tutan, ancak ulusal medyan hanehalkı geliri, kişi başına GSYİH ve makro düzeyde sosyal transferleri içeren modeller, hanenin kaynaklarının uzun vadeli yönetiminde doğrudan ve dolaylı etkilerini barındırmaktadır. Ayrıca yoksunluğun incelendiği çok düzeyli bir modelde, hanehalkı gelirinin model dışında bırakılması her zaman yanlış olacağı anlamına gelmemektedir. Nolan ve Whelan (2010: 307) çalışmasında, kişi başına GSYİH düzeyleri ve mikro düzeyde ölçülen hanehalkı ihtiyaçları göz önüne alındığında, nakit transferlerin yoksunluk ilişkisini ölçmek için, nakit transferlerin ülkelerdeki maddi yoksunluk ile ilişkisine

odaklandığında, mikro düzeyde hane geliri hariç tutulabilir. Tablo 27’de çocuk yoksunluğunun yazındaki mikro ve makro göstergeleri belirtilmiştir.

Tablo 27: Yazında Çocuk Yoksunluğunun Mikro ve Makro Düzey Belirleyicilerine Yönelik Seçili Çalışmalar

Çalışma	Örneklem ve Metot	Yoksunluk Tanımlaması ve Belirleyicileri	Temel Bulgular
Nelson, (2012)	Veri Seti: AB-SILC (2008), 26 AB Ülkesi Metot: Yatay Kesit Veri	Yoksunluk İndeksi: Standart AB tanımlaması Belirleyiciler: <u>Mikro</u> (Kadın, yaş, yalnız yaşayan ebeveyn, iki ebeveynli aile, ilkokul eğitimi, işsizlik durumu, göçmen olmayan); <u>Makro</u> (Sosyal yardım türü ve durumu, Kişi başı GSYİH, istihdam oranı, işsizlik oranı, uzun dönem işsizlik oranı, eğitim harcamaları), aktif istihdam politikaları harcamaları, kamu hizmetleri harcamaları, gelir testlerine tabi olmayan sosyal yardım harcamaları)	<ul style="list-style-type: none"> Tüm mikro belirleyiciler maddi yoksunluk üzerinde önemli etkiler sahiptir. Sosyal yardımlar, maddi yoksunluk ile negatif korelasyon sağlamaktadır. Sosyal yardımlar arttıkça, maddi yoksunluk azalmaktadır. Sosyal yardımlar, kişi başı GSYİH, istihdam oranı, işsizlik ve uzun dönem işsizlik oranları istatistiksel olarak anlamlı etkilere sahipken, aktif istihdam politikaları, eğitim harcamaları ve kamu hizmeti harcamaları anlamsızdır. Sosyal yardımlar tek kişi yaşayan bireyler, yalnız yaşayan ebeveynler, işsiz bireyler ve ilköğretimde okuyan çocukların maddi yoksunluk düzeylerini azaltmaktadır.
Whelan ve Maitre, (2012)	Veri Seti: AB-SILC (2009), 28 AB Ülkesi Metot: Çoklu Doğrusal Regresyon	Yoksunluk İndeksi: Temel Yoksunluk İndeksi Belirleyiciler: Mikro (Hanehalkı geliri, profesyonel meslek, anaokulu, ilk, orta ve yüksek eğitim, yaş, cinsiyet, medeni durum, mültecilik/göçmenlik, çocuk sayısı, tek ebeveyn, istihdam durumu, istihdamdaki süre) Makro (Kişi başına harcanabilir gelir, refah rejimi, gini katsayısı)	<ul style="list-style-type: none"> Tüm mikro değişkenler, maddi yoksunluk üzerinde önemli düzeyde etkilere sahiptir. Hanehalkı için referans bireyin sosyoekonomik değişkenleri, yoksunluk ile önemli düzeyde ilişkilidir. Makro ekonomik değişkenlerden sadece kişi başına harcanabilir değişkeni etkiye sahiptir. Refah rejimi dummy değişkeni, model açısından çok az etki gücüne sahiptir. Mikro değişkenleri ile kişi başı harcanabilir gelir değişkeni arasında önemli bir ilişki tespit edilmiştir. Mikro değişkenlerin etkisi, kişi başı harcanabilir gelir değişkeninin seviyesine bağlı olduğu bulunmuştur.
Chzhen ve Bradshaw, (2012)	Veri seti: AB-SILC (2009), 24 AB Ülkesi Metot: Çoklu lojistik analiz	Yoksunluk İndeksi: Standart AB tanımlaması Belirleyiciler: Mikro (Yalnız ebeveynlerin cinsiyeti, çocuk sayısı, çocukların yaşı, medeni durum, eğitim, ekonomik aktivite) Makro (Kişi başına GSYİH, sosyal transferler)	<ul style="list-style-type: none"> Mikro değişkenlerin tümü, maddi yoksunluk üzerinde istatistiksel olarak önemli etkilere sahiptir. Modele hanehalkı geliri değişkeni dahil edilmemiştir. Sosyal transferler ile maddi yoksunluk arasında negatif korelasyon bulunmaktadır. (Kişi başı GSYİH'daki farklılıklar dahil edilmediğinde) Ülkedeki üst gelir gruplarındaki değişim hesaba katıldığında, sosyal transferlerin etkisi anlamsızlaşmaktadır.

Visser vd., (2014)

Veri Seti: ESS(2014), 25 AB ülkesi
Metot: çoklu doğrusal regresyon

Yoksulluk İndeksi: Sıralı ölçekte (0-6) ölçülen üç değişkenli doğrudan faktör analizi:

- Daha düşük bir hane geliri ile idare etmek zorunda kaldım.
- Olağan yaşam giderlerini karşılamak için birikimlerimi kullandım ve borçlandım.
- Tatile gidemedim veya yeni ev eşyası alamadım.

Mikro (Gelir dağılımı pozisyonu, istihdam türü, işsizlik durumu, medeni durum, kentleşme, ebeveyn eğitim durumu, yaş, etnisite)

Makro (İşsizlik oranı, kişi başı GSYİH, işsiz insanların oransal göreceli değişimleri, GSYİH, toplam sosyal harcamalar)

- Mikro değişkenler, yoksunlukla ilgili önemli etkilere sahiptir. Hanehalkı geliri değişken olarak alınmamıştır.
- Makro değişkenler ve sosyal koruma harcamaları, mikro değişkenler üzerinde istatistiksel olarak önemi etkiler göstermektedir.
- Bu çarpaz etkilerden en çarpıcı olanı, milli gelir, ülkenin ekonomik koşullarına göre ve devletin refah harcamalarına göre mikro değişkenlere göre yaşanan yoksunluğu azaltmaktadır.
- Olumsuz ekonomi koşulların sosyal transferlerle (ülke düzeylerinde) yoksunluğu azaltıcı etkisi farklılaşabilmektedir.

Barcena-Martin vd., (2014)

Veri seti: AB-SILC (2007), 28 AB ülkesi
Metot: Çoklu doğrusal regresyon

Yoksunluk İndeksi: Doğrusal indeks, ağırlıklandırılmış indeks

Belirleyiciler: Mikro (Kadın, genç, yaşlı, yüksek öğrenim, istihdamda kalma süresi, hanehalkı geliri, hanehalkı yapısal değişkenleri)

Makro (Uzun dönem işsizlik oranı, S80/S20, kişi başına GSYİH, toplam sosyal harcamalar)

- Mikro değişkenler, yoksunlukla ilgili önemli etkilere sahiptir. Hanehalkı geliri değişken olarak alınmamıştır.
- Ülkelerin refah harcamalarındaki cömertlik, eşitsizliğin ve GSYİH ile birlikte önemli etkilere sahip olduğu tespit edilmiştir.
- Ülkeye özgü faktörlerin eklenmesi, yoksunluğun ülkeler arası farklılıklardan kaynaklanan değişim oranını %72,7 azaltırken, mikro düzey değişkenlerde bu oran %9,4'dür.
- Düzeyler arası etkileşimler, ülkenin refah harcamasının daha yüksek olması ve daha yüksek düzeyde GSYİH'nın ve eşitsizlik farklarının azaltılması ile mikro değişkenlerin maddi yoksunluk üzerinde etkisini azaltmaktadır.

Chzhen, (2014)	Veri seti: AB-SILC (2008-2012), 31 AB ülkesi Metot: Çoklu lojistik model	Yoksunluk indeksi: Standart AB tanımlaması Belirleyiciler: Mikro (Düşük iş yoğunluğu, tek ebeveyn, göçmen/mülteci, kendi evine sahip olma, bir yetişkinin kamuda çalışması, çocukların yaşı, yüksek öğrenim düzeyi) Makro (asgari gelir garantisi koruma programları, toplam sosyal harcamalar, işsizlik oranı)	<ul style="list-style-type: none"> • Mikro değişkenler, yoksunlukla ilgili önemli etkilere sahiptir. • Toplam sosyal harcamalarda artış ve işsizlik oranında azalış, çocuklar için maddi yoksunluğu azaltmaktadır. • Asgari gelir garantisinin olumsuz etkisi, sadece diğer ülke düzeyleri hesaba katıldığında ortaya çıkmaktadır. Bu noktada sunulan gelir yeterli olmalıdır.
Barcena-Martin vd., (2017)	Veri seti: AB-SILC (2009), 27 AB ülkesi Metot: Çoklu lojistik regresyon	Yoksunluk İndeksi: AB-SILC'in çocuk odaklı modülündeki 14 belirli başlık temelli ağırlıklandırılmış doğrusal indeks Belirleyiciler: Mikro (çocuk yaşı, çalışma yoğunluğu, tek ebeveyn, kentsel alan, kronik hastalıklar veya koşullar, hanehalkında referans alınan kadın birey, hanehalkında referans alınan ferдин yüksek öğrenim düzeyi, hanehalkında referans alınan kişinin genç olması, hanehalkında referans alınan kişinin göçmen/mülteci olması) Makro (Kişi başına GSYİH, uzun dönem işsizlik oranı, S80/S20, sosyal harcamalar fonksiyonu)	<ul style="list-style-type: none"> • Çocuk yoksunluğu, hanehalkı özellikleri ve makro düzey belirleyiciler ile istatistiksel olarak önemli düzeyde ilişkilidir. • Mikro düzey değişkenler, ülkeler arası karşılaştırmalarda, farklılıkların yarısından fazlasını açıklamaktadır. • Kişi başına düşen GSYİH ile eşitsizlikler, tüm modellerde çocukların maddi yoksunluk yaşamalarında önemli etkenlerdir. • Sosyal koruma harcamaları ile çocuk yoksunluğu arasında güçlü ve negatif korelasyon bulunmaktadır.
Saltkjel ve Malmberg-Heimonen, (2017)	Veri seti: AB-SILC (2009), 27 AB ülkesi Metot: Çoklu doğrusal regresyon	Yoksunluk İndeksi: Standart AB tanımlaması Belirleyiciler: Mikro (cinsiyet, yaş, doğulan ülke, uzun süredir devam eden sınırlayıcı hastalık, bireyin kendi tanımladığı ekonomik statü, eğitim düzeyi) Makro (Kişi başına düşen sosyal koruma harcamaları istihdam oranı)	<ul style="list-style-type: none"> • Mikro değişkenler, yoksunlukla ilgili önemli etkilere sahiptir. • Refah harcamaları düşük maddi yoksunluk riski olanlar için, daha yüksek olmaktadır. Bu bakımdan refah harcamaları yüksek riskli dezavantajlı grupları dışlamaktadır.

Kaynak: Yazar tarafından, uluslararası yazın üzerinden derlenmiştir.

Yazındaki çocuk maddi yoksunluğuna dönük mikro ve makro belirleyicilerin araştırıldığı çalışmalar çok yenidir. 2015 yıl öncesine kadar yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak ebeveynleri eğitim düzey, hanehalkı geliri ve çocuk gelişimi üzerine odaklanmıştır. Güncel çalışmalar ise, sosyal harcamalar, gelir dağılımı ve istihdam koşullarını incelemektedir.

2.4 Ulusal ve Uluslararası Yazındaki Çocuk Yoksulluğu ile İlgili Ampirik Çalışmalar

Mikro veri setleri kullanılarak yoksulluğun incelendiği çalışmalarda genel olarak lojistik regresyon ve probit regresyon modelleri kullanılarak tahminler gerçekleştirilmiştir. Tablo 28’de mikro veri setleri ile yapılan analizlerde doğrusal regresyon modellerinin tahmini yerine bu iki modelin tercih edilmesindeki temel nokta bağımlı değişkenin kategorik bir değişken olmasıdır. Doğrusal modellerde bağımlı değişken sürekli/kesikli sayıları içerirken lojistik regresyon veya probit modellerinde 0-1 değerlerinden oluşmaktadır.

Çocuk yoksulluğu ile ilgili Tablo 28’deki çalışmalara bakıldığında, medeni durum, yaş, eğitim durumu, hane geliri, sanitasyon, hijyen, besin yeterliliği, mülkiyet durumu, etnik köken, sosyal yardımlar, işteki durum ve ebeveynlerin becerileri gibi değişkenlerin yer aldığı görülmektedir. Çalışmalara göre ebeveynlerin eğitim durumu, gelir düzeyi, sağlık koşulları ve işteki durumları çocuk yoksulluğu ve buna bağlı olarak çocukların gelişiminde önem taşımaktadır.

Tablo 28: Mikro Veri Setleri İle Yapılan Seçili Çalışmalar

Araştırma	Çalışılan Yıllar	Araştırma Alanı	Araştırma Yöntemi	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Araştırma Sonuçları
Kim, Rajpal, Joe, Corsi, Sankar ve Kumar (2019)	2015-2016	Hindistan	Lojistik Regrasyon	Antrometrik Yetersizlikler	İçme suyu kaynağı, sağlıklı kanalizasyon sistemi, hava kalitesi, hijyen durumu, iyonize tuz, A vitamini yeterliliği, aile ihtiyaçlarının karşılanma durumu, tam aşılama, zatürre durumunda bakım, doğum öncesi bakım, doğumun yeterliliği, anne faktörleri(anne sütü kalitesi)	<ul style="list-style-type: none"> Korelasyonlar eş zamanlı değerlendirildiğinde, en güçlü sonuçlar, gelir yetersizliği, anne faktörleri, çevresel faktörler çocuğun antrometrik (vücuttaki orantısal büyümler) yetersizliklere neden olmaktadır.
Xu, Pirog ve Vargas (2016)	2016	ABD	Probit Regresyon	Çocuk Refahı	Anne bilgi düzeyi ve sosyal destek ihtiyacı, baba becerileri ve sosyal destek ihtiyacı, sosyal yardıma yönelik devlet politikası düzeyi	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk refahında büyük etki, anneye yönelik formel bir çocuk desteği sağlanması Kırılgan aile yapıları üzerinde etki yaratarak çocuğun gelişimini olumlu yönde değiştirir Farklı statüdeki ailelerin bu yardımlardan yararlanma olasılığı düşük olduğundan sistemin kapsayıcılığı genel çocuk refahını arttıracaktır.
Osarumw ense (2014)	2012	Nijerya – 36 İl	Logit ve Probit Regresyon	Üniversite Eğitimi	Ülke eğitim düzeyi, ülke işsizlik düzeyi, bölgeler, medeni durum, yaş grupları, mülkiyet durumu, hane gelir düzeyleri, hane reisinin cinsiyeti	<ul style="list-style-type: none"> Hanehalkı reisinin düşük eğitim düzeyi geliri azaltarak, yoksulluğu çocuğuna aktarmakta, ülkenin genel eğitim düzeyi de düşük kalmakta Eğitimli bireylerin, ülkenin yapısından dolayı çoğunluğunun yoksul olması ise hükümetlerin küçük ve orta ölçekli işletmeleri desteklememesinden kaynaklanarak, yoksulluğu sürekli hale getirmektedir
Wight, Kaushal, Waldfogel ve Garfinkel (2014)	2001-2011	ABD	Lojistik Regresyon	Çocukların yaşadığı gıda güvencesizliği	Yoksulluk ölçüm yöntemi, ebeveyn eğitim düzeyi, hane geliri, medeni durum, yaş, işteki durum, etnik köken, hanenin olumsuzlukları	<ul style="list-style-type: none"> Medyan gelirin %50'sine göre %28 oranında ağır gıda güvencesizliği Annenin eğitim durumu ve istihdam durumu ile yoksulluk ve dolayısıyla gıda güvencesizliği korelasyon çok güçlü Resmi yoksulluk sınırı ve gıda güvencesizliğine göre yapılan yoksulluk ölçümlerine göre, gıda güvencesizliği ölçümündeki çocuk yoksulluğu, resmi yoksulluk ölçümüne göre yoksulluktan 10 kat daha büyük

Şimşek, Kurçer, Kayahan, Ersin ve Gözükara (2004)	2001-2002	Şanlıurfa – Tıfındır	Yatay-Kesit Veri Analizi / Lojistik Regresyon Analizi	Çocuk genel gelişimi	Cinsiyet, Yaş, Yoksulluk, Kardeş sayısı, Doğum aralığı, Bodur, Tuvalette el yıkama düzeneği, annesinin eğitim düzeyi, babasının eğitim düzeyi	<ul style="list-style-type: none"> • Yoksulluk çocukların bodur kalmasına ve büyüme geriliği yaşamalarına neden olmaktadır. Tekrarlayan enfeksiyon hastalıkları ile yaşam boyu hastalıklara sebebiyet vermektedir. • Bu durum iş ve okul yaşamını etkileyerek başarısızlığa sebep olarak, yoksulluğu döngüselleştirmektedir.
Sigeze ve Şengül (2019)	2009-2012	Türkiye	Multinomial Logit Model	Yoksul olmama durumu, yoksulluğa girme-çıkma, kronik yoksul olma durumları	Cinsiyet, yaş, hanehalkı reisisin yaşının karesi, medeni durum, kronik hastalık, iş değiştirme, eğitim, işteki durum, hane geliri, hanehalkı tipi	<ul style="list-style-type: none"> • Haneler yoksulluğa girip çıkma durumları, heteronjendir. Ancak yoksulluğa girip çıkan haneler benzer özellikler gösterir. • Yaş arttıkça yoksulluk artmakta, belli bir noktadan sonra azalmaktadır. • Kadın hanehalkı reislerinin kronik ve geçici yoksulluk olasılıkları daha düşüktür. • Evli olunması, kronik yoksul olmada pozitif etkili • Eğitim seviyesi artışı artan oranda, kronik ve geçici yoksul olmalarını azaltmakta • Düzenli gelir kronik yoksulluk ve yoksulluğa girme olasılığını azaltır. • SGK'ya kayıtlı olma kronik yoksulluk olasılığını düşürüyor. • Ev sahipliği, yoksulluktan çıkmada etkisizdir. Ayrıca yoksulluğa girme ve kronik yoksul olasılığını artırır. • Tek kişilik hanelere göre bağımlı çocuğu olan ve bağımlı çocuğu olmayan hanelerin geçici yoksul ve kronik yoksul olma riskleri daha fazladır. Bağımlı çocuğu olan haneleri bu riski daha fazla yaşamaktadır. • Hanehalkı geliri düzeyinin yüksekliği geçici ve kronik yoksulluğu azaltmaktadır.
Şantaş (2019)	1993,1998,2003,2008	Türkiye	Lojistik regresyon	Beş Yaş Altı Ölüm	Cinsiyet, eğitim(anne), bölge, yerleşim yeri, refah düzeyi, sağlıkta dönüşüm programı, yoksulluk, aile hekimliği	<ul style="list-style-type: none"> • Yoksulluk azaldıkça, azalmakta • SDP ve aile hekimliği uygulamaları oranı azaltmakta • Cinsiyet istatistiksel olarak anlamsızdır • Eğitim düzeyi arttıkça oran azalmaktadır • Güney ve orta bölgelerdeki kırsal yerleşim alanlarında oran çok yükselmektedir.

Durgun (2016)	2006-2014	Türkiye	Yatay-Kesit	Çocuk Yoksulluğu	Eğitim, cinsiyet, beslenme yetersizlikleri, hane tipi, gelir	<ul style="list-style-type: none"> • Gelir yetersizliği eğitime devam ve sağlıklı olmayı engelliyor • Eğitim yetersizliği, yoksulluğu döngü haline getirmekte • Özellikle yetersiz eğitime sahip olan kız çocuklarının gelecekte yoksul çocuklar yetiştirerek, yoksulluğu nesillere aktarmaktadır • Eğitimin niteliği önem taşımakta, tek başına yeterli değildir • Beslenme yetersizlikleri, çocuklarda gelişim yetersizliğine neden olmaktadır • Çok çocuklu ailelerde çocuklar yeterli ilgi ve takip görememekte, suça sürüklenme ihtimali artmaktadır
Kiren Gürler (2011)	2002-2008	Türkiye	Ardaşık Logit	Eğitime devam eden çocuklar, herhangi bir ücret getirici işte çalışma, sadece eğitimine devam eden çocuklar, sadece çalışan çocuklar hem çalışmayan hem de eğitime devam etmeyen çocuklar	Yoksulluk eşiği, cinsiyet, babanın mesleği, annenin mesleği, babanın ve annenin eğitimi, babanın işyeri statüsü, annenin işyeri statüsü, yerleşim yeri, hanenin özellikleri, yıllar	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitim ve işteki durumda cinsiyette kız çocukları aleyhine ciddi ayrışma sorunu • Ebeveynlerin eğitim düzeyi düşüklüğü çocuk yoksulluğunda etkin • Hanehalkı geliri önemli bir etken (düzenli gelir çok önemli) • Hanehalkı kişi sayısı artışı gelir ve imkanlardan alınan payı azaltarak çocuk yoksulluğu riskini artırıyor • Kırsal bölgelerde çocuk yoksulluğu sorunu çok yüksek • Çocuk işgücünü önleyici politikalar özellikle yoksul olan hanelerde çocuk yoksulluğunu arttıracığından, asgari yaşam koşullarının artmasını sağlayacak koşullar sağlanmalı ve uzun süreli politikalar hayata geçirilmeli

Kaynak: Yazar tarafından, uluslararası ve ulusal yazın üzerinden derlenmiştir.

Tablo 29’da yer alan yoksulluk çalışmaları incelendiğinde analizlerde farklı yöntemler kullanıldığı görülmektedir. Tabloda yer alan çalışmalarda OLS, Pooled OLS, LSDV, 2SLS, 3SLS, Toda-Yamamoto Nedensellik, Mekânsal SAC, Ridge regresyon, Canning ve Pedroni, Granger Nedensellik analizleri tercih edilmiştir. Bazı çalışmalar ise kullanılan tahminci ve yöntem konusunda bilgi vermemiştir. Doğrusal regresyon modeli tahminlerinde OLS (zaman serisi), Pooled OLS, LSDV (panel veri), 2SLS, 3SLS tahmin yöntemleri kullanılmıştır. Bunların dışında nedensellik analizleri ve mekânsal ekonometrik yöntemler de kullanılmıştır.

Çocuk yoksulluğu ile ilgili Tablo 29’daki ampirik çalışmalara bakıldığında 2010 öncesi çalışmalarda, sanitasyon, doğumda çocuk ölümleri ve çocuk gelişim yetersizliklerine yönelik çalışmalar üzerinde yoğunlaşmıştır, 2010 sonrasında ise işteki durum, cinsiyet, coğrafi bölge, sağlık hizmetleri ve hane gelirine dönük çalışmalar önem kazanmıştır.

Tablo 29: Makro Veri Setleri ile Yapılan Seçili Çalışmalar

Araştırma	Çalışılan Yıllar	Yer	Araştırma Yöntemi	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Araştırma Sonuçları
Moncayo, Granizo, Grijalva, Rasella (2019)	2009-2014	Ekvador – 144 İlçesi	Panel Data	Yoksulluğa Bağlı Çocuk Ölümleri	Beslenme yetersizlikleri, solunum yolu hastalıkları, hastaneleşme, sosyal transferler	<ul style="list-style-type: none"> Sosyal yardım transferlerindeki mevcut durumda %1, artış yoksulluğa bağlı sağlık nedenlerindeki çocuk ölümlerinde %3 azalış sağlamıştır
Cuesta ve Meyer (2018)	2012-2013	ABD ve Kolombiya	Regresyon	Çocuk Yoksulluğu (yoksulluk oranı ve yoksulluk gaps)	Çocuk ve aile yardımları, hane geliri	<ul style="list-style-type: none"> ABD’de tüm nüfusa göre %3, yararlanıcılara göre %22 azalma Kolombiya’da tüm nüfusa göre %6, yararlanıcılara göre %30 azalma
Rajmil, Robinson, Gunnlaugsson, Hjern ve Spencer (2018)	2005-2007 2008-2010 2012-2015	16 AB Ülkesi	Panel Data	Çocuk Yoksulluğu, Maddi Yoksunluk ve Okul Öncesi Yatırım	Hükümetlerin kemer sıkma politika düzeyleyi	<ul style="list-style-type: none"> Kuzey Avrupa ülkeleri gibi daha düşük kemer sıkma politikalarına sahip ülkelerde yoksulluk, maddi yoksunluk ve okul öncesi yatırımlarda değişiklik olumsuz değişim çok düşük düzeyde, ancak çok yüksek düzeyde kemer sıkma politikasına sahip Akdeniz ülkelerinde özellikle maddi yoksunluk hızlı bir şekilde artmıştır.
Noh ve Lee (2017)	2007-2014	Kore	Panel Veri	NEET(Çocuklukta eğitim ve öğretimde, istihdamda olmama), nesiller arası yoksulluk	Hane geliri, okul durumu, başarı ve kariyer planları	<ul style="list-style-type: none"> Hanenin geliri ve çocuğun eğitim özellikleri yine çocuğun eğitim ve öğretime katılımını veya istihdama katılımını etkilemekle birlikte, çocukluktan süregelen yoksulluk, yetişkinliğe geçişte de devam ederek nesiller arası aktarılmaktadır.
Chzhen (2017)	2008-2013	AB	Regresyon , Lojistik Regresyon	Çocuk yoksulluğu	Toplam sosyal harcamalar, GSYİH, İşsizlik, ebeveyn türü, göçmen hanehalkı, evin mülkiyet durumu, kamu sektöründen en az bir çalışan ev halkı, eğitim düzeyi, hanehalkı büyüklüğü, işteki durum	<ul style="list-style-type: none"> Tek ebeveynli çocuklarda yoksulluk düzeyi yüksek Çalışma çağına daha üst yaşlarda olan hanehalklarındaki çocuk yoksulluğu daha fazla Sosyal harcamalar 2008 kriz ve sonrasındaki koşullarda çocuk yoksulluğu ile mücadelede yetersiz Güvencesiz çalışma ve uzun süreli işsizlikte sosyal koruma özellikle görece daha yoksul ülkelerde zayıf kalıyor Göçmen hanehalkındaki çocuklardaki yoksulluk düzeyi çok daha yüksek kalmakta
Qi ve Wu (2014)	1989-2009	Çin	Panel Data	Gelir	Maddi Yoksunluk Kriterleri	<ul style="list-style-type: none"> Yoksulluğun yarattığı maddi yoksunluklar, hanehalkı gelirini de düşürerek, tekrar bir yoksunluğu ve dolayısıyla yoksulluğa ve çocukların da yoksulluk içinde kalmalarına neden olmaktadır.
Uğur ve Özocaklı (2018)	2000 – 2015	Az Gelişmiş ve Gelişmekte Olana 80 Ülke	Kantil Regresyon ve Sabit Etki Panel Veri	Yetersiz Beslenme ve Yaygınlığı	Kişi başı GSYH, net gıda üretim indeksi, gelişmiş su kaynaklarına erişim yüzdesi, gelişmiş sanitasyon olanaklarına erişim yüzdesi	<ul style="list-style-type: none"> Kişi başına GSYH ve net gıda üretim endeksi ile gıda Güvencesizliği özellikle en gıda yetersizliği olan ülkelerde arasındaki ilişki ters yönlü ve güçlüdür. Gelişmiş su kaynaklarına erişim, gıda güvencesizliğini aynı yönde ancak zayıf etkilemektedir. Sanitasyon kaynaklarına erişim ile arasında istatistiksel olarak anlamlılık bulunmamaktadır.

Kaynak: Yazar tarafından, uluslararası ve ulusal yazın üzerinden derlenmiştir.

Yazındaki mikro veri setlerine dayanan çalışmalar, çocuk yoksulluğunun, hanehalkı geliri, ebeveyn eğitim düzeyi, medeni durum, yaş, istihdamdaki durum, hanehalkı türü, çocuk ölümleri, çocuk gelişimi ve sağlığı vb. değişkenlerle ilişkisini incelemektedir. Öte yandan, makro veri setleri ışığında yapılan çalışmalarda ise, devletin iktisadi ve sosyal harcama politikaları, GSYİH, işsizlik, sağlık hizmetleri, maddi yoksunluk, kaynaklara erişim, vb. ile çocuk yoksulluğuna dönük ilişkilerine yer verilmektedir. Mikro ve makro veri setlerinin bulgularının şekillendirdiği yazını açıklayan ve detaylı bir şekilde ele alan çocuk yoksulluğunun nedenleri ve sonuçları, sonraki iki alt bölümde, yine uluslararası ve ulusal yazın bağlamında değerlendirilmiştir.

2.5 Çocuk Yoksulluğunun Nedenleri

2.5.1 Hanehalkının Gelir Seviyesi

Yoksulluk yaşayan çocuklar, yoksul ebeveynlerden doğmaktadırlar. Bu bakımdan ebeveynlerin yoksulluğu, eğitim yetersizliği, istihdam politikaları, sosyal hizmetleri engellilik ve ayrımcılık gibi sebepler çocuk yoksulluğunda önemli düzeyde belirleyici olmaktadır. Hanehalkının/ebeveynlerin harcanabilir gelir kaynaklarının yetersizliği çocukların her anlamda imkanlarını kısıtlamaktadır (Roelen ve Gassman, 2008: 9-10).

Düşük ücretli işlerde çalışma, yoksul ailelerin çoğunda temel bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda ebeveynlerin düşük servet ve maddi imkanlara sahip olmalarının yanı sıra ücret köleliğinin yarattığı çalışan yoksulluğu, çocuklarından da yoksul kalmalarına neden olmaktadır (Boris, 1998: 31).

Düşük gelir grubundaki bu hanehalkları, gelirlerinin yaklaşık yarısını barınma/kira harcamaları için kullanmaktadırlar⁶⁵. Barınma ve kira harcamaları haricinde enerji fiyatlarının yükselmesi ile evlerinde yeterli ısınma sağlayan aile sayısı da azaltmakta, çocuklar için elverişsiz bir yaşam ortamı ortaya çıkmaktadır. Bakım maliyetleri de çocuklu ailelerin bütçelerinde önemli yer tutmaktadır. Çocuklar için hayati öneme sahip eğitim masrafları olan ulaşım, yemek ve okul için yeterli bütçe sağlanamamaktadır (Scottish Government, 2019).

Düşük gelir seviyesine sahip hanehalkları, genellikle yüksek düzeyde suç oranının bulunduğu ve eğitim için çok az fırsat barındıran, şehrin düşük gelir düzeyindeki mekanlarında yaşamak zoruna kalmaktadırlar. Öte yandan bu alanlarda okulların çoğunlukla olanakları yetersizdir ve çocuklar bir disiplin içinde eğitim alamamaktadır.

⁶⁵ Scottish Government (2019) 'deki raporunda barınma/kira harcamaları üst gelir grubundakilerin toplam harcamalarının %3'ünü oluştururken, orta gelir düzeyinde bu oran %9 oranındadır.

Çevresel faktörlerin çocukların yaşamındaki önemli etkileri düşünüldüğünde, ebeveynlerinin yoksulluğunu tekrar etmeleri olağan olacaktır. Çünkü yazındaki birçok çalışma⁶⁶, yoksulluk döneminin kısa veya uzun olmasına bakılmaksızın, yoksulluğun çocukların sosyal, fiziksel ve zihinsel gelişim boyutları üzerinde önemli düzeyde olumsuz etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Yoksulluk, özellikle bu çocukları erken yaşta ve zorunlu olarak çalışma ile karşı karşıya bırakmaktadır. Böylece yoksul ailedeki çocuk da ailede çalışan baba başta olmak üzere diğer fertler gibi, erken yaşta iş piyasalarına, güvencesiz ve düşük ücretlerde dahil olmalarını zorunlu kılmaktadır. Birbirini takip eden bu süreç, başlangıçtaki çocuk yoksulluğu ile birkaç nesli etkilemekte, Rowntree ve Lewis'in farklı bakışlarla ortaya koyduğu gibi, yoksulluk bir sarmal halinde yoksulluk döngüsünü meydana getirmektedir (Gün, 2010: 40-41).

2.5.2 İşsizlik/ Niteliksiz İşlerde İstihdam

İstihdam, çoğu zaman yoksullukla mücadelede önem verilen bir çözüm olarak düşünülmektedir. Öte yandan, neoliberal politikaların yarattığı küreselleşmenin etkileri ile makro ekonomik büyüme politikaları, 1980'lerden bu yana hem istihdam yaratmada sorunlar yaşamakta hem de çalışma hayatı ve çalışma biçimlerini dönüştürerek güvencesiz hale getirmektedir (Gillham vd., 1998: 80). Bununla birlikte, çalışma bireyleri ve haneleri yoksulluktan korumamanın yanında çoğu durumda yoksul bırakarak, çalışan yoksullar haline getirmektedir.

Ekonomik krizlerin geçen yüzyılın son çeyreğinden bu yana artışı ve belli bir düzeyde kendini tekrar etmeye başlaması, niteliksiz ve eğitim düzeyi düşük olan çalışanların uzun süreli işsizlik ile karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Böylece çok daha güvencesiz ve geçici işlerde çalışmaya zorlanmaktadır. Geçici ve güvencesiz işlerde çalışanların ücret düzeyleri çok düşük olduğu için hanenin dolayısıyla çocuklarının hayatını idame noktasında yetersizlikler yaşanmaktadır.

Ekonominin daralma ve kriz içinde olmadığı durumlarda bile bakım sorumlulukları veya kendileri engelli bireyler olan ebeveynlerin işgücü piyasalarına girişi çoğu durumda sağlanamamaktadır. Hanehalkında engelli veya bakıma muhtaç fertlerin varlığında yoksulluk çok daha şiddetli yaşanabilmektedir. Bu bireyler için daha fazla maddi ve manevi bakıma ihtiyaçları bulunmaktadır (Saunders, 2015: 45-47).

⁶⁶ Rodgers ve Standing, 1981; Bradshaw, Cooke ve Godfrey 1983; Lichter, 1997; Perry, 2004; Hatun, 2002; Ringold, Orenstein ve Wilkens, 2005; Dayıoğlu, 2007; Gorski, 2008; Gün, 2010; Wu, Young ve Cai, 2012.

Hanehalkında engelli veya bakıma muhtaç fertlerin olması, çocuklar açısından yoksulluğu ve yoksunluğu daha derin hale getirmektedir (Murali ve Oyebode, 2004: 220).

Çalışan yoksulların yoksulluğunda yaşam ve çalışma maliyetlerinin büyük etkisi bulunmaktadır. Çalışma, uygun giyinme, ulaşım ve çocuk bakımı gibi ek maliyetleri barındırmaktadır. Özellikle hizmetlere erişimde dezavantajlı bölgelerde bulunalar açısından çocuk bakım maliyetleri önemli mali yük oluşturmaktadır. Bu maliyetlerden kaçınmak için ebeveynlerden birisi (yaygın olarak kadınlar) çocukların bakımını üstlenmek zorunda kalmakla birlikte, çalışma yaşamından ayrılmak veya daha düşük ücretli geçici işlere yönelmenin yanı sıra hanehalkı gelirin önemli oranda azalmasına yol açmaktadır (Dearing, Berry ve Zaslów, 2006: 406-407, Fraser, Gutierrez ve Casas, 2011: 79-80). Öte yandan, aile büyüklerinin hane içinde çocuk bakımı için bulunması ise, hanehalkının yaşam maliyetlerini arttırmaktadır (Uğur, 2018: 52). Önemli bir sorun olarak çocuk bakımı, düşük gelire ve çocuk yoksulluğu ile mücadelede, kamunun ücretsiz erken çocukluk eğitim ve bakım imkanları sağlaması bir zorunluluktur.

2.5.3 Tek Ebeveynli Hanehalkı ve Ebeveyn Farklılığı

Geçen yüzyılın son çeyreğinden bu yana kadınlar tarafından yönetilen ailelerde bulunan çocukların oranı hızla artmaktadır. Yaşanılan dönüşüm hususundaki endişeler, tek ebeveynli ailelerin yoksulluk riski ile karşı karşıya olmasının çok yüksek olması gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Tek ebeveynli ailelerin gelirleri diğer ailelere göre azalmaktadır. Yoksul bekar ebeveynlerin çocuklarının yetişkinlik yaşamında, daha iyi şartlarda yaşama imkanları, iki ebeveynli ailelere göre daha düşüktür. Bu bakımdan çocuklu kadınlara sunulan gelir destekleri tartışılmaktadır. Öte yandan, yapılan yardımlar hanehalkının ekonomik durumunu görece iyileştirse de evlilik dışı doğumları da arttırabilmektedir. Devlet, gelir destekleri ile bu tür ailelere yönelik ekonomik koruma sağlarken, refah bağımlılığının da oluşmamasını gözeterek, dengeyi kurmaya çalışmaktadır. Bekar anneler uzun süre yardım aldığı anda istihdam ilişkilerinden kopmalar olabilmektedir. İstihdamdan ayrılan ebeveyn, çocuklar açısından kötü örnek oluşturarak, kendini geliştirme çabası göstermemekte ve daha fazla refah bağımlısı hale gelebilmektedir. Sunulan yardımlardan daha fazla hak elde etmek için daha çok çocuk sahibi olma yoluna da gidilebilmektedir. Hanehalkında paylaşılan gelirin giderek azalması ile sonuçlanan süreçte, çocuk yoksulluğunda da artış yaratmaktadır (McLanahan ve Garfinkel, 1989: 94-97).

Son yıllarda özellikle gelişmiş ülkelerdeki ailelerde görülen sorun, ebeveynlerin cinsiyeti ve bu bakımdan toplum genelindeki farklılıklarından dolayı yaşadıkları sosyal dışlanma ve yoksulluktur. Yapılan çalışmalar, birçok nedene bağlı olarak, özellikle LBGT’li ebeveynlerin çok daha fazla yoksulluk riski ile karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Sosyal dışlanmaya bağlı olarak istihdam ayrımcılığına karşı savunmasızlık, kendi ailelerinin sosyal dayanışma ağlarından mahrum kalınması, sağlık sigortalarından yoksunluk vb. nedenlerden dolayı, tek ebeveynli ailelere göre bile, çok daha güçlü yoksulluk sorunları yaşamaktadırlar (Albelda, Schneebaum, Badgett ve Gates, 2009: 1-2).

2.5.4. Hanehalkında Bulunan Çocuk Sayısı

Çok sayıda çocuk sahibi olunması, ebeveynlerin tercihine bağlı olmakla birlikte, bu durumun ekonomik, sosyal, dini ve kültürel nedenleri de bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde doğurganlık ile ilgili ailenin iki temel yönü bulunmaktadır. İlki aile içinde belirli bir tabakalaşma, diğeri ise geniş aile bağlarıdır. Bu bakımdan doğurganlığın nedensel önemi, bu ülkelerde, daha çocuk çocuğun – özellikle erkek – sağlayacağı ek gelir ve diğer yandan da bu durumun kadınların erkeklere bağımlı hale getirmesi ve bu bağımlılığın kadınlara dayattığı ekonomik risklerden de kaynaklanmaktadır. Diğer yandan bu ülkelerdeki kültürel bakış açısı ile yüksek doğurganlık, ile ailenin kendi içinde karşılıklı yükümlülük ve sosyal destek ağlarının artırılması ile ilişkilendirilmektedir (Cain, 2011: 69-70).

Gelişmekte olan ülkelerde çok sayıda çocuk sahibi olunmasının önemli sebeplerinden biri de çocuk ölüm oranlarının çok yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Ebeveynler bu bakımdan, isteyerek çok çocuk sahibi olmaya çalışmaktadırlar. Hayatta kalacak çocuk sayısının düşük olacağını bilmeleri yanı sıra her çocuk bir zaman sonra ek bir gelir kaynağı anlamına da gelmektedir. Yoksulluğun meydana getirdiği ekonomik şartlar, kültürel ve /veya dini faktörlerle birlikte büyük aileye yönelik eğilimi arttırmaktadır (Brooks Gunn ve Duncan, 1997: 67-68).

Gelişmiş ülkelerde büyük aileyi tetikleyen en büyük neden, göç etmiş ebeveynlerin kültürel ve sosyal alışkanlıklarını devam ettirmeleri ile açıklanmaktadır. Kültürel etkilerle erken evlilikler de çocuk sayısının artışında önemli bir etkidir. Dini gelenekler ve sosyal yapı aile planlaması hizmetlerinin yetersiz kalmasına sebebi olabilmektedir (Holzer, Schanzenbach, Duncan ve Ludwig, 2007: 7-8). Özellikle kırsal

bölgelerdeki toplumlarda bu konuda eğitime erişemedikleri ve/veya dini geleneklerden ötürü, kalabalık ailelerden oluşmaktadır.

Büyük ailelerdeki çocuklar çok daha fazla yoksulluk riski ile karşı karşıyadır. Ebeveyn tarafından sağlanan hanehalkı gelirinin çok fazla fert tarafından paylaşılması nedeniyle çocuk sayısı arttıkça bir çocuğa düşen harcama miktarı azalmaktadır. Ayrıca aile büyüdükçe yaşam maliyetleri de artış göstermektedir. (Örneğin daha büyük ev, daha fazla ulaşım aracı, vb.) (Gardiner ve Millar, 2006: 353).

Çocuk yoksulluğu riskinin en fazla görüldüğü aileler dört veya daha fazla çocuğa sahip geniş aileler oluşturmaktadır. Örneğin AB ülkeleri arasındaki İspanya, Portekiz ve Macaristan'da dört veya daha fazla çocuğa sahip ailelerin %50'si yoksulluk içindedir. Üç çocuktan itibaren araştırma incelendiğinde yoksulluk oranı %42'ye düşmektedir (OECD, 2019).

2.5.5 Aile Yapısındaki Sorunlar

Kalabalık ailelerde yaşanan yoksulluk, farklı sorunlarında beraberinde getirmektedir. Ebeveynler bu tür ailelerde, çocuklarına bakma konusunda çoğuz zaman isteksizlik yaşamaktadırlar. Bu durum erken evliliklerin çocuklar veya aile tarafından fırsat olarak görülmesi sonucunu doğurmaktadır. Çocuklarının beslenme ve okula gönderme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olan aileler, genç kızları evlendirerek, ailenin bakım sorumluluğu dışında bırakmayı tercih etmektedirler. Bu sorunlar, çocukların zihinsel, ruhsal, sağlık ve fiziksel gelişimlerini yetersiz bırakmaktadır (Trani ve Cannings, 2013: 50-51). Çocukların yaşadıkları bu yoksunluklar, yetişkinlik yaşamına yansısıyla, yoksulluk döngüsü güçlenerek nesiller arası aktarılmaktadır.

Çocuk yoksulluğunun bir nedeni de ailede madde bağımlılığıdır. Madde bağımlılığı ile yoksulluk arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Yoksulluk içinde bulunan bireylerin, ekonomik durumlarından dolayı, zengin kesimlere göre daha çok uyuşturucu bağımlısı olduğu görülmektedir. Madde/uyuşturucu bağımlılığı gençlik ve öncesi yaşlarda başlamaktadır. Beynin gelişimini tamamlamadığı, kolayca etkilenecek yaşlarda başlanan madde bağımlılıkları, yoksulluk sorunu olmasa dahi süreç içerisinde görece yoksulluğa yol açabilmektedir. Ekonominin gelişimi istihdam olanakları yaratamıyorsa ve bireyler uzun süreli işsizlikle yüz yüze kaldığında, daha kolay madde bağımlısı olabilmektedir (McLanahan, 2009: 121).

Yoksulluk ve bağımlılık ilişkisi incelendiğinde, en güç sorunlardan biri rehabilitasyon ve tedaviye erişimde yaşanan güçlüklerdir. Gelir yetersizliği olan bir bireyin, aşırı doz kullanımı ile ölümü ya da bağımlılıkların kontrolden çıkarak çeşitlenerek artması, aile üzerinde maddi ve manevi yıkımları sebep olmaktadır. Hanehalkı sürekli krizlerle mücadelenin yanı sıra bağımlılık için kaynak yaratmak zorunda kalmaktadır. Öte yandan ciddi bir risk unsuru olan ebeveynlerin madde bağımlısı olması, genetik unsurların etkisi ile çocukların da gelecekte madde bağımlısı olmalarıyla sonuçlanmaktadır (McLanahan, 2009: 123-124). Bağımlı bireyin bulunduğu hanehalklarında çocuklar, kısa sürede olumsuz çevresel etkilerden kötü etkilenecek, uyuşturucu ticaretinin içerisine girmektedir. Bu durumun bir diğer nedeni de uyuşturucu ticaretinin hızlı bir gelir yaratacağını düşünmelerinden ileri gelmektedir. Çocuklar ya da gençler hem kendi bağımlılıklarına yönelik kaynak yaratma hem de zengin olma düşüncesiyle suç örgütlerine dahil olmakta ve zamanla bir suç sarmalına girebilmektedirler (Chung vd., 2016: 145).

Kumar bağımlılığı ise yoksulluk ile sonuçlanan güçlü bir bağımlılıktır. Kumar bağımlılığı ile yoksulluk arasındaki ilişki evsizlik, travma, zihinsel hastalık ve madde kullanımı ile karmaşık bir sürece ilerleyebilmektedir (Rogers, 2013: 54-55).

2.5.6 Göçmenlik veya Mültecilik

Toplumsal yapı içerisindeki çok kültürlülük, ülkeler için bir zenginlik göstergesi olmakla birlikte, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde çatışmanın temel kaynağıdır. Gelişmiş ülkelerde ise, ırk ile kimlik arasındaki güçlü ilişkinin gelişimi, beyaz tenli ayrıcalığı ve marjinalize olan grupların farklılıkları büyük sorunlar yaratmaktadır. Yoksullukla, marjinalite arasında yüksek bir bağlantı bulunmaktadır. Marjinal grupların kültürel uygunluğu kimi zaman sosyal desteklerle kimiz zaman ise şiddet ve baskı ile gerçekleşmektedir (Kammerman, Neuman ve Waldfogel, 2003: 517-520).

Bireylerin ülkeler arasında yer değiştirmesine neden olan durumlar, genellikle karmaşık bir süreçte meydana gelmektedir. Çatışma, şiddet, eşitsizlik, yoksulluk ve siyasal dengesizlik başta olmak üzere bir dizi etkenden kaynaklanmaktadır. Göçmen genel anlamıyla uluslararası bir sınırın ötesine kendi ikamet ettiği yerden uzaklaşanları ifade etmek için kullanılır. Bir kişi yasal statüsünden (düzenli veya düzensiz) ve hareketin gönüllü veya gönüllü olmama niteliğinden bağımsız olarak göçmen olarak nitelendirilmektedir (UNICEF, 2016: 3-5). 1951 UN Sözleşmesine göre, ırkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşü nedeniyle kötü

muamele edilme biçiminde oluşan korku ve endişe nedeniyle bulunduğu ülkenin dışında kalmak zorunda kalan kişiye mülteci denilmektedir. Mültecilerin menşei ülkelere geri dönmeleri mümkün değildir (Bhabha, 2007: 206). Öte yandan bu insanlar, kabul edildikleri ülkelere de çoğu zaman uyum sağlayamamaktadırlar. Gönüllü olarak göç eden göçmenler de benzer sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Başka bir ülkeye göçte genellikle eğitim büyük bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Mültecilerin büyük bir kısmı, göçmenlerin ise çoğunluğu eğitim düzeyi düşük ve vasıfsız bireylerden oluşmaktadır. Eğitim düzeyleri yüksek olsa bile geldikleri ülkenin eğitimi ile veya iş alanları ile uyum gösterememektedirler (Kwong, 2004: 1077-1078).

Azınlık ve etnik kökenli fertlerin yaşadığı hanehalklarında, görelî ve mutlak yoksulluk oranları diğer gruplardan genelde daha yüksektir. Göçmen ve mülteci aileler, düşük gelirli ve maddî yoksunluğun en yüksek gerçekleştiği toplumsal gruplardır (Jiang, Granja ve Kobal, 2017: 2-3).

2.5.7 Ülkenin Ekonomik Koşulları

Bir ülkenin büyüme oranlarının düşük olması yoksul bireylere daha fazla yük getirmektedir. Yoksul bireylerin makro ekonomik koşulların olumsuzluklarından etkilenmesinin iki temel nedeni bulunmaktadır. İlki, yoksullar gelir yetersizliklerinden dolayı, gelir getirici finansal yatırım araçlarından yararlanamamaktadırlar. Diğer neden ise, gelirlerinin ve varlıklarının reel değerleri, enflasyonun varlığı durumunda hızla değerini kaybetmektedir.

İktisadi büyüme yoksulluğu azaltmada güçlü bir unsur olsa da büyümenin içeriği ve dağılımı da önem taşımaktadır. İktisadi büyüme adil bir gelir dağılımı sağlamaksızın, sadece kuramsal düzeyde yoksulluğu azaltmaktadır (Chang-Tsai, 2006: 268-269). Ekonomik büyümenin sektörel alt başlıkları, büyümenin yoksulluk üzerindeki etkilerinde anlam taşımaktadır. Ekonomide yoksul bireylerin çalıştığı sektörlerdeki büyüme, yoksulluğun azaltılmasında, diğer sektör büyümelerine göre daha çok etkili olduğu belirtilmektedir. Yoksulların çoğunun yaşadığı kırsal ülkelerde, tarımsal büyümenin yoksulluğu azalttığı, yoksul çiftçilerin gelir artışı sağladıkları tespit edilmiştir (Janvry ve Sadoulet, 2010: 2-4).

Ekonomik büyüme düşük vasıflı istihdamı arttırmakla birlikte, yoksul bireyler ekonomik büyümeden görelî olarak çok daha düşük bir pay almaktadırlar. Özellikle emek yoğun üretim yapısına sahip ülkelerde, ekonomik büyüme artışı istihdamı arttırmakta, öte yandan yoksulluğu da çok düşük düzeyde azaltarak, refah yaratamamaktadır (Fallon,

Hon, Qureshi ve Ratha, 2001: 13). Ülkelerin iktisadi yapılarına bağlı olarak şekillenen ücretler, istihdam, enflasyon, işsizlik, vergi yaklaşımları, vb. unsurlar ile uygulanan diğer politikadaki değişimler, yoksulluk ve gelir dağılımını etkilemektedir. Benzer şekilde ülkelerin altyapı şartları ve bireylerin bu hizmetlere erişim düzeylerinin zayıf kalması, sosyal korumanın kapsayıcılığının yetersizlikleri yanı sıra, beşerî sermaye gelişimine yönelik olanakların kısıtlılığı bireyleri yoksulluktan kurtarmanın önünde engeller oluşturmaktadır (Evcim, Güneş ve Karaalp Orhan, 2019: 294-296).

Günümüzde ekonomilerde küreselleşmenin etkileri ve ihracata dayalı makro ekonomik büyüme modelleri, ülkelerin içindeki rekabetin, küresel ölçüğe taşınmasına neden olmaktadır. Yoğun rekabet üretimin, üretim de işçilerin gelirlerinin ve çalışma biçimlerinin üzerinde doğrudan etki yaratmaktadır. Çalışma biçimleri giderek esnek ve güvencesiz bir hale gelerek, çalışanların gelirlerini düzensizleştirmektedir. Gelir düzensizliği ve esnek çalışma biçimlerinin getirdiği işsizliğin yanı sıra ekonomik büyüme politikalarının istihdam yaratamaması, işsizliği arttırmakta, uzun süreli işsizliklere dönüşmesine neden olmaktadır (Rahim, 2014: 11). Güvencesizlik ve gelir dağılımının giderek bozulması hanehalklarını doğrudan etkileyerek daha fazla yoksullaşma ile çocukların mevcut yaşam koşulları yanında yaşadıkları yoksunluklarla birlikte gelecek yaşamlarını da yoksullaştırmaktadır.

2.5.8 Irk ve Etnisite

Toplumda bireyleri yoksulluğa sürükleyen bir diğer neden ise ırk ve etnisitedir. Bireyler ve toplumlar arasındaki farklılıklar, ötekileştirilmediği sürece toplumsal zenginlik kaynağıdır. Ancak gelişmiş ülkelerde bile özellikle etnik ayrımcılık sorunu ile karşılaşmaktadır. Bu durumun en tipik örneği ise, siyahi Amerikalılar, beyaz Amerikalılardan daha düşük gelir ve yaşam düzeyine sahiptirler. Günümüzde de belli bir ölçüde devam eden bu ayrımcılık, yüzyıllarca süren sömürü ve ayrımcılığın neden olduğu etkilerin devam ettiğini göstermektedir. Günümüzde bile tüm iyileşmelere rağmen eğitime erişim, kredi imkanları, ekonomik fırsatlar ve sağlıklı yaşam koşulları ırklara göre farklılık göstermektedir (Maskileyson ve Semyonov, 2017: 7). Yoksulluk ve etnik toplumsal gruplara dahil olma arasında güçlü bir korelasyon bulunmaktadır (Bradley, Corwyn ve McAdoo, 2001: 1854).

2.6 Çocuk Yoksulluğunun Sonuçları

2.6.1 Yaşam Kalitesinde Yetersizlikler

Yetişkin sağlığı yaşam boyu şekillenmekle birlikte, çocukluk dönemi, bu bakımdan özel öneme sahiptir. Çocukluk, fiziksel ve duygusal sağlık, bilişsel ve eğitimsel yeteneklerin gelişimi ve gelecekteki sağlık ve gelişme için temel sağlayan sağlıkla ilgili koşulların oluşması için, bireyin yaşamında en önemli aşama olarak kabul edilmektedir. Ekonomik olarak dezavantajlı ailelerde bulunan çocukların, anne karnında yetersiz gelişime bağlı olarak sağlıksız bir doğum yaşama olasılıkları yüksektir. Başlangıçtaki gerçekleşen bu durum, yetişkinlik döneminde kardiyovasküler hastalıklar, diyabet, kolesterol, yüksek tansiyon, obstrüktif akciğer gibi sağlık sorunları için önemli risklerle karşı karşıya bırakmaktadır (Lindsey, 2008: 18-20).

Gelir yetersizliğine bağlı olarak dezavantajlı koşullarda çocukların büyümesi, fazla kilolu ve obez olma riski ile de ilişkili bulunmaktadır. Eğitim dönemlerinde ve yetişkinlikte aynı sorunlarla yaşamaya devam etmektedirler (Duncan, Magnuson, Kalil ve Guest, 2012: 88).

Yoksul çocukların yoksunluklar ile birlikte, duygusal refahlarını olumsuz yönde etkileyecek aile stresleri de gelişimlerine engel olmaktadır. Eğitim yaşamında öğrenmeye hazır olmaya ve okulda başarılarında da yetersizliklere neden olmaktadır. Eğitim hayatının ilk yıllarında başarısızlıklar, daha sonraki yıllar için de başarısızlık oranlarını yükseltmekte, hatta okulu bırakma ile sonuçlanabilmektedir (Li, Mustillo ve Anderson, 2018: 7-8). Beşerî sermayeden bu bağlamda yoksun olan çocuklar, düşük eğitim düzeyi ile yetişkinlik yaşamına geçmektedir.

2.6.2 Fiziksel ve Ruhsal Bozukluklar

Çocukluk döneminde hanehalkında yaşanan yoksulluğun neden olduğu stres, maddi yoksunluklar, sağlıksız beslenme veya madde bağımlılıkları, ebeveynlerin kötü muamelesi, çocukların bedensel ve ruhsal gelişimlerinde olumsuzluklar meydana getirmektedir.

Yoksulluk koşullarında yetişen çocukların, tutarlı ve koşulsuz sevgi, rehberlik ve destek sağlayan güvenilir bir birincil bakıcı, güvenli, öngörülebilir ve kararlı ortamlarda yaşama ihtiyaçlarının çoğu karşılanamamaktadır. Karşılanmayan bu eksiklikler, duygusal ve sosyal gelişimlerine zarar vermektedir (Gunnar, Frenn, Wewerka ve Ryzin, 2009: 64). Koşulların gelişimin önemli bir etkeni olduğu düşünüldüğünde, çocuklar duygusal işlev

bozukluklarına yatkın hale gelebilmektedir. Ayrıca, hanehalkının sosyoekonomik durumu da çocuk gelişimi sürecinde önemli sonuçlar yaratmaktadır. Yoksulluk içinde büyüyen çocuklar, gelir seviyesi yüksek ailelerin çocuklarına göre, fırsat eşitsizliklerinin yol açtığı yıkıcı zorluklarla da baş etmek zorunda da kalmaktadırlar. Böylece yoksul çocukların beyin gelişimleri, iyi bir eğitim başarısına zarar verebilecek biçimde, yetersizlik ve yoksunluklar içinde sağlanmaktadır.

Bilişsel yeteneklerin gelişimi de birçok ölçüm yönetimi ile değerlendirilebilmekle birlikte, çoğu sosyoekonomik olan ve sınıflandırılmayan sayısız etmeden etkilenebilmektedir (Sameroff, 1998: 1288). Ölçeklendirmede standartlaştırmadan başarı testlerine kadar, bilişsel gelişimin tespitinde yoksul ve yoksul olmayan çocuklar arasında uçurum bulunmaktadır. Sosyoekonomik durum ile bilişsel yetenek ve performanslar arasındaki korelasyonlar mutlak olarak önem taşımanın yanı sıra, ergenlik ve yetişkinlik geçiş aşamaları boyunca gelişerek devam etmektedir (Sarsour vd., 2011: 120-124). Özellikle bilişsel gelişim aşamalarından olan dil gelişimi ile IQ puanları arasında güçlü bir korelasyon bulunmaktadır. Okuma becerileri, fonolojik farkındalık, akıcılık, kelime bilgisi, fonetik ve anlama dahil her türlü okuma becerisi, öğretilmesi özel ilgi gerektiren ve insan beynine bağlı olmayan bir beceri olarak kabul edilmektedir. Büyüme ile birlikte, insan beyni tutarlı, yeni zorlayıcı girdilere, gelişimi için ihtiyaç duymaktadır. Yoksul çocuklar daha az bilişsel uyaran ile karşılaştığından büyüme süreçlerinde de yoksunluklar yaşamak zorunda kalmaktadırlar (Grassi, Ashy ve Stein, 2008: 64).

2.6.3 Çocuk Ölümleri

Çocuk ölümleri, 14 yaşın altındaki çocukların ölümlerini kapsamaktadır. Yazında beş yaş altı ve 5-14 yaş olmak üzere iki grup üzerinden değerlendirme yapılmaktadır.

Çocuk ölümlerini ortadan kaldırmak, 1990 yılında “Milenyum Kalkınma Hedefleri” arasında yer almıştır. (UNICEF, 2018). Dünya üzerinde her gün 34.000 beş yaş altı çocuk, 16.000 ise 5-14 yaş arası çocuk yoksulluğun getirdiği sağlık nedenleri ile yaşamını kaybetmektedir. Doğan her 100 çocuktan 41’i, beş yaşına ulaşmadan ölmektedir. Yine UNICEF’in Çocuk Ölüm Raporlarına göre Sahra Altı Afrika’sı gibi çok yoksul bölgelerde, doğum yapılan ilk ayda 36 çocuk hayatını kaybetmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise bu oran 333 doğumda bir gerçekleşmektedir (UNICEF, 2018). Türkiye’de ise 1960 yılında bebek ölüm hızı %172,3 iken, 2020 yılı itibarıyla %9,1’e gerilemiştir (Yetim, vd., 2021: 370). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bu oran %15’e çıkarken; Ege ve Marmara Bölgeleri’nde ise %7 seviyesindedir (TÜİK, 2020).

Gelişmekte ve az gelişmiş ülkelerde çocuk yaşta ölümlerin temel sebepleri, yetersiz beslenme, temiz su kaynaklarına erişememe ile genel hijyen koşullarında yoksunluk ve buna bağlı salgın hastalıklardan kaynaklanmaktadır. Öte yandan az gelişmiş ülkelerde doğumda anne ölüm oranları da yüksek düzeyde seyretmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise sağlık hizmetlerinin pahalı olması, erken doğumlar ve bazı yerlerde yaşanan ulaşım zorlukları gibi nedenlerle, çocuk ölümleri tamamen ortadan kaldırılamamıştır (UNICEF, 2020).

Dünyada önlenebilir çocuk ölümlerinin sonlandırılabilmesi için, çocuklar ve gençler arasında yaşa bağlı ölüm nedenlerine yönelik doğrudan ve hedeflemeyi içeren müdahaleler gerekmektedir. Çocukluk dönemi hastalıkları ile mücadelede önemli ilerleme sağlanmasına rağmen, yoksul çocukları orantısız biçimde etkileyen bulaşıcı hastalıklar, özellikle Sahra Altı Afrika ülkelerinde yaygın bir şekilde görülmektedir. Dünya ölçeğinde zatürre, ishal ve sıtma, 5 yaş altındaki çocuklar arasında önde gelen ölüm nedenleri arasında halen yerini korumaktadır⁶⁷ (WHO, 2022).

Milenyum Hedeflerine ulaşamaması ile uluslararası toplum, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri olarak tanımlanan yeni bir hedef çerçevesi belirlemiştir. Çocuk ölümlerinin, özellikle beş yaş altı ölümlerin, 1000 doğumda 25'in altına düşürülmesi temel hedef olarak belirlenmiştir. 117 ülke, 2016 itibariyle bu hedefi yakalamıştır. Mevcut koşullardaki eğilimin bu şekilde devamı ile 26 ülkenin daha 2030 yılına kadar bu hedefi yakalaması beklenmektedir (UNICEF, 2018).

2.6.4 Eğitim Yetersizlikleri

Yoksul çocuklar yaygın olarak eşitsizliklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Sosyoekonomik açıdan avantajlı yaşlılarına göre daha fazla aile stresine, şiddete, evden ayrılmalara ve kaotik durumlara maruz kalabilmektedirler. Öte yandan yoksul hanelerdeki çocuklar daha fazla televizyon izlemekte, kitaplara ve bilgi kaynaklarına daha az erişebilmekte ve okul etkinliklerine daha az katılım göstermektedirler (Evans, 2004: 77). Yoksul çocuklar yetersiz altyapıya sahip mahallerde yaşamakta, eğitime erişimde güçlükler yaşamaktadırlar. Yüksek sayıda çocuğun bulunduğu sınıflarda, yetersiz nitelikli okullarda ve daha tehlikeli yaşam alanlarında eğitim almaya

⁶⁷ Bu nedenler, küresel ölçekte tüm çocuk ölümlerinin %30'unu oluşturmaktadır. 2016 yılına 5 yaş altı çocuklar arasında, erken doğum komplikasyonları %18, zatürre %16, doğum esnasındaki olaylar (%12), doğumsal anormallikler (%9), ishal (%8), yeni doğan sepsisi (%7) ve sıtma (%5) önde gelen ölüm sebepleri arasında sıralanmaktadır (UNICEF, 2018).

çalışmaktadırlar. Niteliksiz ve altyapısı yetersiz okullar ve günlük besin ihtiyaçlarının karşılanmaması, ulaşım engelleri nedeniyle eğitimden dışlanmaktadırlar.

Güvenlik kaygıları olan öğrencilerin, okul başarılarında düşük performans gösterme eğilimi gösterebilmektedirler (Pratt, Tallis ve Eysenck, 1997: 1023). Yoksul öğrencilerin güvenli olmayan bir mahallede bulunun evleri veya tehlikeli bir yolu bulunan okul nedeniyle toplumsal şiddete maruz kalınması akademik performanslarını düşmesine neden olmaktadır. Zorbalık ve okul içi şiddet, devamsızlık ve okulu bırakmaya kadar varabilmektedir (Li ve Rose, 2017: 28).

Travmatik olaylar yaşayan ya da aile ve toplumda destek hizmeti sağlayan kurumlar gibi bağıllık hissedebileceği yapılar bulunmadığında, yoksul çocuklar zamanla umutsuzluk ve çaresizlik içinde kalmaktadırlar. Öğrenilmiş çaresizlik durumunu ortaya koyan bu durum ise yaşam koşullarının bir sonucu olarak, çocukların eğitimlerini ve kişisel gelişimlerini tamamlamalarını engellemektedir (Ladd, 2012: 206).

2.6.5 Çocuk Emeği ve Çocuk İstismarı

Çocuk emeği⁶⁸, yeni bir olgu değildir; dünyada farklı bölgelerde ve tarihin farklı bölümlerinde ekonomik yaşam içinde var olmuştur. Sanayi Devrimi ile birlikte ise, kadın ve çocuklar, o döneme kadar görülmemiş ölçüde ucuz işgücü olarak, ağır çalışma koşullarında günde 16 saatten fazla çalıştırılmaya başlanmışlardır. Çocuk emeğinin farklı görünüşleri, Sanayi Devriminden önce tarlalarda, evlerde ve sokaklarda da devam etmekteydi. Bu bakımdan yeni olarak görülmesi gereken, çalışma biçiminin değişimi ve bu değişimin çocuk ve toplumun geneli için yarattığı yeni yaşam koşullarıdır (Erdem, 2005: 39-40). Geçmişten günümüze sosyal politika, çocuk emeğinin engellenmesi ve ortadan kaldırılması ile çocuk refahının güçlendirilmesinde en önemli belirleyicidir. Diğer yandan, 20. Yüzyıl başlarından itibaren çocuk refahına yönelik elde edilen birçok kazanıma rağmen, çocukların sosyal ve ekonomik sömürsü yanı sıra yaşam şartlarındaki yoksunluklar dünya genelinde devam etmektedir. Bu bakımdan, çocukların çalışma ve yaşam şartları, başta çocuğa ve ailesine, daha sonrasında ise topluma onulmaz zararlar veren en önemli sosyal politika sorunlarından biri olarak dünya ölçeğinde halen durmaktadır (Kapar, 2019: 2462). Günümüzde çocuk emeği, yoğunlaşmış bir biçimde az

⁶⁸ Çocuk emeği ve işçiliğinin geniş kuramsal çerçevesine yönelik detaylı bilgi için, Basu (1999), Lavalette (1999), Edmonds (2003), Basu ve Tzannatos (2003) ve Nieuwenhuys (2009) eserleri incelenebilir. Diğer taraftan, UÇÖ'nün çocuk emeği, çalışan çocuklar, çocuk işçiliği, istihdamdaki çocuklar, en kötü çalışma biçimleri vb. yeni kavramsallaştırma yaklaşımı ile ilgili olarak Kapar (2019), Şişman ve Etc (2017), Ünlütürk Ulutaş ve Ulutaş (2019) ve ICLS (2018) çalışmaları incelenebilir.

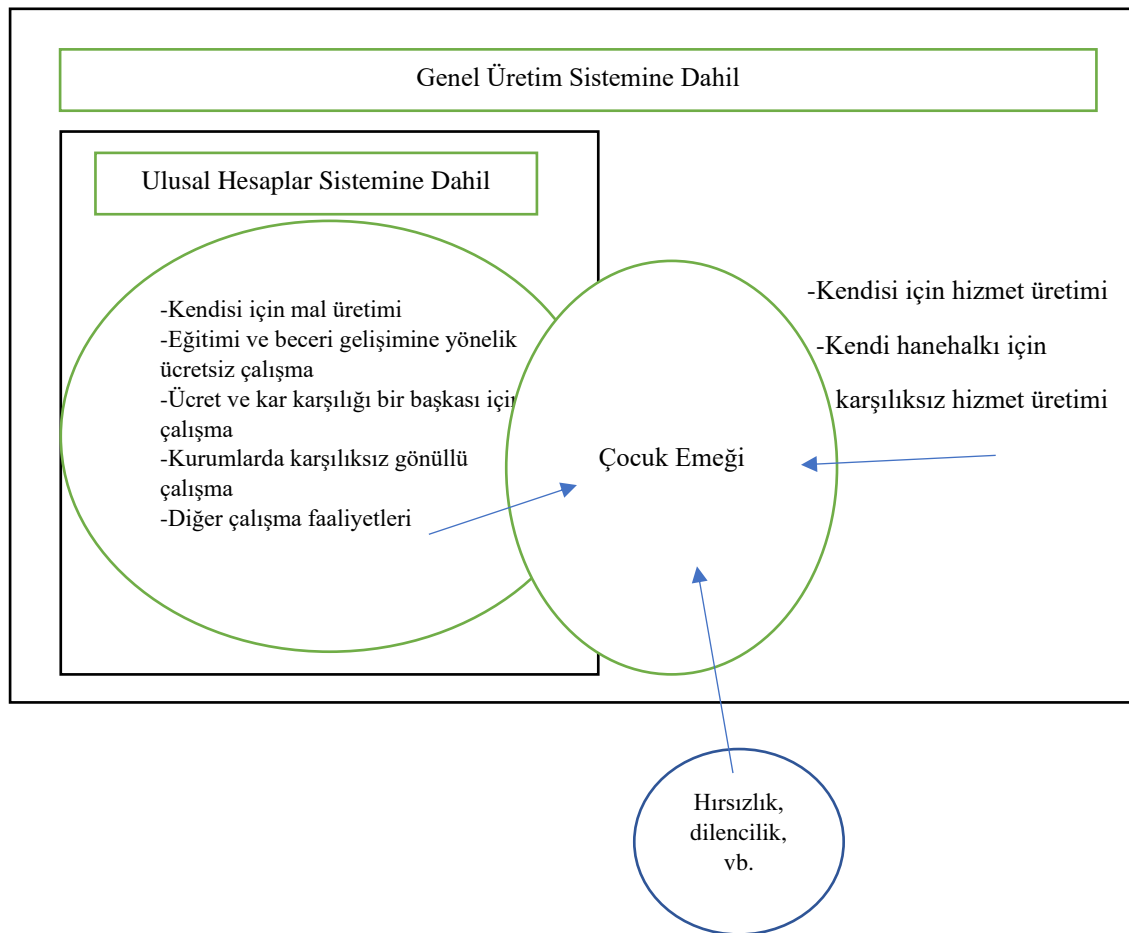
gelişmiş ülkelerde görülmesinin yanı sıra, bu durum uzun yıllardır değişmemiştir (Basu, 1999: 1086). Sanayi Devriminin çok ağır olan çalışma şartları karşı yürütülen mücadele sonrası, gelişmiş ülkelerde bilinen ve kayıtlı sektörlerde azalış göstermesi, sorunun ortadan kaldırıldığına dair yanlış bir algı oluşturmuştur. Halbuki ILO raporlarına⁶⁹ göre az gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerde bile çocuk emeği, çalışan çocuklar ve sosyal ve ekonomik yaşamdaki çocuk sömürüsünün, çok önemli boyutta bir sorun olduğunu göstermektedir. Ayrıca çocuk işçiliğinin yoğun görüldüğü, aile çiftlikleri ve işletmeleri, mevsimlik ve kısmi zamanlı işler ve enformel sektör göz önüne alındığında, sorunun boyutlarının ortaya konulabilmesi güçleşmektedir (Sunal, 2011: 118).

Çocuk emeğine karşı son dönemdeki dünya ölçeğinde en güçlü mücadele politikası, 2015 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Zirvesi'nde imzalanan ve 2025 yılında kadar çocuk emeğinin tüm biçimlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik, "Sürdürülebilir Gelişme Amaçları" olarak ortaya konulmuştur (UNICEF, 2015). Öte yandan Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) de kuruluşundan bu tarafa, çocuk refahı ve çocuk emeği üzerine çeşitli sözleşmeler kabul ederek ve tavsiye kararları alarak, uluslararası kamuoyunda konunun gündemde kalmasını sağlamaktadır. Bu bakımdan, 1980'li yıllarla birlikte küreselleşmenin ekonomik ve sosyal etkilerinin yaygınlaşması, halihazırda karmaşık olan çocuk emeği ve çocuk işçiliği konularına, yeni çalışma biçimlerinin de eklenmesiyle çok daha karmaşık hale gelmiştir. UÇÖ, değişen ekonomik ve sosyal şartları dikkate alarak, çocuk emeğinin sorunlarının yeniden gözden geçirilmesi kararı almıştır (Kapar, 2019: 2462). UÇÖ'nün 182 sayılı sözleşmesi ve 190 sayılı tavsiye kararı ile çocuk emeğinin en kötü biçimlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik mücadelenin çerçevesi çizilmiştir. Türkiye'de bu gelişmelere koşut olarak 2001 yılında sözleşmeyi kabul etmiştir.

Türkiye 2001 yılında, UÇÖ'nün 182 sayılı sözleşmesini imzalamasına rağmen, çocuk emeği ile mücadelede yol alabilmiş değildir. Çünkü, en başta sosyal politikaları

⁶⁹ ILO'nun (2017) Global Estimates of Child Labour raporuna göre, halen dünyada 5-17 yaş arası 152 milyon çalışan çocuk bulunmaktadır. Çocuk emeğinin 73 milyonu, ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaktadır. Çocuk emeğinin %48'i 5-11 yaş, %28'i 14-18 yaş ve %24'ü ise 15-17 yaş grubunda bulunmaktadır. Çocuk işçilerin %58'i (88 milyon çocuk) erkek ve %42'si (64 milyon çocuk) kız çocuklardan oluşmaktadır. Sektör bakımından incelendiğinde, %70,9 çocuk tarım sektöründe (büyük kısmı ücretsiz aile işçisi), %11,9'u endüstride ve %17,2 çocuk ise hizmetler sektöründe çalıştırılmaktadırlar. Çocuk emeğinin %19,6'sı Afrika kıtasında, %5,3'ü Amerika kıtasında, %2,9'u Arap ülkelerinde, %7,4'ü Asya ve Pasifik ülkelerinde ve %4,1'i ise Avrupa ve Merkez Asya ülkelerinde bulunmaktadır. 2000 yılından bu yana çalışan çocuk sayısı 94 milyon azalmıştır. 2016 raporunda ise düşüş oranında 2/3'lük bir düşüş olduğu açıklanmıştır. İlerleme yavaşlamakla birlikte, 2025 yılında çocuk emeğinin sonlandırılması planı sürdürülmektedir. 2021 yılı Çocuk Emeğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Yılı" olarak kabul edilmiştir. Diğer yandan analizlere göre, 2025 yılında halen 121 milyon çalışan çocuğun varlığına işaret etmektedir. 2020'de ortaya çıkan Covid-19 pandemisinin etkileri henüz raporlara yansımadiğinden dolayı, 121 milyon çalışan çocuğun iyimser bir rakam olacağı açıktır. 52 milyon çocuk ise halihazırda tehlikeli işlerde olması beklenmektedir.

şekillendirecek olan kavram setinin hatalı değerlendirildiği görülmektedir. Çeşitli biçimdeki çalışma statülerini içeren çocuk emeğinin yerine, dar ve özel statüyü açıklayan, çocuk işçiliği kavramının kullanımı hem yazına hem de kamu kurumsal yapılarına yerleşmiştir (Kapar, 2019: 2464; Şişman ve Etcı, 2017: 174-175). Çocuk işçi ve çocuk işçiliği olguları, geçerli anlamı olan, ücret veya yevmiye geliri karşılığı, işverene bağlı olarak çalışan çocukların durumunu belirtmede kullanılması daha doğru bir ifadeyi yansıtacaktır. Öte yandan, çocuk emeği olgusu ise, en yalın ifade ile çalışan çocukların gerçekleştirdiği faaliyetlerin tümü olarak değerlendirilebilir (Kapar, 2019: 2468). Çalışan çocuklar olgusu, 2018 yılında Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı (UÇİK) tarafından, çocuk emeğinin ölçülmesi bakımından en geniş ölçekli olgudur. Çalışan çocuklar, UÇİK tarafından 2008 yılında Ulusal Hesaplar Sistemi bağlamında belirtilen genel üretimde, herhangi bir faaliyette bulunan çocuklar şeklinde açıklanmıştır. (Şekil 1)

Şekil 1: Çocuk Emeği ve Çalışan Çocuklar (Kaynak: Kapar (2019: 2467) ve ICLS (2018) derlenerek hazırlanmıştır).

Çocuk emeği, çocuk yoksulluğunun hem nedeni hem sonucu olabilmektedir. Çocukların ekonomik yaşamda çalışmasının/çalıştırılmasının nedenleri, IPEC'e (2009:

11-14) göre ekonomik ve sosyal yapıdaki istikrarsızlıklar, işsizlik, eğitim haklarına erişememe veya eğitim kurumlarına karşı güvensizlik, yüksek enflasyon, gelir dağılımı adaletsizliği, küreselleşme ve rekabetin artışı, göç, nüfus artış hızı ve düzensiz kentleşme, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal dışlanma, mevzuat eksikliği ve denetim yetersizliği olarak sıralanmaktadır. Bu bakımdan hanehalklarını ve çocukların yoksullaşmasını besleyen unsurlar, çoğu zaman ailedeki çocuğu çalışmak zorunda bırakılabilmektedir. ILO'nun (2013) raporunda, çocuk işçiliği ile milli gelir arasında ters yönlü ilişki ortaya çıkarılmıştır. Milli gelir düzeyi düşük olan ülkelerde çocuk işçiliği, milli gelir düzeyi alt ve orta üst gelirli ülkelerden daha yüksek seviyede ve oransal olarak da her ikisinin toplamından daha fazla olduğu tespit edilmiştir⁷⁰. Bu bakımdan, ailenin gelir düzeyi yetersizlikleri, çocuk emeğinin ortaya çıkışında önemli bir etkidir. Çünkü gelir düzeyi azaldıkça, çocuk emeğinin her biçimi de artış göstermektedir (Dayıoğlu ve Assad, 1998: 11-13). Çok sayıda uluslararası sosyal politika düzenlemesi ile çocuk emeğinin yasaklanmasına karşın özellikle gelişmekte olan ülkelerde çocuk emeği, halen çok ağır şartlarda çalıştırılmaktadırlar⁷¹ (ILO, 2015).

Çocuk istismarı, sömürüsü ya da tehlikeli işlerde çalışmasını içeren çocuk emeğinin tüm biçimlerinin sonlandırılmasına yönelik herhangi bir uzlaşmazlık bulunmamaktadır. Öte yandan tehlikeli olmayan işlerdeki sorun ise çocuğun sömürü aracı haline gelmesinin yanı sıra bu koşullarda eğitime erişim konusunda yaşadığı güçlüklerdir. Eğitime erişememe hem kendileri için gelecekte sürekli düşük ücretli işlerde istihdam ile birlikte döngüsel bir yoksulluk hem de ülkenin beşerî sermaye artışında engel teşkil etmektedir. Böylece bir bütün olarak hem birey hem de toplumun gelir ve yaşam gelişimleri sekteye uğramaktadır.

⁷⁰ ILO (2003) raporuna göre, düşük mili gelire sahip ülkelerde çocukların %22,5'u çalıştırılırken, ortanın altı gelirli ülkelerde bu oran %9, ortanın üstü olan ülkelerde ise %6,2 çalıştırmaktadırlar. Öte yandan, milli gelir seviyesi ortanın altı düzeyde olan ülkelerde toplam yaşayan çocuk sayısı 902 milyon iken, diğer iki gruptaki ülkelerin toplam çocuk sayısı 528 milyondur. Bu bakımdan en çok çocuk işçinin orta alt gelir seviyeli ülkelerde olduğu ortaya çıkmaktadır. Öte yandan ILO 'ya göre halen taş ocaklarında ve madenlerde bir milyon çocuk çalışmaktadır.

⁷¹ 182 sayılı ILO sözleşmesi 3. maddesi çocuk işçiliğini birçok farklı şekilde değerlendirirken, en kötü çocuk işçilik biçimleri yasaklanmış ve kaldırılması için öncelik verilmiştir: Köleliğin tüm biçimleri; fuhuş, pornografi veya pornografik gösterilerde çocuğun kullanılması; tüm yasadışı biçimlerde ilaçların üretimi ve ticaretinde kullanılması, tehlikeli çocuk işçiliği ya da tehlikeli iş; çocukları fiziksel, psikolojik veya cinsel istismara maruz bırakan işler; su altında, tehlikeli boyutlarda veya kapalı alanlarda yapılmak zorunda kalan işler; tehlikeli makine ve ekipmanlarla veya ağır yüklerin elle taşınmasını içeren işler, tehlikeli maddelere, işlemlere veya sağlıklarına zararlı sıcaklıklara, gürültü seviyelerine veya titreşimlere maruz bırakabilecek işler; uzun saatler süresince ya da gece boyunca çalışmak gibi güç şartlarda çalışması; çocuğun işveren mülkünde makul olmayan şekilde sınırlanan işler yasaklanmıştır (ILO, 2002).

Türkiye’de hem kamu kurumları hem de akademik çalışmalar, çocukların ücret veya yevmiye karşılığında işverene bağlı çalışması anlamını içeren, küçük ve orta boy işletmelerdeki çocuk işçiliği, tarımda mevsimlik çalışma ve sokakta çalışmaya odaklanmaktadır (Kapar, 2019: 2484). Halbuki tehlikeli ve kötü işlerde çalışan çok fazla sayıda ücretsiz aile işçisi ve kendi hesabına çalışan, bunun yanı sıra daha az sayıda olsa da zorla ve zorunlu çalıştırılan, gayrimeşru faaliyetlerde, zorla fuhuşa sürüklenen ve hatta silahlı çatışmalarda bulunan çocuklar da bulunmaktadır. Öte yandan Türkiye’de çalışan çocukların yarısına yakın oranında aile işlerinde ücretsiz çalışmakta, fakat UÇÖ’nün 182 sayılı sözleşmesi dahilinde en kötü çocuk emeği türleri içerisine girmesine rağmen, bunun dışında tutulmaktadır (Kapar, 2019: 2484-2485). Bu duruma göre şekillenen sosyal politika uygulamaları da daha en baştan etkisiz hale gelmektedir⁷².

2.7 Çocuk Yoksulluğunun Dünya’daki Genel Yapısı ve Mücadele Süreci

1980’li yıllarda dünyada küreselleşmenin yeniden şekillendirdiği mali, ekonomik ve sosyal politikaların sonucunda, 1990’lı yıllarda yoksulluğun yıkıcı etkileri başta çocuklar olmak üzere, tüm dezavantajlı grupları derinden etkilemiştir.

Sanayileşmiş toplumlarda çocuk refahına yönelik kaygıların artışı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu’nun (UNICEF) yoksulluk ve yoksunluğa yönelik araştırmalarının yoğunlaşmasını sağlamıştır. Özellikle Bradshaw’ın (1990: 6-12) raporunda, 1980’li yıllarda, İkinci Dünya Savaşı sonrası eşitsizlik ve yoksullukla ilgili mücadelenin durduğu, hatta tersine evrildiği tespit edilmiştir. Yoksulluk içindeki çocukların sayısı aynı dönemde iki katına çıkmıştır. Aynı raporda, bu dönemdeki ekonomik, siyasal ve sosyal politikadaki dönüşümlerin ağır yükünün çocukların ve gelecekteki yaşamlarının üzerine yüklendiğini belirtmektedir (Hills, 1998: 9-10). Raporda, 1979 yılından itibaren uluslararası kuruluşlar güdümündeki yapısal reformların ortaya çıkardığı yeni iklim ve sosyal refah devletinin buna bağlı olarak giderek aşınmaya başlaması, yoksulluğu adeta daha da arttıran bir durumu pekiştirmektedir.

1979 yılında çocukların %20’si tam zamanlı ücretli işlerde çalışmayan ailelerde bulunurken, 1994 yılına gelindiğinde bu oran %36’ya yükselmiştir. Özellikle boşanmış kadınların hane reisi olduğu ailelerdeki yoksulluk, yoksunluk ve savunmasızlık bu dönemde birlikte artış eğilimine girmektedir (Adams, Barton, Bray, Johnson ve Majetic,

⁷² Türkiye’deki çocuk emeği konusuna, Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu Yazını alt bölümünde, yazın kaynaklı ve alan çalışmalarını da içeren detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

2010: 61). 1980 yılında tamamlayıcı gelir desteklerinden yararlanan anne ve çocukların oluşturduğu tek ebeveynli aile sayısı 320.000 düzeyinde iken, 1993 yılında 989.000 aile ile çok ciddi bir düzeye yükselmiştir (Bradshaw, 2001: 12). Muhafazakâr liberal politik iklimin oluşturduğu sosyoekonomik ortamda bu gelir destekleri yoksulluk, aile ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden ziyade vergi mükellefleri gözetilerek, tek ebeveynli çocukların belirli maliyetlerinin karşılanması temelinde kurgulanmıştır (May, 2006: 3).

1980’li yıllarla başlayan süreç ve yeni koşullar, çocukların da mevcut yaşam şartlarını ve gelecek yaşamlarını da etkileyecek, güçlü bir şekilde farklılaşan sosyoekonomik ve sosyokültürel yaşam biçimleri meydana getirmeye başlamıştır. Bradshaw’ın (1990:16-17) yılındaki çalışmasındaki bulgulara göre her iki ebeveynin çalıştığı ailelerdeki çocukların iyi şartlardaki konutlarda yaşadıkları ve kamu hizmetlerine erişim sağlayabildiklerini ifade emektedir. Öte yandan işsizlik içindeki tek ebeveynli ailelerdeki çocukların ise şehrin kötü sayılabilecek alanlarında kiralık ve kötü şartlara sahip konutlarda, yetersiz sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlerle birlikte içinde buldukları yoksulluğun giderek arttığını bulgulamıştır.

Dünya, her bir çocuğa güvenli ve korumacı bir çocukluk sağlanması yönündeki sözlerini ve taahhütlerini yerine getirmede başarısız olmaktadır. 1989 yılında yürürlüğe giren Çocuk Hakları Anlaşması ile hem gelişmiş hem de yoksul ülkelerde, çocukların öğrenimleri ve oyun oynamaları ile gelişimleri yanında potansiyellerini geliştirme ve sağlıklı olmaları taahhüt edilmiştir. Bununla birlikte, geçen otuz yılda serbest piyasa kökenli makro ekonomik büyüme modelleri, hükümetlerin ekonomik ve sosyal politikaları ve uluslararası kuruluşların neoliberal eksenli reform politikalarının uygulayıcısı olma işlevleri nedeniyle, uluslararası toplumun çocuklara refahı sağlayan bir dünya yaratmaları mümkün görünmemektedir (Ortiz, Daniels ve Engilberttsdottir, 2012: 235).

Yoksul çocuklar genellikle bir bütün olarak homojen bir yapı gösterse de yaşamları çeşitlilik taşımakla birlikte, yoksulluk riskleri ve deneyimlerinde farklılıklar yaşanmaktadır. Cinsiyet, yaş, etnik köken, sınıfsal durum, ebeveynlerin istihdam durumları, aile yapısı ve büyüklüğü, gelişim bozuklukları, sağlık geçmişi ve engellilik, çocukların yoksulluk deneyimlerini farklı şekillendiren faktörlerden sadece birkaçını oluşturmaktadır. Bu faktörlerin her biri incelendiğinde, münferit risklerden oluşmadığı, olağan/olabilecek dezavantajlılık unsurları olduğu çok açıktır. Ayrıca, bu unsurların birbirleriyle kesiştiği noktada gelişen dezavantajlılık, birbirlerini güçlendirerek daha

derin bir yoksulluk ve yoksunluk içerisine sürükleyebilmektedir. Özellikle 2000’li yıllarla birlikte, sosyal dışlanmanın daha çok sosyal yaşama eklemlenmesi, yoksulluk ile birleşerek güçlü dezavantajlılık ve yoksunlukları ortaya çıkarmaya başlamıştır.

Marsh (2001: 11-13) yaptıkları çalışmada, İngiltere’de yaklaşık üç milyon çocuk tek ebeveynli ailelerde yaşamaktadır. Gelir testleri ile sağlanan düşük düzeydeki yardımlar, uzun süreli yoksulluğu güçlendirmektedir. 2002 yılında tek ebeveynli ailelerin %34’ü gelir desteklerinden beş yıldan uzun süreli yararlanmaktadır. Yalnız ebeveynlerin çoğunu kadınlar oluşturmakla birlikte, geleneksel toplumsal yapıların ve işgücü piyasasında toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sonucu düşük gelir süreklilik arz etmektedir. Bradbury ve arkadaşları (2001: 28) da benzer çalışmalarında, yalnız annelerin yaşadığı hanelerdeki çocukların yoksulluk oranlarının, çok daha yüksek düzeyde ve uzun süre yoksulluk içinde kalma eğiliminde olduğu tespit etmişlerdir. Christopher ve arkadaşları (2001: 215) ise, işgücü piyasalarına ve çocuk bakımına erişimde sorunlar yaşayan yalnız annelerin işsizlik ve gelir transferlerinin yetersizliği ile uzun süreli yoksulluk yaşamalarına neden olduğunu bulgulamışlardır.

Norveç ve İsveç de keza tek ebeveynli hanelerin sayısının yüksek olduğu ülkelerdir. Öte yandan, kalıntı refah rejimi uygulamalarının bu aileleri sosyal koruma altında tuttukları ve yoksulluk içerisine düşmelerine engel olduğu ortaya konulmaktadır. Sosyal koruma ve gelir desteklerinin yeterliliğine bağlı olarak, ekonomik ve yoksulluk sorunlarının yaşanmadığı bu ülkelerde, tek ebeveynli ailelerde çocukların dezavantaj yaşadığına dair bulgular da bulunmamaktadır.

Ailedeki çocuk sayısının da yoksulluğun yaşanmasında önemli bir faktör olduğu araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Middleton, Ashworth ve Braithwaite (1997: 37-39) ankete dayanan çalışması sonucunda, iki veya daha fazla çocuklu ailelerin, tek çocuklu ailelere göre daha fazla yoksulluk yaşadığını göstermektedir.

Etnisite de çocuk yoksulluğunun şiddetli deneyimlenme biçimlerinden bir olarak görülmektedir. Berthoud, Jowell ve ESCR’nin İngiliz Ulusal Etnik Azınlıklar Raporu’na (1997: 29) göre, Pakistanlı ailelerin %33’ünün ve Bangladeşli ailelerin %42’sinin dört veya üzerinde çocukları bulunmakla birlikte, ağır yoksulluk yaşayan etnik grupları oluşturmaktadır.

Yoksulluk ile engellilik arasındaki bağlantı, çocuk yoksulluğunu güçlü bir şekilde etkileyerek, yoksunluklara ve sosyal dışlanmaya neden olabilmektedir. Thompson, Lavery ve Curtice (1990:122), Berthoud, Lakey ve Mackay (1993: 98-101), Gordon ve Heslop (1999: 168) çalışmalarında engellilik içinde yoksulluğun, “yoksullukların en

yoksulu” olarak ifade etmektedirler. Özellikle birden fazla engelli çocuğun bulunduğu ailelerde, düşük ücretli işlerde çalışan veya işsiz ve yalnız ebeveyn olma olasılığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan, engelli yetişkinin bulunduğu ailelerdeki çocuklar, bakım sorumlulukları ve hanehalkının düşük gelir düzeyi ile ailenin yaşadığı yoksulluğu, kendi hayatlarına eklememiş olmaktadır (Becker, Aldridge ve Dearden 1998: 57).

Çocuk yoksulluğunda önemli bir etken de hanedekilerin istihdam durumu olarak karşımıza çıkmaktadır. AB’de 2000 yılında yapılan araştırmada, AB genelinde %19,5 oranında çocuklu hanelerde yetişkinlerin işsizlik sorunu bulunmaktadır (Micklewright ve Stewart, 2000: 16) İşsizlik, farklı türde ailelerde farklı boyutlarda yoksulluğa neden olabilmektedir. Özellikle etnik azınlığı içeren aileler ve tek ebeveynli ailelerde işsizlik daha yüksek düzeyde görülmektedir. Uzun süreli hasta veya engelli bireylerin bulunduğu hanehalklarında bu oranlar en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Öte yandan, güvencesiz ve özellikle kısa süreli işler de çalışan yoksulluğunu meydana getirerek, yoksulluk kategorisini genişletmektedir (Gregg ve Wadsworth, 1996: 116-121).

Çocuk yoksulluğunu içeren araştırmalarda ön plana çıkan, birbirinden farklı risk faktörlerinin birbirlerini etkilemesi ve birçok durumda da yine birbirlerini pekiştirmeleri olarak belirtilmektedir. Çocukların yoksulluğu deneyimlemeleri birbirinden farklılıklar barındırmaktadır. Ailelerin yapısı, sosyoekonomik konum, kaynaklara ve haklara erişim yanı sıra toplumda yaygın olan sosyo-kültürel öğelerden dışlanma yaşanması da bu deneyimin şiddetlenme düzeyi açısından önem taşımaktadır. Çocuk yoksulluğunu ortadan kaldıracak politikaların, bu risk faktörlerine cevap vermesinin gerekliliği bulunmaktadır.

20. yüzyıl boyunca ve özellikle son çeyreğinde, çocuk yoksulluğu ile mücadelede devlet ve aile arasındaki sorumluluğun üstlenilmesine yönelik gerilimler politik tartışmaların konusu olagelmıştır. Çocuk yoksulluğu toplumda kaygı uyandıracak seviyelere ulaştığında, çoğunlukla yoksullukla mücadeleden ziyade, kamunun o dönemde ki ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların şekillendirdiği politikalara göre yaklaşımlar sergilenmektedir. Sorunun kaynaklarının tespiti ve analizi ile oluşturulacak sosyal politikalar, hem sorunun temel nüvelerini ortadan kaldırarak hem de çocuklar için uzun vadeli bir bakış taşıması ile yoksulluk sorununun önüne geçebilecektir. Bu bakımdan, çocuk yoksulluğu ile ilgili mücadelede, uluslararası ve ulusal yazının bulguları kılavuzluğunda uluslararası ve ulusal kuruluşların mücadeleyi yürütmesi, hem sorunun

çok boyutlu karmaşık yapısının yalın, anlaşılır ve sistematik hale gelmesini hem de çocuk yoksulluğu ile mücadelede de etkinliği yaratabilecektir.

Dünya'daki yazın incelendiğinde, çocuk yoksulluğu ile ilgili dört zorluk bulunduğu görülmektedir: İlki çocuk yoksulluğunun kavramsallaştırılması sorunsalıdır. Buradaki zorluk, yoksulluğun diğer olgularla olan ilişkili yönleri ile teknik sorunlardan kaçınmamak ve olguyu çok fazla ayrıntıya girmeden ortaya çıkartmamaktan kaynaklanmaktadır (Wisor, 2012: 194; Besharov ve Couch, 2012: 11). Bu bakımdan tüm yoksulluk kavramları, son derece karmaşık ve dinamik bir sosyal bir olgu olduğundan dolayı tartışmalı bir hale gelmektedir. Bu kavramlar ve ilgili kuramların çocuklara yönelik olarak nasıl bir uygulama içereceği, temel bir zorluk olmaya devam etmektedir.

İkinci zorluk, çocuk yoksulluğunun araştırılmasında karşımıza çıkmaktadır. Çocuklara yönelik yapılan araştırmalar, metodolojik ve etik konularla birlikte ele alınmakla birlikte, marjinal toplumsal gruplar ve yoksulluk içindeki insanlar dahilinde araştırılmaktadır. Öte yandan, bu sınırlamaları aşan ve doğrudan çocuklarını görüşlerini⁷³, duygularını analize içkin hale getirerek, yaşadıkları yoksunlukların incelenmesinde daha fazla derinlik sağlayabilmektedir (Harris, 2009: 1).

Üçüncü zorluk ise çocuk yoksulluğunun normatif değerlemesi yanı sıra çocuk yoksulluğu ile ilgili birçok etik konunun yapı sökümü olmasından kaynaklanmaktadır. Çocuk yoksulluğu *adaletsizlik mi?; yoksa ahlaki olarak mı kötü?* temel sorusu bu noktada anlam kazanmaktadır. Keza, ne tür bir adalet veya ahlak teorisi bu olgunun değerlendirilmesinde kullanılabilir? Felsefe ve adalet kuramları genellikle, çocukların durumlarını içermeyen, kanuni temsilcilerinin rasyonelliği bağlamındaki varsayımlara dayanmaktadır (Macleod, 2015: 59-60). Açıklayıcı deneysel gözlemler ve normatif varsayımlar bir araya gelerek, çocukların içinde buldukları durumu nasıl algıladıklarına dair bilgi edinilmesini sağlayabilir. Bu durumun sadece bir maddi yoksunluk veya utanç ve aşağılanma ile ailesel bir yapıya içkin bir sorun olmadığı, aynı zamanda politik katılımı, öznel refahı ve duyguları da etkilediği ortaya konulmalıdır (Ridge, 2011: 75-76; Scweiger ve Graf, 2015: 27).

Sonuncu zorluk ise çocuk yoksulluğu ile mücadelede politikaların, sorumlulukların ve görevlerin oluşturulmasıdır. Politika kurucular, çocuk yoksulluğunun önlenmesinin veya hafifletilmesinin yollarını ararken, makul ve uygulanabilir politika

⁷³ Çocukların görüşleri üzerine yapılan çocuk yoksulluğu araştırmalarının yazın tasnifi ve bulguları için Bessell, Siagian ve Bexley'in (2020) "Towards Child-Inclusive Concepts of Childhood Poverty: The Contribution and Potential of Research With Children" adlı çalışması incelenebilir.

setleri üzerine düşünmektedirler. Devletler çoğu zaman birincil yükümlülük sahibi olarak aileyi görmektedirler (Archard ve Benater, 2010: 3-4; Adams, 2009: 8-9). Öte yandan hem aile hem devlet etik değerler açısından önem taşımaktadırlar. Öncelikle devletlerin çocuklara karşı her alanda sosyal adaletin sağlanması bakımından görevleri bulunmaktadır. Devletler güçlü birer aktör olarak, toplumsal gruplara yönelik çok çeşitli müdahale araçlarına sahiptirler. Aile de çocuk açısından çok açık bir önem taşımaktadır. Çocuğun yoksulluğu deneyimlediği sosyal bir alanı içerdiğinden, fiziksel, ruhsal, zihinsel ve duygusal gelişimini her evresinde şekillendirmektedir. Sorumlulukların dağılım ve ilişkisi bakımından devlet ile aile arasında mahremiyet, rıza, kendi kaderini tayin etme, kişisel hak ve özgürlükler ve ataerkil yapılar, sorunu karmaşık hale getirebilmektedir (Fragoso, 2019: 65).

Dünyada birçok ülke bakımından, özellikle de az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk içindeki ailelere yönelik kurumların ve politikaların yetersiz ve zayıf etkilere sahip olduğu belirtilmektedir (Gorman, 2019: 211). Devletin sorumluluklarını, yoksul ebeveynlere devretme eğilimleri yanı sıra bakım sorunları ile ilgili yoksul ebeveynlerin suçlanması, yapısal bir sorun olan yoksullukla mücadelede karşı durulması gereken bir durumdur. Bu bakımdan devletlerin ekonomik deregülasyon ile birlikte sosyal koruma ağlarının giderek yetersiz hale gelmesi ve 1980 sonrası neoliberal politikaların güdümünde aşındırılması temel nedenleri ortaya koymaktadır. Uluslararası kuruluşların, çokuluslu ve ulusüstü şirketlerin çerçevesini çizdiği kararlar da hem yoksulluğun bu bağlamdaki görünürlüğünü ortadan kaldırmakta hem de bu kurumlara çocuk sömürüsünün de sürekliliğini sağlamaktadır.

Yoksul ülkelerin ekonomik ve sosyal politikalarını güdümü altında tutan uluslararası ve uluslar ötesi kuruluşların çocuk yoksulluğunu değerlendirme ve analizlerinde, yükümlülük sahibi olarak aile ve devleti görmektedirler. Fakat, çocuk yoksulluğunun çok boyutlu olarak ele alınmasının gerekliliğinin yanı sıra, sınıf temelli çözümlenmeleri de içeren bir olgu örgüsüne sahip olduğunun anlaşılması ile verilen mücadelenin yapısal sorunlarını da görünür hale getirebilecektir. Bu bakımdan mücadele sürecindeki yetersizlik/eksiklerin görülmesi açısından sürecin de değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yirminci yüzyılın başlarına gelindiğinde, dünyada çocuklar için herhangi bir koruma standardı bulunmamaktaydı. Aynı dönemde, sağlıksız ve güvencesiz koşullarda yetişkin bireylerle birlikte çocuk işçiliği yaygın olarak görülmektedir. Çocukların gelişimleri ve ihtiyaçlarına yönelik kavrayışın oluşumu ile ortaya çıkan adaletsizliklerin

tanınması, çocukların korunmasına yönelik hakların dile getirilmesine ve kurumların meydana gelmesine yol açmıştır. Çocuk haklarının ortaya çıkışı ile çocuk yoksulluğu ile mücadele ve çocuk işçiliğinin ve istismarının önlenmesine yönelik uluslararası ölçütler, yirminci yüzyılda önemli ölçüde ilerleme kaydetmesine rağmen, halen sorun önemli boyutlardadır. Tablo 30'da çocukların korunmasına yönelik çalışmalar kronolojik olarak sergilenmektedir.

Tablo 30: Çocukların Korunması Yönelik Uluslararası Çalışmalar

Yıl	Yürütülen Çalışma, Anlaşma
1924	Milletler Cemiyeti, Save The Children Fund'un kurucusu Eglantyne Jebb tarafından hazırlanan Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi kabul edildi.
1946	Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu kararı ile UNICEF Uluslararası Çocuk Acil Fonu kuruldu.
1948	BM Genel Kurulu, anne ve çocuklara özel bakım ve yardım yanı sıra sosyal koruma hakkı tanıdığı Evrensel İnsan Hakları Beyannameyi kabul edildi.
1959	BM Genel Kurulu, diğer hakların yanı sıra çocukların eğitim, oyun, gelişimlerini destekleyici bir çevre ve sağlık haklarını tanıyan Çocuk Hakları Bildirgesi'ni kabul etti.
1966	Medeni ve Siyasi Haklar ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile BM üye devletleri, tüm çocuklar için eğitim ve koruma da dahil olmak üzere eşit haklara sahip olmalarını beyan etmişlerdir.
1968	Uluslararası İnsan Hakları Konferansı, İnsan Hakları Beyanname'sinin kabulünün 20. Yılında gelecek çalışmalar için gündem oluşturarak, insan haklarını korumaya yönelik ulusal taahhütleri oluşturdu.
1973	Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), çocukların sağlığı, güvenliği ve ahlaki açısından tehlikeli işler için asgari yaş şartı olan 18 yaşı, 138 numaralı sözleşme ile kabul etmiştir.
1974	Afet ve çatışma durumlarında kadınların ve çocukların savunmasızlığı konusunda BM Genel Kurulu, üye devletleri "Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışmalarda Kadın ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirgeye uymaya çağırmıştır.
1978	BM İnsan Hakları Komisyonu, üye devletler, ajanslar ve hükümetler arası ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan bir çalışma grubu oluşturarak, Çocuk Hakları Sözleşmesi taslağı düzenlenmiştir.
1979	Uluslararası Çocuk Yılı ilan edilmiştir.
1985	BM Çocuklara Yönelik Adaletin Oluşturulmasına İlişkin Standart Asgari Kurallarını oluşturmuştur. Eğitim ve sosyal hizmetler ve çocuk tutuklulara orantılı muamele dahil olmak üzere çocuğun yüksek yararını destekleyen bir adalet sisteminin ilkelerini oluşturmuştur.
1989	Çocuk Hakları Sözleşmesi BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Ekonomik, politik, sivil ve kültürel aktörler olarak çocukların rolleri kabul edilerek, çocukların haklarının korunması için asgari standartlar belirlenerek, garanti edilmiştir.
1990	New York'da düzenlenen Dünya Çocukları Zirvesi'nde Çocuk Suçluluğu Önleme Kuralları, suçların önlenmesi ve yüksek sosyal risk altındaki çocuk ve gençleri korumaya yönelik stratejileri belirlemiştir.
1991	Uluslararası Çocuk Hakları Ağı (CRIN), verilerin derlenmesi ve tartışılması için kurulmuştur.
1999	ILO, Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri Sözleşmesini kabul edilmesiyle, çocukların sağlığına, güvenliğine ve ahlaki değerlerine zarar vermesi muhtemel her türlü işin derhal yasaklanmıştır. UNICEF ile ILO 1996'dan bu yana birlikte konu üzerinde faaliyetler yürütmektedir.
2000	BM Genel Kurulu, taraf devletlerin çocukların silahlı çatışmaya katılmasını önlemek, çocukların satılması, cinsel istismarını sona erdirmek için 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesine bağlı protokoller eklemiştir.
2000-2016	Çocuk işçi sayısında 94 milyon azalma sağlanmıştır. Ancak 2016 yılı ILO raporu bu düşüş hızının 2/3 oranında yavaşladığını açıklamıştır.
2011	1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesine, İhtiyari Protokol eklenerek, çocuk hakları ihlalleri için şikayetlerin alınması ve soruşturmaların yürütülmesi için Çocuk Hakları Komitesi yetkilendirilmiştir.
2021	Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Yılı olarak kabul edildi
2025	Çocuk işçiliğinin tamamen sona erdirileceği yıl olarak seçilmiştir. Öte yandan güncel raporlar (Covid-19 pandemisini içermeyen) 2025'de halen 121 milyon çocuk işçinin varlığını göstermektedir.

Kaynak: UNICEF, 2021.

Tarihin her döneminde çocuklar bir taraftan korunması gereken toplumsal grup olarak görülürken, diğer taraftan da birçok yönden istismara maruz kalmışlardır. Çocukların korunmasına yönelik ilk düzenlemeler, çocukların çalıştırılması konusu ile ilgili gerçekleşmiştir. Toplumların zaman içinde insan hakları anlamında yaşadığı gelişmelere koşut olarak, çocukların da yetişkinlerin sahip olduğu temel haklara sahip olabilecekleri düşüncesinin gelişimiyle birlikte uluslararası düzeyde çocuk hakları sözleşmeleri ve bildirgeleri, neredeyse tüm dünya ülkeleri tarafından kabul edilmiştir (Karakaş ve Çevik, 2016: 887).

Yirminci yüzyılda, çocuk haklarının temeli olan güçlü yaklaşımların yaşama geçtiği görülmektedir. Bu bakımdan 1924’de Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen “*Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi*” bu alandaki ilk resmî belge olarak kabul edilmektedir⁷⁴. Bildirge, çocukların sağlıklı beslenmesini, istismara karşı korunmasını, eğitimini ve öncelikli dezavantajlı grup olma özelliğini kararlarında vurgulamıştır. 1936’da I. Balkan Kongresi ve devamında II. Balkan Kongresi ile çocukların korunması, sağlığı ve çalışma yaşı konularından çocuklar lehine kararlar alınmıştır (Dirican, 2018: 45).

Çocuk haklarına ilişkin diğer bir önemli düzenleme 1959 yılındaki Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi’dir. Bildirge, önceki Cenevre Bildirgesi’nin kararlarını genişletmiş ve temel şiarının, insanlığın çocuğa verebileceğinin en iyisini verme zorunluluğu olarak ifade etmektedir (Seyyar, 2011). Çocukların refahı temel alınmış ve yoksulluk olmak üzere gelişimi üzerindeki tüm olumsuzluklarından korunmasının gerekliliği, kararları ışığında açıklanmıştır.

Çocukların korunması bağlamında bir diğer önemli uluslararası gelişme ise, 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda oy birliği ile alınan karar ile “*Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin*” temel yasa metni olarak kabul edilmesidir. 193 devletin onayladığı sözleşmeyi, Türkiye 1994 yılında kabul ederek, 1995 yılında ise ulusal mevzuatta yürürlüğü koymuştur (Akyüz, 2013: 38-40).

Son dönemdeki çocukların korunmasına yönelik en güçlü gelişmeler, 1999 tarihinde UÇÖ tarafından “*Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Sonlandırılması Sözleşmesi*”, 2025 yılı için çocuk işçiliğinin tamamen sonlandırılması vizyonu (ILO and Walk Free Foundation, 2017: 62-65) ve UNICEF’in “*Sürdürülebilir Kalkınma*

⁷⁴ Çocukların korunmasına yönelik ilk örgüt fikri, 1894 tarihinde Jules de Jeune tarafından ortaya atılmıştır. Bu amaçla Paris’te aynı tarihte bir toplantı yapılmıştır. Kararların resmi bir girişime dönüşmesi ise 1912’de İsveç’te yapılmıştır. 1. Dünya Savaşı süreci nedeniyle kesintiye uğrayan süreç, 1921’de Bürksel’deki kongrede oluşturulan “*Uluslararası Çocukları Koruma Birliği*” ile devam etmiştir (Akyüz, 2013: 35-36).

Hedefleri” çerçevesinde ilk önce aşırı yoksulluğun sona erdirilmesi, sonrasında ise, yoksul çocuğun bulunmadığı bir dünya hedefi vizyonundan oluşmaktadır (UNICEF, 2021). Öte yandan aşağıdaki tablolarda izlendiği üzere yakın gelecekte hem çocuk yoksulluğu hem de çocuk yoksulluğuna bağlı sorunların çözümünün güç olduğu görülmektedir. Özellikle uluslararası kuruluşların, yoksulluğa ve yoksullara bakış açısı, sorunun çözümü/çözumsuzlüğü noktasında önem taşımaktadır. Dünya Bankası ve IMF’nin baş rolünü üstendiği neoliberal politikaların uygulanması, ilk etapta 1970’lerin sonu ve 1990’ların başına kadar yoksulluk sorununu ihmal etmiş; ülkelerin borçlandırılarak kalkınma ve yapısal uyum programlarına ağırlık vermiştir. Öte yandan bu politikaların meydana getirdiği ekonomik ve sosyal şartlar, 1990’ların başında acil eylem planlarının yine uluslararası kuruluşlar eliyle devreye alınmasını gerektirmiştir. 1990 yılında Dünya Bankası’nın “*Yoksulluk Raporu*” ile başlayan süreç, “*Yoksulluğu Azaltma Strateji Belgeleri*” ile devam etmiştir. Bu yaklaşımlar ışığında dünyadaki yoksulluk düzeyi ve yoksulların sayısında önemli bir azalma gözlenmemekle birlikte, ülkelerin kendi aralarında ve kendi içlerindeki gelir dağılımı, bu politikalara bağlı daha da bozulmakta ve sosyal dışlanma başta olmak üzere yoksulluğun yeni biçimleri ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu bakımdan Dünya Bankası ve IMF’nin yoksulluğu azaltma politikalarının, yoksulluğu azaltmak bir yana kapitalist hegemonyanın, ekonomik kalkınmanın sosyal boyutunu hiçe sayarak, daha da güçlenmesine yönelik olarak da eleştirilmektedir (Metin, 2013: 229-231, Şenses, 2017: 39-44, Çulha Zabcı, 2002: 155-159).

Yoksulluktan hem çocukluk hem de yetişkinlik döneminde önemli düzeyde olumsuz etkilenen çocukların dünya genelindeki durumu incelendiğinde, 2017 yılı itibarıyla (günlük 1,90 USD satın alma gücü paritesine göre) 18 yaş altı çocukların %17,5’ini yoksul çocuklar oluşturmaktadır. Dünya Bankası’nın (DB) diğer yoksulluk eşikleri olan 3,20 USD ve 5,50 USD’lik günlük satın alma gücü paritesine göre sırasıyla bu oranlar %41,5 ve %66,7’ye yükselmektedir. 2013-2017 DB yoksulluk izleme verilerine göre (Tablo 31) dünyada aşırı yoksul çocukların sayısı 29 milyon kişi azalma göstermiştir (Silwal, Engilbertsdottir, Cuesta, Newhouse ve Steward, 2020: 3-7).

Tablo 31: Yoksulluk İçindeki Çocuklara Yönelik Küresel Tahminler (2013-2017)

	2013		2017	
2011 Yılı Satınalma gücü paritesine göre yoksulluk eşiği (\$)	\$ 1,90	\$ 1,90	\$ 3,20	\$ 5,50
GMD ⁷⁵ içindeki ülke sayısı	89		149	
Düşük ve orta gelirli ülke sayısı	76		115	
Yüksek gelirli ülke sayısı	13		34	
GMD'ye dahil olan bireylerin sayısı (milyon)	7,7		10,8	
GMD'deki tanımlanan toplam nüfus (milyon)	5,249		6,601	
GMD'deki tanımlanan çocuk nüfusu (milyon)	1,686		1,764	
GMD'deki yoksul nüfus (milyon)	655	710	1,898	3,407
GMD'deki yoksul çocuk nüfusu (milyon)	329	356	841	1,651
Yoksulluğun çocuklar arasındaki dağılımı	%19,5	%17,5	%41,5	%66,7
Yoksulluğun yetişkinler arasındaki dağılımı	%9,2	%7,9	%23,5	%45,8
Dünyada yoksulluk yaşayan nüfus (milyon)	766	710	1,898	3,407
Gelişmekte olan ülkelerde yoksul nüfus (milyon)	766	707	1,892	3,396
Gelişmekte olan ülkelerde yoksul çocuk nüfusu (milyon)	385	356	841	1,351

Kaynak: (Silwal, Engilbertsdottir, Cuesta, Newhouse ve Steward, 2020: 3)

Aşırı yoksulluğa, Sahra Altı Afrika'da çocukların üçte ikisi gibi ciddi bir oranda (%65,8) rastlanırken, Güney Asya'da bu oran %18 seviyesindedir⁷⁶. (Tablo 32) Yoksulluk içinde büyüyen çocuklar, çoğu zaman yaşamda kalmak için ihtiyaç duydukları temizlik, yiyecek, barınma, sağlık hizmetleri ve eğitim haklarına erişememektedir. Dünya genelinde yaklaşık bir milyar çocuk, çok boyutlu yoksulluk içinde beslenme, temiz su, sanitasyon, eğitim ve gelişimi için uygun çevresel yeterliliklerden yoksundur. Öte yandan, 2020 yılı başlarında ortaya çıkan Covid-19 pandemisi nedeni ile meydana gelen ekonomik koşullar, çalışma yaşamının durma noktasına gelmesi ile gelir kaybına uğrayan henehalkları ve sosyal koruma güvencesizlikleri ile birlikte yaklaşık 150 milyon çocuk, çok boyutlu yoksulluğa sürüklenmiştir (UNICEF, 2020).

Tablo 32: 2017 Yılı İtibariyle Dünya'daki Bölgelere Göre Çocuk Yoksulluk Oranları (1,90 USD SGP)

Bölge	Aşırı Yoksul Kişi Sayısı (Milyon)	Yoksulluk Oranı (%)	Aşırı Yoksulluğun Dağılımı (%)	Toplam Nüfusun Dağılımı (%)
Doğu Asya ve Pasifik	24,2	5,9	6,8	20,1
Çin	11,9	5,9	3,4	10,0
Güney Asya	64,3	10,2	18,1	31,2
Hindistan	53,3	11,7	15,0	22,6
Sahra-altı Afrika	234,1	45,8	65,8	25,2
Nijerya	45,4	45,9	12,8	4,9
Latin Amerika ve Karayipler	11,9	6,6	3,3	8,9
Avrupa ve Merkez Asya	10,2	5,9	2,9	8,5
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	10,8	8,9	3,0	6,0
Toplam	355,5	17,5	100,0	100,0

Kaynak: (Silwal, Engilbertsdottir, Cuesta, Newhouse ve Steward, 2020: 6)

⁷⁵ GMD: Global Monitoring Database (Dünya Bankası'nın, dahil ettiği ülkelerin verilerinin izlendiği veri tabanını ifade etmektedir.)

⁷⁶ Bu tahminler, Global Monitoring Database (GMD)'e dayanmaktadır. Tahminler 2020 ilkbahar aylarında hanehalkı anketlerini veri tabanının derlenmesi ile oluşturulmuştur. Tahminler 2017 yılına ait olduğundan dolayı, Covid-19 pandemisinin ekonomik etkilerinin olumsuzluklarını değerlendirmeye alamamıştır.

Aşırı yoksul hanelerde yaşayan çocukların coğrafi dağılımı, yoksulluğun bazı bölgelerde ciddi boyutlarda olduğu göstermektedir. (Tablo 33) Özellikle Sahra Altı Afrika’da çocuk yoksulluk oranı %45,8 iken, yoksullar içinde aşırı yoksulluk yaşayan çocukların oranı %65,8 gibi çok yüksek bir düzeyde gerçekleşmektedir. Dünyada aşırı yoksul üç çocuktan ikisi bu bölgedeki ülkelerde yaşamaktadır. Somali ve Eritre gibi verilerine ulaşılamayan ülkelerdeki çocuk yoksulluk oranları dikkate alındığında, bu oranların çok daha üst seviyelere erişebileceği tahmin edilmektedir. Silwal ve arkadaşlarının Dünya Bankası için hazırladığı Kasım 2020 “Global Estimate of Children in Monetary Poverty: An Update” raporunda, 2013-2017 yılları arasında çocuk yoksulluk oranı %19,5’den %17,5’e gerilerken, yetişkin (18-59 yaş grubu yetişkinler) yoksulluk oranı %9,2’den %7,9’a düşmüştür. Beş yaş altı çocukların ise yaklaşık %20’si yoksulluk riski altındadır.

Tablo 33: 2017 Yılı İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Yoksulluk Oranları (1,90 USD SGP)

Yaş Grupları	Aşırı Yoksul Kişi Sayısı (Milyon)	Yoksulluk Oranı (%)	Aşırı Yoksulluğun Dağılımı (%)	Nüfusa Göre Dağılımı (%)	Yoksulluk Açığı Oranı (%)
Çocuk	355,5	17,5	50,1	31,1	5,8
Çocuk 0-4	107,0	19,7	15,1	8,3	6,5
Çocuk 5-9	113,2	19,2	15,9	9,1	6,4
Çocuk 10-14	93,8	16,5	13,2	8,8	5,4
Çocuk 15-17	41,6	12,9	5,9	5,0	4,3
Yetişkin (18+)	354,1	7,9	49,9	68,9	2,5
Yetişkin 18-59	302,0	8,3	42,6	56,0	2,6
Yetişkin 60+	52,1	6,2	7,3	12,9	2,3
Toplam	709,6	10,9	100,0	100,0	3,5

Kaynak: (Silwal, Engilbertsdottir, Cuesta, Newhouse ve Steward, 2020: 6)

Dünya’daki coğrafi bölgeler arasında Güney Asya’da yaşayan çocukların yoksulluğu ise dünyada ikinci konumdadır. Bu bakımdan dünyadaki aşırı yoksulluk yaşayan çocukların %84’ü Sahra Altı Afrika ve Güney Asya’da yaşamaktadır.

Dünya Bankası’nın 2015’ten bu yana analizlerinde ön plana çıkardığı diğer yoksulluk eşikleri olan günlük satın alma gücü paritesine göre, 3,20 USD ve 5,50 USD’a göre değerlendirildiğinde (Tablo 34) ise sırasıyla çocuk yoksulluk oranları %41,5 ve %66,7’ye yükselerek önemli sayıda nüfusun aşırı yoksulluk riskine yakın olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 34: 2017 Yılı Yaş Grupları ve 3,20 USD ve 5,50 USD Yoksulluk Eşiklerine Göre Yoksulluk Oranları

Yaş Grupları	Aşırı Yoksul Kişi Sayısı (Milyon)	Yoksulluk Oranı (%)	Aşırı Yoksulluğun Dağılımı (%)	Toplam Nüfusa Göre Dağılımı (%)
Günlük 3,20 USD (Satınalma Gücü Paritesine Göre)				
Çocuk	840,8	41,5	44,3	31,1
Çocuk 0-4	242,2	44,7	12,8	8,3
Çocuk 5-9	260,7	44,1	13,7	9,1
Çocuk 10-14	227,7	39,9	12,0	8,8
Çocuk 15-17	110,2	34,1	5,8	5,0
Yetişkin (18+)	1056,1	23,5	55,7	68,9
Yetişkin 18-59	890,7	24,4	47,0	56,0
Yetişkin 60+	165,4	19,7	8,7	12,9
Toplam	1,896.9	29,1	100,0	100,0
Günlük 5,50 USD (Satınalma Gücü Paritesine Göre)				
Çocuk	1,350.6	66,7	39,7	31,1
Çocuk 0-4	375,8	69,3	11,0	8,3
Çocuk 5-9	405,0	68,5	11,9	9,1
Çocuk 10-14	373,7	65,6	11,0	8,8
Çocuk 15-17	196,2	60,8	5,8	5,0
Yetişkin (18+)	2,053.4	45,8	60,3	68,9
Yetişkin 18-59	1,728.8	47,4	50,8	56,0
Yetişkin 60+	324,6	38,7	9,5	12,9
Toplam	3,404.0	52,3	100,0	100,0

Kaynak: (Silwal, Engilbertsdottir, Cuesta, Newhouse ve Steward, 2020: 7).

Çocuk yoksulluğunun en kötü biçimleri, çatışma içinde ve politik ve ekonomik istikrarsızlığın bulunduğu ülkelerde daha yaygın olarak görülmektedir. Yoksul çocukların dörtte biri çatışma içindeki bölgelerde yaşarken, %41,6 yoksulluk oranına sahiptirler. Dünya genelindeki yoksul çocukların %10'unu (85,1 milyon) bu kırılgan ve istikrarsız bölgelerdeki ülkelere yaşamaktadırlar. Diğer taraftan çatışma ve istikrarsızlığın yaşandığı ülkelerdeki çocukların aşırı yoksulluk oranı %23,9'dur (Silwal, Engilbertsdottir, Cuesta, Newhouse ve Steward, 2020: 7).

Cinsiyete göre dünyadaki çocuk yoksulluğu incelendiğinde, birbirine yakın oranla olmakla birlikte, kız çocuklarında yoksulluk daha fazladır. Aşırı yoksulluk ise erkek çocuklarda daha yüksek düzeydedir. (Tablo 35)

Tablo 35: 2017 Yılı İtibariyle Cinsiyete Göre Dünya'da Çocuk Yoksulluğu

Cinsiyet	Aşırı Yoksul Çocuk Sayısı (Milyon)	Yoksulluk Oranı (%)	Aşırı Yoksulluğun Dağılımı (%)	Toplam Nüfusa Göre Dağılımı
Kız Çocuklar	173,6	17,7	24,5	15,0
Erkek Çocuklar	182,0	17,4	25,6	16,1

Kaynak: (Silwal, Engilbertsdottir, Cuesta, Newhouse ve Steward, 2020: 7).

Kır/kent çocuk yoksulluğu dağılımında önemli farklar bulunmaktadır. Aşırı yoksullukta ise bu farklılık, kırdaki çocukların aleyhine şiddetlenmektedir. Aşırı

yoksulluğun çocuklar arasında kır/kent ayrımında, dünyadaki kırsal bölgelerde %82,4 (291,8 milyon) oranında ve çok yüksek düzeydedir (DB, 2020: 8).

Tablo 36: 2017 Yılı İtibariyle Dünya’da Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Çocuk Yoksulluğu

Hanehalkı Büyüklüğü (Kişi Sayısı)	Aşırı Yoksul Kişi Sayısı (Milyon)	Yoksulluk Oranı (%)	Aşırı Yoksulluğun Dağılımı (%)	Toplam Nüfusa Oranı (%)
3 veya daha az	14,4	6,0	4,1	11,8
4	30,1	8,9	8,5	16,8
5	43,8	14,4	12,3	14,9
6	50,1	20,3	14,1	12,2
7	44,3	23,8	12,5	9,2
8	39,2	25,0	11,0	7,8
9	31,2	23,7	8,7	6,5
10 veya daha fazla	102,6	24,3	28,8	20,9
Toplam	355,5	17,5	100,0	100,0

Kaynak: (Silwal, Engilbertsdottir, Cuesta, Newhouse ve Steward, 2020: 8).

Hanehalkında bulunan çocuk sayısına göre çocuk yoksulluğunda ise, üç ve daha az çocuk olan hanelerden itibaren çocuk sayısı arttıkça, çocuk yoksulluğu da katlanarak artmaktadır. Çocuk yoksulluğunun en fazla görüldüğü sekiz kişilik hanehalkı tipine göre çocuk yoksulluğu oranı %25, aşırı çocuk yoksulluğunun en yoğun görüldüğü on kişi ve veya daha fazla kişiden oluşan hanehalkında aşırı çocuk yoksulluğu oranı %28,8’dir. (Tablo 36)

Hanehalkı reisinin cinsiyetine göre çocuk yoksulluğunun dünya genelindeki durumuna incelendiğinde, kadın tek ebeveynli ailelerde yoksulluk oranı, yazındaki çalışmalara koşut olarak %25,9 oranı ile erkeğin hane reisi olduğu ailelere göre yüksektir. Öte yandan, aşırı yoksulluk bakımından hem oransal olarak erkek hanehalkı reisinin daha fazla olması hem de özellikle Sahra Altı Afrika’da aşırı yoksulluk etkileri birleştiğinde, erkeklerin hanehalkı reisi olduğu ailelerde aşırı yoksulluk oranı %70,7 gibi çok yüksek seviyededir. Tablo 37’de ise hanehalkı reisinin eğitim düzeyine göre çocuk yoksulluk oranları açıklanmaktadır. Eğitim düzeyinin düşük olması ile çocuk yoksulluğunun şiddeti arasında güçlü bir bağıntı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 37: 2017 Yılı İtibariyle Hanehalkı Reisinin Eğitim Düzeyine Göre Çocuk Yoksulluğu

Eğitim Düzeyi	Aşırı Yoksul Kişi Sayısı (Milyon)	Yoksulluk Oranı (%)	Aşırı Yoksulluğun Dağılımı (%)	Toplam Nüfusa Oranı (%)
Eğitimi yok	81,5	34,6	38,8	21,7
İlkokul	83,7	23,2	39,8	33,2
Ortaöğretim	41,0	11,7	19,5	32,2
Üniversite	3,8	2,7	1,8	12,9
Toplam	210,0	19,4	100,0	100,0

Kaynak: (Silwal, Engilbertsdottir, Cuesta, Newhouse ve Steward, 2020: 8).

Son olarak, hanehalkı reisinin çalıştığı ana sektörler olan tarım, endüstri ve hizmetler açısından çocuk yoksulluğu oranları incelendiğinde, tarım sektöründe çalışanların diğer sektörlerdeki çalışanlara göre çocuk yoksulluk oranı %33,7 ve aşırı çocuk yoksulluk oranı %71,3 ile önemli bir yapısal sorun olarak başı çekmektedir.

2020 yılı başlarına gelindiğinde, Mart ayında ortaya çıkan Covid-19 pandemisinin meydana getirdiği olumsuz sağlık koşulları ile ekonomik ve sosyal koşulların, çocuk yoksulluğunu arttıracığına ilişkin ciddi bir beklenti tüm dünyada oluşmuştur (UNICEF, 2020). Pandeminin yarattığı sosyal ve ekonomik koşullar, başta gelir elde edilmesi kapasitelerinin daralması, halihazırda düşük gelirli yoksul haneler açısından, sağlık ve gıda güvenliği başta olmak üzere, eğitim ve istihdam olanaklarına erişimde ağır güçlükler yaşamalarına neden olmaktadır. Save The Children (2020) tahminlerine göre pandemi sürecinde çocuk yoksulların sayısında yaklaşık 117 milyon kişi artış olabileceği öngörülmektedir⁷⁷.

Dünya'daki çocuk yoksulluğunun genel yapısının özellikleri değerlendirildiğinde, Türkiye'deki çocuk yoksulluğunun gelişmekte olan ülkelerdeki yapı ile koşutluklar taşıdığı hem yazın incelemesinde hem de verilere dayanan analiz sonuçlarından ortaya çıkmaktadır.

2.8 Türkiye'de Çocuk Yoksulluğuna İlişkin Yazının İncelenmesi

Milyonlarca çocuk hem dünyada hem de Türkiye'de yoksulluk içinde yaşama tutunma mücadelesi vermektedirler. Yoksulluk çok boyutlu bir sorun olduğundan dolayı, çocukları maddi, manevi, duygusal, zihinsel ve ruhsal olarak etkilemekle birlikte, gelecekte sağlıklı ve üretken bir toplumun oluşumunda da önemli bir engel teşkil etmektedir. Çocukluktaki yoksul yaşam, yetişkinlikte de yoksulluğun temel nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan nesiller arası döngünün kırılmasına yönelik mücadeleye, çocuklukta da başlanması ve öncelenmesi bir gereklilik halini almaktadır. Çocukların yaşadığı yoksulluk ve ihtiyaçları farklı şekillendiğinden, bu durum gözetilerek yoksulluğu azaltma mücadele yöntemlerine ihtiyacın hasıl olduğu, hem nicel veriler hem de akademik çalışmalar ışığında bulgulanmaktadır (Gürses, 2010: 257-258). 2010 yılından önceki çalışmalar, çocuk gelişim yetersizlikleri, sağlık koşulları

⁷⁷ Çocuk yoksulluğu ile mücadelede, UNICEF ile DB çok boyutlu yoksulluk analizlerinin daha yararlı olmasının yanı sıra, sorunun ülkeler bazında kavranarak, ekonomik ve sosyal politikaların şekillenmesinde katkı yaratabileceğini belirtmektedir (Silwal, Engilbertsdottir, Cuesta, Newhouse ve Steward, 2020: 4).

ve eğitim düzeyi araştırmaları üzerinde daha çok yoğunlaşmaktadır. 2010 yılından sonraki çalışmalar, hanehalkı geliri, hanehalkı reisinin işteki durumu, çocuk emeği, sosyal yardımlar, sosyal dışlanma, suç, damgalanma, yoksunluklar ve dezavantajlı koşullar üzerine yapılmıştır.

Türkiye’de çocuk yoksulluğu yazını, dünya ile koşut olarak yeni gelişen bir araştırma alanıdır. Çalışmalarda öne çıkan konular, 0-5 yaş arası çocuk ve anne beslenme yetersizliklerine bağlı çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişim gerilikleri, özellikle sosyoekonomik olarak geri kalmış bölgelerde bebek ölümleri, düşük kilolu bebek doğumlarıdır. Öte yandan, kadın yoksulluğu ile eklemlenen çocuk yoksulluğu, hanehalkının gelir yetersizliği ile birlikte eğitim ve eğitim için gerekli olan araç ve gereçlere erişememe veya eğitime yetersiz katılım ve dolayısıyla bu süreçte ortaya çıkan çocuk işçiliği, sömürsü ve istismarı konuları üzerinde yoğunlaşmaktadır (Küsmez, 2018: 37-38, Avşar Kurnaz, 2009: 13-14, Ekinci Hamamcı ve Anık, 2021: 72, Kahraman ve Sallan Gül 2015: 340-341, Akıllı ve Dirikoç 2017: 201-202). Bu bakımdan ulusal yazındaki önde gelen çalışmalar aşağıda Tablo 37.’de bulguları ile birlikte gösterilmektedir.

Türkiye’deki önemli bir yapısal ve kemikleşmiş sorun olan gelir dağılımı adaletsizliği ve bölgesel ekonomik farklılıklar, hanehalklarının dolayısıyla da çocukların yoksulluk içinde yaşamalarına neden olmaktadır. Çalışmak, haneleri yoksulluktan kurtaramamakta, kayıtlı çalışan çalışma çağındaki nüfusun büyük bir kısmı asgari ücret düzeyinde gelir elde etmektedir. Asgari ücret düzeyinin, tek bir işçinin temel ihtiyaçları üzerinden belirlenmesi ve düşük seviyede olması, milyonlarca hanehalkını da yoksulluğa sürüklemekte; çalışmak yoksulluktan hane ve bireyleri kurtaramamaktadır (Opçin, 2018: 7-8, Bolgün ve Işık, 2017: 5-6).

Sosyal yardım ve hizmetler Türkiye’de çok parçalı ve ölçütleri muğlak ve kimi zaman karşılanması güç Şartlara bağlı olmanın yanı sıra, bürokratik işlemlerin karmaşıklığı da yararlanıcılara sunumunu güçleştirmektedir. Öte yandan, sunulan yardım ve hizmetlerin yetersizliği de hanede yaşayan çocukların yoksulluklarını gidermede yetersiz kalmaktadır. Şartlı eğitim ve sağlık destekleri, erken çocuk gelişimi sağlığında ve kız çocukların okula devamında olumlu sonuçlar yaratmakla birlikte, yardımların miktarının düşük düzeyde olması ve enflasyonist etkiler, uzun vadeli bir destek sağlamaktan çok uzaktır (Eryurt ve Koç 2013: 147-151).

Yoksul hanelerdeki ebeveynlerin eğitim düzeyinin düşük olması, hem kendilerinin niteliksiz, geçici ve düzensiz, düşük gelirli işlerde çalışmaları yanında kayıt

dışı ve sosyal korumadan yoksun çalışmalarına hem de çocuklarının da eğitim seviyesinin düşük kalmasına yol açmaktadır. Düşük gelir düzeyi, sağlıklı barınma imkanlarını ortadan kaldırırken, çocukların için başta sağlıklı yaşam koşullarının oluşturulamamasına, ders çalışma için kendilerine ait bir alan yaratılmaması yanında ücretsiz sağlanan ders kitapları dışında, yardımcı kaynakların temin edilmesi ve internet erişimi gibi günümüzde temel kabul edilen ihtiyaçlardan da yoksun kalmalarına yol açmaktadır (Sevinç, Aydoğdu, Palabıçak ve Cançelik, 2020: 2440, Dayıoğlu ve Demir Şeker, 2016: 554).

Yazındaki çalışmalar, Türkiye’de sosyoekonomik ve sosyokültürel olarak geri kalmış ve geleneksel yapıların korunduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kız çocuklarının okula gitmelerine izin verilmemekte veya eğitimlerinin yarıda kesildiğini göstermektedir. Kız çocuklarının erken evlendirilmesi halihazırda mevcut olduğu toplumsal yapıda hem eğitimden koparılmalarına hem de çoğu zaman ücretsiz aile işçisi olmalarına neden olmaktadır. Bu durum ise, yaşam boyu yoksulluktan kurtulamamaları ve yeni yoksul nesillerin yaratılması sonucunu vermektedir (Gülçubuk, 2012: 79, Çamur Duyan, 2010: 25-27). Yılmaz ve arkadaşlarının (2011: 29-31) çalışmasında Türkiye’de 2002-2008 arasında her üç çocuktan birinin, kırdada ise her iki çocuktan birisinin yoksul olduğunu göstermektedir.

Günümüzde toplumsal yaşamın evrilemesi ve geleneksel yardım ağlarının parçalanması ile birlikte, ekonomik koşullara bağlı boşanmaların artmasına bağlı olarak tek ebeveynli ailelerin sayısında önemli oranlarda artış gözlemlenmektedir. Yoksulluğun yeni biçimlerinden olan tek ebeveynli ailelerde, büyük bir oranda kadınlar, eğitim düzeyi düşük, çalışma yaşamına daha önce dahil olmamış veya nitelik gerektirmeyen düşük gelirli işlerde çalışmaktadırlar. Sosyal güvenlik sistemi kapsamında aile sigortalarının bulunmaması, kayıt dışı, düzensiz ve düşük gelirli işlerde çalışan kadınları, çocukları ile birlikte yoksulluk içinde bırakmaktadır.

Tablo 38: Türkiye’deki Çocuk Yoksulluğu Yazınındaki Bazı Çalışmalar

Çalışma	Analiz Yöntemi	Araştırma Bulguları
Küsmes, 2018	Yarı yapılandırılmış soru formu ile mülakat	<ul style="list-style-type: none"> İstanbul Bağcılar ilçesindeki araştırmada, sosyal yardım alan hanelerin çocukları gıda ve barınma yoksunlukları yaşamaktadır. Bu yardımlar hane bazlı olup, çok yetersizdir. Düşük bebek doğumu yaygındır. Çocuklar besin yetersizliğinden gelişim yetersizlikleri yaşamaktadır. %14,5 çocuğun eğitime erişimi bulunmamaktadır. Eğitim alan ailelerdeki çocuk sayısı bir veya iki çocuktur. İki çocuk üzeri hanelerde okula gitme oranı düşmektedir. Yoksul bölgelerde eğitim kalitesi düşük, okul bırakma oranı yüksektir. Eğitim düzeyi düşük ebeveynlerin, çalıştıkları işler düşük gelir edilen işler olduğundan, çalışan yoksulluğu ve yoğun işsizlik görülmektedir. En fazla dezavantajlı olan çocuklar engelli ve yoksul olan hanelerdeki çocuklardır. Göç eden yoksul hanelerdeki çocukların suça karışma, istismar edileme riskleri bulunmaktadır.
Çamur Duyan, 2010	Yarı yapılandırılmış soru formu ile mülakat	<ul style="list-style-type: none"> Ankara Altındağ’da yapılan kadınlara yönelik araştırmada, erken yaşta evlendirilen kız çocuklarının, yoksulluklarının evlilik ile daha da derinleştiği ve bu yoksul hanelerde doğan çocukların da gelecekte benzer yoksulluk döngüsü ile karşılaştığı bulgular arasındadır.
Doğan ve Çelik, 2012	Anket ve Yazın İncelemesi	<ul style="list-style-type: none"> Diyarbakır’da yürütülen çalışmada, yoksulluk göç olgusu ile ilişkilendirilmekte, çocuk ve kadın yoksulluğu şiddetli bir biçimde yaşanmaktadır. Çocuklar güçlü yoksunluklar yaşarken, eğitim, sağlık ve temel ihtiyaçlara erişimde güçlükler yaşarken, sosyal dışlanma da yaşamaktadırlar.
Karakoyun ve Erdal, 2009	Anket	<ul style="list-style-type: none"> Aydın İlinde şartlı nakit transferlerinin çocuk yoksulluğu ile mücadele etkileri incelenirken, özellikle çocuk yoksulluğunu azaltmada, kız çocuklarının okula kayıt ve devamını sağlamada, sağlık göstergelerinin iyileşmesinde ve kadının aile içi konumunun güçlenmesinin önemli katkıları olduğu tespit edilmiştir.
Kızmaz ve Bilgin, 2010	Anket	<ul style="list-style-type: none"> Diyarbakır kent merkezindeki çalışmada, sokakta çalışmak zorunda kalan yoksul çocukların, hırsızlık suçu işleyebildikleri, uyuşturucu ve bağımlılık yapıcı maddelere olan bağımlılık risklerinin yüksek olduğu ortaya çıkartılmıştır.
Fırat, 2015	Anket ve Yarı yapılandırılmış soru formu ile mülakat	<ul style="list-style-type: none"> Elâzığ ilinde yapılan suç ve yoksulluk ilişkisi araştırmasında, suça karışmış bireylerin büyük çoğunluğu yoksulluk nedeniyle çocukluk evresinde eğitime erişememiş, ebeveynlerin eğitim düzeyi düşük ve çocuk sayısı fazla ailelerde yetişmişlerdir.
Ekinci Hamamcı ve Anık, 2021	Anket ve Yarı yapılandırılmış soru formu ile mülakat	<ul style="list-style-type: none"> Erzurum’da kadın yoksulluğuna bağlı yapılan araştırmada, yetişkin birey, çocukluğunda geçirdiği rahatsızlık ve yoksulluk nedeniyle tedavi görememesi nedeniyle engelli kaldığını ve yetişkinlik evresini de etkileyerek, tüm hanenin olumsuz etkilendiğini belirtmektedir. Yoksul çocuklar, evde ders çalışma ortamının varlığından, okul gereçlerinin yoksunluğuna kadar birçok konuda yetersizlikler yaşamaktadır (Kırtasiye masraflarının karşılanamaması, harçlık verilememesi, ilave masrafların karşılanamaması)
Kahraman ve Sallan Gül, 2015	Derinlemesine mülakat	<ul style="list-style-type: none"> Gaziantep’te çocuk yoksulluğuna yönelik yapılan çalışmada, çocuklarda beslenme yetersizliklerine bağlı okulda akademik başarısızlık, bağımlılık sisteminin zayıflığı ve gelişim gerilikleri tespit edilmiştir. Bir yıl içinde yoksul hanelerde, yeni kıyafet ve ayakkabı alınamaya çocukların oranı %75- %80 seviyelerindedir. Eğitim başarısında önemli yeri olan yardımcı kaynakları satın alma, çocuğun kendine ait bir çalışma alanı ve internet erişiminin de yoksul çocuklarda %95 oranında ciddi bir yoksunluğu işaret ettiği gözlenmiştir. Çocuklar okul etkinlikler ve sosyal faaliyetlere yoksulluk nedeniyle katılamamakta, dışlanma yaşamaktadırlar. Öte yandan bu çocuklar ucuz emek sürecine dahil olmak zorunda bırakılarak, çocuk işçi olmaktadır.

Okutan ve Turgut, 2020	Yarı yapılandırılmış soru formu ile mülakat	<ul style="list-style-type: none"> • Tespitlerden biri de kadınların eğitim düzeyinin düşük olmasının, çocuğun da eğitimde kalmasını güçleştirdiği yönündedir. • Kocaeli Tavşantepe Mahallesi'nde Roman çocuklar üzerine yapılan çalışmada, sahip olunan kültürel özelliklerin sonucunda toplumdan dışlanan ve bu nedenle yoksul kalan Roman ailenin çocuğu, yoksulluğu farklı deneyimlemektedir. • Yoksulluğun bireysel nedenini, sahip olunan etnik ve kültürel özellikler oluştururken, toplumsal nedeni ise küreselleşme ile çalışma yaşamında yaşanan köklü değişimler sonucunda yaşanan uzun süreli işsizlikler olarak bulgulanmıştır.
Akıllı ve Dirikoç, 2017	Yarı yapılandırılmış soru formu ile mülakat	<ul style="list-style-type: none"> • Nevşehir İlinde kentteki çocuk yoksulluğunun incelenmesini içeren çalışmada, çocukların hanenin gelir yetersizliğine bağlı okula ara verdikleri/bıraktıkları, çocuk işçi olarak çalışma yaşamına dahil oldukları tespit edilmiştir. • AÇSH Bakanlığı'nın sunduğu sosyal ve ekonomik destek önemli yoksunluklar yaşayan çocuklar için hayata tutunmada önemli rol oynamaktadır. • Ailenin eğitim düzeyinin düşüklüğü, çocuğun da gelecekteki başarısını etkilemekte ve aile sosyoekonomik döngü içinde kalmalarına neden olmaktadır. • Yoksulluk içinde yaşamının değer, inanç ve normları kültürel kodlara dönüşerek, nesiller arası hale gelmektedir.
Opçin, 2018 (Yükseklisans Tezi)	Yarı yapılandırılmış soru formu ile mülakat	<ul style="list-style-type: none"> • Tekirdağ'da yürütülen tez çalışmasında, aileyi parçalayan ekonomik güçlükler, sorumluluğun anneye yüklenmesine ve nitelsiz işlerde çalışma zorunluluğu çocuğun yoksul bir ortamda büyümesine yol açmaktadır. • Temel besin maddelerine düzenli erişim yetersizleri, sağlık ve gelişim sorunlarına neden olmaktadır. Gelirin önemli bir kısmı barınma için kira giderinden oluşmaktadır. • Damgalanma çekinceleri nedeniyle sosyal yardım alınmadığı, geleneksel aile içi yardımlaşmadan destek alınmaktadır. • En büyük sorun bakım sorunu olduğundan dolayı, anne çalışma hayatına katılamamaktadır.
Bolgün ve Işık, 2017	Yatay-Kesit	<ul style="list-style-type: none"> • Türkiye, Almanya ve Fransa'nın yeniden dağıtım mekanizmalarını inceleyen çalışmada, Türkiye, Almanya ve Fransa'nın tersine, piyasayı önceleyen ve müdahaleden kaçınan bir yapı olduğu belirtilmektedir. • Devlet gelir adaletsizliği ve yoksulluk gibi konularda minimum düzeyde bir müdahaleyi benimsemeyen neoliberal bir yaklaşım göstermektedir. • Çocuk yoksulluğunun önüne geçilebilmesi için çocuklara yönelik sosyal koruma harcamalarının GSYİH içindeki payının artışı gerekmektedir.
Avşar Kurnaz, 2009 (Uzmanlık Tezi)	Yatay Kesit	<ul style="list-style-type: none"> • Yetersiz beslenme çocuklarda gelişim gerilikleri yaratarak fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişimlerini etkilemektedir. • Politika setleri belirlenirken, çocukların yetişkinlerden farklı yoksulluk yaşadığı gerçeği değerlendirmeye alınmalıdır. • Hanenin düzenli bir gelir imkanına kavuşması, ebeveynlerin sürekli istihdamı yoksullukla mücadelede önemlidir. • Anne ve babanın çalıştığı durumda çocuk bakımı, yüksek kaliteli ve uygun maliyetlerle sunulmalıdır. • Sosyal hizmet uygulamaları ile yoksul çocuklara sorunları ile özgüven ile mücadele etmesi, aile içi ve sosyal iletişim önem taşımaktadır. • Çocuk işçiliği ile mücadelede, özellikle kırdan kente göç edenlere nakdi gelir destekleri sağlanmalıdır.
Öztürk, 2008 (Yükseklisans Tezi)	Betimsel Araştırma	<ul style="list-style-type: none"> • Ankara Keçiören İlçesi'ni inceleyen tez çalışmasında hanelerdeki ebeveynlerin eğitim düzeyleri düşük ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine koşut, annelerin hiçbirisi yüksekokul veya üniversite mezunu değildir. • Boşanma oranı %11,7 seviyesinde olup, çocuk yoksulluğunun önemli nedenlerinden tek ebeveynli aileyi oluşturmaktadır. • Yoksul hanelerin kira giderleri, çocukların temel ihtiyaçlarının giderilmesini güçleştirmektedir. • Düzensiz ve nitelsiz işlerde çalışma nedeniyle yoksulluk sürekli hale gelebilmektedir. • Kadınlarının çalışma hayatına katılımının hoş karşılanmaması hem kadının güçlenememesine hem de hanenin gelirinin artmamasına neden olmaktadır. • Bebek/çocuk ölüm oranı %21,9 olarak çok yüksek seviyede tespit edilmiştir. • Ailelerin üçte biri çocuklarını çalıştırmaktadırlar. Yoksulluk çocuğun işgücü olarak kullanılmasına neden olmaktadır.
Adaman ve Keyder, 2006	Derinlemesine Grup ve Anket	<ul style="list-style-type: none"> • Türkiye'nin çeşitli illerinde gecekondulu mahallelerinde yürütülen yoksulluk ve sosyal dışlanma çalışmasında, bu bölgede yaşayanların ekonomik, sosyal, kültürel, mekânsal ve siyasi dışlanma içinde oldukları bulgulanmıştır.

Eryurt ve Koç, 2013	Faktör Analizi	<ul style="list-style-type: none"> • Türkiye’de çocuk yoksulluğunun önemli bir nedeni hanehalkının gelir yetersizliğine bağlı ekonomik durumudur. • OECD ülkeleri arasında çocuk yoksulluğunun en yüksek seviyede olduğu ülkeler arasındadır. Özellikle bölgeler arası farklar, kabul edilebilir seviyelerin çok üzerindedir. • Eğitim ve sağlık hizmetlerinin yoksul aileler ve çocuklar için tamamen ücretsiz sunumu, yoksullukla mücadelede kilit roledir. Çünkü bu kaynaklara ayrılan pay, sosyal devlet ilkesine uzak görünmektedir. Bu payın ayrılması, Türkiye’nin de taraf olduğu Çocuk Hakları sözleşmesinin de gereğidir. • Yoksul çocukların ebeveynleri çoğunlukla işsiz veya düzensiz ve güvencesiz işlerde kayıt dışı çalışmaktadırlar. • Sosyal yardımlarla birlikte, yoksul hanehalkından en az bir ferdin istihdama dahil edilmesi, mücadelede önemli katkı sağlayabilecektir.
Bayırbağ, Göksel, ve Çelik, 2018	Yatay- Kesit	<ul style="list-style-type: none"> • Türkiye’de çocuk yoksulluğu ile genç işsizliği, aynı sorunun parçalarını oluşturmaktadır. Kapsamlı uzun vadeli politikaların bulunmaması ve parçalı olarak yürütülen politikalar çözümsüzlüğün temel kaynaklarıdır. • Politikaların öğelerinin birbiri ile etkileşiminin önemi, tasarlanması ve kapsayıcılığı açısından önem taşımaktadır. • Yoksullukla mücadelede, bireylerin farklı ihtiyaçları ve sorunları bu kapsayıcılık içerisinde değerlendirilmelidir. • Neoliberal ekonomi politikalarının yaklaşımı, ailenin sorumluluğunu vurgularken, çocuklar ve gençler refah mekanizmaları dışında bırakılmaktadır. Kalıcı yoksulluk ve güvencesiz istihdam bu durumun sonunu oluşturmaktadır. • İşgücü piyasalarında artan kayıt dışılık, çocuk işçiliği ile genç çalışanları ayırt etmeyi güçleştirmektedir.
Sevinç, Aydoğdu, Palabıçak ve Cançelik., 2020	Anket ve Yapısal Eşitlik Modeli	<ul style="list-style-type: none"> • Diyarbakır ve Şanlıurfa (TRC2) TÜİK düzey-2 bölgesinde yapılan araştırmada, çocukların %61,2’si öğrenci olmasına rağmen çoğu eğitime devam edememekte ve çalışmaktadırlar. Çalışan çocukların %8,7’si Suriyeli mülteci çocuklardan oluşmaktadır. Haftada 4,3 gün ve günde ortalama 8,6 saat çalışmaktadırlar. Ortalama günlük ücret ise 1,6 USD’dir. Aylık 48,13 USD (232 TL) olan bu tutar, aile için çok büyük öneme sahip olduğundan, çocuklar çalıştırılmaktadır. • Çalışma kapsamında, yoksul çocukların ailelerine doğrudan nakdi desteğin önem taşıdığı da belirtilmektedir. Öte yandan, denetim mekanizmalarının güçlü bir şekilde işletilmesi, çocuk işçiliğinin ve sömürsünün engellenmesinde bir gereklilik olduğu belirtilmektedir. • Çalışmada çocuklara yöneltilen sorulardan çocukların kendileri için eğitimin öneminin farkında oldukları ve bunu gelecekleri için bir umut olduğu ifade edilmektedir. Bu bakımdan da çocukların eğitime erişimi, fırsat eşitliği ve yoksullukla mücadelede devletin tamamen üstlenmesi gereken en önemli haklardan olduğu ortaya konulmaktadır.
Dayıoğlu, Demir Şeker, 2016	Panel Veri Analizi	<ul style="list-style-type: none"> • 2006-2009 yıllarına bağlı yapılan analizde, Türkiye’de yoksul çocukların yarısının şiddetli maddi yoksunluk içinde olduğu tespit edilmiştir. • Türkiye’de çocuk yoksulluğuna giriş oranının yüksek, yoksulluktan çıkış oranının düşük olduğu açıklanmaktadır. • Sosyal politika uygulamalarının yetersiz ve çocukları yoksulluktan kurtarmak için de sosyal yardımların bu haliyle etkisizliği belirtilmiştir. • Türkiye’de çocukların refahı, ebeveynlerinin işgücü piyasasında konumlarına bağlı olarak şekillenmektedir. • Genç evlenen ve eğitim düzeyi düşük hanelerde yaşayan çocukların işsiz ve güvencesiz işlerde çalışarak kalıcı yoksulluk içinde kalmaları ve ciddi maddi yoksunluk yaşama ihtimalleri çok yüksektir.
Lordoğlu ve Aslan, 2018	Yarı yapılandırılmış soru formu ile mülakat	<ul style="list-style-type: none"> • Araştırma kapsamında Şanlıurfa, Mardin ve İstanbul’daki göçmen Suriyeli çalışan çocuklarla görüşülmüştür. • Çocuklardan çok az bir kısmı üniversite eğitimine erişebileceklerine umut etmektedir. • İşverenler açısından özellikle 10-14 yaş grubu çocuklar itaatkâr ve ucuz emek gücü olarak görülmektedirler. • Ücretlerin düşmesine yol açan bu süreç, yerli işçilerin tepkisine, hatta ırkçılığı ve ayrıştırmaya yönelik söylemlere kadar varabilmektedir. Öte yandan Suriyeli ailelerin çok çocuklu bir yapıya sahip olması, sürecin artarak devam edeceğinin işareti olarak görülmektedir.

Gülçubuk, 2012	Anket	<ul style="list-style-type: none"> • Adana Karataş İlçesinde yürütülen çalışmada, çocukların mevsimlik tarım işçiliğinde 12 saat çalıştırıldığını göstermektedir. • Erkek ve kız çocuklarının tamamına yakını, haftanın her günü çalıştırılmaktadır. • Mevsimlik tarım işinin zor koşullarına erkek çocuklar ortalama 9,2 yaşında, kız çocuklar ise 9,6 yaşında başlamaktadırlar. • Çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeyleri düşük (okur yazar olmayan %12,2, ilkokul mezunu %34,2) ve çok çocuklu aile yapısı mevcuttur. • Pamuk toplama işi çocuklar için yasaklanmış ve çok ağır şartlara sahip bir iş olması nedeniyle, çocukları yorgun, kayıtsız, bezgin, içe dönük kılmakta ve değersizlik hissi yaratarak fiziksel, ruhsal, zihinsel ve gelişimsel tahribatlara neden olmaktadır. (Fiziksel yaralanmalar-özellikle makas kullanımına bağlı kesikler-, aşırı yorulma, iş kazaları, kemik ve kas yapısına uygun olmayan elle ağır eşyaların taşınması veya aynı etkiyi yaratan ağır işler) • İşin niteliğine bağlı olarak olumsuz barınma koşulları çocukların beslenme ve temiz suya erişim gibi temel ihtiyaçlara erişimlerini güçleştirirken, sağlıklarının bozulmasına da yol açabilmektedir. • Çocukların babalarının %62,9'nun herhangi bir sosyal güvenlik güvencesi bulunmamaktadır.
Bilgin, 2012	Anket	<ul style="list-style-type: none"> • Diyarbakır kent merkezindeki sokakta çalışmak zorunda kalan çocukların maruz kaldığı risk ve tehditleri içeren çalışmada, zorunlu göçün, yoksulluk, aile parçalanması, işsizlik gibi değişkenlerin çocukları sokakta çalışmalarında temel faktörler olduğu tespit edilmiştir. • Sokakta çalışmaya başladıktan sonra cinsel şiddet, fiziksel ve psikolojik şiddete uğradıkları belirtilmiştir. • Sokakta çalışmaya başladıktan sonra, çocukların suça karıştıkları ve bağımlılık kullanıcı maddelere başladığı görülmüştür.
Kayhan, 2012	İçerik analizi	<ul style="list-style-type: none"> • ILO / IPEC programına katılan Türkiye'nin çocuk işçiliği ile mücadele, proje kapsamında sanayide çalışan çocuk işçiliği sorunları ve çocuk işçiliğinin sonlandırılması projesinin bulgularını değerlendiren çalışmada, Türkiye'de çalışan çocukların bedensel, psikolojik, vb. istismar tehlikelerine açık olduğu belirtilmektedir. • Göç, kayıt dışılık, çarpık kentleşme, gayri resmi sektörün büyümesi ve örgün eğitimin yetersizliklerinden dolayı çocuklar çalışma yaşamına katılmak zorunda kalmaktadırlar. • %38,4 oranda çocuklar, aile bütçesine katkıda bulunmak için çalışmaktadırlar. Bu kerte de, yoksulluk temel bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelir dağılımı uçurumu küresel ölçekte gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ülkelere, ülkelerin içinde de yoksul hane ve bireylere doğru bu süreci sürekli beslemektedir. • Çalışmada, yetişme çağındaki çocukların rol model yetersizliği, fiziki ve kimyevi etkenlerin yanı sıra ergonomik olmayan iş ortamı, ruh ve beden hastalıklarına ve iş kazalarına neden olmaktadır.
Akpınar ve Gün 2016	Yarı yapılandırılmış soru formu ile mülakat	<ul style="list-style-type: none"> • Antalya'da sanayi bölgelerinde çıraklara yönelik yapılan araştırmada, çırakların çocuk işçi olarak istismar edildiği tespit edilmiştir. • Türk çıraklık sistemi, beşerî sermaye kazandırmak, meslek edindirmekten daha çok ucuz çocuk emeğini, devlet eliyle pekiştirmektedir. Ailelerden açınsından rasyonel bir seçim olmaktan çok, yoksul aile çocuklarının acil para kazanmasının gerekliliği olarak görülmektedir. Öte yandan işverenler açınsından ise ucuz emek olarak görülmektedir. Bu bakımdan çocuklar dışındaki üç tarafın da çıkarları ile uyumlu ve aşırı kemikleşmiş bir yapı olan çıraklık sistemi yoksulluk üretmektedir. • Sınıfsal temelde bakıldığında, yoksul ailelerin çocukları, belirli düzeye kadar eğitim görebilmektedir. Kalıcı eşitsizlikler aileleri ve onların sosyoekonomik yapısından ileri gelmektedir. Mevcut eğitim sistemi yaklaşımı eşitsizlikleri meşrulaştırarak, öğrencileri seçip sosyal tabakalaşmayı da yeniden üretmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Türkiye’de kadınların çalışma yaşamına katılımını çoğu durumda kısıtlayan veya engelleyen çocuk bakımı sorunu da hanehalklarının gelir kaybına uğramalarına ve yoksulluk içine düşmelerine neden olabilmektedir (Öztürk, 2008: 20-21, Karadeniz, 2021: 519). Ücretsiz erken çocukluk eğitimi ve bakım uygulamalarının yetersizliği ve kapsamının çok dar olması, yoksullukla mücadele anlamında önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hanehalkı üyelerinden birinin engelli olması, yoksullukla birlikte bakım sorunun da ortaya çıkması ile ailenin gelir kaybına uğramasına ve kimi zaman derin bir yoksulluğun yaşanmasına neden olmaktadır. Kamunun engelli bakımı için sunduğu yardım ve hizmetlerin miktarının düşük seviyede kalmasının yanı sıra, sağlanması gereken kriterlerin ağır şartları da bu haneleri destekleyici olmaktan uzak kalmaktadır (Karakas ve Çevik, 2016: 902).

Göç olgusu da yoksulluk ile birleştiğinde şiddetli bir toplumsal soruna dönüşmektedir. Türkiye’de göçmenlerin 2 milyona yakın kısmı çocuk ve gençlerden oluşmaktadır (Şahin, 2020: 696). Hem iç hem de dış göçlerde göç savaş, çatışma vb. nedenlerle zorunlu olarak gerçekleşmişse, göçmenler sosyal dışlanma ve ayrımcılıkla karşılaşmışsa, işgücü piyasasına entegrasyon gerçekleşmemişse aileler ve çocukları çoğu durumda sağlık, hijyen ve yeterli beslenme koşullarının bulunmadığı ortamlarda yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Ailelerin gelirlerinin, temel yaşam maliyetlerini bile karşılamadığı, dolayısıyla hanehalkındaki çocuklar da dahil, tüm fertlerin çalışmak zorunda kaldığı bir sonuç ortaya çıkmaktadır (Bilgin, 2012: 270). Türkiye işgücü piyasasının yeni eksenini, esnekleşme üzerinden açıklanmakta ve Suriyeli işgücü Türkiye’nin yeni prekaryasını oluşturmaktadır (Adar, 2018: 13). Suriyeli göçmenler ağırlıkta olsa da Afganlı, İranlı ve Somalili göçmenler de yeni prekaryalardır. Ne var ki göçmen çocuk işçilerin sayısı ve sektörel dağılımına ait veriler de bulunmamaktadır (Ünlütürk Ulutaş ve Ulutaş, 2019: 2581). Göç eden ailelerin çocukları ucuz emek gücü olarak görülmekte, çocuk işçi olarak sağlıksız çalışma koşullarında, uzun saatler boyunca ve güvencesiz olarak çalıştırılmaktadır (Kahraman ve Sallan Gül, 2015: 362).

Göçmenlere yönelik yürütülen çalışmalarda, kadın ve çocukların yoksulluk içinde ve herhangi bir sosyal korunmadan yoksun oldukları gözlemlenmektedir. Kadınlarla birlikte, çocukların iyi olma hallerinin araştırıldığı çalışmada, özellikle mevsimlik geçici çalışmada göçmen kadın ve çocukların ağır çalışma ve yaşam koşulları ile karşı karşıya olduğu bulgulanmaktadır. Öte yandan çocuk hakları ihlali, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeleri yanı sıra eğitime, sağlığa ve haklara erişimde önemli düzeyde zorluklar

bulunmaktadır (Bozkurt ve Çite, 2021: 2115-2116; Dedeoğlu, Sefa Bayraktar ve Çetinkaya, 2019: 2597-2598; NEE, 2020: 27-28; Ünlütürk Ulutaş, 2021: 317-320). Keza Güler'in (2020) Uşak'ta Afganlı göçmenler üzerine yaptığı çalışma, göçün en dezavantajlı iki grubunun kadınlar ve çocuklar olduğunu göstermektedir. Düşük ücretli çalıştırma, sömürüye ve her türlü şiddete açık bir ortamda çalışmak zorunda oluşları, yoksulluk ve yabancılara karşı olan düşmanlık ve dışlanma birçok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir. (Güler, 2020: 1477).

Göçmen çocukları içeren bir diğer husus ise, çocuk emeğinin en kötü biçimlerinde olduğu gibi çocuk satışı ve ticareti de göçmen çocuk ve gençlerin ağır mağduriyetler yaşaması sonucunu doğurmaktadır. Kaldı ki konu ile ilgili veri, bilgi ve açıklamalar ya çok düşük düzeyde ya da bulunmamaktadır (Kapar, 2019: 2488).

Yoksul çocuklar, yoksul olmaları nedeniyle ekonomik ve sosyal dışlanma yaşamakta, bu bakımdan haklara erişim noktasında yoksunluklar yaşamaktadırlar. Sonuç eşitliğinin sağlanamaması bir yana fırsat eşitliğinin bile sağlanamaması, sosyal adaletsizliği pekiştirerek, hayat boyu bir dışlanma ve yoksulluğun çevrelediği bir yaşamı döngüsel bir biçimde kurgulamaktadır (Adaman ve Keyder, 2006: 31-32). Öte yandan etnisite ve kültürel farklılıklar da ekonomik ve sosyal dışlanmanın yanında, kültürel ve mekânsal dışlanmayı da meydana getirerek, haklara erişememeye ve yoksulluğun derinleşmesine neden olmaktadır. Haklara erişmeme ve sınıfsal eşitsizlikler bağlamında, yoksul bireyler siyasal dışlanma da yaşamakta; güç merkezlerince oluşturulan karar süreçlerine dahil olamamaktadırlar (Sapançalı, 2005: 87).

Çocuk yoksulluğu ile ilişkili konulardan bir olan çocuk işçiliği, Türkiye'de de çözüm bekleyen önemli sorunlardandır. Fişek Enstitüsü'nün çocuk emeği ile ilgili çalışmasına (Çocuk Emeği Raporu, 2020: 6-9) göre, Türkiye'de çalışan çocuk sayısı ve çocukların kayıt dışı çalışmasının artış göstermekte olmasının yanı sıra, iş kazalarında hayatlarını kaybettikleri tespit edilmiştir⁷⁸. Öte yandan, resmi olarak öğrenci konumunda olmakla birlikte, fiilen çocuk işçi olan çıraklara ait verilerin ise bulunmadığı belirtilmiştir. Türkiye'de yoğun bir biçimde gözlenen sığınmacı çocukların işgücü piyasalarındaki varlığı, uzun ve kötü çalışma koşulları ve ucuz emek gücü olarak kullanılmaları, alan araştırmaları ile tespit edilmiştir. (Tablo 38) Aynı raporun sonuçları, çocukların işgücüne katılım oranının bir önceki yıla (2017) göre 2018'de %4 artarak %21,1'e ulaştığını göstermektedir. Erkek çocuklarda işgücüne katılım oranı önceki yıla göre (2017) %5

⁷⁸ Raporla analiz için kullanılan veri kaynaklarının TÜİK 2018 verileri ve SGK'nın 2017 yılına ait verileri olduğu belirtilmiştir (Çocuk Emeği Raporu, 2020: 6).

artışla 2018 yılı için %30 olmuş; kız çocuklarda ise %11,8 düzeyindedir gerçekleşmiştir⁷⁹. Kayıt dışı çocuk işçiliği, kayıtlı istidamdan daha yüksek seviyededir⁸⁰. Kayıt dışılığın en yoğun görüldüğü sektör tarım sektörüdür. Tarımda 50'den az kişinin çalıştığı işyerlerinin İş Kanun'u kapsamı dışında kalması ile birlikte 15-18 yaş arası çocuklar İş Kanunu korumasından da faydalanamamaktadırlar.

Yüksek işsizlik oranları ve tek kazananlı aile modelinin sürmesi, çocukların çalıştırılmasını, yoksul haneler için bir zorunluluk haline dönüştürmektedir. Muhafazakâr yaklaşımın egemenliği ve bakım sorumluluğu ile birlikte evin temel gelir sağlama rolünü üstelenen erkeklerin, işgücü piyasasında giderek daha düzensiz ve düşük ücretli işlerde yer almaları, ek işgücü ihtiyacının, kadınlar tarafından değil, çocukların işgücü piyasalarına girişi ile sağlanmasına yol açmaktadır. Bu bakımdan düşük kadın istihdamı ve yüksek düzeyde ve sürekli işsizlik, çocuk işçiliğinin artma ihtimalini de beraberinde getirmektedir (Çocuk Emeği Raporu, 2020: 7-8).

2.9 Türkiye'de Çocuk Yoksulluğunun Analizi

Türkiye'de çocuk yoksulluğu, hem 2006-2020 yılları için TÜİK gelir ve yaşam koşulları mikro veri setleri⁸¹ ile hesaplanarak karşılaştırmalı biçimde ele alınmış, hem de 2020 mikro veri setine göre detaylı bir biçimde incelenmiştir.

Türkiye'de yıllara göre yoksulluk ile ilgili genel veriler incelendiğinde, yoksulluk oranların, Tablo. 39'a göre 15 yıldır aynı düzeylerde gerçekleştiği görülmektedir. Eş değer fert ölçeği ve medyan gelirin %60'ına göre hesaplanan yoksulluk eşiği hesaplamasında Türkiye'nin beşte birinden biraz fazlasının yoksul bireylerden oluştuğu görülmektedir. Öte yandan, Dünya Bankası'nın 2015'ten beri gündeme taşıdığı ve satınalma gücü paritesine göre günde kişi başına 1,90 USD, 3,20 USD ve 5,50 USD harcamaya dayanan yoksulluk eşikleri için Türkiye'de özellikle 1,90 USD ve 3,20 USD'ye göre ortalama binde 5'in altında iyi bir seviyededir. Diğer eşiklere oranla yüksek sayılamayacak 5,50 USD'ye göre harcama seviyesi ise %10,2 ile dikkat çekici düzeydedir.

⁷⁹ İstihdama katılım oranı ile ilgili veriler, 15-17 yaş grubu çocuklara aittir (Çocuk Emeği Raporu, 2020:7).

⁸⁰ Raporda, SGK kayıtlarına göre 2017 yılında kayıtlı çocuk işçi sayısı 74.000 çocuk azalma gösterirken, TÜİK verilerinde (kayıtlı-kayıtsız) çalışan çocuk sayısı azalışı 30.000 çocuktur. Bu durumda, 44.000 çocuk, kayıtsız olarak, güvencesiz, korumasız ve sigortasız işlerde bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Çocuk emeği kayıt dışına itilmektedir (Çocuk Emeği Raporu, 2020: 7).

⁸¹ Türkiye İstatistik Kurumu'ndan mikro veri setleri ile ilgili gerekli kullanım izinleri alınmıştır.

Tablo 39: Türkiye’de Yıllara Göre Farklı Ölçüm Yöntemlerine Göre Yoksulluk Oranları (2006-2020), (%)

Ölçüm Yöntemi	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Medyan Gelirin %60’ı	25,4	23,4	26,6	24,3	23,8	22,9	22,7	22,4	21,8
Günde Kişi Başına 1,90 ⁸² USD Altında (SGP)	1,8	1,3	0,6	0,7	0,8	0,1	0,1	0,3	0,2
Günde Kişi Başına 3,20 ⁸³ USD Altında (SGP)	1,9	1,5	1,2	1,1	1,0	0,8	0,6	0,5	0,4
Günde Kişi Başına 5,50 ⁸⁴ USD Altında (SGP)	21,9	19,1	15,7	15,7	15,2	13,1	12,3	10,7	10,0
Ölçüm Yöntemi	2015	2016	2017	2018	2019	2020			
Medyan Gelirin %60’ı	21,9	21,2	20,1	21,2	21,3	21,9			
Günde Kişi Başına 1,90 USD Altında (SGP)	0,2	0,2	0,1	0,01	0,4	0,09			
Günde Kişi Başına 3,20 USD Altında (SGP)	0,5	0,3	0,3	0,2	0,5	0,3			
Günde Kişi Başına 5,50 USD Altında (SGP)	10,7	9,5	8,7	8,5	10,2	-			

Kaynak: Medyan gelirin %60’ına göre yoksulluk, TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları mikro veri setine göre yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye’de 2006-2020 yılları arasında yaş gruplarına göre Tablo 40’ta yoksulluk oranlarına bakıldığında çocuk yoksulluğu (18 yaş altı), yüksek seviyeleri ile yıllara sarıh önemli bir yapısal sorunu ortaya koymaktadır. Zira bu oran ortalama üç çocuktan birinin Türkiye’de yoksulluk içinde yaşadığını göstermektedir. Öte yandan halihazırdaki sosyal yardım, sosyal hizmet ve sosyal politika yaklaşımları çözümlerinin çocuk yoksulluğu ile mücadelede yetersiz kaldığı ifade edilebilir.

Tablo 40: Türkiye’de Yıllara ve Yaş Gruplarına Göre Yoksulluk Oranları % (2006-2020), (%)

Yaş Grupları	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
18 Yaş Altı	34,7	32,9	34,0	34,3	33,9	32,3	32,7	32,7	
18-64 Yaş Arası	20,8	19,1	19,9	20,0	19,4	18,7	18,2	18,0	
65 Yaş ve Üzeri	18,5	17,7	16,2	18,6	17,6	17,2	18,8	17,9	
Yaş Grupları	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		
18 Yaş Altı	31,8	32,0	31,4	30,3	32,1	32,4	32,2		
18-64 Yaş Arası	17,5	17,7	17,2	16,1	16,9	17,3	18,1		
65 Yaş ve Üzeri	18,3	18,3	16,0	15,5	16,4	14,2	16,7		

Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, cinsiyete göre çocuk yoksulluğu tablosuna göre (Tablo 41) çocuklar boyutunda da sürdüğü görülmektedir. Bu oranların kırdaki %50’li seviyelerde gerçekleştiği yazındaki çalışmalar ve TÜİK’in 2014 yılı öncesi kır/kent ayrımını içeren verilerinden anlaşılmaktadır.

⁸² Dünya Bankası’nın 2015’den bu yana raporlarında baz aldığı günde kişi başına 1,90 USD, 3,20 USD ve 5,50 USD yoksulluk eşikleri, satınalma gücü paritesine göre belirlenmektedir. Örneğin ABD’de 1 USD karşılığı alınacak mal ve hizmet, 2018 yılı için 1,87 TL’ye Türkiye’de alınabilmektedir. Bu bakımdan günde kişi başına 1,90 USD harcama düzeyi Türkiye için $(1,90) \times (2,13) = 4,04$ TL olarak belirlenmiş olacaktır. (2,13 satınalma gücü paritesi 2020 yılına aittir. Her yıl için farklı rakamlara karşılık gelmektedir.)

⁸³ $(3,20) \times (2,13) = 6,81$ TL (günlük / 2020 yılı için).

⁸⁴ $(5,50) \times (2,13) = 11,71$ TL (günlük / 2020 yılı için).

Tablo 41: Türkiye’de Yıllara ve Cinsiyete Göre Çocuk Yoksulluk Oranları (2006-2020), (%)

Cinsiyet	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Erkek	33,6	32,1	33,2	32,9	32,7	31,4	32,6	32,1
Kız	35,8	33,6	34,8	35,8	35,0	33,2	32,8	33,2
Cinsiyet	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Erkek	31,4	31,9	31,1	29,8	31,1	31,4	31,4	
Kız	32,2	32,0	31,8	30,7	33,1	33,4	33,0	

Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

Çocuk yaş grupları bakımından çocuk yoksulluğu Tablo 42’ye göre, 0-5 yaş grubu çocuklarda yoksulluk, düşük oranda da olsa azalma eğilimi gösterse de diğer yaş grupları olan 6-13 ve 14-17 yaş grubunda yoksulluk oranları giderek artmaktadır.

Tablo 42: Türkiye’de Çocuk Yaş Gruplarına Göre Yoksulluk Oranları (2006-2020), (%)

Yaş Grupları	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0-5 Yaş Grubu	34,6	33,1	32,9	32,6	32,0	30,7	31,4	30,3
6-13 Yaş Grubu	35,9	33,6	35,5	33,8	35,0	33,7	33,5	33,9
14-17 Yaş Grubu	32,2	31,1	32,4	31,6	34,2	32,4	32,9	33,6
Yaş Grupları	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
0-5 Yaş Grubu	30,1	29,8	28,9	27,6	29,6	30,9	29,8	
6-13 Yaş Grubu	32,3	32,8	32,5	31,3	32,6	32,9	32,7	
14-17 Yaş Grubu	33,0	33,1	32,8	32,1	34,6	33,6	34,7	

Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

Yoksul çocukların yaş gruplarının cinsiyete göre dağılımı olan Tablo. 43’e göre, genel olarak kız çocukların, erkek çocuklara göre daha yoksul olduğu, eşitsizliğin yaş gruplarına göre de devam ettiği karşımıza çıkmaktadır. 2016 ve 2020 yıllarında ise bu oranların, özellikle kız çocuklarda artış eğilimi dikkat çekmektedir. 2018’in dünyada ekonominin giderek bir büyük krize sürüklendiği, ülke ekonomilerinin giderek yavaşladığı ve 2020’de meydana gelen Covid-19 pandemisinin yarattığı ekonomik tahribatın, çocuk yoksulluk oranlarını diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de önemli ölçüde arttırabileceği tahmin edilmektedir⁸⁵ (Çıtak, 2020: 459-464).

⁸⁵ Covid-19 pandemisi bağlamında yoksulluk, sosyoekonomik sonuçlar ve sınıfsal eşitsizliklere dair Çıtak (2020: 441-470)’ın makalesi incelenebilir.

Tablo 43: Türkiye’de Çocuk Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Yoksulluk Oranları (2006-2020), (%)

Yaş Grupları	2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
Cinsiyet	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
0-5 Yaş	34,2	34,8	34,2	31,8	32,8	33,0	32,6	34,4	30,6	33,4	30,2	31,2	31,8	31,1	29,0	31,7
6-13 Yaş	35,2	36,7	32,2	35,1	34,6	36,5	33,8	36,4	34,7	35,4	32,1	34,6	33,0	34,0	34,0	33,7
14-17 Yaş	29,2	35,5	29,2	33,1	31,0	33,9	31,6	36,2	31,8	36,7	31,5	33,3	33,0	32,3	32,8	34,5

Yaş Grupları	2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020	
Cinsiyet	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
0-5 Yaş	29,8	30,3	30,3	29,3	29,4	28,4	27,6	27,7	28,6	30,7	30,8	30,9	29,0	30,5
6-13 Yaş	32,0	32,7	33,2	32,5	32,7	32,3	31,0	31,5	31,7	33,7	32,2	33,6	31,7	33,7
14-17 Yaş	32,4	33,6	31,6	34,7	30,5	35,1	30,7	33,5	33,7	35,6	30,9	36,5	34,2	35,4

Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye’nin önemli yapısal ve kökleşmiş sorununu ortaya koyan TÜİK’in istatistiki düzey-1 bölgelerini içeren Tablo 44’teki çocuk yoksulluğu oranları, bölgeler arası sosyoekonomik farklılıkları, gelir dağılımı eşitsizlikleri ve sosyal adaletsizliğin yarattığı ayrışmayı açığa çıkarmaktadır. 2020 yılı için Kuzeydoğu Karadeniz (%54,6), Ortadoğu Anadolu (%61,7) ve Güneydoğu Anadolu’da (%64,7) çocukların yarısına yakını ve yarısından fazlası yoksulluk yaşarken, İstanbul (%15,1), Batı Marmara (%22,4), Ege (%20,0), Doğu Marmara (%13,9) ve Batı Anadolu’da (%18,2) ise çocuk yoksulluğu, Türkiye ortalamasının yarısının altında gerçekleşmektedir.

Tablo 44: Türkiye’de TÜİK İstatistiki Düzey 1 Bölgelere Göre Çocuk Yoksulluğu (2006-2020), (%)

Düzey 1 Bölgeler	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
İstanbul	11,1	3,6	8,9	8,9	12,2	9,7	10,6	11,3
Batı Marmara	22,0	20,6	25,0	23,3	22,6	23,1	21,5	18,7
Ege	23,6	23,9	26,2	22,8	21,4	18,6	15,6	16,0
Doğu Marmara	16,1	16,9	13,6	17,4	22,2	15,9	19,8	16,0
Batı Anadolu	19,8	15,7	22,0	20,8	21,2	19,7	17,7	17,3
Akdeniz	39,9	39,3	33,9	35,4	29,0	32,8	36,5	37,6
Orta Anadolu	24,4	29,4	33,4	37,3	32,9	29,9	28,0	31,3
Batı Karadeniz	36,5	31,2	36,9	36,3	33,0	27,4	27,7	29,4
Doğu Karadeniz	23,4	20,0	25,2	24,2	30,3	26,7	24,4	23,2
Kuzeydoğu Karadeniz	53,6	50,6	55,1	58,0	55,1	54,9	59,8	58,6
Ortadoğu Anadolu	62,1	59,8	62,2	65,1	63,1	66,2	62,0	61,9
Güneydoğu Anadolu	74,0	75,6	70,0	69,2	69,4	67,5	67,5	68,0

Düzey 1 Bölgeler	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
İstanbul	12,9	14,9	12,9	12,4	16,0	14,7	15,1
Batı Marmara	17,3	22,2	19,3	21,2	19,9	23,4	22,4
Ege	17,1	18,7	19,9	18,5	19,8	22,1	20,0
Doğu Marmara	17,1	18,7	19,9	18,5	19,8	15,2	13,9
Batı Anadolu	17,1	15,7	15,8	18,4	19,9	17,5	18,2
Akdeniz	38,7	37,6	36,4	32,8	32,7	35,7	35,0
Orta Anadolu	27,0	27,3	30,9	26,8	30,5	29,8	29,4
Batı Karadeniz	30,1	29,5	26,0	21,9	25,9	27,9	30,1
Doğu Karadeniz	18,7	27,1	23,5	23,3	25,4	25,2	26,0
Kuzeydoğu Karadeniz	53,1	48,7	45,1	43,5	47,6	51,1	54,9
Ortadoğu Anadolu	61,2	62,1	56,5	60,0	57,6	57,8	61,7
Güneydoğu Anadolu	65,5	62,7	66,7	66,4	67,3	66,9	64,7

Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

TÜİK istatistiki düzey-1 bölgeleri arasında cinsiyete göre çocuk yoksulluğu, Tablo 45'e göre incelendiğinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bu bakımdan da kendini gösterdiği açıktır. Öte yandan, önemli oranlarda farklılık göstermemekle birlikte, düzey-1'deki ilgili bölgenin düzey-2'deki alt bölgesindeki oranlar daha anlamlı olabilecektir. Bazı yıllarda düşük oranlarda da olsa azalma yaşansa da oranların tekrar yükseldiği ve belirli bir düzeyde seyrettiği gözlenmektedir. Kız çocukları aleyhine ciddi farklılıklar olan bölge ve alt bölgelerde, sorunun kaynağının⁸⁶ tespiti ile spesifik bölgesel çözümler ve bunlara bağlı sosyal politika uygulamaları yarar sağlayabilecektir.

Tablo 45: Türkiye'de TÜİK İstatistiki Düzey 1 Bölgelere ve Cinsiyete Göre Çocuk Yoksulluğu (2006-2020), (%)

Düzey - 1 Bölgeler	2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
İstanbul	9,7	12,5	2,9	4,3	7,9	10,1	8,4	9,3	12,4	12,0	8,8	10,5	10,6	10,6	11,1	11,4
B.Marmara	22,3	21,7	18,1	23,4	24,2	25,8	20,1	25,9	18,0	26,8	21,7	24,4	22,7	20,1	18,8	18,6
Ege	22,8	24,5	24,9	22,9	26,5	25,8	23,1	22,4	21,9	20,8	18,9	18,3	15,8	15,3	16,9	15,0
D.Marmara	16,7	15,4	16,3	17,8	14,1	12,9	16,0	19,1	21,1	23,4	14,3	17,4	18,6	20,9	15,4	16,0
B.Anadolu	20,2	19,5	14,9	16,4	21,0	23,1	18,9	22,8	19,1	23,4	18,1	21,4	16,6	18,7	15,2	19,4
Akdeniz	38,1	41,7	39,1	39,5	34,9	33,0	32,4	38,4	25,6	32,3	30,1	35,5	35,8	37,3	37,4	37,8
Orta Anadolu	20,4	27,9	29,0	29,8	31,2	35,6	35,8	39,0	32,2	33,8	27,6	32,4	27,9	28,1	30,4	32,3
B.Karadeniz	34,3	38,7	29,3	33,0	35,9	38,0	33,9	38,8	30,6	35,7	24,7	30,7	27,8	27,7	28,5	30,4
D.Karadeniz	22,0	25,0	18,1	22,0	23,4	27,0	21,6	26,8	28,2	32,5	27,1	26,2	25,7	22,8	21,1	25,5
Kuzeydoğu Anadolu	53,9	53,3	51,9	49,3	55,1	55,0	59,1	56,9	52,8	57,5	54,8	55,1	58,0	61,8	56,6	60,2
Ortadoğu Anadolu	62,2	60,1	58,6	61,0	62,9	61,5	64,1	66,1	61,2	65,2	64,5	68,1	59,6	64,6	58,2	65,9
Güneydoğu Anadolu	73,1	74,9	75,2	76,0	70,0	70,0	69,1	69,3	69,7	69,1	68,2	66,6	67,1	67,8	66,3	69,9

Düzey - 1 Bölgeler	2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
İstanbul	12,0	13,8	14,0	15,8	12,0	13,8	12,4	12,4	16,9	15,0	13,6	15,9	13,9	16,3
B.Marmara	19,6	14,7	23,0	21,3	18,7	19,8	19,6	22,8	25,4	22,4	22,0	24,7	23,6	21,0
Ege	17,0	17,2	18,1	19,4	18,0	22,0	17,0	20,3	17,8	22,0	20,7	23,6	19,5	20,7
D.Marmara	15,6	16,4	15,8	16,5	17,2	16,1	11,5	13,1	15,8	17,2	13,6	17,0	12,0	16,2
B.Anadolu	16,2	18,0	15,9	15,5	15,8	15,7	17,2	19,5	17,8	22,2	15,1	20,0	17,7	18,6
Akdeniz	39,2	38,1	39,0	36,1	36,8	36,0	32,9	32,8	31,9	33,6	35,4	36,0	34,6	35,4
Orta Anadolu	26,3	27,6	26,5	28,1	29,6	32,2	24,1	29,6	25,9	35,3	29,6	30,0	29,3	29,6
B.Karadeniz	28,8	31,5	30,2	28,6	26,6	25,2	21,3	22,5	27,6	24,1	27,6	28,2	29,6	30,6
D.Karadeniz	18,6	18,9	25,9	28,5	20,8	26,2	21,2	25,3	21,8	29,1	24,0	26,7	25,6	26,5
Kuzeydoğu Anadolu	52,2	54,1	49,5	48,0	43,6	46,7	42,8	44,3	45,5	49,9	49,1	53,2	52,5	57,3
Ortadoğu Anadolu	59,2	63,3	62,4	61,8	57,6	55,2	59,9	60,1	56,8	58,6	58,3	57,3	62,9	60,4
Güneydoğu Anadolu	64,1	67,0	62,1	63,4	66,9	66,5	66,8	66,0	65,8	68,9	65,4	68,6	62,7	66,8

Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

TÜİK 2020 GYKA mikro veri setine göre, Türkiye'de yoksulluk detaylı bir şekilde değerlendirildiğinde, 2020 yılında Türkiye'de eşdeğer fert ölçüğü ve medyan gelirin %60'ına göre yoksulluk oranı %21,9 ve yoksul birey sayısı 17,9 milyon kişidir.

⁸⁶ Bir sonraki alt bölümde, ulusal yazın bağlamında Türkiye'de çocuk yoksulluğu sorununun hangi nedenlerden kaynaklandığı, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin bu minvalde nasıl meydana geldiği açıklanmaktadır.

Diğer bir anlatım ile Türkiye'nin beşte biri yoksul bireylerden meydana gelmektedir. (Tablo 46)

Tablo 46: TÜİK 2020 Yılı GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye Genel Yoksulluk Durumu

Medyan Gelir	Yoksulluk Eşiği	Genel Yoksulluk Oranı	Genel Yoksul Sayısı
24.788,61 TL	24.788,61 . (%60)= 14.873,17 TL	%21,9	17.920.703 Kişi

Kaynak: Hesaplamalar, yazar tarafından TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden, SPSS 24 programı ile yapılmıştır.

Genel yoksulluk bakımından kadınların yoksulluk oranının, erkeklere göre %1,2 daha yüksek gerçekleştiği Tablo 47'de görülmektedir. Geleneksel yapılardan ileri gelen yaklaşımların da etkisinin görüldüğü, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, yoksulluk sorununda da kendini göstermektedir. Öte yandan, resmi yoksulluk verileri, hanehalkı seviyesinde ölçülen gelir kullanılarak hesaplandığından cinsiyet açısından tam bir yoksulluk ölçütü sunamamaktadır. Bu bakımdan Türkiye'de de diğer ülkelerle örtüşen bir biçimde veriler kadın ve erkek olarak ayrıştırıldığında, kadın yoksulluğu daha yüksek seviyededir⁸⁷ (Kaya Bahçe ve Memiş, 2021: 142-143).

Tablo 47: TÜİK 2020 Yılı GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye'de Cinsiyete Bağlı Yoksulluk Oranları ve Sayıları

Erkek Yoksul Bireyler	Kadın Yoksul Bireyler:
%21,3 (8.695.148 Kişi)	%22,5 (9.225.555 Kişi)

Kaynak: Hesaplamalar, yazar tarafından TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden, SPSS 24 programı ile yapılmıştır.

Türkiye'de hanehalkı türüne göre en fazla yoksulluk oranı, %23,4 ile geniş ailelerde görülmektedir. Öte yandan, Tablo 48'e göre, ikinci sırada ise, eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek ailelerin yoksulluk oranı, %23,1 ile karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde giderek artan tek ebeveynli ailelerin yoksulluk oranı, %19,3 ile diğer oranların hemen ardından dikkat çekmektedir.

⁸⁷ Kadın yoksulluğuna dair daha detaylı bilgi edinmek için farklı istatistiklerden yararlanılabilir. Örneğin cinsiyet kırılımına göre mülkiyet sahipliği bu değişkenlerden bir tanesidir. 2019 yılında yetişkin nüfus içinde arazi sahibi olma oranı erkeklerde %54,4 kadınlarda ise %38 seviyesindedir. Öte yandan Türkiye'de hanehalkı tipi de kadın yoksulluğunu etkileyen en önemli değişkenlerden biridir. Çünkü hane içindeki iş yükleri kadınların daha nitelsiz ve daha düşük işlerde çalışmalarına neden olmaktadır. Bu etki bakım hizmetlerinin Türkiye'deki yetersizliğine bağlı olarak çok güçlü bir şekilde gerçekleşmektedir (Kaya Bahçe ve Memiş, 2021: 143-144).

Tablo 48: TÜİK 2020 Yılı GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye’de Hanehalkı Türüne Göre Yoksulluk Oranları

	Tek Kişilik Hanehalkı	En Az Bir Çekirdek Aile Ve Diğer Kişilerden Oluşan Hanehalkı	Çekirdek Aile Bulunmayan Birden Fazla Kişiden Oluşan Hanehalkı	Sadece Eşlerden Oluşan Hanehalkı	Eşler ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aile	Tek Ebeveyn ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aile	Türkiye Geneli
Yüzde %	% 14,2	%23,4	% 15,4	% 10,5	% 23,1	% 19,3	%21,9
Kişi Sayısı	628.564	4.199,988	130.401	850.379	11.372.022	784.349	17.920.703

Kaynak: Hesaplamalar, yazar tarafından TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden, SPSS 24 programı ile yapılmıştır.

2020 yılı verileri ile Tablo 49’a göre ise, Türkiye’de çocuk yoksulluğu oranı, diğer yaş gruplarına göre %32,2 ile en yüksek düzeyde ve 7,2 milyon çocuk yoksulluk ve yoksulluk içinde yaşamaktadır.

Tablo 49: TÜİK 2020 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Setine Göre Türkiye Yaş Gruplarına Göre Yoksulluk Oranları

Yaş Gruplarına Göre Yoksulluk Oranları	Kişi Sayısı
18 Yaş Altı	% 32,2 7.267.181
18-64 Yaş Arası	% 18,1 9.247.111
65 Yaş ve Üstü	% 16,7 1.295.771

Kaynak: Hesaplamalar, yazar tarafından TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden, SPSS 24 programı ile yapılmıştır.

Yaş gruplarına göre çocuk yoksulluğunda ise Tablo 50’de izlendiği üzere, 14-17 yaş grubu çocuklar, diğer iki yaş grubundaki çocuklara göre daha yüksek yoksulluk oranına sahiptirler.

Tablo 50: TÜİK 2020 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Setine Göre Türkiye’de Çocuk Yaş Gruplarına Göre Yoksulluk Oranları

Çocuk Yaş Grupları	Yoksulluk Oranları	Kişi Sayısı
0 - 5 Yaş Grubu	%29,8	2.188.031
6 - 13 Yaş Grubu	%32,7	3.383.276
14 - 17 Yaş Grubu	%34,7	1.695.874

Kaynak: Hesaplamalar, yazar tarafından TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden, SPSS 24 programı ile yapılmıştır.

Cinsiyete göre çocuk yoksulluk oranları da Tablo. 51’de belirtildiği üzere, önceki yıllarla karşılaştırıldığında kız çocuklarının aleyhine olacak şekilde %2,4 gibi bir oranda yüksek olduğu tespit edilmektedir.

Tablo 51: TÜİK 2020 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Setine Göre Türkiye’de Çocuk Yoksulların Cinsiyete Göre Yoksulluk Oranları

Çocuk Cinsiyeti	Yoksulluk Oranları	Kişi Sayısı
Kız	%33,0	3.630.355
Erkek	%31,4	3.636.826

Kaynak: Hesaplamalar, yazar tarafından TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden, SPSS 24 programı ile yapılmıştır.

Çocuk yoksulların buldukları hanehalkının sorumlusunun işteki durumunu içeren Tablo 52, Türkiye’deki yoksulluğun temel parametrelerini de gözler önüne sermektedir. Yevmiyeli çalışanların ücret yetersizlikleri ve düzensizliklerinin yanı sıra sosyal koruma güvencesizlikleri, hanehalkına yansımakta, dolayısıyla çocukların bu duruma bağlı yoksulluk içinde kalmalarına neden olmaktadır. Ücretli ve kayıtlı çalışanların büyük bir kısmı⁸⁸ Türkiye’de asgari ücret düzeyinde gelir elde etmektedirler. Hanehalkı sorumlusunun işteki durumuna göre ücretli çalışanların, yoksulluk bakımından ikinci sırada olması, hem ücretli çalışanların çok büyük bir kısmının asgari ücret düzeyinde gelir elde etmeleri hem de Türkiye’de asgari ücretin yetersiz bir seviyede olmasından kaynaklanmakla; dolayısıyla da birey ve hanelerin yanı sıra çocukları da yoksulluktan koruyamamaktadır. Gelir yetersizliğinin diğer bir nedeni olan ücretsiz aile işçiliği de hanenin yoksulluğunu meydana getirerek, çocuk yoksulluğunu da doğuran güçlü bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 52: TÜİK 2020 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Setine Göre Türkiye’deki Çocuk Yoksulların Hanehalkı Sorumlusunun İşteki Durumu

	Ücretli-Maaşlı	Yevmiyeli	Kendi Hesabına	Ücretsiz Aile İşçisi
Anne/Babası	%21,7	%70,6	%0,4	%7,3
Kardeşi	%0,00	%100	%0,0	%0,0
Büyükanne/Büyükbaba	%16,0	%12,6	%0,0	%71,5
Diğer Akraba	%71,3	%0,0	%0,0	%28,7
Akraba Olmayanlar	%100	%0,0	%0,0	%0,0

Toplam Dağılım	%22,0	%67,1	%0,4	%10,5
-----------------------	--------------	--------------	-------------	--------------

Kaynak: Hesaplamalar, yazar tarafından TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden, SPSS 24 programı ile yapılmıştır.

Çocuk yoksulluğunda, çocuğun eğitiminin yanı sıra, ebeveynlerin eğitimi de önem taşımaktadır. Tablo 53’te %85,7 gibi yüksek bir seviyede çocuk yoksulların buldukları hanehalkında, ebeveynlerin eğitim düzeyinin ortaokul ve dengi seviyesinde olduğu görülmektedir. Lise mezunu toplamda %4,5 gibi çok düşük seviyede gerçekleşirken, üniversite mezunu ve yüksekokul mezunu bulunmamaktadır. Öte yandan %0,7 oranda ebeveyn de okuma-yazma bilmemektedir. Yoksul çocukların yaşadığı hanehalkının eğitim yapısının bu biçimde gerçekleşmesi, başta hanehalkının gelir düzeyinin düşük seviyede olmasına neden olurken, yoksulluğun bir döngü içinde

⁸⁸ Türkiye’de asgari ücret ve civarında ücretle çalışan sayısı yaklaşık 10 milyon kişiye ulaşmıştır. 1,8 milyon kişi asgari ücret altında çalışmaktadır. Asgari ücret ve altında çalışanların sayısı %42 yükselirken; asgari ücret civarı / asgari ücret komşuluğunda (%20’si civarında fazla alanlar da dahil) çalışanları oranı %65 gibi önemli bir seviyededir. Bu bakımdan asgari ücret, Türkiye’de milyonlarca işçiyi ve hanehalkını etkilemektedir (Yolvermez, 2020: 2374).

deneyimlenmesini de sağlamaktadır. Eğitim düzeyi düşük olan ebeveynler, yeterli gelir kaynaklarına erişemedikleri gibi, yoksulluk da eğitim olanaklarına erişimin önünde büyük bir engeldir. Dolayısıyla eğitim düzeyi düşük yoksul haneler, kendi çocuklarının iyi eğitim olanaklarına erişimini sağlayamamakta, bu da yoksulluğun nesiller arasında aktarımına yol açarak; çocukların hayat boyu yoksulluk içinde kalmaları sonucunu doğurmaktadır.

Tablo 53: TÜİK 2020 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Setine Göre Türkiye’deki Çocuk Yoksulların Anne/Baba Eğitim Durumu

	Okur-Yazar Olmayan	Bir Okul Bitirmede	İlkokul	Ortaokul ve Dengi	Genel Lise	Mesleki veya Teknik Lise
Anne/Baba	8.575	58.506	44.903	980.581	34.510	16.988
	%0,7	%5,1	%3,9	%85,7	%3,0	%1,5

Kaynak: Hesaplamalar, yazar tarafından TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden, SPSS 24 programı ile yapılmıştır.

TÜİK’in 2014 yılından bu yana gelir ve yaşam koşulları mikro veri setinde yayınladığı istatistiki düzey-2 bölgeler, alt bölgelere göre daha detaylı bir görüntü oluşturmaktadır. 2014-2020 yılı için Tablo 54’te bölgeler arasındaki gelişmişlik ve sosyoekonomik bir uçurumun oluşturduğu yoksulluk farklılaşması gözlenmektedir. Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt’in oluşturduğu alt bölgede yoksulluk oranı %72,3 gibi çok yüksek bir ölçüde, İstanbul alt bölgesinde %15,1 ve Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli alt bölgesinde ise %13,6 gibi Türkiye ortalamasının yarısı seviyesindedir. Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt alt bölgesinde her üç çocuktan ikisi yoksuldur. Keza Şanlıurfa, Diyarbakır ve Van, Muş, Bitlis ve Hakkâri illerinin oluşturduğu alt bölgelerde %70’ler ve üzerinde benzer oranlarda çocuk yoksulluğu oranları bulunmaktadır. Öte yandan, 26 alt bölgede 12 istatistiki düzey-2 bölgede ise çocuk yoksulluğu oranları, %30’lu seviyelerin ve ülke ortalamasının üzerindedir. Bölgeler arası farklılıklar, mevcut yapısal sorunlarla birlikte, yeniden dağıtım mekanizmalarının, sosyal yardımların, sosyal hizmetlerin ve sosyal politikaların etkin yürütülemediği, gelir dağılımı adaletsizliği yanında sosyal adaletsizliğin de önemli boyutlarda olduğu sonucuna varılabilmektedir. Özellikle yoksulluğun yoğun olduğu bölgelerdeki yazındaki çalışmalar bakımından gelir dağılımında yaşanan sorunlar, eğitim düzeyinin yetersizliği ve sosyoekonomik yapı veri analizi sonuçları ile örtüşmektedir⁸⁹.

⁸⁹ Türkiye’de çocuk yoksulluğunu yazısına dair bazı önemli çalışmalar, “2.8 Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu Yazınının İncelenmesi” alt bölümünde açıklanmıştır.

Tablo 54: TÜİK 2014⁹⁰-2020 Yılları GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye’de Düzey-2 Bölgelere Göre Çocuk Yoksulluk Oranları (%)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>İSTANBUL</i>	12,9	14,9	12,9	12,4	16,0	14,7	15,1
<i>TEKİRDAĞ, EDİRNE, KIRKLARELİ</i>	9,9	13,8	16,3	16,8	15,7	20,4	13,6
<i>BALIKESİR, ÇANAKKALE</i>	25,1	30,4	22,3	25,5	24,4	26,5	32,4
<i>İZMİR</i>	19,2	18,4	18,3	15,7	15,6	14,9	13,5
<i>AYDIN, DENİZLİ, MUĞLA</i>	14,2	15,1	19,5	17,4	23,5	25,1	21,4
<i>MANİSA, AFYON, KÜTAHYA, UŞAK</i>	17,1	22,4	22,4	22,9	21,6	28,2	26,5
<i>BURSA, ESKİŞEHİR, BİLECİK</i>	12,5	16,8	18,2	14,8	15,5	12,7	13,5
<i>KOCAELİ, SAKARYA, DÜZCE, BOLU, YALOVA</i>	19,6	15,4	15,1	9,6	17,5	17,6	14,4
<i>ANKARA</i>	12,9	11,8	12,7	13,6	16,7	13,1	12,2
<i>KONYA, KARAMAN</i>	25,5	23,4	21,8	27,9	26,1	26,0	29,7
<i>ANTALYA, ISPARTA, BURDUR</i>	21,5	22,0	26,4	22,5	23,3	24,5	22,1
<i>ADANA, MERSİN</i>	41,2	38,0	34,3	29,7	29,1	33,0	34,1
<i>HATAY, KAHRAMANMARAŞ, OSMANİYE</i>	47,8	47,9	46,1	43,4	43,4	46,8	45,1
<i>KIRIKKALE, AKSARAY, NİĞDE, NEVŞEHİR, KIRŞEHİR</i>	27,6	26,6	28,7	26,0	31,9	30,5	31,9
<i>KAYSERİ, SİVAS, YOZGAT</i>	26,6	27,7	32,1	26,9	29,6	29,4	27,9
<i>ZONGULDAK, KARABÜK, BARTIN</i>	12,4	12,5	10,9	11,8	13,4	14,8	11,9
<i>KASTAMONU, ÇANKIRI, SİNOP</i>	23,9	23,6	25,4	19,5	26,2	28,4	29,2
<i>SAMSUN, TOKAT, ÇORUM, AMASYA</i>	36,3	35,5	30,4	25,1	29,9	31,9	35,8
<i>TRABZON, ORDU, GİRESUN, RİZE, ARTVİN, GÜMÜŞHANE</i>	18,7	27,1	23,5	23,1	25,4	25,2	26,0
<i>ERZURUM, ERZİNCAN, BAYBURT</i>	47,5	40,1	29,3	34,7	33,7	39,5	41,9
<i>AĞRI, KARS, İĞDIR, ARDAHAN</i>	57,4	54,7	56,2	49,8	57,4	59,9	64,7
<i>MALATYA, ELAZIĞ, BİNGÖL, TUNCELİ</i>	43,6	42,1	34,6	37,4	25,0	38,4	41,4
<i>VAN, MUŞ, BİTLİS, HAKKARİ</i>	70,0	72,7	66,8	70,4	72,4	67,8	73,0
<i>GAZİANTEP, ADIYAMAN, KİLİS</i>	50,5	40,3	45,9	44,3	45,5	48,7	43,7
<i>ŞANLIURFA, DİYARBAKIR</i>	73,4	73,2	75,9	77,6	76,0	74,6	73,3
<i>MARDİN, BATMAN, ŞIRNAK, SİİRT</i>	68,2	70,0	73,7	71,5	77,2	74,2	72,3

Kaynak: Hesaplamalar, yazar tarafından TÜİK 2014-2020 GYKA mikro veri seti üzerinden, SPSS 24 programı ile yapılmıştır.

Cinsiyete göre çocuk yoksulluğu TÜİK düzey-2 bölgeleri verilerine göre, Tablo. 55’te açıklandığı haliyle kız çocuklarının daha derin bir yoksulluk ile karşı karşıya kaldığı birçok alt bölge açısından ortaya çıkmaktadır. Özellikle Şanlıurfa, Diyarbakır ve Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt düzey-2 bölgelerinde 2020 yılı için kız ve erkek çocuklarının yoksulluk oranı %80’in üzerinde gerçekleşmektedir. Gelir yetersizliği ile eğitime devamın sağlanamaması, ücretsiz aile işçiliği, çocuk işçiliği, sosyal dışlanma, kız çocuklarının geleneksel yapılara bağlı olarak okula gönderilme oranlarının düşük olması, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeleri hem neden hem de sonuç bağlamında özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yoksulluğun döngüsel bir biçimde nesilden nesile aktarılmasına yol açmaktadır. Diğer alt bölgelerde ise yevmiyeli çalışma, gelir yetersizliğine bağlı çalışan yoksulluğu, sosyal korumanın kapsam ve yetersizlikleri, ebeveynlerin eğitim düzeyinin düşük olması ve dolayısıyla nitelik gerektirmeyen işlerde çalışma, kayıt dışı çalışma, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal dışlanma yoksulluğun genel yapısal neden ve sonuçları

⁹⁰ TÜİK Düzey-2 İstatistik Bölge verileri 2014 yılından bu yana, mikro veri setine dahil edildiğinden dolayı 2014 yılından bu yana düzey-2 bölgeleri çocuk yoksulluk oranlarına yer verilmiştir.

olarak birbirleri ile eklemelmiş hale gelmektedirler (Kahraman ve Sallan Gül, 2015: 354-355, Doğan, 2014: 60-68, Açıkgoz ve Yusufoglu, 2012: 112-114).

Tablo 55: 2014⁹¹-2020 Yılları İçin TÜİK GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye İstatistiki Düzey-2 Bölgelerinde⁹² Çocuk Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Çocuk Yoksulluk Oranları (%)

Düzyey 2 Bölgeler	2014						2015						2016						2017					
	0-5 Yaş Gr.		6-13 Yaş Gr.		14-17 Yaş Gr.		0-5 Yaş Gr.		6-13 Yaş Gr.		14-17 Yaş Gr.		0-5 Yaş Gr.		6-13 Yaş Gr.		14-17 Yaş Gr.		0-5 Yaş Gr.		6-13 Yaş Gr.		14-17 Yaş Gr.	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
TR10	11,8	10,8	13,6	13,7	9,2	18,1	14,3	13,8	14,2	15,7	13,0	18,9	13,2	12,0	12,0	14,0	9,9	16,3	13,5	12,9	9,7	11,8	16,1	12,7
TR21	12,5	10,0	8,3	7,1	14,0	11,0	20,8	9,1	16,4	9,0	17,1	13,2	22,4	13,5	19,9	9,5	16,2	20,3	16,1	15,6	13,8	17,3	24,7	
TR22	25,7	23,0	27,8	16,3	30,2	31,4	17,3	30,6	29,5	26,1	35,9	46,4	11,1	16,1	24,7	32,3	11,2	28,1	7,6	13,9	21,2	37,7	39,4	34,7
TR31	17,0	21,4	17,2	19,6	24,1	17,2	15,6	20,0	15,0	21,6	17,7	22,6	15,8	17,7	14,3	24,3	16,9	22,6	19,8	14,2	12,7	19,1	13,5	16,6
TR32	17,1	15,4	14,7	12,7	12,6	11,4	20,3	14,9	15,5	14,7	9,6	17,2	16,5	22,4	17,5	21,5	19,8	19,5	16,2	19,3	10,7	18,5	18,7	25,9
TR33	14,8	19,4	15,2	17,4	22,5	15,4	17,4	17,7	25,2	25,6	29,8	18,1	19,0	20,1	19,9	26,4	26,7	22,1	21,8	20,4	21,6	26,1	22,2	27,0
TR41	10,7	10,3	11,2	16,5	7,0	19,2	16,0	8,1	19,6	14,7	15,2	28,8	15,8	10,5	18,6	17,8	22,5	25,7	14,4	14,3	14,0	14,0	16,0	19,2
TR42	17,0	16,2	20,5	16,3	28,9	21,6	11,4	13,0	15,8	19,6	14,5	16,0	12,3	11,4	19,1	15,3	14,8	16,2	4,6	7,4	10,6	10,7	11,5	13,7
TR51	7,3	11,0	14,2	13,6	10,3	21,7	9,6	11,0	9,7	13,8	12,8	14,6	12,9	10,6	13,3	13,5	10,4	15,5	12,3	12,2	12,5	16,5	9,9	18,7
TR52	26,5	27,8	23,6	23,6	29,1	25,6	20,6	20,5	32,5	19,3	23,4	22,0	18,7	18,6	26,3	20,3	18,6	26,4	25,4	21,3	33,1	31,2	18,8	30,7
TR61	24,1	13,4	19,1	23,2	22,2	28,5	21,5	12,7	27,3	22,0	14,2	28,8	21,8	27,5	29,2	30,6	21,5	25,3	19,5	15,8	27,0	25,6	22,8	20,2
TR62	45,9	39,4	42,2	40,6	40,6	36,7	38,4	36,5	39,3	35,1	38,1	42,3	31,0	31,9	39,4	32,5	34,2	34,7	26,0	24,5	35,1	26,3	29,1	39,1
TR63	41,7	46,9	50,5	51,9	51,6	38,6	44,0	38,6	54,3	47,9	56,1	45,5	43,6	35,5	51,0	46,3	47,9	51,3	34,2	35,3	46,6	44,6	48,4	55,7
TR71	23,7	27,3	25,5	31,4	28,6	28,8	16,9	24,6	27,1	32,9	28,0	26,7	20,7	26,0	22,9	35,5	32,3	36,0	18,5	20,9	24,0	36,0	22,1	38,6
TR72	21,4	19,2	29,7	32,2	30,4	25,5	22,2	24,1	30,1	26,2	33,5	35,0	33,6	28,2	30,7	29,0	33,5	42,4	22,1	27,3	27,0	28,4	27,4	31,9
TR81	7,4	11,3	11,3	11,3	15,1	21,8	14,9	13,1	10,2	6,5	15,1	20,2	7,5	7,4	9,9	9,1	17,6	16,9	5,6	8,0	10,0	12,4	12,9	28,4
TR82	21,0	17,7	25,5	24,7	18,5	36,7	19,2	16,4	27,7	21,9	24,5	37,5	24,2	22,6	24,5	19,1	32,8	37,6	19,9	13,3	19,8	16,3	20,2	33,0
TR83	30,3	26,9	31,7	43,1	47,3	43,7	38,4	25,2	36,3	39,1	34,8	37,4	38,4	36,4	30,0	24,3	24,2	31,4	19,6	19,0	30,0	26,2	22,5	33,1
TR90	14,7	17,9	19,2	17,3	23,7	23,1	25,5	21,7	19,3	26,8	40,4	36,5	13,4	18,2	21,5	24,5	29,4	36,0	11,7	24,1	19,7	21,7	37,2	34,1
TRA1	49,7	47,4	43,4	47,2	48,1	53,1	40,8	28,4	42,1	44,1	44,6	39,5	29,0	21,6	30,6	34,2	26,9	30,8	29,0	26,6	39,0	40,1	30,4	34,8
TRA2	53,9	56,4	57,0	59,3	58,6	60,6	52,4	49,9	56,1	57,8	52,9	56,7	49,5	58,7	55,6	58,8	56,0	59,6	40,7	43,6	54,7	57,5	49,8	50,9
TRB1	44,0	40,8	37,7	45,5	49,6	48,6	43,3	35,3	39,6	45,9	51,9	38,7	31,7	24,2	39,9	37,7	34,4	34,1	29,6	25,9	48,9	40,1	30,0	45,1
TRB2	68,2	69,8	69,7	73,5	63,4	73,0	70,8	70,0	73,0	73,0	75,1	75,3	62,4	66,3	73,6	66,5	68,7	60,4	70,2	66,1	73,0	73,8	64,8	69,8
TRC1	45,7	47,6	51,0	51,6	52,1	56,8	39,4	36,6	38,7	43,1	39,3	45,8	37,5	48,3	46,8	50,1	42,1	48,1	39,7	41,9	48,7	45,5	45,4	45,1
TRC2	74,5	72,1	74,3	77,2	67,4	70,7	73,1	73,8	73,9	78,4	67,4	67,2	77,0	69,9	77,7	78,9	75,2	73,8	78,5	80,4	76,2	81,0	75,2	69,5
TRC3	57,9	71,2	66,7	72,4	74,2	67,5	65,3	67,9	77,4	66,9	67,4	73,4	68,5	62,7	77,4	72,9	81,8	81,4	67,6	67,0	75,2	72,0	76,9	70,1

Kaynak: Hesaplamalar, yazar tarafından TÜİK 2014-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden, SPSS 24 programı ile yapılmıştır.

⁹¹ TÜİK Düzey-2 İstatistiki Bölge verileri 2014 yılından bu yana, mikro veri setine dahil edildiğinden dolayı 2014 yılından bu yana düzey-2 bölgeleri çocuk yoksulluk oranlarına yer verilmiştir.

⁹² TR10: İstanbul; TR21: Tekirdağ, Edirne, Kırklareli; TR22: Balıkesir, Çanakkale; TR31: İzmir; TR32: Aydın, Denizli, Muğla; TR33: Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak; TR41: Bursa, Eskişehir, Bilecik; TR42: Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova; TR51: Ankara; TR52: Konya, Karaman; TR61: Antalya, Isparta, Burdur; TR62: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye; TR71: Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir; TR72: Kayseri, Sivas, Yozgat; TR81: Zonguldak, Karabük, Bartın; TR82: Kastamonu, Çankırı, Sinop; TR83: Samsun, Tokat, Çorum, Amasya; TR90: Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane; TRA1: Erzurum, Erzincan, Bayburt; TRA2: Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan; TRB1: Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli; TRB2: Van, Muş, Bitlis, Hakkari; TRC1: Gaziantep, Adıyaman, Kilis; TRC2: Şanlıurfa, Diyarbakır; TRC3: Mardin, Batman, Şırnak, Siirt.

Tablo 55. (Devamı) 2014-2020 Yılları İçin TÜİK GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye İstatistiki Düzey-2 Bölgelerinde⁹³ Çocuk Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Çocuk Yoksulluk Oranları (%)

Düzey 2 Bölgeler	2018						2019						2020					
	0-5 Yaş Gr.		6-13 Yaş Gr.		14-17 Yaş Gr.		0-5 Yaş Gr.		6-13 Yaş Gr.		14-17 Yaş Gr.		0-5 Yaş Gr.		6-13 Yaş Gr.		14-17 Yaş Gr.	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
TR10	13,7	13,5	17,0	15,3	22,0	17,3	16,1	14,3	12,8	16,3	11,0	17,8	12,5	15,4	12,7	17,4	17,6	15,2
TR21	13,1	18,5	14,3	18,2	8,4	18,9	22,6	17,0	18,3	25,4	4,1	27,4	11,8	10,8	16,0	10,4	15,6	24,8
TR22	19,1	14,3	15,0	29,3	42,9	35,9	24,3	25,6	19,9	29,1	41,0	26,1	34,7	28,6	30,9	33,0	36,7	29,6
TR31	15,6	11,2	13,2	19,9	14,2	20,8	16,1	18,3	14,6	11,9	11,6	20,2	14,7	12,3	10,7	11,8	17,7	19,0
TR32	24,6	27,2	17,4	22,2	22,0	34,0	19,0	20,0	24,8	27,7	25,0	38,1	17,5	19,6	22,1	23,6	23,8	22,0
TR33	24,2	17,5	19,8	25,5	14,2	25,7	33,0	32,9	20,9	30,5	35,2	20,9	23,6	29,1	25,0	25,8	29,2	29,6
TR41	19,6	15,2	13,0	13,1	14,5	19,4	10,0	16,7	10,8	10,8	11,9	20,9	13,9	13,0	9,8	17,5	9,2	19,1
TR42	16,2	22,8	16,0	18,4	15,1	16,5	15,8	16,0	15,6	18,4	18,4	24,2	17,5	13,1	9,3	16,9	12,8	19,3
TR51	10,4	15,4	12,4	24,5	15,9	22,7	9,8	11,9	12,5	16,5	7,6	20,7	7,9	15,0	13,5	9,5	14,5	15,0
TR52	24,1	25,5	28,2	25,2	32,5	22,2	23,5	36,5	28,2	24,7	16,7	22,5	25,6	29,6	33,2	31,7	29,1	28,6
TR61	12,7	20,9	27,4	24,2	36,7	16,0	34,0	20,3	21,4	22,3	27,5	23,3	16,5	26,7	24,7	16,8	29,3	24,1
TR62	27,7	29,9	26,3	25,8	30,2	40,4	33,2	27,4	34,6	31,2	27,1	46,0	26,9	34,8	32,5	38,6	28,8	43,9
TR63	37,9	42,0	43,1	42,9	46,3	51,1	48,3	48,9	43,3	48,7	45,0	47,5	45,8	41,2	45,9	43,5	52,9	43,7
TR71	25,3	35,7	26,9	42,2	25,6	33,4	31,4	22,4	22,8	39,6	40,4	30,5	25,8	33,3	30,5	32,6	39,1	34,5
TR72	21,2	24,1	27,1	39,3	30,8	36,5	32,0	16,3	30,0	37,4	25,0	35,2	26,0	20,4	27,1	27,3	34,0	40,0
TR81	15,2	7,1	10,9	11,5	17,9	24,2	12,2	10,3	18,6	10,2	14,0	24,0	12,4	7,6	12,3	7,8	18,5	17,1
TR82	22,5	17,7	26,6	18,7	35,3	41,9	21,8	29,8	25,2	31,7	31,7	30,3	15,3	30,9	28,7	27,4	36,3	38,5
TR83	27,0	23,8	36,1	32,2	26,5	24,9	33,5	26,1	30,3	36,5	31,2	32,1	35,2	30,0	32,9	43,8	38,1	33,5
TR90	18,2	28,1	17,7	27,7	35,9	33,3	11,1	26,9	26,1	26,0	37,3	27,9	18,2	21,5	29,0	31,0	28,8	22,1
TRA1	23,0	43,7	33,2	33,0	29,5	42,3	32,2	43,5	37,9	42,6	39,8	40,6	39,8	42,1	40,6	42,9	39,4	47,9
TRA2	51,8	46,7	59,3	66,0	60,5	56,7	53,6	52,9	62,3	65,1	57,4	66,4	55,3	66,3	65,8	68,6	62,4	68,8
TRB1	27,5	22,7	24,0	24,9	19,2	35,8	41,7	35,3	40,7	37,8	36,8	36,0	41,9	27,0	43,9	43,2	47,4	45,6
TRB2	71,2	68,3	74,3	76,4	70,5	69,3	63,9	54,9	71,0	73,5	69,2	72,0	68,6	67,6	75,2	74,1	76,6	76,4
TRC1	39,8	37,2	46,2	52,7	48,3	47,6	38,0	49,0	51,3	53,7	39,1	58,4	30,8	40,7	45,7	45,2	47,8	54,5
TRC2	71,6	84,3	74,2	77,4	72,4	76,1	70,4	75,8	77,5	75,4	72,8	73,7	66,8	72,2	71,9	79,3	73,7	76,2
TRC3	71,6	74,2	80,4	81,7	80,0	72,7	69,6	72,7	77,9	76,5	72,0	73,5	66,8	67,1	76,0	79,2	71,9	68,9

Kaynak: Hesaplamalar, yazar tarafından TÜİK 2014-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden, SPSS 24 programı ile yapılmıştır.

⁹³ TR10: İstanbul; TR21: Tekirdağ, Edirne, Kırklareli; TR22: Balıkesir, Çanakkale; TR31: İzmir; TR32: Aydın, Denizli, Muğla; TR33: Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak; TR41: Bursa, Eskişehir, Bilecik; TR42: Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova; TR51: Ankara; TR52: Konya, Karaman; TR61: Antalya, Isparta, Burdur; TR62: Adana, Mersin; TR63: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye; TR71: Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir; TR72: Kayseri, Sivas, Yozgat; TR81: Zonguldak, Karabük, Bartın; TR82: Kastamonu, Çankırı, Sinop; TR83: Samsun, Tokat, Çorum, Amasya; TR90: Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane; TRA1: Erzurum, Erzincan, Bayburt; TRA2: Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan; TRB1: Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli; TRB2: Van, Muş, Bitlis, Hakkari; TRC1: Gaziantep, Adıyaman, Kilis; TRC2: Şanlıurfa, Diyarbakır; TRC3: Mardin, Batman, Şırnak, Siirt.

Yoksulluğun boyutlarının vurgulanması bakımından yoksulluk hesaplamasında kullanılan eş değer fert ölçeğine göre medyan gelirin %60 yoksulluk eşiği %5 arttırıldığında ve eşik değeri %65 varsayıldığında, Türkiye'nin genel yoksulluk oranı %15,0 artarak %25,2'ye ulaşmaktadır. Bu durumda, yıllık sadece 1.240 TL kişi başı gelir azalışı ile yoksul birey sayısına 2.703.960 kişi eklenerek toplamda 20.624.663 kişi yoksul hale gelmektedir. Çocuk yoksulluk oranı, medyan gelirin %65'ine göre yoksulluk eşiği varsayıldığında (Tablo 56), %13,3 oranında artış göstermektedir. Çocuk yoksulların sayısı ise 981.539 çocuk daha yoksulluk riski ile karşı karşıya kalmaktadır (Tablo 56).

Tablo 56: TÜİK 2020 Yılı TÜİK GYKA Mikro Veri Seti ve Cinsiyete Göre Türkiye Genel Yoksulluk Durumu Karşılaştırması (Medyan Gelirin %60, %65 ve %70 Yoksulluk Eşiği Varsayımı ile)

Yaş Grupları	%60 Yoksulluk Eşiğine Göre Yoksulluk (%-Kişi)	%65 Yoksulluk Eşiğine Göre Yoksulluk (%-Kişi)	%70 Yoksulluk Eşiğine Göre Yoksulluk (%-Kişi)
0-17	%32,2	%36,5	%41,2
	7.267.181	8.248.720	9.313.661
18-64	%18,1	%21,1	%24,5
	9.247.111	10.773.613	12.515.292
65 Yaş ve Üstü	%16,7	%19,1	%22,5
	1.295.771	1.478.270	1.742.215

Kaynak: Hesaplamalar, yazar tarafından TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden, SPSS 24 programı ile yapılmıştır.

Medyan gelirin %60 olan yoksulluk eşiğinde %10 artış varsayıldığında, Türkiye'de genel yoksulluk oranı %32,4 artışla %29,0'a yükselmekte ve yıllık sadece 2.479 TL gelir kaybı ile 5.783.547 milyon birey daha yoksul kalarak 17,9 milyon yoksul bireye eklemiş olmaktadır. Böylece genel nüfusun 23,7 milyonu yoksulluk içinde kalmaktadır⁹⁴. Öte yandan, ek yoksul 5,8 milyon kişinin 1,9 milyonu çocuk yoksullardan oluşmaktadır.

Medyan gelirin %60'ını yoksulluk eşiği olarak alan ölçüte göre, bu eşiğe çok yakın olan ve düşük düzeyde gelir kayıpları ile, yoksulluk içine düşecek milyonlarca birey ve çocuk olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, yoksullukla mücadele politikaları ve uygulamaları tasarlanırken, odak noktasının tespitinin yanı sıra, yardım ve gelir güvencelerinin niteliği, niceliği ve kapsayıcılığı çok büyük önem arz etmektedir. Evrensel nitelikte gelir garantilerinin bu çerçevede değerlendirilmesi, en azından belli bir marj gözetilerek kurgulanması milyonlarca çocuk ve bireyin yaşamı üzerinde etkide

⁹⁴ Medyan gelirin 2020 yılı için %60'ı 14.873,17 TL'dir. Yoksulluk eşiği değerini sadece %5 arttırdığımızda (%65) 16.112,59 TL (fark: 1.239,42 TL) ulaşan eşik ile ilave 2,7 milyon kişiyi yoksul bırakırken, bu yoksul bireylerin 981.539'u çocuklardan oluşmaktadır.

Medyan gelirin 2020 yılı için %60'ı 14.873,17 TL'dir. Yoksulluk eşiği değerini sadece %10 arttırdığımızda (%70) 17.352,02 TL (fark: 2.478,85 TL) ulaşan eşik ile ilave 5,8 milyon kişiyi yoksul bırakırken, bu yoksul bireylerin 1.946.480'i ise çocuklardan oluşmaktadır.

bulunarak, güçlü bireyler ve haneler halinde yaşama güvenle bakabilmelerini sağlayabilecektir.

Üçüncü bölümde yapılan analizde, evrensel ve şartlı nitelikli önerilen asgari gelir garantisi modellerinde yoksulluk açığı da gözetilerek, yukarıda bahsedilen kırılğan gruplar da dikkate alınmıştır. Öte yandan, üçüncü bölümden önce, Türkiye'deki halihazırda kamu kurumsal yapılarına bağlı olarak çocuklara sunulan sosyal yardım ve hizmetler bir sonraki alt bölümde detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Üçüncü bölümün ilk analiz kısmında ise, bu sunulan sosyal yardımların, yoksulluk ve çocuk yoksulluğu ile mücadeledeki etkinlikleri veriler ışığında tartışılmıştır.

2.10 Türkiye'de Çocuk Maddi Yoksunluğunun Analizi

Maddi yoksunluk, ülkelerin yoksulluk düzeyini farklı biçimde ölçmekle birlikte, temel yaşam standartları ölçütlerine göre bireylerin bu ölçütleri sağlamadaki yetersizliklerini ortaya koymaktadır. Gelir yoksulluğunun uzun süreli hale gelmesi, maddi yoksunluğun etkilerini şiddetli bir hale getirerek, özellikle çocuklarda sıklıkla ömür boyu süren ve nesiller arasına taşınan bir etki ile sonuçlanabilmektedir (Uysal ve Genç, 2019: 1). Maddi yoksunluk, gündelik yaşam içerisinde bireylerin temel olarak ihtiyaç duyduğu barınma, ısınma, beslenme, iletişim, ulaşım, vb. ihtiyaçlarının yeterli düzeyde karşılanamamasını ifade eden bir olgudur.

Türkiye'de çocuk maddi yoksunluğunun analizi, 2006-2020 yılları için TÜİK GYKA Mikro Veri seti ile ve yine TÜİK'in hesaplama⁹⁵ ölçütleri ve yöntemine⁹⁶ bağlı olarak detaylı ve karşılaştırmalı olarak yapılmıştır.

Maddi yoksunluk ölçütleri, Türkiye'deki çocukların yaşadığı yoksunluklar bakımından incelendiğinde, Tablo 57'de en fazla yaşanan yoksunluk, haneden uzakta bir hafta tatil yapma kriterinin karşılanamamasıdır. Türkiye'de 2020 yılı itibariyle toplam 22,5 milyon çocuktan 14,7 milyonu (toplam çocuk sayısının %65,1'i) ailesi ile birlikte en az bir hafta tatil yapma imkanından yoksun durumda bulunmaktadır. Çocukların %40'ı (9,0 milyon) ise otomobil bulunmayan hanelerde yaşamaktadır. Öte yandan, kira, konut kredisi, faturalar ve/veya faizli borç ödemelerini bir veya birden fazla ödeyemeyen

⁹⁵ Finansal sıkıntıda olma durumunu ifade eden maddi yoksunluk; çamaşır makinesi, renkli televizyon, telefon ve otomobil sahipliği ile ekonomik olarak beklenmedik harcamaları yapabileme, evden uzakta bir haftalık tatil masrafını karşılayabilme, kira, konut kredisi, faturalar ve faizli borçları ödeyebilme, iki günde bir et, tavuk ve balık yemek yiyebilme ve evin ısınma ihtiyacını karşılayabilme durumu ile ilgili hanehalkının algılarını yansıtmaktadır. Bireyin bu ölçütlerden en az dört ve daha fazlasını sağlayamaması maddi yoksunluk olarak kabul edilmektedir (TÜİK, 2020).

⁹⁶ Maddi yoksunluğun hesaplanma yöntemi ile ilgili olarak TÜİK'den teyit alınmıştır.

hanelerdeki çocukların yoksunluk oranı %36,4 (8,2 milyon) iken, beslenme yoksunluğu yaşayan hanelerde yaşayan 9,4 milyon çocuğun bulunması, çok ciddi bir boyutta gelir yoksulluğunun yarattığı bir yoksunluk yaşandığını göstermektedir. Bu bakımdan Türkiye'deki çocukların %41,8'i, iki günde bir et, tavuk veya balık gibi protein içeren gıdalarla beslenememektedir.

Tablo 57: Türkiye'de Maddi Yoksunluk Ölçütlerine Göre ve Genel Çocuk Yaşadığı Maddi Yoksunlukları (2006-2020), (%)

Yıl	Tatil Yapabilme Yoksunluğu	Otomobil Yoksunluğu	Kira, Konut Kredisi, Fatura Borçlarının Ödenememesi	Beslenme Yoksunluğu	Beklenmedik Harcamaları Karşılamama	Isınma Yoksunluğu	Çamaşır Makinası Yoksunluğu	Televizyon Yoksunluğu	Telefon Yoksunluğu	Genel Çocuk Maddi Yoksunluğu
2006	88,5	60,8	40,8	64,1	70,9	39,3	13,6	1,7	3,1	66,8
2007	88,5	58,2	45,7	61,0	73,0	39,1	9,4	1,2	1,9	65,2
2008	88,8	57,6	40,0	58,7	71,1	41,0	9,0	1,2	1,5	63,8
2009	87,4	58,0	48,8	60,5	62,5	37,8	6,7	1,0	1,4	63,0
2010	87,5	57,5	51,8	63,3	65,7	36,8	6,1	0,8	1,2	65,5
2011	86,5	56,6	51,6	60,2	67,6	35,4	4,9	0,8	1,2	64,6
2012	85,9	53,9	49,3	56,1	61,8	37,2	4,3	0,7	1,1	61,5
2013	78,5	51,4	46,7	46,1	49,0	29,3	2,8	0,7	0,9	50,4
2014	68,7	48,0	43,6	33,6	29,0	15,5	2,1	0,5	0,9	35,8
2015	71,4	46,8	41,0	35,8	32,6	15,9	1,5	0,5	0,8	36,1
2016	66,0	43,9	36,8	37,7	34,4	24,2	1,1	0,3	0,7	38,4
2017	60,8	39,0	33,6	34,0	31,7	20,7	0,9	0,3	0,8	34,6
2018	64,9	41,1	38,4	36,5	35,6	24,0	0,9	0,2	0,2	32,7
2019	58,7	35,6	34,6	33,6	29,7	19,2	0,8	0,4	0,6	32,3
2020	65,1	40,0	36,4	41,8	37,1	25,0	0,7	0,2	0,1	33,8

Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

Maddi yoksunluk ölçütlerinden beklenmedik harcamalarının karşılanamadığı hanelerde 8,3 milyon çocuk (%37,1) bulunmaktadır. Öte yandan, 5,6 milyon çocuk (%25) ise, ısınamama gibi bu çocukların sağlığını ve yaşamını önemli düzeyde etkileyecek bir yoksunluk yaşamaktadırlar.

Türkiye'de yıllara ve yaş gruplarına göre maddi yoksunluk verileri incelendiğinde, Tablo 58'de on sekiz yaş altı yani çocuk maddi yoksunluğunun, diğer yaş gruplarına göre %8-10 oranında daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 58: Türkiye’de Yıllara ve Yaş Gruplarına Göre Maddi Yoksunluk Oranları (2006-2020), (%)

Yaş Grupları	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
18 Yaş Altı	66,8	65,2	63,8	63,0	65,5	64,6	61,5	50,4
18-64 Yaş Arası	57,5	56,1	55,0	54,5	57,7	55,3	52,5	40,7
65 Yaş ve Üzeri	53,8	53,1	52,5	49,4	53,2	52,8	49,5	43,4
Yaş Grupları	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
18 Yaş Altı	35,8	36,1	38,4	34,6	32,7	32,3	33,8	
18-64 Yaş Arası	26,6	27,3	30,6	26,4	24,2	24,3	25,5	
65 Yaş ve Üzeri	28,4	33,1	31,9	26,4	22,8	22,3	21,4	

Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

Maddi yoksunlukta, Türkiye’de 2011-2014 yılları arasında tüm yaş gruplarında güçlü bir azalma görülmesine karşın, 2014 yılından sonra çocuk maddi yoksunluğundaki azalma hem diğer yaş gruplarına göre hem de kendi yaş grubunun önceki yıllardaki azalışına göre çok zayıflamıştır. Zira son yıllardaki oranlar, her üç çocuktan birinin Türkiye’de maddi yoksunlukla karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Tablo 59’da ise Türkiye’de çocuk maddi yoksunluğunun cinsiyete göre dağılımında, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, maddi yoksunluk oranlarını da yansıtmakta ve kız çocuklarının daha yoksun olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Yazına bakıldığında, bu oranların kırdaki %50-60 seviyelerinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Öte yandan TÜİK 2014 yılı itibariyle kır/kent verilerini mikro veri setine dahil etmediğinden dolayı, analize dahil edilememiştir.

Tablo 59: Türkiye’de Yıllara ve Cinsiyete Göre Çocuk Maddi Yoksunluk Oranları (2006-2020), (%)

Cinsiyet	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Erkek	66,2	65,0	63,7	62,1	65,0	64,1	61,1	50,1
Kız	67,4	65,4	64,0	64,0	66,0	65,1	62,0	50,8
Cinsiyet	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Erkek	35,6	35,7	38,2	34,0	32,4	31,9	33,0	
Kız	36,0	36,7	38,6	35,4	32,9	32,8	34,5	

Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

Çocuk yaş gruplarına göre çocuk maddi yoksunluğu, Tablo 60’a göre 6-13 yaş grubu ve 14-17 yaş grubu çocuklarda daha yüksek oranda gerçekleşmektedir. 0-5 yaş arası maddi yoksunluk, özellikle beslenmede yaşanan yoksunluklar, çocuklarda gelişim yetersizlikleri ve geriliklerine neden olmakla birlikte, gelecekte sağlıklı bir yetişkin olarak eğitim ve istihdam başta olmak üzere birçok yaşamsal önemdeki haklara erişimde de yetersizlikler yaşamalarına neden olabilmektedir. Öte yandan, 6-13 ve 14-17 yaş gruplarındaki eğitim çağındaki çocukların yaşadığı yoksunluklar, eğitim hayatında başarısız olmalarına neden olmakta ya da eğitimlerini yarım bırakmaları ve bunun sonucunda yüksek öğrenim imkanlarına erişememeleriyle sonuçlanmaktadır.

Tablo 60: Türkiye’de Çocuk Yaş Gruplarına Göre Maddi Yoksunluk Oranları (2006-2020), (%)

Yaş Grupları	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0-5 Yaş Grubu	67,2	66,3	63,4	63,1	63,5	63,1	59,9	49,7
6-13 Yaş Grubu	67,1	65,5	64,8	63,3	66,5	66,1	63,2	51,1
14-17 Yaş Grubu	65,5	63,1	62,5	62,3	66,2	63,7	60,5	50,3
Yaş Grupları	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
0-5 Yaş Grubu	35,5	35,0	35,4	32,3	30,8	31,1	33,5	
6-13 Yaş Grubu	36,8	37,7	39,3	35,7	33,3	32,7	34,4	
14-17 Yaş Grubu	34,3	34,5	40,7	36,0	34,1	33,4	32,9	

Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

TÜİK’in oluşturduğu düzey-1 bölgelere göre hesaplanan çocuk maddi yoksunluğu, bölgeler arasındaki ciddi düzeyde gerçekleşen sosyoekonomik farkların, sosyal adaletsizliğin ve gelir dağılımı adaletsizliğinin ortaya koyduğu ayrıştırmayı göstermektedir. Tablo 61’de düzey-1 bölgelerinde bulunan Akdeniz (%44,8), Kuzeydoğu Karadeniz (%42,6), Doğu Karadeniz (%38,2) Ortadoğu Anadolu (39,8) ve Güneydoğu Anadolu’da (%56,0) Türkiye ortalamasının üzerinde şiddetli çocuk maddi yoksunluğu yaşamaktadır. Diğer taraftan, Batı Marmara (%22,8), Doğu Marmara (%16,7), Batı ve Anadolu (%16,9) düzey-1 bölgelerinde ise Türkiye ortalamasının çok daha altında bir çocuk maddi yoksunluğu gözlenmektedir. Veriler incelendiğinde, dikkat çekici bir durum ise, yoksulluk oranlarının Türkiye ortalamasının çok altında olan İstanbul ve Ege düzey-1 bölgelerinde, çocuk maddi yoksunluğunun Türkiye ortalamasına çok daha yakın olarak gerçekleşmesidir. Batı Karadeniz düzey-1 bölgesindeki 2011-2020 arası düzenli ve istikrarlı maddi yoksunluk azalış oranı, diğer bölgelerden ayrılmaktadır.

Tablo 61: Türkiye’de TÜİK İstatistiki Düzey 1 Bölgelere Göre Çocuk Maddi Yoksunluğu (2006-2020), (%)

Düzey 1 Bölgeler	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013
İstanbul	61,9	57,1	43,1	27,1	25,9	61,9	57,1	43,1
Batı Marmara	60,4	50,7	33,7	17,3	30,6	60,4	50,7	33,7
Ege	52,2	46,2	36,4	24,7	32,4	52,2	46,2	36,4
Doğu Marmara	56,2	57,8	39,2	33,0	26,4	56,2	57,8	39,2
Batı Anadolu	56,4	49,3	41,1	28,8	22,8	56,4	49,3	41,1
Akdeniz	65,9	66,4	54,7	42,0	44,7	65,9	66,4	54,7
Orta Anadolu	60,8	53,0	50,3	27,1	29,7	60,8	53,0	50,3
Batı Karadeniz	54,3	50,4	41,1	31,2	34,3	54,3	50,4	41,1
Doğu Karadeniz	63,2	64,5	41,1	29,1	26,4	63,2	64,5	41,1
Kuzeydoğu Karadeniz	76,7	74,2	69,3	53,3	47,1	76,7	74,2	69,3
Ortadoğu Anadolu	80,3	74,6	61,9	48,0	42,4	80,3	74,6	61,9
Güneydoğu Anadolu	81,8	81,6	74,8	54,1	55,9	81,8	81,6	74,8

Düzey 1 Bölgeler	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
İstanbul	27,1	25,9	33,2	29,0	28,1	26,0	28,6
Batı Marmara	17,3	30,6	27,8	24,4	20,5	24,1	22,8
Ege	24,7	32,4	31,2	30,9	28,1	29,0	27,3
Doğu Marmara	33,0	26,4	25,5	17,3	16,5	16,4	16,7
Batı Anadolu	28,8	22,8	23,9	24,5	22,3	18,6	16,9
Akdeniz	42,0	44,7	48,3	36,1	33,6	37,6	44,8
Orta Anadolu	27,1	29,7	40,6	35,7	33,8	29,0	28,6
Batı Karadeniz	31,2	34,3	33,9	22,9	19,2	22,5	24,6
Doğu Karadeniz	29,1	26,4	40,4	37,8	30,6	36,9	38,2
Kuzeydoğu Karadeniz	53,3	47,1	46,4	44,8	40,1	42,4	42,6
Ortadoğu Anadolu	48,0	42,4	42,0	39,8	35,5	37,5	39,8
Güneydoğu Anadolu	54,1	55,9	55,0	58,8	59,3	55,2	56,0

Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

Düzey-1 bölgeleri arasında cinsiyete göre maddi çocuk yoksunluğu, Tablo 62’ye göre değerlendirildiğinde, çocuk yoksulluk oranlarına göre daha az şiddette olsa da toplumsal cinsiyet eşitsizliği bu bağlamda da ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan özellikler Orta Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu’daki kız çocuklar aleyhine olan yoksunluk öne çıkmaktadır. Öte yandan, her iki cinsiyette de 2011-2014 yılları arasında gerçekleşen önemli düzeydeki maddi yoksunluk azalışının 2015 yılı ile birlikte, birçok bölge bakımından artma eğiliminde olduğu verilerden anlaşılmaktadır. Özellikle pandemi döneminin başlangıcı olan 2020 yılı ile birlikte şiddetlenmekte ve pandeminin etkilerinin arttığı 2021 yılında ise yoksulluk ve yoksunlukları derinleştirmesi beklenmektedir.

Tablo 62: Türkiye’de TÜİK İstatistiki Düzey 1 Bölgelere ve Cinsiyete Göre Çocuk Maddi Yoksunluğu (2006-2020), (%)

Düzey- 1 Bölgeler	2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
Cinsiyet	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
İstanbul	55,3	58,6	46,3	49,2	55,2	52,6	58,5	61,7	61,7	61,8	62,3	61,5	57,7	56,4	43,4	42,7
B.Marmara	53,7	49,9	60,8	59,9	60,2	60,5	57,6	58,2	58,4	62,0	58,9	61,8	50,1	51,1	34,9	32,4
Ege	62,4	59,6	57,5	57,8	62,3	63,5	54,1	51,8	53,8	52,7	52,7	51,7	45,6	46,7	37,4	35,4
D.Marmara	53,8	57,9	56,0	54,7	54,6	54,3	54,9	57,2	60,5	56,8	54,9	57,5	58,5	57,2	40,5	37,9
B.Anadolu	55,7	63,1	61,8	63,5	53,8	56,4	57,8	65,1	57,1	59,9	55,6	57,2	49,1	49,6	40,0	42,2
Akdeniz	70,1	67,4	67,7	64,5	67,4	66,4	62,3	63,9	65,7	68,5	64,4	67,5	64,5	68,4	54,8	54,6
Orta Anadolu	57,3	61,7	69,1	64,1	59,2	60,6	57,5	60,5	51,1	60,6	58,8	63,1	52,0	54,0	50,5	50,1
B.Karadeniz	61,2	63,6	59,2	62,3	56,5	55,9	51,4	56,3	61,8	59,6	55,5	52,8	49,3	51,7	41,8	40,3
D.Karadeniz	59,7	58,6	56,3	57,7	50,2	54,5	47,6	49,0	65,9	64,3	61,1	65,4	61,1	68,5	39,2	43,2
Kuzeydoğu Anadolu	76,2	75,7	71,1	71,0	70,7	69,5	73,9	74,0	78,2	80,3	77,1	76,2	73,9	74,4	68,6	70,0
Ortadoğu Anadolu	84,3	82,2	82,0	79,5	75,2	73,0	76,5	76,6	78,3	80,4	79,0	81,7	73,4	76,0	60,5	63,5
Güneydoğu Anadolu	89,6	90,6	91,2	92,4	84,3	84,8	79,4	78,9	81,5	82,3	81,6	82,0	81,3	82,0	75,7	73,9

Düzey- 1 Bölgeler	2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020	
Cinsiyet	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
İstanbul	25,7	28,4	25,2	26,6	33,0	33,4	29,4	28,8	27,4	24,5	27,5	26,4	26,4	30,8
B.Marmara	19,4	14,9	29,9	31,3	30,0	25,7	24,8	23,9	20,5	20,6	24,8	23,3	22,2	23,4
Ege	24,0	25,4	30,5	34,7	31,0	31,4	31,0	30,8	28,2	28,1	27,5	30,6	26,7	27,9
D.Marmara	32,1	33,9	25,6	27,3	24,3	28,8	15,2	19,5	16,3	16,7	15,1	17,9	16,0	17,5
B.Anadolu	28,4	29,3	22,5	23,1	23,9	23,9	24,1	25,0	23,1	21,5	17,1	20,2	16,0	17,8
Akdeniz	42,4	41,6	45,1	44,4	47,4	49,3	35,6	36,5	34,6	32,6	38,4	36,9	44,7	44,9
Orta Anadolu	27,3	27,0	29,2	30,2	40,7	40,6	32,7	38,8	31,4	36,4	31,0	29,6	28,6	28,6
B.Karadeniz	32,6	29,5	36,2	32,2	34,9	32,8	24,6	21,0	20,4	17,7	23,0	22,0	25,1	24,1
D.Karadeniz	28,8	29,4	25,7	27,1	40,5	40,4	37,5	38,1	30,6	30,7	35,7	38,4	37,8	38,6
Kuzeydoğu Anadolu	52,1	54,6	47,0	47,2	45,1	47,8	43,9	45,8	39,6	40,6	42,7	42,1	43,0	42,2
Ortadoğu Anadolu	48,5	47,5	42,1	42,8	43,1	40,7	40,1	39,4	35,6	35,5	38,6	36,2	40,9	38,6
Güneydoğu Anadolu	53,8	54,5	55,4	56,5	54,7	55,3	56,8	60,9	57,7	61,1	54,4	56,1	55,3	57,4

Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye’de hanehalkı türüne göre çocuk yoksunluğunun en şiddetli yaşandığı haneler, tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan hanelerde görülmektedir. Bu hanelerde yaşayan neredeyse her iki çocuktan biri maddi yoksunluk yaşamaktadır. Ağırlıklı olarak kadın hane reislerinin bulunduğu bu aileler, Türkiye’deki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yansımasıdır. Eğitim ve istihdam başta olmak üzere toplumsal yaşamın her alanına yansıyan bu eşitsizlikler, gelir yetersizliğine bağlı olarak, yoksunlukları da beraberinde getirmektedir (Tablo 63).

Tablo 63: TÜİK 2020 Yılı GYKA Mikro Veri Seti ile Türkiye’de Hanehalkı Türüne Göre Çocuk Maddi Yoksunluğu

	En Az Bir Çekirdek Aile Ve Diğer Kişilerden Oluşan Hanehalkı	Çekirdek Aile Bulunmayan Birden Fazla Kişiden Oluşan Hanehalkı	Sadece Eşlerden Oluşan Hanehalkı	Eşler ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aile	Tek Ebeveyn ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aile	Türkiye Geneli
Yüzde %	35,0	41,9	52,3	32,7	48,9	33,8
Kişi Sayısı	1.618.382	26.078	1.198	5.605.721	375.846	7.627.225

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

Maddi yoksunluk içerisindeki çocukların hanehalkı sorumlusunun işteki durumları incelendiğinde Tablo 64 maddi yoksunluğun kaynağı olan, yoksulluk ve gelir yetersizliğinin önemli bir nedenini de açıklamaktadır. Yevmiyeli çalışma biçimine bağlı olarak güvencesiz, düzensiz ve düşük gelirli işler haneyi ve çocukları yoksunluk içinde bırakmakla birlikte, bu yoksunluklar yoksulluk döngüsüne neden olmaktadır. Çocukların bu bakımdan yaşadığı yoksunluklar sağlıklı beslenememeleri, eğitim yaşamına erişememeleri ya da yarıda bırakmak zorunda kalmaları sonuçlarını doğurmaktadır. Zira bu durum, çocuğun yetişkinlik yaşamında da dezavantajlı bir birey hale gelmesine neden olmakta, nitelikli istihdam ve yüksek gelirli istihdama erişmesinde güçlükler oluşturmaktadır.

Tablo 64: TÜİK 2020 Yılı GYKA Mikro Veri Seti ile Türkiye’deki Maddi Çocuk Yoksunların Hanehalkı Sorumlusunun İşteki Durumu (%)

	Ücretli-Maaşlı	Yevmiyeli	Kendi Hesabına	Ücretsiz Aile İşçisi
Anne-Babası	42,7	29,8	0,4	27,1
Kardeşi	29,9	0,0	53,1	17,0
Büyükanne-Büyükbaba	49,2	26,8	0,0	24,0

Toplam Dağılım	42,8	29,2	1,6	26,4
----------------	------	------	-----	------

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye’de çocukların yaşadığı yoksunluklarla mücadelede, çocuğun eğitiminin yanı sıra ebeveynlerin de eğitim düzeyi önemlidir. Tablo 65’te %87,3 gibi yüksek bir düzeyde, yoksunluk içinde bulunan çocukların yaşadığı hanehalklarında, ebeveynlerin eğitim düzeyinin ortaokul ve dengi seviyede olduğu gözlenmektedir. Bu hanehalklarındaki ebeveynlerin lise mezuniyeti oranı %3,6 seviyesindedir. Üniversite ve yüksek okul mezunu ise bulunmamaktadır. Hanehalkının gelir düzeyinde önemli unsur olan eğitim seviyesi, yoksulluğu ve beraberinde yoksunluğu hanehalkı için sürekli hale getirebilmektedir. Bu bakımdan çocukların da yaşamları boyunca yoksulluk içinde yaşamaları sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 65: TÜİK 2020 Yılı GYKA Mikro Veri Setine ile Türkiye’deki Çocuk Maddi Yoksunların Anne/Baba Eğitim Durumu (Kişi Sayısı, %)

	Okur-Yazar Olmayan	Bir Okul Bitirmedi	İlkokul	Ortaokul ve Dengi	Genel Lise	Mesleki veya Teknik Lise
Anne/Baba	10.723	53.945	36.445	973.303	29.347	11.423
	1,0	4,8	3,3	87,3	2,6	1,0

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

Düzen-2 bölgelere göre maddi yoksunluk, bölgeler arasında çok büyük farklılıkların, hatta bazı bölgeler arasında sosyoekonomik uçurumların varlığını

göstermektedir. Tablo 66'ya göre, 26 düzey-2 bölge arasında bulunan 10 bölgedeki çocuk maddi yoksunluğu oranları, Türkiye ortalaması olan %33,8'in önemli düzeyde üzerinde gerçekleşmektedir. Sosyoekonomik olarak gelişmiş olan İstanbul ve İzmir bölgelerindeki çocuk maddi yoksunluk oranının %25 üzerinde olması dikkat çekicidir. Öte yandan, Tekirdağ, Kocaeli, Zonguldak, Kastamonu ve Malatya illerinin bulunduğu bölgelerde bu oran, Türkiye ortalamasının çok altındadır. Van, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin illerinin bulunduğu bölgelerde ise şiddetli bir çocuk maddi yoksunluğunun bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Keza, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin bulunduğu düzey-2 bölgede de %60,8 ile ciddi düzeyde bir çocuk maddi yoksunluğu karşımıza çıkmaktadır.

Çocuk maddi yoksunluğundaki bölgeler arasındaki önemli farklılıklar, yeniden dağıtım mekanizmaları başta olmak üzere sosyal yardım ve hizmetlerin yanı sıra sosyal politikaların yürütülmesinde oluşan sosyal adaletsizliğin de sorgulanmasını gerektirmektedir. Bu bakımdan yazındaki alan çalışmaları⁹⁷ ile de örtüşen bu yoksunlukların dayandığı yapısal sorunlarına ağırlık verilmesi önem teşkil etmektedir. Öte yandan orta ve uzun vadede çözülebilecek yapısal sorunların yanında, halihazırdaki yoksunluk içindeki çocukların, ivedi sosyal politika uygulamalarına ihtiyaç duydukları açıktır.

⁹⁷ Türkiye'de çocuk yoksulluğu yazınına dair bazı önemli çalışmalar, "2.8 Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu Yazınının İncelenmesi" alt bölümünde açıklanmıştır.

Tablo 66: TÜİK 2014⁹⁸-2020 Yılları GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye’de Düzey-2 Bölgelere Göre Çocuk Maddi Yoksunluk Oranları (%)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>İSTANBUL</i>	27,1	25,9	33,2	29,0	28,1	26,0	28,6
<i>TEKİRDAĞ, EDİRNE, KIRKLARELİ</i>	14,9	19,9	15,3	18,6	15,5	22,5	19,7
<i>BALIKESİR, ÇANAKKALE</i>	19,8	41,0	40,4	30,3	25,9	25,8	26,3
<i>İZMİR</i>	36,6	39,7	37,8	37,4	32,4	30,1	35,4
<i>AYDIN, DENİZLİ, MUĞLA</i>	19,8	28,5	26,2	28,9	28,7	29,2	18,2
<i>MANİSA, AFYON, KÜTAHYA, UŞAK</i>	14,1	27,2	27,3	24,5	21,9	27,3	26,4
<i>BURSA, ESKİŞEHİR, BİLECİK</i>	31,2	29,9	27,4	22,5	20,7	19,3	16,1
<i>KOCAELİ, SAKARYA, DÜZCE, BOLU, YALOVA</i>	34,9	22,8	23,7	12,1	12,3	13,7	17,2
<i>ANKARA</i>	24,7	19,7	20,8	22,8	20,4	18,1	16,2
<i>KONYA, KARAMAN</i>	37,2	28,8	30,1	28,1	25,9	19,6	18,3
<i>ANTALYA, ISPARTA, BURDUR</i>	35,0	35,2	47,3	27,1	27,1	30,0	33,9
<i>ADANA, MERSİN</i>	39,3	41,5	45,5	21,2	24,0	28,6	36,9
<i>HATAY, KAHRAMANMARAŞ, OSMANİYE</i>	50,0	54,9	52,4	48,1	48,6	53,3	60,8
<i>KIRIKKALE, AKSARAY, NİĞDE, NEVŞEHİR, KIRŞEHİR</i>	15,8	22,5	29,2	25,6	30,1	24,4	26,8
<i>KAYSERİ, SİVAS, YOZGAT</i>	34,1	34,2	47,3	41,6	36,2	31,8	29,7
<i>ZONGULDAK, KARABÜK, BARTIN</i>	19,3	22,6	19,9	17,4	15,8	16,3	16,7
<i>KASTAMONU, ÇANKIRI, SİNOP</i>	34,0	29,6	17,0	14,4	12,5	14,5	19,7
<i>SAMSUN, TOKAT, ÇORUM, AMASYA</i>	33,9	38,6	42,1	27,4	21,7	26,4	28,2
<i>TRABZON, ORDU, GİRESUN, RİZE, ARTVİN, GÜMÜŞHANE</i>	29,1	26,4	40,4	37,8	30,6	36,9	38,2
<i>ERZURUM, ERZİNCAN, BAYBURT</i>	55,3	40,8	42,3	42,2	29,4	37,6	41,9
<i>AĞRI, KARS, IĞDIR, ARDAHAN</i>	51,7	51,4	49,3	46,6	47,5	46,0	43,1
<i>MALATYA, ELAZIĞ, BİNGÖL, TUNCELİ</i>	42,1	35,7	26,0	17,3	11,2	14,3	15,9
<i>VAN, MUŞ, BİTLİS, HAKKARİ</i>	51,0	46,0	49,5	50,2	46,5	49,4	53,2
<i>GAZİANTEP, ADIYAMAN, KİLİS</i>	53,7	59,7	54,9	56,9	60,4	56,7	58,9
<i>ŞANLIURFA, DİYARBAKIR</i>	60,6	63,3	60,9	63,1	60,8	58,6	61,7
<i>MARDİN, BATMAN, ŞIRNAK, SİİRT</i>	43,8	38,7	45,0	53,3	55,5	47,7	43,7

Kaynak: Hesaplamalar, yazar tarafından TÜİK 2014-2020 GYKA mikro veri seti üzerinden, SPSS 24 programı ile yapılmıştır.

TÜİK düzey-2 bölgelerinde cinsiyete göre çocuk maddi yoksunluğunu incelediği Tablo 67’de kız çocuklarının çoğu bölgede şiddetli bir maddi yoksunluk içinde olduğu görülmektedir. Gaziantep, Şanlıurfa ve Van illerinin bulunduğu üç farklı bölgede kız çocuklarının maddi yoksunluk oranı %50-60’ın üzerinde iken, Hatay ilinin bulunduğu düzey-2 bölgede ise bu oran iki yaş grubunda da %60’ın üzerindedir. Keza erkek çocukları da bu oranlar yakın düzeyde maddi yoksunluk yaşamaktadırlar. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, hanehalkının gelir yetersizliğine bağlı olarak eğitime devam edilmesinde yaşanan sorunlar, ücretsiz aile işçiliği, çocuk işçiliği ve sosyal dışlanma, yoksulluk kaynaklı yapısal sorunlardır. Öte yandan, kız çocuklarının geleneksel yapılardan dolayı eğitime devam etmelerinin sağlanamaması, erken yaşta evlendirilmeleri de bölgesel yoksulluğun daha güçlü ve buna bağlı yoksunlukların da daha fazla yaşanmasına neden olmaktadır. Berker’in (2008) kardeş cinsiyet bileşiminin eğitimsel erişimdeki etkilerini incelediği çalışmasında, hanehalkındaki kız çocuk

⁹⁸ TÜİK Düzey-2 İstatistik Bölge verileri 2014 yılından bu yana, mikro veri setine dahil edildiğinden dolayı 2014 yılından bu yana düzey-2 bölgeleri çocuk yoksulluk oranlarına yer verilmiştir.

sayısının, beşerî sermaye üzerinde olumlu etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan bu etki, kız çocuklarla birlikte erkek çocukların da bulunduğu hanelerde, erkek çocukların eğitime erişimini artırırken, kız çocukları eğitimden yoksun kalabilmektedir. Dolayısıyla beşerî sermaye gelişimi de toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak, kız çocukları aleyhine gerçekleşmektedir.

Bir diğer husus, düzey-2'deki diğer bölgelerde ise yevmiyeli çalışma, çalışan yoksulluğu, sosyal korumanın yetersizlikleri, ebeveynlerin eğitim düzeyinin düşük olması ve bu bağlamda niteliksiz işlerde kayıt dışı çalışma, temeldeki yoksulluk nedenlerini meydana getirmektedir (Kahraman ve Sallan Gül, 2015: 354-355, Doğan, 2014: 60-68, Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 112-114). Gelir yetersizliğinin yarattığı yoksulluğa eklenen maddi yoksunluk da çocuk maddi yoksunluğu açısından hem neden hem de sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 67: 2014⁹⁹-2020 Yılları İçin TÜİK GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye İstatistiki Düzey-2 Bölgelerinde¹⁰⁰ Çocuk Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Çocuk Maddi Yoksunluk Oranları (%)

Düzyey 2 Bölgeler	2014						2015						2016						2017					
	0-5 Yaş Gr.		6-13 Yaş Gr.		14-17 Yaş Gr.		0-5 Yaş Gr.		6-13 Yaş Gr.		14-17 Yaş Gr.		0-5 Yaş Gr.		6-13 Yaş Gr.		14-17 Yaş Gr.		0-5 Yaş Gr.		6-13 Yaş Gr.		14-17 Yaş Gr.	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
TR10	28,3	28,2	26,9	29,7	19,8	26,0	26,7	26,8	27,6	25,2	18,4	29,0	30,0	26,6	32,8	36,5	38,3	38,1	28,3	29,1	27,6	27,4	30,9	34,2
TR21	12,9	14,0	18,9	11,3	20,2	13,2	22,4	21,6	24,0	16,5	16,2	17,7	23,4	14,1	13,2	9,5	18,8	20,6	21,0	15,3	18,9	16,3	18,9	24,9
TR22	19,4	17,3	23,4	15,6	21,2	22,1	36,6	47,7	39,0	42,6	36,4	44,0	42,5	37,3	38,8	43,6	46,3	33,9	27,7	14,2	25,5	40,2	38,1	34,7
TR31	34,9	33,1	36,1	40,6	38,6	35,8	37,0	37,3	34,1	53,4	34,3	43,0	37,0	30,8	35,4	41,6	44,2	39,9	39,4	22,9	39,2	43,4	36,3	42,3
TR32	20,9	26,4	17,4	19,8	19,1	14,8	24,5	32,9	29,7	29,1	28,9	23,5	25,0	31,9	19,2	28,0	31,2	25,3	27,3	30,7	24,3	29,8	29,8	35,3
TR33	13,1	16,5	11,3	12,6	15,8	18,5	18,0	25,7	30,7	26,4	32,1	31,7	29,2	24,0	28,2	25,5	27,1	32,2	23,3	18,9	27,9	20,9	23,0	39,0
TR41	28,3	27,8	30,9	32,8	28,4	39,3	29,1	26,0	34,0	31,1	25,4	30,5	20,6	25,0	25,5	31,5	30,5	30,7	10,7	17,1	23,2	29,2	25,7	31,6
TR42	35,7	28,6	34,1	38,5	35,6	34,9	15,0	24,3	23,1	28,2	23,7	20,6	23,8	24,1	22,2	21,8	24,3	28,2	7,9	13,4	13,5	12,7	13,0	12,4
TR51	21,2	21,5	27,8	27,8	20,7	25,0	18,0	18,9	21,0	24,5	13,9	17,2	19,5	18,3	23,6	19,1	20,5	24,9	14,3	21,5	23,7	25,9	28,8	23,9
TR52	34,2	41,3	37,5	36,2	37,8	37,8	33,4	28,3	31,8	25,2	23,6	29,4	24,8	27,2	31,2	32,0	27,9	37,5	31,6	22,2	27,4	32,3	28,4	24,3
TR61	35,0	31,9	29,4	40,8	34,4	41,0	32,1	29,7	40,3	38,1	27,1	38,1	38,2	42,3	50,5	49,4	55,2	44,7	23,3	18,7	30,2	36,4	25,8	21,0
TR62	44,2	36,6	44,9	38,2	32,4	33,2	34,4	44,8	45,7	40,6	41,8	41,6	41,2	43,1	44,9	48,6	46,5	47,9	31,5	32,5	34,7	26,6	25,4	38,3
TR63	43,8	48,0	53,1	52,4	54,1	44,9	52,3	48,1	58,6	55,3	60,7	54,1	45,9	53,5	50,0	54,2	56,9	54,7	44,3	43,2	48,0	50,6	53,2	50,4
TR71	19,0	18,1	15,8	14,4	16,0	12,3	19,0	22,8	21,5	26,2	20,5	23,4	23,0	26,7	25,9	33,4	32,5	34,5	21,8	28,7	21,8	27,6	24,3	32,0
TR72	26,4	28,6	37,7	33,0	39,1	46,1	32,0	25,2	33,0	34,8	42,5	42,7	47,1	34,7	48,7	47,4	49,4	58,5	33,8	40,8	41,2	48,8	42,2	42,1
TR81	18,8	18,8	19,4	13,8	23,7	25,6	28,0	29,4	22,1	15,8	22,4	20,3	15,4	20,6	28,0	14,9	14,9	25,4	19,9	5,4	11,5	14,4	14,1	29,3
TR82	33,0	28,7	38,3	33,7	31,6	37,6	32,1	13,6	33,7	30,0	34,4	31,9	14,1	14,9	21,4	16,4	19,9	14,6	13,0	12,2	12,4	18,3	10,7	19,9
TR83	32,3	36,2	38,2	29,5	33,8	31,1	37,7	29,6	46,8	40,6	29,9	38,3	39,6	44,3	44,9	40,2	42,4	39,7	33,9	19,5	29,9	25,2	25,1	27,3
TR90	27,2	27,0	28,5	28,2	32,0	34,4	20,1	17,9	24,0	34,0	36,6	23,2	33,7	39,1	41,1	39,2	48,3	43,3	31,0	32,9	37,6	37,8	46,7	43,6
TRA1	53,2	55,7	53,3	53,5	61,6	58,8	47,0	35,3	40,5	36,5	48,4	41,5	34,8	31,3	48,7	46,0	50,2	37,5	39,7	34,8	42,8	46,7	50,0	36,9
TRA2	47,5	55,5	51,2	53,6	51,0	52,4	48,4	52,0	49,6	58,3	48,7	49,2	40,0	52,6	50,7	57,6	42,7	49,3	38,4	51,8	48,0	50,5	44,2	45,3
TRB1	39,7	38,7	43,5	42,0	40,1	48,2	31,8	35,1	38,3	36,0	36,9	34,9	25,3	13,7	32,0	25,4	32,6	21,9	16,1	8,3	20,5	18,6	17,0	22,3
TRB2	51,1	51,9	54,5	52,9	48,3	41,8	47,0	43,4	45,9	50,0	42,7	45,2	47,0	48,5	53,0	50,7	48,2	47,5	51,1	43,4	50,4	56,4	50,7	44,5
TRC1	52,8	59,7	56,3	54,0	44,6	52,0	57,6	65,3	61,4	60,5	56,0	53,8	54,7	60,7	51,7	57,3	54,2	49,8	54,6	55,7	60,1	57,7	51,9	59,0
TRC2	65,1	62,9	61,4	61,3	56,2	50,4	64,1	67,7	62,7	66,8	56,6	57,2	60,9	57,2	63,7	58,2	60,3	66,7	61,4	68,4	64,4	63,3	52,7	65,6
TRC3	39,7	48,7	45,2	45,4	41,5	39,6	41,0	37,5	41,8	38,8	36,0	33,1	37,1	44,0	50,5	45,2	41,9	48,2	44,3	58,5	51,2	56,4	55,1	55,3

Kaynak: Hesaplamalar, yazar tarafından TÜİK 2014-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden, SPSS 24 programı ile yapılmıştır.

⁹⁹ TÜİK Düzey-2 İstatistiki Bölge verileri 2014 yılından bu yana, mikro veri setine dahil edildiğinden dolayı 2014 yılından bu yana düzey-2 bölgeleri çocuk yoksulluk oranlarına yer verilmiştir.

¹⁰⁰ TR10: İstanbul; TR21: Tekirdağ, Edirne, Kırklareli; TR22: Balıkesir, Çanakkale; TR31: İzmir; TR32: Aydın, Denizli, Muğla; TR33: Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak; TR41: Bursa, Eskişehir, Bilecik; TR42: Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova; TR51: Ankara; TR52: Konya, Karaman; TR61: Antalya, Isparta, Burdur; TR62: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye; TR71: Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir; TR72: Kayseri, Sivas, Yozgat; TR81: Zonguldak, Karabük, Bartın; TR82: Kastamonu, Çankırı, Sinop; TR83: Samsun, Tokat, Çorum, Amasya; TR90: Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane; TRA1: Erzurum, Erzincan, Bayburt; TRA2: Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan; TRB1: Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli; TRB2: Van, Muş, Bitlis, Hakkari; TRC1: Gaziantep, Adıyaman, Kilis; TRC2: Şanlıurfa, Diyarbakır; TRC3: Mardin, Batman, Şırnak, Siirt.

Tablo 67. (Devamı) 2014-2020 Yılları İçin TÜİK GYKA Mikro Veri Setine Göre Türkiye İstatistiki Düzey-2 Bölgelerinde¹⁰¹ Çocuk Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Çocuk Maddi Yoksunluk Oranları (%)

Düzey 2 Bölgeler	2018						2019						2020					
	0-5 Yaş Gr.		6-13 Yaş Gr.		14-17 Yaş Gr.		0-5 Yaş Gr.		6-13 Yaş Gr.		14-17 Yaş Gr.		0-5 Yaş Gr.		6-13 Yaş Gr.		14-17 Yaş Gr.	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
TR10	27,6	26,0	26,7	28,1	35,1	28,5	25,3	26,8	23,2	28,6	25,5	26,2	22,8	31,2	28,0	32,7	27,9	26,0
TR21	16,1	16,9	16,2	16,9	16,4	6,7	26,5	19,1	22,6	25,0	6,4	26,9	12,6	23,3	21,0	20,6	16,1	27,5
TR22	20,9	21,1	22,9	32,4	33,3	26,6	22,6	18,4	27,2	28,4	35,8	20,8	32,1	28,6	24,5	25,0	29,3	17,3
TR31	38,3	23,6	30,7	33,7	35,5	31,8	29,5	27,5	30,3	27,2	33,4	37,0	40,2	33,8	31,3	36,1	39,7	29,8
TR32	28,4	31,2	20,2	30,9	31,8	36,1	28,0	29,8	22,4	29,9	32,7	39,7	17,5	16,3	16,2	21,4	17,0	21,0
TR33	20,5	15,4	24,3	23,1	17,9	28,5	25,9	33,4	21,7	31,7	24,3	25,7	21,5	27,4	24,1	31,0	27,5	25,2
TR41	17,0	18,0	25,0	18,8	24,7	22,3	12,8	24,2	18,5	20,7	23,7	19,2	15,7	18,1	14,4	18,4	15,3	14,1
TR42	14,1	17,5	9,7	12,6	9,8	10,4	17,0	20,0	9,6	11,4	13,7	13,4	18,3	19,3	17,5	17,4	12,6	15,6
TR51	15,8	14,8	17,2	26,5	25,1	25,4	13,5	13,4	16,0	22,3	20,4	25,2	12,8	16,6	16,9	16,3	13,4	21,8
TR52	24,5	21,6	27,9	28,4	30,0	21,7	14,1	20,3	24,3	22,0	14,0	16,7	15,2	15,2	21,6	19,8	16,6	18,0
TR61	22,9	25,5	30,4	30,7	26,0	21,8	32,8	23,6	30,6	31,0	35,4	24,8	36,1	42,9	33,2	30,2	35,9	25,0
TR62	21,9	22,0	22,6	24,6	29,6	24,8	28,0	28,5	27,0	27,7	32,8	30,6	36,3	41,6	32,7	37,2	36,7	38,7
TR63	49,1	41,7	52,7	44,7	56,0	51,0	55,7	48,2	50,2	55,0	58,0	56,5	59,7	58,6	60,3	60,4	66,7	61,9
TR71	31,7	36,6	29,6	28,5	22,2	30,4	26,3	22,4	26,2	24,7	26,1	18,0	27,8	26,8	25,9	25,8	31,9	25,0
TR72	30,1	36,6	37,2	36,1	30,2	50,3	39,5	26,5	36,9	31,8	35,3	30,4	25,7	29,0	28,5	30,5	34,8	32,4
TR81	16,6	6,0	14,6	14,5	21,8	28,2	16,0	6,2	20,0	16,2	14,5	22,1	17,3	7,9	18,6	14,6	27,8	17,2
TR82	8,0	13,3	13,8	9,2	16,9	15,2	10,0	10,0	19,2	14,7	16,7	14,4	15,1	20,5	25,1	16,7	21,1	19,1
TR83	18,8	15,7	23,7	22,8	27,4	19,6	21,9	21,3	27,2	31,7	29,5	23,0	29,6	24,5	24,3	35,4	31,2	22,8
TR90	23,1	25,4	31,6	32,1	39,4	34,2	23,8	35,6	36,8	41,2	50,3	35,0	28,5	43,6	37,9	39,9	53,3	30,3
TRA1	28,5	27,4	30,6	25,6	37,8	30,1	36,0	34,1	44,2	35,2	35,8	37,9	43,3	37,8	43,3	45,1	38,1	41,8
TRA2	42,4	47,5	47,6	52,6	44,3	48,3	45,3	47,7	44,3	48,0	46,0	44,6	44,6	43,9	42,9	41,9	44,5	41,1
TRB1	14,3	8,2	11,8	9,0	8,8	18,1	14,6	9,7	22,1	11,1	7,4	21,1	17,3	16,3	20,1	11,3	12,4	15,6
TRB2	44,4	44,7	48,3	47,6	47,6	44,6	47,8	41,2	52,3	51,1	53,6	49,0	49,6	51,2	57,7	55,7	51,4	47,6
TRC1	54,7	56,1	65,3	61,9	57,7	63,2	51,6	53,4	59,9	57,0	55,6	62,0	52,6	57,4	62,4	59,2	62,0	58,4
TRC2	57,7	66,0	60,1	65,5	53,7	57,4	61,3	59,2	55,5	59,4	57,1	60,0	62,3	66,8	60,3	65,1	55,9	54,7
TRC3	52,0	56,4	56,9	62,2	50,5	50,0	43,8	54,1	48,9	48,6	42,9	44,5	36,2	49,8	45,8	49,1	41,0	33,0

Kaynak: Hesaplamalar, yazar tarafından TÜİK 2014-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden, SPSS 24 programı ile yapılmıştır.

¹⁰¹ TR10: İstanbul; TR21: Tekirdağ, Edirne, Kırklareli; TR22: Balıkesir, Çanakkale; TR31: İzmir; TR32: Aydın, Denizli, Muğla; TR33: Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak; TR41: Bursa, Eskişehir, Bilecik; TR42: Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova; TR51: Ankara; TR52: Konya, Karaman; TR61: Antalya, Isparta, Burdur; TR62: Adana, Mersin; TR63: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye; TR71: Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir; TR72: Kayseri, Sivas, Yozgat; TR81: Zonguldak, Karabük, Bartın; TR82: Kastamonu, Çankırı, Sinop; TR83: Samsun, Tokat, Çorum, Amasya; TR90: Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane; TRA1: Erzurum, Erzincan, Bayburt; TRA2: Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan; TRB1: Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli; TRB2: Van, Muş, Bitlis, Hakkari; TRC1: Gaziantep, Adıyaman, Kilis; TRC2: Şanlıurfa, Diyarbakır; TRC3: Mardin, Batman, Şırnak, Siirt.

Çocuk maddi yoksunluğunun başta çocukların sağlıklı büyüme ve gelişimleri bakımından önemli sorunlara yol açtığı birçok akademik çalışma¹⁰² tarafından ortaya konulmaktadır. Öte yandan sağlık alanındaki yoksunluklar eğitim yaşamında başarısızlıklara sebep olarak, çocukları okullarını bırakma ile karşı karşıya bırakmaktadır. Halihazırda yoksulluk içinde bulunan hanehalkında yaşayan çocuk, eğitim yaşamından da yoksun bırakılması, nitelikli istihdam olanaklarına erişimini ve beşerî sermaye gelişimini engellemektedir. Böylece yetişkinlik döneminde de yoksulluk ve yoksunluk döngüsüne güçlü bir şekilde eklenmiş hale gelmektedir.

Türkiye’de çocuk maddi yoksunluğu ile ilgili olarak doğrudan açıklanan resmi bir veri bulunmamaktadır. TÜİK’in Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Seti üzerinden, Eurostat’ın genel maddi yoksunluk ölçütleri ile elde edilen oranlar, yaş gruplarına dağılımı yapılarak ortaya konulmaktadır. Öte yandan, Eurostat’ın, tezin maddi yoksunluk alt bölümünde belirtildiği üzere, on yedi ölçüte dayanan çocuk maddi yoksunluğu ölçümünü yapan yönteminin de Türkiye’de uygulanması uluslararası karşılaştırmalar açısından yararlı olacaktır. Zira, daha çok yetişkinlerin yaşadığı temel yoksunlukları ölçüt alan dokuz kriteri içeren yöntem, çocukların kendi yaş gruplarına özgü yoksunluklarını yansıtamamaktadır. Türkiye’deki çocuk maddi yoksunluğunun incelenebilmesi için, Eurostat’ın on yedi ölçütten oluşan kriterlerinden ayrı bir biçimde kendi ölçütlerinin de oluşturulması, Avrupa ülkelerindeki çocuklara göre farklı yoksunluklar içindeki çocuklara yönelik sosyal politikaların kurgulanmasında yol gösterici olabilecektir.

2.11 Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Yardımlar

Türkiye’de çocuklara dönük sosyal yardım ve hizmetlerin değerlendirilmesi, çocuk yoksulluğu ile mücadelede halihazırdaki sistemin genel yapısının anlaşılması bakımından önem taşımaktadır. Üçüncü bölümde yapılan çocuk yoksulluğu ile mücadeledeki sosyal yardım ve hizmetlerin etkilerinin araştırılması öncesinde ne tür yardım ve hizmetlerin bulunduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan çocuk yoksulluğuna azaltılmasında neden çok az etkin oldukları açısından da ışık tutacaktır. Sistemin uzun süredir çocuk yoksulluğunu azaltamadığı önceki alt bölümlerdeki analizlerde ortaya konulmuştur. Çocuk yoksulluğu ile mücadelede ve ortadan kaldırılmasına yönelik yoksul çocukların ve yaşadıkları hanelerin kamu eliyle gelir

¹⁰² Türkiye’de çocuk yoksulluğu yazınına dair bazı önemli çalışmalar, “2.8 Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu Yazınının İncelenmesi” alt bölümünde açıklanmıştır.

bakımından güçlendirilerek, yoksulluk eşiği üzerine çıkarılmaları hem sosyal adalet hem de şartlarda ve fırsatlarda eşitliğin sağlanmasında ivedilikle ele alınması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal hizmet kurum ve kuruluşların içerisindeki çocuklara ve çocuklu hanelere yönelik uygulamaları içeren alt başlıklara geçmeden önce, sosyal yardım ve sosyal hizmetin tanımına değinilecek, daha sonra ise, Türkiye’deki sosyal yardım sisteminin genel özelliklerine ve yoksulluk ve çocuk yoksulluğu ile mücadelede neden etkin olmadığına dair görüşlere yer verilecektir. Diğer taraftan verilere dayalı olarak sosyal yardımların yoksullukla mücadeledeki etkinliğinin düşük olmasının içeren açıklamalara, üçüncü bölümde yer verilecektir.

Sosyal yardım, doktrinindeki dar anlamı ile, sadece nakdi özellik taşıyan yardımlar içermektedir (Sözer, 1998: 31, Şenocak, 2009: 437). Bu bağlamda yaşamı boyunca herhangi bir nedene bağlı olarak maddi yardım ihtiyacı duyacak hale gelmiş kişilere sunulan nakdi yardımlar, sosyal yardım kapsamında yer almaktadır (Şenocak, 2009: 435-436). Geniş anlamda ise, yerel ölçüler bakımından en düşük seviyede dahi kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu fertleri geçindirme imkânı bulunmayan kişilere, muhtaçlık kriterine ve tespitine dayanacak şekilde sunulan ve onları kendi kendilerine yeterli hale gelmeleri amacını taşıyan nakdi ve aynı özellikte, sürekli veya geçici, sistemli karşılıksız yardımlar şeklinde ifade edilmektedir (Özdemir, 2007: 606-607). Sosyal hizmetler ise, toplumdaki bireylerin, ellerinde olmayan sebeplerle yoksul veya muhtaç duruma düşen veya ruhen, bedenen ve zihnen bir eksiklikle karşılaşmaları durumunda ülkenin genel koşulları bakımından insana yaraşır, çevreleri ile uyum sağlamalarına yönelik bir yaşam için maddi ve manevi, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması yönünde, kamu ve gönüllü özel kurumlarca sunulan hizmetlere denilmektedir (Sözer, 1998: 32-33, Şenocak, 2009: 445-446).

Muhtaç ve yoksul durumda olan kimselerin korunmasında, toplumsal denge ve adaletin sağlanmasında önemli yere sahip olan sosyal yardımlar, 2000’li yıllarda giderek yaygınlaşan bir sosyal politika aracı olmuştur. Öte yandan Türkiye’de bir sosyal politika aracı olarak sosyal yardımların yapısı, etkinliği ve yoksullukla mücadelede araçsallığı tartışmalıdır. Temel tartışma konuları ise Türkiye’deki sosyal yardımların düzensiz, sağladığı sosyal koruma düzeyinin düşük olması, klientalist yaklaşım taşıması, yapısal olarak çok parçalı ve eşgüdümsüz olmasının yanı sıra yoksulluk ile mücadeleden daha çok aktivasyon politikalarının bir aracı olarak işlev görmesidir (Ünlütürk Ulutaş, 2015: 66-67, Kapan, 2018: 73-74, Kutlu, 2019(a): 24-29).

Sosyal devlet anlayışına göre bir hak olması gereken sosyal yardımların istihdama yönelik olarak iş piyasaları ile bağlantılanması, öznesi olan sosyal yardım yararlanıcılarını, yoksulluk ile mücadelede, daha en baştan güvencesiz ve yoksulluk döngüsü içerisinde bırakmaktadır (Kapar, 2018: 74, Kutlu, 2019: 122).

Temel olarak, işgücü piyasalarının ve makro iktisadi politikaların yeterli istihdam yaratamadığı, işsizliğin yüksek düzeyde ve uzun süreli olduğu, düşük ücretlerin çalışan yoksulluğunu sürekli arttırdığı bir yapıda, halihazırdaki sosyal yardım sistemi yoksulluğu azaltmakta etkinlik sağlayamamakta ve yoksulluktan koruyamamaktadır (Kapar, 2018: 60-61). Bu bakımdan yoksul hanelerdeki ailelerin yoksulluğa karşı korunamaması, yoksulluk kültürünün yerleşmesine, sosyal yardımlara daha bağımlı hale gelen bir toplumsal yapının yerleşmesine neden olmaktadır. Yoksul hanelerdeki yetersizlik ve yoksulluk şartlarında büyüyen çocukların fiziksel, ruhsal, zihinsel ve sosyal gelişimleri olumsuz etkilenecek, yetişkinlik evresinde de yoksulluk içinde kalmaktadırlar. Çoğu zaman bir yoksulluk döngüsü yaratan bu durum, nesiller boyu devam edebilmektedir.

2.11.1 Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına Bağlı Sosyal Yardım Kurumları

Türkiye’de sosyal yardım sistemindeki kurum ve kuruluşların yoksul çocuklara sunduğu sosyal yardım ve hizmetlere geçmeden önce temel uygulamalardan kısaca bahsetmek genel bir çerçeve oluşturabilecektir. Ekonomik sıkıntıların yoksulları, özellikle de çocukları, yoksun durumda bırakmasının etkilerini azaltmak amacıyla Şartlı Nakit Transferi programlarının uygulanması gündeme gelmiştir. ŞNT uygulamalarının temeli, Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) ile birlikte atılmıştır. Dünya Bankasının mali olarak desteklediği bu proje kapsamında yoksul ailelerin sosyal risklerinin aza indirilmesi hedeflenmiştir. SRAP sosyal yardım projesinin amacı; yoksullara acil gelir desteği sağlanması, devlet kurumlarının sosyal yardım ve hizmetlerinin ulaşımında sosyal kapasitenin artırılması, şartlı eğitim ve şartlı sağlık yardımlarından en yoksul kesimin yararlanmasını sağlayacak temel bir sosyal yardım sisteminin uygulanması, yoksul kimselerin istihdam ve gelir yaratıcı fırsatları yakalamasına yardımcı olunmasıdır. SRAP’nin 2001 yılında uygulamaya başladığı hızlı yardım (eğitime katkı, sağlık yardımı, yakacak yardımı, gıda yardımı) ve Şartlı Nakit Transferi yoksullukla dolaysız mücadele yöntemlerini oluşturmaktadır. 2001 yılında Dünya Bankası’nın fonlandığı proje, 2007 yılından itibaren SYDTF tarafından fonlanmaktadır (Esenyel, 2009: 46). Devletin yerine getirmesi gereken hizmetleri bu proje kapsamında sosyal yardım niteliğine dönüştürmesi

önemli bir nokta olarak gözükmektedir. Çulha Zıpcı (2003: 237), SRAP projesinin yoksulları korumaktan ziyade, 2000 ve 2001 ekonomik krizleri sonrası, sosyal patlamanın önüne geçmek ve yaşanan ağır yoksulluk ortamının yarattığı koşullardan dolayı, zengin kesimi yoksullardan korumak için kurgulanan bir sistem olduğunu vurgulayarak eleştirmektedir. SRAP'ın 31 Mart 2007 tarihinde sona ermesiyle ŞNT kapsamındaki yardım programlarının uygulamaları SYDGM tarafından yürütülmektedir. Şartlı Nakit Transferinin en önemli özelliği, sosyal yardımlardan yararlanabilmek için belirli şartların yerine getirilmesi zorunluluğunu taşımasıdır. ŞNT'nin şartlara bağlı olması nakit yardımların sürekliliğini sağlaması açısından önemli bir kriterdir. Diğer sosyal yardım uygulamalarından bu yönüyle farklıdır. ŞNT, 2002 yılı itibariyle seçilen bazı il ve ilçelerde uygulanmaya başlanmıştır.2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulması ile birlikte ŞNT uygulamaları Bakanlığa bağlı olarak Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. ŞNT uygulamalarının eğitim ve sağlık alanlarını kapsamamasının nedenini, yoksulların refahını arttırmada en önemli adımların çocukların eğitilmesi ile aşılabileceği, sağlıklı nesiller yetiştirmenin de sağlıklarını korumakla mümkün olabileceği öngörüsü oluşturmuştur (AÇSHB, 2018).

2.11.1.1 Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı olarak, kaynak kullanımında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'ndan yararlanarak yardımlarını sürdürmektedir. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, yardımları düzenli periyotlarla belirlenen miktarlar üzerinden nakdi veya ayni olarak yapmaktadır. Sosyal yardımların, nakdi ve ayni yardımlar olmasıyla birlikte eğitim, istihdam, sağlık gibi sektörlerde ihtiyaç sahiplerine farklı şekillerde sunulabilecek sosyal gelir ve sosyal destek uygulamalarını kapsamaması açısından sosyal hizmetlerle birçok noktası kesişmektedir. Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcı bir unsuru, genelde sosyal hizmetlerle birlikte sosyal koruma kapsamında birlikte kullanılmaktadır (AÇSHB, 2019). Sosyal Yardım Gruplarının ana başlıklarını aşağıdaki sosyal yardımlar oluşturmaktadır. Bu başlıklar altında tezin dahilinde olan yoksul, muhtaç çocukların faydalandıkları sosyal yardım programları değerlendirilecektir.

2.11.1.1.1 Ailelere Yapılan Sosyal Yardımlar

Gıda Yardımı; ihtiyacı olan muhtaç kimselere yılda iki kez Ramazan ve Kurban Bayramlarında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından temel gıda ihtiyaçlarını karşılamasına yönelik yapılan desteklerdir.

Barınma Yardımı; Yoksul durumda olup, eski, sağlıksız barınma koşullarına sahip evlerde oturan kimselere kötü şartlarda olan evlerini onarması, eşya alabilmesi ve barınılabilecek hale getirebilmesi için verilen aynı ya da nakdi yardımlardır.

Sosyal Konut Projesi; T.C.Başbakanlık Toplu Konut İdaresi aracılığıyla, sosyal güvencesi olmayan yoksul kimselerin konut sahibi olmalarını sağlamak amaçlı konut yapımına yönelik projedir.

Yakacak Yardımları; ihtiyaç sahibi ailelere SYD Vakıfları aracılığıyla bedelsiz olarak en az (500 kg) kömürün dağıtılarak ısınma ihtiyaçlarının karşılandığı yardım çeşididir.

Muhtaç Asker Ailelerine ve Çocuklarına Yapılan Yardımlar; zorunlu askerlik hizmetinde bulunan askerlerin yoksul durumunda olan aile ve çocuklarına askerlik süresince düzenli olarak ödenen nakdi yardımlardır.

Öksüz Yetim Yardımı; 18 yaşından küçük, anne veya babası ölmüş ya da her ikisi de hayatta olmayan çocuklara verilen düzenli nakdi yardımlardır. Öksüz ve yetim çocukların yardımdan faydalanabilmesi için;

“18 yaşından küçük olması yani çocuk sayılması, anne, baba ya da her ikisinin de ölmüş olması, SED Programından yararlanmaması, evlenmemiş olması, kuruluşlarda bakım ve koruma altında bulunmaması, diğer kurum ve kuruluşlardan öksüz/yetim olmasından dolayı yarar sağlamaması, asker çocuğu yardım programından faydalanmaması,2022 Sayılı Kanun kapsamında aylık almaması,3294 Sayılı Kanun kapsamında yoksul ve muhtaç olduğunun Mütevelli Heyeti'nin kararıyla tespit edilmesi” gerekmektedir. Bu programdan faydalanan çocuklardan eğitim ve öğretime devam şartı aranmamaktadır (AÇSHB, 2019).

Doğum Yardımı; 15 Mayıs 2015 tarihinde uygulanmaya konulan ve bu tarihten sonra doğan çocuklara verilen nakdi doğum yardımudur.

Eğitim Yardımları: Eğitim için gerekli olan araç-gereç yardımı, şartlı eğitim yardımı, öğrencilere verilen öğle yemeği yardımı, ücretsiz ders kitabı dağıtılması, öğrencilere taşıma, barınma ve iâşe yardımı, engelli öğrencilerin okullara ücretsiz olarak taşınması ve öğrencilerin eğitimleri süresince kalabilecekleri yurtların yapılması eğitim yardımlarının içinde yer almaktadır.

Sağlık Yardımları: Çocuk ve kadınları, gebelik dönemini kapsayan şartlı sağlık yardımlarını, engellilerin ihtiyaçlarına yönelik yardımları, yoksul ailelerin Genel Sağlık Sigortası primlerinin devlet tarafından ödenmesini kapsamaktadır.

Özel Amaçlı Yardımlar: Yoksulların yararlanması için aşevleri, afet halinde (Acil Durum Yardımları), yabancılara yönelik yapılan yardımlar özel amaçlı yardımları oluşturmaktadır.

Yaşlı ve Engelli Yardımları :2022 Sayılı Kanun hükümleri gereğince yaşlılara, engellilere, engelli yakınlarına ve silikozis hastalarına yardım yapılmakta aynı zamanda evde bakılan muhtaç kimselere evde bakım yardımı sağlanmaktadır.

Proje Destekleri ve İstihdam Yardımları: Gelir getirici projelere destek sağlamak, kırsal alanda sosyal destek projelerine yardım etmek, istihdam eğitimi projelerini ve sosyal hizmet projelerini desteklemek ve bireyleri işe yönlendirirken, işe başlarken yardımda bulunmak amacı ile yapılmaktadır. Yapılan yardımların başında muhtaç durumda olan ailelere yapılan aile yardımları yer almaktadır. Yoksul çocuk, ailede var olan yoksulluğu yaşadığından aileye yapılan yardımlara dahil olmaktadır. Bu yardımları, eğitim imkanlarına erişimde zorluk yaşayan çocukların fırsat eşitliğini yakalaması için verilen eğitim yardımları takip etmekte ve çocukların sağlıklı doğmasını sağlamak amaçlı hamilelik, bebeklik dönemi kontrol altında tutularak sağlık yardımları yapılmaktadır. Çocuk yoksulluğunun kısır döngüsünün kırılabilmesinde en önemli yardım, eğitim yardımınıdır, eğitimin öncülüğünde çocukların eşit fırsatlardan yararlanarak geleceklerini şekillendirmelerine yardımcı olunmaktadır (AÇSHB, 2019).

2.11.1.1.2 Eğitim Yardımları

Her çocuk eğitim ve öğretim görme hakkına sahiptir. Eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanabilmesi önce ailesinin gelir ve eğitim düzeyinin yeterli olması, sonra devletin eşit fırsat olanaklarını sunmasıyla yakından ilgilidir. Sosyal devlet anlayışı içinde, yetersiz gelire sahip ailelerin çocuklarına eğitimlerini sürdürebilmeleri, sosyal yaşamda hak ettikleri yerleri alabilmeleri için eğitim yardımları yapılmaktadır. Çocuklara yapılan eğitim yardımları, yoksulluğun eğitime ulaşmadaki zorlukların giderilmesine yönelik uygulanmakta olup, çocukların eğitim sürecine dahil olmasını sağlamaktadır.

Eğitim Materyali Yardımı; muhtaç durumda olan ailelerin çocuklarının okul gereçlerinin Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakıfları tarafından karşılanmasıdır. Bu gereçler okul kıyafeti, ayakkabı, çanta, kırtasiye gibi okulda gerekli olan ihtiyaçları kapsamaktadır.

Öğle Yemeği Yardımı; taşınmalı eğitimden faydalanmakta olan öğrencilere 2003-2004 yılından itibaren buldukları ilçe ya da köylerden merkezdeki okullara taşınılarak getirilmesi nedeniyle her gün öğle yemeği verilmek suretiyle yardımda bulunmaktadır. Öğle yemeği yardımı, SYDF’ndan karşılanmakta olup, Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir.

Ücretsiz Kitap Yardımı; Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ilk ve orta öğrenim öğrencilerine ücretsiz olarak okul kitaplarının dağıtılmasıdır. Bu dağıtım SYDF tarafından karşılanarak yapılmaktadır.

Öğrenci Barınma, Taşıma, İaşe Yardımları; Taşınmalı sistemin dışında ilk ve orta öğrenimde eğitim gören öğrencilere ulaşım, öğle yemeği, kalacak yer gibi ihtiyaçlarının temin edilmesine yönelik uygulanan destek yardımlarıdır.

Engelli Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınması; Özel olarak eğitilmesi gereken öğrencilerin okullarına gidebilmesini kolaylaştırmak yoluyla okula devam etmelerinin sağlanması ücret alınmadan yapılmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı, Başbakanlık Özürlüler Dairesi Başkanlığı ve Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü’nün iş birliği ile gerçekleştirdiği bir sosyal yardım programıdır.

Yurt Yapımı; muhtaç öğrencilerin yararlanması amacıyla 100, 200, 300 öğrenci kapasitesi olan yurtların, ihtiyaç olan yerlerde ilk ve orta öğrenim öğrencilerini kapsayacak şekilde SDYF’nun kaynak aktarımı ile yapılmasıdır.

Şartlı Eğitim Yardımı; bu sosyal yardımın diğer öğrenci yardımlarından farklı kılan şartlı olmasıdır. Şartlı eğitim yardımı, nüfusun en yoksul kesimini oluşturan %6’lık grup içinde bulunan ailelere, çocuklarını okula gönderme ve çocukların okula devam etmeleri şartı ile verilen eğitim yardımınıdır. Çocuğun ailesinin sosyal güvencesinin bulunmaması, asgari düzeyde gelire sahip olmaması şartlı eğitim yardımının kriterlerini oluşturmaktadır. Şartlı eğitim yardımının amacı, yoksulluğun eğitim görmek isteyen çocukların önünde engel olarak görülmesinin aşılması, ilkokuldan yüksek öğrenime kadar desteklenmesi sayesinde temel bilgi ve yeteneklerinin öne çıkarak kendi ayaklarının üzerinde durmasını sağlamaktır. Şartlı Eğitim Yardımı, nakit yapılan bir yardım, bu yardımın çocuğun eğitimini karşılayacak, tamamlayacak düzeyde olması önem taşımaktadır aksi takdirde ailede, çocukta eğitimi önemsemeyecek, vasıfsız işlerde çalışmaya yönelecektir. Şartlı Eğitim Yardımı, çocuğu eğitim sürecine dahil olmasını sağlaması yönüyle olumlu bir eğitim politikası olarak değerlendirilebilir. Uzun dönemde çocuğun yoksulluk döngüsünü kırma fırsatı vermesi açısından önemli görülmektedir (AÇSHB, 2019).

2.11.1.1.3 Sağlık Yardımları

Dar gelirli ailelerin çocuklarını sağlıklı olarak dünyaya getirebilmesi ve doğumdan sonra sağlıklı büyütebilmeleri için yapılan sosyal yardımlardır.

Şartlı Çocuk Sağlık Yardımı Programı, yoksul ailelerin 0-6 yaş aralığında olan çocuklarını düzenli olarak sağlık kontrollerine götürmeleri ve izlemlerini tamamlama şartıyla yapılan nakdi sosyal yardım programıdır. Bu yardımdan yararlanabilmesi için ailede SGK'na bağlı bireyin olmaması, doktor kontrollerine düzenli olarak gidilmesi ve SYDV Mütevelli Heyetinin şartların yerine getirildiğine ikna olması yani muhtaçlığın netlik kazanması gerekmektedir. Şartlı çocuk sağlık yardımı, hanede yaşayan bireylerden birinin SGK Sistemine bağlı olduğunun tespiti halinde durdurulur. Faydalanan çocuğun ve hak sahibinin vefatı, çocuğun 72 aylık süresini geçmesi halinde yardımlar kesilir. Şartlı çocuk sağlık yardımı her ay (72 ay boyunca) çocuk başına 35 TL olarak PTT aracılığı ile annelerin adına açılan hesaplara yatırılarak ödenmektedir.

Şartlı Gebelik Yardımı, hamileliğin başlangıcından doğum öncesi ve doğum sonrası doğumun hastanede gerçekleşmesi şartıyla annelere yapılan nakit sosyal yardım programıdır. Annenin yardımdan yararlanabilmesi için gebeliği boyunca sağlık kontrollerini yaptırması ve sosyal güvencesinin olmaması gerekmektedir. Bu kapsamda gebelik süresince (9 ay) 35 TL, hastanede doğumun gerçekleşmesi halinde bir kez 75 TL, lohusalık dönemi denilen 2 aylık dönemde ise 2 kez 35 TL ödenmektedir. Sağlık Bakanlığı muayene izlem takibi aralıklarını ilgili mevzuata göre belirlemektedir. Bu yardımların şartlı olmasının nedeni ödenen paranın çocuğa harcanmasını sağlamakla ilgili olan düzenlemedir. Bu yardımın amacı, çocukların sağlıklı doğmalarının kontrol altına alınmasını sağlamaktır. Şartlı çocuk sağlığı yardımından yabancı uyruklu kimselerin çocukları geçici kimlik belgesine sahip olduklarından yararlanabilirler.

Engelli İhtiyaç Yardımı, engeli olan ihtiyaç sahiplerinin sağlık giderlerinin devlet tarafından karşılanması yoluyla toplum yaşamının içerisinde kalmalarına yardımcı olunmaktadır. Engelleri ile ilgili her tür araç ve gereç yardımı ücretsiz yapılmaktadır. Bu yardımdan yararlanabilmeleri için sosyal güvencelerinin olmaması gerekmektedir.

Genel Sağlık Sigortası, sosyal güvencesi olmayan bireylerin 1.1.2012 tarihinden itibaren GSS kapsamında, ödeme güçlükleri nedeniyle sağlık sigorta primlerinin devlet tarafından yatırılmasıyla sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanmasıdır (AÇSHB, 2019).

2.11.1.1.4 Özel Amaçlı Yardımlar

Aşevleri, yoksul ailelerin, muhtaç bireylerin yemek ihtiyacının karşılanmasına yönelik günlük sıcak yemek vermek suretiyle yardımda bulunmaktadır.

Afet (Acil Durum) Yardımları, deprem, sel, yangın gibi genel hayatı etkileyen afet durumlarında halkın temel ihtiyaçlarının karşılanması için Vakıflara fondan aktarılan paylarla verilen desteklerdir.

Terör Zararı Yardımı, terör olaylarından zarar gören muhtaç kimselerin acil olarak temel ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik yardımlardır.

Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Programı, geçici barınma merkezleri dışında yaşayan, sosyal güvencesi olmayan, muhtaç olan, demografik kriterlerden en az birine uyan 99 ile başlayan kimlik numarasına sahip kimselere yönelik yardım programıdır. Finansmanı AB tarafından sağlanmaktadır (AÇSHB, 2019).

2.11.1.1.5 Proje Destekleri ve İstihdam Yardımları

Sosyal yardımların hedef kitlesi durumunda olan yoksul aile ve çocukların kendi geçim kaynaklarını kazanabilmek ve sürdürülebilir bir gelire sahip olmalarını sağlamak için istihdama yönelik projelerin desteklenerek hayata geçirilmesi amacıyla yapılan yardımları kapsamaktadır.

Gelir Getirici Projeler, istihdam temelli projelerin sosyal yardım uygulaması kapsamında desteklenmesidir. Sosyal yardım uygulamalarından yararlanan kimselerin kendi işlerini kurabilmeleri, girişimci olabilmelerini desteklemek üzere ürettikleri gelir getirici projelerin bir sistem dahilinde gerçekleşmesine yönelik sosyal yardımlardır.

Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi, 2003 yılında başlatılan proje ile kırsal kesimde ekonomik ve sosyal olarak yoksulluk içinde yaşayan ailelerin, bireylerin uygun organizasyonlarla yerinde tarım, hayvancılık alanlarında üretim yapması, üretiminin değerlendirilmesi, üretim sürekliliğinin sağlanarak gelir seviyelerini yükseltilmesi amacıyla yapılan destek yardımlarıdır.

İstihdam Eğitimi Projeleri, yoksul ve işsizlere kısa süreli kurslar verilerek yeteneklerinin ortaya çıkarılmasını, teknik beceriler kazandırılmak suretiyle nitelikli işlerde çalışmalarını sağlamaya yönelik uygulanan projelerdir.

Sosyal Hizmet Projeleri, sosyal hizmetlerden yararlanan çocuk, kadın ve yaşlıların yaşam kalitelerinin yükseltilmesi amacıyla hizmet ağının genişletilerek var olan hizmetlerin programlarının çeşitlendirilmesine yönelik projelerdir.

İşe Yönlendirme ve İşe Başlama Yardımı, sosyal yardımlardan yararlananlardan işe girmek isteyenlere, SYDF'unca iş görüşmesi için yılda en fazla üç kez 40-100 TL, işe başlamaları halinde asgari ücretin 1/3'ü kadar yardım yapılmaktadır (AÇSHB, 2019)

2.11.1.2 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları¹⁰³ (SYDV)

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV), 3294 Sayılı Kanun hükümlerinde bulunan amaçlar doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmek, hizmetlerini yapabilmek üzere Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre her il ve ilçede kurulmuş olan yardım kurumlarıdır. SYDF'ndan gelir aktarımı yapılmakta, işletme/iştiraklerden ve diğer gelirlerden aktarılan miktarlar vakfın gelirlerini oluşturmaktadır. SYDV'nın özel hukuk tüzel kişiliğine sahip oldukları 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu'nun 4.Maddesinde hükme bağlanmıştır. 4857 Sayılı İş Kanunu'na göre her bir SYDV, ayrı ayrı işyerleri olup, ayrı karar organlarına sahiptir (SYDV, 2021).

2.11.1.3 Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Sosyal Hizmetler, 2828 Sayılı SHK'nun 3/a Maddesi'nde, "Kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü" olarak tanımlanmıştır. Sosyal Hizmetler Müdürlüğü bünyesinde bulunan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü çocuklara yönelik hizmetlerini çeşitli hizmet kademelerinde sürdürmektedir. Eski adıyla Çocuk Esirgeme Kurumu, Türkiye'de yoksul, bakıma ve korunmaya muhtaç ailelere ve çocuklara eğitim, sağlık, bakım gibi hizmetleri sunmak üzere kurulmuş sosyal yardım kurumudur. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün genel hizmet alanını, çocukların kurumda ya da aile yanında korunması, şartlarının iyileştirilmesi, geleceğe hazırlanmasına yönelik uygulamalar oluşturmaktadır.

¹⁰³ SYDV, Türkiye'de toplam 1003 il ve ilçede faaliyetlerini sürdürmektedir (SYDV, 2021). SYDV ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesindeki Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü arasında herhangi bir hiyerarşi bulunmamaktadır. Vakıflar buldukları her il ve ilçede özel hukuk tüzel kişiliği biçiminde örgütlenmişlerdir. Öte yandan SYDV, bakanlık bünyesinde bulunmamakla birlikte, bakanlık politikalarına göre, sosyal yardım politikalarını oluşturmaktadır. Kurumların faaliyetleri, birbirleriyle ilişkili olsa da, kurumlar arasında etkin bir iletişim, koordinasyon ve politika bütünlüğü bulunmamaktadır (Güneş, 2012: 166-167). Bu bakımdan parçalı ve karmaşık bir yapı göstermektedir.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında çocukların her türlü istismar ve ihmalden korunması ve sağlıklı olarak gelişebilmesi için gereken önlemleri almak, telafi edici mekanizmaları oluşturmak, ailesinin yanında kalmasının sakıncalı olduğu çocuklara özel bakım ve koruma hizmeti sunmak, evlat edindirme ve koruyucu aile hizmetlerini düzenlemek yer almaktadır. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün ekonomik, sosyal, koruma amaçlı çocuklara ve ailelere yönelik birçok sosyal hizmet uygulaması kapsamında yardımları bulunmaktadır (AÇSHB, 2019).

2.11.1.3.1 Koruyucu ve Önleyici Faaliyetler

Çocukların korunmasının, desteklenmesinin ve bakımlarının sosyal hizmet kapsamında bir sistem ve program dahilinde sürdürülmesini kapsamaktadır.

i. Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüpleri Hizmetleri

Koruyucu ve önleyici bir hizmet kapsamında, özel kreş ve gündüz bakımevlerinde ve çocuk kulüplerinde, ekonomik güçlük yaşayan çalışan anne-babanın 0-6 yaş aralığındaki çocuklarına ücretsiz olarak bakım hizmeti verilmektedir. Kontenjan %3 oranıyla sınırlıdır. Bu özel kreş ve bakım evlerinden; ekonomik durumu yetersiz ailelerin çocukları, anne babası hayatta olmayan akrabası tarafından bakılan ekonomik anlamda güçlük çeken çocuklar ya da tek ebeveyne sahip çocuklar, kadın konuk evlerinde kalan kadınların çocukları, kadın mahkumların çocukları, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda korunan çocuklar, şehit ve malûl gazi çocukları, ekonomik yönden güçsüz engelli ana-babası olan çocuklar yararlanabilmektedir. Korunma altına alınmadan ailesi ile kalan ekonomik anlamda zorluk çeken çocuklar bu ücretsiz bakım sisteminden yararlanmaktadır.

ii. Sevgi Zinciri Uygulaması

Bu uygulama kapsamında, 0-6 yaş grubu çocuk yuva ve çocuk evlerinde kalan çocuklar, özel kreş ve gündüz bakımevlerinden ve resmi okulların anasınıfı, anaokulu hizmetlerinden faydalandırılmaktadır. 2016 yılında 440 çocuk uygulamadan yararlanmıştır.

iii. Uçurtmayı Vurmasınlar Uygulaması

Cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin 0-12 yaş grubundaki çocuklarının özel kreş ve gündüz bakımevlerinden, sosyal ekonomik destek yardımlarından yararlanmasını, gerektiğinde çocuk yuvalarına yerleştirilmesini sağlayan bu uygulama, çocukların cezaevindeki olumsuz koşullarından etkilenmemesi için Adalet Bakanlığı ile

1997 tarihinde imzalanan 2002 tarihinde güncellenen protokol dahilinde uygulanmaya başlanmıştır.

iv. Sosyal Ekonomik Destek (SED)

ASPB tarafından 3 Mart 2015 Tarih 29284 Sayılı Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında yayımlanan Yönetmelik gereğince sosyal ve ekonomik destekler yapılmaktadır. Yaşamlarını en alt seviyede sürdürmekte zorlanan, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ailelerin çocuklarının aile yanında kalarak bakımının sağlanmasına yönelik ekonomik ve psiko-sosyal destekler verilmektedir. SED yardımları, ailenin ekonomik durumu düzeltene kadar geçen süreçte, çocukların zarar görmesini önlemeye yönelik yardımlardır. Sürekli değildirler. Ekonomik iyileşme sağlanınca yardımlar kesilmektedir. SED yardımından yararlananların aldıkları yardımları amacına uygun kullanıp kullanmadıkları Aile Çalışma Sosyal hizmetler Bakanlığı (AÇSHB)'na bağlı il müdürlükleri veya sosyal hizmet merkezinde görev yapanlar tarafından yönetmelik gereği en geç altı aylık süreler ile kontrol edilmektedir.

Ekonomik destekler geçici ve süreli yapılmaktadır. Geçici ekonomik destek, yardıma ihtiyacı olan ailelerin çocukları ve gençlere karşılaştıkları ekonomik ve sosyal sorunlarını gidermeleri için yılda bir defa, çok zor durumda kalmaları halinde yılda iki kere SED tutarının üç katı kadar nakit ödeme yapılmasıdır. Geçici ekonomik destek tutarı 2019 yılı için 1 kat 1.240,67 TL, 2 kat 2.481,34 TL,3 kat 3.722,01 TL olarak belirlenmiştir. Süreli ekonomik destek, sosyal ve ekonomik sorunları nedeniyle yardıma ihtiyacı olan ailelerin çocuklarına ve gençlere sorunlarını gidermeleri için belirli bir sürede ve oranlarda yapılan yardımlardır.

Ekonomik destek tutarı, “en yüksek devlet memuru aylığının, ek gösterge dahil tutarı” olarak ifade edilmiştir. Süreli ekonomik desteğe ihtiyacı olanlara iaaşe, eğitim, giyecek, harçlık, servis desteği karşılığı olarak buldukları eğitim gruplarına ve ekonomik destek tutarı oranlarına göre yardım yapılmaktadır. SED yardımları memur maaş katsayıları ile belirlenmektedir. Yönetmeliğe göre Genel Müdürlüğün Sosyal Yardım Hizmetlerinde, korunmaya muhtaç çocukların desteklenerek ailelerin yanında yaşamlarını sürdürmeleri çocuğun yararı açısından hedef olarak belirlenmiştir. Yönetmeliğin 10. maddesine göre, ekonomik destekler karşılıksızdır ve bakım tedbiri olup olmadığına bakılmaksızın muhtaç çocuklar öncelikli olarak bu yardımdan yararlandırılır. SED'ten yararlanacakların kapsamı ve destek tutarları, diğer kaynaklardan elde ettiği yardımlara ve gelirlere bakılarak verilmektedir. Çocukların öğrenim durumuna göre sosyal yardımların ödemeleri değişmektedir. SED yardımından kimlerin

yararlanabileceği yönetmeliğin 6. maddesinde belirtilmiştir. Yönetmeliğe göre SED yardımından yararlanan çocuklar;

- Sosyal hizmet kurumlarında bakılan, desteklendiklerinde aile ya da yakını ile kalabilecek çocuklar,
 - Desteklenmedikleri durumda korunmaya muhtaç hale düşecek olan çocukların aile ya da yakını ile kalarak bakımı sağlanacak çocuklar,
 - Hayati önem taşıyan hastalık, ameliyat olma durumu, olağanüstü felaketin neden olduğu yıkımlarla karşılaşma sonucu ailesini geçindiremeyecek duruma düşen kimselerin çocukları
 - SED yardımından 18 yaşını tamamlayana kadar yararlanabilmektedirler.
 - 18 yaşını tamamlayanlara yönelik bazı desteklerde verilmektedir. Bunlar;
- Bakım tedbiri uzatılan çocuklardan, yüksek öğrenime devam edenlere 25 yaşına kadar,
 - Ekonomik destek alan çocukların 18 yaşını doldurmaları nedeniyle eğitimini tamamlama olanağı bulamayan ortaöğretim öğrencilerine 20 yaşına kadar,
 - 18 yaşını doldurması halinde destek alanların kursa devam etmeleri halinde kurs süresince 1 yıl yardım edilmektedir.

Sosyal ve Ekonomik Destekler, çocukların yoksullukları nedeni ile eğitimini yarım bırakmasını önlemek ve eğitimlerine devam etmelerini sağlamak amacıyla toplum hayatına kazandırılmaları açısından önemli bir sosyal yardım görevini yerine getirmektedir (AÇSHB, 2019).

v. Koruyucu Aile Hizmeti

Çocuğun kendi ailesinin yanında olmasına rağmen çeşitli sebeplerden dolayı bakımının yapılamadığı durumlarda çocuk hizmetlerine ait kurumlarının gözetiminde çocuklar kısa veya uzun süreli olarak ücretli ya da gönüllü ebeveyn özelliklere sahip kişi ve ailelerin yanına yerleştirilerek çocuğun aile ortamında bakılması sağlanmaktadır. Koruyucu kişi ya da aile olabilmek için gerekenler, 25-65 yaş aralığı, düzenli bir gelire sahip olmak ve kurum tarafından değerlendirmeye tabi tutulduktan sonra uygun görülmektir. Bu şartlara uyan kişi ya da ailelerin yanına çocuklar “koruyucu aile hizmeti” kapsamında yerleştirilmektedir. 18.106 çocuk 2002 yılında fiilen kuruluş bakımında iken, 2016 yılında fiilen kuruluş bakımında kalan çocuk sayısı 13.319’a gerilemiştir. Çocuk sayısının düşme nedeni, çocuğun kendisini aile ortamında hissetmesini sağlamaya

yönelik ev tipi hizmet modeline geçişin benimsenerek, çocuk evi ve çocuk evleri sitelerinin hizmet vermesidir.

Koruyucu aile hizmeti, çocukların aile ortamında bakımlarının sağlanması, çocukların kendilerini daha güvende hissetmeleri ve kişisel gelişimleri üzerinde olumlu etkiler yapması nedeni ile önemli bir hizmet niteliği taşımaktadır. Aile ortamı, çocuğun sağlıklı büyüüp, yetiştirilmesine en elverişli ortamdır (AÇSHB, 2019).

Koruyucu aile bakımı gelişmiş ülkelerde artmakta, kurumda çocuklar bakım ise azalmaktadır. Batı ülkelerinde çocukların aile yanına yerleştirilmesi daha uygun görülmektedir. Çocukların yoksulluk ya da terk edilmişlik, anne-baba ölümü gibi sebeplerden dolayı kurumlarda bakımının yapılması temel ihtiyaçlarının karşılanması açısından olumlu olurken, sosyal, psikolojik açıdan bakıldığında hepsinde anne-baba özlemi, aile arayışı olduğu, istenilen sevgi ve güvene sahip olamadıkları görülmektedir. Çocuğun ve toplumun yararı için en iyi yer ailesinin yanında bakılması gerektiğidir. Bu gerçekleşmediğinde, çocuğun bakımının kalabalık kurum ortamında kalması yerine koruyucu aile yanında kalması daha olumlu bir yöntem olmaktadır (AÇSHB, 2019).

vi. Evlat Edinme Hizmeti

Ailesinin yanında kalma olasılığı kalmamış çocukların, yasal olarak durumu uygun olan aileler tarafından bakımının üstlenilmesinin, 1 yıllık geçici bakım süresinin takibi ve değerlendirilmeleri sonucunda sahiplenen aile ya da birey tarafından soyadı verilmek suretiyle öz evladı konumuna sahip olmasıdır (AÇSHB, 2019).

2.11.1.3.2 Bakım Hizmetine Yönelik Faaliyetler

Korunma kararı ya da bakım tedbiri alınmış çocukların, çocuk yuvası, yetiştirme yurdu gibi kuruluşlarda bakımı yapılmakta iken, aile odaklı hizmetlere, koğuş tipi bakım kurumlarından çocuk evi ve çocuk sitesi gibi ev ortamına benzeyen bakım modeli uygulamalarına geçişler yapılmak suretiyle yuva ve yetiştirme yurtlarının kademeli olarak kapatılmasıyla ev tipi bakım evlerinde bakım hizmetlerinin yapılması gerçekleştirilmektedir. Bakım hizmetine yönelik faaliyetler aşağıda belirtilmiştir.

- Çocuk Yuvaları
- Yetiştirme Yurtları
- Çocuk Evleri Sitesi
- Çocuk Evleri

- Çocuk Destek Merkezleri
- Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi (ÇEKOM)
- Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi (ÇOKİM) (AÇSHB, 2019).

2.11.2 Millî Eğitim Bakanlığı

Millî Eğitim Bakanlığı'na, 1982 Tarihli, 2684 Sayılı Kanun'la, yoksul, muhtaç durumda olan öğrencilere parasız yatılı okumasının sağlanmasına yönelik hizmet ve burs ödenmesi konusunda yetki verilmiştir. MEB, tarafından muhtaç öğrencilere burs ve parasız yatılılık uygulamaları yürütülmektedir. 25.11.2016 Tarih ,29899 Sayılı Resmî Gazete'de, Millî Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Resmi Okullarda Yatılılık, Bursluluk, Sosyal Yardımlar ve Okul Pansiyonluğu Yönetmeliği yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin 9.Bölümünde parasız yatılı öğrencilere yapılacak sosyal yardımlar yer almaktadır. Yönetmeliğe göre, sosyal yardımların kapsamında yer alan uygulamalar:

- 21.Madde' ye göre; eğitim araç ve gereçlerini ve diğer ihtiyaçlarını (giyim vb.) karşılamak için her yıl MEB ve Maliye Bakanlığı'nın ortaklaşa belirlediği gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu edinilen tutara göre orta, ortaöğrenim veya özel eğitim okulu öğrencilerine burs verilmektedir.

- 23.Madde'ye göre; parasız yatılı öğrenciler tatillerde ihtiyaçları dahilinde pansiyonlardaki her türlü hizmetten yararlanabilirler.

- 25.Madde'ye göre; parasız yatılı eğitim gören ve burs alan öğrenciler,5510 Sayılı SSK ve GSS Kanunu'nda belirtilen hükümler çerçevesinde sağlıkları ile ilgili muayene ve tedavilerini yaptırabilirler. Yönetmeliğin 12. maddesine göre; 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, kapsamındaki öğrencilerle, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamındaki öğrenciler, harp veya vazife malulü sayılanların öğrenci olan çocukları, olağanüstü durum(afet, deprem, savaş) sonucu korunmaya muhtaç öğrenciler, ülkemize okutulmak üzere gelen yabancı uyruklu öğrenciler, orta okul sonrası işitme, görme, ortopedik engelli öğrenciler, öğretmenlerin görev yaptığı yerlerde çocuklarının gidebileceği türde okul bulunmayanların öğrenci çocukları süre kaydı olmaksızın parasız olarak yerleştirilirler. Ortaöğrenim kurumlarının pansiyonlarında boş kontenjanlara parasız yatılı öğrenciler %80 oranında yerleştirilmektedir. Başka resmî kurumlardan burs alan öğrenciler, bu yönetmelikte bulunan haklardan yararlanamazlar. Yönetmeliğin 5.Maddesine göre; öğrenci ailesinin maddi durumunu gösteren beyannamede, fert başına düşen yıllık gelir tutarı, içinde bulunulan yıla göre belirtilen limitten fazla ise öğrencinin

parasız yatılı ve burslu okuma hakkı olmamaktadır. Pansiyonlu okullarda kalan öğrencilere her eğitim-öğretim yılı başında gerekli araç, gereç, giyecek ya da diğer ihtiyaçlarını gidermesi için aynı yardım karşılığı olarak nakdi yardım yapılmaktadır. 2017 yılında 211,33 TL, nakit yardım ve tatiller hariç her ay düzenli olarak ortaokul öğrencilerine 2018 yılında 26,54 TL, ortaöğrenim öğrencilerine ise 32,43 TL harçlık verilmektedir. Burs ücreti olarak 2017-2018 yılı için aylık 234,70 TL ödenmiştir. Burslar aylık veya üçer aylık dönemlerde ödenmektedir. Aralık 2018 yılı itibarıyla parasız yatılılık imkanlarından yararlanan öğrenci sayısı 43.906 kız,41.960 erkek olmak üzere toplamda 85.066'dır. Mesleki ve Teknik Eğitim Müdürlüğü tarafından 2018 yılında toplam 6.108 öğrenciye burs verilmiştir.

Yoksul öğrencilerin eğitime erişiminin sağlanması amacıyla parasız yatılı ve burs imkanlarından yararlandırılarak, 2018 yılında Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'ne bağlı okullarda okuyan öğrencilere 60.890.793,86 TL ödenmiştir. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından parasız yatılı 387 öğrenci için 2018 yılında yapılan burs yardımı 1.043.944,29 TL, pansiyon yardımı 4.847.000,00 TL, harçlık 380.891,38 TL, giyim ve kırtasiye giderleri için 286.891,38 TL yardımda bulunulmuştur.

MEB tarafından uygulanan öğle yemeği hizmetinden 2018 yılında 687.979 ilköğretim,490.169 ortaöğretim öğrencisi yararlanmıştır. Ödenen toplam tutar 745.301.341,00 TL'dir. Ücretsiz kitap dağıtımı 2018-2019 yılında da devam etmekte olup, 168.192.641 adet ders kitabı öğrencilere dağıtılarak kitap bedeli olarak ödenen tutar 886.732.973 TL'dir. Taşıma hizmeti uygulamasından 1 milyon 338 bin 672 öğrenci yararlanmış ve bunun için 2.341.732.617,80 TL ödenek kullanılmıştır (MEB, 2019: 1-162).

2.11.3 Belediyeler

3.7.2005 Tarih 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 14.Maddesi'nde belediyelerin sorumlulukları ve görevleri arasında sosyal yardım ve hizmetler yer almaktadır. Belediyeler tarafından belirli esasların uygunluğunda sistem dahilinde ve dönemleri içeren, farklı ihtiyaç gruplarını kapsayan karşılıksız ayni ve nakdi yardımlar yapılmaktadır.

Çocuklara yönelik sosyal yardım alanlarını eğitime katkı amaçlı öğrenci nakit yardımları, kırtasiye yardımları, ihtiyacı olan çocuklara karşılıksız eğitim bursu verilmesi, sokak çocuklarına yönelik rehabilitasyon hizmetleri, çeşitli sosyal-kültürel faaliyetler oluşturmaktadır. (İller ve Belediyeler Dergisi, 2016).

2.11.4 Vakıflar Genel Müdürlüğü

227 Sayılı Kanun Hakkında Kararname'nin 13/f. Maddesi'nde Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne "Gerekli yerlerde öğrenci yurtları, aş ocağı, eğitim tesisleri açmak, yönetimini sağlamak, imkanlar ölçüsünde muhtaç ve amalara aylık bağlamak" görev ve yetkileri verilmiştir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sosyal yardım ve hizmetlerini, muhtaç kimselere kuru gıda yardımı ve yemek verilen aşevi(imarethane) hizmeti, muhtaç öğrencilere verilen burs yardımı ile engelli, yetim, öksüzlere verilen muhtaç aylıkları oluşturmaktadır. Aşevi ve Kuru Gıda Yardımı; yoksul kimselere aşevlerinde her gün sıcak yemek verilerek yardım edilmektedir. Yurt genelinde, hazırlanmış paketler halinde adreslere dağıtmak suretiyle kuru gıda yardımı yapılmaktadır. Ortaöğrenim Burs Yardımı; Resmî Gazete'de 15.07.2018 Tarih, 30479 Sayı ile yayımlanan,4 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve 27.09.2008 Tarih 27010 Sayılı Vakıflar Yönetmeliği'nin ilgili hükümleri gereğince, Vakıflar Genel Müdürlüğü, MEB'e bağlı resmi ilk, orta ve ortaöğrenim kademelerinde okuyan öğrencilere burs yardımı yapmaktadır. Burstan yararlanan öğrenciler 9 ay boyunca 2018-2019 eğitim-öğrenim yılı boyunca aylık 60 TL burs yardımı almaktadırlar. Özel okulda, açık orta, lise, mesleki öğretim gören öğrenciler, kamu kurumlarından karşılıksız eğitim ve burs yardımı alanlar ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden muhtaç aylığı alan öğrenciler ortaöğrenim bursundan yararlanamamaktadır. Yüksek öğrenim öğrencilerine de burs yardımı yapılmaktadır.2018 yılında ilköğretim ve lisede okuyan 15.000 öğrenciye burs yardımı yapılmıştır. Yüksek öğrenimde 6.000 öğrenci burs yardımından yararlanmaktadır. VGM bütçesinden, 2018 yılında burs yardımı için 17.011.200 TL ödenek kullanılmıştır. Muhtaç aylıkları; 27010 Sayılı Vakıflar Yönetmeliği'ne, göre anne ve babası hayatta olmayan çocuklara, mahkeme ya da kanunla bakım altında olmayan çocuklara ve %40 engeli olan kimselere muhtaç aylığı verilerek yardım yapılmaktadır. Muhtaç aylığında yaş sınırı çocuklarda 18'dir.Muhtaç aylığından yararlanmak için sosyal güvencenin olmaması, taşınır veya taşınmaz malı olmaması varsa yıllık gelirinin aylık ortalamasının muhtaç aylığını geçmemesi gerekmektedir.140 2018 yılı muhtaç aylığı 679,64 TL'dir. VGM muhtaç aylıkları için 2018 yılında 28.217.900 TL bütçesinden ödenek kullanmıştır (VGM, 2018).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÇOCUK YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE ASGARİ GELİR GARANTİSİ MODELLERİ ANALİZİ

Kamu, yoksullukla mücadele sürecinde ve gelir dağılımındaki adaletin tesisinde, farklı sosyal politika araçları ile müdahalede bulunmaktadır. Yoksulluğun azaltılmasına yönelik politikalarında, makro ekonomik politikalar, vergi ve sosyal transferler, eğitim, sağlık ve diğer sektörlerdeki kurumsal yaklaşımları ile sosyal politikaların belirleyicisi rolünü üstlenmektedir. Sosyal politika araçları tüm ülkeler için temel anlamda benzerlik taşımanın yanı sıra iktisadi, sosyoekonomik ve sosyokültürel farklılıklarından dolayı uygulama biçimleriyle birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

Devlet, birincil gelir dağılımı üzerinde, yani bireylerin gelirlerinin meydana gelme aşamasında, asgari ücret uygulaması, ücret farklılıklarının düzenlenmesi, faiz oranlarının belirlenmesi, üreticinin korunmasına yönelik tarımsal ürün fiyatlarına müdahale, serbest piyasa şartlarında gerçekleşen rekabetin olumsuzlarını engelleyen yasal düzenlemeler, bölgeler arasındaki gelişmişlik ve sosyoekonomik farkları azaltıcı önlemler, sermaye piyasasının tabana yayılmasını geliştirme faaliyetleri ve enflasyonun olumsuz etkileri ile mücadele ile ilgili önlemler ile etkilerde bulunmaktadır (Dinler, 2020: 295-303).

İkincil gelir dağılımı (yeniden dağılım), diğer bir ifade ile gelirin sağlanması sonrasında eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik uygulamalar ise ana maliye politikaları olan vergiler ve kamu harcamaları aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu enstrümanların kullanımı ile devlet ikincil gelir dağılımında belirleyici olmaktadır. Devletin yaptığı doğrudan ve dolaylı kamu harcamaları bireyleri etkilemektedir. Dolaylı kamu harcamalarını adalet, altyapı, sağlık, eğitim vb. oluştururken; doğrudan kamu harcamalarını ise, toplumsal refahın korunması ve yükseltilmesine yönelik özellikle gelir düzeyi düşük olan yoksul birey ve hanhalklarının yaşam düzeylerinin geliştirilmesi için sunulan sosyal gelir transferleri oluşturmaktadır (Dornbusch, Fischer ve Startz, 2011: 169-172).

Sosyal transferler, sosyal devlet ve sosyal adalet anlayışının uygulamaya dönük bir yaklaşımı olarak, emekli aylığı, yaşlılık maaşı, sosyal yardımlar, aynı yardımlar, işgücü piyasalarına katılımı kolaylaştırıcı ve yine işgücü piyasalarına girinceye kadar yapılan transferlerden meydana gelmektedir (Özdemir, 2010: 173-176).

Sosyal yardım transferleri, yoksul bireyler lehine yeniden bir dağılım yaratırken, yani yoksul bireylerin gelirleri artış gösterirken, diğer kesimlerin gelirleri düşebilir. Bu bakımdan yeniden dağılımın etkisiyle yoksulların refah düzeyi artarken, diğer kesimlerin refahını düşürücü bir etki yarattığı düşünülebilir. Öte yandan, gelir adaletsizliği ve yoksulluk, bireylerin refah düzeylerini azaltan ve yoksunluğa neden olabilecek bir etki ile sonuçlanacağından, gelir adaletsizliğini azaltma yönündeki önlem ve müdahaleler de sosyal refah ve sosyal adalet bağlamında istenilen bir olgu olabilecektir (Wodon ve Yitzhaki, 2002: 77-80).

Sosyal refahın ve sosyal adaletin sağlanmasında, önemli bir etkiye sahip olan sosyal yardım transferlerinin etkinliği de önem taşımaktadır. Toplumdaki yoksul bireylere bu transferlerin ulaşma oranı, transferlerin miktarları, yoksulları yoksulluk eşliğinin üzerine taşıyıp taşıyamadığı, hangi sosyal transfer yardımlarının yoksulların hangi katmanlarına ulaştığı, yoksul olmayanların bu transferlerden hangi oranlarda yararlandığı ve nihayetinde yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı üzerindeki etkileri, transferlerin etkinliğini ortaya çıkaracaktır. Bu bölümde sosyal yardım transferlerinin yoksullukla mücadeledeki etkinliği analiz edilerek ve asgari gelir garantisi modellerinin çocuk yoksulluğu ile mücadeledeki etkinlik düzeyleri yanı sıra bu modellerin finansmanına dönük kaynak önerilerine yer verilmiştir.

3.1 Sosyal Yardım Harcamalarının Yoksulluk ile Mücadelede Etkinliği

Sosyal yardım transferlerinin yoksulluğu hangi düzeyde azalttığının analizinin yapılacağı bu bölümde, bu amaç bağlamında sosyal transferler öncesi ve sonrasında yoksulluk oranının ne kadar değiştiği incelenecektir. Böylelikle sosyal transferlerin yoksulluk açığını hangi ölçüde etkilediği değerlendirilecektir. Bu analiz için Beckerman Yoksulluğu Azaltmada Etkinlik Modeli¹⁰⁴, Türkiye için analiz edilecektir. Beckerman modeli, sosyal transfer harcamalarının, harcanabilir gelir üzerindeki etkisini açıklamaktadır. Sosyal harcamaların hedef etkinliğini incelemek üzere, Şekil 2'deki gibi bir şema kullanılmaktadır. Bu şemaya göre oluşturulan üç ölçüt (dikey sosyal harcama etkinliği, yoksulluk açığı etkinliği ve sosyal harcama etkinliği) bir sosyal harcama transfer sisteminin yoksullukla mücadelede ne kadar etkin olduğunu ortaya koymaktadır (Beckerman, 1979: 274-276). Böylece Türkiye'deki sosyal transferlerin etkinlik düzeyi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Türkiye'deki sosyal transferlerin etkinlik düzeyi

¹⁰⁴ Analizin teknik detayları için Beckerman (1979) makalesi incelenebilir.

analizinin¹⁰⁵ sonuçları, hem sosyal transferlerin etkin kullanımı ile yoksulluk oranı ve yoksulluk açığının nasıl şekilleneceği hem de tez kapsamında asgari gelir garantisi modelleri için de yol gösterici olacaktır.

3.1.1 Yoksulluk Üzerindeki Sosyal Yardım Harcamalarının Etkisinin Ölçümleri ve Analiz Yöntemi

Sosyal yardım harcamalarının yoksulluk oranı ve yoksul birey sayısı üzerindeki etkileri, harcama öncesi¹⁰⁶ ve harcama sonrası¹⁰⁷ gelirlerin karşılaştırılması ile açıklanacaktır. Yöntemde yoksulluk eşiği, harcama öncesi ve sonrası analiz için sabit alınmaktadır.

Sosyal harcamaların yoksulluk oranına etkisine bakılırken, harcamaların yoksul gruptakilerin ne kadarına ulaştığı ve ulaşılan yoksul gruptakilerin gelirini yoksulluk eşiği üzerine taşıyacak etkiyi yaratıp, yaratmadığı dikkate alınmaktadır.

Sosyal yardımların ne ölçüde yoksulları hedeflediği, diğer bir ifadeyle sosyal harcama programlarına ne kadarının dahil edildiği, sosyal yardımlar ve yoksulluk etkileşiminde önemli bir durumdur (Beckerman, 1979: 262, Sucur, 2005: 17-18). Sosyal yardım harcamaları yapılan toplumsal grupta, harcama öncesi yoksul bireylerin sayısı az olursa, sosyal harcamaların yoksulluk üzerindeki etkisi de az olacaktır. Dolayısıyla öncelikle, sosyal harcamaların hangi ölçüde yoksul bireylere ulaştığının analizinin yapılması önem taşımaktadır. Bununla birlikte, sosyal harcamaların yoksulluk oranına etkisi incelenirken, bu harcamaların ulaştığı yoksul grubun gelirindeki artış, bu bireyleri yoksulluk eşiği üzerine taşıyacak şekilde gerçekleşmiyorsa yoksulluk oranı üzeri etkisiz olmakla birlikte, yoksulluk açığı üzerinde etkiler yaratabilecektir (Beckerman, 1979: 263-264).

3.1.2 Yoksulluk Açığı Üzerindeki Sosyal Yardım Harcamalarının Etkisinin Analizi

Beckerman (1979) Yoksulluğu Azaltma Etkinliği Modeli çerçevesinde yapılacak analiz¹⁰⁸ ile sosyal harcamaların sonucunda toplam yoksulluk açığının ne ölçüde

¹⁰⁵ Sosyal yardım transferlerinin yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı üzerindeki etkilerinin analizinde TÜİK 2020 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Mikro Veri Seti kullanılmıştır.

¹⁰⁶ Harcama öncesi gelir, eşdeğer fert ölçeğine göre hanehalkı yıllık kullanılabilir gelirden sosyal yardım harcamalarının çıkarıldığı haldeki geliri ifade etmektedir.

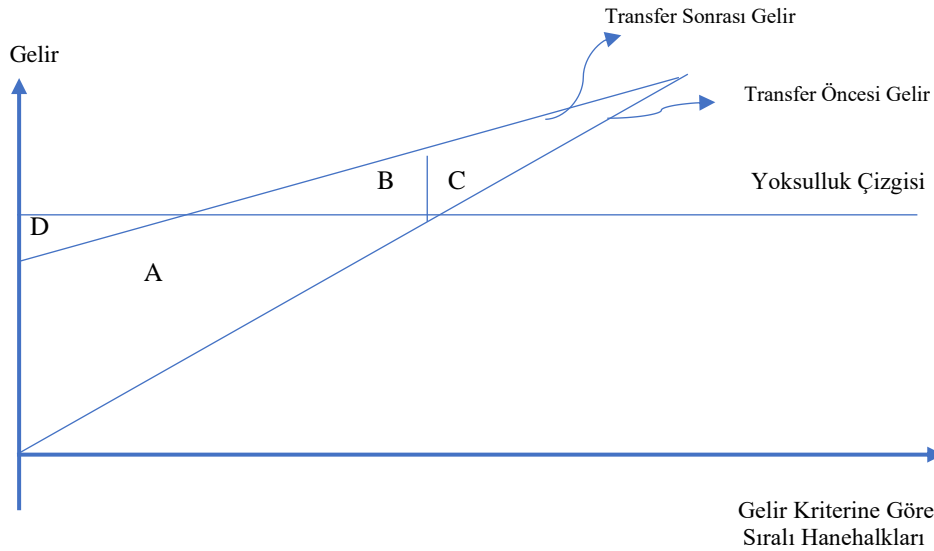
¹⁰⁷ Harcama sonrası gelir ise, sosyal yardım harcamalarının dahil edildiği eşdeğer fert ölçeğine göre hanehalkı kullanılabilir gelirini ifade etmektedir.

¹⁰⁸ Demir Şeker (2008)'in çalışmasındaki konu ile ilgili analizleri hane bazlı olarak 2002-2005 yıllarını içermektedir. Tez çalışması kapsamında yapılan analizler 2006-2020 yıllarına göre fert bazında yapılmıştır.

değiştirdiği, harcamaların ne kadarının harcama öncesi yoksul gruba, ne kadarının ise yoksul olmayan bireylere sunulduğu ve harcama türlerinden hangilerinin yoksulluk açığını kapatmaya ne ölçüde katkı sağladıkları açıklanmaktadır. Aşağıdaki iki alt başlıkta, yukarıda bahsedilen yoksulluğu azaltma etkinliği modeli ve sosyal harcama türlerinin yoksulluk açığını azaltmadaki etkileri ayrıştırma analizi ortaya konulmaktadır.

3.1.2.1 Yoksulluğu Azaltma Etkinliği Modeli

Yoksulluğu azaltma etkinliği modelinde sosyal harcama öncesi yoksulluk açığı ile harcama sonrası yoksulluk açığı karşılaştırılması kullanılmaktadır. Yoksulluk açığının azalma oranı, sosyal harcamaların toplam miktarı ve sosyal harcamaların tamamından yoksulluk açığı için ayrılan payın oranına bağlı olarak bulunmaktadır (Beckerman, 1979: 274-275). Dolayısıyla ayrılan payın tespitinde sosyal harcamaları alanların yoksulluk durumlarının yanı sıra, sosyal harcamaları alan bireylerin yoksulluk açığının fazla veya az olması önemli hale gelmektedir. Öte yandan, bu analiz ile birlikte sosyal harcamalardan yoksul ve yoksul olmayan gruplara ayrılan pay ile sosyal yardımların etkinliğinin durumu da ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2: Yoksulluğu Azaltma Etkinliği Modeli, (Kaynak: Beckerman (1979: 275)).

Yoksulluğu azaltma etkinliği modeli genel hatları Şekil 2’de açıklanmaktadır. Şekil 2’ye göre $A+B+C$ ¹⁰⁹ toplam sosyal harcamaları ifade etmektedir. Buna göre,

ve bu bağlamda farklılaşmaktadır. Bu bakımdan fert bazında sosyal harcamaların yoksulluk üzerindeki etkilerini inceleyen alandaki nicel nitelikli ilk çalışmadır.

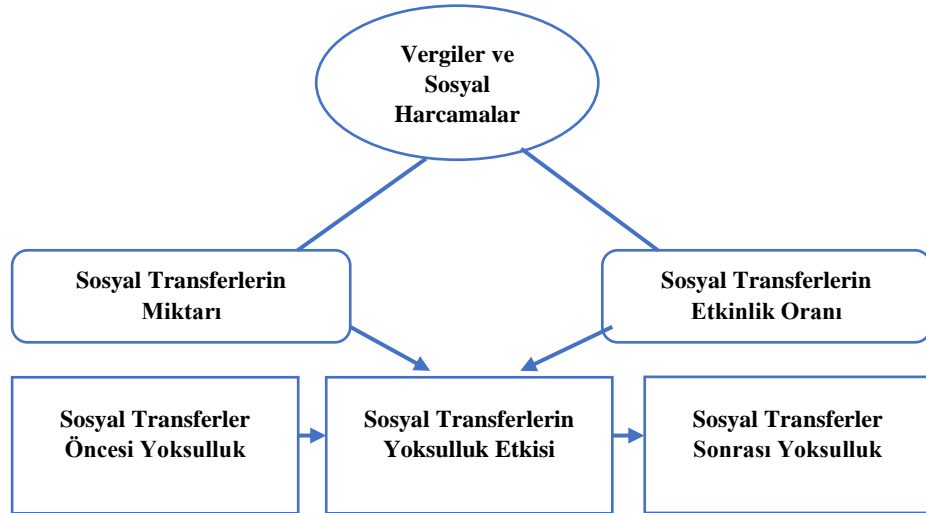
¹⁰⁹ A: sosyal harcama öncesi yoksullara, yoksulluk eşğine kadar yapılan sosyal harcamalar, B: sosyal harcama öncesi yoksul, sosyal harcama sonrasında ise yoksul olmayan bireylerin gelirleri ile yoksulluk

yoksulluk açığına yönelik etkinliğin tespiti, sosyal harcama sonrası yoksulluk açığına göre, sosyal harcama öncesi yoksulluk açığındaki oransal azalışı belirtmektedir. Modelde kullanılan yoksulluk açığı etkinliği ($A/A+D$), sosyal harcamalar öncesi yoksulluk açığındaki azalmayı açıklamaktadır. Dikey sosyal harcama etkinliği ($(A+B)/(A+B+C)$), sosyal yardım harcaması öncesi yoksul bireylerin aldığı harcamaların, toplam sosyal yardım harcamaları içindeki oranını ifade etmektedir. Sosyal harcamaların etkinlik oranı ($A/A+B+C$) ise, toplam sosyal harcamalardan ne ölçüde sosyal harcama öncesi yoksulluk açığını azaltmada payı olduğunu belirten orandır. Yoksul olmayanların elde ettiği sosyal harcamalar, $C/(A+B+C)$ oranı ile açıklanmaktadır. Şekil 2’de sosyal harcama öncesi yoksulluk açığı $A+D$ olarak ifade edilmekte, A ’nın gösterdiği alan ise, sosyal harcamaların yoksulluk açığında meydana getirdiği azalışı belirtmektedir. Öte yandan, yoksulluk açığında oluşan azalış yalnız başına harcamaların etkinliğini açıklayan bir ölçüt değildir. Ülkeler arası sosyal yardım harcamaları farklılığına bağlı olarak aynı yoksulluk açığı azalışını sonucunu verebilecektir (Beckerman, 1979: 276-277). Bu bakımdan etkinliğin ölçümüne yönelik olarak yoksulluk açığındaki azalışı, yapılan sosyal yardım harcamalarına bölmek daha doğru bir analiz olmaktadır.

3.1.2.2 Yoksulluk Açığının Ayrıştırılması Analizi

Yoksulluk azaltma etkinliği modeli sonuçları ile birlikte sosyal yardım harcamaları sonrası yoksulluk açığı ayrıştırılarak, sosyal harcama sonrası yoksulluk açığı; sosyal harcamalar öncesi yoksulluk açığı ve sosyal yardım harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkileri türünden açıklanabilmektedir. Sosyal transferlerin yoksulluk üzerindeki etkisi hem bu transferlerin miktarı hem de yine bu transferlerin etkinlik oranına bağlı olarak değerlendirilmektedir.

eşliği arasındaki fark (taşma oranı (spillover ratio)), C: harcama öncesi yoksul olmayanların elde ettiği sosyal harcamalar, D: harcama sonrası yoksulluk açığını temsil etmektedir.

Şekil 3: Yoksulluk Açığı Ayrıştırılmasının Analitik Yapısı (Kaynak: Kim, 2000: 112).

Ayrıştırma analizi, yoksulluğu azaltma etkinliği modeli sonuçlarının yanı sıra sosyal yardım transferlerinin birbirleri ile olan etkileşimini ve transferler sonrası yoksulluk açığında meydana gelen değişimlerin daha açık bir şekilde tespit etmeye imkân sağlamaktadır. Ayrıştırma analizinde $G_{harcama\ sonrası}$ sosyal yardım harcaması sonrası yoksulluk açığını, $G_{harcama\ öncesi}$ sosyal yardım harcaması öncesi yoksulluk açığının yıllık kullanılabilir gelirine (K) oranını, diğer harfler ise (A, B, C, D) Şekil 1'deki alanları temsil etmektedir. Sosyal harcamalar sonrası yoksulluk ise aşağıdaki formüldeki gibi ayrıştırılmaktadır (Kim, 2000: 114):

$$G_{harcama\ sonrası} = G_{harcama\ öncesi} - sosyal\ harcamaların\ yoksulluk\ etkisi$$

$$= G_{harcama\ öncesi} - [(sosyal\ harcama\ miktarı) * (sosyal\ harcamaların\ etkinlik\ oranı)]$$

$$\frac{D}{K} = \frac{A+D}{K} - [((A + B + C)/K) * (A/(A+B+C))]$$

Ayrıştırma formülüne göre, sosyal harcama sonrasındaki yoksulluk açığı, sosyal harcama öncesi yoksulluk açığının azalması ve/veya sosyal harcamaların miktarı ile sosyal harcamaların etkinlik oranının artmasına bağlı olarak azalacaktır. Sosyal yardım harcamalarının, yoksulluk açığında oluşturduğu azalış (A/K), sosyal yardım harcamalarının toplam miktarı ile bu harcamaların içinde yoksulluk açığını azaltmaya yönelik ne ölçüde pay ayrıldığına bağlı olarak gerçekleşmektedir (Kim, 2000: 116).

3.2 Sosyal Yardım Harcamalarının Yoksulluk Oranı Üzerindeki Etkisi

Türkiye’de sosyal harcamaların yoksulluk oranına etkisi analizi için yoksulluğu azaltma etkinliği modelinde kullanılan sosyal harcamalar öncesi ve sonrası gelirin karşılaştırılması yapılacaktır. Bu bakımdan Foster-Greer-Thorbecke (Foster, Greer ve Thorbecke, 1984: 763) endeksinde¹¹⁰ $\alpha = 0$ (yoksulluk oranını vermektedir) değeri üzerinden hesaplama yapılmıştır.

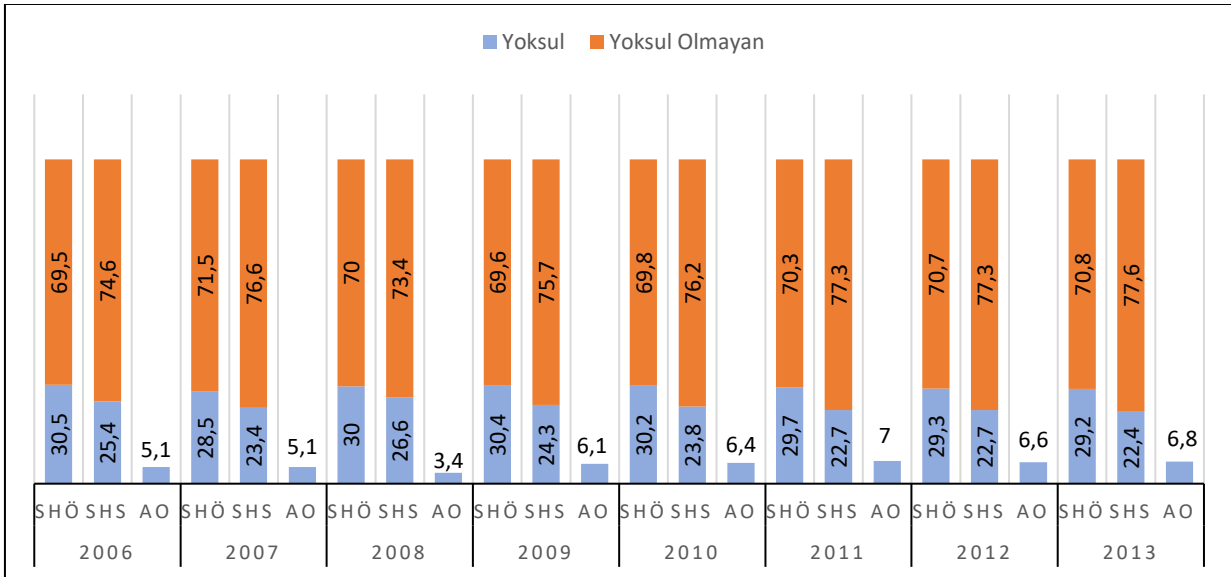
¹¹⁰ Yazında kullanılan yoksulluk oranı, yoksulluk açığı ve yoksulluk açığının karesi olguları, Foster, Greer ve Thorbecke’nin (1984: 763) çalışmasına dayanan tek bir eşitlikten meydana gelmektedir. Belirtilen eşitlik, $P_\alpha = \frac{\sum_{i=1}^q ((z-y_i)/z)^\alpha}{n}$, $\alpha \geq 0$ oluşmaktadır. α , yoksulluktan kaçınma parametresini ifade etmekte olup; yoksulluğa karşı hassasiyeti ölçmektedir. Sıfır ve daha büyük değerler alan parametre, büyüdükçe yoksulluk eşiğinin çok uzağında olan yoksullara daha fazla ağırlık vermektedir. ($\alpha = 0$ ise endeks yoksulluk oranını; $\alpha = 1$ ise yoksulluk açığını; $\alpha = 2$ ise yoksulluk açığının karesini vermektedir.)

Tablo 68: Toplam Sosyal Yardım Harcamalarının Yoksulluk Oranına Etkisi (2006-2020), (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Sosyal Harcamalar Öncesi Yoksulluk (%)	30,5	28,5	30,0	30,4	30,2	29,7	29,3	29,2	29,1	29,3	28,8	28,1	29,2	29,2	29,7
Sosyal Harcamalar Sonrası Yoksulluk (%)	25,4	23,4	26,6	24,3	23,8	22,9	22,7	22,4	21,8	21,9	21,2	20,2	21,2	21,3	21,9
Sosyal Harcamalar ile Yoksulluk Oranında Azalma (%)	16,7	17,8	11,3	20,0	21,2	23,3	22,5	23,3	25,1	25,2	26,4	28,4	27,4	27,0	26,2
Sosyal Harcamalar Öncesi Çocuk Yoksulluğu	37,0	35,0	36,7	37,3	36,7	35,3	35,4	35,1	34,9	34,3	33,5	32,5	34,6	34,7	34,8
Sosyal Harcamalar Sonrası Çocuk Yoksulluğu	34,7	32,9	34,0	34,3	33,9	32,3	32,7	32,7	31,8	32,0	31,4	30,3	32,1	32,4	32,2
Sosyal Harcamalar İle Çocuk Yoksulluk Oranında Azalma (%)	6,2	6,0	7,3	8,0	7,6	8,5	7,6	6,8	8,9	6,4	6,2	7,1	7,2	6,6	7,4

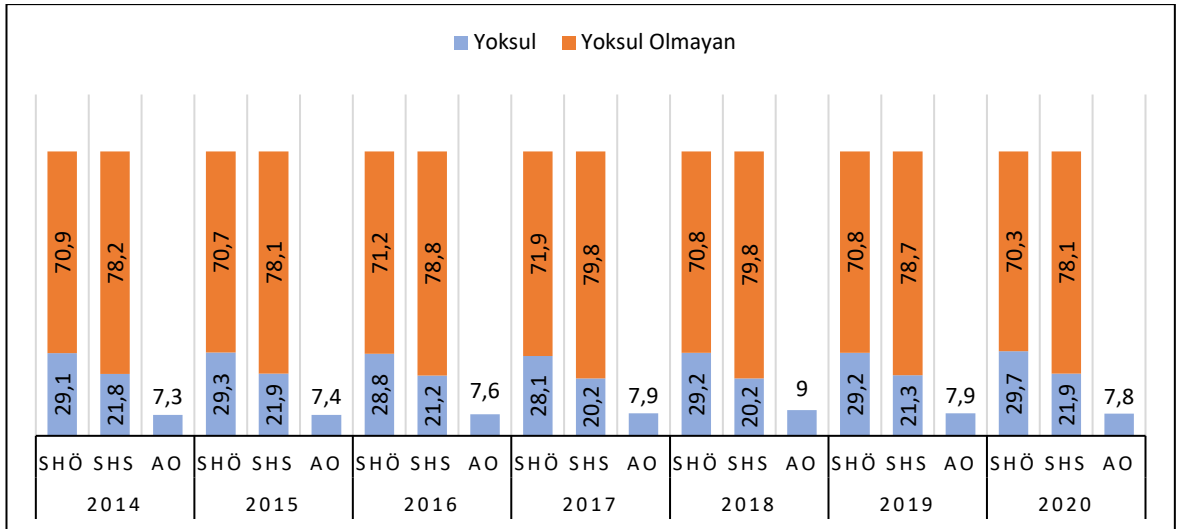
Kaynak: TÜİK 2006-2020 yılları GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 ve Excel programları kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

2020 yılında Türkiye’de yapılan toplam sosyal yardım harcamaları¹¹¹, yoksulluğu %26 oranında azaltarak, %21,9 düzeyinde gerçekleşmesini sağlamıştır. Çocuk yoksulluğu üzerinde, sosyal yardım harcamalarının etkisi %7,4 oranında bir azalma yaratarak, ancak %32,2 seviyesinde gerçekleşmesini sağlayabilmiştir. Yıllara göre çocuk yoksulluk oranı ve sosyal harcamaların etkinlik oranı ortalama olarak değişmemektedir. Sosyal transfer harcamalarında küçük bir azalma ile yoksul hale gelebilecek kişilerinin sayısının artması, yoksulluk sınırı üzerinde ancak çok düşük düzeyde gelir düşüşü ile yoksul duruma gelebileceklerin oranının da yüksek olabileceğini göstermektedir. Zira, Şekil 4.’e göre 2020 yılında Türkiye’de toplam sosyal harcamaların yoksullukla mücadeledeki etkisinin sadece %7,8 düzeyinde olduğu görülmektedir.

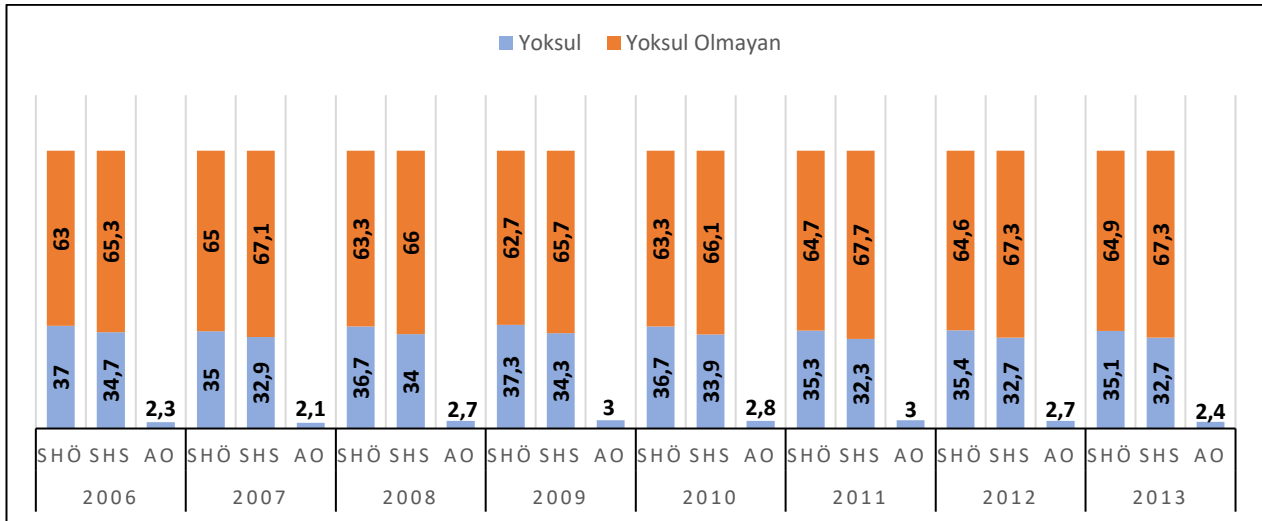
Şekil 4: Türkiye’de Toplam Sosyal Harcamalar Öncesi ve Sonrası Genel Yoksulluk (2006-2020), (%) (**Kaynak:** TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri seti üzerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. (SHÖ: Sosyal Harcamalar Öncesi, SHS: Sosyal Harcamalar Sonrası, AO: Azalma oranı).

¹¹¹ TÜİK’in 2020 Gelir Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Setindeki “Fert Gelirleri” ve “Gelir” başlığı altındaki sosyal harcama türleri baz alınmıştır: 1. Emeklilik/yaşlılık/isteğe bağlı emeklilik gelirleri ve emeklilik ikramiyesi, 2. Dul ve yetim maaşları (ölüm tazminatı dahil), 3. Sakatlık, gazilik, malulen emeklilik gelirleri, 4. Ücretli hastalık izninden dolayı elde edilen sosyal yardım niteliğindeki gelirler, 5. İşsizlik yardımları, 6. Eğitim ile ilgili elde edilen karşılıksız burs, bağış vb. gelirler, 7. Nakdi çocuk yardımları, 8. Aynı çocuk yardımlarının değeri, 9. Konut yardımlarının değeri, 10. Nakdi sosyal yardımlar, 11. Aynı sosyal yardımların değeri, 12. Kamu dışı (başka bir kişi veya haneden düzenli alınan) nakdi sosyal yardımlar, 13. Kamu dışı (başka bir kişi veya haneden düzenli yapılan) aynı sosyal yardımlar.

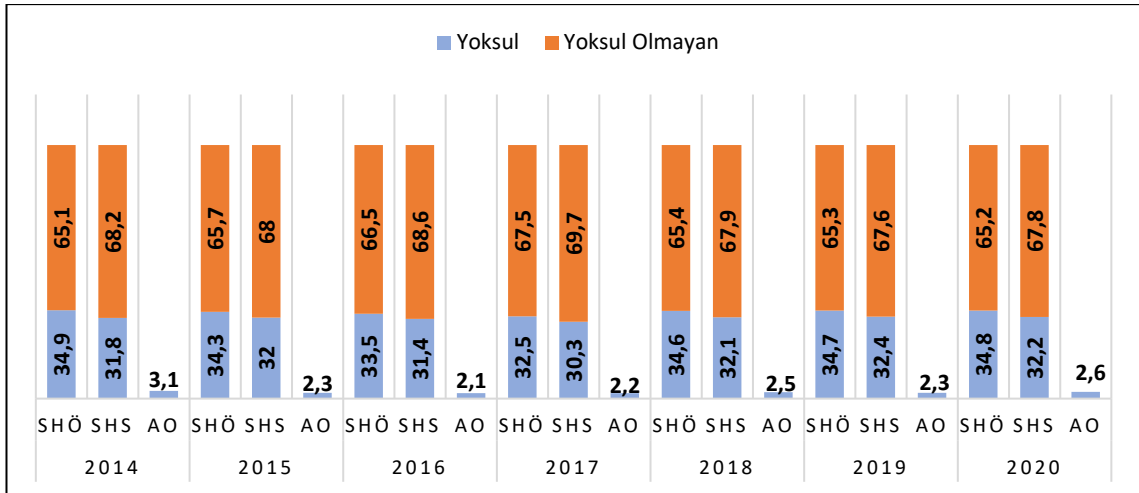

Şekil 4. (Devamı) Türkiye’de Toplam Sosyal Harcamalar Öncesi ve Sonrası Genel Yoksulluk (2006-2020), (%) (Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri seti üzerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. (SHÖ: Sosyal Harcamalar Öncesi, SHS: Sosyal Harcamalar Sonrası, AO: Azalma oranı)).

Şekil 5, sosyal harcamaların çocuk yoksulluğu üzerindeki etkisi, hem toplam transferler içinde çocuk yoksulluğu ile mücadele için ayrılan payın düşük olması hem de ulaşılan çocuk sayısının çok düşük seviyede olması nedeniyle, yıllara göre ortalama %2,5 gibi çok yetersiz bir azalma göstermektedir. 2006-2020 yılları arasında çocuk yoksulluğunun kemikleşmiş bir yapıda olduğu da ortaya çıkmaktadır. Sosyal politikalar, halihazırda, çocuk yoksulluğunun azaltılması mücadelesinde yetersiz kalmaktadır.

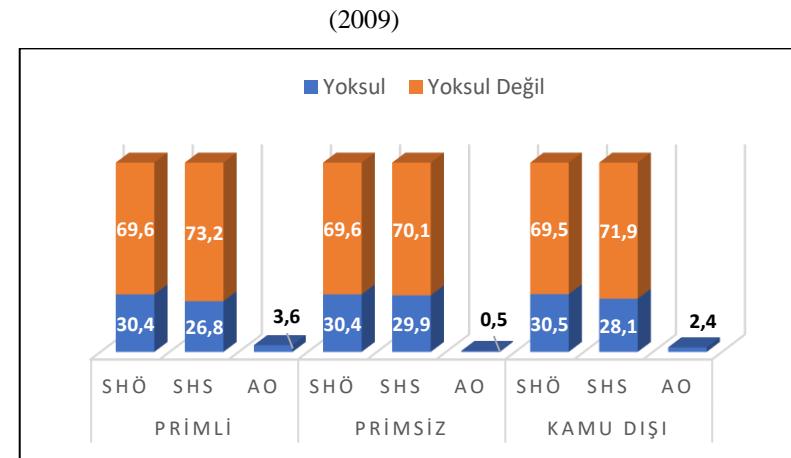
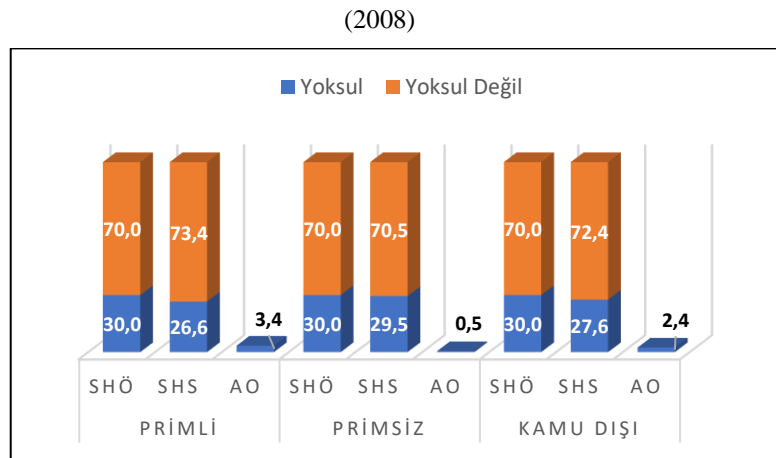
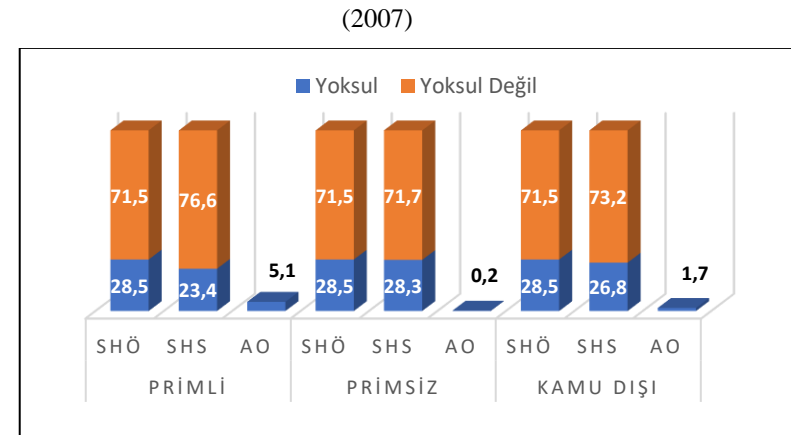
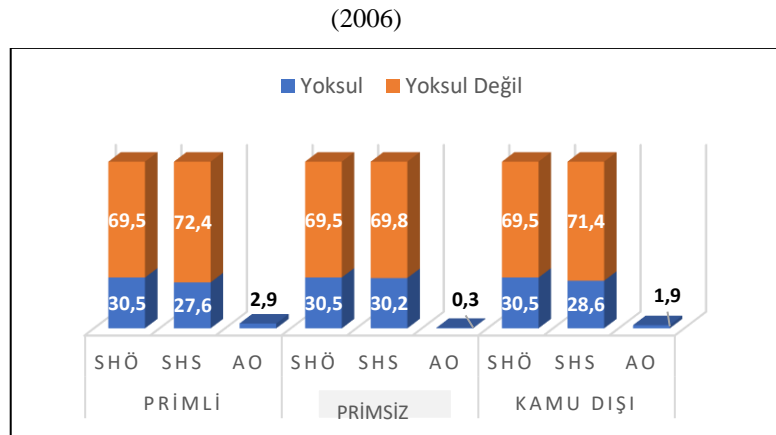
Şekil 5: Türkiye’de Toplam Sosyal Harcamalar Öncesi ve Sonrası Çocuk Yoksulluğu (2006-2020), (%) (Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri seti üzerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. (SHÖ: Sosyal Harcamalar Öncesi, SHS: Sosyal Harcamalar Sonrası, AO: Azalma oranı)).

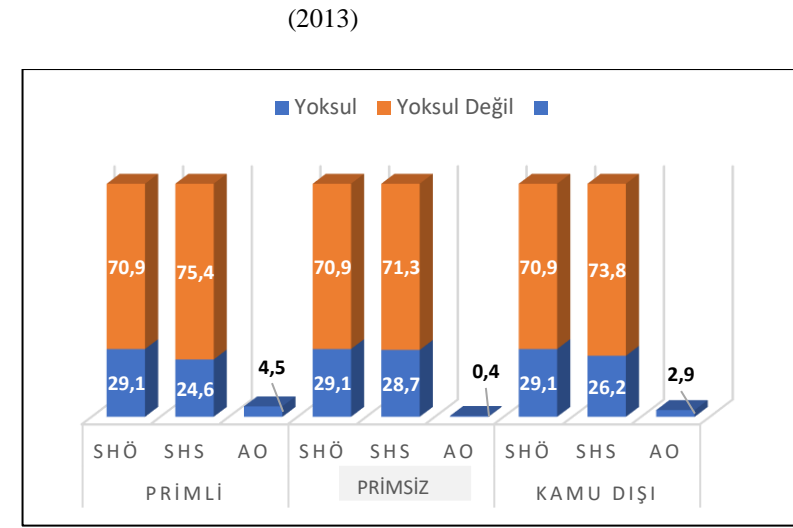
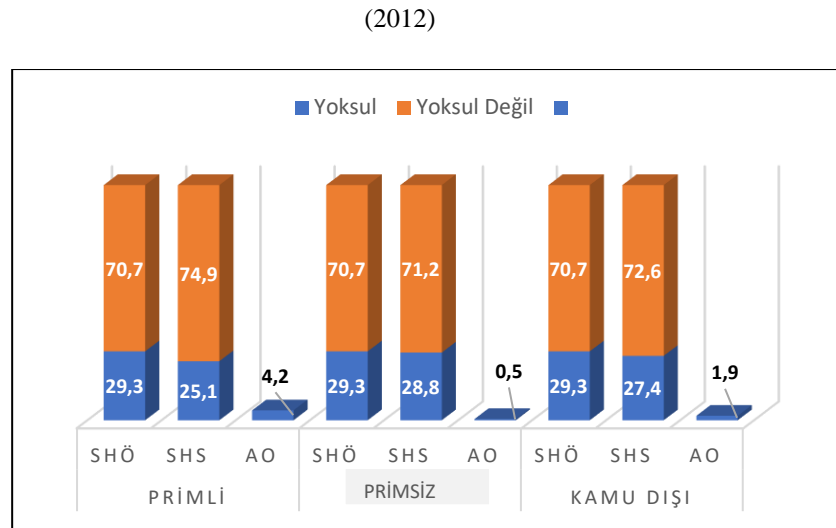
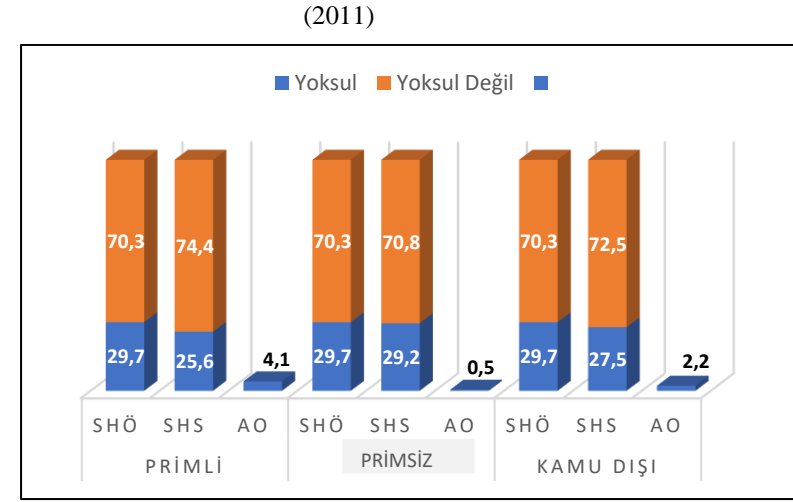
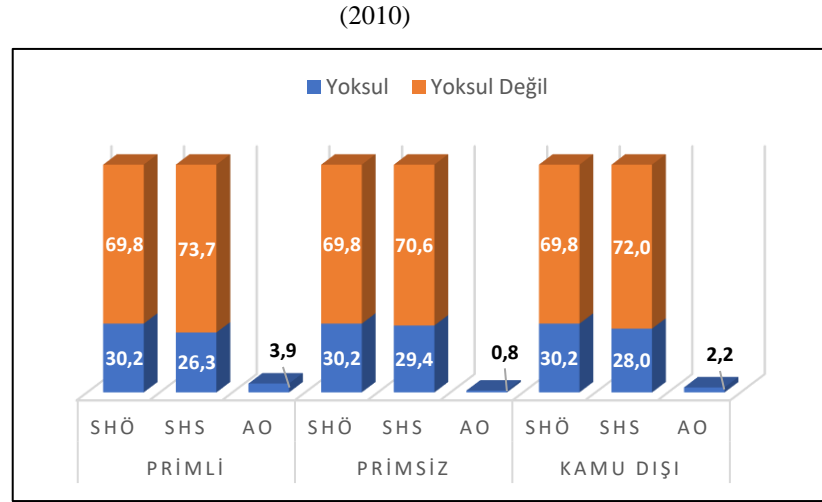
Şekil 5. (Devamı) Türkiye’de Toplam Sosyal Harcamalar Öncesi ve Sonrası Çocuk Yoksulluğu (2006-2020), (%) (Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri seti üzerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. (SHÖ: Sosyal Harcamalar Öncesi, SHS: Sosyal Harcamalar Sonrası, AO: Azaltma oranı)).

Sosyal harcama türlerinin¹¹² Şekil 6’daki yoksulluğu azaltmada etkileri incelendiğinde, 2020 yılındaki en büyük etkiyi, %5,6 azaltma oranı ile primli sistemdeki harcamaların sağladığı ortaya çıkmaktadır. Türkiye’deki sosyal koruma sistemi, sosyal sigorta kapsamındaki bireyleri yoksulluktan koruma politikasını benimsemekte; sistem dışındaki bireylerin yoksulluktan korunmasında çok sınırlı bir yaklaşım sergilemektedir. Sosyal sigorta sistemi dışında kalan primsiz sistemde sosyal yardım harcamalarının yoksulluk oranını düşürmede etkisi %0,6 (2020) seviyesinde, düşük ve çok yetersiz kalmaktadır. 2006-2020 yılları arasında sosyal yardımların yani primsiz sistemin yoksullukla mücadelede %0,4-%0,6 düzeyindeki yoksulluğu düşürme oranı, yapısal bir sorunun olduğunu ve yapısal değişimin gerekliliğini de açıkça ortaya çıkarmaktadır. Kamu dışı sosyal yardım harcamalarının ise, primsiz sisteme göre ortalama olarak, yoksulluk oranının azaltılmasında üç kat etkinlik sağlaması, Türkiye’deki sosyal yardımların ağırlıklı olarak kamu dışından olduğunu göstermektedir.

¹¹² Sosyal harcama türleri: 1. Emeklilik/yaşlılık/isteğe bağlı emeklilik gelirleri ve emeklilik ikramiyesi, 2. Dul ve yetim maaşları (ölüm tazminatı dahil), 3. Sakatlık, gazilik, malulen emeklilik gelirleri, 4. Ücretli hastalık izninden dolayı elde edilen sosyal yardım niteliğindeki gelirler, 5. İşsizlik yardımları, 6. Eğitim ile ilgili elde edilen karşılıksız burs, bağış vb. gelirler, 7. Nakdi çocuk yardımları, 8. Aynı çocuk yardımlarının değeri, 9. Konut yardımlarının değeri, 10. Nakdi sosyal yardımlar, 11. Aynı sosyal yardımların değeri, 12. Kamu dışı (başka bir kişi veya haneden düzenli alınan) nakdi sosyal yardımlar, 13. Kamu dışı (başka bir kişi veya haneden düzenli yapılan) aynı sosyal yardımlar.

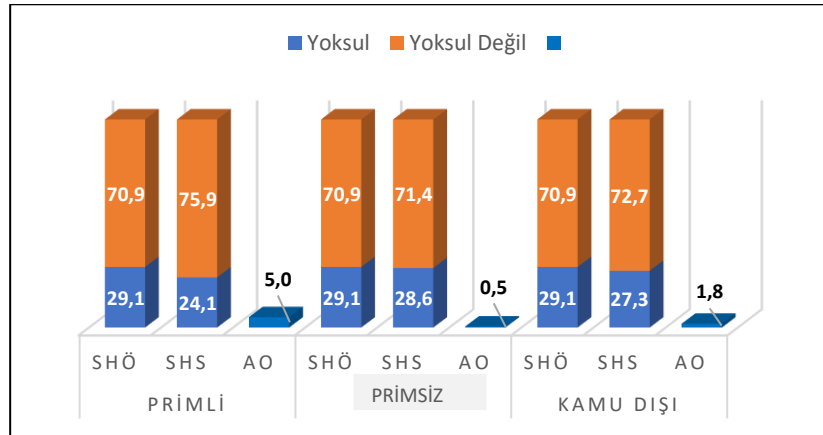

Şekil 6: Türkiye’de Sosyal Harcama Türlerinin Yoksulluğu Azaltmada Etkileri (**Kaynak:** TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri seti üzerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. (SHÖ: Sosyal Harcamalar Öncesi, SHS: Sosyal Harcamalar Sonrası, AO: Azalma oranı)).

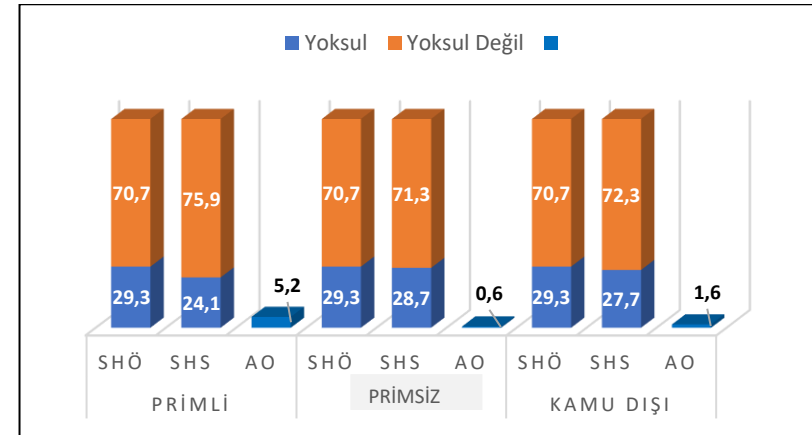

Şekil 6. (Devamı) Türkiye’de Sosyal Harcama Türlerinin Yoksulluğu Azaltmada Etkileri (**Kaynak:** TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri seti üzerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. (SHÖ: Sosyal Harcamalar Öncesi, SHS: Sosyal Harcamalar Sonrası, AO: Azalma oranı)).

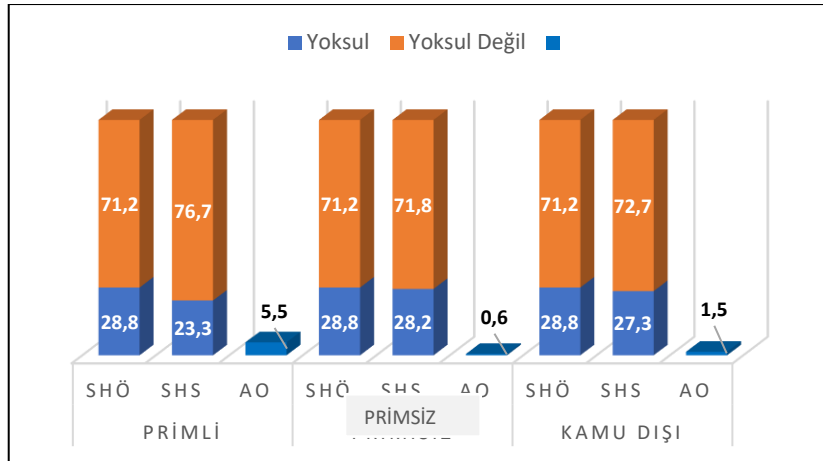
(2014)

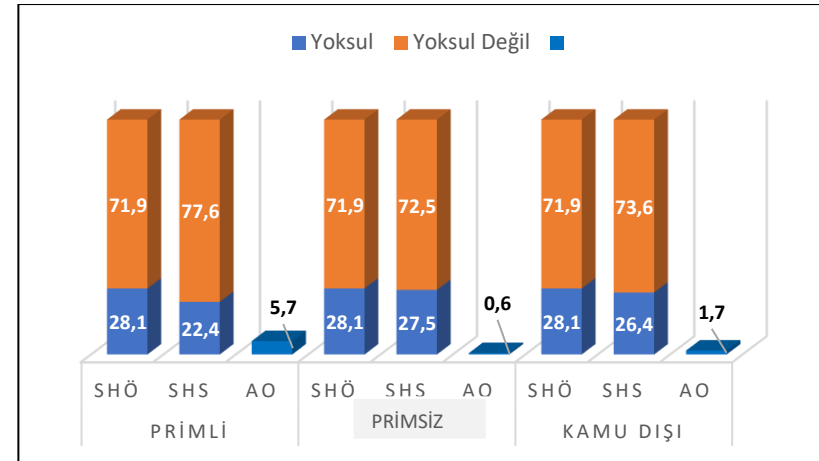
(2015)

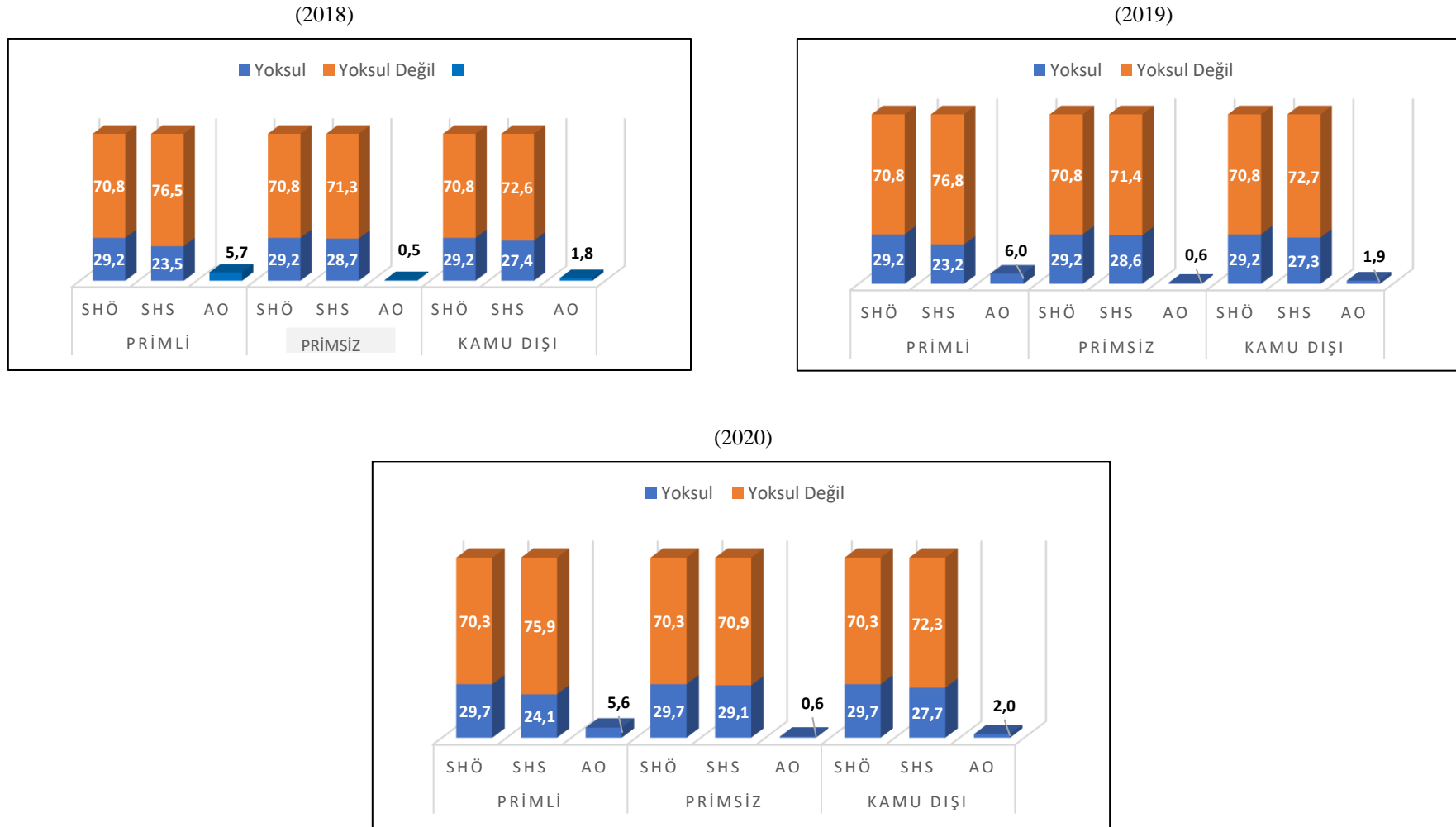
(2016)

(2017)

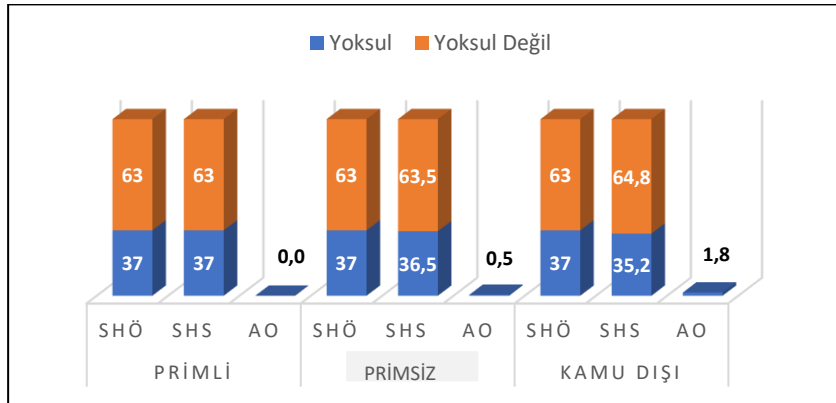
Şekil 6. (Devamı) Türkiye’de Sosyal Harçama Türlerinin Yoksulluğu Azaltmada Etkileri (**Kaynak:** TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri seti üzerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. (SHÖ: Sosyal Harcamalar Öncesi, SHS: Sosyal Harcamalar Sonrası, AO: Azalma oranı))

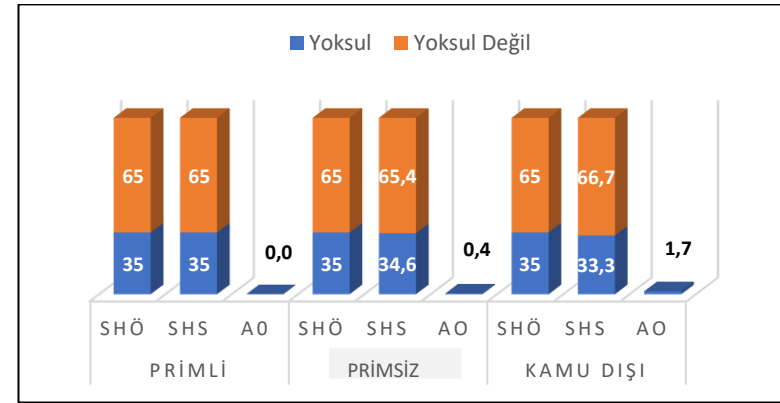
Şekil 6. (Devamı) Türkiye’de Sosyal Harcama Türlerinin Yoksulluğu Azaltmada Etkileri (**Kaynak:** TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri seti üzerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. (SHÖ: Sosyal Harcamalar Öncesi, SHS: Sosyal Harcamalar Sonrası, AO: Azalma oranı)).

Türkiye'deki primsiz sosyal harcamaların çocuk yoksulluğunu azaltmaya yönelik etkileri, 2014 yılı dışında, ortalama olarak 2006-2020 yıllarına göre, ortalama yaklaşık %0,7 gibi çok düşük azaltma oranı ile çok az bir seviyede gerçekleşmektedir. Öte yandan, 2006-2020 yıllarına göre primli sistemin çocuk yoksulluğunun azaltılmasında herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Devletin çocuk yoksulluğu ile mücadelede prime dayanan sosyal koruma sistemi tamamen etkisiz, primsiz sosyal harcamaların etkisi ise %0,8 (2020) düzeyinde çok düşük bir oranda sosyal koruma yaratmaktadır. Geriye kalan (%1,9) ve çocuk maddi yoksunluğunun yıllara sarıh belirli bir seviyede durmasını sağlayan ise kamu dışı yani hanelerden hanelere veya bireylere yapılan sosyal yardım harcamalarıdır. Çocukların yoksulluktan korunmasına yönelik kamu politikaları hem kapsam hem de nicelik olarak, Türkiye'deki çocukları yoksulluktan ve yoksunluktan korumada yetersiz kalmaktadır.

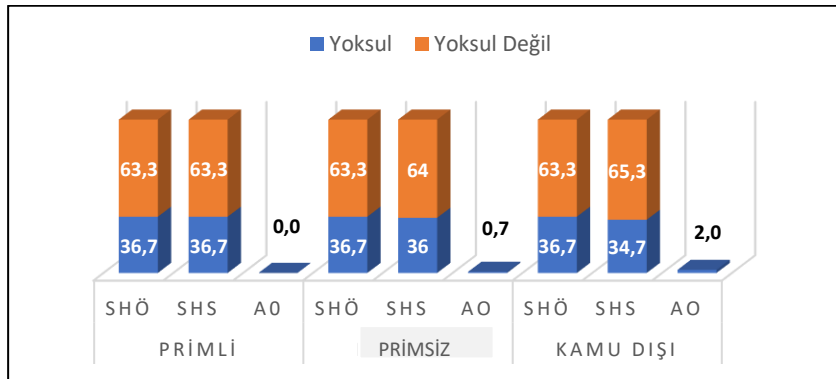
(2006)

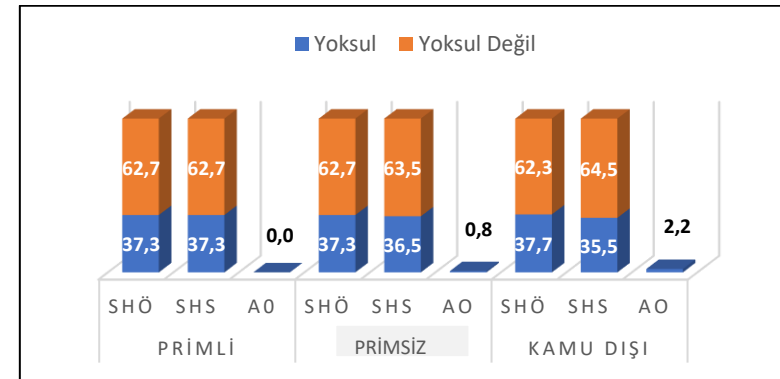
(2007)

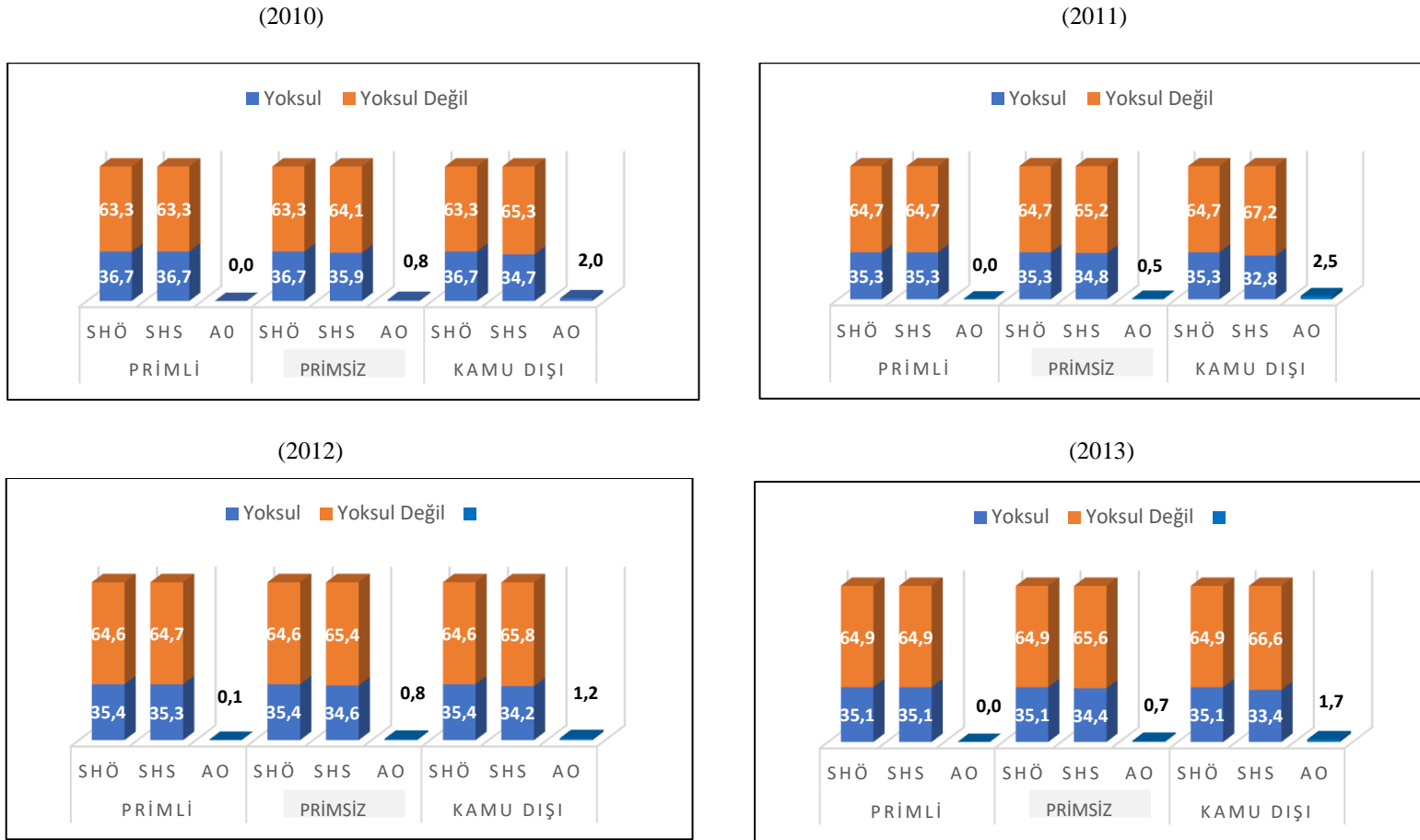
(2008)

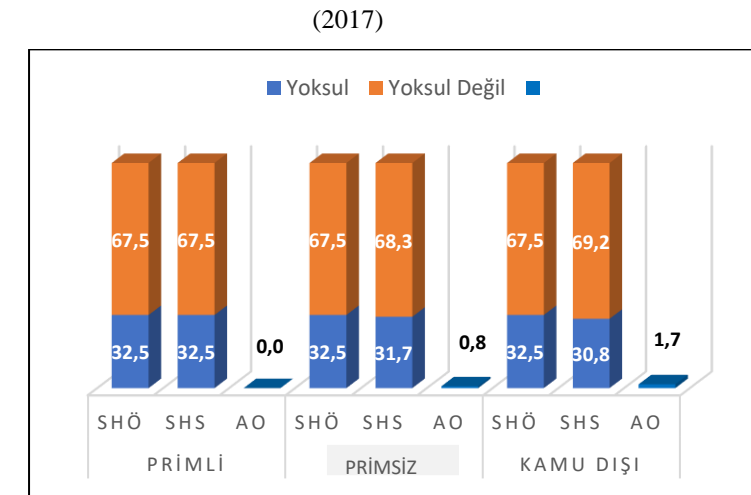
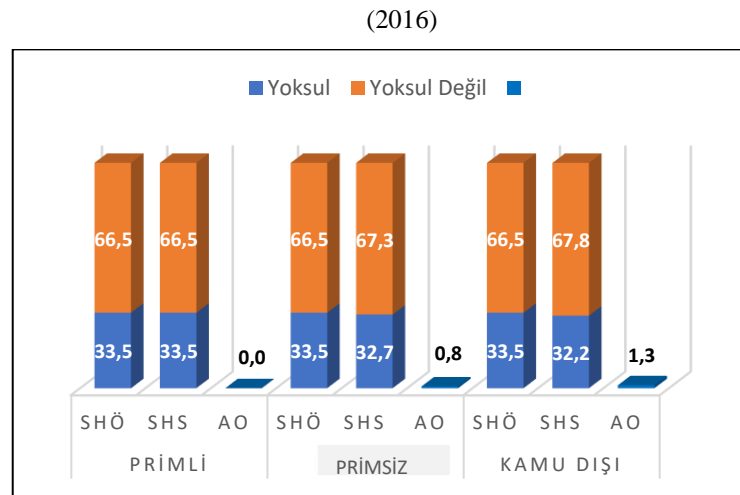
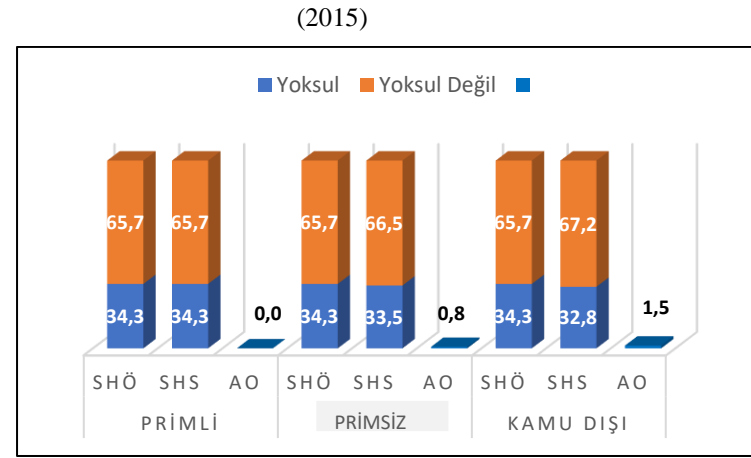
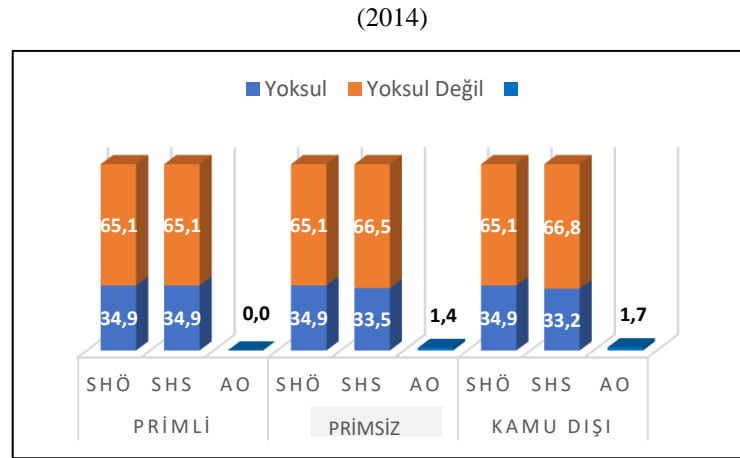
(2009)

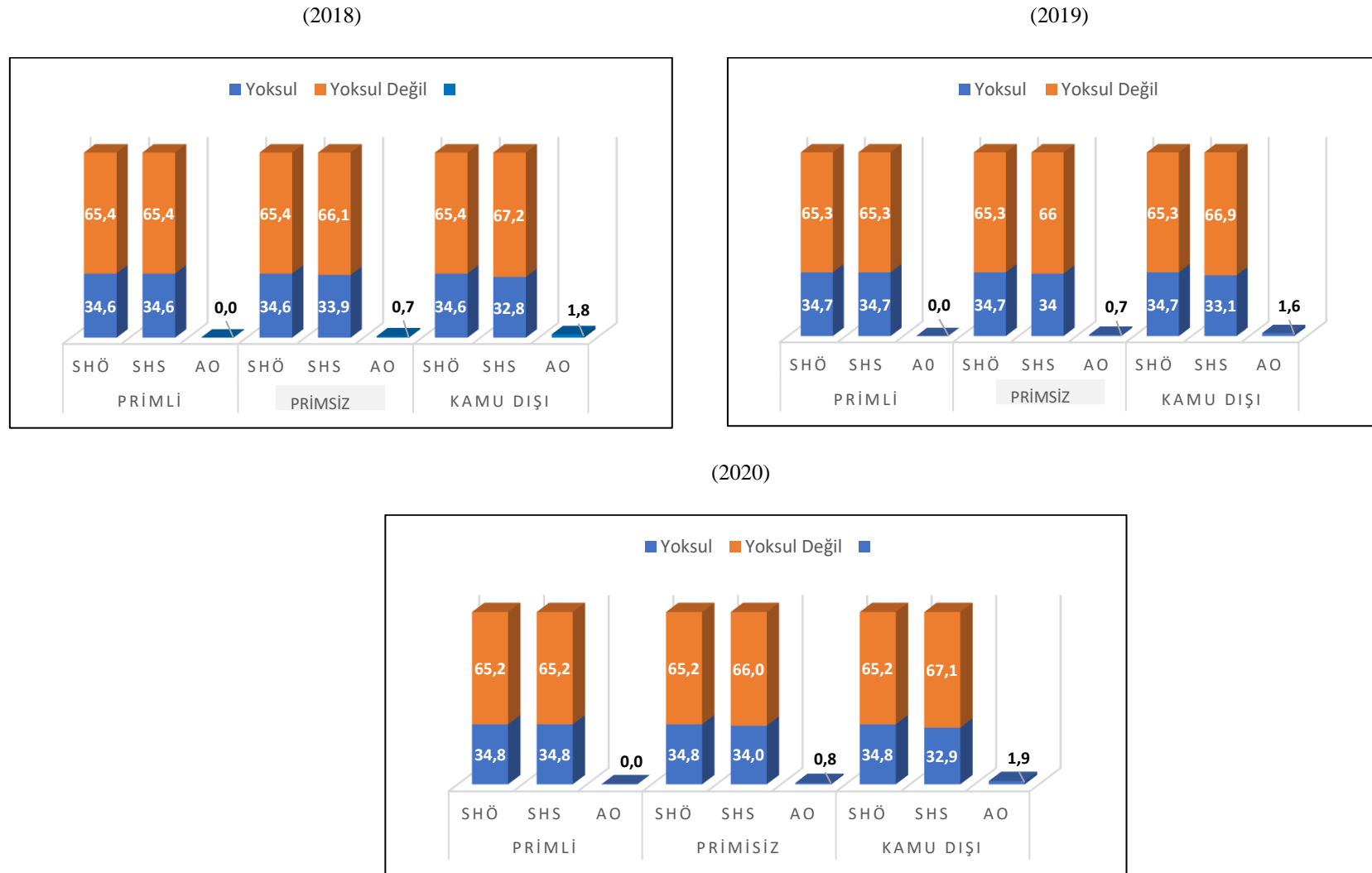
Şekil 7: Türkiye’de Sosyal Harcama Türlerinin Çocuk Yoksulluğunu Azaltmada Etkileri (**Kaynak:** TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. (SHÖ: Sosyal Harcamalar Öncesi, SHS: Sosyal Harcamalar Sonrası, AO: Azalma oranı)).

Şekil 7. (Devamı) Türkiye’de Sosyal Harcama Türlerinin Çocuk Yoksulluğunu Azaltmada Etkileri (**Kaynak:** TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. (SHÖ: Sosyal Harcamalar Öncesi, SHS: Sosyal Harcamalar Sonrası, AO: Azalma oranı)).

Şekil 7. (Devamı) Türkiye’de Sosyal Harcama Türlerinin Çocuk Yoksulluğunu Azaltmada Etkileri (**Kaynak:** TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. (SHÖ: Sosyal Harcamalar Öncesi, SHS: Sosyal Harcamalar Sonrası, AO: Azalma oranı)).

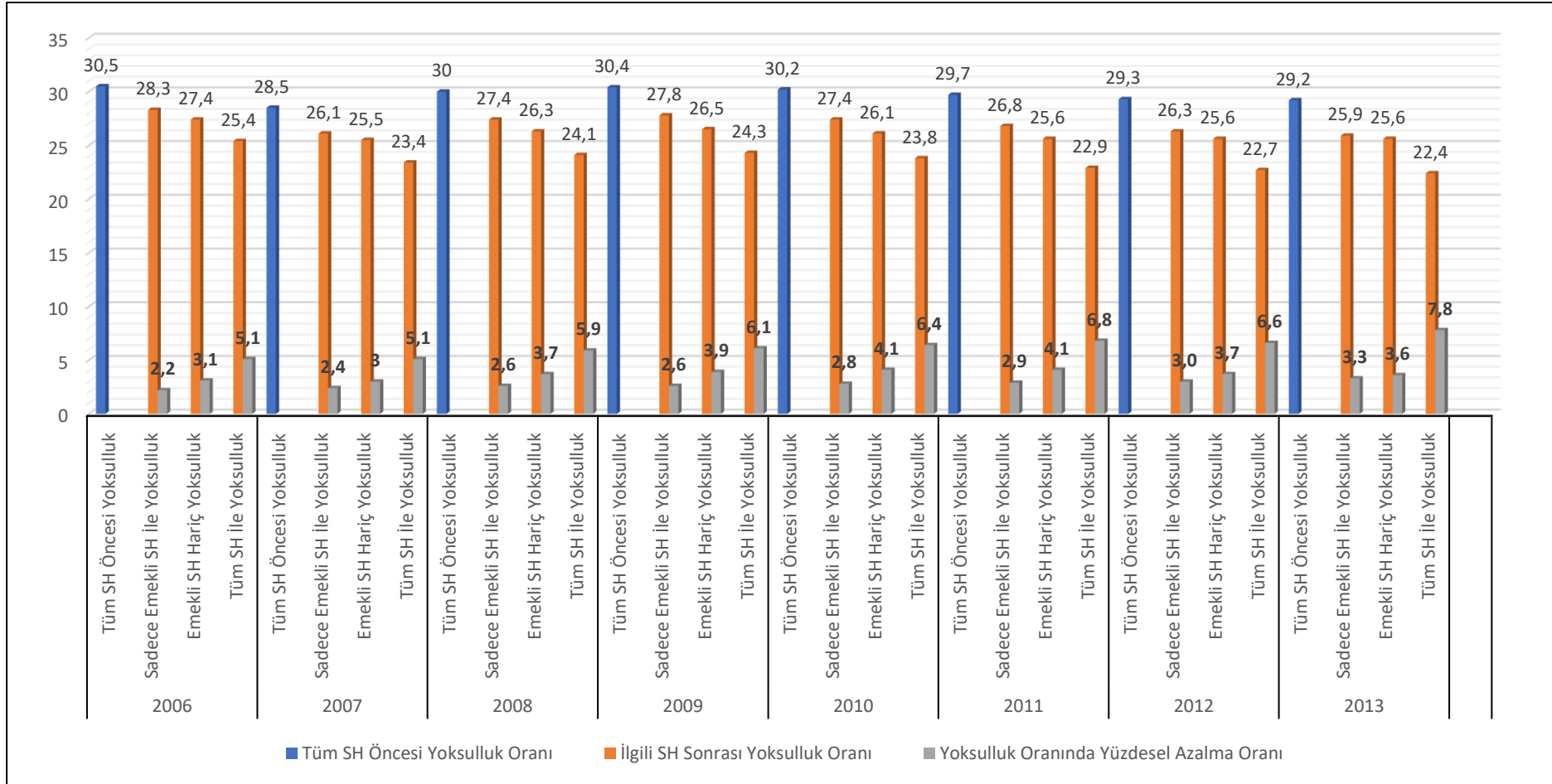
Şekil 7. (Devamı) Türkiye’de Sosyal Harcama Türlerinin Çocuk Yoksulluğunu Azaltmada Etkileri (**Kaynak:** TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. (SHÖ: Sosyal Harcamalar Öncesi, SHS: Sosyal Harcamalar Sonrası, AO: Azalma oranı)).

Sosyal transfer harcamalarının içerisinde bulunan emekli aylığı ödemeleri, dağılımda hem diğer tüm transferlerin toplamına yakın bir orana sahip olması hem de primli sosyal koruma uygulaması olması sebebiyle, toplam sosyal harcamalardan ayrı tutularak yoksulluk etkilerinin değerlendirilmesi daha yararlı olacaktır. Bu bakımdan tüm sosyal harcamalar öncesi yoksulluk oranı, sadece emekli aylık ve ikramiyesi ödemesi dahil edildiğinde meydana gelen yoksulluk oranı ile emekli aylık ve ikramiye ödemesi hariç sosyal harcamaların tamamı dahil edildiğinde oluşan yoksulluk oranı Şekil 8.'de gösterilmektedir.

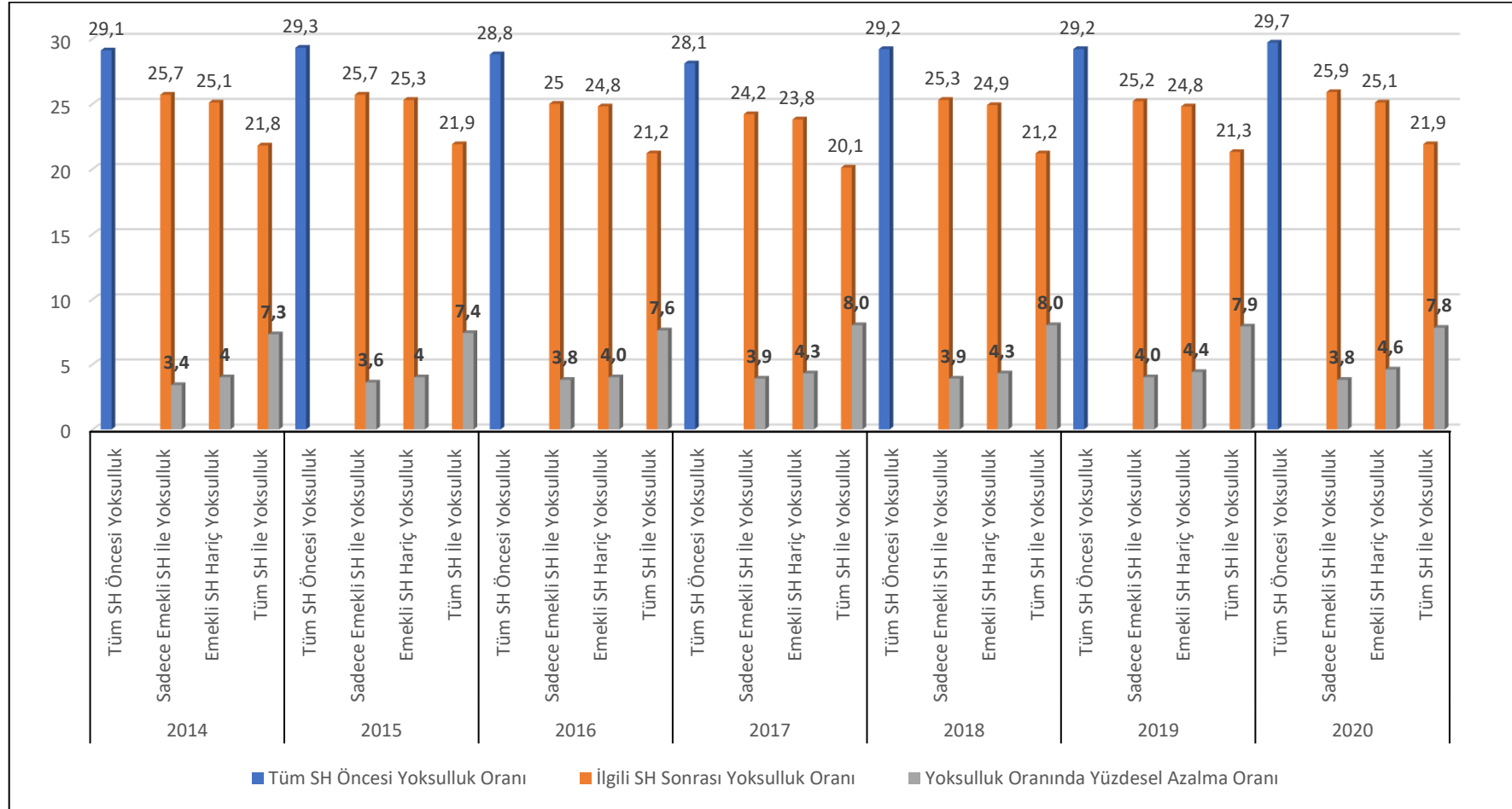
Yoksulluk oranı ile koşut olarak, yoksulluk açığı da 2006-2020 yılları arasında sosyal harcamalar sonrasında güçlü bir biçimde azaltılamamıştır. 2017 yılı haricinde yoksulluk %21 ve üzerindeki bir düzeydedir. Öte yandan, Şekil 8'e göre son yıllarda sadece emekli aylığı sosyal transfer olarak değerlendirildiğinde, diğer tüm sosyal transferlerin yoksulluk açığının azaltılmasındaki oranın yarısı kadar oranda güçlü bir etki yaratmaktadır. 2020 yılında sadece emeklilere yönelik sosyal transferlerin yoksulluk oranında azalma %3,8 iken, diğer kalan on iki sosyal transferin azaltma oranı ise %4,6'dır. Diğer bir ifade ile sosyal transferler öncesi 2020 yılında yoksulluk %29,7 iken, sadece emeklileri içeren sosyal transferler yoksulluk oranını %25,9'e düşürürken, diğer kalan on iki sosyal transfer harcaması ise, %25,1'a düşürebilmektedir. Bu bakımdan emeklilere yönelik bu primli sistem içerisindeki sosyal transfer, yoksulluğun azaltılmasında önem taşımaktadır. Diğer yandan, primsiz sistemin, yani sosyal yardım sistemine yönelik sosyal harcamaların Türkiye'deki bireylerin yoksulluğun azaltılmasında güçlü bir etkinlik oluşturmamaktadır. Yine 2020 yılı için tüm sosyal transfer türleri yoksulluğu, %29,7'den %21,9'a düşürerek, %7,8'lik bir azalma meydana getirmektedir.

2020 yılı için sosyal harcamalarının yoksulluk üzerindeki toplam etkisi, %8,4 düzeyinde bir azalmayı işaret ederken, yoksulluktaki azalma %7,8 seviyesinde gerçekleşmektedir. Bu bakımdan %0,6 düzeyinde bir kayıp etki dikkat çekicidir. İktisadi büyümenin daralması ile birlikte enflasyonist etkilerin eş zamanlı etkileri, satınalma gücünü tahribata uğratmış, sosyal harcamaların olumlu etkisini de azaltmıştır. Halihazırda gelir dağılımındaki adaletsizlikler, belirtilen olumsuzluklarla birleşerek, yoksulluğun düzeyinin korunmasında yol açmaktadır. Keza 2016-2019 yılları arasında ve 2006-2012 yılları arasında da benzer olarak, sosyal transfer harcamalarının, yoksulluk üzerindeki toplam etkisi ile, yoksulluğun azalış arasında, yoksulluğun düşme seyri aleyhine bir yapı söz konusudur. Sadece 2013 yılında sosyal harcamaların etkisinin

üzerinde bir yoksulluk azalışı gözlenirken (iktisadi büyüme ve dinamiklerin olumlu etkileri ile), 2015 yılında ise, sosyal harcamaların toplam etkilerinin oranı kadar yoksulluk oranının azalışı tespit edilmektedir.

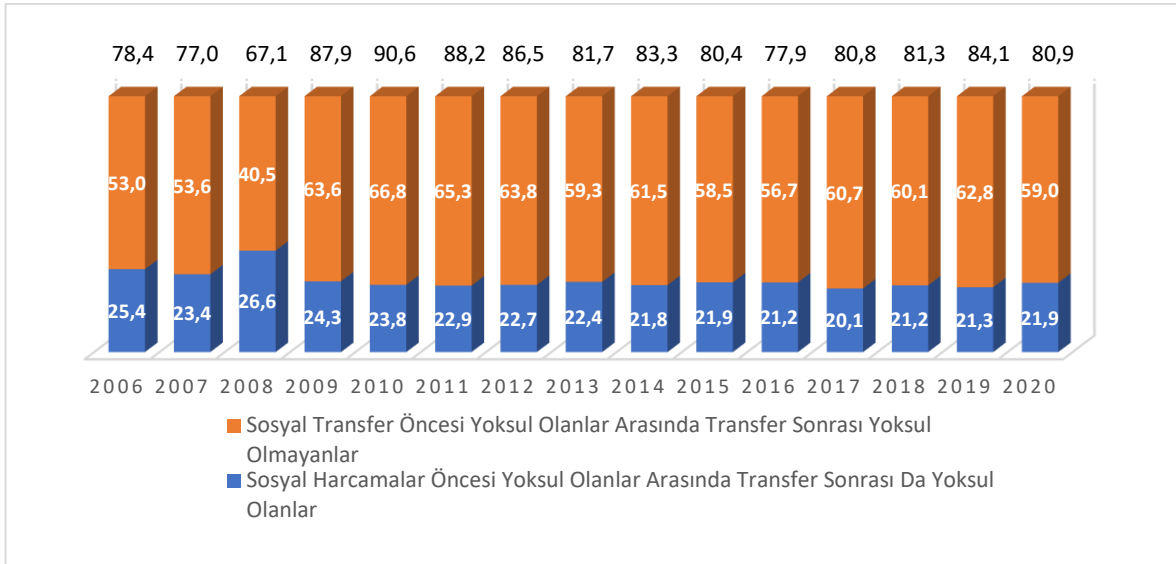

Şekil 8: Türkiye’de Emekli Aylığı ve İkramesinin Tek Transfer Ödemesi ve Toplam Transfer Ödemelerinden Hariç Tutularak Yoksulluk Üzerindeki Etkileri (2006-2020), (%) (**Kaynak:** TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 ve Excel programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. (SHÖ: Sosyal Harcamalar Öncesi, SHS: Sosyal Harcamalar Sonrası, AO: Azalma oranı)).

Şekil 8. (Devamı) Türkiye’de Emekli Aylığı ve İkramesinin Tek Transfer Ödemesi ve Toplam Transfer Ödemelerinden Hariç Tutularak Yoksulluk Üzerindeki Etkileri (2006-2020), (%) (Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 ve Excel programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. (SHÖ: Sosyal Harcamalar Öncesi, SHS: Sosyal Harcamalar Sonrası, AO: Azalma oranı)).

Sosyal transfer harcamalarının, yoksulluğu azaltmadaki etkilerini belirleyen faktörler; sosyal transferlerin ulaştığı yoksul grubun nicel büyüklüğü ve bu grubun ne kadarını yoksulluktan çıkartabildiğidir (Beckerman, 1979: 276). Şekil 9’da 2006-2020 yılları için toplam sosyal transferler öncesi yoksul olan bireyler arasında sosyal transfer sunulduktan sonra da yoksul olanlar ile transferler sonrasında yoksul olmayanların oranı yer almaktadır.

Şekil 9: Yoksul Bireylere Yönelik Sosyal Transfer Sunulduktan Sonra Yoksulluk Durumları (2006-2020), (%) (**Kaynak:** TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 Excel programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır).

Şekil 9’a göre, Türkiye’de 2020 yılında yoksul bireyler arasında sosyal transferden biri veya birden daha fazlasına sahip olanların oranı %80,9’dur. Öte yandan, bu toplam oran tüm sosyal transfer harcamalarının, yoksulluk oranı üzerinde gerçekleştirebileceği en yüksek etkiyi de ifade etmektedir. Yani, tüm transferler, ulaştığı yoksul grupta olan bireylerin tamamını yoksulluk eşiği üzerine taşımış olduğu varsayımında, yoksulluk oranı üzerindeki azalış yönündeki etkisi de söz konusu oran ile sınırlı olabilecektir (%80,9). Bu bakımdan 2020 yılında toplam sosyal transferler, yoksulların %80,9’una ulaşmış ve yine bu yoksul gruptakilerin %59’unu yoksulluktan çıkartırken, %21,9’u yoksulluk içinde kalmışlardır. Böylece, sosyal transferde ulaşılan yoksul grubun nicel büyüklüğü dikkate alındığında, sosyal transferlerin yoksulluk oranını düşürmede etkisini sınırlayan en önemli unsur, bu transferlerin ulaştığı grubun nicel büyüklüğü değil, ulaşılan yoksul grubun gelirinin yoksulluk eşiği sınırını aşılmasını sağlayacak yetersiz gelir artışı olduğu karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan Türkiye’de

kurgulanan sosyal harcama sistemi yıllara sarıh olarak, yoksulluk oranını ortalama olarak korurken, yoksulluğu bu seviyelerin altına düşürememektedir.

3.3 Yoksulluk Açığı Üzerinde Sosyal Transfer Harcamalarının Etkisi

Yoksulluk açığının yoksulluk analizinde kullanılması, yoksul nüfusun yoksulluk eşiğine uzaklıklarının nasıl dağıldığının anlaşılması açısından önem taşımaktadır (Beckerman, 1979: 263-264). Öte yandan, yoksul grupta olmamakla birlikte, çok düşük bir gelir düşüşü ile yoksul duruma düşecek olan bireylerin tespiti de bu bakımdan yararlı olmaktadır. Öncelikle Türkiye'nin toplam nüfusunun, gelirlere göre yoksulluk eşiği etrafındaki dağılımı incelenmiştir. Daha sonra ise sosyal transfer harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkilerinin analiz yapılmıştır.

Tablo 69: Yoksulluk Eşiğine Göre Gelir Aralıklarının Nüfus Dağılımı¹¹³

2020				Nüfus (Kişi)	Pay (%)
Yoksulluk Aralığı					
Yoksul					
Yoksulluk Sınırına Çok Uzak		EFÖKBG <0,50 YE		3.388.195	4,1
Yoksulluk Sınırına Uzak		0,50YE <EFÖKBG <0,75YE		6.144.495	7,5
Yoksulluk Sınırına Yakın		0,75YE <EFÖKBG <YE		8.388.012	10,2
TOPLAM				17.920.702	21,9
Yoksul Olmayan					
Yoksulluk Üzerinde	Sınırının Hemen	YE < EFÖKBG < 1,25YE		8.906.669	10,9
Yoksulluk Sınırı Üzerinde		1,25YE < EFÖKBG < 2YE		23.273457	28,4
Yoksulluk Sınırının Çok Üzerinde		2YE < EFÖKBG		31.771.807	38,8
TOPLAM				63.951.933	78,1

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. (YE: Yoksulluk eşiği, EFÖKBG: Eşdeğer fert ölçeğine göre kişi başı gelir).

Tablo 69'ta eşdeğer fert ölçeğine göre kişi başı gelirin, farklı gelir aralıklarına bölünmesi ile oluşturulan her bir gelir aralığındaki nüfusun nicel büyüklüğü ve oranı

¹¹³ Yoksulluk eşiğine göre yazar tarafından Demir Şeker'in 2008 çalışmasındaki gelir aralıkları baz alınarak oluşturulan gelir aralıkları, nüfusun yoksulluk eşiği altındaki nasıl dağıldığı, bireylerin ne kadarının yoksulluk eşiğine yakın olduğunun tespiti ve çok az bir gelir azalışı ile yoksulluk eşiğinin altına düşebilecek bireylerin ortaya çıkması amacıyla yapılmıştır. Bu bakımdan yoksulluk eşiğinin altından bulunan yoksul olan ilk iki grup için %25'er olarak gelir azaltılarak, üçüncü grupta (yoksulluk eşiğine çok uzak olan grup) %50 ve daha fazla azaltılmış gelir grubu oluşturulmuştur. Keza yoksul olmayan ilk iki grup için yoksulluk eşiğine göre %25'er artırılan gelir grupları, üçüncü grupta ise (yoksul eşiğine çok uzak olan yoksul olmayan bireyler) yoksulluk eşiğinin iki katı ve üzerindeki bulunmaktadırlar.

bulunmaktadır. Gelir aralıkları yukarıdan aşağıya doğru incelendiğinde, yoksul birey sayısının yoksulluk eşiği ile birlikte çok hızlı bir şekilde değişim yaşadığı izlenmektedir. Bu bakımdan, nüfusun yoksul kesiminden bir üst basamağa geçildiğinde %80'e yakın bir nüfus ile karşılaşmaktadır. Öte yandan, yoksul gruptaki bireylerin kendi aralarındaki dağılıma bakıldığında, en yoksul olan gelir aralığında nüfusun %4,1'i bulunmaktadır. En yoksul gruba sunulan sosyal yardım transferleri aynı yardımlar ve nakdi sosyal yardımlardan oluşmaktadır. Böylece, bu sosyal yardım transferleri türlerine müdahale edilmesi (miktarlarının artırılması ve etkinlik oranlarının artırılması), 3,8 milyon yoksul bireyi bu gelir aralığından (EFÖKBG <0,50YE) kurtarabilecektir.

Yoksul gruptaki gelir aralıklarına göre, toplam nüfus içindekilerin önemli bir kısmı (%10,2'si), yoksulluk eşiğinin hemen altındaki grupta yer almaktadır. Bu gruptaki yoksul bireyler yıllık sadece 3.718 TL gelir artışı ile yoksulluktan kurtarılabilir. Tablo 68'e göre, yoksulluk eşiğine yakın yoksul olmayan gelir grubunda yaklaşık 8,9 milyon kişinin bulunması da dikkat çekici bir durumdur. Buna göre, 8,9 milyon kişi çok düşük seviyede bir gelir azalışı (yoksulluk eşiğinin %25'i kadar / 3.718 TL) ile yoksulluk eşiğinin altında kalabilecektir. Bu durum da 8,9 milyon kişi, 16,8 milyon yoksul bireylerin oluşturduğu gruba dahil olabilecektir. Kırılganlığın boyutları da bu şekilde ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'deki yoksulluk eşiğine göre, gelir aralıkları 2020 TÜİK GYKA mikro veri seti ışığında incelendikten sonra, bu aşamada Türkiye'de sosyal transfer harcamaları öncesinde ve sonrasındaki yoksulluk açığı durumlarının karşılaştırılması ile söz konusu transfer harcamalarının, yoksulluk açığını azalma düzeyi analizi yapılacaktır. Sosyal transfer harcamalarının gelirden çıkarıldığı haldeki yoksulların eş değer fert ölçeğine göre kişi başı gelirleri ile yoksulluk eşiği arasındaki farkın toplamını ifade eden sosyal transfer öncesi yoksulluk açığı, Tablo 70'te eş değer fert ölçeğine göre yıllık kişi başı gelirler toplamına oranlanarak hesaplanmıştır.

Tablo 70: Yoksulluk Açığı Üzerinde Sosyal Transfer Harcamalarının Etkisi (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
SH Öncesi								
Yoksulluk Açığı	39,8	34,5	34,3	36,9	37,4	35,5	35,9	35,2
SH Sonrası								
Yoksulluk Açığı	33,6	28,4	28,0	29,6	28,6	29,2	29,2	26,7
Yoksulluk Açığındaki								
Yüzdesele Azalma	15,6	17,1	18,4	19,8	23,5	17,8	18,7	24,1
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
SH Öncesi Yoksulluk Açığı		35,5	35,2	35,1	35,8	34,7	35,3	36,5
SH Sonrası Yoksulluk Açığı		27,2	26,8	26,5	25,8	25,4	26,3	26,9
Yoksulluk Açığındaki								
Yüzdesele Azalma		23,4	23,9	24,5	27,9	26,8	25,5	26,3

Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 ve Excel programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. (SH: Sosyal Harcamalar).

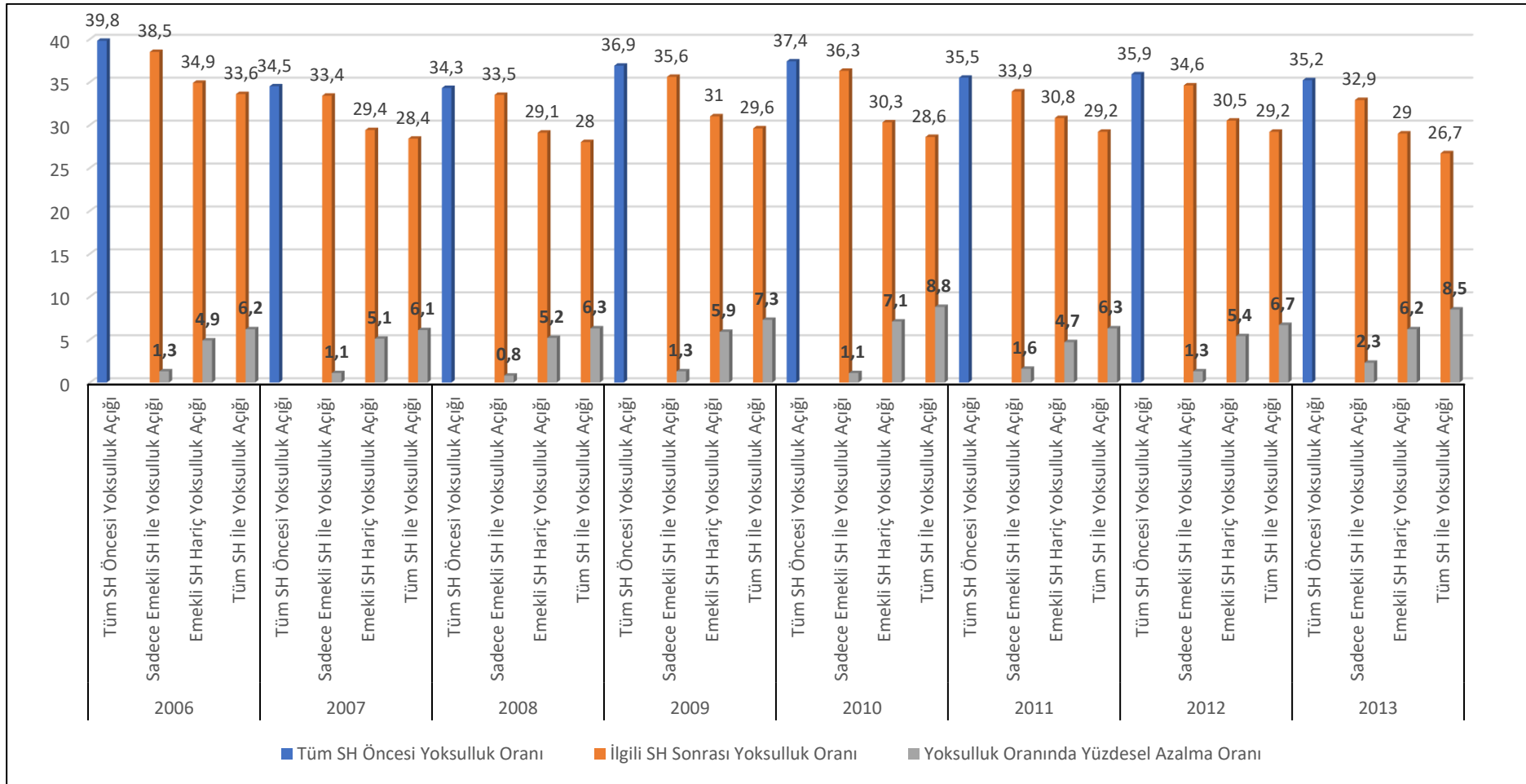
Sosyal transfer harcamaları ile birlikte yoksulluk açığı 2020 yılında sosyal harcamalar öncesine göre %26,3 oranında azalmıştır. Önceki yıllara göre, 2020 yılında yoksulluk açığındaki azalma, sosyal transferlerin toplamındaki azaltma etkisinden düşük seviyede kalmıştır. Böylece, sosyal transferlerin yoksulluk açığı üzerindeki etkisi, iktisadi büyümedeki zayıflama ve enflasyonist etkiler ile azalmıştır. Tüm sosyal transferlerin, 2020 yılı için %12,4 seviyesinde yoksulluk açığını azaltması beklenirken, bu etki belirtilen olumsuz koşullardan ötürü, ancak %9,6 düzeyinde azaltabilmiştir. Buna göre, transfer harcamaları, sunulduğu tüm yoksul bireyleri yoksulluk eşiği üzerine çıkarmamakla birlikte, yine sunulduğu ya da ulaştığı tüm yoksul bireylerin gelirine bir artış olarak yansıyamamıştır. Dolayısıyla yoksulluk açığının kapatılmasına katkısı sınırlı kalmıştır.

Sosyal transferlerin yoksulluk açığı üzerindeki emekli aylığı ve ikramiyesi ile ayrıştırıldığında, Şekil 10'daki sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Yoksulluk açığı 2020 yılında, emekli aylığı ve ikramiyeleri transferleri ile birlikte %4,3 azalarak %36,5'dan %32,2'ye gerilemiştir. Önceki yıllara göre daha yüksek düzeyde emekli aylığı ve ikramiyesi sosyal transferlerine rağmen, önceki yıllara koşut olarak yoksulluk açığı aynı kalmıştır. Yoksulluk oranına benzer etki meydana getiren emekli aylığı ve ikramiye transferleri, diğer tüm transferlerin toplamına yakın bir etki ile, yoksulluk açığını da diğer sosyal harcamalara göre daha fazla azaltmıştır. Emekli aylığı ve ikramiyesi transferleri dışındaki tüm diğer on iki sosyal transfer harcaması ise %8,1 yoksulluk açığını azaltarak %28,4 seviyesinde gerçekleşmesini sağlamıştır. 2018-2020 yılları için bu dönemde yapılan asgari ücrette yüzdesel anlamda önemli düzeydeki artışın, yine nüfusun içinde önemli düzeydeki asgari ücretli çalışanlar düşünüldüğünde, gelir artışının yoksulluk

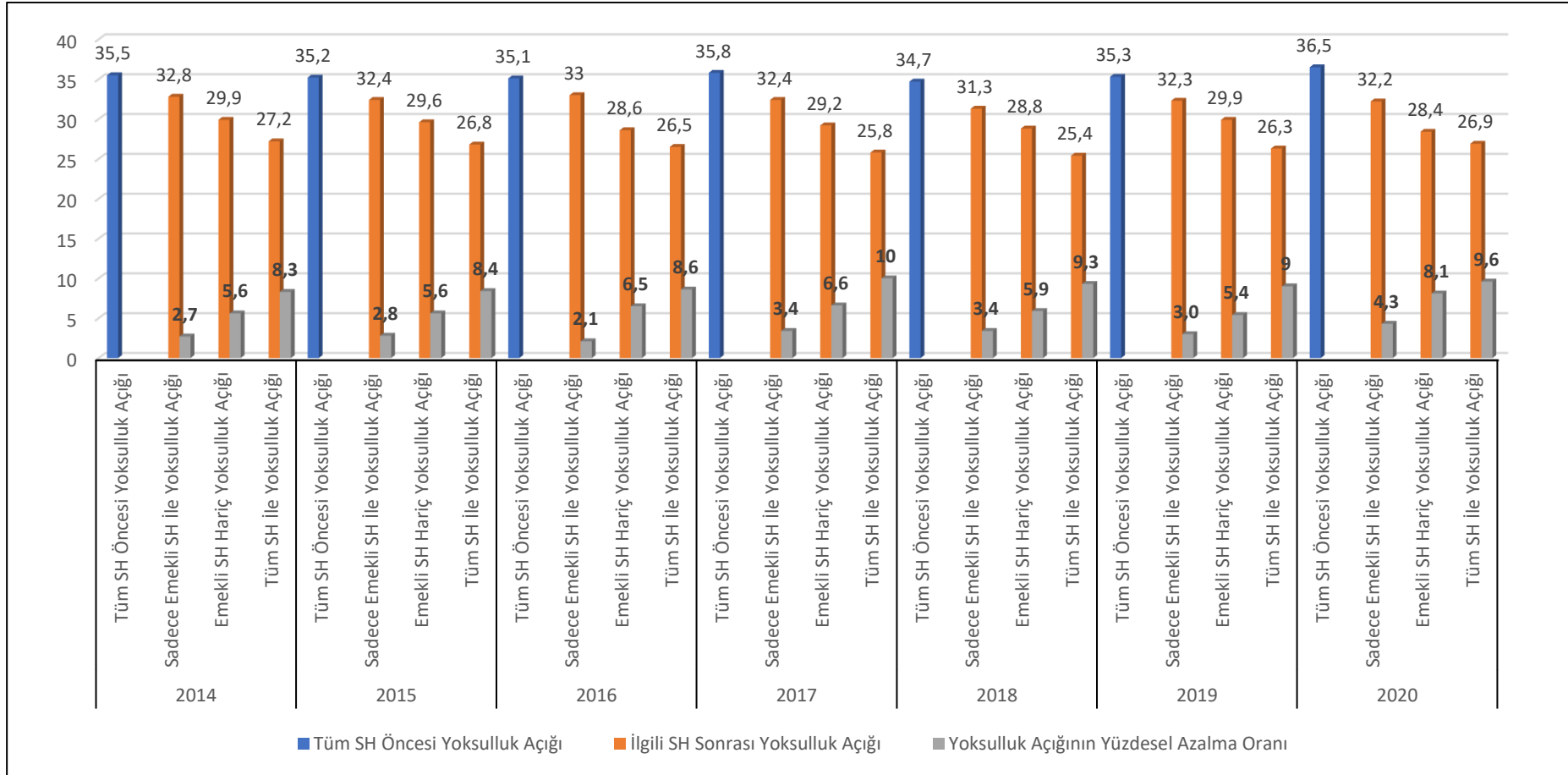
açığını kapatma etkisi ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, yoksulluk sınırı altındaki yoksul bireylerin yoksulluktan kurtulmalarını sağlayacak gelir artışlarının miktarı, görece olarak yoksulluk açığını belli bir düzeyde azaltmakla birlikte, bireyleri halen yoksul bırakmaktadır. Enflasyon başta olmak üzere, iktisadi koşulları etkileyen dönemsel ve yapısal sorunların birlikte değerlendirilerek sunulacak sosyal transferler, etkinlik yaratabilecektir.

2011-2020 yılları arasında yoksulluk açığının ortalama olarak aynı kaldığı görülmektedir. Bu bakımdan özellikle sosyal yardımlar, bireylerin yoksulluk açığını kapatamamakla birlikte, sosyal harcamalar öncesi yoksulluk açığı değerlendirildiğinde ise, ekonomik büyümeden yoksul bireylerin, gelirleri açısından herhangi bir artış sağlamadığı ya da çok düşük düzeyde sağladığı da ortaya çıkmaktadır.

2008, 2010, 2016,2017 ve 2019 yıllarında sosyal transferler haricinde, iktisadi büyüme ve dinamiklerin, düşük düzeyde de olsa etkileri ile, yoksulluk açığı bu etkilerle daha çok kapanmıştır. Bu yılların haricindeki yıllarda ise, ya sosyal transferlerin azaltma miktarı kadar ya da altındaki düzeylerde yoksulluk açığı azaltılabilmıştır. Özellikle, Covid-19 pandemisinin başlangıcı olan 2020 yılı devam eden birkaç yıldaki sosyal transferlerin etkisini zayıflatan koşullar, yoksulluk açığını daha arttırabilecektir.

Şekil 10: Yoksulluk Açığı Üzerindeki Sosyal Transfer Harcamalarının Etkisi (2006-2020), (%) (**Kaynak:** TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 ve Excel programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır).

Şekil 10 (Devamı): Yoksulluk Açığı Üzerindeki Sosyal Transfer Harcamalarının Etkisi (2006-2020), (%) (**Kaynak:** TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 ve Excel programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır).

3.3.1 Yoksulluk Açığı Üzerindeki Sosyal Transfer Harcamalarının Etkisini Belirleyen Unsurlar¹¹⁴

Sosyal transfer harcamalarının yoksulluk açığı üzerindeki etkilerinin analizinde Beckerman'ın (1979) "*Yoksulluğu Azaltmada Etkinlik Modeli*" kullanılacaktır. Modelin bu etkileri tespitinde, dikey harcama etkinliği, transferlerin etkinlik oranı, transferlerin öncesi yoksul olan gruba yoksulluk eşiği üzerinde sunulan ek transfer harcamaları (taşma oranı / spillover) ve yoksul olmayanlar tarafından alınan transfer harcamalarının oranı¹¹⁵ öncelikle hesaplanmış ve Tablo 71'de gösterilmiştir.

Sosyal transferlerin yoksulluk açığını azaltmadaki etkisi, sosyal transfer harcamaları öncesi yoksulluk açığına, transferlerin etkinlik oranına ve toplam sosyal transfer harcamalarının miktarına göre belirlenmektedir. Öte yandan, transferlerin, transfer harcamaları sonrası yoksulluk açığı üzerindeki etkisini belirleyen bir diğer etmen ise toplam sosyal transfer harcamalarının eş değer fert ölçeğine göre kullanılabilir kişi başı gelirler toplamına oranıdır. Bu bakımdan bu orandaki artış, sosyal transfer sonrası yoksulluk açığını azaltacaktır.

Yoksulluk açığı üzerinde sosyal transfer harcamalarının etkisini transferlerin etkinlik oranı, toplam transfer harcamalarından, yoksulluk açığını azaltma düzeyi belirlemektedir. Etkinlik oranını ise, toplam sosyal transfer harcamalarından yoksul ve yoksul olmayan gruplar tarafından nasıl paylaşıldığı oluşturmaktadır. Tablo 71'e göre toplam transfer harcamaların toplam kişi başı gelire oranı (%8,3'ü) yoksul bireylerin, yoksulluk açığını (A bölgesi)¹¹⁶ azaltmak için kullanılmaktadır. Öte yandan, sosyal transferler öncesi yoksul, transferler sonrası ise yoksul olmayan bireylere, yoksulluk eşiği üzerinde sunulan transferlerin toplam kişi başı gelire oranı (taşma) ise %31,2'dir. Böylece de dikey harcama etkinliği, yani transferler öncesi yoksul kesime ayrılan pay da düşük seviyede gerçekleşmektedir (%39,6). Fakat, Türkiye'deki gelir dağılımı dikkate alındığında, taşma oranı, fazladan sağlanan bir transferi ifade etmekle birlikte, yoksulluk eşiğine yakın milyonlarca bireyi de yoksulluk eşiğinin altına düşmekten korumaktadır.

¹¹⁴ $A+B+C$ = toplam sosyal yardım harcamaları, A: sosyal harcama öncesi yoksullara, yoksulluk eşiğine kadar yapılan sosyal harcamalar, B: sosyal harcama öncesi yoksul, sosyal harcama sonrasında ise yoksul olmayan bireylerin gelirleri ile yoksulluk eşiği arasındaki fark (taşma oranı (spillover ratio)), C: harcama öncesi yoksul olmayanların elde ettiği sosyal harcamalar, D: harcama sonrası yoksulluk açığı, $A+B$ = harcama öncesi yoksul olanlara sunulan harcamalar, $A+D$: harcama öncesi yoksulluk açığı.

¹¹⁵ Yoksulluk açığı etkinliği= $A/A+D$, Dikey sosyal harcama etkinliği= $(A+B)/(A+B+C)$, Sosyal harcamaların etkinlik oranı= $A/(A+B+C)$, Yoksul olmayanların elde edilen sosyal harcamalar= $C/(A+B+C)$.

¹¹⁶ Syf: 231, Şekil 2.

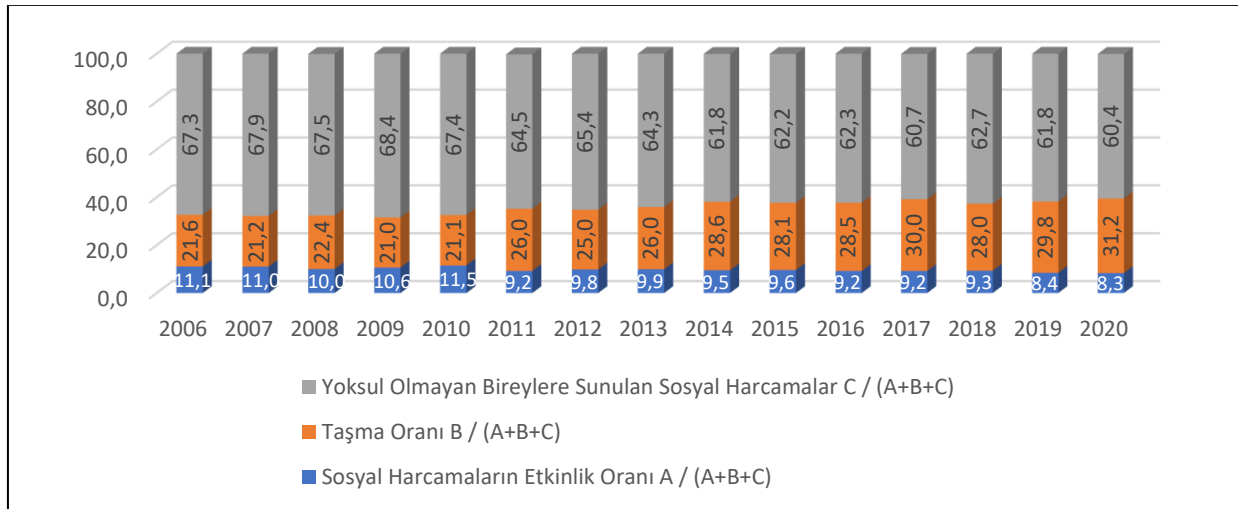
Tablo 71: Beckerman Yoksulluğu Azaltmada Etkinlik Modeli Türkiye Analizi (2006-2020)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Sosyal Transfer Harcamaları Öncesi Yoksulluk Açığı (Eş Değer Fert Ölçeğine Göre Yıllık Kişi Başı Gelir Toplamının Yüzdesi Olarak)	6,0	5,2	5,5	5,8	5,8	4,5	5,7	5,5	5,7	5,6	5,5	5,4	5,7	5,7	5,8
Sosyal Transfer Harcamaları Sonrası Yoksulluk Açığı (Eş Değer Fert Ölçeğine Göre Yıllık Kişi Başı Gelir Toplamının Yüzdesi Olarak)	3,9	3,3	3,4	3,5	3,4	3,3	3,3	3,0	3,0	3,0	3,0	2,5	2,6	2,8	3,0
Toplam Transfer Harcamaları (Eş Değer Fert Ölçeğine Göre Yıllık Kişi Başı Gelir Toplamının Yüzdesi Olarak)	15,5	15,1	16,5	17,1	18,3	16,6	16,7	16,6	16,7	16,5	16,3	17,8	17,4	18,5	18,1
Dikey Harcama Etkinliği (A+B)/(A+B+C) (%)	32,6	32,0	32,4	31,5	32,6	35,5	34,6	35,7	38,2	37,7	38,0	39,3	37,2	38,2	39,6
Taşma/Toplam Kişi Başı Transferler B / (A+B+C) (%)	21,6	21,2	22,4	21,0	21,1	26,0	25,0	26,0	28,6	28,1	28,5	30,0	28,0	29,8	31,2
Transferlerin Etkinlik Oranı A / (A+B+C) (%)	11,1	11,0	10,0	10,6	11,5	9,2	9,8	9,9	9,5	9,6	9,2	9,2	9,3	8,4	8,3
Yoksul Olmayan Bireylere Sunulan Transferlerin Oranı C / (A+B+C)	67,3	67,9	67,5	68,4	67,4	64,5	65,4	64,3	61,8	62,2	62,3	60,7	62,7	61,8	60,4

Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 VE Excel programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

Diğer taraftan yoksul eşiğinin üzerindeki bireylere sunulan sosyal transferler de benzer bir etki ile milyonlarca birey ve haneyi yoksulluk eşiğinin altına düşmekten korumaktadır.

2006-2020 yılları incelendiğinde Türkiye’de sosyal harcamaların yapısının ve etkinliğinin yıllara sarıh biçimde aynı kaldığı görülmektedir. Özellikle sosyal harcamalar öncesi ve sonrası, toplam kişi başı gelire göre yoksulluk açığı oranlarında neredeyse herhangi önemli bir değişiklik bulunmamaktadır. Keza yoksulluk açığını doğrudan azaltmaya yönelik olan transferlerin etkinlik oranı yıllar itibariyle, ortalama %9,5 seviyesindedir. Bu bakımdan taşma oranına yönelik bir müdahale olması da gelir dağılımı adaletsizliği sağlanmadan, daha fazla bireyin yoksul kalmasına neden olabilecektir. Taşma oranının azaltılmasından ziyade, sosyal transferlerin etkinlik oranı yani miktar olarak artışların sağlanması, sorunun çözümünde gerekli görünmektedir.

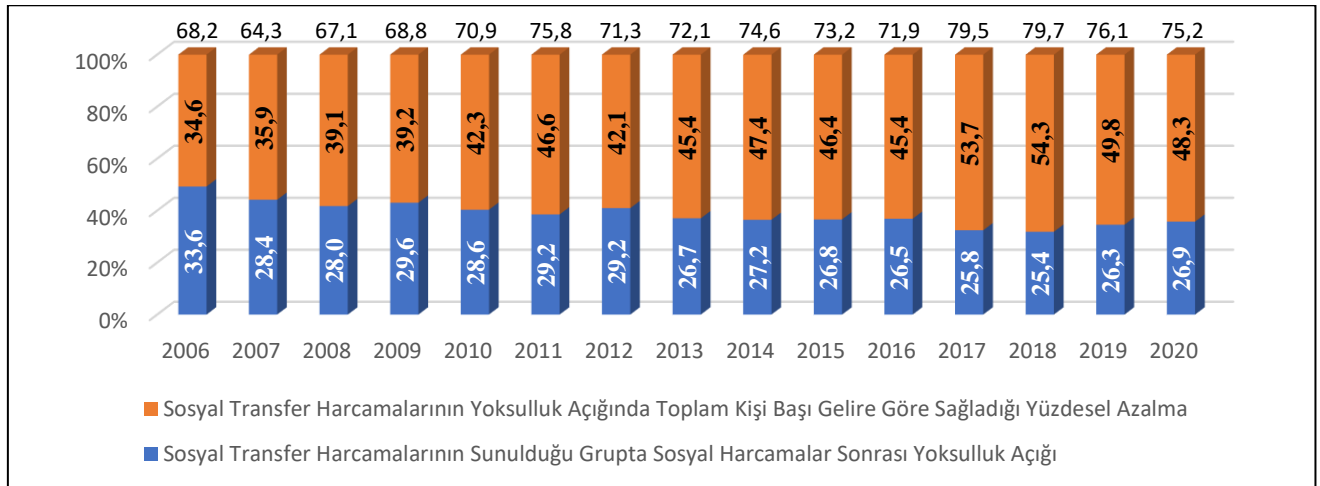

Şekil 11: Toplam Sosyal Transfer Harcamalarının Beckerman Modelindeki A, B ve C Alanlarına Göre Dağılımı (2006-2020), (%) (**Kaynak:** TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 ve Excel programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır).

Şekil 11’de yoksul olmayan bireylere yönelik olan sunulan sosyal transfer harcamalarının ve taşma oranının, yoksulluk açığını azaltmada sosyal transferlerin etkinlik oranını büyük oranda azalttığı görülmektedir. Öte yandan, daha önce belirtildiği üzere Türkiye’nin gelir dağılımı ve yoksulluk eşiğinin hemen üzerindeki 8,9 milyon kişi (Tablo 68) düşünüldüğünde, taşma ve yoksul olmayan bireylere yönelik sosyal harcamaların yönlendirilmesinden ziyade, sosyal harcama sisteminin hem nitelik hem de nicelik olarak büyütülmesi bir zorunluluk olarak görülmektedir.

3.3.2 Yoksulluk Açığı Üzerindeki Sosyal Transfer Harcamalarının Etkin Kullanımı

Türkiye’de 2020 yılında sosyal transferler öncesi yoksulluk açığının (%36,5), %48,3 oranında azaltılarak (toplam kişi başı gelire oranı olarak), transferler sonrası yoksulluk açığının %26,9 düzeyinde gerçekleşmesinde, sadece sosyal transferler etkilidir. İktisadi yapının olumsuz etkileri, toplam azalış etkisini de zayıflatmaktadır. Transfer harcamalarının etkinlik oranı %8,3 (Şekil 11) gibi düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, etkinlik oranı, ulaştığı yoksul grubun, yoksulluk eşğine uzaklığının büyüklüğü ile de ilgilidir (Beckerman, 1979: 265). Yoksulluk açığı, toplam sosyal harcamaların miktarı ile karşılaştırıldığında, çok yüksek bir düzeyde olmamakla birlikte, toplam sosyal harcamalardan kendisine ayrılan küçük bir oran ile bu açık kapatılabilecektir. Bu açığın, ayrılan transfer harcaması payı ile açığı kapatamadığı durumda, transfer harcamalarının etkinlik oranlarının artırılıp/arttırılmayacağı da belirlenebilecektir. Ayrıca, transfer öncesi yoksul grubun tamamı, sosyal transfer harcamalarından yararlanamamakta; bu durumda da hali hazırdaki mevcut transfer harcamaları, yoksulluk açığı alanını kapatamamaktadır.

Şekil 12: Türkiye’de 2006-2020 Yılları Arası Sosyal Transfer Harcamaları Sonrası Yoksulluk Açığındaki Azalmanın Yapısı (%) (**Kaynak:** TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 ve Excel programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır).

Sosyal transfer harcamalarının ulaşabildiği yoksul gruptaki bireylerin, yoksulluk açığının azalıp azalmadığı, bir önceki alt bölümde yoksulluk oranı üzerindeki sosyal transferlerin etkileri ile de anlaşılabilir. Bu bakımdan, sosyal transferlerin yoksulluk oranına etkisine bakıldığında, kendisine ulaştığı yoksul bireylerin tamamını yoksulluk eşğinin üzerine taşıyamamaktadır. Yani, sosyal transfer harcamalarının,

ulaştıkları yoksul bireylerin yoksulluk açıklarını tümüyle kapatamadığı tespit edilmiştir. Sosyal transferlerin, transferler sonrası yoksulluk açığında meydana getirdiği azalma, Şekil 12’de açıklanmaktadır. Şekilde, sosyal transfer harcamaları ile ulaşılan yoksul gruptakilerin yoksulluk açığının azalma oranı ile, yine transferler sonrası geriye kalan yoksulluk açığı gösterilmektedir. Şekil 12’de belirtilen oranların toplamı, transfer harcamalarının yoksulluk açığı üzerinde yapabileceği en yüksek etkiyi ortaya koymaktadır. Bu oranların toplamı, 2020 yılı için %75,2’dir. Bu durumda, sosyal transfer harcamalarının ulaştığı yoksul bireylerin tamamının yoksulluk açığı kapatabilseydi, yoksulluk açığının azalma oranı %48,3 yerine, %75,2 olarak gerçekleşecekti.

Sosyal transferlerin ulaşabildiği yoksul bireylerden, yoksulluk eşiği üzerine taşıyabildiklerinin oranının, taşıyamadıklarından daha az olduğu, önceki analizde tespit edilmişti. Böylece, transfer harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkisinin daha düşük düzeyde kaldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan, yoksulluk açığı üzerindeki etkisi incelendiğinde ise tersi bir durum gözlenmektedir. Transfer harcamalarının ulaşabildiği yoksul grup sabit tutulduğunda, transfer harcamaları ile yoksulluk açığındaki azalma oranı, sonrasında kalan yoksulluk açığı oranından daha yüksek düzeydedir. 2020 yılı için sosyal transfer harcamalarının ulaşabildiği yoksul gruptakilerin yoksulluk açığı, sunulan transferle birlikte %48,3 azalma gösterirken, sonrasında %26,9 yoksulluk açığı geriye kalmaktadır. Dolayısıyla, transfer harcamaları sonrası yoksulluk eşiği altında kalan yoksul bireylerin sayısı, yoksulluk eşiği üzerine taşınanlardan daha fazla görünse de bu grubun yoksulluk açıklarının toplamı daha az seviyede gerçekleşmektedir.

3.4 Toplam Sosyal Transfer Harcamaları İçin Ayrıştırma Analizi

Sosyal transfer harcamalarının, yoksulluk açığı üzerindeki etkisine yönelik unsurlar incelendikten sonra, transfer harcamalarının yoksulluk açığı üzerindeki etkisini belirleyen unsurların neler olduğu, bu unsurların ne yönde gerçekleştiği ve hangi miktarlarda olduğu Kim’in (2000) ayrıştırma analizi ile açıklanmıştır. Analizin genel çerçevesi aşağıdaki Tablo 72’de çizilmiştir. Buna göre, sosyal transfer harcamaları öncesi yoksulluk açığının, eş değer fert ölçeğine göre toplam yıllık kişi başı gelir toplamına oranındaki azalış, sosyal transferler sonrası yoksulluk açığının daha düşük seviyede olmasını sağlayan unsurlardan biridir. Bu azalış ise, ülkedeki ekonomik büyüme oranı ve yine ülkedeki gelir dağılımı adaleti ile ekonomik büyümeden bireylerin ne kadar pay aldığı ile ilgilidir. Öte yandan, toplam sosyal transferlerin eş değer fert ölçeğine göre toplam yıllık kişi başı gelir içindeki oranının artışı da sosyal transfer harcamaları sonrası

yoksulluk açığı azaltan bir etkiye sahip olmaktadır (Kim, 2000: 114-117). Fakat, sosyal transferlerin etkinlik oranının azalması, Tablo 72’de yer alan eşitliğin sağ tarafındaki çarpımı azaltan bir etki yaratmakta ve buna bağlı olarak, sosyal transfer harcamaları sonrası yoksulluk açığını da arttıran bir etki meydana getirmektedir.

Tablo 72: Türkiye’de 2006-2020 Yılları Toplam Sosyal Transfer Harcamalarının Miktarı ve Etkinliği Üzerinden Yoksulluk Açığı Analizi¹¹⁷

	$Y_{T0} \left(\frac{(A+D)}{I} \right) - \left[\left(\frac{(A+B+C)}{I} \right) * \left(\frac{A}{A+B+C} \right) \right] = Y_{Ts} \left(\frac{D}{I} \right)$
2020	0,0372 – [(0,0890) * (0,0838)] = 0,0298
2019	0,0360 – [(0,0886) * (0,0845)] = 0,0285
2018	0,0344 – [(0,0811) * (0,0933)] = 0,0269
2017	0,0326 – [(0,0769) * (0,0921)] = 0,0255
2016	0,0345 – [(0,0760) * (0,0920)] = 0,0279
2015	0,0371 – [(0,0772) * (0,0965)] = 0,0296
2014	0,0371 – [(0,0772) * (0,0956)] = 0,0297
2013	0,0378 – [(0,0755) * (0,0985)] = 0,0304
2012	0,0408 – [(0,0767) * (0,0979)] = 0,0333
2011	0,0399 – [(0,0760) * (0,0917)] = 0,0329
2010	0,0434 – [(0,0826) * (0,1151)] = 0,0339
2009	0,0435 – [(0,0784) * (0,1057)] = 0,0353
2008	0,0411 – [(0,0746) * (0,1002)] = 0,0335
2007	0,0393 – [(0,0397) * (0,1547)] = 0,0332
2006	0,470 – [(0,0701) * (0,1108)] = 0,0392

Kaynak: TÜİK 2006-2020 GYKA mikro veri setleri üzerinden SPSS 24 ve Excel programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

Ayrıştırma analizinde en güçlü etkiyi, sosyal transferlerin etkinlik oranı belirlemektedir. Nitekim, sosyal transfer harcamalarının etkinlik oranında yıllara göre azalış olması (toplam transfer harcamalarından yoksulluk açığını kapatmaya yönelik harcamaların azalması), bu transferlerin ulaşabildiği yoksul bireylerin azalmasından kaynaklanabilir¹¹⁸. Tersine durumda ise yoksul bireylere ulaşan toplam sosyal transfer harcamalarında artış gözlenebilir (Kim, 2000: 116).

¹¹⁷ $Y_{Ts}(D/I)$ =Transferler sonrası yoksulluk açığı (Eş değer fert ölçeğine göre kullanılabilir kişisel gelirleri toplamına oranı olarak), $Y_{T0}((A+D)/I)$ = transferler öncesi yoksulluk açığı (Eş değer fert ölçeğine göre kullanılabilir kişisel gelirleri toplamına oranı olarak), $((A+B+C)/I)$ = transferlerin miktarı (Eş değer fert ölçeğine göre kullanılabilir kişisel gelirleri toplamına oranı olarak), $(A/(A+B+C))$ = transferlerin etkinlik oranı.

¹¹⁸ Bu durum, yani yoksulluk eşiği altındakiler haricindekilere sunulan sosyal harcamalar, daha önce açıklandığı üzere Türkiye’de önemli sayıda bireyi yoksulluktan koruduğu için olumsuz olarak değerlendirilmemelidir.

Sosyal transferlerin toplamından ayrılan payın (etkinlik oranı) düşük düzeyde olması nedeniyle, aslında yoksulluk açığı tamamen kapatılabilecek durumda iken, bu transferler yoksul bireylerin tamamının yoksulluk açığını kapatamamaktadır. Bu bakımdan, sosyal transferlerin ulaşabildiği yoksul grubun büyüklüğünü arttırmak sorunun çözümü olabilecektir (Kim, 2000: 112). Diğer taraftan, sosyal transferler, ulaşabildiği yoksul grubun yoksulluk açığını tümüyle kapatamıyorsa, yoksulluk açığı sosyal transferler sonrası da mevcut olacaktır.

Türkiye’de 2006-2020 yılları arası eş değer fert ölçeğine bağlı olarak toplam kişi başı toplamına göre yoksulluk açığı, yıllar itibariyle çok düşük hızda azalış göstermektedir. Özellikle sosyal transferlerin etkinlik oranında yıllara sarıh değişiklik neredeyse bulunmamaktadır (ortalama %9,5). Keza, 2019-2020 yıllarında, miktarlar da artış gözlense de, etkinliği diğer yıllara göre azalmıştır. Diğer taraftan transferlerin miktarındaki yıllara göre artış da çok düşüktür. Bu bakımdan eş değer fert ölçeğine bağlı toplam kişi başı gelire göre yoksulluk açığının az da olsa azalışında, düşük seviyede artan sosyal harcamaların miktarı ve sosyal harcama öncesi yine düşük düzeyde azalan toplam kişi başı gelire göre yoksulluk açığı etkilidir.

Bireylerin sosyal korumasının sağlanmasında en önemli yere sahip olan yoksulluk ile mücadelede, yoksulluk açığının azaltılmasına en fazla katkıyı primli sosyal sigorta sisteminin sağladığı önceki alt bölümlerde tespit edilmişti. Keza, devlet tarafından yapılan diğer primsiz sosyal yardım transfer harcamaları yıllara göre, görece artmasına karşın, hala hem miktar hem de etkinlik anlamında çok düşük düzeyde etkilere sahiptirler. Bu etkilerin anlaşılmasına yönelik olarak ise 2020 yılı için sosyal transfer harcama türlerinin, yoksulluk açığının azaltılmasına yaptığı etkileri belirleyen etmenler analiz edilecektir.

Sosyal transfer harcamalarının yoksulluk açığını azaltmadaki etkilerinin, toplam transfer miktarlarından, etkinlik oranından veya her ikisinden kaynaklanan düzeylerinin anlaşılması bu analizin bulgularını oluşturmaktadır. Tablo 73, 2020 yılı için tüm transfer harcaması türlerinin toplam gelire dahil edildiği ve her bir harcama türünün ayrı ayrı dahil edilmediği durumlar olarak ayrıştırmayı açıklamaktadır.

Tablo 73: Türkiye’de 2020 Yılı Sosyal Transfer Harcama Türlerinin Ayrıştırılması Analizi
$$Y_{TÖ} \left(\frac{(A+D)}{I} \right) - \left[\left(\frac{(A+B+C)}{I} \right) * \left(\frac{A}{A+B+C} \right) \right] = Y_{TS} \left(\frac{D}{I} \right)$$

Tür	İlgili Sosyal Transfer Harcaması Hariç Tutulduğunda Yoksulluk Açığı	Tüm Sosyal Transfer Harcamaları Dahil Olduğunda Yoksulluk Açığı (Gelire Oranı)
1.Emeklilik/yaşlılık/isteğe bağlı emeklilik gelirleri ve emeklilik ikramiyesi	(0,0517)-(0,0735)*(0,0789) = 0,0459	
2.Dul ve yetim maaşları (ölüm tazminatı dahil)	(0,0400)-(0,0768)*(0,0956) = 0,0326	
3.Sakathık, gazilik, malulen emeklilik gelirleri	(0,0362)-(0,0875)*(0,0792) = 0,0293	
4.Ücretli hastalık izninden dolayı elde edilen sosyal yardım niteliğindeki gelirler	(0,0359)-(0,0887)*(0,0810) = 0,0287	
5.İşsizlik yardımları	(0,0361)-(0,0872)*(0,0818) = 0,0289	
6.Eğitim ile ilgili elde edilen karşılıksız burs, bağış vb. gelirler	(0,0360)-(0,0884)*(0,0809) = 0,0288	
7.Nakdi çocuk yardımları	(0,0362)-(0,0869)*(0,0705) = 0,0301	
8.Aynı çocuk yardımlarının değeri	(0,0360)-(0,0887)*(0,0810) = 0,0287	
9.Konut yardımlarının değeri	(0,0359)-(0,0887)*(0,0809) = 0,0287	
10.Nakdi sosyal yardımlar	(0,0360)-(0,0880)*(0,0777) = 0,0292	
11.Aynı sosyal yardımların değeri	(0,0361)-(0,0881)*(0,0771) = 0,0292	
12.Kamu dışı (başka bir kişi veya haneden düzenli alınan) nakdi sosyal yardımlar	(0,0398)-(0,739)*(0,0808) = 0,0339	
13.Kamu dışı (başka bir kişi veya haneden düzenli yapılan) aynı sosyal yardımlar	(0,0366)-(0,0862)*(0,0815) = 0,0296	(0,0373) -(0,0890) *(0,0838) = 0,0298

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 ve Excel programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır.

Sosyal transfer harcama türlerinin hariç tutulduğu durumdaki transferler sonrası yoksulluk açığı, tamamına dahil olduğu duruma göre daha yüksektir. Sosyal harcamalar öncesi yoksulluk açığı her bir harcama türünün ayrı tutulduğu durumda, eş değer fert ölçüğüne göre kişi başı gelir toplamını da değiştirmesinden dolayı, farklı değerler almaktadır. Bu bakımdan 1, 2 ve 12. tür dışındaki sosyal harcama türleri, toplam kişi başı gelir üzerinde etkinlikleri çok az olmasından dolayı, farklılaşma da çok düşük seviyede kalmaktadır.

Sosyal harcamaların toplam miktarının yoksulluk açığı üzerindeki etkinliği, her bir harcama türünün hariç tutulduğu durumda, dahil edildiği duruma göre daha azdır. Öte yandan, sosyal transfer harcama miktarı içerisinde en fazla artışı, emekli aylığı ve

ikramiye sosyal harcamaları sağlamaktadır. Böylece, emekli aylığı ve ikramiyesinin hariç tutulduğu haldeki sosyal transfer miktarı ile dahil edildiği haldeki transfer miktarında dikkat çekici bir fark bulunmaktadır. Sosyal harcamaların etkinlik oranları incelendiğinde ise, bazı sosyal harcama türleri, harcamaların etkinlik oranını arttırırken, diğerleri azaltmaktadır. Sosyal koruma içinde primli sistem olarak kabul edilen sosyal transfer türleri (1., 2., 3., 4. ve 5. tür) toplam sosyal transferlerin etkinlik oranını azaltmakta (hariç tutulduğu için), diğer kalan harcama gruplarının etkinliği artmaktadır. Çünkü, primli sisteme dahil olan sosyal transferlerin hariç olduğu durumda, transferlerin etkinlik oranları, dahil olduklarına göre daha yüksek olmaktadır.

Sosyal transfer harcamalarının hem transfer miktarı artışı hem de etkinlik oranındaki artışlar, yoksulluk açığını azaltma etkisinde bulunmaktadır. Primli sisteme bağlı olan sosyal transfer harcamalarının yoksulluk açığını azaltmalarında, sosyal transferlerin toplam miktarında sağladığı artışlar pozitif etki yaratırken, transferlerin etkinlik oranları negatif etki yaratmaktadır. Emekli aylığı ve ikramiyesi dışındaki sosyal transfer harcama türleri, her iki unsurda yoksulluk açığının azaltılmasında pozitif etki taşımakla birlikte, bu etki çok düşük seviyededir. Etkisini düşük olmasının nedenleri, sosyal transfer miktarlarının çok düşük olması, taşma oranı ve sosyal harcamaların hedef toplumsal grup seçiminin tam anlamıyla yapılamamasından kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan bu iki gruptaki sosyal harcamalar ise, yoksulluk eşiğine yakın duran ve toplam nüfusun %10'u kadar bireyi de yoksulluktan korumaktadır.

Sosyal transfer harcama türlerinin, toplam transfer miktarı ve transferlerin etkinlik oranı üzerindeki etkileri sonucunda, yoksulluk açığı üzerindeki etkileri belirlenmektedir. Bu bakımdan emekli aylığı ve ikramiyesi transfer türü, diğerlerine göre en fazla etkiyi yapmaktadır. Emekli aylığı ve ikramiyesinin etkinlik oranı, diğer sosyal harcama gruplarına göre düşük kalmakla birlikte, yoksulluk açığını çok daha fazla azalmasını sağlamaktadır. Çünkü, emekli aylığı ve ikramiye transfer harcamalarının, toplam sosyal transfer harcamalarının miktarında sağladığı artış, transferin etkinlik oranında yaptığı azalmanın etkisini düşürmesinden dolayı, toplamda yoksulluk açığını daha fazla düşürücü etki oluşturmaktadır.

Primli sistem dışındaki sosyal transfer harcama türleri, ilgili transferin etkinlik oranını arttıran yönde bir etki yaratmasına rağmen, sosyal transferlerin miktarlarında yetersiz artış, bu transferlerin toplam etkilerini çok daha düşük kılmaktadır. Böylece, sosyal transfer harcamalarının, Türkiye'de yoksulluk açığı üzerindeki etkilerinde, transfer miktarları, transferlerin etkinlik oranına göre daha belirleyici bir unsurdur. Diğer yandan

kamu dışı sosyal transfer harcamalarından nakdi yardımları ve dul ve yetim maaşları (ölüm tazminatları dahil), emekli maaş ve ikramiyelerinden sonra yoksulluk açığının azalmasında, diğer tüm transfer harcamalarından daha fazla etkide bulunmaktadır.

Çocuk yoksulları hedef alan nakdi ve aynı sosyal yardımlar, transfer türleri içinde görece yüksek etkiye sahip olduğu tespit edilse de hem miktar hem de kapsam açısından yetersizlikler nedeniyle hem genel yoksulluk açığının hem de çocuk yoksulluk açığının azaltılmasında oldukça etkisizdir. Bu oranın düşük ve etkisiz kalması, yoksulluk eşliğinin üstüne taşınması gereken yoksul çocukları, yoksulluk eşliğine yaklaştırmakta bile yetersiz kalmaktadır.

Son kertede, Türkiye’de sosyal transfer harcamaları, emekli aylığı ve ikramiyesi transfer türü dışında, yoksulluk oranını düşürmekte ve yoksulluk açığını kapatmakta çok sınırlı etkilere sahiptir. Özellikle yoksulluk eşliğinin hemen altında bulunan yoksul bireylerin oluşturduğu 8,3 milyon kişinin (Tablo 69), çok az bir sosyal transfer harcaması ile yoksulluk eşliği üzerine taşınabilecek konumda olması, sosyal transferlerin, miktar, etkinlik ve hedef toplumsal grup sorunlarını ortaya koymaktadır. Öte yandan sosyal transferlerin miktarı, yoksulluk açığını üzerinde düşük düzeyde de olsa etkili olmakla birlikte, yoksul bireylerin yoksulluk açığının kapatılmasında, toplam transferler içinde ayrılan pay üzerinden, ancak yoksulluk açığında, ancak %26,3 oranında bir azalış yaratabilmektedir.

Çocuklar başta olmak üzere, tüm kırılgan toplumsal grupların korunmasına yönelik ve yine çocukların yetişkin yaşamlarında yoksulluk döngüsünden korunmaları için, hali hazırda önemli radikal sosyal politika çözümlerine ihtiyaç olduğu hem Beckerman Yoksulluğu Azaltma Etkinliği analizi hem de Kim’in (2000) sosyal transfer harcamalarını ayrıştırma analizi bağlamında ortaya konmuştur. Özellikle çocukların ve ailelerinin, gelir destekleri başta olmak üzere, eklemlenmiş diğer sosyal politika uygulamaları ile birlikte hem yoksulluk döngüsünü kırmaları hem de kendi ekonomik ve sosyal gelişimleri paralelinde toplumsal entegrasyonlarının sağlanmasının gerekliliği, bu analizler ışığında görülmektedir. Bu bakımdan, dünyadaki diğer uygulamalara göre, daha köklü ve kurumsal yapıda olan Avrupa Birliği’ndeki asgari gelir garantileri programları örnek teşkil edebilecektir.

Çocuk yoksulluğu ile mücadelede çözüm önerisi olarak sunulan asgari gelir garantisinin, yoğunlukla kullanılan Avrupa Birliği ülkelerindeki etkinliğine aşağıda kısaca değinilmiştir.

3.5 Çocuk Yoksulluğu ile Mücadelede Asgari Gelir Garantisi Uygulamasına Yönelik Geliştirilen Model Önerileri

3.5.1 Amaç ve Alan

Türkiye’de uzun yıllardır süregelen çocuk yoksulluğu kronik hale gelmiş, halihazırda geliştirilen mücadele politikalarının etkinliği ise sınırlı düzeyde kalmıştır. Bu bağlamda, tez çalışması kapsamındaki araştırmada, çocuk yoksulluğu ile mücadelede Türkiye’de yeni bir sosyal politika çözümü geliştirilmesi amaçlanmıştır. Yoksul çocuklar başta olmak üzere, farklı toplumsal gruplara asgari gelir garantisi sağlanarak, bu gelir desteğinin sonucunda çocuk yoksulluğunun güçlü bir şekilde azaltılması veya tamamen ortadan kaldırılmasının mümkün olduğu, araştırmanın temel savını oluşturmaktadır.

Araştırmanın alanı, TÜİK 2020 GYKA Mikro Veri seti çerçevesinde, tüm Türkiye nüfusu ile çalışma kapsamında çocukları, yoksul çocukları ve bu çocukların yaşadıkları hanelerdeki tüm fertleri içeren farklı kategorileri içermektedir. Araştırma kapsamında veriler Türkiye İstatistik Kurumu’ndan (TÜİK) temin edilmiş, mikro veri setinin kullanım izni ve onayı yine TÜİK’ten alınmıştır.

3.5.2 Yöntemi ve Sınırlılıkları

Çalışma yatay kesit veri analizi yöntemine dayanan betimsel ve çıkarımsal istatistik sonuçlarını değerlendiren bir analizden meydana gelmektedir. Betimsel istatistikte amaç, araştırma verilerinin betimlenmesiyle temel özelliklerinin açıklanmasıdır. Çıkarımsal istatistikteki amaç ise, mevcut veri setinin açıklanmasının ötesine geçilmesiyle birlikte, verilerden yola çıkarak, evrenin özellikleri hakkında çıkarımlar yapmaktır (Christensen, Johnson ve Turner 2015: 394-397). Buna göre ikinci bölüm ve üçüncü bölümün başındaki alt bölümlerde yapılan Türkiye’de yoksulluk ve çocuk yoksulluğu ve sosyal harcamaların yoksulluk üzerindeki etkilerine dair analizler betimleyici istatistik kapsamında yapılmıştır. Öte yandan, çıkarımsal istatistik kapsamında ise, üçüncü bölümdeki çocuk yoksulluğu ile mücadelede asgari gelir garantisinin kullanılması ile, mevcut mikro veri setinin verileri üzerinden, kategorilere ayrılmış nüfus gruplarına belirli kriterlere bağlı kalınarak farklı miktarlarda asgari gelir garantisi desteği sunumu ile çocuk yoksulluğunun azaltılması veya ortadan kaldırılmasına yönelik tahminlerde bulunulmuştur.

Analiz kapsamında, evrensel ve seçici olmak üzere iki temel nitelikte 45 farklı asgari gelir garantisi modeli çerçevesi oluşturulmuştur. Evrensel niteliğin kapsamını,

araştırma çerçevesinde Türkiye’deki tüm bireyler (temel gelir) ve çocuklar ile çocukların yaşadıkları hanelerdeki tüm fertlere yönelik asgari gelir garantisi desteğinin sunulması oluşturmaktadır. Seçici nitelikteki yaklaşımda ise, yine Türkiye’deki yoksul çocuklar ve bu çocukların yaşadıkları hanelerdeki yoksul fertlere sağlanan asgari gelir garantisi destekleri ifade edilmektedir.

Evrensel nitelikli asgari gelir garantisinin sunulduğu grupta dört alt grup oluşturulmuştur. Bu toplumsal gruplar, Türkiye’deki tüm bireylerin kapsandığı, sadece tüm yoksul bireylerin oluşturduğu, çocuklu tüm hanelerdeki çocuklar dahil tüm bireylerin kapsandığı ve sadece tüm çocuklardan oluşan gruplardan meydana gelmektedir. Seçici nitelikli grupta ise iki alt grup bulunmaktadır. Birinci grup, çocuklu yoksul hanelerdeki çocuklar dahil tüm bireylerden, ikincisi ise sadece yoksul çocukları içeren gruptan oluşmaktadır.

Evrensel nitelik taşıyan ana grup içerisinde, dört alt grupta, asgari ücretin belirli yüzdeleri, yoksulluk eşiğinin belirli yüzdeleri ve yoksulluk açığının belirli yüzdelere bağlı olarak sunulan 27 tane asgari gelir garantisi modeli geliştirilmiştir. Seçici niteliğe bağlı olan grupta ise, iki alt grup aynı asgari gelir garantisi kriterleri ile birlikte, yoksulluk koşulunu içeren 18 tane asgari gelir garantisi modeli ortaya konulmuştur.

Çalışmanın sınırlılıkları ise, Türkiye’de mikro veri setlerinde bulunmayan veya periyodik olarak sunulmayan engelli çocuklardan oluşmaktadır. Çocuk emeğine ait verilerin de sağlıklı olmaması ve mikro veri setlerince içermemesi, en dezavantajlı durumdaki çocukların yoksulluklarının incelenememesine neden olmaktadır. Benzer nedenlerle bir diğer dahil edilemeyen grup ise Türkiye’de giderek artan göçmen ve mülteci çocuklardır. Bu bakımdan tez çerçevesinde oluşturulan modellere engelli, göçmen/mülteci ve çalışan çocuklar dahil edilememiştir.

3.5.3 Asgari Gelir Garantisinin Miktarının Belirlenmesinde Kullanılan Kriterler

Türkiye’deki asgari gelir garantisi uygulamasının miktarı için ulusal ve uluslararası yazındaki çalışmalar¹¹⁹ derlenerek, üç farklı temel kriter oluşturulmuştur. Bu temel kriterlerin ise belirli yüzdesel oranları, asgari gelir garantisi miktarlarının kriterlerini oluşturmuştur. İlk kriter olarak Türkiye’de çalışanların yarısından fazlasının

¹¹⁹ MISSOC (2021), Crepaldi vd. (2017: 80-82), Frazer ve Marlier (2016: 25-27), Peña-Casas vd. (2013: 17-27), Göktürk (2018: 63-66).

ücret gelirini belirleyen unsur olarak asgari ücret alınmıştır. Asgari ücretin¹²⁰ %30, %40 ve %50 oranları alınarak üç farklı asgari gelir garantisi miktarı belirlenmiştir. Bir diğer kriter ise, yoksulluk eşiğine¹²¹ göre oluşturulmuş ve yine bu eşiğin %30, %40 ve %50'si oranında asgari gelir garantisi miktarı oluşturulmuştur. Son olarak yoksulluk açığının yoksulluk eşiği ile arasındaki gelir aralıkları¹²² kullanılarak bu gelir aralıklarındaki yoksul bireylere, yoksulluk eşiğine yakın olan yoksul bireylere yoksulluk sınırının %30'u, daha uzak olan yoksul bireylere %40'ı ve en düşük gelir grubuna sahip yoksul gelir grubuna ise %50'si oranında asgari gelir garantisi sunulmuştur. Öte yandan son olarak yoksulluk açığının kullanımı ile farklı bir model daha oluşturulmuştur. Bu modelde yoksulluk açığına bağlı oluşturulan gelir grupları bir önceki anlatılan modeldeki ile aynı kalmak koşuluyla, yoksulluk eşiğine bağlı oranlar gelir gruplarına göre sırasıyla %25, %50 ve %75 olarak belirlenmiştir.

3.5.4 Çocuk Yoksulluğu ile Mücadelede Asgari Gelir Garantisi Modelleri

3.5.4.1 Evrensel Nitelikli Asgari Gelir Garantisi Modelleri

Evrensel nitelikli olarak oluşturulan asgari gelir garantisi modellerinde, modelin evrensel niteliği, model bakımından ilgili toplumsal gruptaki tüm bireylere bu gelirin sunulmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda kapsanan grup açısından evrensel ve herhangi bir koşul içermemektedir.

3.5.4.1.1 Türkiye'deki Tüm Bireylere Yönelik Modellerin Analizi

Evrensel nitelikli modeller içinde, toplumsal grup olarak en geniş kapsamlı olan modelde, toplumdaki tüm bireylere yönelik asgari gelir garantisi sunulmaktadır. Bu bakımdan aslında bir temel gelir olarak da görülebilir.

¹²⁰ Çalışma kapsamında kullanılan mikro veri seti 2020 yılını içerdiğinden dolayı, 2020 yılı asgari ücreti olan net ücret 2.325 TL baz alınmıştır. 2.325 TL'nin %30'u aylık 698 TL yıllık 5770 TL, %40'ı aylık 930 TL yıllık 11.160 TL ve %50'si aylık 1.163 TL yıllık 13.950 TL'dir.

¹²¹ 2020 yılı TÜİK GYKA mikro veri seti üzerinden hesaplanan eş değer fert ölçeğine göre medyan gelirin %60 olan yoksulluk eşiği yıllık 14.873,17 TL'dir. 14.873,17 TL'nin %30'u aylık 372 TL yıllık 4.462 TL, %40'ı aylık 496 TL yıllık 5.949 TL, %50'si aylık 620 TL yıllık 7.437 TL'dir.

¹²² Yoksulluk eşiğine göre oluşturulan yoksullu açığı gelir grupları, birinci grupta 0,75*(YE) <Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup <YE, ikinci grupta 0,50*(YE) <Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup <0,75*(YE), üçüncü grupta ise Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup <0,50*(YE) bireyler bulunmaktadır. İlk modelde birinci, ikinci ve üçüncü gruplara sırasıyla asgari ücretin %30, %40 ve %50'si, sonrasında ise yine gelir grupları sırasıyla yoksulluk sınırının %30, %40 ve %50'si oranında asgari gelir garantisi sunulmaktadır. Bu modelin farklı oranlarda geliştirildiği modelde ise bu gelir gruplarına yine sırasıyla yoksulluk sınırının %25'i, %50'si ve %75'i oranında gelir garantisi sağlanmaktadır. Son olarak oluşturulan modeldeki amaç, gelir gruplarının bulunduğu yoksulluk açığı oranında gelir garantisi sunumu yapılmasıdır. (YE: Yoksulluk eşiği).

i. Asgari Ücret Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller

Net asgari ücretin (2020 yılı) yüzdesel oranları üzerinden üç model oluşturulmuştur. Modelde net asgari ücretin %30'u, %40'ı ve %50'si oranında asgari gelir garantisi miktarları oluşturulmuştur. Tablo 74'te yoksulluk oranları incelendiğinde, bu modelde çocuk yoksulluk oranı %40 ve %50 düzeyinde sağlanan gelir garantisi ile yarısı oranının biraz altında düşüş göstermektedir. Türkiye'deki tüm bireylere sunulan bir gelir olmasından dolayı da Türkiye'nin genel yoksulluk oranında da tüm düzeylerde sunulan gelir garantisi için genel yoksulluk oranını güçlü bir şekilde azaltmaktadır.

Tablo 74: Asgari Ücretin Yüzdesi Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller¹²³ (Tüm Bireyler)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
A1	%30	Aylık: 698 Yıllık: 8370	33.152,61	19.891,20	12,60	19,10
A2	%40	Aylık: 930 Yıllık: 11.160	35.948,61	21.569,16	10,00	15,10
A3	%50	Aylık: 1.163 Yıllık: 13.950	36.564,05	21.938,43	7,20	7,30

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

ii. Yoksulluk Eşiği Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller

Evrensel nitelikte, yoksulluk eşiği kriter alınarak kurulan modelde, sunulan asgari gelir miktarının her düzeyde bir önceki modele göre düşük kaldığı Tablo 75'te görülmektedir. Bu bakımdan çocuk yoksulluğundaki azalış oranı, bir önceki modele göre (sırasıyla azalış oranları: %21,4, %28,9 ve %36,3) sınırlı seviyede gerçekleşmektedir. Keza Türkiye'nin genel yoksulluk oranındaki azalışlar bir önceki model olan asgari ücret kriterine göre çok daha düşük seviyededir.

¹²³ Çalışma kapsamında kullanılan mikro veri seti 2020 yılını içerdiğinden dolayı, 2020 yılı asgari ücreti olan net ücret 2.325 TL baz alınmıştır. 2.325 TL'nin %30'u aylık 698 TL yıllık 8.370 TL, %40'ı aylık 930 TL yıllık 11.160 TL ve %50'si aylık 1.163 TL yıllık 13.950 TL'dir.

Tablo 75: Yoksulluk Eşiği Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller¹²⁴ (Tüm Bireyler)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
A4	%30	Aylık: 372 Yıllık: 4.462	29.250,61	17.750,36	16,90	25,30
A5	%40	Aylık: 496 Yıllık: 5.949	30.737,61	18.442,57	15,20	22,90
A6	%50	Aylık: 620 Yıllık: 7.437	32.225,61	19.335,37	13,60	20,50

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

3.5.4.1.2 Tüm Yoksul Bireylere Yönelik Modellerin Analizi

i. Asgari Ücret Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller

Türkiye'deki tüm yoksul bireyleri içeren bu modelde, asgari ücretin %30, %40 ve %50 oranında asgari gelir garantisi sunulduğunda çocuk yoksulluğu oranları çok güçlü bir şekilde azalmıştır. Bu bakımdan Beckerman (1979) Yoksulluğu Azaltma Etkinliği Modelinde bahsedilen hem miktarın yüksek oluşu hem de sosyal transfer harcamasının etkinlik oranının yüksek olması ile Türkiye'de çocuk yoksulluğu önemli oranda azalmıştır. Asgari gelir garantisi transfer harcamasının etkinlik oranının yüksek düzeyde olmasının nedeni, gelir garantisi sunulan hedef kitlenin belirli olmasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan yoksulluk eşiğine yakın olan bireylerin, bu gelir transferi sonrası yoksulluk eşiğinin üzerine çıkması, yine aynı modelde anlatılan ve düşük düzeyde de bir taşma oranına neden olduğundan dolayı, asgari ücretin %50 düzeyinde sunulan gelir garantisi, %40 düzeyinde sağlanan yoksulluk azalışının yarattığı etkiyi düşük düzeyde de olsa tersine çevirmiştir. Bu bakımdan, Tablo 76'da %50 düzeyinde sunulan asgari gelir, %40'a göre sunulan düzeye göre %1,70 oranında çocuk yoksulluğunu, %2,20 oranında ise genel yoksulluğu arttırmıştır.

¹²⁴ 2020 yılı TÜİK GYKA mikro veri seti üzerinden hesaplanan eş değer fert ölçeğine göre medyan gelirin %60 olan yoksulluk eşiği yıllık 14.783 TL'dir. 14.783 TL'nin %30'u aylık 372 TL yıllık 4.462 TL, %40'ı aylık 496 TL yıllık 5.949 TL, %50'si aylık 620 TL yıllık 7.437 TL'dir.

Tablo 76: Asgari Ücretin Yüzdesi Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Yoksul Bireyler)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
A7	%30	Aylık: 698 Yıllık: 8.370	24.788,61	14.873,17	3,00	4,20
A8	%40	Aylık: 930 Yıllık: 11.160	25.486,40	15.291,84	2,10	2,60
A9	%50	Aylık: 1.163 Yıllık: 13.950	26.973,69	16.184,16	3,80	4,80

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

ii. Yoksulluk Eşiği Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller

Türkiye'deki tüm yoksul bireylere yoksulluk eşiği kriterine göre sunulan asgari gelir garantisi miktarları düşük olmasına karşın bu modelde, özellikle %40 ve %50 oranına göre sunulan gelir garantileri ile çocuk yoksulluğunda önemli düzeyde düşüşler göstermektedir. Bu noktada gelir garantisi transferinin etkinlik oranının etkinliği, güçlü etki yaratmaktadır. Keza Türkiye'nin genel yoksulluk oranı da %40 ve %50 oranına göre sunulan gelir garantilerinde düşüş sağlamaktadır (Tablo 77).

Tablo 77: Yoksulluk Eşiği Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Yoksul Bireyler)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
A10	%30	Aylık: 372 Yıllık: 4.462	24.788,61	14.783,17	10,00	15,20
A11	%40	Aylık: 496 Yıllık: 5.949	24.788,61	14.783,17	7,00	10,60
A12	%50	Aylık: 620 Yıllık: 7.437	24.788,61	14.783,17	4,10	6,00

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

iii. Yoksulluk Açığı Gelir Gruplarına Göre Asgari Ücret Kriterine Bağlı Oluşturulan Model¹²⁵

Yoksulluk eşiğine göre belirlenmiş olan ve yoksulluk eşiği altında kalan bireylerin gelirlerinin bu sınır ile arasındaki farklara göre oluşturulan üç yoksulluk açığı gelir grubuna göre, asgari gelir garantisinin transferinin sunulacağı bireyler, bu gruplara göre belirlenmiştir. A13 modeline göre, yoksulluk sınırına en yakın olan ve yoksulluk eşiği altındaki gelir grubuna asgari ücretin %30 oranında, daha uzak olan orta dilimdeki yoksulluk eşiği altındaki bireylere %40 oranında ve yoksulluk eşiğine en uzak yoksulluk eşiği altındaki gelir grubuna ise %50 oranında asgari gelir garantisi transferi sunulmuştur.

Modelin sosyal transferinin etkinlik oranının yüksekliği ve buna bağlı olarak ilgili gelir garantisi miktarının, her bir yoksulluk açığı gelir grubuna sosyal transfer miktarı açısından yüksek düzeyde olması ile Tablo 78'te görüldüğü üzere hem Türkiye'deki çocuk yoksulluğu hem de genel yoksulluk neredeyse ortandan kaldırılmıştır. Bu bakımdan A13 asgari gelir garantisi modeli en etkin modellerden birini oluşturmaktadır.

Tablo 78: Yoksulluk Açığına Göre Asgari Ücret Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Yoksul Bireyler)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
A13	%30	Aylık: 698 Yıllık: 8.370				
	%40	Aylık: 930 Yıllık: 11.160	24.788,61	14.873,17	0,03	0,03
	%50	Aylık: 1.163 Yıllık: 13.950				

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

¹²⁵ Yoksulluk eşiğine göre oluşturulan yoksulluk açığı gelir grupları, birinci grupta $0,75*(YE) < Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < YE$, ikinci grupta $0,50*(YE) < Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < 0,75*(YE)$, üçüncü grupta ise $Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < 0,50*(YE)$ bireyler bulunmaktadır. Modelde birinci, ikinci ve üçüncü gruplara sırasıyla asgari ücretin %30, %40 ve %50'si oranında asgari gelir garantisi sunulmaktadır.

iv. Yoksulluk Açığı Gelir Gruplarına Göre Yoksulluk Sınırı Kriterine Bağlı Oluşturulan Model¹²⁶

Yoksulluk eşiğine göre belirlenmiş olan ve yoksulluk eşiği altında kalan bireylerin gelirlerinin bu sınır ile arasındaki farklara göre oluşturulan üç yoksulluk açığı gelir grubuna göre, asgari gelir garantisinin transferinin sunulacağı bireyler, bu gruplara göre belirlenmiştir. A14 modeline göre, yoksulluk sınırına en yakın olan ve yoksulluk eşiği altındaki gelir grubuna yoksulluk eşiğinin %30'u oranında, daha uzak olan orta dilimdeki yoksulluk eşiği altındaki bireylere %40'ı oranında ve yoksulluk eşiğine en uzak yoksulluk eşiği altındaki gelir grubuna ise %50'si oranında asgari gelir garantisi transferi sunulmuştur.

Modelin sosyal transferinin etkinlik oranının yüksekliği, bir önceki A13 modeli kadar yüksek olmakla birlikte, transfer miktarlarının tüm gelir gruplarında bir önceki asgari ücret kriterine bağlı olan modele göre yarı yarıya düşük olması, transferlerin oluşturduğu güçlü etkinlik oranına rağmen modelin yoksulluğu azaltma etkilerini zayıflatmaktadır. Öte yandan, sosyal transfer harcamasının miktarının bir önceki modele göre düşük olmasına rağmen Tablo 79'ta Türkiye'de hem çocuk yoksulluğunun (%10,30) hem de genel yoksulluğun (%7,00) önemli oranda azaldığı tespit edilmiştir.

Tablo 79: Yoksulluk Açığına Göre Yoksulluk Sınırı Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Yoksul Bireyler)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
A14	%30	Aylık: 372 Yıllık: 4.462				
	%40	Aylık: 496 Yıllık: 5.949	24.788,61	14.873,17	7,00	10,60
	%50	Aylık: 620 Yıllık: 7.437				

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

¹²⁶ Yoksulluk eşiğine göre oluşturulan yoksulluk açığı gelir grupları, birinci grupta $0,75*(YE) < Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < YE$, ikinci grupta $0,50*(YE) < Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < 0,75*(YE)$, üçüncü grupta ise $Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < 0,50*(YE)$ bireyler bulunmaktadır. Modelde birinci, ikinci ve üçüncü gruplara sırasıyla yoksulluk sınırının %30, %40 ve %50'si oranında asgari gelir garantisi sunulmaktadır.

v. **Yoksulluk Açığı Gelir Gruplarına Göre Yoksulluk Sınırının Farklı Kriterine Bağlı Oluşturulan Model**¹²⁷

Yoksulluk eşiğine göre belirlenmiş olan ve yoksulluk eşiği altında kalan bireylerin gelirlerinin bu sınır ile arasındaki farklılara göre oluşturulan üç yoksullu açığı gelir grubuna göre, asgari gelir garantisinin transferinin sunulacağı bireyler, bu gruplara göre belirlenmiştir. A15 modelinde asgari gelir garantisi transferinin miktarları için yine yoksulluk sınırı kullanılmakla birlikte, bir önceki aynı kritere sahip A14 modeline göre daha etkindir. Çünkü, A15 modelinde oluşturulan yoksulluk eşiğine göre yoksulluk açığı gelir gruplarına sunulan asgari gelir garantisi miktarları, ilgili gelir grupları için yoksulluk açıklarını kapatacak oranda belirlenmiştir. Böylece Tablo 80’de Türkiye’deki çocuk yoksulluğu ve genel yoksulluğun neredeyse tamamına yakını ortadan kalkmıştır (Sırasıyla %0,07 ve %0,08). Bu bakımdan, A15 asgari gelir garantisi transfer modeli çocuk yoksulluğu ile mücadelede etkin modeller arasında yer almaktadır.

Tablo 80: Yoksulluk Açığına Göre Yoksulluk Sınırının Farklı Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Yoksul Bireyler)

Model No	Kriter	Sunulan Miktarı (TL)	AGG	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
A15	%25	Aylık: 309 Yıllık: 3.718					
	%50	Aylık: 620 Yıllık: 7.436		24.788,61	14.783,17	0,07	0,08
	%75	Aylık: 929 Yıllık: 11.155					

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye’nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2’dir.

3.5.4.1.3 Çocuklu Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireylere Yönelik Modellerin Analizi

i. **Asgari Ücret Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller**

Evrensel modeller içinde yer alan Türkiye’deki tüm çocuklu hanelerdeki çocuklar dahil tüm bireylere sunulan asgari gelir garantisi transferinde, asgari ücretin

¹²⁷ Yoksulluk eşiğine göre oluşturulan yoksulluk açığı gelir grupları, birinci grupta $0,75*(YE) < Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < YE$, ikinci grupta $0,50*(YE) < Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < 0,75*(YE)$, üçüncü grupta ise $Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < 0,50*(YE)$ bireyler bulunmaktadır. Modelde birinci, ikinci ve üçüncü gruplara sırasıyla yoksulluk sınırının %25’i, %50’si ve %75’i oranında asgari gelir garantisi sunulmaktadır.

%30'u, %40'ı ve %50'si oranında transfer gelirleri, sırasıyla A16, A17 ve A18 modellerinde, belirtilen toplumsal gruba sunulmuştur. Tablo 81 değerlendirildiğinde, bu modellerin Türkiye'de hem çocuk yoksulluğunu hem de genel yoksulluğu azalttığı görülmektedir. Diğer taraftan önceki modeller kadar yoksulluğun azaltılmasında güçlü bir etki yaratamamaktadır. Bu etkinin önceki diğer modellere göre zayıf olmasının nedenleri, yoksul olmayan bireylerin de dahil olduğu bu model grubunda, asgari gelir transferi yoksul olmayanlarda gelir artışı yaratmakla birlikte, Türkiye'nin genel gelir yapısında gruplar arasında, bir yandan yoksulluğu azaltırken, diğer yandan da gelir makasının açılmasına neden olarak, yoksulluğun daha da azalmasını engellemektedir. Bir diğer neden ise daha düşük düzeyde olmakla birlikte, yoksulluk eşiğine yakın olan bireylerin, asgari gelir transferi sonrası yoksulluk eşiğini aşan gelirlerinin meydana getirdiği taşma (spillover) oranı etkisinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 81: Asgari Ücretin Yüzdesi Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Çocuklu Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireyler)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
A16	%30	Aylık: 698 Yıllık: 8.370	31.942,00	19.165,20	12,80	16,50
A17	%40	Aylık: 930 Yıllık: 11.160	34.413,91	20.648,34	10,90	12,40
A18	%50	Aylık: 1.163 Yıllık: 13.950	36.869,76	22.121,85	9,10	8,30

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

ii. Yoksulluk Eşiği Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller

Yoksulluk eşiği kriterine göre belirlenen ve önceki A16, A17 ve A18'deki aynı model grubunu hedefleyen model benzer etkilere sahiptir. Öte yandan, asgari gelir transfer miktarının yoksulluk eşiği kriterine göre verildiği oranlarda (%30, %40 ve %50) miktarların asgari ücret kriterine göre daha düşük olması nedeniyle etkisi çok daha zayıf kalmaktadır. Bir önceki gruptaki modelleri etkileyen gelir makası açılması ve taşma oranı etkileri ile birlikte, bu modeldeki asgari gelir transfer miktarlarının daha az olması ile birlikte çocuk yoksulluğunu etkin bir şekilde azaltamamaktadır (Tablo 82).

Tablo 82: Yoksulluk Eşiği Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Çocuklu Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireyler)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
A19	%30	Aylık: 372 Yıllık: 4.462	28.582,71	17.149,62	16,90	23,80
A20	%40	Aylık: 496 Yıllık: 5.949	29.814,82	17.888,89	15,10	20,80
A21	%50	Aylık: 620 Yıllık: 7.437	31.089,09	18.653,45	13,60	18,00

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

3.5.4.1.4 Tüm Çocuklara Yönelik Modellerin Analizi

i. Asgari Ücret Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller

Evrensel modellerin sonucusu olan Türkiye'deki tüm çocuklara yönelik olarak sunulan asgari gelir garantisi miktarı, asgari ücret kriterinin %30'u, %40'ı ve %50'si oranlarında belirlenerek A22, A23 ve A24 asgari gelir garantisi modelleri kurulmuştur. Yoksul olmayan çocukların modele dahil edilmesi, bu modellerde, önceki modellerdeki sunulan asgari gelir garantisi gruplarına göre, çocuk yoksulluğunun azaltılmasında çok daha fazla bir etkinliğe sahiptir. Bu bakımdan bir önceki çocuklu hanelerdeki tüm bireylere yönelik geliştirilen modele göre, asgari gelir garantisi modelinin hedef kitlesinin çocuk bazlı daraltılması etkinliğini arttırmıştır. Tablo 83'te özellikle asgari ücretin %50'si kriterine göre tüm çocuklara sunulan asgari gelir garantisi miktarının, neredeyse tüm çocuk yoksulluğunu ortadan kaldırdığı görülmektedir.

Tablo 83: Asgari Ücretin Yüzdesi Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Çocuklara Yönelik)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
A22	%30	Aylık: 698 Yıllık: 8.370	27.334,20	16.400,53	17,80	7,70
A23	%40	Aylık: 930 Yıllık: 11.160	28.389,75	17.033,85	17,80	3,30
A24	%50	Aylık: 1.163 Yıllık: 13.950	29.429,51	17.657,70	18,30	0,08

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

ii. Yoksulluk Eşiği Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller

Evrensel modellerin sonuncusu olan Türkiye'deki tüm çocuklara yönelik olarak sunulan asgari gelir garantisi miktarı, yoksulluk eşiği kriterinin %30'u, %40'ı ve %50'si oranlarında belirlenerek A25, A26 ve A27 asgari gelir garantisi modelleri kurulmuştur. Yoksul olmayan çocukların modele dahil edilmesi ve bu modellerde asgari gelir garantisi transferi miktarının bir önceki modellerin (A22, A23 ve A24) transfer miktarlarına göre düşük olması karşın bu transferlerin etkinlik oranının yüksek olmasına rağmen, çocuk yoksulluğunu, transfer miktarı kriterinin %30'u ve %40'ı için ancak yarısına yakın sınırlı bir oranda azaltmaktadır. Tablo 84 incelendiğinde, gelir garantisi miktarının %50 düzeydeki kritere göre sunulduğunda, çocuk yoksulluğu oranının %10'a yakınsadığı görülmektedir. Bu durumda da tüm çocukların seçimi, gelir garantisi etkinlik oranını azaltarak, çocuk yoksulluğu oranı azalışının daha düşük seviyede gerçekleşmesine neden olmaktadır. Çocuk yoksulluğunun bu modellere göre azalış oranının düşük olmasının diğer nedenleri de daha düşük etkilere sahip olsa da gelir makası artışı ve taşma (spillover) oranı etkilerinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 84: Yoksulluk Eşiği Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Tüm Çocuklara Yönelik)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
A25	%30	Aylık: 372 Yıllık: 4.462	26.037,89	15.622,73	19,20	17,70
A26	%40	Aylık: 496 Yıllık: 5.949	26.535,73	15.921,44	18,50	13,60
A27	%50	Aylık: 620 Yıllık: 7.437	27.016,43	16.209,86	18,10	10,10

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

3.5.4.2 Seçici Nitelikli Asgari Gelir Garantisi Modelleri

Seçici nitelikli oluşturulan asgari gelir garantisi modellerinde, modelin seçici niteliği, model bakımından ilgili toplumsal gruptaki sadece yoksul bireylere bu gelirin sunulmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda kapsanan toplumsal grup açısından seçici bir yapıda oluşturulan asgari gelir garantisi modelleri, doğrudan yoksulluk şartını baz almaktadır.

3.5.4.2.1 Çocuklu Yoksul Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Yoksul Bireylere

Yönelik Modellerin Analizi

i. Asgari Ücret Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller

Seçici nitelikteki B1, B2 ve B3 asgari gelir garantisi modellerinde, Türkiye’de çocuklu yoksul hanelerdeki tüm yoksul bireylere yönelik asgari ücretin %30’u, %40’ı ve %50’si oranındaki transfer miktarları sunulmuştur. Gelir garantisi transferinin hem miktara bağlı etkileri hem de hedeflenen kitlenin seçimi gelir garantisi transferinin etkinlik oranının olumlu etkisi ile, %30 ve %40 sunulan transfer düzeylerinde, çocuk yoksulluğunu sırasıyla %4,30 ve %2,70 seviyelerine gerilemesine etkin bir şekilde katkıda bulunmuştur. Öte yandan asgari ücretin %50’si oranında yapılan gelir garantisi transferi miktarı da önemli ölçüde çocuk yoksulluğu oranını (%4,70) azaltırken, taşma (spillover) etkisinin bu transfer miktarı düzeyinde etkinliğini göstermesiyle, olumlu etkiyi bu düzeyde sınırlandırmıştır (Tablo 85).

Tablo 85: Asgari Ücretin Yüzdesi Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Çocuklu Yoksul Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireyler)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
B1	%30	Aylık: 698 Yıllık: 8.370	24.788,61	14.873,17	4,50	4,30
B2	%40	Aylık: 930 Yıllık: 11.160	25.459,67	15.275,80	3,80	2,70
B3	%50	Aylık: 1.163 Yıllık: 13.950	26.892,72	16.135,62	5,50	4,70

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye’nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2’dir.

ii. Yoksulluk Eşiği Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller

Yoksulluk eşiğine göre kurulan seçici nitelikteki bu modellerde (B4, B5 ve B6), asgari ücretin yüzdesine göre asgari gelir garantisi transfer miktarlarının yarı yarıya düşük düzeyde kalması, gelir garantisi transferlerinin etkinlik oranını oluşturduğu olumlu etkiyi düşürerek, bir önceki modellere göre çocuk yoksulluğunun azaltılmasında çok daha az etkilere sahip olmasına neden olmaktadır. Diğer yandan gelir garantisi miktarının bu modellerde düşük kalması, taşma (spillover) etkisini ortadan kaldırmaktadır (Tablo 86).

Tablo 86: Yoksulluk Eşiği Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Çocuklu Yoksul Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireyler)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
B4	%30	Aylık: 372 Yıllık: 4.462	24.788,61	14.873,17	10,90	15,30
B5	%40	Aylık: 496 Yıllık: 5.949	24.788,61	14.873,17	8,2	10,7
B6	%50	Aylık: 620 Yıllık: 7.437	24.788,61	14.873,17	5,5	6,1

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

iii. Yoksulluk Açığı Gelir Gruplarına Göre Asgari Ücret Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller

Yoksulluk açığı gelir gruplarına göre (yukarıda oluşturulan aynı gelir grupları), asgari ücretin %30'u, %40'ı ve %50'si oranında belirlenen asgari gelir garantisi transfer miktarları ve yine bu transferlerin etkinlik oranının yüksek olması sonucunda çocuk yoksulluğu ve genel yoksulluğunun tamamına yakını ortadan kaldırılmıştır. Tablo 20.'ye göre gelir garantisi transferleri sonrası çocuk yoksulluğu oranı %0,02 ve genel yoksulluk oranı %2,0 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 87).

Tablo 87: Yoksulluk Açığına Göre¹²⁸ Asgari Ücret Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Çocuklu Yoksul Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireyler)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
B7	%30	Aylık: 698 Yıllık: 8.370	24.788,61	14.873,17	2,0	0,02
	%40	Aylık: 930 Yıllık: 11.160				
	%50	Aylık: 1.163 Yıllık: 13.950				

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

¹²⁸ Yoksulluk eşiğine göre oluşturulan yoksulluk açığı gelir grupları, birinci grupta $0,75*(YE) < Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < YE$, ikinci grupta $0,50*(YE) < Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < 0,75*(YE)$, üçüncü grupta ise $Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < 0,50*(YE)$ bireyler bulunmaktadır. Modelde birinci, ikinci ve üçüncü gruplara sırasıyla asgari ücretin %30'u, %40'ı ve %50'si oranında asgari gelir garantisi sunulmaktadır.

iv. Yoksulluk Açığı Gelir Gruplarına Göre Yoksulluk Eşiği Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller

Yoksulluk eşiğinin %30'u, %40'ı ve %50'si oranında, oluşturulan yoksulluk açığı gruplarına ayrı ayrı sunulan asgari gelir garantisi miktarı bir önceki B7 modelindeki miktarlara göre daha düşük seviyede kalmaktadır. Bu bakımdan gelir garantisi transferinin etkinlik oranının çocuk yoksulluğunun azaltılması yönündeki olumlu etki, gelir garantisi transfer miktarının etkisiyle düşmektedir. Böylece Tablo 88'de çocuk yoksulluğu oranının önemli düzeyde düştüğü (%10,70), ancak tamamen ortadan kaldırma yönünde etkisinin çok zayıf kaldığı görülmektedir. Diğer taraftan bu modelde çocuklu hanelerdeki çocuk harici bireylerin de bu gelir transferini almasıyla, Türkiye'nin genel yoksulluk oranının da önemli ölçüde azaldığı (%8,20) tespit edilmiştir. Bu etki de çocuk yoksulluğunun aslında daha da azaldığını göstermektedir.

Tablo 88: Yoksulluk Açığına¹²⁹ Göre Yoksulluk Sınırı Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Çocuklu Yoksul Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireyler)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
B8	%30	Aylık: 372 Yıllık: 4.462				
	%40	Aylık: 496 Yıllık: 5.949	24.788,61	14.873,17	8,20	10,70
	%50	Aylık: 620 Yıllık: 7.437				

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

v. Yoksulluk Açığı Gelir Gruplarına Göre Yoksulluk Sınırının Farklı Kriterine Bağlı Oluşturulan Model

Yoksulluk eşiğine göre belirlenmiş olan ve yoksulluk eşiği altında kalan bireylerin gelirlerinin bu sınır ile arasındaki farklara göre oluşturulan üç yoksulluk açığı gelir grubuna göre, asgari gelir garantisinin transferinin sunulacağı bireyler, bu gruplara göre belirlenmiştir. B9 modelinde asgari gelir garantisi transferinin miktarları için yine yoksulluk sınırı kullanılmakla birlikte, bir önceki aynı kritere sahip B8 modeline göre

¹²⁹ Yoksulluk eşiğine göre oluşturulan yoksulluk açığı gelir grupları, birinci grupta $0,75*(YE) < Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < YE$, ikinci grupta $0,50*(YE) < Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < 0,75*(YE)$, üçüncü grupta ise $Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < 0,50*(YE)$ bireyler bulunmaktadır. Modelde birinci, ikinci ve üçüncü gruplara sırasıyla yoksulluk sınırının %30'u, %40'ı ve %50'si oranında asgari gelir garantisi sunulmaktadır.

daha etkindir. Çünkü, B9 modelinde oluşturulan yoksulluk eşiğine göre yoksulluk açığı gelir gruplarına sunulan asgari gelir garantisi miktarları, ilgili gelir grupları için yoksulluk açıklarını kapatacak oranda belirlenmiştir. Böylece Tablo 89’da Türkiye’deki çocuk yoksulluğu ve genel yoksulluğun neredeyse tamamına yakını ortadan kalkmıştır (Sırasıyla %0,09 ve %2,5). Bu bakımdan, B9 asgari gelir garantisi transfer modeli çocuk yoksulluğu ile mücadelede etkin modeller arasında yer almaktadır.

Tablo 89: Yoksulluk Açığına Göre Yoksulluk Sınırının Farklı Kriterleri¹³⁰ Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Çocuklu Yoksul Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireyler)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
B9	%25	Aylık: 309 Yıllık: 3.718				
	%50	Aylık: 620 Yıllık: 7.436	24.788,61	14.873,17	2,5	0,09
	%75	Aylık: 929 Yıllık: 11.155				

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye’nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2’dir.

3.5.4.2.2 Yoksul Çocuklara Yönelik Modeller

i. Asgari Ücret Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller

Seçici olarak oluşturulan modellerinin Türkiye’deki yoksul çocuklara yönelik uygulamasında, asgari ücretin %30’u, %40’ı ve %50’si oranında sunulan asgari gelir garantisi modelleri olan B10, B11 ve B12 asgari gelir garantisi modellerinde, çocuk yoksulluğu oranları hem gelir garantisi hem de transferlerin etkinlik oranının olumlu etkileriyle etkin şekilde azalmaktadırlar. Tablo 90’a göre bu oranlar sırasıyla %4,20, %1,80 ve %2,90 seviyesinde gerçekleşmektedir. Diğer yandan gelir garantisi transferinin taşma (spillover) etkisiyle, asgari ücretin %50’sine göre sunulan gelir garantisi miktarı ve transferin etkinlik oranının, çocuk yoksulluğunun azalmasına yönelik olumlu etkileri, %40 transfer düzeyine göre %1,1 oranında azalmaktadır.

¹³⁰ Yoksulluk eşiğine göre oluşturulan yoksulluk açığı gelir grupları, birinci grupta $0,75*(YE) < Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < YE$, ikinci grupta $0,50*(YE) < Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < 0,75*(YE)$, üçüncü grupta ise $Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup < 0,50*(YE)$ bireyler bulunmaktadır. Modelde birinci, ikinci ve üçüncü gruplara sırasıyla yoksulluk sınırının %25’i, %50’si ve %75’i oranında asgari gelir garantisi sunulmaktadır.

Tablo 90: Asgari Ücretin Yüzdesi Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Yoksul Çocuklara Yönelik)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
B10	%30	Aylık: 698 Yıllık: 8.370	24.788,61	14.873,17	14,20	4,20
B11	%40	Aylık: 930 Yıllık: 11.160	25.164,23	15.098,53	14,00	1,80
B12	%50	Aylık: 1.163 Yıllık: 13.950	26.051,65	15.631,00	15,10	2,90

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

ii. Yoksulluk Eşiği Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller

Seçici nitelikteki modellerin Türkiye'deki yoksul çocuklara yönelik uygulamalarında, yoksulluk eşiğinin %30'u, %40'ı ve %50'si oranında sunulan asgari gelir garantisi modelleri olan B13, B14 ve B15 asgari gelir garantisi modellerinde, çocuk yoksulluğu oranları hem gelir garantisi hem de transferlerin etkinlik oranı, önceki modellere göre güçlü bir şekilde etkinlik sağlamamaktadır. Çocuk yoksulluğunun azalması daha düşük seviyededir. Çünkü, asgari gelir garantisi transfer miktarının önceki modellere göre düşük seviyede olmaları, bu modellerin kurgulandığı toplumsal grubun doğru hedeflemesinin sağladığı transferlerin etkinlik oranının olumlu etkisini, çocuk yoksulluğunu azaltmada zayıflatmaktadır. Diğer taraftan, Tablo. 91'de görüldüğü üzere, %50 oranına göre sunulan gelir garantisi transferi, daha fazla transfer miktarı içerdiğinden, çocuk yoksulluğunda daha fazla düşüş gerçekleşmektedir.

Tablo 91: Yoksulluk Eşiği Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Yoksul Çocuklara Yönelik)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
B13	%30	Aylık: 372 Yıllık: 4.462	24.788,61	14.873,17	17,20	15,20
B14	%40	Aylık: 496 Yıllık: 5.949	24.788,61	14.873,17	15,90	10,60
B15	%50	Aylık: 620 Yıllık: 7.437	24.788,61	14.873,17	14,70	6,00

Kaynak: TÜİK 2018 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2018 yılı genel yoksulluk oranı %21,2, çocuk yoksulluk oranı ise %32,1'dir.

iii. Yoksulluk Açığı Gelir Gruplarına Göre Asgari Ücret Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller

Yoksulluk açığı gelir gruplarına göre, asgari ücretin %30'u, %40'ı ve %50'si oranında belirlenen asgari gelir garantisi transfer miktarları ve yine bu transferlerin etkinlik oranının yüksek olması sonucunda çocuk yoksulluğunun tamamına yakını ortadan kaldırılmıştır. Tablo 92'ye göre gelir garantisi transferleri sonrası çocuk yoksulluğu oranı %0,003 olarak gerçekleşmiş ve neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır.

Tablo 92: Yoksulluk Açığına Göre¹³¹ Asgari Ücret Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Yoksul Çocuklara Yönelik)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
B16	%30	Aylık: 698 Yıllık: 8.370				
	%40	Aylık: 930 Yıllık: 11.160	24.788,61	14.873,17	13,00	0,003
	%50	Aylık: 1.163 Yıllık: 13.950				

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

iv. Yoksulluk Açığı Gelir Gruplarına Göre Yoksulluk Eşiği Kriterine Bağlı Oluşturulan Modeller

Yoksulluk eşiğinin %30'u, %40'ı ve %50'si oranında, oluşturulan yoksulluk açığı gruplarına ayrı ayrı sunulan asgari gelir garantisi miktarı bir önceki B16 modelindeki miktarlara göre daha düşük seviyede kalmaktadır. Bu bakımdan gelir garantisi transferinin etkinlik oranının çocuk yoksulluğunun azaltılması yönündeki olumlu etki, gelir garantisi transfer miktarının etkisiyle düşmektedir. Böylece Tablo 93'te çocuk yoksulluğu oranının önemli düzeyde düştüğü (%10,60), ancak tamamen ortadan kaldırma yönünde etkisinin çok zayıf kaldığı görülmektedir. Diğer taraftan bu modelde çocuklu hanelerdeki çocuk harici bireylerin de bu gelir transferini alamaması nedeniyle, aldığı

¹³¹ Yoksulluk eşiğine göre oluşturulan yoksulluk açığı gelir grupları, birinci grupta 0,75*(YE) <Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup <YE, ikinci grupta 0,50*(YE) <Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup <0,75*(YE), üçüncü grupta ise Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup <0,50*(YE) bireyler bulunmaktadır. Modelde birinci, ikinci ve üçüncü gruplara sırasıyla yoksulluk eşiğinin %30'u, %40'ı ve %50'si oranında asgari gelir garantisi sunulmaktadır.

duruma göre, Türkiye'nin genel yoksulluk oranının da önemli ölçüde arttığı (%15,90) tespit edilmiştir. Bu etki de çocuk yoksulluğunun aslında daha da yükseldiğini göstermektedir.

Tablo 93: Yoksulluk Açığına Göre Yoksulluk Sınırı Kriteri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Yoksul Çocuklara Yönelik)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
B17	%30	Aylık: 367 Yıllık: 4.462				
	%40	Aylık: 496 Yıllık: 5.949	24.788,61	14.873,17	15,90	10,60
	%50	Aylık: 620 Yıllık: 7.437				

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

v. Yoksulluk Açığı Gelir Gruplarına Göre Yoksulluk Sınırının Farklı Kriterine¹³² Bağlı Oluşturulan Model

Yoksulluk eşiğine göre belirlenmiş olan ve yoksulluk eşiği altında kalan bireylerin gelirlerinin bu eşik ile arasındaki farklara göre oluşturulan üç yoksulluk açığı gelir grubuna göre, asgari gelir garantisinin transferinin sunulacağı bireyler belirlenmiştir. B18 modelinde asgari gelir garantisi transferinin miktarları için yine yoksulluk sınırı kullanılmakla birlikte, bir önceki aynı kriterle sahip B17 modeline göre daha etkindir. Çünkü, B18 modelinde oluşturulan yoksulluk eşiğine göre yoksulluk açığı gelir gruplarına sunulan asgari gelir garantisi miktarları, ilgili gelir grupları için yoksulluk açıklarını kapatacak oranda belirlenmiştir (Tablo 94).

¹³² Farklı gelir gruplarının oluşturulmasındaki amaç, yoksulluk açığına göre oluşturulan bu gelir gruplarına yoksulluk sınırına göre buldukları gelir gruplarına göre (yani yoksulluk açıkları kadar) gelir garantisi sunulmasına bağlı olarak oluşan sonuçların değerlendirilmesidir.

Yoksulluk eşiğine göre oluşturulan yoksulluk açığı gelir grupları, birinci grupta 0,75*(YE) <Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup <YE, ikinci grupta 0,50*(YE) <Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup <0,75*(YE), üçüncü grupta ise Eş Değer Fert Ölçeğe Göre Kişi Başı Gelirlerin Oluşturduğu Grup <0,50*(YE) bireyler bulunmaktadır. Modelde birinci, ikinci ve üçüncü gruplara sırasıyla yoksulluk sınırının %25'i, %50'si ve %75'i oranında asgari gelir garantisi sunulmaktadır.

Tablo 94: Yoksulluk Açığına Göre Yoksulluk Sınırının Farklı Kriterleri Kullanılarak Oluşturulan Modeller (Yoksul Çocuklara Yönelik)

Model No	Kriter	Sunulan AGG Miktarı (TL)	Yeni Durumda Medyan Gelir (TL)	Yeni Durumda Yoksulluk Eşiği (TL)	Yeni Yoksulluk Oranı (Türkiye-Geneli) (%)	Yeni Çocuk Yoksulluğu Oranı (%)
B18	%25	Aylık: 309 Yıllık: 3.718				
	%50	Aylık: 620 Yıllık: 7.436	24.788,61	14.873,17	13,20	0,08
	%75	Aylık: 929 Yıllık: 11.155				

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2' dir.

Böylece Tablo 82,'de Türkiye'deki çocuk yoksulluğunun neredeyse tamamına yakını ortadan kalkmıştır (%0,08). Bu bakımdan, B18 asgari gelir garantisi transfer modeli çocuk yoksulluğu ile mücadelede etkin modeller arasında yer almaktadır.

3.6 Çocuk Yoksulluğu ile Mücadelede Asgari Gelir Garantisi Modellerinin Karşılaştırılması

Türkiye'de çocuk yoksulluğu ile mücadelede, bir sosyal politika uygulaması olarak, evrensel nitelikli ve seçici nitelikli iki temel başlıkta 45 farklı asgari gelir garantisi modeli geliştirilmiştir. Kurgulanan asgari gelir garantisi modellerinin güçlü ve zayıf yönleri incelenerek, karşılaştırılmalarına çalışılmıştır. İlk olarak evrensel nitelikli modeller kendi içinde, sonrasında seçici modeller de kendi içinde incelenmiştir. Daha sonra bu iki karşılaştırmadan elde edilen iki gruptaki etkin modellerin de karşılaştırılmaları yapılmış, en etkin modeller ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Evrensel nitelikli 27 model önerisinde, Türkiye'deki tüm bireylere yönelik olan (evrensel temel gelir) ve tüm çocuklu hanelerdeki çocuklar dahil hanedeki tüm bireylere yönelik modeller, yoksulluğu çok az düzeyde azaltmalarından dolayı diğer iki evrensel nitelikli alt gruplara göre etkinlikleri bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu iki evrensel nitelikli asgari garanti gelir türü karşılaştırmada yer almamıştır. Öte yandan bu modellerin politik anlamda kabul görmesi, kapsam genişliğine bağlı olarak, daha kolaydır. Bu modellerde yoksul olmayan bireylere de gelir garantisi sağlanması nedeniyle, gelir düzeyi makası bir miktar azalsa da güçlü bir şekilde yerinde durmaktadır. Gelir makasının kapanması için ayrıca vergi düzenlemeleri gerekmektedir. Bu nedenle daha çok temel gelire yönelik bir yapıda bir çalışma gerektirmektedir.

Evrensel nitelikli modeller arasında tüm yoksul bireylere yönelik kategorideki A13 modeli, çocuk yoksulluğunu en fazla azaltan, neredeyse ortadan kaldıran modeldir. Diğer taraftan ek bir etki olarak Türkiye'deki genel yoksulluğun tamamına yakını sonlandırmaktadır. A13 modeli uygulandığında ek kaynak yaratılmadan halihazırdaki GSYİH'e oranı %3,6 iken sosyal koruma harcamaları içindeki payı ise %22,1'dir.

Tablo 95: A13 Modelinin Maliyeti, GSYİH ve Sosyal Harcamalar İçindeki Payı

Model No	Kriter	Sunulan AGG (Aylık) (TL)	AGG Sunulan Kişi Sayısı	Yıllık AGG Maliyeti (TL)	Türkiye Yoksulluk Oranı (%) (Transfer Sonrası)	Çocuk Yoksulluk Oranı (%) (Transfer Sonrası)	GSYİH ¹³³ Payı (%)	Sosyal Harcamalar ¹³⁴ İçindeki Payı (%)
A13	YA'ya göre	8.370	8.388.012	70.207.660.440				
	AÜ'nün %30,	11.160	6.140.495	68.572.564.200	0,03	0,03	3,6	22,1
	%40 ve %50'si	13.950	3.388.195	<u>47.265.320.250</u>				
				186.045.544.890				

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

Çocuk yoksulluğu ile mücadelede, evrensel nitelikli asgari gelir garantisi modellerini karşılaştırdığımızda, diğer modellere göre A13'ün en etkin model olduğu Tablo 96'da görülmektedir. Yoksulluk açığı kriterine göre ve asgari ücretin %30, %40 ve %50'si kadar sunulan asgari gelir, bireylerin yoksulluk eşiğine kadar olan kısmı için verilmektedir. Bu tür bir model, kaynakların da etkin kullanımını sağlayabilecektir. Diğer etkin evrensel nitelikli modellerden A15 ve A24 de güçlü bir şekilde çocuk yoksulluğunu azaltırken, A15 ek bir etki olarak Türkiye'nin genel yoksulluğunu da ortadan kaldırmaktadır. Evrensel nitelikli modelleri maliyet olarak karşılaştırıldığında ise A15 modeli en düşük maliyete sahiptir. Tüm modeller arasında A24 ise en yüksek maliyetli modeldir.

¹³³ Türkiye'nin 2020 yılı GSYİH tutarı, 5.046.883.307.000 TL'dir.

¹³⁴ Türkiye'nin 2020 yılı sosyal koruma harcamaları tutarı, 655.599.000.000 TL'dir. A13 modeline göre ek 186.045.544.890 TL AGG maliyeti ile sosyal koruma harcamaları toplam 841.644.544.890 TL olmaktadır. Buradaki hesaplamalar AGG için ek kaynak oluşturulmamış hali ile halihazırdaki harcamaların içine eklenmiştir. AGG uygulamasına geçildiğinde, alt bölüm 3.7 finansman kaynağına yönelik ek temel kaynak önerileri ile hem GSYİH içindeki hem de sosyal koruma harcamaları içindeki payı azalmış olacaktır.

Tablo 96: Evrensel Nitelikli Modellerin Karşılaştırılması

AGG Türü	Model No	Kriter	Sunulan AGG Tutarı (Aylık) (TL)	Transfer Sonrası Türkiye Yoksulluk Oranı (%)	Transfer Sonrası Çocuk Yoksulluk Oranı (%)	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Tüm Yoksul Bireyler	A7	AÜ %30	698	3,00	4,20	• Önemli düzeyde yoksulluğu azaltmakta	• A13 ve A15 modellerine göre etkin değil
	A8	AÜ %40	930	2,10	2,60	• Önemli düzeyde yoksulluğu azaltmakta	• A13 ve A15 modellerine göre etkin değil
	A9	AÜ %50	1.163	3,80	4,80	• Önemli düzeyde yoksulluğu azaltmakta	• A13 ve A15 modellerine göre etkin değil
	A10	YE %30	372	10,00	15,20	-	• Etkin değil
	A11	YE %40	496	7,00	10,60	-	• Etkin değil
	A12	YE %50	620	4,10	6,00	• Önemli düzeyde yoksulluğu azaltmakta	• A13 ve A15 modellerine göre etkin değil
	A13	YA göre AÜ %30, %40 ve %50'si	698 930 1.163	0,03	0,03	• Evrensel nitelikli modeller arasında her iki yoksulluk türünde de en etkin model	• A15 modeline göre daha maliyetli
	A14	YA göre YE %30, %40 ve %50'si	372 496 620	7,00	10,60	-	• Etkin değil
	A15	YA göre YE %25, %50 ve %75'i	309 620 929	0,07	0,08	• Her iki yoksulluk türünde de önemli düzeyde azalma sağlamakta. • A13'e göre kaynak maliyeti daha düşük	• A13 modeline göre daha az etkin.
Tüm Çocuklar	A22	AÜ %30	698	17,80	7,70	-	• Etkin değil
	A23	AÜ %40	930	17,80	3,30	-	• Etkin değil
	A24	AÜ %50	1.163	18,30	0,08	• Evrensel nitelikli modeller arasında genel yoksunluğu azaltmakta etkin olmamakla birlikte, hedef grup çocukların yoksulluğu neredeyse ortadan kalkmaktadır	• A13 modeline göre daha maliyetli • A13 modeline göre Türkiye geneli yoksulluk oranında etkin değil
	A25	YE %30	372	19,20	17,70	-	• Etkin değil
	A26	YE %40	496	18,50	13,60	-	• Etkin değil
	A27	YE %50	620	18,10	10,10	-	• Etkin değil

Açıklama: AÜ: asgari ücret, YA: yoksulluk açığı, YE: yoksulluk eşiği olarak kodlanmıştır.

Seçici nitelikteki asgari gelir garantisi modellerinde B4, B5, B8, B13, B14 ve B17 modelleri, diğer modeller göre çocuk yoksulluğunu azaltmada çok daha az etkin olduklarından dolayı karşılaştırmaya dahil edilmemişlerdir.

Seçici nitelikli modeller arasında B16, çocuk yoksulluğunu azaltan hatta ortadan kaldıran model olarak, en etkinidir. Öte yandan, B7 ise biraz daha az etkin olmakla birlikte, ek bir etki yaratarak Türkiye'deki genel yoksulluğu da azaltmaktadır.

Tablo 97: B7 Modelinin Maliyeti, GSYİH ve Sosyal Harcamalar İçindeki Payı

Model No	Kriter	Sunulan AGG (Aylık) (TL)	AGG Sunulan Kişi Sayısı	Yıllık AGG Maliyeti (TL)	Türkiye Yoksulluk Oranı (%) (Transfer Sonrası)	Çocuk Yoksulluk Oranı (%) (Transfer Sonrası)	GSYİH ¹³⁵ Payı (%)	Sosyal Harcamalar ¹³⁶ İçindeki Payı (%)
B7	YA'ya göre	8.370	7.810.222	65.371.558.140				
	AÜ'nün	11.160	5.725.871	63.900.720.360	2,0	0,02	3,3	20,5
	%30,	13.950	2.905.668	<u>40.534.068.600</u>				
	%40							
	ve			169.806.347.100				
	%50'si							

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

Tablo 99'a göre, seçici nitelikteki modeller arasında çocuk yoksulluğunu azaltmada, B7, B9, B16 ve B18 diğer modellere göre daha güçlü etkinlik sağlamaktadırlar. Bu modellerin tümü çocuk yoksulluğunu neredeyse tamamen ortadan kaldırmaktadırlar. Öte yandan, B7 ve B8 çocuklu yoksul hanelerde çocuklar dahil tüm bireylere yönelik olan modeller ise, çocuk yoksulluğu ile birlikte, ilave etki olarak Türkiye'nin genel yoksulluğunu da neredeyse tamamen sonlandırmaktadır. Tüm yoksul çocukları içeren B16 modeli, çocuk yoksulluğunu azaltmada en etkin model olmasına karşın, genel yoksulluk üzerindeki etkinliği, B7 ve B9 modellerine göre sınırlı düzeyde kalmaktadır.

Tablo 98: Etkin AGG Modelleri Sunumu Sonrasında Türkiye ve Çocuk Yoksulluk Oranları

Modeller	A13		A15		A24		B7		B9		B16		B18	
	Genel	Çocuk	Genel	Çocuk	Genel	Çocuk	Genel	Çocuk	Genel	Çocuk	Genel	Çocuk	Genel	Çocuk
Transfer Öncesi Yoksulluk	21,9	32,2	21,9	32,2	21,9	32,2	21,9	32,2	21,9	32,2	21,9	32,2	21,9	32,2
Transfer Sonrası Yoksulluk	0,03	0,03	0,07	0,08	18,30	0,08	2,0	0,02	2,5	0,09	13,0	0,003	13,20	0,08

Kaynak: TÜİK 2020 GYKA mikro veri seti üzerinden SPSS 24 programı ile yazar tarafından hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2020 yılı genel yoksulluk oranı %21,9, çocuk yoksulluk oranı ise %32,2'dir.

¹³⁵ Türkiye'nin 2020 yılı GSYİH tutarı, 5.046.883.307.000 TL'dir.

¹³⁶ Türkiye'nin 2020 yılı sosyal koruma harcamaları tutarı, 655.599.000.000 TL'dir. A13 modeline göre ek 169.806.347.100 TL AGG maliyeti ile sosyal koruma harcamaları toplam 825.405.347.100 TL olmaktadır. Buradaki hesaplamalar AGG için ek kaynak oluşturulmamış hali ile halihazırdaki harcamaların içine eklenmiştir. AGG uygulamasına geçildiğinde, alt bölüm 3.7 finansman kaynağına yönelik ek temel kaynak önerileri ile hem GSYİH içindeki hem de sosyal koruma harcamaları içindeki payı azalmış olacaktır.

Tablo 98, etkin olan tüm modellere göre Türkiye’deki genel yoksulluk ve çocuk yoksulluğunun asgari gelir transferi sunumu sonrasındaki oranlarını göstermektedir. Tüm modeller, çocuk yoksulluğunu azaltmada etkinlik sağlamaktadır. Diğer taraftan A13, A15, B7 ve B9 modelleri ise ek bir etki meydana getirerek Türkiye’deki genel yoksulluğu önemli oranda düşürmektedir.

Tablo 99: Seçici Nitelikli Modellerin Karşılaştırılması

AGG Türü	Model No	Kriter	Sunulan AGG Tutarı (Aylık) (TL)	Transfer Sonrası Türkiye Yoksulluk Oranı (%)	Transfer Sonrası Çocuk Yoksulluk Oranı (%)	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Çocuklu Yoksul Hanelerde Çocuklar Dahil Tüm Bireylere Yönelik	B1	AÜ %30	698	4,50	4,30	• Önemli düzeyde yoksulluğu azaltmakta	• B7, B9, B16 ve B18 modellerine göre daha az etkin
	B2	AÜ %40	930	3,80	2,70	• Önemli düzeyde yoksulluğu azaltmakta	• B7, B9, B16 ve B18 modellerine göre daha az etkin
	B3	AÜ %50	1,163	5,50	4,70	• Önemli düzeyde yoksulluğu azaltmakta	• B7, B9, B16 ve B18 modellerine göre daha az etkin
	B6	YE %50	620	5,50	6,10	-	-
	B7	YA göre AÜ %30, %40 ve %50’si	698 930 1.163	2,0	0,02	• Hem Türkiye’deki hem de çocukların yoksulluğunu neredeyse tamamen ortadan kaldırmakta • B16 ve B18 modellerine göre çocuk yoksulluğu ile birlikte genel yoksulluğu da azaltmaktadır.	• B9 modeline göre çocuk yoksulluğunu azaltmada biraz daha az etkin • B9 ve B18 modellerine göre maliyeti biraz daha yüksek
	B9	YA göre YE %25, %50 ve %75’i	309 620 929	2,5	0,09	• Hem Türkiye’deki hem de çocukların yoksulluğunu neredeyse tamamen ortadan kaldırmakta • B7 modeline göre çocuk yoksulluğu ile mücadelede biraz daha etkin	• B16 modeline göre çocuk yoksulluğunu azaltmada biraz daha az etkin
Tüm Yoksul Çocuklara Yönelik	B10	AÜ %30	698	14,20	4,20	• Önemli düzeyde yoksulluğu azaltmakta	• B7, B9, B16 ve B18 modellerine göre daha az etkin
	B11	AÜ %40	930	14,00	1,80	• Önemli düzeyde yoksulluğu azaltmakta	• B7, B9, B16 ve B18 modellerine göre daha az etkin
	B12	AÜ %50	1.163	15,10	2,90	• Önemli düzeyde yoksulluğu azaltmakta	• B7, B9, B16 ve B18 modellerine göre daha az etkin
	B15	YE %50	445	13,70	5,60	-	-
	B16	YA göre AÜ %30, %40 ve %50’si	698 930 1.163	13,00	0,003	• Çocuk yoksulluğu ile mücadelede en etkin model, neredeyse tamamen çocuk yoksulluğu ortadan kalkmaktadır	• B7 ve B9 modellerindeki ülkenin genel yoksulluğunu azaltan ek etki çok daha zayıf kalmaktadır
	B18	YA göre YE %25, %50 ve %75’i	309 620 929	13,20	0,08	• B7 modeline göre çocuk yoksulluğunu azaltmada daha etkin	• B9 modeli ile aynı düzeyde çocuk yoksulluğunu azaltmakla birlikte, B9 modeli aynı zamanda genel yoksulluk oranını da azaltmaktadır

Açıklama: AÜ: asgari ücret, YA: yoksulluk açığı, YE: yoksulluk eşiği olarak kodlanmıştır.

Evrensel nitelikli ve seçici nitelikli modellerden çocuk yoksulluğunun azaltılmasında etkinlik gösteren modellerin karşılaştırılması Tablo 100'de gösterilmiştir.

Tablo 100: Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu ile Mücadelede Etkin Olan Evrensel ve Seçici Asgari Gelir Garantisi Modellerinin Karşılaştırılması

Evrensel Nitelikli Asgari Gelir Garantisi Modelleri									
AGG Türü	M. No	Kriter	Sunulan AGG Tutarı (Yıllık) (TL)	AGG Sunulan Kişi Sayısı	AGG Maliyeti (TL) (Yıllık)	GSYİH ¹³⁷ Payı (%)	SH ¹³⁸ Payı (%)	Transfer Sonrası Türkiye Yoksulluk Oranı (%)	Transfer Sonrası Çocuk Yoksulluk Oranı (%)
Tüm Yoksul Bireylere Yönelik	A13	YA göre AÜ %30, %40 ve %50'si	8.370 11.160 13.950	8.388.012 6.144.495 3.388.195	186.045.544.890	3,6	22,1	0,03	0,03
	A15	YA göre YE %25, %50 ve %75'i	3.718 7.436 11.155	8.388.012 6.144.495 3.388.195	114.672.408.661	2,2	14,8	0,07	0,08
Tüm Çocuklara Yönelik	A24	AÜ %50	13.950	22.591.150	315.146.542.500	6,2	32,4	18,30	0,08
Seçici Nitelikteki Asgari Gelir Garantisi Modelleri									
Çocuklu Yoksul Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireylere Yönelik	B7	YA göre AÜ %30, %40 ve %50'si	8.370 11.160 13.950	7.810.222 5.725.871 2.905.668	169.806.347.100	3,3	20,5	2,0	0,02
	B9	YA göre YE %25, %50 ve %75'i	3.718 7.736 11.155	7.810.222 5.725.871 2.905.668	104.028.708.692	2,0	13,6	2,5	0,09
Tüm Yoksul Çocuklara Yönelik	B16	YA göre AÜ %30, %40 ve %50'si	8.370 11.160 13.950	3.276.180 2.640.753 1.350.249	75.728.403.630	1,5	10,3	13,0	0,003
	B18	YA göre YE %25, %50 ve %75'i	3.718 7.736 11.155	3.276.180 2.640.753 1.350.249	46.879.504.143	0,09	6,6	13,20	0,08

Açıklama: AÜ: asgari ücret, YA: yoksulluk açığı, YE: yoksulluk eşiği olarak kodlanmıştır.

¹³⁷ Türkiye'nin 2020 yılı GSYİH tutarı, 5.046.883.307.000 TL'dir.

¹³⁸ Türkiye'nin 2020 yılı sosyal koruma harcamaları tutarı, 655.599.000.000 TL'dir.

Tablo 100. (Devamı) Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu ile Mücadelede Etkin Olan Evrensel ve Seçici Asgari Gelir Garantisi Modellerinin Karşılaştırılması

Evrensel Nitelikli Asgari Gelir Garantisi Modelleri							
AGG Türü	Model No	Kriter	Sunulan AGG Tutarı (Aylık) (TL)	Transfer Sonrası Türkiye Yoksulluk Oranı (%)	Transfer Sonrası Çocuk Yoksulluk Oranı (%)	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Tüm Yoksul Bireylere Yönelik	A13	YA göre AÜ %30, %40 ve %50’si	698 930 1.163	0,03	0,03	<ul style="list-style-type: none"> Her iki yoksulluk türünde de yoksulluğu etkin bir biçimde azaltmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> A15, B9, B16 ve B18 modellerine göre çocuk yoksulluğunu azaltmada biraz daha az etkin A15 ve B18 modellerine göre kaynak maliyeti daha yüksek
	A15	YA göre YE %25, %50 ve %75’i	309 620 929	0,07	0,08	<ul style="list-style-type: none"> Her iki yoksulluk türünde de yoksulluğu etkin bir biçimde azaltmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> B16 modeline göre çocuk yoksulluğunu azaltmada biraz daha az etkin
Tüm Çocuklara Yönelik	A24	AÜ %50	1,163	18,30	0,08	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk yoksulluğunu azaltmakta etkin 	<ul style="list-style-type: none"> Diğer modeller göre çocuk yoksulluğunu azaltmada en az etkin A13, A15, B7 ve B9 modellerindeki genel yoksulluğu azaltıcı ilave etki çok düşük
Seçici Nitelikteki Asgari Gelir Garantisi Modelleri							
Çocuklu Yoksul Hanelerdeki Çocuklar Dahil Tüm Bireylere Yönelik	B7	YA göre AÜ %30, %40 ve %50’si	698 930 1.163	2,0	0,02	<ul style="list-style-type: none"> Her iki yoksulluk türünde de yoksulluğu etkin bir biçimde azaltmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> A15, B9, B16 ve B18 modellerine göre çocuk yoksulluğunu azaltmada biraz daha az etkin A15 ve B18 modellerine göre kaynak maliyeti daha yüksek
	B9	YA göre YE %25, %50 ve %75’i	309 620 929	2,5	0,09	<ul style="list-style-type: none"> Her iki yoksulluk türünde de yoksulluğu etkin bir biçimde azaltmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> B16 modeline göre çocuk yoksulluğunu azaltmada biraz daha az etkin
Tüm Yoksul Çocuklara Yönelik	B16	YA göre AÜ %30, %40 ve %50’si	698 930 1.163	13,00	0,003	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk yoksulluğu ile mücadelede, yoksulluğu neredeyse tamamen ortadan kaldırmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> A13, A15, B7 ve B9 modellerindeki genel yoksulluğu azaltıcı ilave etki çok düşük Kaynak maliyetine göre, B18’den yüksek
	B18	YA göre YE %25, %50 ve %75’i	309 620 929	13,20	0,08	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk yoksulluğu ile mücadelede etkin Kaynak maliyeti B16’ya göre daha düşük 	<ul style="list-style-type: none"> A13, A15, B7 ve B9 modellerindeki genel yoksulluğu azaltıcı ilave etki çok düşük

Açıklama: AÜ: asgari ücret, YA: yoksulluk açığı, YE: yoksulluk eşiği olarak kodlanmıştır.

Tablo 100’e göre her iki nitelikteki etkin modeller, çocuk yoksulluğunu azaltarak, neredeyse ortadan kaldırmaktadır. Seçici nitelikteki tüm yoksul çocuklara yönelik asgari gelir garantisi modeli B16’nın %0,003 ile çocuk yoksulluğunu en fazla azaltan model olduğu görülmektedir. Öte yandan, A13, A15, B7 ve B9 modelleri, B16 modeline göre biraz daha az etkin olmakla birlikte, Türkiye’nin genel yoksulluğunu da azaltarak, ilave

bir etki yaratmaktadırlar. Bu bakımdan A13 ve A15 modelleri, evrensel nitelikli ve daha kapsayıcıdır. Tüm yoksul bireylere yönelik A15 modeli ise hem kaynak maliyetinde daha düşük hem de her iki yoksulluk türünü neredeyse ortadan kaldıracak kadar azaltmaktadır. Diğer taraftan kaynak maliyeti en düşük olan ve çocuk yoksulluğunu ortadan kaldıran B18 modeli, tüm yoksul çocuklara sunulmaktadır. Bu modelin Türkiye'nin genel yoksulluğunu azaltıcı ilave etkisi, A13, A15, B7 ve B9 modellerine göre çok daha sınırlı düzeyde kalmaktadır.

Çocuk yoksulluğu ile mücadelede Tablo 100'deki modellerin tümü etkinlik göstermektedir. Modellerin seçiminde, politika oluşturanlar seçimi kaynak maliyeti, kapsayıcılık ve hedef toplumsal grup olan çocuklar yanında ilave etkinlik sağlayan asgari gelir garantisi modelleri tercih edilebilecektir. Öte yandan, bürokratik maliyetin daha az seviyede olacağı evrensel nitelikli modellerin seçimi kaynakların kullanımında da etkinlik yaratabilecektir. Seçici nitelikteki modellerden, çocuklu yoksul hanelerdeki çocuklar dahil tüm bireylere yönelik olan modellerin seçimi ise yoksul çocukların bulunduğu ailelerin, yoksullukla mücadele karşısında daha dirençli ve yine yoksul çocukların yaşadığı önemli yoksunlukların da önüne geçebilecektir. Zira bu model, genel yoksulluğu da önemli oranda azaltarak, neredeyse ortadan kaldırmaktadır.

3.7 Çocuk Yoksulluğu ile Mücadelede Asgari Gelir Garantisi Modelinin Finansmanına Yönelik Temel Öneriler

Avrupa Birliği üye ülkelerinde uygulanan asgari gelir programları, sosyal yardım sistemi içerisinde, son çare planları olarak, vergilerle finanse edilmektedir. Çoğu üye ülkedeki bu programlar, merkezi bütçeye bağlı olarak yürütülmektedir (Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, İrlanda, Malta, Hollanda, Portekiz, Estonya, Yunanistan, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Polonya ve Slovenya). Bazı üye ülkelerde ise finansman, merkezi düzeydeki bütçe ile yerel düzey arasında karma bir yapıda sağlanmaktadır (Avusturya, Belçika, Almanya, Danimarka, Fransa, Almanya, Romanya, İspanya ve Slovak Cumhuriyeti). Sadece yerel bütçeye dayalı finansman ise, Finlandiya, Letonya ve İsveç'te yürütülmektedir (Creapaldi vd., 2017: 80).

Tablo 101: Avrupa Birliği'nde Asgari Gelir Garantisi Programlarının Finansman ve Sorumluluk Düzeyleri

Sorumluluk Düzeyi	Finansman Düzeyi		
	Merkezi	Yerel	Karma
Merkezi	Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, İrlanda, Malta, Hollanda, Portekiz		Slovakya
Yerel	Estonya	Letonya, İsveç	
Karma	Yunanistan, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Polonya, Slovenya		Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, Romanya, İspanya, Finlandiya

Kaynak: MISSOC (2021) ve (Crepaldi vd., 2017) derlenmiştir.

Karma finansman sistemine sahip Avusturya'da, ağırlık genel vergi gelirlerinden elde edilmektedir. Asgari gelir garantisinin kaynak dağılımı, il ve belediye yönetimlerince yerine getirilmektedir. Fon kaynakları, federal hükümet tarafından bölge bazında dağıtılmaktadır. Belçika'da federal devlet, sosyal yardım için yerel kamu merkezlerine, asgari gelir garantisinin %55'i oranında fon kaynağını transfer etmektedir. Finlandiya'da sosyal yardımların büyük kısmı, sosyal sigorta kurumu tarafından ödenmektedir. Öte yandan, merkezi yönetim ve belediyeler eliyle toplanan vergilerle finansmanı sağlanmaktadır. Belediyeler, asgari gelir garantisi ile birlikte "Ek Sosyal Yardım ve Önleyici Sosyal Yardım" sunumu da gerçekleştirmektedir. Danimarka'da da devlet ve yerelde belediyenin sağladığı genel vergilere bağlı fonlanan sistemde ayrıca bir vergi türü bulunmamaktadır (MISSOC, 2021).

Fransa'nın asgari gelir garantisinin yapısının kategorik olması bakımından, finansman yapısı farklılaşsa da sistem temelde, devlet bütçesi, belediyeler ve ilgili toplumsal gruba yönelik faaliyet gösteren kamu kuruluşlarının bütçeleri üzerinden kurgulanmıştır. Almanya'daki asgari gelir sistemine yönelik finansal sistem iki ana kategori üzerinden faaliyet göstermektedir. Birinci kategoride, çalışma çağına, iş arayan bireyler ve ailesinin yanında yaşayan keza çalışma çağına olan ve gelir desteğine ihtiyacı bulunan bireyler için temel sosyal koruma sistemi içerisinde federal hükümete bağlı programlar yürütülmektedir. Bu gruptaki bireyler, yerel belediyeler tarafından da ek programlarla desteklenmektedir. İkinci kategorideki çalışmaya uygun olmayanlarla birlikte emekli maaşı bulunmayan yaşlı bireylerin oluşturduğu toplumsal gruba yönelik asgari gelir garantisi programları, federal hükümet tarafından genel vergiler üzerinden fonlanmaktadır (MISSOC, 2021).

Macaristan'ın merkezi olarak yürüttüğü programlarda, düşük gelire sahip yaşlılar ve çalışma çağındaki bireylere yönelik iki kategoriden oluşan sistemin finansmanı genel

vergilerden karşılanmaktadır. Keza merkezi yapıdaki İrlanda'nın sosyal güvenlik yapısına dahilindeki sosyal yardım sisteminde, genel olarak asgari gelir garantisi programının yanı sıra, beklenmedik harcamaları da kapsayan programlar, devlet bütçesindeki genel vergiler üzerinden finanse edilmektedir. İtalya'daki çok parçalı ve kategorik olan asgari gelir garantisi programlarının finansmanı merkezi bütçedeki genel vergilere bağlıdır. Lüksemburg'ta esas olarak merkezi yönetim bütçesi ile finanse edilen sistem, milli piyango kazançları, bağışlar ve verasete bağlı çeşitli vergilerle de desteklenmektedir (MISSOC, 2021).

Letonya ve İsveç'in asgari gelir garantisi programları yerel bütçe ve yerel vergilendirmelere bağlı olarak diğer üye ülkelerden farklılaşmaktadır. İsveç'te belediyeler temelinde kurgulanan sosyal refah kurumlarını ve sosyal hizmetleri düzenleyen "Sosyal Hizmet Yasası" bulunmaktadır. Bu bakımdan bireyler arasında eşit yaşam koşullarının sağlanması hedefi çerçevesinde, yeterli bir yaşam standardı, sosyal hizmet uzmanlarının takdir yetkisi ile belirlenmekte ve belediyeler finansmana yönelik vergilendirmeye gitmektedir (MISSOC, 2021; Tervola, Jokela, and Ollonqvist 2021: 7). Slovakya'da ise programın idari bakımdan faaliyetleri merkezi olmasına karşın, finansal olarak vergilendirilme faaliyetleri merkezi ve yerel yönetimler ile birlikte yönetilmektedir (MISSOC, 2021).

Avrupa Birliği ülkelerinde ayrı ayrı programlar halinde yürütülen asgari gelir garantilerinin, Avrupa Parlamentosu'nun 2017 yılındaki raporunda, üye ülkelerdeki bu programlara dair politikaların, birlik bazında yürütülmesi gerekliliği ifade edilmektedir. Birlik nezdinde ortak kriterlere dayalı bir "Avrupa Ekonomik Desteği" sunma önerisi, Avrupa 2020 Stratejisi'nin yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele bakımından, üzerinde birçok ülkenin hemfikir olduğu belirtilmektedir. Özellikle çocukların yoksulluk riskine karşı, sağlıklı gelişimleri için beslenme ve sağlık hizmetlerine erişiminin güçlendirilmesi, bakımları ve eğitimleri konusunda önlemlerin bu bakımdan değerlendirilmesinin önemi vurgulanmaktadır (Crepaldi vd., 2017: 91-92).

Avrupa Parlamentosu'nun raporunda vurgulanan diğer hususlar ise, çalışan yoksulluğunun artması ile birlikte, çalışma ilişkilerinin serbestleştirilerek istihdamın güçlendirilmesine yönelik, yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı entegre bir Avrupa fonunun oluşturulması savunulmaktadır. Avrupa Sosyal Fonu'nun (ASF) %20'sinin bu bağlamda kullanılması AB Komisyonu tarafından desteklenmektedir. Öte yandan, AB nezdinde, ASF'nin yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadelede kullanımında yenilikçi

fikirler (yeni vergilendirme ve fonlamalar için) keza AB Komisyonu tarafından teşvik edilmektedir (Crepaldi, 2017: 92-93).

Avrupa Birliği'nden yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadelede, asgari gelir garantisi programlarının yetersizliği ve kapsam sorunları yanı sıra mali konsolidasyon önlemlerinin sosyal etkilerinin olumsuzlukları tartışılmaktadır. Bu bakımdan bireylere yönelik sosyal kalkınma ve beşerî sermayeye yatırımın uzun vadeli büyüme etkileri önem taşımaktadır. Mali disipline ve bütçe kemer sıkma politikalarına odaklanmanın, refahta daralmaya yol açacağı ve özellikle durgunluk ve ekonomik kriz dönemlerinde, yalnız bu politikalarla bir mücadele yürütmenin durgunluk sarmalını ağırlaştıracağı da belirtilmektedir (Crepaldi, Pesce ve Samek, 2015: 8-10).

Asgari gelir garantisi programlarının yeterliliğinin ve kapsamının arttırılmasına yönelik çalışmalar, temel gelir tartışmaları ve bu bağlamda yeni vergilendirme ve finansman kaynaklarına yönelik tartışmalarla da eklemlenmiştir (Crepaldi, 2017: 42-44). İşsizliğin ve yoksulluğun giderek artması, endüstri 4.0 ve otomasyon teknolojilerinin üretim yapısını 10-15 yıl içerisinde önemli düzeyde etkileyecek hale gelmesi ile iş güvencesinin giderek yok olması, gelirin düzensizleşmesi ve esnek çalışmanın artış göstermesi bu durumu tetikler hale gelmektedir (Standing, 2020: 32-33). Asgari gelir garantisi programlarının yeterliliğini ve kapsamını arttırmaya yönelik ve benzeri olarak temel gelirin finansmanına yönelik yeni argümanları, devam eden paragraflarda, tezin kapsamı dahilinde Türkiye'de uygulanması öngörülen asgari gelir garantisi programının olası finansal kaynakları ve mevcut kaynaklar bakımından değerlendirilmiştir.

Türkiye'de bireylerin yoksulluk riskine karşı korunması sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak, anayasa¹³⁹ ile teminat altına alınmıştır. Bu bakımdan anayasal çerçevede açıklanan sosyal devlet ve sosyal adalet kavramları, yoksulluk ile mücadelede devlete önemli bir sorumluluk getirmektedir. Devletin organları aracılığı ile yürüteceği çeşitli sosyal politikalar ile yoksulluk içindeki, güçsüz, güvencesiz, korunma ihtiyacı olan vatandaşlarını korumanın yanı sıra, insana yaraşır bir yaşam düzeyi sunmak için yükümlülüklerini yerine getirmek durumundadır. Öte yandan kamunun sağlık, eğitim, enerji ve alt yapı gibi hizmetlerin sağlanmasının yanında sosyal yardım, sosyal güvence ve benzeri sosyal politika uygulamalarının sunumu ile de görevlidir (Güneş, 2010: 2-5; Kızıler, 2017: 91).

¹³⁹ 1982 Anayasası'nın 5. maddesi "devletin temel ve amaç ve görevlerinden birinin, kişilerin temel hak ve hürriyetlerini sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak şekilde sınırlayan engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak" şeklinde ifade edilmektedir (Mevzuat, 2021).

Yoksulluk sorunu ile mücadelede, ülkeler sosyal harcamalar ve vergiler gibi mali araçları kullanmaktadırlar (Kayalidere ve Şahin 2014: 62). Kamunun sosyal harcamaları kapsamına sağlık, eğitim, alt yapı ve sosyal güvenlik harcamaları yanı sıra sosyal transfer harcamaları, Türkiye’de vergilerle finanse edilen ve devlet bütçesindeki karşılığı ile sosyal koruma harcamaları da girmektedir. Sosyal transfer harcamaları ise, devletin bütçeden belirli kesimlere yaptığı ödemeleri ifade etmektedir. Bu bakımdan yoksulluk içine düşen, başta gelir yetersizliği olmak üzere veya çeşitli yoksunluklardan dolayı farklı derecelerde yardıma ihtiyacı olan bireylere kamu bütçesinden sunulan ve çoğu zaman karşılıksız olan maddi yardımlardan oluşmaktadır (Güneş, 2010: 3-6).

Sosyal transfer harcamaları, doğrudan nakdi ödemeler biçiminde sunulduğunda, yoksulluk eşiği altındaki bireylere gelir transferleri yapılmasını içermektedir. Öte yandan diğer sosyal transfer harcamaları, yoksul olan bireylerin, gelir yetersizliğine bağlı olarak yaşadıkları yoksunlukların giderilmesine yönelik olarak sunulan tüketim mal ve hizmetlerinin sağlanmasını içeren harcamalardan oluşmaktadır. Genellikle aynı yardım biçiminde olmasının yanı sıra gereksinim duyulan hizmetlerin karşılanması biçiminde de gerçekleşmektedir (Sarısoy ve Koç 2010: 331-333).

Türkiye’deki sosyal koruma harcamalarının 2011-2019 yıllarına ait değişimi Tablo 102’de gösterilmiştir. Sosyal koruma harcamaları bu dönemde %210 oranında artarken, aile ve çocuklara yönelik harcamalar ise, %403 oranında artmıştır. Aile ve çocuklara yönelik sosyal koruma harcamalarının başlangıç yılı olarak alınan 2011 yılında çok düşük düzeyde olması nedeniyle, yüksek düzeyde bir artış sağlandığı görülmesine karşın, toplam harcamalar içindeki payı sadece %4 seviyesindedir.

Tablo 102: Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Yardım Türlerine Göre Dağılımı (2011-2019) (Milyon TL)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Sosyal Koruma Harcamaları Toplamı	171.668	195.663	220.429	247.244	280.074	336.520	382.665	448.727	542.002
İdari Masraflar ve Diğer Harcamalar	2.586	2.976	3.982	4.332	5.163	5.744	7.018	6.700	8.834
Sosyal Koruma Yardımları Toplamı	169.082	192.687	216.446	242.912	274.912	330.776	375.557	442.027	533.168
Hastalık/Sağlık Bakımı	56.046	60.518	65.839	73.322	80.463	91.330	103.077	121.755	14.035
Engeli/Malül	5.654	7.035	8.088	9.251	10.124	11.982	13.371	14.840	18.030
Emekli/Yaşlı	80.243	92.137	104.554	117.390	133.515	162.139	184.984	219.939	263.078
Dul/Yetim	19.200	22.424	25.568	28.931	32.719	39.615	44.687	52.262	63.586
Aile/Çocuk	4.603	5.597	6.899	7.580	8.091	12.319	14.966	16.986	23.177
İşsizlik	1.739	2.431	2.572	3.167	5.263	8.172	8.672	10.358	15.732
Sosyal Dışlanma	1.596	2.545	2.927	3.271	3.927	5.218	5.853	5.887	3.529

Kaynak: TÜİK (Sosyal Koruma İstatistikleri, 2021).

Türkiye'deki sosyal koruma harcamalarının büyük kısmını emekli/yaşlı, engelli/malül ve dul/yetim yardımları oluşturmaktadır. Bu harcamalara kaynak oluşturan sosyal güvenlik gelirleri, işveren katkısı, sosyal güvenlik kapsamındaki çalışanların katkısı ve devlet katkılarından meydana gelmektedir.

Sosyal koruma harcamalarının ülkeler arasında karşılaştırılması için uluslararası düzeyde farklı metodolojiler içeren yöntemler¹⁴⁰ bulunmaktadır. ESSPROS yöntemi, maliye politikalarının yeniden dağıtım fonksiyonu ile ilgilidir. Bu bakımdan, hastalık, tedavi, engellilik, yaşlılık, aile çocuk, işsizlik, konut ve sosyal dışlanma sosyal koruma gerektiren alanlar olarak tanımlanmıştır (Yentürk, 2019: 61). Türkiye'deki sosyal koruma harcamalarının fonksiyonel sınıflandırmasına göre sosyal yardım ve sosyal güvenlik harcamaları dokuz temel giderden¹⁴¹ oluşmaktadır (Muhasebat, 2021). Sosyal koruma harcamalarına dahil olan kamu idarelerinin kendi aralarında da yaptıkları transferlerin olması yanı sıra bu kamu idarelerinin hem sayısı hem de harcama olarak çok fazla olması ve kurumların alt detay kalem verilerine ilişkin yetersizlikler, ESSPROS yöntemine göre bir değerlendirmeyi güçleştirmektedir (Yentürk, 2019: 62-63). Bu bakımdan sağlıklı veri tasnifi, ancak fonksiyonel sınıflamaya bağlı olarak, Tablo 103'te, 2011-2020 yılları arasında sosyal güvenlik ve sosyal yardımların büyüklükleri ile açıklanabilmektedir.

¹⁴⁰ Avrupa Birleşmiş Sosyal Koruma İstatistikleri Sistemi (ESSPROS), OECD'nin kullandığı Sosyal Harcamalar Yaklaşımı (SOCX) ve ILO'nun kullandığı farklı metodolojilere bağlı yöntemler, uluslararası karşılaştırmalarda temel alınan yöntemleri oluşturmaktadır. Metodolojiler arasındaki temel fark, sosyal risk tanımı, sosyal korumanın toplumun hangi kesimlerini ve nasıl kapsadığı gibi konularda teorik yaklaşımlardır.

¹⁴¹ Hastalık ve malullük yardım hizmetleri, yaşlılık yardımı hizmetleri, dul ve yetim aylığı hizmetleri, aile ve çocuk yardımı hizmetleri, işsizlik yardımı hizmetleri, sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetler, sosyal güvenlik ve sosyal yardımlara yönelik araştırma ve geliştirme hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleridir (Muhasebat, 2021).

Tablo 103: Türkiye’de Merkezi Yönetim Bütçesinden Gerçekleşen Sosyal Transferler (2011-2020) (Milyon TL)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Sosyal Güvenlik ve Yardım Hizmetleri	60.774	76.100	85.580	92.029	100.168	131.386	159.517	181.086	236.576	298.532
Hastalık ve Malullük Yardım Hizmetleri	2.486	3.271	3.721	4.291	4.764	5.819	6.705	7.965	9.582	11.172
Yaşlılık Yardımı Hizmetleri	214	253	291	326	381	518	635	788	908	1.037
Aile ve Çocuk Hizmetleri	457	509	581	619	955	1.383	1.535	1.847	1.975	2.071
İşsizlik Yardımı Hizmetleri	1.428	1.543	1.934	2.237	2.719	3.310	3.895	4.625	5.515	5.408
Sosyal Güvenliği Bulunmayanlara Sağlanan Hizmetler	223	3.317	3.479	3.619	4.242	5.207	5.439	6.458	10.424	16.247
Sınıflandırmaya Girmeyen Sosyal Güvenlik ve Yardım Hizmetleri	55.964	67.205	75.571	80.935	87.104	115.148	141.307	159.400	208.170	262.595

Kaynak: Muhasebat (2021).

Türkiye’de 2011-2020 yılları arasında gerçekleşen sosyal transfer harcamaları arasında aile ve çocuklara yönelik sosyal transferler, Tablo 103’e göre sondan ikinci sıradadır. 2011-2020 yılları arasındaki artış oranı %353 olmasına karşın, transfer toplamalarının arasındaki payı 2020 itibariyle %0,3 gibi çok düşük bir düzeyde kalmaktadır. Bu durum çocuk yoksulluğunun yıllara sarıh kemikleşmiş olan oranının da nedenlerinden birini ortaya koymaktadır.

Türkiye’de mevcut sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerinin mali ve ekonomik yapısı değerlendirildiğinde, çocuk yoksulluğu ile mücadelede asgari bir gelir garantisine yönelik ilave finansman kaynaklarına ihtiyaç bulunmaktadır. Yoksulluğun ve yoksunluğun yaş grupları arasında en yüksek olduğu çocuklara yönelik doğrudan gelir desteğinin gerekliliği bakımından bu kaynakların yaratılması önem taşımaktadır. Bu bağlamda, yazında hem gelir garantileri hem de temel gelire yönelik önerilen farklı finansman/vergilendirme önerileri, Türkiye’deki asgari gelir garantisi modeli için değerlendirilmiştir.

Avrupa Birliği’nin, birlik düzeyinde asgari gelir garantisi programları oluşturulmasına yönelik tartışmalarda ve temel gelirin finansmanında ön plana çıkan konu servetin vergilendirilmesidir. Servetin vergilendirilmesi konusunda ilk argüman, servet birikiminin servet sahiplerince dünyadaki kaynakların kullanımında ve el konulan artı değerlerin yanı sıra düşük düzeyde ödenen gelir ve kurumlar vergileri ile meydana getirdikleri adaletsizliklerdir. Öte yandan artan servet birikimleri üzerinden hükümetlere

verilen borçların anapara ve faizleri de halk tarafından daha fazla vergi ödenerek karşılanmaktadır. Bir diğer argüman ise servetlerini daha da büyütmek isteyen varlıkların, vadeli işlem piyasalarında yaptıkları spekülasyonların temel gıda ve petrol fiyatlarını sürekli yükseltmesidir. Bu fiyatların artışı ise, küresel çapta işsizlik, yoksulluk ve açlığın artmasını tetiklemektedir (Krenek ve Schratzenstaller, 2018: 18-21). Servetin vergilendirilmesi ile ilgili üçüncü argüman ise, servetlerin diğer büyütüldüğü mecra olan küresel ve yerel menkul kıymet borsalarının hem reel yatırımı azalttığı hem de hisselerin büyük kısmının servet sahiplerinin elinde bulunduğu için kumarhane kapitalizmi¹⁴² yaratmasıdır (Aramonte, 2020: 50-51). Gelir dağılımı adaletini orta ve alt gelir grupları aleyhine şiddetli bir biçimde bozan bu durum, varlıkların sürekli ve artan oranlarda gelirlerini arttırmalarına neden olmakta ve bunun sonucunda da yoksulluğu derinleştirerek toplumlarda yaygınlaşmaktadır. Türkiye’de de özellikle 2017 yılından bu yana izlenen düşük reel faizleri ile sağlanan banka kredilerinin önemli bir kısmı, döviz, borsa ve konut gibi spekülasyon finans araçlarına yönlendirilerek hem reel üretimi azaltmakta hem de ekonomik büyümeyi daraltmaktadır. Öte yandan bu spekülasyon kazançları yönelik girişimler, periyodik ekonomik krizlere neden olarak, yoksulluğu da arttırmaktadır (Durmuş, 2021: 111).

Yazında, gelir garantilerinin finansman kaynakları için düşünülen bir diğer argüman ise, Meade’in (1993: 87-91) çalışmasında ortaya koyduğu, temettü gelirlerinden oluşturulacak bir fonun, sistemi sürekli beslemesinin yanı sıra, ulusal ve uluslararası piyasalarda bu fon üzerinden yatırım yapılarak, miktar ve kapsamının giderek genişletilmesi yönündedir. Alaska Permanent Fund Dividend, bu tür fonların dünyadaki bilinen en önemli örneğidir. Bu fondan Alaska’da ikamet eden herkese evrensel olarak yıllık bir ödeme yapılmaktadır. Uluslararası piyasalarda fon üzerinden yapılan yatırımlar, 1980’lerden bu yana fonun büyüklüğünün gelişimi ile birlikte sunduğu miktarı da giderek arttırmıştır (Andrade, Crocker ve Lansley 2019: 176). Avrupa Birliği düzeyinde de genel bir asgari gelir garantisi sunulması için finansal kaynak açısından bu tür bir fonun kurulması düşünülmektedir (Crepaldi, 2017: 90-99). Türkiye’nin halihazırda bulunan

¹⁴² Küreselleşme ile birlikte sermayenin yaşadığı değişiklik ile tekelleşme meydana gelmiş ve hacimleri çok büyük boyutlara erişmiştir. Aynı zamanda nitel bir değişikliğe uğraması ile koşut, kamusal ve demokratik denetimden kurtularak, çok hızlı bir biçimde yer değiştirme imkanına da kavuşmuştur. Kar peşinde çok hızlı yer değiştiren bu sermaye istihdam ve üretim yaratmadan çok yüksek düzeyde karlar elde etmektedirler. Keynes’in ortaya attığı kumarhane kapitalizmi ile kavramsallaşan bu finansal yapı ile spekülasyon kazançları, iktisadi yapı içerisinde giderek ağırlıklı bir yer kazanmaktadır (Işıklı, 2010: 27-30).

kamu iktisadi teşekkülleri¹⁴³ ve henüz tam anlamıyla yer altından çıkarılmasına başlanmayan bor ve toryum gibi madenlerin kamu fonu ile işletilmesi ve fon gelirlerinin ulusal ve uluslararası piyasalarda yatırımı ile bu tür bir kaynak yaratılabilecektir.

Asgari gelir garantisi ve temel gelir finansmanında önerilen diğer finansman kaynakları, lüks tüketimin vergilendirilmesi, finansal yatırım işlemlerinin vergilendirilmesi, arazi değeri vergisi, karbon vergisi ve yakın zamanda endüstri 4.0'ın önemli etkilerinden olan otomasyon, yapay zekâ ve robot teknolojilerinin dönüştüreceği üretim yapısında, robotların vergilendirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Torry 2013: 244-253; Andrade, 2019: 176).

Gelir garantilerinin finansmanında yeni argümanlardan biri de dijital ekonominin vergilendirilmesidir. Dijital ekonomi daha spesifik olarak dijital telif haklarını içermektedir. Dijital ekonominin düzenlenmesinde, içerdiği verilerin yeniden kavramsallaştırılması ve dijital ekonomide ekonomik değerin nasıl belirlendiği ve dağıtıldığı konusunda çıkarımlar önem taşımaktadır. Rushkoff (2016: 12-67) çalışmasında eski sanayi ekonomisi ile yeni dijital ekonomi arasındaki ortak noktayı, insanları ekonomik değer olarak, üretim denkleminde çıkarılması olarak belirtmektedir. Sanayileşme sürecinde insan emeğine göre daha az beceri gerektiren üretim süreçleri meydana getirilmiş, bu süreçte ücretler azalmıştır. Böylece bu işler de yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır. Dijital ekonomide insanın denklemden çıkarılmasının bir yolunun, verilerin kamulaştırılması ile olacağı ileri sürülmektedir. Bu bakımdan, petrol örneğinde olduğu gibi, bir metafor olarak veriler, dijital ekonomiye güç verecek olan geleceğin yakıtı olarak tanımlanmaktadır. Veri madenciliğini¹⁴⁴ ifade eden bu süreç, çıkarılan kaynaklar üzerinde vergi veya telif ücreti alınması, kamunun gelir elde etmesi için makul bir yol olduğu belirtilmektedir. Kamunun elde edeceği gelirin ise, petrol gelirleri kadar olacağı tahmin edilmektedir.

¹⁴³ Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş., Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü, Devlet Malzeme Ofisi Genel Müdürlüğü, Elektrik Üretim A.Ş., Et ve Süt Kurumu Genel Müdürlüğü, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Toprak Mahsulleri Ofisi, Türkiye Elektrik İletim A.Ş., Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş., Türkiye Elektromekanik Sanayi Genel Müdürlüğü, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu, Türkiye Petrolleri A.O. (PO), Türkiye Taşkömürü Kurumu.

¹⁴⁴ Dijital ekonomide, değerin birincil kaynağı verilerdir. Özellikle yapay zekâ daha karmaşık hale geldikçe ve algoritmalar giderek kendi kendine öğrenen bir yapıya kavuşmaktadır. Böylece giderek daha fazla veriye ihtiyaç duyulması da kaçınılmazdır. Bu bağlamda veri toplanması, işlenmesi ve algoritmaların kullanımına sunulması çok büyük bir ekonomik potansiyel yaratmaktadır. Veri madenciliği ve bağlı hizmet eklentilerinin, petrol gelirleri kadar potansiyel bir iktisadi getiriye sahip olması beklenmektedir (Andrade, Crocker ve Lansley, 2019: 185-188).

Günümüzde sürekli yenilenen teknolojik ortamda verilerin de ötesinde meta-veri ve büyük-veri kullanımı ile yapay zekaya dayalı algoritmalar oluşturmaya çalışan büyük şirketler, bu teknolojiler ile yüksek düzeyde gelir elde etmektedirler. Yasal mevzuatların yeni yeni kapsamaya başladığı bu alan, kamu açısından da çok güçlü bir kaynak imkânı yaratmaktadır. Türkiye’de Dijital Hizmet Vergisi, 7 Aralık 2019 tarihli ve 30971 sayılı kanun ile yürürlüğe girmiştir. Öte yandan, dijital ekonominin vergilendirilmesi konusunda birçok gelişmelerin, kamuda önemli kaynaklar yaratabileceği tartışılmaktadır (Sağlı, 2020).

Türkiye’deki asgari gelir garantisi modeli önerisi için bir diğer finansman kaynağı ise, kendi yapısal sorunu olan dolaysız vergilendirmede yaşanan adaletsizliğin giderilmesidir. Türkiye’de toplam vergi gelirlerinin yarısından fazlası harcamalar üzerinden alınan vergilerden oluşmaktadır. Bu vergiler, bireylerin kazanç yapısından bağımsızdır ve vergilendirmede adalet anlayışı ile bağdaşmamaktadır (Kılıç, 2018: 406). Öte yandan, doğrudan gelir ve kurumlar vergileri ise çok düşük düzeyde kalmakta, dolaylı vergiler ile kamu finansman yaratmaya çalışmaktadır. 2020 yılında vergi denetimlerinde ortaya çıkan ve doğrudan vergilere konu olan 686,1 milyar TL için uzlaşmada bu tutarın %50’si silinirken, ceza tutarı olan 1.005,2 milyar TL’nin sadece 45,7’ milyar TL’si uzlaşma sonucu ödenirken, geri kalan ceza tutarı (%94,5) kamu aleyhine olarak yine silinmiştir (GİB, 2020: 103). Kamu, birçok alanda finansman yaratacağı önemli düzeyde kaynaktan da yoksun kalmaktadır.

Kayıt dışı ekonominin önemli düzeyde olduğu Türkiye’de, bu ekonominin kayıtlı hale gelmesi ile hem ekonomik büyümeye katkı hem de vergisel olarak güçlü bir kaynağa dönüşmesini sağlayabilecektir. Tablo 104’te yıllara göre kayıt dışı istihdama bakıldığında, Türkiye’de önemli düzeydeki istihdamının kronik olarak kayıt dışında kaldığı görülmektedir. 2020 yılı verilerine göre halen istihdamın üçte biri kayıtlı olarak çalışmamaktadır. Öte yandan, bu durum yine 2020 yılı için 731 milyar TL vergi kaybına neden olurken, ekonomik büyümeye de yansımamaktadır. Kamunun vergi gelirleri kaybına bakıldığında, hem kaynak yaratılmayan birçok kamu hizmeti için hem de tezin kapsamındaki çocuklara yönelik asgari gelir garantisi için önemli düzeyde finansman yaratılabileceği anlaşılmaktadır.

Tablo 104: Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam ve Vergi Kayıpları¹⁴⁵

Yıllar	Kayıt Dışı İstihdam (Kişi)	Vergi Gelirleri (Milyar TL)	GSMH (Milyar TL)	Kayıt Dışı İstihdam Oranı (%)
2003	11.000.000	82	472	52
2004	10.000.000	100	583	50
2005	10.000.000	120	680	48
2006	10.000.000	137	796	47
2007	9.000.000	153	888	45
2008	9.000.000	168	1.003	44
2009	9.000.000	172	1.006	44
2010	10.000.000	211	1.168	43
2011	10.000.000	254	1.405	42
2012	10.000.000	279	1.581	39
2013	9.000.000	326	1.823	37
2014	9.000.000	353	2.055	35
2015	9.000.000	408	2.351	32
2016	9.000.000	459	2.627	33
2017	10.000.000	536	3.134	34
2018	10.000.000	599	3.758	33
2019	10.000.000	674	4.320	35
2020	9.000.000	731	4.230	33

Kaynak: (Dünya Bankası, 2020; TÜİK, 2021a).

Türkiye’de çocuk yoksulluğu ile mücadelede önemli bir sosyal politika uygulaması olarak düşünülen asgari gelir garantisinin finansmanına yönelik yukarıda anlatıldığı üzere birçok kaynak yaratılabilir. Bu bakımdan, ekonomik bir sorun olmaktan ziyade, daha çok politik bir sorun veya tercih olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de Haziran 2018’de yapılan seçimlerle birlikte siyasi parti programlarında yer almaya başlayan asgari gelir garantileri, temel gelir veya gelir garantileri programları, politik olarak da bir ihtiyacın hasıl olduğunu göstermektedir.

¹⁴⁵ Kayıt dışı istihdam ve vergi kayıpları konusunda Türkiye’de kayıt dışı istihdamdaki bireylerin 1/3’ünün tarımda ve ücretsiz aile çalışanı olduğu gerçeği de göz ardı edilememelidir (Kaleli ve Karaca, 2019: 776-777). Öte yandan, tarım dışında da önemli düzeyde yevmiyeli çalışan olduğu, bu kişilerinde de yoksulluk içinde çalıştığını vurgulamak gerekmektedir (Şenel ve Kumaş, 2019:366-367). Bu hususta önemli olan çifte bordrolama yani, eksik ücret bildiriminin Türkiye’de çok ciddi boyutlarda olduğudur (Aslan, 2019: 154-155). Bir diğeri de 5-10 kişi arasında çalışanı bulunan küçük işletme ve atölyelerin hem kayıt dışı istihdamı hem de vergi ödemediği kaçındıkları da ayrı bir husus olarak Türkiye’nin bir gerçeği olarak ifade edilmektedir (Çiftçi, 2018: 7).

SONUÇ

Türkiye’de yoksulluk son on yıla kadar belirli bir seviyeye kadar düşme seyri izlemişse de son yıllarda bu eğilim durmuş ve yoksulluk kemikleşmiştir. Yoksulluğu ortadan kaldırmaya dair kalıcı ve bütünlüklü mücadele araçları devreye sokulamamıştır. Çalışma kapsamındaki çocuk yoksulluğu analizi 2006-2020 yıllarına göre gerçekleştirilmiştir. Çocuk yoksulluğu, 2006-2020 yıllarına göre oransal olarak aynı oranlarda azalmakla birlikte, genel yoksulluk düzeyinden %10 daha fazla düzeylerde (ortalama %32) seyretmektedir. Bu durum son on yılda üç çocuktan birinin yoksulluk/yoksunluk içinde kaldığı gerçeğinin değişmediğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği çocuk yoksulluk oranlarında da yansımaları göstermiş ve kız çocukların erkek çocuklara (%31,4) göre 2020 yılında %1,6 daha fazla (%33,0) yoksul oldukları gözlenmiştir.

Çocuk yaş gruplarına göre en fazla yoksulluk 14-17 yaş grubunda olmakla birlikte, yıllara göre (2006-2020) sürekli artış eğilimindedir. 2017 ve 2018 yıllarında ise bu oranların, özellikle kız çocuklarda artan oranda eğilimi dikkat çekmektedir. 2018’in dünyada ekonominin giderek büyük bir krize sürüklendiği, ülke ekonomilerinin giderek yavaşladığı ve 2020’de meydana gelen Covid-19 pandemisinin yarattığı ekonomik tahribatın, çocuk yoksulluk oranlarını diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de önemli ölçüde arttırabileceği tahmin edilmektedir. Türkiye’nin önemli yapısal ve kökleşmiş sorununu ortaya koyan TÜİK’in istatistiki düzey-1 bölgelerine göre çocuk yoksulluğu oranları, bölgeler arası sosyoekonomik farklılıkları, gelir dağılımı eşitsizliklerini ve sosyal adaletsizliğin yarattığı ayrışmayı açığa çıkarmaktadır. 2020 yılı için Kuzeydoğu Karadeniz (%54,9), Ortadoğu Anadolu (%61,7) ve Güneydoğu Anadolu’da (%64,7) çocuklardan yarısından fazlası yoksulluk yaşamaktadırlar.

Türkiye’de hanehalkı türüne göre yoksulluk, en fazla geniş aile olarak da ifade edilen en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalklarında görülmektedir (%23,4). Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek ailelerde %23,1 ve tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan hanelerde ise %19,3 düzeyindedir. Çocuklarında bulunduğu bu hanelerde çocukların yaşadığı yoksulluk/yoksunluklar, yetişkinlerin gölgesinde kalmaktadır. Günümüzde giderek artan tek ebeveynli ailelerin yoksulluk oranı, diğer oranların hemen ardından dikkat çekmektedir.

Çocuk yoksulların hanehalkı sorumlusunun işteki durumu, yoksulluğun temel nedenlerinden birini ortaya koymaktadır. Yoksul çocukların hanehalkı sorumlusunun %67,1'i yevmiyeli çalışanlardan oluşmaktadır. Yevmiyeli çalışma ücret yetersizlikleri ve düzensizliklerinin yanı sıra sosyal koruma güvencesizliklerini barındırırken, bu durum hanehalkına yansımakta, dolayısıyla çocukların bu duruma bağlı yoksulluk içinde kalmalarına neden olmaktadır. İkinci sırada ise %22 oranında ücretli ve kayıtlı çalışma gelmektedir. Türkiye'de ücretli ve kayıtlı çalışanların büyük kısmı asgari ücret ve asgari ücrete çok yakın ücret düzeyinde gelir elde etmektedirler. Gelir yetersizliğinin diğer bir nedeni olan ücretsiz aile işçiliği (%10,5) de hanenin yoksulluğunu meydana getirerek, çocuk yoksulluğunu da doğuran güçlü bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Çocuk yoksulluğunda, çocuğun eğitiminin yanı sıra, yoksul ebeveynlerin eğitimi de önem taşımaktadır. Ebeveynlerin %85,7'sinin eğitim düzeyinin ortaokul ve dengi seviyesinde olduğu tespit edilmiştir. Lise mezunu toplamda %4,5 gibi çok düşük seviyede iken, üniversite mezunu ve yüksekokul mezunu bulunmamaktadır. Öte yandan %0,7 azımsanamayacak oranda ebeveyn de okuma-yazma bilmemektedir. Yoksul çocukların yaşadığı hanehalkının eğitim düzeyinin düşük olması hanehalkının gelir düzeyinin düşük seviyede olmasına neden olurken, düşük gelir düzeyi de eğitime erişimi engellemekte ve yoksulluğun bir döngü içinde kuşaktan kuşağa aktarılmasına yol açmaktadır.

TÜİK Düzey-2 bölgelerine göre çocuk yoksulluğu incelendiğinde sosyoekonomik açıdan çarpıcı farklılıklar, mevcut yapısal sorunlarla birlikte, yeniden dağıtım mekanizmalarının, sosyal yardımların, sosyal hizmetlerin ve sosyal politikaların etkin yürütülemediği, gelir dağılımı adaletsizliği yanında sosyal adaletsizliğin de önemli boyutlarda olduğu sonucuna ulaştırmaktadır. Özellikle yoksulluğun yoğun olduğu bölgelerde, yazındaki çalışmalar bakımından gelir dağılımında yaşanan sorunlar, eğitim düzeyinin yetersizliği, niteliksiz istihdamda bulunanların sayısı ve buna bağlı oluşan sosyoekonomik yapı, çalışmanın veri analizi sonuçları ile örtüşmektedir. Şanlıurfa ve Diyarbakır alt bölgesinde çocuk yoksulluk oranı %73,3, Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt'in oluşturduğu alt bölgede ise çocuk yoksulluk oranı %72,3 gibi çok yüksek düzeylerde iken, İstanbul alt bölgesinde %15,1 ve Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli alt bölgesinde ise %13,6 gibi Türkiye ortalamasının yarısı seviyelerindedir. Şanlıurfa, Mardin, Van, Ağrı illerinin bulunduğu alt bölgelerde her üç çocuktan ikisi yoksuldur. Cinsiyete göre çocuk yoksulluğu, TÜİK düzey-2 bölgeleri verilerine göre, kız çocuklarının daha derin bir yoksulluk ile karşı karşıya kaldığı birçok alt bölge açısından

ortaya çıkmaktadır. Özellikle Şanlıurfa, Diyarbakır ve Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt düzey-2 bölgelerinde kız çocuklarının yoksulluk oranı %75'in üzerinde iken, erkek çocukları %70'in üzerindeki oranlarda gerçekleşmektedir. Gelir yetersizliği ile eğitime devamın sağlanamaması, ücretsiz aile işçiliği, çocuk işçiliği, sosyal dışlanma, kız çocuklarının geleneksel yapılara bağlı olarak okula gönderilme oranlarının düşük olması, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeleri hem neden hem de sonuç bağlamında özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yoksullukların yapısallığını meydana getirmesinin yanı sıra döngüsel ve kuşaklar arası bir biçime evrilmesi yazındaki çalışmalarla da desteklenmektedir. Diğer alt bölgelerde ise yevmiyeli çalışma, gelir yetersizliğine bağlı çalışan yoksulluğu, sosyal korumanın kapsam ve yetersizlikleri, ebeveynlerin eğitim düzeyinin düşük olması ve dolayısıyla nitelik gerektirmeyen işlerde çalışma, kayıt dışı çalışma, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal dışlanma yoksulluğun genel yapısal neden ve sonuçları olarak birbirleri ile eklemlenmiş hale gelmektedirler.

Türkiye'de çocuk maddi yoksunluğu 2006-2020 yılları arası analizi, yıllara göre çocuk maddi yoksunluğunun yazın bakımından ilk analizidir. Analiz sonuçlarına göre en derin yoksunluk %65,1 (14,6 milyon) ile tatil yapabilme yoksunluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan, %40,0 (9,2 milyon) çocuğun bulunduğu hanede otomobil bulunmamaktadır. Kira, konut kredi ve faizli kredilerin ödenme gücü yaşadığı hanelerde ise 8,6 milyon (%36,4) çocuk yaşamaktadır. Beslenme yoksunluğu yaşayan hanelerde yaşayan 8,2 milyon çocuğun bulunması, çok ciddi bir boyutta gelir yoksunluğunun yarattığı bir yoksunluk yaşandığını göstermektedir. Bu bakımdan Türkiye'deki çocukların %41,8'i, iki günde bir et, tavuk veya balık gibi protein içeren gıdalarla beslenememektedir. Çocukların fiziksel, bilişsel, zihinsel, ruhsal, vb. gelişimlerinde geri dönülemez tahribatlar yaratan bu durum, çocukların başta eğitim yaşamları sonrasında ise yetişkinlik dönemlerinde güçlü sorunları da beraberinde getirmektedir.

Yoksulluk ve yoksunluklar içindeki çocukların oluşturduğu bu Türkiye tablosunu değiştirmeye dönük güçlü sosyal politikalar hayata geçirilememektedir. Sosyal harcamaların çocuk yoksunluğunu azaltmaya dönük etkileri ilk kez bu çalışma kapsamında fert bazlı incelenmiş ve analiz edilen dönemde bu etkinin çok düşük ve aynı düzeylerde korunduğu (2006-2020/ ortalama %0,8) bulgulanmıştır. Aynı analizde kamu dışı (hanelerden hanelere ve bireylere sunulan) sosyal harcamaların ise kamunun yaptığı sosyal harcamalardan yaklaşık iki katının üzerinde (%1,8) bir düzeyde çocuk

yoksulluğunu azaltmada etkili olduğunu ortaya konulmuştur. Yoksulluk içinde olan çocukların, kamu sosyal politikaları tarafından göz ardı edildiği ya da yeterince değerlendirilmediği açıktır. Sosyal güvenlik harcamalarını primli ve primsiz harcamalar olarak ayırdığımızda primli sistemin çocuk yoksulluğunu azaltmada herhangi bir etkisinin olmadığı bulgulanmıştır. Öte yandan primli sistemdeki sosyal harcamaların büyük kısmını oluşturan emekli aylık ve ikramiyeleri, genel yoksulluk üzerinde güçlü etkiye sahiptir. Bu bakımdan yıllara sarıh kemikleşmiş yapıdaki çocuk yoksulluğunun güçlü bir biçimde azaltılması veya ortadan kaldırılması, hem çocukların tüm boyutlardaki gelişim süreçleri hem de yetişkinlik dönemindeki yaşam koşullarının alt yapısını oluşturması nedeniyle çok büyük önem taşımaktadır. Çocukların yaşadığı bu derin yoksulluk ve yoksunlukla mücadelede bütünlüklü sosyal politikaların en öncelikli unsuru, sürekli, düzenli ve yaşama tutunmalarını sağlayacak ölçüde olması gerekli olan gelir olarak karşımıza çıkmaktadır. Fiziksel, zihinsel, bilişsel ve ruhsal gelişimleri başta olmak üzere tüm gelişim geriliklerinin önüne geçilmesinde bir gerekliliktir. Öte yandan eğitime devam edebilmelerini de sağlayabilecek asgari gelir garantisi, hem eğitim düzeylerinin yükselmesi imkânı yaratacak hem de çalışma yaşamında nitelikli işlerde istihdam edilebilmelerinin yolunu da açacaktır. Yoksulluğun bu bakımdan güçlü bir biçimde azaltılamaması, şartlarda ve fırsatlarda eşitliğin sağlanamaması, yaşamları boyunca peşlerinden gelen yoksulluk döngülerine neden olmaktadır. Asgari gelir garantisinin, çocukların belirtilen temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayacak ve gelişimlerine katkı sağlayacak düzeyde olması, sosyal politikanın etkinliği bakımından önemlidir. Çocukların başta yoksulluk açığını kapatacak bir miktarda ve kapsayıcı nitelikte olmasının yanı sıra paranın değer kaybına yol açacak enflasyon gibi olumsuz şartlarda da güncellemesi sağlanarak, koruyuculuğunu sürekli bir hale getirecek yapıda kurgulanmalıdır. Türkiye'deki çocuk yoksulluğunun uzun yıllardır azaltılamaması, halihazırdaki sosyal politikalarından ve sosyal harcamalardan farklı ve radikal bir değişikliğe ihtiyaç olduğunu açıkça göstermektedir.

Türkiye'deki sosyal transferler incelendiğinde, 2020 yılında toplam sosyal transferler, yoksulların %80,9'una ulaşmış ve yine bu yoksul gruptakilerin %59'unu yoksulluktan çıkartırken, %21,9'u yoksulluk içinde kalmışlardır. Böylece, sosyal transferde ulaşılan yoksul grubun nicel büyüklüğü dikkate alındığında, sosyal transferlerin yoksulluk oranını düşürmede etkisini sınırlayan en önemli unsur, bu transferlerin ulaştığı grubun nicel büyüklüğü değil, ulaşılan yoksul grubun yoksulluk açığının kapatılamamasıdır. Dolayısıyla Türkiye için tasarlanacak bir asgari gelir

garantisi uygulamasının, yoksulluk açığını, çocukların gelişimine dönük ihtiyaçlarını ve yaşama tutunmalarını gözetmesi gerekmektedir. Türkiye’de yoksulluk açığı bulunan nüfusun önemli bir bölümü, çok düşük bir tutarda gelir desteği ile hem yaşama tutunmalarında önemli bir güce hem de sosyal adalet konusunda kazanımlara kavuşabileceklerdir. Öte yandan 2020 yılı için yıllık bazda sadece 3.718 TL gelir kaybı ile yoksulluk eşiğinin altına kalabilecek 8,9 milyon kişi olduğu da unutulmamalıdır. Yıllık bazda çok düşük bir gelir kaybı ile yoksul kalabilecek kırılgan bu grup gözetilerek, kurgulanacak olan sosyal politika uygulamalarının marjlı olması, bu bireyler açısından da bir sosyal koruma oluşturacaktır.

Yoksulluk açığının yoksulluk analizinde kullanılması, yoksul nüfusun yoksulluk eşiğine uzaklıklarının nasıl dağıldığının anlaşılması açısından önem taşımaktadır (Beckerman, 1979: 263-264). Yoksul grupta olmamakla birlikte, çok düşük bir gelir kaybı ile yoksul duruma düşecek olan bireylerin tespiti de bu bakımdan yararlı olmaktadır. Türkiye’de nüfus içerisinde yoksul kesimden, yoksul olmayanlara geçildiğinde %80’e yakın bir nüfus ile karşılaşmaktadır. Öte yandan, yoksul gruptaki bireylerin kendi aralarındaki dağılıma bakıldığında, en yoksul olan gelir aralığında nüfusun %3,4’ü bulunmaktadır. En yoksul gruba sunulan sosyal yardım transferleri, aynı yardımlar ve nakdi sosyal yardımlardan oluşmaktadır. Böylece, bu sosyal yardım transferleri türlerine müdahale edilmesi (miktarlarının artırılması ve etkinlik oranlarının artırılması), 2,6 milyon yoksul bireyi bu gelir aralığından (EFÖKBG <0,50YE)¹⁴⁶ kurtarabilecektir. Yoksulluk eşiğine en yakın yoksul olan gelir grubunda yaklaşık 8,3 milyon kişinin bulunması da dikkat çekici bir durumdur. Buna göre, 8,3 milyon kişi çok düşük seviyede bir gelir artışı (yoksulluk eşiğinin %25’i kadar) ile yoksulluktan kurtulabilecektir.

Sosyal transfer harcamaları ile birlikte yoksulluk açığı 2020 yılında %31,7 oranında azaltmış ve %36,5’den %26,9’s gerilemiştir. Önceki yıllara göre, 2020 yılında yoksulluk açığındaki azalma, sosyal harcamaların oransal olarak daha yüksek olmasına karşın, toplam azaltma etkisinin altında kalmıştır. İktisadi daralma, enflasyonist etkiler, gelir dağılımı adaletsizlikleri ile iktisadi büyümeden pay alamayan geniş nüfus kesimleri yanı sıra sosyal yardımlarda klientalist yaklaşımlar, sosyal harcamaların etkinliğini zayıflatmaktadır. Buna göre, transfer harcamaları, sunulduğu tüm yoksul bireylere ulaşamamasının yanı sıra yoksul bireyleri yoksulluk eşiği üzerine çıkaramamaktadır. Bu bağlamda sunulduğu ya da ulaştığı tüm yoksul bireylerin gelirlerine de reel bir artış olarak

¹⁴⁶ Tablo 69.

yansımamaktadır. Dolayısıyla yoksulluk açığının kapatılmasına düşük düzeyde bir katkı sağlayabilmektedir.

2006-2020 yılları incelendiğinde Türkiye’de sosyal harcamaların ve etkinliğinin yıllara göre aynı kaldığı ve etkinliğinin giderek azaldığı bulgulanmıştır. Özellikle sosyal harcamalar öncesi ve sonrası, toplam kişi başı gelire göre yoksulluk açığı oranlarında neredeyse herhangi önemli bir değişiklik bulunmamaktadır. Yoksulluk açığını doğrudan azaltmaya yönelik olan transferlerin etkinlik oranı yıllar itibariyle, ortalama %9,5 (yüzdese azalış oranı) seviyesindedir. Bu bakımdan taşma oranına yönelik bir müdahale olması da gelir dağılımı adaletsizliği sağlanmadan, daha fazla bireyin yoksul kalmasına neden olabilecektir. Sosyal harcamalar öncesi yoksul olan bireylere sunulan sosyal harcamalardan sonra yoksulluk eşiği ile gelirleri arasındaki pozitif farkı gösteren taşma oranının azaltılmasından ziyade, sosyal transferlerin etkinlik oranı ve miktarlarda artışların sağlanmasının, sorunun çözümünde bu bakımdan yeni politikaların üretilmesine ihtiyacın hasıl olduğunu göstermektedir.

Sosyal transfer harcamalarının ulaşabildiği yoksul gruptaki bireylerin, yoksulluk açığının azalıp azalmadığı, yoksulluk oranı üzerindeki sosyal transferlerin etkileri ile benzer biçimde anlaşılabilir. Bu bakımdan, sosyal transferlerin yoksulluk oranına etkisine bakıldığında, kendisine ulaştığı yoksul bireylerin tamamını yoksulluk eşiğinin üzerine taşıyamamaktadır. Yani, sosyal transfer harcamalarının, ulaştıkları yoksul bireylerin yoksulluk açıklarını tümüyle kapatamadığı tespit edilmiştir. 2020 yılı için sosyal transferlerin tamamı yoksullara ulaşıyorsa, yoksulluk açığındaki azalma oranı %75,2 iken, %48,3 oranında bir azalma gerçekleşmiştir. Diğer bir ifade ile sosyal transfer harcamalarının ulaştığı yoksul bireylerin tamamının yoksulluk açığı kapatabilseydi, yoksulluk açığının azalma oranı %48,3 yerine, %75,2 olarak gerçekleşecekti. Böylece 2020 yılı için sosyal transfer harcamalarının ulaşabildiği yoksul gruptakilerin yoksulluk açığı, sunulan transferle birlikte %48,3 azalma gösterirken, sonrasında %26,9 oranında bir yoksulluk açığı geriye kalmaktadır. Dolayısıyla, transfer harcamaları sonrası yoksulluk eşiği altında kalan yoksul bireylerin sayısı, yoksulluk eşiği üzerine taşınanlardan daha fazla görünse de bu grubun yoksulluk açıklarının toplamı daha az seviyede gerçekleşmektedir.

Sosyal transfer harcamalarının yoksulluk açığı üzerindeki etkisini belirleyen unsurların neler olduğu, bu unsurların ne yönde gerçekleştiği ve hangi miktarlarda olduğunun analizinde Kim (2000) çalışmasındaki sosyal harcamaların ayrıştırma analizi kullanılmıştır. Türkiye’de fert bazında yapılan analiz, bu bakımdan yazında ilk olma

özelliği taşımaktadır. Bu analizin temel sonucu, Türkiye’de emekli aylığı ve ikramiye harcamaları, toplam sosyal harcamalardan çıkarıldığında, geriye kalan sosyal harcamalarının toplamı ile yoksulluk açığı yükselmektedir. Yani Türkiye’de yoksulluk açığını azaltan temel unsur, emekli aylık ve ikramiyeleridir. Emekli aylığı ve ikramiyelerinin yaptığı etkiye yakınsayan harcamalar ise dul ve yetim aylıkları ve kamu dışı (hanelerden hanelere ve bireylere sunulan) yapılan nakdi sosyal yardımlardır. Çocuk yoksulları hedef alan nakdi ve aynı sosyal yardımlar (sırasıyla 7. tür ve 8. tür), transfer türleri içinde görece yüksek etkiye sahip olduğu tespit edilse de hem miktar hem de kapsam açısından yetersizlikler nedeniyle hem genel yoksulluk açığının hem de çocuk yoksulluk açığının azaltılmasında oldukça yetersizdir. Bu oranın düşük ve etkisiz kalması, yoksulluk eşliğinin üstüne taşınması gereken yoksul çocukları, yoksulluk eşliğine yaklaştırmakta bile yetersiz kalmaktadır.

Yoksulluk içinde yaşamak zorunda kalan çocuklar, Türkiye’de ciddi boyutlarda sonuçlarla karşılaşmaktadır. Yaşam kalitesindeki yetersizlikler, fiziksel ve ruhsal bozukluklar, çocuk ölümleri, eğitim yetersizlikleri ve çocuk emeği ve istismarı çocuk yoksulluğunun temel sonuçları olarak yazın ve yazına bağlı saha çalışmalarından ortaya çıkmaktadır.

Çocuklar başta olmak üzere, tüm kırılgan toplumsal grupların korunmasına yönelik ve yine çocukların yetişkin yaşamlarında yoksulluk döngüsünden korunmaları için, hali hazırda önemli radikal sosyal politika çözümlerine ihtiyaç olduğu, çalışma kapsamında Türkiye’de fert bazında ilk kez uygulanan, hem Beckerman’ın (1979) yoksulluğu azaltma etkinliği analizi hem de Kim’in (2000) sosyal transfer harcamalarını ayrıştırma analizi bağlamında ortaya konulmuştur. Özellikle çocukların ve ailelerinin, gelir destekleri başta olmak üzere, eklemlenmiş diğer sosyal politika uygulamaları ile birlikte hem yoksulluk döngüsünü kırmaları hem de kendi ekonomik ve sosyal gelişimleri koşutluğunda toplumsal entegrasyonlarının sağlanmasının gerekliliği, bu analizler ışığında görülmektedir. Bu bakımdan, dünyadaki diğer uygulamalara göre, daha köklü ve kurumsal yapıda olan Avrupa Birliği’ndeki asgari gelir garantileri programları bu konuda bir ilk adım örneği sunabilecektir. AB uygulamalarının yanı sıra bu uygulamaların AB’de yoksullukla mücadeledeki etkileri, Natili’nin (2019) çalışmasında oluşturduğu tipolojilere bağlı olarak yoksulları koruma ve aktivasyon (etkinleştirme) paradigmasının ülkelerin yoksullukla mücadeledeki etkilerini farklılaştırmaktadır. Sadece sosyal içermeye dönük aktivasyon politikaları ve düşük yoksulluktan koruma, yoksullukla mücadeleyi zayıflatırken, yoksulluktan güçlü koruma sağlayan hizmet ve fırsat yaratan

aktivasyon politika setlerini içeren ülkelerin yoksullukla mücadelede daha etkin oldukları ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın temelini oluşturan çocuk yoksulluğu ile mücadelede asgari gelir garantisi modelleri, Türkiye’de yazında çocuk yoksullara dönük sosyal politika aracı olarak ilk geniş kapsamlı çözüm önerisidir. Evrensel ve seçici nitelikli olmak üzere iki temel kategoride 45 model oluşturulmuştur. Bu modellerden 27’si evrensel nitelikli (dört ayrı alt kategoride), 18’i ise (iki ayrı alt kategoride) seçici niteliktedir. Yoksulluk eşiği, asgari ücret ve yoksulluk açığının %30, %40 ve %50’si yanı sıra yoksulluk açığının %25’i, %50’si ve %75’ine bağlı olarak, farklı kriterlere göre asgari gelir garantisi sunumu yapılarak hem Türkiye genel yoksulluğu hem de çocuk yoksulluğu oranları ayrı ayrı hesaplanarak, etkinlik düzeyleri analiz edilmiştir. Asgari gelir garantisi analizinde her model için kriterler ve yoksulluğu azaltmadaki etkileri (hem Türkiye’deki genel yoksulluk hem de çocuk yoksulluk oranı olarak) ayrı tablolar halinde açıklanmıştır. Tüm modeller oluşturulduktan ve değerlendirildikten sonra evrensel ve seçici nitelikli modeller kendi kategorilerinde ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu kategorilerdeki etkin modeller son olarak evrensel ve seçici sınıflandırmasında son bir karşılaştırmaya tabi tutulmuşlardır. Bu son karşılaştırmadaki ve kategorilerdeki¹⁴⁷ tüm modeller çocuk yoksulluğunun azaltılmasında etkinlik sağlamaktadır. Her iki nitelikteki etkin modeller, çocuk yoksulluğunu azaltarak, neredeyse ortadan kaldırmaktadır. Seçici nitelikteki tüm yoksul çocuklara yönelik asgari gelir garantisi modeli B16, %0,003 ile çocuk yoksulluğu oranı ile en fazla azaltan, hatta ortadan kaldıran model olduğu görülmektedir. Öte yandan, A13, A15, B7 ve B9 modelleri, B16 modeline göre biraz daha az etkin olmakla birlikte, Türkiye’nin genel yoksulluğunu da azaltarak, ek bir etki yaratmaktadırlar. Bu bakımdan A13 ve A15 modelleri, evrensel nitelikli ve daha kapsayıcıdır. A13 ve B7 modelleri ise A15 ve B9 modellerine göre daha maliyetlidir. Tüm yoksul bireylere yönelik A15 modeli ise hem kaynak maliyetinde daha düşük hem de her iki yoksulluk türünü neredeyse ortadan kaldıracak kadar azaltmaktadır.

Çocuk yoksulluğu ile mücadelede oluşturulan 45 asgari gelir garantisi modelinden, etkinlik sağlayan modellerin tümü çocuk yoksulluğunu azaltmakta, hatta ortadan kaldırmaktadır. Modellerin seçiminde, politika oluşturucular seçimi kaynak maliyeti, kapsayıcılık ve hedef toplumsal grup olan çocuklar yanında ek etkinlik sağlayan

¹⁴⁷ Evrensel nitelikli modeller: tüm yoksul bireylere yönelik modeller (A13, A15) ve tüm çocuklara yönelik modeller (A24); Seçici nitelikli modeller: çocuklu hanelerdeki çocuklar dahil tüm bireylere yönelik modeller (B7, B9) ve tüm yoksul çocuklara yönelik modeller (B18).

yani Türkiye’de genel yoksulluğu da azaltan asgari gelir garantisi modellerini tercih edilebileceklerdir. Öte yandan, bürokratik maliyetin daha az seviyede olacağı evrensel nitelikli modellerin seçimi kaynakların kullanımında da etkinlik yaratabilecektir. Seçici nitelikteki modellerden, çocuklu yoksul hanelerdeki çocuklar dahil tüm bireylere yönelik olan asgari gelir garantisi modellerinin seçimi ile yoksul çocukların bulunduğu aileleri, yoksullukla mücadele karşısında daha dirençli hale getirerek, yoksul çocukların yaşadığı önemli yoksunlukların da önüne geçebilecektir. Zira bu nitelikteki modeller, genel yoksulluğu da önemli oranda azaltarak, neredeyse ortadan kaldırmaktadır.

Çalışma kapsamında çocuk yoksulluğu ile mücadelede asgari gelir garantisi modeli, gelir temelli ve palyatif bir çözüm önerisi gibi düşünülse de aslında özellikle çok düşük düzeyde gelire sahip hane halkları ve bu hanelerdeki çocuklar için önemli düzeyde sürekli ve koşulsuz bir güvence yaratmaktadır. Dünya ve Türkiye’de iktisadi, sosyal ve siyasi yapının evrildiği bir süreçte, gelir dağılımı adaletsizliklerinin ve yoksulluğun artmasının yanı sıra sosyal adaletten giderek uzaklaşıldığı ve eşitsizliklerin derinleştiği bir iklimde, gelir güvencesi her zamankinden daha önemli hale gelmektedir.

Gelir temelli bir önerinin, elbette doğrudan sorunun tamamına dönük bir çözüm yaratması beklenemez. Bu bağlamda çocuk yoksulluğu ve yoksulluğun Türkiye’de azaltılması ya da ortadan kaldırılması için gelir garantileri önemli bir yaklaşım olmakla birlikte, ancak güçlü makroekonomik politikaların bütünlüklü sosyal politikalarla desteklenmesiyle yoksullukla mücadele edilebilir. Yoksul bireylerin, çocukların ve hanelerin sosyal desteklerle güçlendirilmelerinin yanı sıra bu sorunlara karşı dirençli ve bağımsız hale getirilmeleri de önem taşımaktadır.

Çalışmada çocuk yoksulluğu ile mücadelede çözü önerisi olarak sunulan asgari gelir garantisi modeli, ek sosyal politika setleriyle, çocuk yoksulluğu ile bütünlükçü mücadelede daha güçlü, sürekli ve kalıcı sonuçlar meydana getirebilecektir. Çocuk yoksulluğu ile mücadelede asgari gelir garantisi uygulamasını güçlendirecek politika setlerinden kadın istihdamının artırılması, özellikle yoksul hanelerdeki kadınların işgücüne dahil edilmesi hem kadınların hem de hane halklarının gelirinde artış sağlayacaktır. Öte yandan kadınların yaşamları üzerinde bir kambur olan yaşlı, çocuk ve engelli bakım yüklerinin alınmasıyla birlikte sosyal yaşam ve çalışma ilişkileri ile entegrasyonu, özellikle de çocuk bakımında mahalle temelli ücretsiz kamu kreşlerinin kurulması bir gereklilik halini almıştır.

Çocukların sağlıklı fiziksel gelişimleri için kreşlerde ve okullarda beslenmelerinin ücretsiz ve gelişimleriyle koşut olarak sunulması, tüm gelişimlerinin sağlanmasında ve yetişkinliklerinde etkileri devam edecek olan gelişim geriliklerinin engellenmesi konusunda fırsat eşitliği sağlayacaktır. Keza çocukların eğitimlerini içeren tüm bileşenlerin ücretsiz sunumu (internet erişimi, ulaşım (okul, kütüphane, spor tesisi, sosyal etkinlikler), kitap (ders kitabı harici), sınavlara hazırlık için kurslar ve materyaller), eğitime devam edebilmeleri ve kendi gelecekleri üzerinde söz sahibi olmaları bakımından etkili sonuçlar yaratabilecektir.

Sosyal politikalara en çok ihtiyaç duyulan diğer bir alan çocuk emeği ve çocuk istismardır. Çocuk emeği ve çocuk istismarının önüne geçilmesinde güçlü bir iradenin kurularak, cezaların caydırıcılığı sağlanmalıdır. Diğer taraftan Türkiye’de yoksul hanelerin önemli düzeyinin bulunduğu mevsimlik tarım işlerinin yapıldığı yörelerde, erken çocuk gelişim programlarının uygulanmasının yanı sıra, bu bölgelerde çocukların bakımına yönelik ücretsiz bakım hizmetlerinin sunulması buradaki çocuklara dönük fırsat eşitliği bakımından bir zorunluluktur.

Çocuklara yönelik sağlık hizmetlerinin daha kapsayıcı hale getirilmesi ile halihazırda ücretli sağlanan hizmetlerin ücretsiz hale getirilmesi, sağlıklı ve gelişim gerilikleri yaşamayan çocukların yetişmesinde ve hanehalklarının önemli zorluklarının önüne geçecektir. Yoksul engelli ve göçmen çocukların bulunduğu daha kırılgan toplumsal grupların korunmasında pozitif ayrımcılığa gidilmesi ile başlangıçtaki eşitsizliklerin, fırsat eşitliği hatta sonuç eşitliği bağlamında sağlanması, bu grupların korunmasında ve sosyal dışlanma yaşamamalarında çok hayati bir yere sahiptir.

Son kertede, yoksulluk içinde yaşayan ve seslerini duyuramayan çocukların haklarının korunmasına dönük güçlü sosyal politikaların hayata geçirilmesi gerekliliği ortadadır. Sosyal adaletin tesisi yanı sıra şartlar ve fırsatlar noktasında eşitliğin sağlanması için çocukların yoksulluk ile mücadele edebilmelerinde ivedi çözümler hem gelişimleri hem de gelecekteki yetişkinlik yaşamlarının şekillenmesinde çok güçlü etkilere sahip olacaktır. Çocuklara yönelik sunulacak asgari gelir garantisi, sürekli ve kalıcı bir güvence halini almasından dolayı, başta besin yoksunluklarının önüne geçerek daha sağlıklı bir gelişim sürecine sahip olmalarına sahip olmalarını sağlayacaktır. Sağlıklı çocukların eğitim süreçlerine dahil olmaları ile de birçok yoksunluğun önüne geçebileceği gibi kendi gelecekleri üzerinde söz sahibi olabilmelerinin yollarını açacaktır.

Gelir temelli bir yaklaşım olarak asgari gelir garantisi tek başına palyatif bir çözüm gibi görünse de derin yoksulluk yaşayan çocuklar için önemli bir kaynaktır. Asgari gelir garantisi uygulamasının, yukarıda belirtilen ek sosyal politikalarla desteklenmesi, sürekli ve kalıcı gelir desteğinin yaratacağı güçlü etkileri perçinlemesi ile birlikte, gelecek kuşakların derin yoksulluklarının önüne geçecektir.

KAYNAKLAR

- Acemoglu, Daron, and Pascual Restrepo. (2019). "Robots and Jobs: Evidence From US Labor Markets" *Journal of Political Economy*, 128(6), 2188–2244.
- Ackerman, B., Alstott, A. (2006). Why Stakeholding? E. O. Wright (Ed.), *Redesigning Distribution* (40-60), New Left Books, New York.
- AÇSHB (2019)."Sosyal Yardımlaşma Genel Müdürlüğü Sosyal Yardımlaşma Programlarımız",<https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/> (09.01.2020).
- AÇSHB(2018)."Sosyal Ekonomik Destekleri Periyodik Sosyal Destekler", <https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/uygulamalar/ek-02-sosyal-ve-ekonomik-destek-periyodik-izleme-kilavuzu.pdf> (09.01.2020).
- Açıkgöz, R., Yusufoglu, Ö. Ş. (2012). "Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları" *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 76–117.
- Açıkgöz, R. (2010). "Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme." *T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Hakemli Araştırma Dergisi Yardım ve Dayanışma*, 1(2), 45–60.
- Adaman, F., Keyder, Ç. (2006). "Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma", https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf (19.01.2019).
- Adams, H.(2009). *Justice For Children Autonomy Development and The State*. NY Press.
- Adar, A. A. (2018). "Türkiye’de Yeni Prekarya Suriyeli İşgücü mü?", *Çalışma ve Toplum*, 56(1), 13-36.
- Akıllı, H., Dirikoç, A. (2017). "Türkiye’de Kent Yoksulluğu Ve Çocuk: Nevşehir Örneği", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26),197–224.
- Akpınar, T., and S. Gün. (2016). "Testing The Human Capital Development Model: The Case Of Apprenticeships In Turkey", *International Journal of Training and Development*, 20(3), 214–23.
- Aktan, İ. (2020). "Korona Virüsü Bize Bir Ayna Tutuyor." *Gazete Duvar*, <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2020/03/28/evren-balta-korona-virusu-bize-bir-ayna-tutuyor> (28.03.2020).
- Albelda, R., Badgett, M. L., Schneebaum, A., Gates, G. (2009). "Poverty In The Lesbian, Gay, And Bisexual Community", *UCLA CCPR Population Working Papers*.
- Alpago, H., and D. Oduncu Alpago. (2020). "Korona Virüs ve Sosyoekonomik Sonuçlar", *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 99–114.
- Alvaredo, F., Saez, E. (2010). Income and Wealth Concentration In Spain In A Historical and Fiscal Perspective, T. Atkinson, A. B. Piketty (Ed.), *Top Incomes Global Perspective* (482-559), Oxford University Press, Oxford.
- Anderson, E. S. (1999). "What Is The Point Of Equality?", *Ethics*, 109(2), (287-337).
- Andrade, J., Crocker, G., Lansley, S. (2019). *Alternative Fundings Methods*, M. Torry

- (Ed.), *The Palgrave International Handbook Of Basic Income* (175-190), Palgrave Macmillan, Doha.
- Aramonte, S. (2020). "Mind The Buybacks, Beware Of The Leverage", *BIS Quarterly Review*, September, 49–59.
- Archard, D., Benatar, D. (2010). *Procreation and Parenthood*. Oxford University Press.
- Arneson, R. F. (2004). Cracked Foundations Of Liberal Equality, J. Burley (Ed.), *Dworkin and His Critics: With Replies By Dworkin*, Blackwell Publishing, Oxford.
- Arneson, R. J. (1999). "Against Rawlsian Equality Of Opportunity", *Journal for Philosophy in the Analytic Tradition*, 93(1), 77–112.
- Avşar Kurnaz, Ş. (2009). *Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu*, (Basılmamış Uzmanlık Tezi), T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Avşar Kurnaz, Ş. (2007). "Çocuk Yoksulluğu", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 3(12), 47–55.
- Ayata, R. (2020). "Sosyal Hizmet Perspektifinden Covid-19 Pandemi Süreci ve Sosyal Sorunlara Yönelik Kriz Değerlendirilmesi", *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 1(1):21–38.
- Aznar, G. (1994). "Pour Le Travail Minimum. Non Au Revenu d’existence, Oui a l’indemnité de Partage Du Travail", *Futuribles* 2 fevrier, 61–72.
- Bales, K. (2004). *A New Slavery*, University Of California Press, California.
- Balisacan, A. M. (1993). "Agricultural Growth, Landlessness, Off-Farm Employment and Rural Poverty In The Philippines", *Economic Development and Cultural Change* 41(3), 533–62.
- Barbier, J. C., and B. Théret. (2000). "The French Social Protection System: Path Dependencies and Societal Coherence", in *The Year 2000 International Research Conference On Social Security*, Helsinki.
- Barcena-Martín, E., Blázquez, M., Budría, S., Moro-Egido, A. I. (2017). "Child Deprivation and Social Benefits: Europe In Cross-National Perspective", *Socio-Economic Review* 15(4), 717–44.
- Barcena-Martin, E., Lacomba, B., Moro-Egido, A., Perez-Moreno, S. (2014). "Country Differences in Material Deprivation Europe", *Review Of Income and Wealth*, 60(4), 802-820).
- Barış, İ. (2009). "Sokakta Yaşayan Çocuklar ve Aileleri", *Sosyoloji Konferansları*, (87-114).
- Bartlett, Sheridan. (2002). Children’s Rights and The Physical Environment. *Save The Children Sweden*, <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/2417.pdf> (22.03.2020).
- Baştaymaz, T. (2016). *Yeni Toplum İyi Toplum Sosyal Politikanın Fikri Temelleri*, Dora Yayınları, Bursa.
- Bauman, Z. (1999). *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*, Ü. Öktem. Gündüz, (Çev.) Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.

- Bayırbağ, M. K., A. Göksel, and C. Çelik. (2018). "Child Poverty and Youth Unemployment In Turkey", *Poverty and Public Policy*, 10(3), 390–413.
- Beaudoin, Steven M. (2006). *Poverty In World History*, Routledge Taylor & Francis Group Oxon.
- Beck, Ulrich. (2007). "Beyond Class and Nation: Reframing Social Inequalities In A Globalizing World", *British Journal of Sociology*, 58(4), 679–705.
- Beckerman, W. (1979). "The Impact Of Income Maintenance Payments On Poverty In Britain, 1975", *Economic Journal* 89(354), 261–79.
- Beik, P. H. (1956). "The French Revolution Seen From The Right: Social Theories In Motion, 1789-1799", *Transactions Of The American Philosophical Society*, 46(1),1–122.
- Beken, H. G. (2020). "COVID- 19 Ile Mücadele de Sosyal Koruma Sistemleri ve İşgücü Piyasaları", *Turkish Studies*, 15(6):169–87.
- Bell, L. A. (2007). Theoretical Foundations For Social Justice Education, P. Adams, M., Bell, L. A., Griffin (Ed.), *Teaching For Diversity and Social Justice* (1-14), Routledge Taylor & Francis Group, New York.
- Belle, D., Doucet, J. (2003). "Poverty, Inequality, And Discrimination As Sources Of Depression Among U.S. Women", *Psychology Of Women Quarterly*, 27(2), 101–113.
- Bentham, J. (2002). Deontology, F. Rosen (Ed.), *The Collected Works Of Jeremy Bentham*, Oxford University Press, New York.
- Berker, A. (2008). "Kardeş Cinsiyet Bileşiminin Eğitimsel Erişimlere Etkisi", *TÜİK İstatistik Araştırma Dergisi*, 6(1), 123-143.
- Berkman, K., Kumaş, H. (2021). "Yoksul Bireylerin Bakış Açısı İle Sosyal Dışlanma Denizli İli Sevindik Mahallesi Örneği", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 21(50), 44–88.
- Berkman, K. (2019). "Yaşlı Bakım Hizmetlerinin Bakım Hizmeti Çalışanları ve Yaşlı Bireyler Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi: Denizli İli Alan Çalışması", *Journal of International Social Research*, 12(65), 978–93.
- Berlin, I. (1956). "Equality", *Proceeding of Aristotelian Society*, 56, 281–326.
- Bernard, T. J. (2002). *Encyclopedia Of Crime and Justice*, J. Dressler (Ed.), MacMillan Reference USA, New York.
- Berrick, J. D. (1997). *Face Of Poverty: Portraits Of Women and Children On Welfare*, Oxford University Press, Oxford.
- Berthoud, R., Lakey, J., Mackay, S. (1993). *The Economic Problems of Disabled People Policy*, Studies Institute, London.
- BIEN (Basic Income Earth Network). (2020). "About Basic Income Earth Network." *Basic Income Earth Network*, <https://basicincome.org/about-bien/> (15.07.2020).
- Biggeri, Mario, and Marina Santi. (2012). "The Missing Dimensions Of Children's Well-Being and Well-Becoming In Education Systems: Capabilities and Philosophy For

- Children”, *Journal of Human Development and Capabilities*, 13(3), 373–95.
- Bilgin, R. (2012). “Sokakta Çalışan Çocukları Bekleyen Risk ve Tehlikeler: Diyarbakır Örneği,” *ZKU Journal of Social Sciences*, 8(15), 79–96.
- Blundell, R., Dias, M. C., Joyce, R., Xu, X. (2020). “COVID-19 and Inequalities”, *Fiscal Studies* 41(2), 291–319.
- Bolgün, C., and A. Işık. (2017). “Sürdürülebilir Toplumsal Kalkınmanın Mihenk Taşı : Çocuk Yoksulluğu Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi* 3(1),1–10.
- Bonoli, G. (2011). Active Labour Market Policy In A Changing Economic Context, D. Clasen, J., Clegg (Ed.), *Regulating The Risk Of Unemployment National Adaptations To Post-Industrial Markets In Europe* (318-332), Oxford University Press, Oxford.
- Booth, C. (1904). *Life and Labour Of The People In London*, MacMillan, London.
- Boris, E. (1998). "When Work is Slavery", *Social Justice*, 25(1), 28-46.
- Boserup, E. (1981). *Population and Technology*, Blackwell Publishing, Oxford.
- Bourdelaïs, P. (2003). The Ageing Of The Population: Relevant Question Or Obsolete Notion?, P. Johnson, P., Thane (Ed.), *Old Age from Antiquity to Post-Modernity* (110-131), Routledge, London.
- Bozkurt, G., Çite, B. (2021). "Türkiye'de Mevsimlik Gezici Tarım Döngüsünde "Çocuğun İyi Olma Hali Perspektifi Üzerinden Bir İnceleme: Adana Örneği", *Çalışma ve Toplum* 70(1), 2091-2124.
- Brady, David, Andrew S. Fullerton, and Jennifer Moren Cross. (2009). “Putting Poverty In Political Context: A Multi-Level Analysis Of Adult Poverty Across 18 Affluent Democracies”, *Social Forces* 88(1), 271–300.
- Bradley, R., Corwyn, R. F., McAdoo, H. P. (2001). "The Home Environments Of Children İn The United States Part I: Variations By Age, Ethnicity, And Poverty Status", *Child Development*, 72(6), 1844-1867.
- Brando, Nicolás, and Gottfried Schweiger. (2019). *Philosophy and Child Poverty Reflections On The Ethics and Politics Of Poor Children and Their Families*, Springer Nature, Cham.
- Bresson, Y. (2008). *Une Clémentine Economie*. Association Pour l’Instauration d’un Revenu d’Existence, Paris.
- Bresson, Y. (2000). Basic Income As Foundation Of The New Economy and Harmonization Of Social European Politics. *Basic Income European Network VIIIth International Congress*, (6-7), Berlin.
- Briar-Lawson, K., Austin, S. (2009). Poverty, Policy and Ideology, A. L. Brousserd, C. A., Joseph (Ed.), *Family Poverty In Diverse Contexts*, (203-220), Routledge Taylor & Francis Group, New York.
- Briggs, Asa. (1961). “The Welfare State In Historical Perspective”, *European Journal of Sociology* 2(2), 221–258.

- Brooks-Gunn, J., Duncan, G. J. (1997). "The Effects Of Poverty On Children", *The Future Of Children*, 7(2), 55-71.
- Budak, F., and Ş. Korkmaz. (2020). "Covid-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği", *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, 1(1), 62–79.
- Buğra, A., Sınmazdemir, N. T. (2007). Yoksullukla Mücadelede İnsanı ve Etkili Bir Yöntem: Nakit Gelir Desteği, Ç. Buğra, A., Keyder (Ed.), *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*, (85-115), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bulut, N. (2006). "Sosyal Devletin Düşünsel Temelleri ve Çağdaş Devlet Anlayışı.", (<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/NBulut2.html>) (17.04.2020).
- Burnett, J. (1994). *Destiny Obscure Autoiographies Of Childhood, Education and Family From The 1820s To The 1920s*, Routledge, New York.
- Cain, R. (2011). The Court of Motherhood: Affect, Alienation and Redefinitions of Respoensible Parenting, J. Bridgeman, M. K. Craig Lind (Ed.), *Regulating Family Responsibilities*, (67-90), Ashgate Publishing, Farnham.
- Campbell, P. (2013). *A Companion to The French Revolution*, BlackwellPublishing, Sussex.
- Capeheart, L., Milovanovic, D. (2007). *Social Justice*, Rutgers University Press, New York.
- Caritas Europa. (2020). "Following the Council Conclusions on Minimum Income , It Is Time for the European Commission to Respond with Courage and Propose a Legally Binding EU Framework for Minimum Income" *Caritas Europea*, <https://gaby-bischoff.eu/wp-content/uploads/2020/11/Statement-Framework-Directive-Minimum-Income.pdf> (25.02.2021).
- Casas, R. P. (2013). *Desperately Seeking The European Employment Strategy In The New Economic Governance European Union*, Brussels.
- Cassiem, S., Perry, H., Sadan, M., Streak, J. (2001). *Are Poor Children Being Put First? Child Poverty and The Budget 2000*, Institute Of Democracy In South Africa, Budget Information Service, Cape Town.
- Cavallo, S. (1995). *Charity In Power In Early Modern Italy*, Cambridge University Press, Cambridge.
- CCF (The Christian Children's Fund). (2004). "Annual Report", <http://www.oas.org/udse/readytolearn/CCF%20REPORT.pdf> (21.02.2020).
- Ceyhan Şahin, Ş. (2012). "Nesiller Arası Adalet Faydacı Yaklaşım", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61(2), 749–71.
- Chang-Tsai, M. (2006). "Economic and Non-economic Determinants Of Poverty In Developing Countries: Competing Theories and Empirical Evidence", *Canadian Journal Of Deveelopment Studies*, 27(3), 267-285.
- Chzhen, Y., Bradshaw, J. (2012). "Lone Parents, Poverty and Policy In The European Union", *Journal Of European Social Policy*, 22(5), 487-506.
- Chiacchio, F., Petropoulos G., Pichler, D. (2018). *The Impact Of Industrial Robots On*

- EU Employment and Wages: A Local Labor Market Approach*, (No:2018/02), Bruegel Working Paper.
- Christensen, L. B., R. Johnson, and L. A. Turner. (2015). *Research Methods, Design and Analysis*, Pearson, Essex.
- Christman, John. (2002). *Social and Political Philosophy: A Contemporary Introduction*. Routledge, London.
- Chzhen, Y. (2014). *Child Poverty and Material Deprivation In The European Union During The Great Recession*, WP-2014-No.6, Florence.
- CIDA (2013). "Report On Plans and Priorities", <http://www.international.gc.ca/gac-amc/assets/pdfs/publications/plans/rpp/rpp-2013-2014-eng.pdf> (29.03.2020).
- Coleman, James. (1973). "Equality Of Opportunity and Equality Of Results", *Harvard Educational Review* 43(1), 129–37.
- Cooper, J. M. (1996). "Justice and Rights In Aristotle's 'Politics'", *The Review Of Metaphysics*, 49(4), 859–72.
- Cox, R. H. (1998). "From Safety Net To Trampoline: Labor Market Activation In The Netherlands and Denmark", *Governance*, 11(4), 397–414.
- Crepaldi, C., Da Roit, B., Castegnaro, C., ..., Topinska, I. (2017). "Minimum Income Policies In EU Members States", *EU Parliament*, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.europarl.europa.eu%2FRegData%2Fetudes%2FSTUD%2F2017%2F595365%2FIPOL_STU%25282017%2529595365_EN.pdf&cLen=3324403&chunk=true (03.02.2020).
- Crepaldi, C., Gambino, A., Baldi, B. D., Roit, B. D., Ortigosa, E. R. (2007). "The Role Of Minimum Income For Social Inclusion In The European Union", *EU Parliament*, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.europarl.europa.eu%2Fdocument%2Factivities%2Fcont%2F201106%2F20110620ATT21867%2F20110620ATT21867EN.pdf&cLen=4005144&chunk=true (07.02.2020).
- Crepaldi, C., Pesce, F., Samek, M. (2015). *Active Inclusion Stocktaking Of The Council Recommendation (2008)*, Brussels.
- Crespigny, A. D. (1975). *Freedom For Progress*, K. Crespigny, A. D., Minogue (Ed.), *Contemporary Political Philosophers*, Dodd, Mead & Company Inc, New York.
- Cunningham, Hugh. (2021). *Children and Childhood In Western Society Since 1500*, Routledge.
- Cutler, T., Williams K., Williams, J. (2010). *Keynes, Beveridge and Beyond*, Taylor & Francis Group.
- Çağlayan Akay, Ebru; Sedefoğlu, Gülşah. (2016). "Determinants Of Poverty On Household Characteristics In Turkey: A Heteroskedastic Probit Model", *The Empirical Economic Letters*, 15(6), 563–71.
- Çamur Duyan, G. (2010). "Yoksulluğun Kadınlaşması: Altındağ Örneği", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(21), 19–29.

- Çebi, S. S. (2012). *Sosyal Adalet Tarihsel ve Kuramsal Bir Bakış*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Çelik, A. (2020). "Sosyal Güvenliğin İşgücüne Katılma Oranına Etkisi," *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi/Journal of Social Policy Conferences*, 79, 107–28.
- Çetin, G., and Y. Balcı. (2020). "Covid-19 Pandemi Sürecinin Türkiye’de İstihdama Etkileri ve Kamu Açısından Alınması Gereken Tedbirler", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 40–58.
- Çınar, S. (2019). "*Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenliğin Koordinasyonu: Türkiye'de Aile Yardımlarının Analizi*" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Çıtak, N. (2020). "Covid-19 ve Sınıfsal Eşitsizlik", *Türk Tabipler Birliği*, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.ttb.org.tr%2Fkutuphane%2F covid19-rapor_6%2F covid19-rapor_6_Part56.pdf (22.06.2020).
- Çocuk Emeği Raporu. (2020). *2019 Yılı Çocuk Emeği Değerlendirme Notu*, Çalışma Ortamı Dergisi, Ankara.
- Çulha Zabcı, F. (2002). "Dünya Bankası'nın Küresel Pazar İçin Yeni Stratejisi: Yönetişim", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(3),151–79.
- Çulha Zabcı, F. (2003). "Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak Mı, Zengini Yoksuldan Korumak Mı?", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58(1), 215–239.
- Dahrendorf, Ralf. (1973). *Homo Sociologicus*, The Gresham Press, London.
- Dalli, María. (2019). "Comparing The Access Conditions For Minimum Income Support In Four EU Member States For National, EU and Non-EU Citizens", *Journal of Social Welfare and Family Law*, 41(2), 233–51.
- Dayıoğlu, M., and S. Demir Şeker. (2016). "Social Policy and the Dynamics of Early Childhood Poverty in Turkey" *Journal of Human Development and Capabilities*, 17(4),540–57.
- Dayıoğlu, Meltem. (2006). "The Impact Of Household Income On Child Labour In Urban Turkey", *Journal of Development Studies*, 42(6), 939–956.
- Dearing, E., Berry, D., Zaslów, M. (2006). "*Poverty During Early Childhood*".
- Dedeoğlu, S., Sefa Bayraktar, S., Çetinkaya, Ö. (2019). "Yoksulun Umudu Çocuk: Türkiye'de Suriyeli Tarım İşçisi Çocuklar", *Çalışma ve Toplum*, 63(4), 2585-2610.
- Değirmenci, M. A. (2005). "*Asgari Gelir Hakkının Bölüşüm Teorisi Çerçevesinde Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Degryse, Christophe. (2016). "Digitalisation Of Economy and Its Impact On Labour Markets", *ETUI*, <https://www.etui.org/publications/working-papers/digitalisation-of-the-economy-and-its-impact-on-labour-markets> (16.01.2020).
- Demir Şeker, S. (2008). "*Türkiye’de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri*", (Basılmamış Uzmanlık Tezi), Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

- Demirgöz Bal, M. (2014). "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış", *KASHED* 1(1):15–28.
- Dertli, N. (2020). "COVID-19 Pandemisi Sürecinde Ekonomik ve Sosyal Haklar Raporu", *İHD*, <https://www.ihd.org.tr/covid-19-pandemisi-surecinde-ekonomik-ve-sosyal-haklar-raporu/> (12.01.2021).
- Dirican, R. (2018). "Tarihi Süreçte Çocukluk ve Çocuk Hakları", *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(2),51–62.
- Doğan, B. B., Çelik, M. Y. (2012). "Diyarbakır'daki Kentsel Yoksulluğun Ana Bileşen Analizi Dahilinde Değerlendirilmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F Fakülte Dergisi*, 17(3), 129–62.
- Doğan, B. K., and A. N. Pekasıl. (2020). "COVID-19 Pandemisi Bağlamında Hassas Gruplar: Evsizler Mevsimlik Tarım İşçileri, Mülteci, Şartlı Mülteci ve Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 275–92.
- Doğan, E. (2014). "Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi", (Basılmamış Uzmanlık Tezi), T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- Dominelli, L. (2002). *Feminist Social Work Theory and Practice*, Palgrave Macmillan Press, New York.
- Dornbusch, R., Fischer, S., Startz, R. (2011). *Macroeconomics*, McGraw-Hill, New York.
- Duncan, G. J., B. Gustafsson, R. Hauser, G. Schmauss, H. Messinger, R. Muffels, B. Nolan, and J. C. Ray. (1993). "Poverty Dynamics In Eight Countries", *Journal of Population Economics*, 6(3), 215–34.
- Dunstan, J. L. (1966). *A Light To The City: 150 Years Of The City Missionary Society Of Boston 1816-1966*, Beacon Press, Boston.
- DB (Dünya Bankası). (2021a). "Poverty headcount ratio at \$1.90 a day (2011 PPP) (% of population) – World" *World Bank*, <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.DDAY?end=2017&locations=1W&start=1981&view=chart> (04.03.2021).
- DB (Dünya Bankası). (2021b). "Mortality Rate, Infant (Per 1.000 Live Births" *World Bank*, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.IMRT.IN?locations=BD> (04.03.2021).
- DB (Dünya Bankası). (2020). "GDP - Turkey." *World Bank*, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=TR&view=chart> (25.02.2021).
- DB (Dünya Bankası). (2017). "Monitoring Global Poverty Report Of The Commission On Global Poverty" , <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/25141> (25.02.2021).
- Duran, M. S., and M. Acar. (2020). "Bir Virüsün Dünyaya Ettikleri: COVID-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri", *International Journal of Social and Economic Sciences*, 10(1), 54–67.
- Durmuş, M. (2021). "Covid-19 Salgını ve Servet Vergisi İhtiyacı", *Politik Ekonomik Kuram*, 5(1), 95–131.

- Durmuş, S., and D. Şahin. (2020). "Covid- 19 Küresel Salgında Dünyada ve Türkiye ' de Uygulanan Ekonomi Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Turkish Studies* 15(4), 923–43.
- Dworkin, R. (1981). "What Is Equality? Part 2: Equality of Resources", *Philosophy & Public Affairs*, 10(4), 283–345.
- Dworkin, R. (2002). *Sovereign Virtue The Theory and Practice of Equality*, Harvard University Press, London.
- Dziedzic, N. (2006). *World Poverty*, Thomson Gale, MI.
- Eardley, T., Bradshaw, J., Ditch, J., Gough, I., Whiteford, P. (1997). *Social Assistance In OECD Countries: Synthesis Report*, Vol. 46, London.
- Ekinci Hamamcı, E. D., Anık, K. (2021). "Erzurum'da Kadın Yoksulluğu ve Sosyoekonomik Yansımaları", *Business and Economics Research Journal*, 12(1), 65–88.
- Engels, F. (1981). *Zur Wohnungsfrage*, Dietz Verlag, Berlin.
- Epstein, R. A. (2003). *Skepticism and Freedom: A Modern Case For Classical Liberalism*, University of Chicago Press, Chicago.
- Erdem, I. (2005). "Avrupa'da Asgari Gelir Uygulamaları", *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu*, İstanbul.
- Erez, E. (2017). "Feodal Sistemin Sosyal Hayat Üzerine Etkisi", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Eroğlu, G. (2020). "Covid-19 'la Mücadele Sürecinde Türkiye 'deki Yardım Hizmetleri ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış", *Journal Of City and Civilization*, 561–578.
- Ersoy, A. R. (2016). "Şirketlerin Endüstri 4.0 Yolculuğu Nasıl Başlamalı", *Deloitte*, chromeextension://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww2.deloitte.com%2Fcontent%2Fdam%2FDeloitte%2Ftr%2FDocuments%2Fthe-deloitte-times%2Fhaziran-2018-sirketlerin-endustri-4.0-yolculugu-tepeden-baslamali.pdf&cLen=1532821&chunk=true (14.01.2020).
- Eryurt, M. A., Koç, I. (2013). "Child Poverty and Regional Disparities In Turkey", *Turkish Journal of Pediatrics*, 55(2), 140–151.
- Esenyel, C. (2009). "Türkiye'de ve Dünyada Şartlı Nakit Transferi Uygulamaları" *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü*, Ankara.
- European Commission. (2013). "Investing In Children: Breaking The Cycle of Disadvantage", <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=89&langId=en&newsId=2061&moreDocuments=yes&tableName=news> (14.10.2021).
- European Parliament. (2021). "Strengthening Minimum Income Protection in the EU" [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/662900/IPOL_BRI\(2021\)662900_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/662900/IPOL_BRI(2021)662900_EN.pdf) (17.10.2021).
- EuropeAid, (2017). EuropeAid: International Cooperation and Development, <https://www.welthungerhilfe.org/about-us/partners/institutional-donors/europeaid-eu-directorate-general-for-international-coo/> (14.07.2020).

- Evcim, N., Güneş, S., Karaalp Orhan, H. S. (2019). "Yoksulluk ve Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişki: Mena Bölgesi Analizi", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (36), 291-310.
- Eydoux, A. (2015). "Activating Solidarity: The French Reforms Of Minimum Income Schemes: A Critical Assessment", *Social Cohesion and Development*, 10(1),5–20.
- Fahmy, E., Gordon, D., Dorling, D., Rigby, J., Wheeler, B. (2011). "Poverty and Place In Britain, 1968 - 99", *Environment and Planning A*, Volume:43, 594–617.
- Feeny, T., Boyden, J. (2003). "A Review Of Contemporary Literature and Thought On Children and Poverty: Rethinking The Causes, Experiences and Effects", *Christian Children's Fund*, Virginia.
- Fırat, M. (2015). "Yoksulluk ve Suç İlişkisinin Sosyolojik Analizi: Bir Referans Çerçevesi (Elazığ Örneği)", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1),193–224.
- Filiz, B. (2020). "Avrupa Birliği'nde Aktif Sosyal Politikalar ve Sosyal Adalet Algısı: Türkiye ve İspanya Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Fleischacker, S. (2004). *A Short History Of Distributive Justice*, Harvard University Press, London.
- Fleischer, M. P., Lehto, O. (2019). "Libertarian Perspectives On Basic Income.", M. Torry (Ed.), *Educational Action Research*, (439-458), Palgrave Macmillan Press, Doha.
- Flew, A. (1989). *Equality In Liberty and Justice*, Routledge, London.
- Flynn, D. O., and A. Giraldez. (2002). "Cycles Of Silver: Global Economic Unity through the Mid-Eighteenth Century", *Journal of World History*, 13(2), 391–427.
- Forgha, N. G. (2008). "Econometric Models Of Consumption and Savings Functions in Cameroon: An Error Correction Methodology", *International Review of Business Research Papers*, 4(3), 291–308.
- Foster, J., Greer, J., Thorbecke, E. (1984). "A Class Of Decomposable Poverty Measure", *Econometrica*, 52(3), 761–66.
- Foster, J., Sen, A. (1997). *On Economic Inequality*, Clarendon Press, New York.
- Fragoso, K. P. (2019). *Children In Measurement Of Poverty Within Two Problems With Current Indexes*, Springer Nature, Salzburg.
- Fraser, N., Gutierrez, R., Pena-Casas, R. (2011). *Working Poverty in Europe*, Springer.
- Frazer, H., Marlier, E. (2016). *Minimum Income Schemes: A Study Of National Policies*, Brussels.
- Fredman, Sandra. (2001). "Equality: A New Generation?", *Industrial Law Journal*, 30(2), 145–68.
- Friedman, M. (1962). *Capitalism and Freedom*, University Of Chicago Press, Chicago.
- Fusco, A., Guio, A. C., Marlier, E. (2010). *Income Poverty and Material Deprivation In European Countries*, Luxembourg.

- Fusco, A., Guio, A. C., Marlier, E. (2011). *Characterizing The Income Poor and The Materially Deprived In European Countries*, Eurostat Statistical Books.
- Gazeley, I., A. T. Newell, K. P. Reynolds, and R. Searle. (2014). *The Poor and The Poorest, Fifty Years On, 1909*, Bonn.
- GİB, (Gelir İdaresi Başkanlığı). (2020). 2020 Faaliyet Raporu 103, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2020/2020_faaliyet_raporu.pdf (16.06.2021).
- Gentilini, U., Almenfi M., Dale, P. (2020). *Social Protection and Jobs Responses To COVID-19: A Real-Time Review of Country Measures*. Vol. 14, <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/33635> (11.12.2020).
- Geremek, B. (1994). *Poverty A History*, Blackwell Publishing, Rome.
- Gillham, B. (1998). " Unemployment Rates, Single Parent Density, And Indices Of Child Poverty: Their Relationship To Different Categories Of Child Abuse And Neglect", *Child Abuse&Neglect*, 22(2), 79-90.
- Goldman, L. (2013). *The Life Of R. H. Tawney Socialism and History*, Bloomsbury Publishing Plc.
- Goldsmith, S. (2012). *The Economic and Social Impacts Of The Permanent Fund Dividend On Alaska*, Palgrave Macmillan, New York.
- Gorman, S. (2019). *Disability and Child Poverty*, N. B. G. Schweiger (Ed.), Springer Nature, Salzburg.
- Gorz, A. (1999). *Reclaiming Work: Beyond the Wage-Based Society*, C. Turner (Ed.), Vol. 30, Polity Press, Cambridge.
- Gökçeoğlu Balcı, Ş. (2010). "Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmayla Mücadelede Fransız Hukukundan Bir Örnek: Tutunma Geliri", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 42, 33–52.
- Gökçeoğlu Balcı, Ş. (2007). *Tutunamayanlar ve Hukuk*, Dost Kitabevi, Ankara.
- Göktürk, Ö. (2018). "Asgari Gelir Desteği ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz.", *T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*, Ankara.
- Gregg, P., E. Washbrook, C. Propper, and S. Burgess. (2005). "The Effects Of A Mother’s Return To Work Decision On Child Development In The UK", *Economic Journal* 115(501), F48–80.
- Greve, B. (2006). *The Future of the Welfare State: European and Global Perspectives*, Vol. 42, Ashgate Publishing Limited, Hampshire.
- Guio, A. C., Gordon, D., Marlier, E. (2012). *Measuring Material Deprivation In The EU*, Luxembourg.
- Guio, A. C., Gordon, D., Najera, H., Pomati, M. (2017). *Revising The EU Material Deprivation Variables*, Luxembourg.
- Guio, A. C., Marlier, E., Gordon, D., Fahmy, E., Nandy, S., Pomati, M. (2016). "Improving The Measurement Of Material Deprivation At The European Union

- Level”, *Journal of European Social Policy*, 26(3), 219–333.
- Guio, A. C., Marlier, E., Vandenbroucke, F., Verbunt, P. (2020). *Micro- and Macro-Drivers Of Child Deprivation In 31 European Countries*, Luxembourg.
- Guio, A. C., Marlier E., Vandenbroucke, F., Verbunt, P. (2019). *Micro- and Macro-Drivers Of Child Deprivation In 31 European Contries*, Luxembourg.
- Guio, A. ..., F. Vandenbroucke. (2019). *Poverty and Child Deprivation In Belgium. A Comparison Of Risk Factors In The Three Regions and Neighboring Countries*, 3618, Bruxelles.
- Guio, Anne-Catherine, Alessio Fusco, and Eric Marlier. (2009). “A European Union Approach To Material Deprivation Using EU-SILC and Eurobarometer Data”, *IRISS Working Paper Series* (December).
- Gülçubuk, B. (2012). “Tarımda Çocuk Emeği Sömürüsü ve Toplumsal Duyarlılık”, *Çalışma ve Toplum*, 33(2), 75–94.
- Güler, H. (2020). "Afganlı Göçmenlerin Göç Süreçleri ve İşçilik Deneyimleri: Uşak İli Örneği", *Çalışma ve Toplum*, 66(3), 1461-1482.
- Gümüş, İ. (2012). “Devlet Müdahalesi ve Piyasalaşma Kıskaçında Refah Devleti: Türkiye’de Sosyal Güvenlik Reformu”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gün, S. (2010). *"Yoksulluk Döngüsü Bağlamında Sokakta Çalışan Çocuklar"*, (Basılmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güneş, M. (2012). “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği”, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(24), 149–184.
- Güneş, S. (2010). “Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü” T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Müdürlüğü, Ankara.
- Gürses, D. (2010). *Children and Child Poverty In Turkey*, VS Verlag Für Sozialwissenschaften, Weisbaden.
- Habersman, J. (1992). *Legitimation Crisis*, Oxford.
- Hacımahmutoğlu, H. (2009). “Türkiyede’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi”, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Müdürlüğü, Ankara.
- Hanesch, W. (2016). *The German Minimum Income System*, Darmstadt.
- Hansen, Jorgen, and Magnus Lofstrom. (2009). “The Dynamics Of Immigrant Welfare and Labor Market Behavior”, *Journal of Population Economics*, 22(4), 941–970.
- Hardin, Russell. (2007). *David Hume: Moral and Political Theorist*, Oxford Scholarship Online, Oxford.
- Harnetty, P. (1991). “Deindustrialization’ Revisited: The Handloom Weavers Of The Central Provinces Of India, c. 1800-1947”, *Modern Asian Studies*, 25(3), 455–510.
- Harris, J. (2009). "Bringing Politics Back Into Poverty Analysis, *CPRC*, 77.

- Hayes, W. A. (1969). "The Guaranteed Annual Income: An Appraisal", *Review of Social Economy*, 27(1), 74–83.
- Hemerijck, A. (2013). *Changing Welfare States*, Oxford University Press, Oxford.
- Henderson, J. P. (1992). "Introduction To Thomas Robert Malthus 'An Essay On The Principle Of Population' 1798", *Essay In The History Of Mainstream Political Economy*, (140-150).
- Hill, J. (1998). *Thatcherism, New Labour and Welfare States*, London School of Economics.
- Holzer, H. J., Schanzenbach, D., Duncan, G. J., Ludwig, J. (2007). "The Economic Costs of Poverty in The United States: Subsequent Effects of Children Growing Up Poor", *Institute For Research On Poverty Discussion Paper*, No. 1327-07.
- Horne, T. A. (1988). "Welfare Rights As Property Rights", *Responsibility, Rights and Welfare*, 107-132, Westview Press.
- Huber, E., Stephens J. H. (2001). *Development and Crisis Of The Welfare State*, The University Of Chicago Press, Chicago.
- Hutchinson F., Burkitt, B. (2001). *The Political Economy Of Social Credit and Guild Socialism*, Taylor&Francis, New York.
- IFR (International Federation Of Robotics). (2018). " Robot Sales 2017". *IFR*, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fifr.org%2Fdownloads%2Fpress2018%2F2018-06-20_Press_Release_IFR_2017_growth_EN_rev.pdf&clen=34841&chunk=true (29.12.2020).
- ILO (International Labour Organization). (2020). *World Employment and Social Outlook: Trends 2020*, Geneva.
- ILO (International Labor Organization, and Walk Free Foundation). (2017). "Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage". *ILO*, https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575479/lang--en/index.htm (13.03.2020).
- ILO (2015). "World Report On Child Labour 2015", https://www.ilo.org/ipecc/Informationresources/WCMS_358969/lang--en/index.htm (11.03.2020).
- ILO (2013). "Marking Progress Against Child Labour", https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_norm/ipecc/documents/publication/wcms_221513.pdf (12.03.2020).
- ILO (2003). "General Report", https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/meetingdocument/wcms_087585.pdf (17.04.2020).
- ILO (2002). "Labour Overview", https://www.ilo.org/americas/publicaciones/WCMS_187552/lang--en/index.htm (15.04.2020).
- IMF (International Monetary Fund). (2021). "Database Of Fiscal Policy Responses To Covid-19", <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Fiscal-Policies-Database-in-Response-to-COVID-19> (11.08.2021).

- Immervoll, H. (2009). "Minimum-Income Benefits In OECD Countries". *NATSEM ve IZA*, chromeextension://efaidnbmnmbnibpcjpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fftp.iza.org%2Fdp4627.pdf&clen=701742&chunk=true (08.02.2020).
- IPEC. (2009). "Geneva ILO Research", <https://www.ilo.org/IPEC> (15.03.2020).
- Israel, S. (2016). "More Than Cash: Societal Influences on the Risk of Material Deprivation", *Social Indicators Research*, 129(2), 619–37.
- Israel, S., Spannagel, D. (2013). "Material Deprivation-An Analysis of Cross-Country Differences and European Convergence", *Combating Poverty In Europe (COPE) Project*, EC.
- Işıklı, A. (2010). *Kumarhane Kapitalizmi: Chomsky-Işıklı Polemikleri*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Ivanov, Stanislav. (2017). "Robonomics - Principles, Benefits, Challenges, Solutions", *Yearbook of Varna University of Management*, 10, 283–93.
- İller ve Belediyeler Dergisi (2016). "Çocuk Dostu Şehirler", <https://idealonline.com.tr/IdealOnline/lookAtPublications/documentIngredient.xhtml?uId=5779&ioM=JournalIssue> (17.01.2020).
- İnsel, A. (2007). "İktisat Aklına Sokulan Siyasal Çomak: Vatandaşlık Geliri". Ç. Buğra, A., Keyder (Ed.), *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*, (37-50), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Janvry A., Sadoulet E. (2010). "Agriculture Growth an Poverty Reduction: Additional Evidence", *The World Bank Research Observer*, 25(1), 1-20.
- Jost, J. T., Kay, A. C (2010). "Social Justice History, Theory and Research", G. Fiske, S.T., Gilbert, D.T., Lindzey (Ed.), *Handbook Of Social Psychology*, (1122-1165), John Wiley & Sons, Inc., New Jersey
- Kahraman, F., Sallan Gül, S. (2015). "Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu: Gaziantep Üzerine Bir Araştırma", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1),339–66.
- Kamerman, S., Neuman, M., Wladfogel, J. (2003). *Social Policies*, OECD.
- Kapar, R. (2019). "Çocuk Emeginin En Kötü Biçimleri ve Türkiye", *Çalışma ve Toplum* 63(4), 2461-2502.
- Kapar, R. (2018). "Türkiye’de Sosyal Yardım Sisteminde Çalışma Yoklaması" D. Kutlu (Ed.), *Sosyal Yardım Alanlar*, (59-76), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Karaaslan, İ. (2016). *Avrupa Birliği’nde İstihdam Odaklı Asgari Gelir Desteği ve Türkiye’nin Uyumu*, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları - 1, Ankara.
- Karadeniz, O. (2021). "Türkiye'de Sosyal Transferlerin Kadın Yoksulluğu Üzerine Etkisi", S. Güneş, N. Durusoy Öztepe (Ed.), *Kadın ve Yoksulluk Nedenleri, Görünüm Biçimleri ve Mücadele Yöntemleri Bağlamında Bütüncül Bir Yaklaşım*, (501-521), Ekin Yayınevi, Bursa.
- Karadeniz, O., Durusoy Öztepe N. (2013). "Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu", *Çalışma ve Toplum* (3), 77–102.

- Karakaş, B., Çevik, Ö. C. (2016). “Çocuk Refahı: Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 887–906.
- Karakoyun, İ., Erdal, F. (2009). “Şartlı Nakit Transferleri ve Çocuk Yoksulluğu İle Mücadele : Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) Bileşeni Aydın İli Uygulaması”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 46(529), 15–32.
- Kaya Bahçe, S. A., Memiş, E. (2021). *Yoksulluğun Önlenmesi, Sosyal Koruma ve Sosyal Yardımlarda Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği*, CEİD Yayınları, Ankara.
- Kayalidere, G., and H. Şahin. (2014). “Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 57–75.
- Kayhan, N. (2012). “Çocuk İşçiliği, IPEC Deneyimi Işığında Sanayide Çalışan Çocukların Sorunları,” *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 187–200.
- Keane, J. (1995). *Thomas Paine: A Political Life*, Little Brown, Boston.
- Kesby, A. (2012). *The Right To Have Rights: Citizenship, Humanity and International Law*, Oxford University Press, Oxford.
- Kılıç, C. (2019). “Dijitalleşmenin İşgücü Piyasalarına Etkileri”, *Kamu-İş*, 14(4), 15–19.
- Kılıç, Ö. (2018). “Türkiye’de Vergi Adalaeti”, *Akademik Bakış Dergisi*, 66(Mart-Nisan), 396–411.
- Kızılar, N. (2017). “Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Ve Sosyal Transfer Harcamaları”, *Journal of Life Economics*, 4(1), 77–100.
- Kızmaz, Z., and R. Bilgin. (2010). “Sokakta Çalışan/Yaşayan Çocuklar ve Suç: Diyarbakır Örneği”, *Electronic Journal of Social Sciences*, 9(32), 269–311.
- Kiernan, K., Land, H., Lewis, J. (1998). *Lone Motherhood In Twentieth-Century Britain*, Clarendon Press, Oxford.
- Kim, H., Mitchell J. Callan, Ana I. Gheorghiu, and William J. Skylark. (2018). “Social Comparison Processes In The Experience Of Personal Relative Deprivation”, *Journal of Applied Social Psychology*, 48(9), 519–32.
- Kim, H. (2000). “Anti-Poverty Effectiveness Of Taxes and Income Transfers In Welfare States”, *International Social Security Review*, 53(4):105–29.
- King, J. E., Marangos, J. (2006). “Two Arguments For Basic Income: Thomas Paine (1737-1809) and Thomas Spence (1750-1814)”, *History Of Economic Ideas*, 14(1), 55–71.
- Klein, H. S. (1988). *African Slavery In Latin America and The Caribbean*, Oxford University Press, New York.
- Krenek, A., Schratzenstaller, M. (2018). *A European Net Wealth Tax*. (No:561), WIFO Working Papers, Wien.
- Kuivalainen, S., Heikkilä, M. (2006). “Existence and Nature Of Guaranteed Minimum Income Schemes”, M. Phillips. (Ed.), *Poverty Policies, Structures and Outcomes In*

The EU 25 Report For The Fifth European Round Table On Poverty and Social Exclusion, (32-37), Gummerus, Helsinki.

- Kutlu, D. (2019). "Türkiye'de Sosyal Yardımların Hak(Sızlık) Niteliğinin Yasal ve Toplumsal Temelleri: Düzenleme, Uygulama, Deneyim", D. Kutlu (Ed.), *Sosyal Yardım Alanlar*, (103-126), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kutlu, D. (2019a). "Türkiye'de Yoksulların Sosyal Yardım Deneyimi Üzerine Gözlemler." D. Kutlu (Ed.), *Sosyal Yardım Alanlar*, (21-41). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Küsmes, B. (2018). "Yoksul Çevrede Büyüyen Çocukların Ailelerinin Sosyodemografik Özellikleri: Bağcılar Örneği", *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 28–50.
- Lalioti, V., and C. Koutsampelas. (2021). "The Greek vs. The Cypriot Guaranteed Minimum Income Schemes: An Exploratory Comparative Analysis", *Journal of International and Comparative Social Policy*, 37(3), 226–242.
- Levitas, R.. (2010). "Beyond Bourgeois Right: Freedom, Equality and Utopia In Marx and Morris", *The European Legacy*, 9(5), 605–618.
- Lewis, M., Pressman, S., Widerquist, K. (2005). "The Basic Income Guarantee and Social Economics", *Review of Social Economy*, 63(4), 587–593.
- Li, M., Mustillo, S., Anderson, J. (2018). "Childhood Poverty Dynamics And Adulthood Overweight/Obesity: Unpacking The Black Box Of Childhood", *Social Science Research*, 76, 92-104.
- Li, L. M. (1982). "Introduction : Food , Famine and The Chinese State", *The Association For Asian Studies*, 41(4), 687–707.
- Lichter, D. T. (1997). "Poverty and Inequality Among Children", *Global Journal of Emerging Market Economies*, 23(1), 121–45.
- Lister, R. (1980). "The Movement For Family Allowances 1918-45: A Study In Social Policy Development", *Critical Social Policy*, (120-122), Heinemann, London.
- Locke, J. (2000). "Of Slavery and Property (1690)", H. Vallentyne, P., Steiner (Ed.), *The Origins Of Left-Libertarianism*, (33-48), Palgrave Macmillan, New York.
- Lordoglu, K., and M. Aslan. (2018). "Görünmeyen Göçmen Çocukların İşçiliği : Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar", *Çalışma ve Toplum*, 57(2),715–32.
- Lukes, S. (1997). "Social Justice: The Hayekian Challenge", *Critical Review*, 11(1), 65–80.
- MacPherson, S., Silburn, R. (2001). "The Meaning and Measurement Of Poverty", M. Dixon (Ed.), *Poverty A Persistent Global Reality*, (1-15), Routledge, London.
- Madama, I. (2015). "The Welfare State and Redistribution. Remarks On The Policy and Politics Of The Robin Hood Principle At Work", *WeL Working Paper*, San Paolo, 20-33.
- Manning, P. (2009). *The African Diaspora*. Columbia University Press, New York.
- Manyika, J., Lund, S., Chui, M., Bughin, J., Woetzel, J., Batra, P., Ko, R., Sanghvi, S.

- (2017). *Jobs Lost, Jobs Gained: Workforce Transitions In A Time Of Automation*, McKinsey&Company.
- Markovsky, B. (1991). *Social Justice In Human Relations Volume 1*, Springer Sciene, New York.
- Marsh, A. (2001). "Helping British Lone Parents Get and Keep Paid Work", J. Millar, K. Rowlingson (Ed.), *Lone Parents, Employment and Social Policy*, Policy Press.
- Marshall, T. H. (1981). *The Right To Welfare and Other Essays*, Heinemann, London.
- Marx, I. Nelson, K. (2013). "A New Dawn For Minimum Income Protection", *Contemporary Sociology: A Journal of Reviews*, (1-27), Palgrave Macmillan, Hampshire.
- Marx K., Engels, F. (2010). *Manifesto Of The Communist Party*, Creative Commons Attribution.
- Marx, K. (1985). *Politik Ekonomi Üzerine Eleştiri*, Dietz Verlag; Berlin.
- Marx, K., Engels, F. (1970). *Manifesto Of The Communist Party*, Foreign Languages Press.
- Marx, I. (2007). *A New Social Question? On Minimum Income Protection In The PostIndustrial Era*, Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Maskileyson, D., Semyonov, M. (2017). "On Race, Ethnicity And On The Economic Cost of Immigration", *Research in Social Stratification and Mobility*, 50, 19-28.
- Mayer, S. E. (2003). "What Is a 'Disadvantage Group?'" *Effective Communities Project Minneapolis*. <https://studylib.net/doc/8720705/what-is-a-disadvantaged-group%3F> (23.12.2021).
- Mcknight, Abigail. (2013). "Measuring Material Deprivation Over The Economic Crisis: Does A Re-Evaluation Of "Need" Affect Measures Of Material Deprivation?", *GINI Policy Paper 4*, Amsterdam.
- Mclanahan, S. (2009). "Fragile Families and The Reproduction of Poverty", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 621(1), 111-131.
- Mclanahan, S., Garfinkel, I. (1989). "Single Mothers, The Underclass, and Social Policy", *The Annals Of the American Academy Of Political and Social Science*, 50(1), 92-104.
- Meade, J. E. (1993). *Liberty, Equality and Efficiency Apologia pro Agathotopia Mea*, Palgrave Macmillan, New York.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2019). "2018 Yılı İdare Faaliyet Raporu", <https://sgb.meb.gov.tr/www/quotmeb-2018-yili-idare-faaliyet-raporuquot yayinlanmistir/icerik/343> (17.03.2020).
- Metin, B. (2013). "Neoliberal Yapısal Uyum Politikalarından Kapsayıcı Kalkınma Çerçevesine Dünya Bankası'nın Yoksulluk Sorununa Yaklaşımı", *Çalışma ve Toplum*, 2, 211-34.
- Metin, B. (2012). "Yoksullukla Mücadelede Asgari Gelir Güvencesi: Türkiye'de Sosyal Yardım ve Hizmet Sisteminde Mevcut Durum Asgari Gelir Güvencesi İhtiyacı", *Sosyal Güvenlik Dergisi (SGD)*, 2(1), 117-51.

- Mevzuat.(2021).“1982Anayasası.”(<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> (25.05.2021).
- Michellbach, P. A., Scott, J. T., Matland, R. E., Borstein, B. H. (2003). “Doing Rawls Justice: An Experimental Study Of Income Distribution Norms”, *Political Science* 47(3), 523–39.
- Milano, S. (1995). *Le Revenu Minimum Garanti Dans La C.E.E.*, Presses Universitaires de, France.
- Miller, A., Yamamori, T., Zelleke, A. (2019). “The Gender Effects Of A Basic Income”, M. Torry. (Ed.), *The Palgrave International Handbook Of Basic Income*, (133-153), Palgrave Macmillan, London.
- Miller, D. (1995). *On Nationality*, Clarendon Press, New York.
- Minas, R., Qverbye, E. (2010). “The Territorial Organisation Of Social Assistance Schemes In Europe”, Y. Kazepov (Ed.), *Resculling Social Policies: Towards Multilevel Governace In Europe*, (203-240), Routledge, Farnham.
- Minujin, A., Delamonica, E., Gonzalez, E. D., Davidziuk, A. (2005). *Children Living In Poverty*, New York.
- MISSOC (Mutual Information System On Social Protection). (2021). <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/results/> (08.07.2021).
- MISSOC (Mutual Information System On Social Protection). (2020). <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/results/> (01.08.2020).
- MISSOC (Mutual Information System On Social Protection). (2019). "United Kingdom", <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/results/> (04.04.2020).
- Mithaug, D. E. (1996). *Equal Opportunity Theory*, SAGE Publication, New Delhi.
- Moore, B. (1974). *Social Origins of Dictatorship and Democracy*, Economic and Political Weekly, London.
- Moreira, A. (2008). *The Activation Dilemma Reconciling The Fairness and Effectiveness Of Minimum Income Schemes In Europe*, The Policy Press, Bristol.
- Muhasebat. (2021). “Merkezi Yönetim Bütçe İstatistikleri.”, <https://muhasebat.hmb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-istatistikleri> (21.09.2021).
- Murali, V., Oyebode, F. (2004). "Poverty, Social İnequality and Mental Health", *Advances In Psychiatric Treatment*, 10(3), 216-224.
- Murray, C. (2006). *In Our Hands A Plan To Replace The Welfare State*, The AEI Press, Washington.
- Natili, Marcello. (2019). “Worlds Of Last-Resort Safety Nets? A Proposed Typology Of Minimum Income Schemes In Europe”, *Journal Of International and Comparative Policy*, 36(1), 57-75.
- Nedelkoska, L., Quintini, G. (2018). "Automation, Skills Use and Training". *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, <https://www.oecd-ilibrary.org/content/paper/2e2f4eea-en> (11.02.2020).
- Nelson, K. (2012). "Counteracting Material Deprivation: The Role of Social Assistance

- In Europe", *Journal Of European Social Policy* 22(2), 148-163.
- Nelson, K. (2008). "Minimum Income Protection and European Integration: Trends and Levels of Minimum Benefits In Comparative Perspective, 1990-2005", *International Journal of Health Services*, 38(1), 103–24.
- Neubourg, C., Bradshaw J., Chzhen Y., Main G., Martorano B., Menchini, L. (2012). *Child Deprivation Multidimensional Poverty and Monetary Poverty In Europe*. IWP-2012-02. Florence.
- Nolan, B., Whelan, C. T. (2010). "Using Non-Monetary Deprivation Indicators to Analyze Poverty and Social Exclusion: Lessons From Europe?", *Journal Of Policy Analysis and Management*, 29(2), 305-325.
- Nozick, R. (1993). *The Nature Of Rationality*, Princeton University Press, New York.
- NEE (Nüfus Etütleri Enstitüsü), (2020). Türkiye'de Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler, Hacettepe Üniversitesi https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/yayinlar/2021_ceze.pdf (11.01.2022).
- OECD (Organisation For Economic Co-operation and Development). (2019). "OECD Family Database", <https://www.oecd.org/els/family/database.htm> (22.04.2020).
- Okutan, E., and R. Turgut. (2020). "Romanlar Da Çocuk Yoksulluğu: Kocaeli Tavşantepe Mahallesi Örneği", *Turkish Studies*, 15(5), 2523–43.
- Olson, K. (2006). *Reflexive Democracy Political Equality and The Welfare State*, MIT Press.
- Opçin, E. (2018). *Tek Ebeveynli Ailelerde Çocuk Yoksulluğu: Tekirdağ İli Alan Çalışması*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
- Ortiz, I., Daniels, L., Engilbertsdottir, S. (2012). "Child Poverty", *SSRN*, 2039773.
- Öçal, M., A. Korkmaz. (2020). "Türkiye'de Emek Piyasası Politikalarında Yeni Bir Dönem: İşsizlik Yardımı", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3), 731–54.
- Özdemir, S. (2010). "Başlangıcından Günümüze Refah Devletlerinde Sosyal Harcamaların Analizi", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(50), 153–204.
- Özdemir, Süleyman. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Öztürk, A. (2007). "Rawls'ın Adalet Teorisi Ya Da Biçimsel Hak Anlayışının Teorik Açmazları Üzerine", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 7(37), 57–86.
- Öztürk, A. B. (2008). *Kentteki Çocuk Yoksulluğu: Keçiören Örneği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pantazis, C., Gordon, D., Townsend, P. (2006). "The Necessities Of Life", R. L. Christina Pantazis (Ed.), *Poverty and Social Exclusion In Britain*, Policy Press, Bristol.
- Papadopoulos, F., Tsakoglou, P. (2016). *Chronic Material Deprivation and Long-Term Poverty In Europe In The Pre-Crisis Period*, IZA Discussion Paper Series, Bonn.

- Parijs, V. P., and Y. Vanderborght. (2017). *Basic Income A Radical Proposal For A Free Society and A Sane Economy*, Harvard University Press, Cambridge.
- Parijs, V. P. (1992). "Competing Justifications Of Basic Income." P. Van Parijs (Ed.), *Arguing For Basic Income: Ethical Foundations For A Radical Reform*, (3-43). Verso, London.
- Parth, A. M., Josefine N.. (2020). "Welfare Experiments As Tools For Evidence-Based Policy Making? The Political Debate On Twitter About The Basic Income Trial In Finland", *Policy Studies*, 42(1), 1–19.
- Peña-Casas, R., D. Ghailani, S. Sabato, and I. Nicaise. (2013). *Towards A European Minimum Income*, Routledge, New York.
- Piachaud, D. (1999). "The New Right and New Labour", R. Walker (Ed), *Ending Child Poverty : Popular Welfare For The 21st Century ?*, (85-92), The Policy Press.
- Pinchbeck, I., Hewitt, M. (1973). *From The Eighteenth Century To The Children Act 1948*, University of Toronto Press, Toronto.
- Pogge, T. W. (2000). *On the Site of Distributive Justice : Reflections On Cohen and Murphy*, Vol. 29, Princeton University Press.
- Raphael, J. (2015). *Saving Bernice: Battered Women, Welfare and Poverty*, Northeastern University Press, Boston.
- Rat, C. (2009). "The Impact Of Minimum Income Guarantee Schemes In Central and Eastern Europe", P. V. Alfio (Ed.), *Post-Communist Welfare Pathways Theorizing Social Policy Transformations In Central and Eastern Europe*, (164-180), Palgrave Macmillan Hampshire.
- Ravallion, M. (2016). *The Economics Of Poverty: History, Measurement and Policy*, Oxford University Press.
- Rawls, J. (1999). *A Theory Of Justice*, Harvard University Press.
- Ray, K., Sissons, P., Jones K., Vegeris, S. (2014). *Employment, Pay and Poverty*, Coventry University Press.
- Riba, C., X. Ballart, and J. Blasco. (2011). "Minimum Income and Labour Market Integration Processes: Individual and Institutional Determinants", *Revista Espanola de Investigaciones Sociologicas*, (133), 43–158.
- Ridge, T. (2011). "The Everyday Costs Of Poverty In Childhood: A Review Of Qualitative Research Exploring The Lives and Experiences Of Low-Income Children In The UK", *Children and Society*, 25, 73–84.
- Rifkin, J. (1995). *The End Of Work The Decline Of Global Labor Force and The Dawn Of The Post-Market Era*, Putnam Book.
- Rodgers, G. (1984). "Poverty and Population: Approaches and Evidence", *Poverty and Population: Approaches and Evidence*, 213–233.
- Roelen, K., and F. Gassmann. (2008). *Measuring Child Poverty and Well-Being: A Literature Review*, Maastricht University.
- Roemer, J. E., Trannoy, A. (2015). *Equality Of Opportunity*, Elsevier B.V., Amsterdam.

- Rogers, J. (2013). "Problem Gambling: A Suitable Case For Social Work?", *Practice*, 25(1), 41-60.
- Rosanvallon, P. (2000). *The New Social Question: Rethinking The Welfare State*. Princeton University Press, Princeton.
- Roser, M., Ritchie, H. (2017). "Hunger and Undernourishment - Our World In Data", *Our World in Data*, <https://ourworldindata.org/hunger-and-undernourishment#:~:text=663%20million%20people%20globally%20are,people%20%E2%80%93%20are%20severely%20food%20insecure> (27.03.2020).
- Rowntree, R. Seebohm. (1941). "Poverty and Progress: A Second Social Survey of York." *Journal of the Royal Statistical Society*, 51(204), 473–76.
- Rowntree, S. (1902). "Poverty: A Study Of Town Life", *The Economic Journal*, 12(45), 56–62.
- Rushkoff, D. (2016). *Throwing Rocks At The Google Bus How Growth Became The Enemy Of Prosperity*, Portfolio Penguin, New York.
- Russell, B. (2008). *The Problems of Philosophy*, Arc Manor.
- Sabotinova, D. (2017). "Guranteed Minimum Income Debate", *Bulgarian Journal Of Business Research*, 3, 12–18.
- Sağlı, A. (2020). "Türkiye’de Dijital Ekonominin Vergilendirilmesi", https://www.ey.com/tr_tr/tax/turkiyede-dijital-ekonominin-vergilendirilmesi (01.12.2021).
- Saltkjel, T., Malmberg-Heimonen I. (2017). "Welfare Generosity In Europe: A Multi-Level Study Of Material Deprivation and Income Poverty Among Disadvantaged Groups", *Social Policy and Administration*, 51(7), 1287–1310.
- Sameroff, A. J. (1998). "Environmental Risk Factors in Infancy", *Pediatrics*, E1, 1287-92.
- Sapançalı, F. (2005). *Sosyal Dışlanma*, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.
- Saraceno, C.. (2002). *Social Assistance Dynamics In Europe National and Local Poverty Regimes*, Policy Press.
- Sarısoy, İ., Koç, S. (2010). "Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer", *Maliye Dergisi*, 158, 326–48.
- Saunders, P. (2015). "Not Just Statistics: Making Children’s Poverty More Visible", C. Fernandez, E., Zeira, A., Vecchiato (Ed.), *Theoretical and Empirical Insights Into Child and Family Poverty*, (41-57), Springer, Cham.
- Schnell, A., Gunnarsson, A. (2011). *Review of Child Poverty in Save The Children Sweden's International Work For Children's Rights*, Save the Children Sweden.
- Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution*, World Economic Forum, Geneva.
- Scottish Government. (2019). "Tackling Child Poverty: First Year Progress Report (2018 to 2019)", <https://www.gov.scot/publications/tackling-child-poverty-delivery-plan-first-year-progress-report-2018-19/> (04.06.2021).
- Selçuk, Z. Z. (2020). "Sosyal Koruma Kalkanı."

<https://twitter.com/zehrazumruts/status/1271739951462453248> (20.12.2020).

- Seligman, A. B. (2002). "Civil Society As Ideal and Ideal" S. Chambers, W. Kymlicka (Ed.), *Alternative Conceptions Of Civil Society*, (13-33), Princeton University Press, New Jersey.
- Sen, A. (2000). "Social Justice and The Distribution Of Income", F. Atkinson, A. B., Bourguignon (Ed.), *Handbook Of Income Distribution Volume 1*, (60-81), Elsevier B.V.
- Şenocak, H. (2009). "Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturulan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (56), 409–68.
- Sevinç, M. R., Aydoğdu, M. H., Palabıçak, M. A., Cançelik, M. (2020). "Rızıklarıyla Doğmayanlar, Çocuk Emekçiler", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 2430–47.
- Shinn, M., J. Gibbons-Benton, and S. R. Brown. (2015). "Poverty, Homelessness and Family Break-Up", *Child Welfare*, 94(1), 105–22.
- Sirkin, L., Zinser M., Rose, J. R. (2015). *The Robotics Revolution*, Boston.
- Solar, P. M. (1995). "Poor Relief and English Economic Development before the Industrial Revolution", *The Economic History Review*, 48(1), 1–22.
- Standing, G. (2020). *Temel Gelir*, (C. Demirdöğdü, Çev.), Tellekt, İstanbul.
- Standing, G. (2017). *Basic Income: And How We Can Make It Happen*, Penguin Books.
- Starke, P., Kaasch, A., Hooren F. (2013). *The Welfare State As Crisis Manager Explaining The Diversity Of Policy Responses To Economic Crisis Vol. 27*, Palgrave Macmillan, London.
- Stoneman, C. (1982). *Zimbabwe's Inheritance (Vol. 1)*, MacMillan.
- Stroe, C., Cojanu, S. F. (2018). "Ex-Ante Assessment of the Activation Component Insertion within the Guaranteed Minimum Income on the Incidence of Poverty in Romania", *Rethinking Social Action Core Values in Practice*, 5, 276–288.
- Sucur, Z. (2005). "Poverty and Social Transfers In Croatia", *Financial Theory and Practice*, 29(1), 17–38.
- SYDV (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları). (2021). "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları", <https://www.aile.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakiflari/> (15.07.2021).
- Szarfenberg, R. (2014). "European Minimum Income Network Country Report Poland", *EMIN*, https://www.academia.edu/22495257/European_Minimum_Income_Network_country_report_Poland_Analysis_and_Road_Map_for_Adequate_and_Accessible_Minimum_Income_Schemes_in_EU_Member_States (07.01.2020).
- Şahin, Ç. (2020). Türkiye'de Kayıt Dışı Göçmen İstihdamına Yönelik Göç Yönetimi ve Dünya Kapitalizminin Emek Piyasalarını Kontrolü ile Bunun Bağlantısı, A. Cihan, İ. Armağan, H. Genç (Ed.), *Dünya'da Göç Yönetimi ve Türkiye'nin Göçmenleri: Göçü Nasıl Yönetmeli?*, (681-715), Akademik Yayınlar, İstanbul.
- Şenses, F. (2017). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, İletişim Yayınevi.

- Şenses, F. (2008). "Önsöz", N. Oktik (DrI.), *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları*, (5-7), Yakın Kitabevi Yayınları, İzmir.
- TARKI Social Research Institute Inc. (2011). Child Well-Being In The European Union Better Monitoring Instruments For Better Policies, *TARKI*, https://issuu.com/tarki_research/docs/child_well-being_in_the_european_union (11.02.2020).
- Taymaz, E. (2020). "Covid-19 Tedbirlerinin Türkiye Ekonomisine Etkisi ve Çözüm Önerileri", *Sarkaç*, April 8.
- Temesváry, Z. (2018). "Minimum Income Protection Schemes in the Central and Eastern European Countries," *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 9(2),113–133.
- Terracol, Antoine. (2009). "Guaranteed Minimum Income and Unemployment Duration In France", *Labour Economics*, 16, 171–82.
- Tervola, J., Jokela, M., Ollonqvist, J. (2021). "Smaller Neet Or Just Fewer To Catch? Disentangling The Causes For The Varying Sizes Of Minimum Income Schemes", *INVEST Working Papers*, 27/2021.
- The Law Commissioners. (1834). *Poor Law Commissioners Report Of 1834*, London.
- Thelen, E. (2000). "Motor Development As Foundation and Future Of Developmental Psychology", *International Journal of Behavioral Development*, 24(4), 385–97.
- Thorp, R. (1998). *Progress, Poverty and Exclusion An Economic History Of Latin America In The 20th Century*, The Johns Hopkins University Press, New York.
- Torry, M. (2013). *Money For Everyone Why We Need A Citizens Income*, Policy Press.
- Torry, M. (2012). *The United Kingdom: Only For Children*, Palgrave Macmillan, New York.
- Townsend, P. (1987). "Deprivation", *Journal of Social Policy*, 16(2), 125–46.
- Townsend, P. (1979). *Poverty In The United Kingdom: A Survey of Household Resources and Standards of Living*, Penguin Books, New York.
- Trani, J. F., Cannings, T. (2013). "Child poverty in an emergency and conflict context: A multidimensional profile and an identification of the poorest children in Western Darfur", *World Development*, 48, 48-70.
- TTB (Türk Tabipleri Birliği). (2020). *Covid-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu*, İstanbul.
- Tully, J. (2013). "Two Ways Of Realizing Justice and Democracy: Linking Amartya Sen and Elinor Ostrom", *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 16(2),220–232.
- Turan, A., and H. Hamza Çelikyay. (2020). "Türkiye’de KOVID-19 İle Mücadele: Politikalar ve Aktörler", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 1–25.
- Turner, B. (1997). *Eşitlik*, Dost Kitabevi, Ankara.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (2020). "TÜİK 2020." *TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2020*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Income-and->

Living-Conditions-Survey-2020-37404#:~:text=Maddi yoksunluk oranı %27%2C4 oldu&text=Yukarıda belirtilen dokuz maddenin en,%27%2C4 (07.05.2021).

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (2021a). "İşgücüne Dahil Olmayanların Yıllar ve Cinsiyete Göre Dahil Olmama Nedenleri." <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1> (07.05.2021).

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (2021b). "TÜİK." *Sosyal Koruma İstatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadIstatistikselTablo?p=SbWUzUgQNaLk9XmGQFkrJ8ghulToVeh01ZttknIEFafTQyD/hWPa4nNmM9k3HqYY> (07.05.2021).

Uğur, S. B. (2018). *Büyük Ebeveyn ve Torun İlişkileri: Çocuk Bakım Pratikleri Üzerine Bir Araştırma*, (Basılmamış Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

UN (United Nations). (2004). *Human Rights and Poverty Reduction: A Conceptual Framework*, HR/PUB/04/1.

UNICEF (2021). "Historical Documents and Publications", <https://www.unicef.org/history/documents> (25.05.2021).

UNICEF (2020). "The Convention On The Rights Of The Child: The Children's Version | UNICEF." <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text-childrens-version> (02.03.2020).

UNICEF(2018). "Child Mortality", <https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2018/10/Child-Mortality-Report-2018.pdf> (11.01.2020).

UNICEF (2016). "Uprooted: The Growing Crisis For Refugee and Migrant Children." <https://data.unicef.org/resources/uprooted-growing-crisis-refugee-migrant-children/> (03.03.2020).

UNICEF (2005b). "Convention On The Rights of The Child", <https://www.unicef.org/reports/state-of-worlds-children> (12.01.2020).

UNICEF (2005a). "The State of The World's Children", <https://www.unicef.org/media/84801/file/SOWC-2005.pdf> (12.01.2020).

Union Council of the European. (2020). "Strengthening Minimum Income Protection to Combat Poverty and Social Exclusion in the COVID-19 Pandemic and Beyond." Retrieved <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11721-2020-INIT/en/pdf> (09.12.2020).

Uysal, G., Genç, Y. (2019). "Üç Çocuktan Biri Şiddetli Maddi Yoksunluk İçinde Büyüyor", *Bahçeşehir Üniversitesi*, <http://acikerisim.bahcesehir.edu.tr:8080/xmlui/handle/123456789/1243> (22.04.2020).

Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2021). Sığınmacı Kadınlar ve Yoksulluk. S. Güneş, N. Durusoy Öztepe (Ed.), *Kadın ve Yoksulluk Nedenleri, Görünümleri ve Mücadele Yöntemleri Bağlamında Bütüncül Bir Yaklaşım*, (315-328), Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.

Ünlütürk Ulutaş, Ç., Ulutaş, T. B. (2019). "Türkiye'nin Çocuk İşçiliği Politikası: Kamu Politikası Süreç Analizi", *Çalışma ve Toplum*, 63(4), 2565-2584.

Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2015). *Sosyal Yardımlara Yerelden Bakmak*, Gazi Kitabevi, Ankara

- Vandemoortele, J.. (2000). "Absorbing Social Shocks, Protecting Children and Reducing Poverty The Role Of Basic Social Services", *UNICEF Staff Working Papers*, chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=http%3A%2F%2Ferepository.uonbi.ac.ke%2Fbitstream%2Fhandle%2F11295%2F39405%2FAbsorbing%2520social%2520shocks%2C%2520protecting%2520children%2520and%2520reducing%2520poverty.pdf%3Fsequence%3D1&cflen=143438 (11.11.2020).
- Verbunt, P., Guio, A. C. (2019). *Explaining Differences Within and Between Countries In The Risk Of Income Poverty and Severe Material Deprivation: Comparing Single and Multilevel Analyses* Vol. 144, Springer, Netherlands.
- VGM (Vakıflar Genel Müdürlüğü) (2018). "Eğitim Yardımı, Burs Hizmetleri ve Muhtaç Aylığı." <https://www.vgm.gov.tr/faaliyetler/hayir-hizmetleri/egitim-yardimi-ve-burs-hizmetleri> (04.08.2020).
- Visser, M., Scheepers, M. G. P. (2014). "The Impact Of Macro-Economic Circumstances and Social Protection Expenditure On Economic Deprivation In 25 European Countries, 2007-2011", *Social Indicators Research*, 115, 1179–1203.
- Voyvoda, E., and E. Yeldan. (2020). COVID-19 Salgının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri ve Politika Alternatiflerinin Makroekonomik Genel Denge Analizi, *TÜBİTAK-SOBAG120K541*, https://yeldane.files.wordpress.com/2020/05/covid_voyvodayeldan_v2_31mayis.pdf (04.06.2020).
- Walzer, M. (1983). *Spheres of Justice: A Defense of Pluralism and Equality*, Basic Books Inc.
- Wang, Y. C. (1992). "Secular Trends Of Rice Prices In The Yangzi Delte, 1638-1935", L. M. Rawski, T. G., Li (Ed.), *Chinese History In Economic Perspective*, (35-60), University of Chicago Press, Los Angeles.
- WEF (World Economic Forum). (2018). "The Future Of Jobs Report 2018", *World EconomicForum*, chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww3.weforum.org%2Fdocs%2FWEF_Future_of_Jobs_2018.pdf&cflen=2656936&chunk=true (12.01.2020).
- Whelan, C. T., Maitre, B. (2012). "Understanding Material Deprivation: A Comparative European Analysis", *Research In Social Stratification and Mobility*, 30(4), 489-503.
- Whelan, C. T., Richard Layte, and Bertrand Maitre. (2004). "Understanding The Mismatch Between Income Poverty and Deprivation: A Dynamic Comparative Analysis", *European Sociological Review* 20(4):287–302.
- Whelan, C. T., Richard Layte, Bertrand Maitre, and Brian Nolan. (2001). "Income, Deprivation, and Economic Strain An Analysis Of The European Community Household Panel", *European Sociological Review*, 17(4), 357–72.
- WHO (World Health Organisation). (2022). "Sanitation", *WHO*, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sanitation> (20.03.2022).
- WHO (World Health Organisation). (2020). "Coronavirus Disease 2019 Situation Report 51 - 11th March 2020", *WHO*, <https://apps.who.int/iris/handle/10665/331475> (18.06.2020).

- Widerquist, K. (2019). *Three Waves Of Basic Income Support*, Palgrave Macmillan, London.
- Widerquist, Karl. (2018). *A Critical Analysis Of Basic Income Experiments For Researchers, Policymakers, and Citizens*, Palgrave Macmillan.
- Wildhaber, I. (2018). "Artificial Intelligence and Robotics, The Workplace and Workplace-Related Law", S. J. Barfield, W., Bayern S., Blodgett-Ford (Ed.), *Research Handbook On The Law Of Artificial Intelligence*, (577-608), Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.
- Winchester, H. P. M. (1990). "Women and Children Last: The Poverty and Marginalization of One-Parent Families", *Transactions of the Institute of British Geographers*, 15(1), 70–86.
- Wisor, S. (2012). *Measuring Global Poverty*. Palgrave Macmillan, New York.
- Wispelaere, J. D., and J. A. Noguera. (2012). "On the Political Feasibility of Universal Basic Income: An Analytic Framework", R. K. Caputo (Ed.), *Basic Income Guarantee and Politics*, (17-38), Palgrave Macmillan, New York.
- Wodon, Q., Yitzhaki, S. (2002). "Inequality and Social Welfare", J. Klugman (Ed.), *A Sourcebook For Poverty Reduction Strategies Vol. 1*, (77-91), World Bank, Washington D.C.
- Yamamori, T. (2012). "Japan: Political Change After The Economic Crisis Introduces Universalist Benefit", R. K. Caputo (Ed.), *Basic Income Guarantee and Politics International Experiences and Perspectives On The Viability Of Income Guarantee*, (203-216), Palgrave Macmillan, New York.
- Yasin, Y. (2020). "Kırılgan Gruplar ve COVID-19", *TTB COVID-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu*, [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.ttb.org.tr%2Fkutuphane%2F covid19-rapor_6.pdf](https://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.ttb.org.tr%2Fkutuphane%2F covid19-rapor_6.pdf) (22.07.2020).
- Yentürk, N. (2019). *Sosyal Yardımlardan Güvenliğe Türkiye'nin Kamu Harcamaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, H.H., Emil, F., Karadeniz, O., Pınar, A. (2011). "Yoksulluk ve Çocuk Yoksulluğu Raporu", *Ankara Üniversitesi*, Ankara.
- Yılmaz, Z. (2011). "Yoksulluk ve Belirsizlik : Yoksulluğun Yönetimi ve Sosyal Sorunun Kuruluşu", (Basılamamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yolvermez, B. (2020). "Türkiye ' de Asgari Ücret Sorunlarına İlişkin Bir Değerlendirme Giriş", *Çalışma ve Toplum*, 67(4), 2365–2387.
- Young, I. M. (1990). *Justice and The Politics Of Difference*, Princeton University Press, New Jersey.
- Zararsız, M. E. (2010). "Vatandaşlık Ücreti", *Türk-İş Dergisi*, (389):41–42.
- Zeger, Scott L., Liang, K. Y. (1986). "Longitudinal Data Analysis For Discrete and Continuous Outcomes", *Biometrics*, (42), 121–30.

